

ПРАВИЛНИК

о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке

Члан 1.

Овим правилником утврђују се план и програм наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

План и програм наставе и учења остварује се и у складу са:

1) Правилником о плану и програму наставе и учења за гимназију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 4/20, 12/20, 15/20, 1/21, 3/21 и 7/21), у делу који се односи на план и програм наставе и учења за предмете:

(1) друштвено-језичког смера:

- Српски као нематерњи језик, за први, други, трећи и четврти разред;
- Музичка култура, за други разред;
- Ликовна култура, за други разред;
- Физичко и здравствено васпитање, за први, други, трећи и четврти разред;

(2) општег типа:

- Филозофија, за трећи разред;
- Психологија, за други разред;
- Социологија, за четврти разред;
- Историја, за први, други, трећи и четврти разред;
- Рачунарство и информатика, за први, други, трећи и четврти разред;
- Грађанско васпитање, за први, други, трећи и четврти разред;

2) Правилником о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за биологију и хемију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 10/22 и 15/22), у делу који се односи на план и програм наставе и учења за предмет Географија за други разред;

3) Правилником којим је утврђен план и програм наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за географију и историју, и то са планом и програмом за предмет Биологија за први и други разред.

Члан 3.

Програм верске наставе остварује се на основу Правилника о наставном плану и програму предмета Верска настава за средње школе („Просветни гласник”, бр. 6/03, 23/04 и 9/05 и „Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/16).

Члан 4.

Даном почетка примене овог правилника престају да важе:

1) Правилник о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 7/20, 15/20, 6/21, 10/22 и 14/22);

Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 1/17, 8/19, 15/19, 6/21 и 10/22), у делу који се односи на наставни план и програм за четврти разред.

Ученици уписани у Филолошку гимназију и одељења филолошке гимназије закључно са школском 2019/2020. годином стичу образовање по наставном плану и програму који је био на снази до почетка примене овог правилника, до краја школске 2023/2024. године.

Члан 5.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се од школске 2023/2024. године.

Број 110-00-81/2023-03
У Београду, 21. августа 2023. године
Министар,
проф. др Славица Ђукић Дејановић, с.р.

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО		
		нед.		год.		нед.		год.		нед.		год.		нед.		год.		Т	В	Σ
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В					
I ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		20	2	740	74	20	2	740	74	20	2	740	74	20	2	660	66	2880	288	3168
1.	Српски језик	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
1.1.	_____језик*	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
2.	Српски као нематерњи језик*	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
3.	Књижевност	3		111		3		111		3		111		3		99		432		432
4.	Музичка култура	1		37		1		37			0,5		18,5	1		33		107	18,5	125,5
5.	Ликовна култура	1		37		1		37			0,5		18,5	1		33		107	18,5	125,5
6.	Физичко и здравствено васпитање	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
7.	Историја	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
8.	Математика	3		111		2		74		2		74		2		74		325		325
9.	Рачунарство и информатика		2		74		2		74		1		37		1		33		218	218
10.	Физика	2		74		2		74										148		148
11.	Хемија	2		74		1		37										111		111
12.	Географија	2		74		2		74										148		148
13.	Биологија					2		74		2		74						148		148
14.	Филозофија									2		74		1	1	33	33	107	33	14
15.	Психологија									2		74						74		74
16.	Основи превођења									2		74						74		74

17.	Устав и права грађана								1		37					37	37
18.	Социологија												2		66	66	66
19.	Увод у општу лингвистику												2		66	66	66
20.	Реторика и беседништво												2		66	66	66
Смер: Живи језици		10	370	10	370	10	370	10	370	10	330	1440	1440				
1.	Први страни језик**	5	185	5	185	5	185	5	185	5	165	720	720				
2.	Други страни језик***	3	111	3	111	3	111	3	111	3	99	432	432				
3.	Латински језик са елементима класичне цивилизације	2	74	2	74	2	74	2	74	2	66	288	288				
Смер: Класични језици		10	370	10	370	10	370	10	370	10	330	1440	1440				
1.	Класични грчки језик	3	111	3	111	3	111	3	111	3	99	432	88				
2.	Латински језик	3	111	3	111	3	111	3	111	3	99	432	432				
3.	Основи класичних наука	1	37	1	37	1	37	1	37	1	33	144	144				
4.	Живи страни језик	3	111	3	111	3	111	3	111	3	99	432	432				
II: ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		1	37	1	37	1	37	1	37	1	33	144	144				
1.	Грађанско васпитање/Верска настава	1	37	1	37	1	37	1	37	1	33	144	144				
УКУПНО I+II		33	1221	33	1221	33	1221	33	1221	33	1089	4752					

Напомена: *За ученике који наставу слушају на матерњем језику националне мањине.

** Први страни језик: енглески, француски, немачки, руски, шпански, италијански, јапански, кинески и норвешки језик.

*** Други страни језик: енглески, немачки, руски и француски.

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД	ДРУГИ РАЗРЕД	ТРЕЋИ РАЗРЕД	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	УКУПНО
Час одељенског старешине	74 часа	74 часа	74 часа	66 часова	288 часова
Додатни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Допунски рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Припремни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова

* Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Други страни језик	2 часа недељно			
Слободне активности (хор, оркестар, секције, техничке, хуманитарне, спорско-рекреативне и друге ваннаставне активности)	30–60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15–30 часова годишње			

Остваривање плана и програма наставе и учења

1. Распоред радних недеља у току године

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	37	37	37	33
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				4
Укупно радних недеља	39	39	39	39

2. Подела одељења на групе ученика

ПРЕДМЕТ		I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД	Број ученика у групи
		Број часова	Број часова	Број часова	Број часова	
1.	Српски језик	74	74	74	66	8–12
2.	Музичка култура			18,5		8–12
3.	Ликовна култура			18,5		8–12
4.	Рачунарство и информатика	74	74	37	33	8–12
5.	Филозофија				33	8–12
Смер: Живи језици						
1.	Први страни језик	185	185	185	165	8–12
2.	Други страни језик	111	111	111	99	8–12
Смер: Класични језици						
1.	Класични грчки језик	111	111	111	99	8–12
2.	Латински језик	111	111	111	99	8–12
3.	Живи страни језик	111	111	111	99	8–12

3. Образовно-васпитни рад у школи може да се отварају у менторској групи од пет ученика из српског језика, живих и класичних језика и реторике и беседништва. Број ученика обухваћених менторским радом не може бити већи од 25% укупног броја ученика који стичу образовање по основу овог плана и програма.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

1. ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости;

– развој мотивације и самоиницијативе за учење, оспособљавање за самостално учење, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења;

– пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

– развој свести о себи, стваралачких способности и критичког мишљења;

– развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

– развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике;

– развијање позитивних људских вредности;

– развијање компетенција за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

– развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

2. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

I. Програми оријентисани на процес и исходе учења

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. Иза циља се налазе општа предметна и специфичне предметне компетенције. У табели која следи, у првој колони наведени су стандарди који су утврђени за крај образовног циклуса, а који се делимично или у потпуности достижу на крају разреда, у другој колони дати су исходи за крај разреда, а у трећој се налазе теме/области са кључним појмовима садржаја. За предмете који немају утврђене стандарде за крај средњег образовања, у табели не постоји одговарајућа колони. Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретне наставне предмете. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, а то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају општег средњег образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и кључних појмова садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног живота;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником*

о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања ученика путем усменог и писменог испитивања које даје најбољи увид у резултате учења, постоје и многи други начини које наставник може и треба да употребљава како би објективно проценио не само резултате већ и процес учења. У том смислу, путем посматрања, он може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се највећа веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увременењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика је унапређивање знања о језику, стицање функционалне писмености, усвајање и неговање основних принципа језичке културе, развијање личног, националног и културног идентитета.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из српског језика. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, има развијен речник. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књи-

жевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже неуметничке текстове; критички промишља сложенији неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика; продубљено критички промишља сложенији неуметнички текст.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу паде-

жа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог

саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижев-нојезичку норму.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

Стандарди образовних постигнућа ¹	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ Кључни појмови садржаја
<p>СЈК.1.1.1. Има основна знања о језику уопште (шта је језик, које функције има); поштује свој језик и поштује друге језике; препознаје стереотипне ставове према језику. Разуме појам текста; разликује делове текста (увод, главни део, завршетак); препознаје врсте текстова (облике дискурса); има основна знања из социolingвистике: познаје појмове једнојезичности и вишејезичности (и зна одговарајуће језичке прилике у Србији); разуме појам језичке варијативности и препознаје основне варијетете.</p> <p>2.СЈК.2.1.1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим језичким нивоима / подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); има основна знања о језицима у свету (језичка сродност, језички типови, језичке универзалије). Разуме основне принципе вођења дијалога; разуме појам говорног чина; разуме појам деиксе. Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално.</p> <p>2.СЈК.3.1.1. Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења; јасан му је појам категоризације; познаје конверзационе максиме (квалитета, квантитета, релевантности и начина); разуме појам информативне актуализације реченице и зна како се она постиже; јасан му је појам текстуалне кохезије.</p> <p>2СЈК.2.1.2. Зна основне особине дијалеката српског језика; зна основна правила екавског и (и)јекавског изговора; у једноставнијим случајевима пребацује (и) јекавску реч у екавски лик и обрнуто. Смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст.</p> <p>2СЈК.1.1.2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и) јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; зна основне податке о месту српског језика међу другим индоевропским и словенским језицима; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба.</p> <p>2СЈК.1.1.3. Разликује правилан од неправилног изговора гласа; зна основну поделу гласова; има основна знања у вези са слогом и примењује их у растављању речи на крају реда; зна основна правила акценатске норме и уочава евентуалне разлике између свог и књижевног акцента.</p> <p>2СЈК.2.1.3. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе; зна да дели гласове по свим критеријумима; разуме појам фонеме; зна сва правила акценатске норме и уме да прочита правилно акцентовану реч; зна механизме фонолошки условљених гласовних промена (једначења сугласника по звучности и по месту творбе, сажимање и асимилацију вокала и губљење сугласника).</p> <p>2СЈК.3.1.2. При подели речи на слоге позива се на правила; акцентује једноставније примере.</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.</p> <p>2.СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободнатема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом).</p> <p>2.СЈК.1.3.1. Говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да је с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства (држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу слушања туђег излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.</p>	<p>– именује основне језичке функције и разликује их;</p> <p>– препозна основне језичке јединице; лоцира место језичких јединица у језичком систему;</p> <p>– опише основне особине дијалеката, функционалних стилова и социолеката;</p> <p>– препозна особине књижевних језика пре реформе Вука Караџића; протумачи главне податке у Вуковом раду;</p> <p>– разврста гласове према основним критеријумима поделе;</p> <p>– образложи границу слога међу гласовима у речима;</p> <p>– представи дистинктивну функцију фонема;</p> <p>– правилно примени акценатска правила приликом акцентовања речи;</p> <p>– образложи граматичке категорије у којима се дешавају гласовне алтернације;</p> <p>– примени нормативна решења у вези са писањем великог слова, растављањем речи на крају ретка, цртицом и гласовним алтернацијама;</p> <p>– примени у говору и писању лингвостилистичка знања.</p>	<p>Систематизација.</p> <p>Општи појмови о језику.</p> <p>Језички систем и науке које се њиме баве.</p> <p>Стандардни (књижевни) језик.</p> <p>Фонетика (са фонологијом иморфонологијом).</p> <p>Правопис.</p> <p>Језик и језичка култура.</p>

2.СЈК.1.3.5. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевнореторичке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија3); примењује предложене стратегије читања.

3.Текстови који су погодни за обраду градива из језика и књижевности.

2.СЈК.1.3.6. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје из двају или више текстова.

- 1 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава *српског језика* претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави *српског језика* користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења Српског језика први разред организован је у шест области/тема и усклађен са исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа). Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Препоручује се да се најпре изврши провера ученичких постигнућа на почетку школске године тако што ће се неколико часова одредити за систематизацију (територијално и функционално раслојавање српског језика, историјски развој српског књижевног језика, фонетика с прозодијом, правопис [велико слово, нормативна решења у вези с гласовним променама]). Препоручени број часова: 2.

Општи појмови о језику. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о месту језика у људском животу, да се упознају са основним функцијама језика и да усвоје општа знања о језику као основном средству комуникације. Препоручени број часова: 3.

Језички систем и науке које се њиме баве. У оквиру ове теме даље се разрађују битна својства језика. Ученици се упознају са наукама које се баве језиком и са њиховим основним јединицама. У вези са фонетиком и фонологијом наглашавају се језичке јединице – гласови и фонеме. Приликом изучавања морфологије у ужем и ширем смислу помињу се јединице – речи и морфеме, али се и детаљније наводе врсте морфема и њихова функција; посебна пажња је усмерена на промену облика речи и грађење речи. Ученике треба упознати са основним синтаксичким јединицама, односно са реченицом као језичком и комуникативном јединицом. За изучавање лексикологије потребно је објаснити шта је лексема и шта чини лексички фонд српског језика. Оспособити ученике за коришћење граматике и речника српског језика.

Општа сазнања о језику као систему треба да допринесу лакшем савладавању градива из страних језика.

Препоручени број часова: 4.

Стандардни (књижевни) језик. Ученике најпре треба упознати с појмом стандарда и са појмом стандардног (књижевног) језика као и принципима језичке норме. У вези с тим, ученике треба упутити како да користе приручнике за неговање језичке културе (*Српски језички приручник*, П. Ивића, И. Клајна, М. Пешикана и Б. Брборића; *Речник језичких недоумица* И. Клајна; *Странутице смисла* И. Клајна; *Језичке доумице (I, II)* Е. Фекетеа; *Приче о речима*, М. Шипке; *Зашто се каже* М. Шипке; *Како се каже* М. Телебака). Наставна јединица се може реализовати путем истраживачких задатака, пројектне наставе, презентације групних радова ученика, који се заснивају на унапред задатим темама и садржини изабраних наведених приручника. Упознати ученике са језичком ситуацијом у Републици Србији. Објаснити на којим се принципима заснивају језичка равноправност и језичка толеранција.

Објаснити који све фактори доводе до раслојавања језика. Поштујући критеријум територијалног раслојавања, упознати ученике са дијалектима штокавског наречја екавског и ијекавског изговора, дијалекатском основицом српског стандардног (књижевног) језика као и екавским и ијекавским изговором. Основне одлике дијалеката српског језика треба повезати са одговарајућим књижевним делима и/или филмским остварењима. Потребно је нагласити да су екавски и ијекавски изговор равноправни изговори српског књижевног језика и упутити на књижевна дела која су писана екавским/ијекавским изговором. Ученицима предочити и социјално раслојавање и настанак социолеката. Такође је потребно уочити нестандартне језичке варијетете и њихову улогу у функционалним стилевима.

Упознати ученике са настанком и употребом ћирилице и латинице. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основне појмове о томе шта је претходило стандардизацији српског књижевног језика. То значи да ученике треба упознати са књижевним језицима на српском језичком подручју до XIX века, почев од старословенског језика до савременог српског језика. Навести све редакције (рецензије) које је старословенски језик претрпео. Објаснити читав процес којим су настали српскословенски, рускословенски, славеносрпски и Вуков књижевни језик. Принципе Вукове језичке реформе треба издвојити из Предговора Српском рјечнику из 1818. године. Развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку повезати с наставом књижевности. Упознати ученике са постанком и развојем стандардизације књижевног језика и правописа у XIX и XX веку. На примерима

књижевних дела потребно је уочити књижевнојезичке варијанте. Потребно је поменути да од 1991. године Срби напуштају термин српскохрватски језик и враћају се термину српски језик. У оквиру назива за друге језике настале распадом српскохрватске језичке заједнице, треба употребљавати термин бошњачки, а не босански језик (према препоруци Одбора за стандардизацију српског језика). Препоручује се да наставници упуте ученике на чињеницу да се језик данас посматра као самосталан према лингвистичким, али и политичким критеријумима, као и да предност треба дати научном (лингвистичком) приступу. Препоручени број часова: 15.

Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом). Ученике треба упознати са гласовним системом стандардног (књижевног) језика као и са класификацијом гласова по месту и начину изговора. Детаљније објаснити шта чини фонолошки систем српског књижевног језика. Ученике треба подсетити како се врши подела речи на слоге. Објаснити фонетску и семантичку границу слога. Упознати ученике са дистинктивном функцијом фонема, њиховом опозицијом и цртама у српском језику као и најважнијим варијантама фонема.

Прозодија. Знања о акценатском систему српског језика треба да допринесу да ученици потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да унапреде сопствену говорну културу. Оспособити ученике да одреде место, квантитет и квалитет акцента као и неакцентоване дужине. Објаснити шта чини акценатску целину са посебним освртом на клитике (проклитике и енклитике). У срединама где се не говори књижевним језиком треба оспособљавати ученике за примену правила о контрастирању акценатског система. На пример, у косовско-ресавској зони краткосилазни акценти се преносе на претходни слог и мењају квалитет (*ливада, мотика, субота* и сл.); на месту где је у дијалекту дугосилазни акценат, у књижевном језику се акценат мења на претходни слог мењајући и квантитет и квалитет, а на месту где је у дијалекту био дугосилазни акценат, у књижевном језику остаје неакцентована дужина (*девојка, војник, кромпир* и сл.). Оспособити ученике за служење речником ради утврђивања правилног акцента у речи.

Морфофонологија. У оквиру морфофонологије треба обрадити морфофолошке алтернације и указати на њихову улогу у промени и творби речи. Такође је потребно проширити и утврдити раније стечено знање о гласовним алтернацијама у српском стандардном (књижевном) језику. Потребно је обрадити следеће гласовне алтернације: једначење (асимилација) сугласника по звучности; једначење (асимилација) сугласника по месту изговора (артикулације); палатализација (алтернација *к, г, х : ч, ж, ш*); сибиларизација (алтернација *к, г, х : ц, з, с*); јоговање (алтернација ненепчаних са предњонепчаним сугласницима); дисимилација гласова; губљење сугласника; непостојано *а* (алтернација *а : х*); промена *л* у *о* (алтернација *л : о*); промена *о* у *е* (алтернација *о : е*); превој самогласника; асимилација и сажимање самогласника; покретни самогласници. Нарочито треба обратити пажњу на правописна решења. Препоручени број часова: 35.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Треба истаћи основне принципе правописа српског стандардног (књижевног) језика и оспособити ученике за коришћење Правописа и правописних приручника. Посебно обрадити: писање великог слова, растављање речи на крају ретка, правописни знак цртица. Урадити правописне вежбе у вези са писањем гласова *х* и *ј* игласовним алтернацијама, употребом великог и малог слова, правописним решењима у вези са писањем клитика и писањем цртице. Препоручени број часова: 5.

Језик и језичка култура.

Усмено изражавање. У оквиру ове теме треба провежбати акценте: одређивање места акцента, утврђивање квантитета и квалитета као и постаценатских дужина.

Акцентске вежбе: место, квантитет и квалитет књижевног акцента; постаценатске дужине. За групни рад могу се дати задаци у којима се вежбаакцент страних речи и акценатски дублети као и реченични акценат.

Лексичко-стилистичке вежбе заснивају се на избору (и коментару) стилски обележене лексике из говорног језика или књижевног дела.

Социолингвистичке вежбе заснивају се на приповедању у социолекту или дијалекту уз уочавање диференцијалних црта између књижевне норме и социолекта или дијалекта.

Дикцијске вежбе подразумевају висину и јачину тона, боју гласа и темпо изговора; вежбе дисања и артикулацију гласова; интрупункцију и дикцију; мерење реченичког акцента и коментарирање значењских последица. Све то резултира знањима у припремању текста за говорење и рецитовање.

Стилистичке вежбе односе се на писање различитим функционалним стилевима.

Два школска писмена задатка.

Препоручени број часова: 10.

Програм за први разред гимназије у оквиру теме *Језик и језичка култура* организован је тако да подразумева усмено и писано изражавање.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

– уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;

– примена граматичких правила;

– увежбавање;

– коришћење табела;

– израђивање цртежа, схема, графикона;

– навицавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења Књижевности је утврђивање и унапређивање језичке и функционалне писмености; развијање читалачких навика и стицање унутрашње мотивације за читање; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; развијање личног идентитета, критичког мишљења и стваралачких компетенција заснованих на изучавању књижевности; оспособљавање за евалуацију и самоевалуацију стваралачке продукције ученика; развијање самосталног ученичког израза (усменог и писаног); неговање културе слушања и говорења; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорни и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорни или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорни или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чињенице структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевноисторијски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом.

Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижев-

ним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Разред:	Први
Недељни фонд	3 часа
Годишњи фонд	111 часова

Стандарди образовних постигнућа ²	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ Кључни појмови садржаји
<p>2СЈК.1.2.5. Уочава основне особине књижевности као дискурса и разликује га у односу на остале друштвене дискурсе.</p> <p>2СЈК.2.2.3. Разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа у интерпретацији књижевноуметничког и књижевнонаучног дела и адекватно их примењује приликом разумевања и тумачења ових врста дела.</p> <p>2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.</p> <p>2СЈК.3.2.3. У процесу тумачења књижевноуметничког и књижевнонаучног дела, одабира, примењује и комбинује адекватне методе унутрашњег и спољашњег приступа.</p> <p>2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.</p> <p>2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске исветске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.</p> <p>2СЈК.1.2.8. Користи препоручену секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) и доводи је у везу са књижевним текстовима предвиђеним програмом.</p> <p>2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.</p> <p>2СЈК.2.2.4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста.</p> <p>2СЈК.2.2.6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.</p> <p>2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних текстова у оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.</p> <p>2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела примењује и упоређује књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.</p> <p>2СЈК.3.2.8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).</p> <p>2СЈК.1.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.1.2.7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом.</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднаслов, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p>	<p>– објасни појам и значај књижевности као уметности речи и утврди њене сличности/разлике у односу на друге уметности и области културе;</p> <p>– креира сопствено дело, у сагласности са личним талентом, и повеже га са основним одликама изабране уметности;</p> <p>– тумачи књижевно дело са разумевањем његових жанровских карактеристика и књижевноисторијског контекста; у тумачењу се користи структурним и стилистичким елементима дела и употребљава секундарне изворе;</p> <p>– повезује примарни уметнички текст са претходно уметним знањима и животним искуствима;</p> <p>– тумачи различите елементе књижевног дела и по себи и унутар надређене целине;</p> <p>– интерпретира, тумачи и критички вреднује обрађена књижевна дела;</p> <p>– доноси вредносне судове о књижевним и естетским феноменима које аргументује и јасно образлаже;</p> <p>– примени стечена знања из књижевности у сопственом стваралаштву (у ауторским поетским, прозним, критичким и другим радовима);</p> <p>– разликује значења и особине појмова књижевни род и књижевна врста и користи своја знања приликом тумачења књижевноуметничког текста, у односу на његову жанровску специфичност;</p> <p>– истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности;</p> <p>– повезује одлике античког епа и драме са митовима на којима су засновани;</p> <p>– препозна специфичне одлике библијског стила и представе света и објасни стваралачку улогу мита у библијским причама;</p> <p>– разуме античке и библијске текстове као прототекстове у развоју светског књижевног наслеђа;</p> <p>– препознаје афирмативни и негативни однос књижевног наслеђа према античкој и библијској традицији;</p> <p>– повеже знања из историје и историје уметности старог века (сумерско-вавилонске, хебрејске, хеленске) са књижевним стваралаштвом тог раздобља;</p> <p>– поткрепљује примерима основне одлике народне књижевности (класификација, варијантност, формулативност);</p> <p>– истражи лексичку језика народне књижевности, и повеже са лексиком савременог књижевног језика;</p> <p>– анализира композиционе и стилистичке одлике народне бајке / народне епске и лирске песме / народне баладе и вреднује поруке ових текстова у односу на властито читалачко и интермедијално искуство;</p> <p>– установи утицај народне књижевности као прототипског образаца у делима ауторске књижевности;</p> <p>– препозна одлике средњовековне књижевности и испита њен значај за српску културу;</p> <p>– разликује одлике усмене и писане традиције средњег века;</p> <p>– протумачи везе (сличности, разлике и међусобне утицаје) између народне и ауторске књижевности средњег века</p> <p>– препозна одлике епохе у књижевности и другим уметностима (сликарство, музика, архитектура...);</p> <p>– образложи на примерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе;</p> <p>– наведе главне мотиве, тематику и стилске одлике репрезентативних књижевних дела хуманизма и ренесансе и покаже разлике и сличности у односу на античку и средњовековну књижевност/културу;</p>	<p>Књижевност као уметност речи</p> <p>Проучавање књижевног дела</p> <p>Књижевност старог века</p> <p>Усмена књижевност</p> <p>Средњовековна књижевност</p> <p>Хуманизам и ренесанса</p>

<p>2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.</p> <p>2СЈК.1.3.1. Говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да је с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства (држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу слушања туђе излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.</p> <p>2СЈК.1.3.5. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); примењује предложене стратегије читања.</p> <p>2СЈК.1.3.6. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.</p>	<p>– примењује основне принципе правописа српског књижевног језика; служи се правописним приручницима;</p> <p>– састави текст примењујући различите облике књижевноуметничког стила;</p> <p>– правилно распореди грађу при писању састава;</p> <p>– препозна књижевни акценат и облик речи у свакодневној комуникацији и у говору јунака у уметничким текстовима а потом га исправља у сопственом говору;</p> <p>– чита с разумевањем књижевне и остале типове текстова.</p>	<p>Језичка култура</p>
--	--	-------------------------------

2 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досегање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета и области унутар предмета, неопходно је попустно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да: развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користи у даљем образовању, у професионалном раду и свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; овладавају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава књижевности претпоставља остваривање исхода уз:

- активно, креативно и стваралачко ангажовање ученика;
- уважавање дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерности, поступности, систематичности и очигледности);
- адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних/специјалних метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика).

Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци), читаоници, аудиовизуелној сали и сл.), а када се укаже могућност и у изванучионичким просторима (музеји, библиотеке, легати, позоришта, споменичка књижевна баштина, екскурзије, стручна путовања и сл.)

У настави Књижевности користе се одобрени удбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

Области Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран (за Књижевност 87, а за Језичку културу 24). Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за обе области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм за први разред у сегменту *Књижевност* организован је у седам области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (према описима стандарда ученичких постигнућа).

Књижевност као уметност речи

Предвиђени садржаји³

У оквиру ове теме ученици ће се упознати са појмом и врстама уметности, спознаће књижевност као уметност речи и моћи ће да је повежу са другим уметностима. Ваљало би да се упореде различита изражајна средства карактеристична за поједине уметности (реч, тон, звук, покрет, боја...), да се објасни појам синкретизма, те да се истакне особеност књижевности унутар уметничког простора. Ученици би требало да разумеју разлику између књижевноуметничког текста (уметничко обликовање, стилско-језичка особеност, естетски доживљај, побуђивање емоција, маштовитости, подстицај на размишљање, вишезначност и сл.) и текста комуникационог и научног дискурса. Посебно им треба објаснити разлику између књижевног (стандардног) језика и језика књижевности. Такође, неопходно је истаћи универзална и хуманистичка својства књижевности као и њену естетску, сазнајну и васпитну улогу у животу појединца и народа. О човековој исконској потреби за причом и причањем, о причи као изразу идентитета, али и уточишту пред животом-крвником, о значају приче која мора да „служи човеку и човечности” треба говорити у контексту тумачења **Андрејеве беседе** *О причи и причању*.

Такође, тема о причи као копчи међу људима, која олакшава живот и њеном причаоцу и ономе који је слуша, може се разрађивати и корелирати са **Причом о причању Горана Петровића** (изборни садржај).

3 У тексту су посебно назначени садржаји из изборног програма. Сви остали садржаји обрађују се као обавезни.

У складу са индивидуалним талентима и интересовањима сваког ученика би требало мотивисати да креира своје дело. Из овакве стваралачке перспективе разумеће разлику између уметничког и неуметничког дела, корелираће медијум сопственог уметничког изражаја са особеностима књижевности као уметности речи.

Обавезни садржаји:

Иво Андрић, *О причи и причању*

Изборни садржаји:

Горан Петровић, *Прича о причању*

Проучавање књижевног дела

Предвиђени садржаји

Ова наставна област представља спону између основношколских знања и наставног програма првог разреда, иманентна је свакој наставној јединици и функционално ће се примењивати током читаве школске године. Потребно је урадити типологизацију књижевности и ученицима објаснити основне поделе књижевности (народна и ауторска, стих и проза, књижевни родови и врсте, општа и национална, књижевноуметничка и књижевнонаучна дела). Предвиђени садржаји треба да омогуће читање и тумачење књижевних дела, уз разумевање књижевног жанра, књижевне епохе и културне традиције. Ученици се упознају са примарним и секундарним изворима за проучавање књижевног дела. Наставницима се препоручује да самостално одаберу дела из програма којима ће илустровати нова књижевнотеоријска и књижевноисторијска знања. То могу бити дела из обавезног или изборног програма које наставник одабере. На одабраним примерима обрадити појмове карактеристичне за све књижевне родове и књижевноуметничка или књижевно-научна дела: тема, мотив и врсте мотива (статички, динамички, асоцијативни; интернационални/лутајући; лајтмотив), идеја, порука.

Овом тематском облашћу у проучавање се уводе и науке о књижевности (теорија књижевности, историја књижевности, књижевна критика). Препорука би била да се у овој области вреднују (анализирају, тумаче, интерпретирају) ауторски радови ученика које су створили при изучавању претходне области. Дакле, ученици ће, примењујући стечена знања о наукама о књижевности, вредновати (аргументовано и критички) стваралаштво својих вршњака.

Систематизују се и, на примерима, обнављају и проширују знања стечена у основној школи:

– природу и одлике лирике и лирске врсте обрадити на примеру песме **Јована Дучића, *Звезде***;

– природу и одлике епике и епске врсте у прози и стиху обрадити на следећим текстовима: народна епска песма **Бановић Страхинића, *Лаза Лазаревић, Први пут с оцем на јутрење*** (ауторска приповетка); **Антон Павлович Чехов, *Туга*** (ауторска новела); уз обраду епике и романа као књижевне врсте могу се анализирати и дела из изборног садржаја: **Данило Киш, *Рани јади***; **Милован Витезовић, *Лајање на звезде***, **Ненси Клајнбаум, *Друштво мртвих песника***. Уколико се наставник определи за обраду Витезовићевог романа или романа Ненси Клајнбаум, теми школског живота могло би се методички приступити на различите начине, а у корелирању са стеченим знањима из теорије књижевности, области позоришта и филма (додатни ниво). Рецимо: поређење романа и истоимених филмова Милована Витезовића / Здравка Шотре или Ненси Клајнбаум / Питера Вира (индивидуални или групни рад, писање филмске и/или књижевне критике, упознавање са редитељским послем, подела улога својим вршњацима и наставницима, по узору на филм), а на највишем нивоу пред ученике би се могао поставити изазов писања њиховог сценарија на тему школског живота и реализација драмског приказа, позоришне представе или кратког филма.

– природу и одлике драме и драмске врсте и подврсте (трагедија; комедија; карактера, нарави, ситуације; драма у ужем смислу) обрадити на **Софокловој трагедији *Антигона*** и обнављању текстова из основне школе.

– епско-лирске врсте (одлике и подела: балада, романса, поема). **Народну баладу** обрадити на примеру ***Хасанагинице*** и објаснити жанровске разлике подсећањем на романсе и поеме из основне школе.

Паралелно са обрадом књижевних родова и врста треба обнављати и уводити нове стилске фигуре. Ученици се упознају са појмом стилистике и стила, при чему се непрестано подстичу на функционалну примену и продукцију стилско-изражајних средстава.

Препорука је да се ученици темељно обуче будући да су ова знања неопходна и драгоцене за све четири године школовања. Трбало би да разумеју појмове књижевни род и књижевна врста – теоријски и практично/функционално. Када је реч о књижевним родовима, препорука је да се, на основу теоријских појашњења, ученици мотивишу да један лирски текст преобликују у епски и драмски (те да у практичној примени теоријских знања разумеју суштинске разлике и особености сваког појединачног књижевног рода). Слична поступања пожељна су и при савладавању књижевних врста. У том смислу, било би значајно да се усмере ка поступцима жанровских варирања и трансформисања једне књижевне врсте у другу. Рецимо, ученици би требало да разликују љубавну од родољубиве песме или приповетку од новеле. То ће у потпуности савладати уколико су кадри да једну љубавну песму преобликују у родољубиву, да приповетку преобразе у новелу, да елегички трансформишу у дитирамб и сл. Оваква жанровска поигравања, утемељена у стваралачкој продукцији ученика, појасниће недоумице, указаће на специфичности одређене књижевне врсте, разграничиће разлику између појмова *род* и *врста*, омогућиће трајна знања и функционалну примену теоријског дискурса у даљем практичном раду на текстовима.

Обавезни садржаји:

Јован Дучић, *Звезде*

Бановић Страхинића, народна епска песма

Лаза Лазаревић, *Први пут с оцем на јутрење*

Антон Павлович Чехов, *Туга*

Хасанагиница, народна балада

Софокле, *Антигона*

Изборни садржаји:

Данило Киш, *Рани јади*

Милован Витезовић, *Лајање на звезде*

Ненси Клајнбаум, *Друштво мртвих песника*

Књижевност старог века

Предвиђени садржаји

Објаснити појам *књижевно раздобље* као веома дуг временски период у којем се сусрећу паралелни развици различитих националних књижевности (сумерско-вавилонска, стара хебрејска, античка грчка и античка римска књижевност). Обрадити значај и обележја књижевности старог века (тематика, одлике, допринос културној баштини, узајамне тематско-мотивске везе различитих књижевности старог века). Класични еп/епопеју обрадити на примерима ***Епа о Гилгамешу*** и одломцима **Хомерове *Илијаде***. На изборном нивоу може се интерпретирати одломак из ***Одисеје***, уз указивање на интернационалне мотиве. Објаснити структуру Хомерових епопеја и хексаметра као најзначајнијег стиха класичне књижевности.

Приликом обраде Хомерових епова упознати ученике са најзначајнијим античким (хеленским) митовима и расветлити улогу мита у слици света и уметничким рефлексима.

Врагити се **Софокловој *Антигони*** контексту порекла и развоја трагедије као оригиналне хеленске творевине; повезати ову трагедију са кругом тебанских митова (**мит о Едипу**, „грешна историја Ладаковића”).

Проблем правде, храбрости и изазова пред који човек долази настојећи да, попут Антигоне, сачува човечност и лично достојанство, актуелна је тема још од књижевности старог века. Колико је ова тематика жива и у савремено доба ученици могу разумети у сусрету са романом **Харпер Ли *Убити птицу ругалицу*** (изборни

садржаји). О потреби за чојством и јунаштвом у свим временима и путу којим се човек уздиже ка овим врлинама, Харпер Ли говори ненаметљиво, убедљиво и мотивишуће за младог човека.

Проучити устројство **Библије** као свете књиге јудаизма и хришћанства и као ризнице мотива читаве светске књижевности (**Стари и Нови завет**). Уочити специфичне одлике библијског стила и представе света и предочити стваралачку улогу мита у библијским причама (библијски митови из *Прве књиге Мојсије*). Одабране митове функционално повезати са одговарајућим текстовима из *Старог завета (Легенда о потоњу ; Пјесма над пјесмама)* и *Новог завета: Јеванђеље по Матеју (Беседа на гори, Страдање и васкрсење Христово)*. При обради треба разрадити појмове *јеванђеље, параболоа и беседа*, те указати ученицима на жанровско богатство и стилске одлике *Библије*.

Током изучавања књижевности старог века ученици поступно разумевају античке и библијске текстове као прототекстове у развоју светског књижевног наслеђа. Мотивишу се да увиде, осветле и доживе библијске и античке текстове као ризницу тема, симбола и мотива различитих уметности светске културне баштине. Објашњава им се да ће у свом читалачком искуству често уочавати везе и одјек античких и библијских митова са текстовима које ће радити. Нпр., сви текстови из средњовековне књижевности предвиђени програмом као и књижевни текстови других епоха, па и савремене књижевности. Као пример одјека класичног мита у савременој прози обрадити „Чудо у Јабнелу” **Борислава Пекића** (одломак из романа *Време чуда*) и ученицима указати на демитологизацију познате јеванђеоске приче о Христовим чудима, тј. на пишчеву полемику са *Библијом*, али и са сваком идеологијом и догмом.

Такође, ученицима се сугерише да ће у овом сталном дијалогу књижевности са традицијом препознавати и афирмативни и негативни однос потоњег уметничког стваралаштва према античком и библијском књижевном наслеђу. Као један од бројних примера дијалога савремене књижевности са традицијом, у оквиру изборних садржаја може се обрадити роман *Vitabrevis Јустејна Гордера*, који се бави питањима Бога, греха, одрицања, кривице, љубави итд., и то из различитих перспектива (књижевност, филозофија, религија). Ово дело значајно је и у контексту међупредметних истраживања и паралелизама.

Обавезни садржаји:

Еп о Гилгамешу

Хомер, *Илијада* (певање I: *Куга, Гнев*; одломак из VI певања: *Хектор се састаје са Андромахом*; XXII: *Погибија Хекторова*; XXIV: *Откуп Хектора*)

Антички (хеленски) митови: Прометеј; Орфеј; Дедал и Икар; Тезеј и Минотаур; јабука раздора; Одисеј и Пенелопа; Едип (Према: Роберт Грејвс, *Грчки митови*)

Библија:

Стари завет – библијски митови из Прве књиге Мојсије (стварање света и човека, човек у рају, првородни грех, прогонство из раја, Каин и Авел; Вавилонска кула; Јов); *Легенда о потоњу; Пјесма над пјесмама*

Нови завет – *Јеванђеље по Матеју (Беседа на гори, Страдање и васкрсење Христово)*

Борислав Пекић, *Чудо у Јабнелу*” (*Време чуда*)

Изборни садржаји:

Хомер, *Одисеја* (одломак: *Одисеј код Феачана*)

Јустејн Гордер, *Vitabrevis*

Харпер Ли, *Убити птицу ругалицу*

Народна књижевност

Предвиђени садржаји

У овој области утврдиће се постојећа знања и стицати нови увиди у одлике, својства и значај народне књижевности. Ученици ће се подсетити због чега се *народна* именује и као *усмена књижевност* (дела су настајала у усменом облику када се још није знало за писмо, а за већину дела тешко се може одредити време настанка). Објасниће им се и дилеме у вези са ауторством (аутор

је био анонимни појединац који је најчешће остао непознат, те је неисправно говорити да дела народне књижевности немају аутора; реч је о непознатом аутору). Такође, једна од темељних одлика народне књижевности – варијантност – биће обрађена на примеру песама *Диоба Јакишића* и *Опет Диоба Јакишића*. Поред тога, ученици ће се подсетити на одјек колективног духа, свеколиких моралних вредности и искуства народа који је ову књижевност стварао, због чега се с правом инсистира на њеном народном карактеру. Најзад, указује им се и на честу употребу стереотипних почетака, завршетака, бројева, на препознатљив стил појединих књижевних врста и сл.

Током рада на овој наставној области треба систематизовати класификацију наше народне књижевности. С тим у вези, појасниће се подела на дела писана у стиху и прози. Обновиће се врсте народних лирских песама (на примеру митолошке песме *Сунце се дјевојком жени* и уз подсећање на песме које су обрађене у основној школи: обредне, обичајне, посленичке, хришћанске, љубавне, породичне, шаливе). Посебно ће се разматрати народне епске песме: бугарштице (на примеру песме *Марко Краљевић и брат му Андријаш* појасниће се одлике народне епске песме дугог стиха) и народне епске десетерачке песме (поводом којих ће се утврдити знања о тематским круговима: преткосовском, косовском, тематском кругу о Марку Краљевићу, покосовском, тематским круговима о хајдучима и о ускоцима, о ослобођењу Србије и о ослобођењу Црне Горе). Ученици ће разумети да се народне епске песме могу поделити према врсти стиха (бугаршице и десетерачке), а да се јуначке/мушке песме деле према времену о којем певају (песме старијих, средњих и новијих времена) и на тематске кругове. Као илустративни пример народних десетерачких песама треба посебно анализирати *Комаде од различитијех косовскијех пјесам* и *Ропство Јанковић Стојана*. Поред народне књижевности у стиху, обновиће се и класификацију књижевности писане у прози (приповетке, новеле, бајке, басне, приче о животињама, шаливе приче, анегдоте, легендарне приче). Посебно би требало разрадити структуру народне бајке што се може прикладно урадити на примеру текста *Златна јабука и девет пауница*. Устаљена, својства бајке, елементи фантастичног и реалистичног, као и улога бајке у одрастању и васпитавању човека може се показати на примеру одабраних текстова из збирке *Хиљаду и једна ноћ* (изборни садржај). Сви ови елементи дати су и **Толкиновом** роману *Господар прстенова* (књига I). Жанр епске фантастике, бајковити преплет митолошког са реалистичним и вера у победу добра над злом показују жанровску еластичност и прилагодљивост бајке савременом свету. У договору са ученицима, наставник обрађује једно од ових дела из изборног садржаја.

Инспиративни методички приступи при обради бајке могли би се повезати са следећим задацима: написати сопствену бајку: говорити на тему бајковитог у реалном; на основу задатих асоцијација (појмови повезани са бајком: врлина, правичност, добро, зло, срећа, помагач, одмагач, препрека...) урадити вежбу говорне импровизације, па од добијених епизода сачинити бајку; понудити ученицима да преобликују крај понуђеног текста другог жанра (са негативним исходом) у правцу бајковитог разрешења.

При интерпретирању дела из народне књижевности ученици се непрестано упућују на везе са ауторском књижевношћу (жанровске, тематско-мотивске, стилске), потцртава се значај и утицај народне књижевности у нашем књижевном, културном и језичком наслеђу.

Обавезни садржаји:

Сунце се дјевојком жени, народна лирска митолошка песма

Народне епске песме:

Марко Краљевић и брат му Андријаш (бугарштица)

Комади од различитијех косовскијех пјесам

Ропство Јанковић Стојана

Диоба Јакишића и *Опет Диоба Јакишића*

Златна јабука и девет пауница, српска народна бајка

Изборни садржаји:

Хиљаду и једна ноћ (избор)

Толкин, *Господар прстенова* (књига I)

Средњи век

Предвиђени садржаји

Ученике упознати са околностима и правцима у којима се развија епоха, истаћи поделу европске цивилизације на два духовна и политичка круга – источни и западни. Указати на *Библију* као темељну књигу средњовековне културе, те на библијски стил и теолошку природу уметности.

Заинтересованим ученицима треба пружити могућност да специфичну природу и дух средњег века сагледају на примеру *Исповедне молитве из 14. века*, непознатог аутора (*Антологија српског песништва*, приредио Миодраг Павловић) из изборног програма.

Корелирати знања стечена на часовима историје и истаћи средњи век као велики и конститутивни период српске културе, доба формирања њене индивидуалности, националног и културног идентитета (на политичком, државном, верском, а паралелно са тим и на књижевном и културном плану). Улогу владара из породице Немањића у овом процесу могуће је додатно истражити на одломцима из дела из изборног програма *Културна историја Срба Јована Деретића*. Такође би требало истаћи значај византијских узора на свим плановима културе, па и књижевности.

У корелацији са наставом српског језика указати на рад Тирила и Методија и значај ћирилометодијевске традиције за словенску и српску писменост и књижевност; обновити историју језика и писма (старословенски, српкословенски језик; глаголица, ћирилица; најстарији споменик српкословенске писмености: *Миротворно јеванђеље*), омеђити историјски и географски подручје на коме настаје и траје стара српска књижевност.

Нагласити личност и заслуге Светог Саве, као и његову улогу зачетника оригиналне српске књижевности. Жанр житија и књижевно уобличавање теме светости ученици ће разумети из одломака из *Савиног Житија Светог Симеона*, *Теодосијевог Житија Светог Саве* и *Житија деспота Стефана Лазаревића Константина Филозофа*. У житију Константина Филозофа нагласити међусобне утицаје писане и народне књижевности и слободно кретање мотива и делова сижеа између ових двеју паралелних поетичких и језичких традиција српске књижевности.

Промене до којих долази у књижевности после Косовске битке: претежно лирски карактер, жанровске и тематске модификације, пратиће се при обради *Јефимијине Похвале кнезу Лазару* и *Слова љубве Деспота Стефана Лазаревића*. *Слово љубве* обрадити и као пример пеничке посланице и песме у прози.

Приликом синтезе епохе обрадити роман *Доротеј Добрила Ненадића* који открива трајно зрачење и одјеке средњовековне културе у српској књижевности. Ова димензија може се сагледати и упућивањем на већ обрађену песму *Јефимија Милана Ракића*, као и обрадом одабраних песама из збирке *Усправна земља Васка Попе* из изборних садржаја. *Доротеј* ће послужити и за утврђивање теоријских знања о роману као врсти и о његовим наративним могућностима (умножавање приповедачких перспектива/тачки гледишта).

Обавезни садржаји:

Свети Сава, *Житије Светог Симеона* (одломак: *Боловање и смрт Светог Симеона*); Теодосије, *Житије Светог Саве* (одломак: *Бег у Свету Гору*)

Константин Филозоф, *Житије деспота Стефана Лазаревића* (одломци: *Опис Београда*; *о смрти Краљевића Марка*; *о Косовској бици*)

Јефимија, *Похвала кнезу Лазару деспот Стефан Лазаревић*, *Слово љубве Добрило Ненадић*, *Доротеј*, роман

Изборни садржаји:

Исповедне молитве из 14. века

Јован Деретић, *Културна историја Срба* (одломци о Немањићима)

Милан Ракић, *Јефимија*

Васко Попа, *Усправна земља*

Хуманизам и ренесанса

Предвиђени садржаји

У оквиру књижевноисторијске периодизације хуманизам и ренесанса се објашњава као епоха која настаје у Италији у XIV веку, а у Европи доминира током XV и XVI века. Ученицима треба појаснити особености хуманизма, особености ренесансе као и заједничке одлике стваралаштва епохе. Са великим културним заокретом који се догодио у овој епохи (секуларизација културе, постављање човека у средиште пажње стваралаца, субјективност и истицање личности у стваралачком поступку, увођење народног језика итд..) ученици ће се упознати у одабраним сонетима **Франческа Петрарке** из *Канцонијера* и одабраним новелама **Ђованија Бокача** из *Декамерона*. Истаћи Петрарку као првог модерног песника субјективне лирике и зачетника традиције сонета у светској поезији. У истом контексту допунити знања о сонету као лирској утврђеној форми, те објаснити ученицима појмове канцонијер и петраркизам. Такође, ученичка претходна знања о новели могу се ваљано допунити анализом **Бокачовог Декамерона**.

Уз обраду Бокачових новела ученици се могу упознати са савременим новелама **Хулија Кортасара „Графити“** и **„Апокалипса у Солинтинамеу“** (изборни садржаји). Поред жанровских паралелизама, увођење Кортасарових новела мотивисано је и могућношћу истраживања дијалога књижевних епоха (политика и судбина појединца у првој – паралела са Антигоном; библијски мотиви у другој понуђеној новели).

Прелаз између средњег века и хуманизма и ренесансе сагледаће се на делу *Божанствена комедија Дантеа Алигијерија (Пакао, одломци)*. Анализом ових текстова разматраће се однос хуманизма и ренесансе према античком наслеђу и традицији средњег века.

Као пример првог модерног романа и поступка пародирања књижевних жанрова интерпретираће се **Сервантесов Дон Кихот (I књига)**. Уметнички ефекти пародијског поступка сагледаће се кроз укрштање два стила и преплитање одлика витешког и пикарског романа.

Специфичност ренесансне драме и ренесансног погледа на свет назначиће се у обради **Шекспирове трагедије Ромео и Јулија**. Узајамно прожимање различитих уметности – уметничко дело као повод за настанак другог уметничког дела, инспирисало је **Виславу Шимборску** да напише песму о моћи позоришне уметности *„Утисци из позоришта“*. Сусрет са овом песмом и поезијом Шимборске могао би послужити као надахнуће за један подражавалачки задатак у којем би ученици писали своје дело инспирисано уметничким делом које их је посебно дотакло.

Будући да се српска књижевност током свог историјског трајања развијала и на територијама где су живели Срби, а које данас нису у саставу српске државе (за време хуманизма и ренесансе то су били Дубровник, Далмација и Бока Которска), одлике ове епохе разматраће се и на примерима дубровачке књижевности у ерудитној комедији **Дундо Мароје Марина Држића**. Уколико ученици покажу интересовање, из изборног програма могу се обрадити Држићева фарса *Новела од Станица*, као и песме дубровачких петраркиста **Шишка Менчетића (Први поглед)** и **Цора Држића (Горчије жалости јесу ли гди кому?)**. Уз Држићеве комедије увести појмове: ерудитна комедија, фарса, commediadell'arte, пролог и епilog.

Обавезни садржаји:

Данте Алигијери, *Пакао* (I–III Врата Пакла, предворје; Ахеронт; Харон; V певање Паоло и Франческа; XXXII – XXXIV певање, девети круг Пакла)

Франческо Петрарка, *Канцонијер* (нпр. 3. сонет *Тог дана зраци сунца бледи паше*; 61. сонет *Нека је блажен дан, месец иш доба*; 134. *Мира ми нема, а нема ни рата*; 292. сонет *Очи о којима тако топло зборих*)

Ђовани Бокачо, *Декамерон* (оквирна прича *Куга у Фиренци*; дан први, друга новела *О Јеврејину који је постао хришћанин*; дан пети, прича *девета Федерико и мона Ђована*).

Мигел де Сервантес, *Дон Кихот* (I књига)

Виљем Шекспир, *Ромео и Јулија*

Марин Држић, *Дундо Мароје*

Изборни садржаји:

Марин Држић, *Новела од Станца*

Шишко Менчетић, *Први поглед*

Цоре Држић, *Горчије жалости јесу ли гди кому?*

Хулио Кортасар, „Графити“; „Апокалипса у Солинтинеу“

Вислава Шимборска, „Утисци из позоришта“

Од 111 часова на којима се током године реализује настава, предлаже се да се на 87 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. **Како је укупан број књижевних дела за обраду 30 уз које наставници и ученици бирају још препоручених садржаја** (у односу на интересовања и могућности ученика), **укупан број од 35 дела** пружа могућност успостављања динамике обраде сваког појединог садржаја на два до три школска часа. Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива укључујући у то и различите нивое обраде/приступе обради (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика (нпр., кад је реч о историји језика, повезано ће се читати и тумачити следећи текстови: Црноризац Храбар, *Слово о писменима* и *Затис* Глигорија дијака у *Мирослављевом јеванђељу*, са текстовима средњовековне књижевности). Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње/ српске еписке традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд). Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела (читање и тумачење књижевних дела, коришћење уџбеника, примарних и секундарних извора за тумачење књижевних дела). Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Ниво обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајни, логички и специјални (стручни) методи. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се примењују у тумачењу конкретних уметничких дела.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно и стваралачко читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, моноло-

зи, рецитовање, казивање, бесеђење), писмена продукција (писање есеја, домаћих задатака, поетских, наративних и драмских текстова) и комбинована продукција (пројектни задаци, излагање, реферисање). Нарочито се подстиче стваралачка продукција ученика, заснована у књижевним знањима.

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма. Наставник је у обавези да у договору са ученицима уз обраде књижевних дела из обавезног програма обради пет дела из изборног програма.

Језичка култура

Програм за први разред у сегменту *Језичка култура* усклађен је са исходима учења за овај разред (према описима стандарда ученичких постигнућа) и организован је тако да иницира развој четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне и продуктивне). Поред тога, у овај број часова (24) интегрисана је припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка (укупно 16 часова, по четири за сваки писмени).

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Приликом израде писменог задатка препоручује се коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Реализација наставе и учења књижевности и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом српског језика.

III. ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима; способност самосталног говорења на тему из градива или из опште културе. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ПРВИ РАЗРЕД

MAGYAR NYELV

A *Magyar nyelv* tantárgy tanulásának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi és kommunikációs kultúra elsajátítása és ápolása; önálló véleményformálási és döntéshozási képesség kialakítása nyelvi kérdésekben; az oktatás és nevelés humanista értékeinek megerősítése és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, meg-

erti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókinccse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközének tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókinccsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzze és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-kal támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelvváltozatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókinccse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlattan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szakszövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészeti ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viseltetik anyanyelve, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan).

Jól tájékozódik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alakitani rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozódik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőt, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát.

Kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészeket, memoriterek.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerzésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének a meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magánéleti és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja az érettségi dolgozatot tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai, szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszköztárát. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetikai eszközök ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről. Elemzési készségeinek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonságosan kezeli, a mondat részeit felismeri és megfelelő mondatmodellek révén elemzi. Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stíluszeszközöket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Osztály **első**
Évi óraszám **74 óra**

Tudásszabványok1	KIMENET Az első osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.1.1.1. Ismeri a nyelvet mint jelrendszert. Tisztában van a nyelv és a gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával. Ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit (feladó, vevő, csatoma, kód, üzenet, téma, kontextus, beszédhelyzet, valóságáttér, zaj).</p> <p>2.MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, meg szerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapgöalmával. Tud vázlatot készíteni.</p> <p>2.MNY.1.1.3. Tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer. Ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását. Ismeri a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait. El tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között. Megnevezi első nyelvmlekeinket, és ismeri keletkezésük időpontját.</p> <p>2.MNY.2.1.1. Különbséget tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én- kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció).</p> <p>Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2.MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzio stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szónoki beszéd fölépítésével.</p>	<p>– ismeri a nyelvet mint jelrendszert, tisztában van nyelv és gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával, ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit és funkcióit;</p> <p>– tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer, ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását, a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait és helyesírásunk alapveit;</p> <p>– el tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között, ismeri a nyelvtipológia fogalmát;</p> <p>– ismeri a beszédhangok keletkezésének módját, a fonéma és graféma fogalmát, különbséget tesz a beszéd és a nyelv között, ismeri a mássalhangzók és magánhangzók rendszerét, a képzésmozzanatokat, a beszédhangok kölcsönhatásait;</p> <p>– képes a magyar nyelv hangállományát összevetni a szerb, illetve valamely tanult idegen nyelv hangállományával;</p> <p>– az elsajátított hangtani ismereteket megfelelő módon alkalmazza a helyesírás terén;</p> <p>– megkülönbözteti a szinkrón és a diakrón nyelvvizsgálat fogalmát és tájékozik a magyar nyelvtörténet korszakaiban;</p> <p>– ismeri és felismeri a stilisztikai alapgöalmakat és a funkcionális stílusokat;</p> <p>– ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, felépítését, a grammatikai és a jelentéstani kapcsolóelemeket, szövegtípusokat;</p> <p>– az anyanyelv alapos ismeretével képessé válik arra, hogy más, idegen nyelv szerkezeti különbségeit is megértse;</p> <p>– tájékozik a hipermédia világában, felismeri a manipulatív közlésformákat;</p> <p>– a nyilvános beszéd, a közszereplés föbb nyelvi és viselkedéssbeli kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, adott témáról szóló szóbeli előadásban;</p> <p>– szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat;</p>	<p>NYELV</p> <p>Általános ismeretek a nyelvről</p> <p>Kommunikáció és retorikai ismeretek</p> <p>A nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata</p> <p>Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom</p> <p>A nyelvi szintek grammatikája (szövegtan és hangtan)</p> <p>Stilisztika</p> <p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és az adatbázisok használata</p> <p>Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás</p>

Kifejezően olvas, gyarapítja szókinését, a különféle beszédsszituációkban a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismeretei birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szöveg szerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektumi munkáinak elkészítésékor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás állomásainak a figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, szövegösszefüggést biztosító elemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, értekezések, esszék elkészítésére.

<p>2.MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban.</p> <p>Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2.MNY.3.1.1. Ismereteket szerez a modern nyelvészet eredményeiről.</p> <p>Megismerkedik a nyelvészet határtudományával. Ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. Ismereteket szerez a határon túli régiók nyelvhasználatáról. Ismeri a kétnyelvűség problematikáját, a közismert interferenciajelenségeket.</p> <p>2.MNY.3.1.2. Megismerkedik a beszédfajtákkal (törvényszéki – védő- és vádbeszéd, tanácsadó, alkalmi beszéd stb.). Ismeri a tudományos szövegek nyelvi jellemzőit. Tudatosan él az írott és elektronikus sajtó műfajaiival: cikk, vezércikk, kommentár, glossza, tárcsa, kritika, blogbejegyzés stb.</p> <p>2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tiszteletben tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejt ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészeket, memoritereket. A tananyaggal, a mindennapi élettel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyzethez, beszédpartnerekhez és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (tesztartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára. Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtegetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadás közben tud jegyzetelni.</p> <p>2.MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához.</p> <p>Összefoglal egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget kiemelve a lényeges vagy érdekes részleteket. Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.</p> <p>2.MNY.1.3.4. Szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat, és tiszteletben tartja a nyelvváltozatok közötti kódváltás szükségességét.</p> <p>Szövegalkotáskor különválasztja a szöveg részeit, címet és alcímeket ad, tud idézni. Az érettségi dolgozatot a szakdolgozatok alkotásának szabályai szerint írja (lábjegyzeteket használ, tartalomjegyzéket és bibliográfiát készít).</p> <p>Rendezett, olvasható írásképe van.</p> <p>2.MNY.1.3.5. Megérti a rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket: megkülönbözteti a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus jelentéseket. Felismeri a szavak többletjelentését az adott kontextusban, az ismeretlen szavak jelentését kikövetkezteti a szövegkörnyezetből. Meghatározza a szöveg legfontosabb gondolatait, tételmondatait.</p> <p>Figyelemmel kíséri egy-egy gondolat szövegen belüli és szövegek közötti alakulását, viszonyrendszerét.</p> <p>2.MNY.1.3.6. Rövidebb, egyszerű, a tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szakszövegek, tudományos- ismeretterjesztő szövegek, médiaszövegek) olvasásakor különböző olvasástípusokat érvényesít (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás).</p> <p>Alkalmazza a javasolt olvasási stratégiákat (előzetes tudás aktiválása, az információk rangsorolása, a szöveg és a szerző kérdése, különböző érzékszervi képek előhívása, következtetés levonása, újramondás vagy szintetizálás, javító stratégiák használata) lineáris és nem lineáris szövegekre egyaránt.</p>	<p>– használja a helyesírást segítő eszközöket (helyesírási kézikönyvek és számítógépes helyesírás-ellenőrző programok);</p> <p>– szövegalkotásnál különböző stílusrétegek és szövegműfajok sajátosságait (alkotási szabályait, eszköztárát) alkalmazza;</p> <p>– ismeri a szöveg szervezésének és szerkesztésének elveit, és szövegalkotásnál alkalmazza is az ismereteit;</p> <p>– szépirodalmi és más jellegű szövegek befogadásánál alkalmazza az értő (szó szerinti), az interpretáló (értelmező), a kritikai (bíráló) és a kreatív (alkotó) olvasást;</p> <p>– képes az önálló információszerzésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is;</p> <p>– tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni;</p> <p>– képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére;</p>	
---	--	--

- 1 A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismereti, készségei és képességei viszont így folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak. A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sora kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok

Kulcsszavak: nyelv, beszéd, jelek, jelrendszerek, írás, írásbeliség, nyelvészet, nyelvtipológia, anyanyelv, idegen nyelv, kommunikáció, nyelvi viselkedés, hozzáadó módszer tömegkommunikáció, retorika, beszédfajta, esszé, diakrón és szinkrón vizsgálat, nyelvcsaládok, szövegköziség, szöveg, szövegten, szövegtípusok, hangtan, hangszimbolika, stilisztika

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és kommunikáció tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, ami lehetővé teszi, hogy a tanulók fejlesszék tudásukat, kibontakoztassák értékeiket és funkcionális készségeiket, amelyeket használni tudnak a továbbtanulás, valamint szakmájuk gyakorlása során és a mindennapi életben; kialakítsák értékrendjüket, amely elengedhetetlen a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség őrzése szempontjából; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságainak és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszköztől. Ezért a magyar nyelv és kommunikáció korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el. Mindeközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (legfőképp azokat, amelyek a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, a megfelelést, a fokozatosságot, a rendszerességet és a nyilvánvalóságot illetik), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és kommunikáció tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana. Elsősorban a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása tartozik ide. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre. A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és az emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk nyelvi kérdések és kommunikációs tartalmak iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a játékosra épülő motivációs rendszer, aminek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel jutalmazzuk, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek a magyar nyelvi témákkal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzésekkel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A nyelvi és kommunikációs készségek fejlesztéséhez is hozzájárul, ha a tanulók kulturális rendezvényeket látogatnak, annak szervezői, alkotói és tevékeny résztvevői. Ezáltal a közösség tájékozott és felelős tagjai lesznek, és nyelvi- kommunikációs kultúrájuk is fejlődik. A tanárnak továbbá ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Ezen aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, ami a motivációs értékelési rendszerrel hathatósan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, atanolók-kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat. Mun-

kaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és a tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári- információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. A diákok a tankönyveken kívül az ajánlott szakirodalom és a mindenki számára hozzáférhető internetes forrásokból is tájékozódnak. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

A nyelvi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (a nyelvi ismeretek területéé 40, a kommunikációs kultúráé pedig 34). A tanítás-tanulás körültekintő tervezésével el kell jutni mindkét terület előirányzott kimeneteinek megvalósításához. A tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült nyelvi-kommunikációs program hat területbe/tematikai egységbe szerveződik, és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

Az elsős nyelvtani és kommunikációs anyag a nyelvi, nyelvtörténeti ismeretek, a mai nyelvhasználat kutatása visszavezet bennünket alapvető kérdéseinkhez, nyelv és társadalom, a kultúra, az identitás, a hagyomány, a tolerancia, a humanitás, a szabadság elvülhetetlen értékeihez.

A diákok a tananyag elsajátítása során az együttműködés, a kreativitás jegyében elmélyülhetnek a kutatómunkában, tájékozódhatnak a szakirodalomban. Az oktatási folyamatban széleskörű nyelvi ismeretekre tesznek szert, összefüggéseiben látják a nyelv rendszerét, történetét, követik a szüntelenül zajló nyelvi változásokat. A részletesen kidolgozott témák, a hozzájuk kötődő gazdag szakirodalmi anyag, a szemelvények, a fölajánlott projektumok témák tára lehetőséget ad a tanárnak a válogatásra és továbbgondolásra.

A magyar nyelv oktatása elsősorban gyakorlati célokat szolgál, így tanítása nem lehet öncélú. Legfontosabb feladata, hogy hozzásegítse a tanulót a nyelvi megnyilatkozások megértéséhez és gondolatainak szabatos, árnyalt kifejezéséhez, a digitális világban az információk befogadásához, értelmezéséhez és továbbadásához, a kreatív önkifejezéshez, a különböző élethelyzetekben érdekei érvényesítéséhez. Mivel az önálló szövegelemzési és – alkotási készségek fejlesztése az irodalom- és nyelvtanítás közös feladata, így a magyar nyelv külön tantárgyként való oktatása nem jelentheti az irodalomtanítástól való elszakadást, éppen ellenkezőleg: a két tantárgy/a két tantárgyat tanító tanár között szüntelen kapcsolattartásra, együttműködésre van szükség. A tanszak jellegéből kifolyólag a magyar és az idegen nyelvtani anyag között is szoros korrelációt kell kialakítani. A nyelvtani szerkezetek beható és alapos elemzése, nyelvtan rendszerének megismerése gondolatnaink világos és magyaros megfogalmazását éppúgy előmozdítja, mint az idegen nyelvi szerkezetekben rejlő különbségek felismerését.

A regionális identitástudat jegyeinek a föltérképezése természetes igényként hozza magával az irodalmi, néprajzi, képzőművészeti anyag iránti érdeklődés felkeltését és kielégítését. Gondot fordítunk az önkifejezés kifogástalan nyelvi és kommunikációs szempontokat érvényesítő formájára, a szép magyar beszéd fejlesztésére, az új beszédmódok természetének a megismerésére, elhelyezésére a nyelvtörténeti kontextusban.

A szövegértést, szövegelemzést, a szövegalkotást elősegíti az alsóbb nyelvi szintekkel kapcsolatos ismeretek kiszélesítése. A nyelv egymásra épülő szintjeinek tanításakor a nyelv egységének a képét kell kialakítani. A tanterv a szövegből indul ki, és a szövegig jut el. A szövegből való kiindulást főként az indokolja, hogy az önálló szövegalkotást az iskolai tanulmányok minden szintjén elvárjuk a tanulóktól, valamint az irodalmi tananyaggal való összhang is szükségessé teszi a szöveg nyelvi jegyeivel való ismerkedést. A szövegten és általában

véve a nyelvtan tanítsa csak a szövegértés – szövegalkotás tevékenységével való korrelációban működik, válik hasznossá, funkcionálissá.

Egy megváltozott világban közvetítünk kultúrát, amikor a műveltség hagyományos, a kifejezőkultúrát alakító, a szókinccset gazdagító, az ember élményvilágát meghatározó eszköze, a könyv mellett számos új információhordozó befolyásolja gondolkodás- és kifejezőmódunkat. A hagyományos értékekre épülő követelményrendszernek a változó, alakuló kultúrát is be kell fogadnia, melynek azonban nem a könyv helyett, hanem mellett kell helyet kapnia. Az információáramlás új körülményei között is tudatosítani kell a verbális megnyilatkozások fontosságát. Azt a ténnyt, hogy a helyes fogalmazás, a gondolatok egyéni, közérthető kifejezése érték, emberi mivelünk egyik alapvető jellemzője, az emberi kapcsolatteremtés leghumánusabb, semmivel sem pótolható módja. Ennek fejlesztése a mindennapi érvényesülést és a személyiségfejlődést egyaránt elősegíti. A tömörített, gépesített, személytelenített közlésmódok nem helyettesíthetik a művelt emberi beszédet és írást. Ugyanakkor a tanulóknak és a tanárknak az internet lehetőségeit és az elektronikus hordozók széles eszköztárát is alkalmaznia kell az információszerzés, a tanulás, a kreatív önkifejezés és a kapcsolatteremtés folyamán.

A magyar nyelv tanításában különös gond hárul a nyelvhelyességi tudnivalók megismerésére, a kétnyelvű környezet körülményei között élő anyanyelvet érő hatások tudatosítására, megfigyelésére, a nyelvben végbemenő változások követésére. A nyelvhelyességi tudnivalókkal párhuzamosan folyik a helyesírás tökéletesítése is.

A nyelvi rendszer sajtóságainak alapos megismerése az idegen nyelv tanulásának is alapjául szolgál. Az anyanyelv és az idegen nyelvek közötti összehasonlító vizsgálat hozadékaként számíthatunk mind az anyanyelv jellegének tüzetesebb megismerésére, mind az idegen nyelv tudatos elsajátítására. Az ösztönösen elsajátított anyanyelv számos sajtóságát az idegen nyelvvel való összehasonlítás során fedezzük fel.

TERÜLET: NYELVI ISMERETEK

Általános ismeretek a nyelvről. Jelek és jelrendszerek. (4 óra)

Jel és jelentés. A jelek és szimbólumok viszonya. A jelek jelképpé válása. A mitológiai és kultúrtörténeti jelképek. Számszimbólika. Napjaink jelrendszerei, státuszszimbólumai.

A nyelv mint jelrendszer. A nyelv keletkezése. A nyelv mint társadalmi jelenség. A nyelv és a gondolkodás kapcsolata. A beszéd és a nyelv. Az írásbeliség fogalma, az írás kialakulása. A nyelv története. A nyelvészet határtudományai és interdiszciplináris kontextusok. A nyelvek sokfélesége, nyelvtipológiák. Nyelv – anyanyelv – idegen nyelv. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között.

Kommunikáció és retorikai ismeretek (12 óra)

Kommunikáció. A nyelvi közlésfolyamat (kommunikáció) fogalma. Kommunikációs modellek (néhány kiemelkedő kommunikációelmélethez kötődő tudás szerepe és elmélete). A közlésfolyamat tényezői (információ, üzenet, feladó, vevő, csatorna, kód, beszédhelyzet, valóságháttér, zaj). A közlésfolyamat funkciói (tájékoztató, ábrázoló, kifejező, felhívó, poétikai, esztétikai, értelmező, kapcsolattartó). A közlemény megértésének folyamata, dekódolás, befogadás.

A nyelvi korlátozottság élménye. Az önkifejezés lehetőségei, különbségei írásban és beszédben. A személyiség és a beszéd. A kommunikációs zavarok, a közlés nehézségei. A nyelvi viselkedés meghatározói: az együttműködés, az erőfeszítés, az empátia, az etika, az esztétika. A hatékony kommunikáció. Kommunikáció és jelenlét. Hallgatás és aktív hallgató. Női és férfi kommunikáció. Kultúraközi kommunikáció (a fordítás néhány problémája).

A kommunikáció megvalósulási formái. Biológiai, állati, emberi kommunikáció. Verbális és nem verbális kommunikáció. A társadalmi kommunikáció megnyilvánulási formái: én– kommunikáció, személyközi, kisközösségi és tömegkommunikáció.

A tömegkommunikáció jellemzői, új eszközei, szocializáló és véleményformáló hatása. A reklámok: a hatáskeltés nyelvi, képi, mozgóképbeli eszközei. Az írott és elektronikus sajtó műfajai: hír, tudósí-

tás, interjú, riport, cikk, vezércikk, kommentár, karcolat, tárcsa, recenzió, kritika stb.

Az olvasás és digitális olvasás stratégiái. A vizuális kommunikáció. Az írott-beszélt nyelv. Új szóbeliség: skype, chat stb. Szövegköziség a neten. Internetes műfajok (e-mail, blog, vlog). Új jelrendszerek: emotikonok, matricák, GIF-ek, mémek stb. Kommunikáció és etikett.

Retorikai ismeretek. A szóbeli beszéd részéi, a részek homokóra-elven alapuló felépítése. A szóbeli beszéd stílusa. A beszéd elkészítésének szakaszai. Az érv fölépítése, típusai.

Az írásmű (esszé, szónoklat) megalkotásának módja (anyaggyűjtés: ötletelés, források keresése, gondolkodás; vázlatírás). Az írásmű szerkezete, hármastagolása, bevezetés és befejezés kapcsolata. Esszéféajták, bekezdéstípusok. Az öt bekezdéses esszé. A kapcsolószavak, diskurzuszjelölők szerepe.

A nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata. (5 óra)

A magyar nyelv diakrón vizsgálata. A nyelvrokonság fogalma, a finnugor nyelvcsalád. Alternatív nyelvrokonítások. A nyelvrokonság bizonyítékai. A nyelv mint változó rendszer: szórványemlékek, nyelvmemlékek: Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom (olvasatok). Nyelvújítás és ortológia (Kazinczy Ferenc, Szarvas Gábor szerepe, napjaink újtó törekvései). A szókészlet változásai: új szavak a mai nyelvhasználatban. Nyelvi divatok, nyelvhasználatunk, az anyanyelv szerepe.

A magyar nyelv szinkrón vizsgálata. A nyelv rétegződése, társadalmi és táji tagolódása: Csoportnyelv, rétegnyelv, szaknyelv, terminológia. A nyelvjárások, diglosszia. Presztízs és stigma szerepe. A nyelvi normák. A szociolingvisztikai vizsgálatok szerepe. Nyelvi interferencia, kódváltás, kontaktusváltozatok, kétnyelvűség, nyelvcsere. Kézikönyvek, az általános és speciális szakszótárak használata. Dialektus, szociolektus, digilektus.

Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom. (3 óra)

Változó nyelv-újrarendelt irodalmi alkotások. A szövegköziség tettenérése mai szövegekben: nyelvi-szemantikai szempontok. Az intertextualitás típusai: a szó szerinti idézés, az átlényegülés, a montázs. Játék a nyelvel, a nyelv föl – és leértékelődött szerepe. Kép és szöveg. Az történet képi megjelenítése, a redukált nyelv: Képregény.

A nyelvi szintek grammatikája (6+6 óra)

(Áttekintő ismétlés és kiterjesztés): A nyelv mint hierarchikus rendszer: A hangtól a szövegig és vissza: a nyelvi rendszer áttekintése.

A szöveg lebontása és felépítése. Az általános iskolai nyelvtani anyag áttekintő ismétlése, mely folyamán figyelmünket azokra a nyelvtani jelenségekre fordítjuk, amelyek a szövegelemzéskor meghatározó jelentőséggel bírnak: szófajtan és mondattan összefüggései, szószervezetek, hangok, utalóelemek szerepe.

Szövegnyelvi ismeretek. A szövegértékűség meghatározó tényezői: lezártág, teljesség, szövegösszefüggés. A szöveg szerkezete, tagolása, a cím a téma és a tételmondat kapcsolata.

Szövegírástípusok. A szövegírástípusok osztályozásának szempontjai. Az írott és beszélt, valamint az írott-beszélt szövegírástípusok bemutatása. Az elbeszélés, leírás, jellemzés szerkezeti – stilisztikai jellemzői.

Hangtan: Fonetika és fonológia (fonematika). Beszédhang és fonéma. A hang mint akusztikai jelenség. A beszédhangok képzése és érzékelése. A fonéma jelentésmegkülönböztető szerepe. Az egyes nyelvekre jellemző hangkombinációk (fonotaktika).

Hallás és beszéd. Beszéd és beszédészlelés. Hang és szótag. A magánhangzók és mássalhangzók leírása. A hangrend törvénye és a magánhangzó-harmónia. Az egy szótagú i magánhangzót tartalmazó szavak toldalékolásának kérdései, nyelvtörténeti vonatkozásai. A hangok nyíltságának a változása, elemzésük nyelvtörténeti szövegekben, pl. Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom, ugyanezen szövegek hangállományának a vizsgálata (hiányzó magán- és mássalhangzók, hiátustöltő j). A mássalhangzók egymásra hatása/hangtani változások: részleges és teljes hasonulás, összeolvadás, hangkiesés, rövidülés. A többszörös hangtani változások.

Hangszimbólika, a nyelv zeneisége, hangulatfestő szerepe – hangstilisztikai vizsgálatok. A nyelv szupraszegmentális tényezői (pro-

zódiai elemei): intonáció/ hanglegjtés/dallam: hangsúly, hangmagasság, hangerő, beszédtempó, beszédritmus, beszédszünet, hangszín. Az idegenes ejtés. A magyar és a tanult idegen nyelv hangrendszerének, intonációs jellemzőinek összehasonlítása.

Stilisztika. (4 óra)

(Az itt szerzett ismereteket a további évfolyamokon folyamatosan bővítjük.)

Stilisztikai alapfogalmak: stílus, stílusfajták, stílusárnyalatok. Stílus a kommunikációban. Stílus és beszédhelyzet. Funkcionális stílusok: az írott (tudományos, hivatalos, publicisztikai, szépirodalmi) és a beszélt nyelvi stílusrétegek. Stílus és jelentés. Szójelentés. A hangalak és jelentés viszonya. A stílus nyelvi tényezői: az archaizálás, neologizálás. A szépirodalmi stílus eszközei. A szóképek. A stilisztikai alakzatok. A hangzásformák stílusértéke. A metafora kognitív értelmezése. Stílusélem, stílushatás, stílustalanság, állandó és alkalmi stílusérték. Az egyéni stílus.

Projektumi munkák a Magyar nyelv és kommunikáció témaköréből:

(A tanár a felajánlott témákból legalább kettőt választ.) Hangtani jelenségek a nyelvjárásokban (szógyűjtés).

Reklámok és mémek jelrendszere.

A digilektus jellemzői, beszélt nyelvi vonatkozásai.

A diákszleng új forrásai.

Az antiközmondások tanulságai.

Legjellemzőbb köztéri helyesírási hibák – Szabadka belvárosában / szülőhelyemen.

Névadási szokások a szülőhelyemen.

Köszönési szokások a fiatalok körében.

Kontaktsváltozatok a vajdasági magyar beszélők nyelvhasználatában.

Fordítás és stílus (Jeles művek fordításainak az összevetése).

A nyelvtani anyag tanításánál hasznosan forgatható szakirodalom:

Balázs Géza: *Nyelvünkben a világ*. Kiss Róbert Richárd: *Nyelvelő*. Nyelvészeti kézikönyv. Kiss Róbert Richárd: *A fantasztikus nyelv*. Nyelvészeti kézikönyv. Grétsy László: *Anyanyelvi játékaink nagykönyve*. Kovács Rácz Eleonóra: *Nyelvjárási jelenségek a mai bácskai előnyelvben*. Vukov Raffai Éva: *Az örökíró, a hémijszka, és ami körülöttük van*. Ruffy Péter: *Bujdosó nyelvmelkeink. A tihanyi alapítólevéltől a Bori noteszig*.

Internetes források:

Nádasdy Ádám *Modern Talking* című nyelvi kérdéseket feszegető internetes rovatának írásai. *Hárompercesek a nyelvről*, *Hajnali hárompercesek a nyelvről*. Az e-nyelv.hu internetes tanácsadó. Veszelszki Ágnes: *A digilektus beszélt nyelvi jellemzői, Érzelemkifejezési módok a digitális kommunikációban: emotikonok és reakciógifek*. Katona Edit-Horváth Futó Hargita: *A kötelező általános középiskolai és szakközépiskolai oktatás végén elvárt tanulói teljesítmény általános tudásszabványai – képzési standardjai az általános tantárgyakból. Magyar nyelv és irodalom. Tanári kézikönyv*. Belgrád: Oktatási és Nevelési Minőségellenőrző Intézet, 2019. Nyelv és Tudomány – Tudományos-ismeretterjesztő nyelvészeti portál <https://www.nyest.hu>

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

A gimnázium első osztálya számára készült program az *Kommunikációs kultúra* négy jártasság megszerzését feltételezi. Produktív jártasságok: az (alkotó jellegű) írás és beszéd, a befogadói jártasságok: a meghallgatás/megértés és az olvasás.

A két iskolai dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 8 órát igényel, négyet-négyet minden írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek, és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Az eredményközpontú fogalmazástanítást ötvözzük a folyamatközpontú megközelítéssel, amelyben a hangsúly a fogalmazás végső produktumáról az írás folyamatára helyeződik át (a tanulók megtervezhetik, javíthatják, újraírhatják írásukat). A fogalmazáscím megadása

helyett/mellett közöljük a tanulókkal a szöveg célját, a címzettet és a kommunikációs helyzetet is! Alkalmazzuk a kreatív írást mint a különféle műfajokban való alkotás szabályait bemutató, az irodalmi alkotást előkészítő folyamatot! A kreatív írás erősíti az önbizalmat, fejleszti a problémamegoldó készséget, lehetőséget ad a szöveggaloktatás játékos keretek közé helyezésére, retorikai, stilisztikai problémák megvitatására, új kommunikációs felületek (blog, honlap, internetes médiumok) kipróbálására.

A szöveg- vagy szövegrészalkotás gyakorlására kiválasztott anyagot a szövegműfajok sokszínűsége jellemezze, az anyanyelvi órákon elbeszélő, magyarázó (tudományos okfejtések, érvelések, definíciók, kommentárok) és dokumentum típusú (grafikonok, menetrendek, táblázatok, térképek, ábrák, használati utasítások, kérdőívek, nyomtatványok, szabályzatok stb.) szövegeken végezzenek a tanulók különféle műveleteket (elemzés, átalakítás, kiegészítés)! Kapjanak helyet az anyanyelvi órán a fiatalok szubkultúráját erősen meghatározó populáris narratívák, a populáris kultúra elemei is!

A kulcskompetenciákat, a tanulói aktivitást jelentős mértékben elősegítő módszerekkel fejleszthetjük. A mindennapi életben használható kommunikációs kompetenciák megszerzését, a produktív anyanyelvi tudást a tanulók életközeli szituációkba helyezése, gyakorlatközeli feladatok megoldása segíti. Az önálló tanulás képességét könyvtárhasználati ismeretekkel, nyomtatott és virtuális szótárak, kézikönyvek használatának megtanításával fejleszthetjük. A tanulók szerteágazó, sokirányú fejlesztésében a múzeumpedagógiai foglalkozások is segíthetnek.

A múzeumlátogatás során (az iskolán kívül) valós szituációkba kerülnek a diákok, a tanár kiegészítheti, színesebbé teheti a tananyagot, lehetőség adódik egy téma sokoldalú, komplex feldolgozására, konkrét nevelési, oktatási és képzési célok megvalósítására.

Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és adatbázisok használata.

(8 óra)

A magyar helyesírás alapelvei (a kiejtés, szóelemzés, hagyomány, egyszerűsítés). A helyesírás rendszere. A magánhangzók és a mássalhangzók helyes időtartama. Az írásjelek. Rövidítések, mozaikszók, számok. A kezdőbetű. Az elválasztás. Változások a helyesírási szabályzatban. Interferenciajelenségek a kisebbségi nyelvhasználatban. Helyesírási kultúra. Bibliográfia, szakirodalom-, forrásjegyzék készítése. Hivatkozásmódok elsajátítása és alkalmazása.

Adatbázisok használata. Az információszerezés gyakorlása nyomtatott források (szótárak, lexikonok, helyesírási szabályzat) és az elektronikus adatgyűjtés (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) segítségével. A hagyományos és elektronikus könyvtárak, korpuszok, wikik, on-line szótárak használatának gyakorlása.

Szövegértés, szöveggaloktatás, szövegmondás (22 óra)

A szövegértést és -alkotást, -mondást szolgáló szóbeli és írásbeli tevékenységek összefonódnak, egymásra épülnek.

Szövegértés

A tananyaghoz kapcsolódó és tudományos-ismeretterjesztő vagy tudományos igényű szövegek feldolgozása, ábrák, grafikonok értelmezése világlátási folyamatokat indíthat el, vagy serkentheti a gondolkodásunkat, tényfeltáró, tudományos munka megírását, kombinált produkció (referátum és prezentáció) megszületését indukálhatja.

Reklámok feldolgozása: A hatáskeltés nyelvi, képi, mozgóképbeli eszközeinek megfigyelése, elemzése a médiareklámokban: szójelentés, hangzás, szókép, szójáték, frazeológiai egységek, mondatok modalitása, túlzás, ellentét. A reklámok elemzését követheti a reklámok (nyelvi-képi) megtervezése, előadása, eljátszása, saját reklám írása.

Disputa az anyanyelv szerepéről, megtartásának esélyeiről, a nyelvbe oltott identitás témájáról (pl.: Kisebbségi lét és anyanyelvi kultúra. Elvándorlás és nyelvmegtartás. Globalizáció és nemzeti kultúra), valamint a tanulók által javasolt nyelvi kérdésekről. Motiváló kérdésközpontú kérdésekkel és irodalmi alkotásokkal segítjük a beszélgetést. Inspiráló irodalmi alkotások: pl. Füst Milán: *A magyarokhoz*, Fehér Ferenc: *Nyelv és varázs*, Faludy György: *Óda a magyar nyelvhez*. Kányádi

Sándor: *Noé bárkája felé*, Jobbágy Károly: *Fuldokló anyanyelvem*, Terék Anna: *külFÖLD*, Szabó T. Anna: *Származás*, Petőcz András: www.osszian.ének.hu.

A *készségfejlesztés komplex* megvalósulása, intermedialis, interdiszciplináris vonatkozások beépítése révén valósul meg, és szervesen kapcsolódik az irodalomoktatáshoz, így tantárgyközi kommunikációra feltétlenül szükség van, hogy a tevékenységek kiegészítsék egymást. A szövegértelmezést kísérő viták, beszélgetések lecsapódásai a kommunikációs kultúra oktatásakor indukáló tényezők is lehetnek, de vitát gerjeszthetünk teljesen új vagy rokon témák fölvetésével is: pl. a tanulók körében népszerű zenei szubkulturák, státuszszimbólumok, szorongáskiváltó tényezők, a másság elfogadása.

A viták lecsapódásaként glossza, esszé, kísértekezés születhet. Az anyanyelvet tematizáló modul jegyében irodalmi alkotások, kiállítás, iskolaújság, poszter, videófilm készülhet, kirándulás is megvalósulhat.

Jeles szónoki beszédek értelmezése, az ünnepi beszéd jegyeinek fölismerése, majd alkalmazása. Retorikai-stilisztikai elemzésre ajánlható: Esterházy Péter: *Más így* (Búcsúbeszéd Weöres Sándor temetésén), Martin Luther King *Van egy álom* című híres beszéde, Móricz Zsigmond *Gyászbeszéd Ady Endre ravatalánál*.

Szövegalkotás

A nyelvi ismeretekhez, nyelvtörténethez tartozó modulokhoz beszámolók, előadások, esszék, kísértekezések, a tanulók közös projektumai készülhetnek el. A diákok vallomások, esszéket írhatnak a kedvenc zugukról, terükről, kedvenc irodalmi alkotásairól. Párhuzamos történetek/álomképek írása egy-egy megélt élményhez különböző szempontok, generációs látásmódok/felfogásbeli különbségek ütköztetésével. Az írásbeli munkákhoz készüljön vázlat, amit a diákok beadnak a kész munkával, és azt is értékeljük. A vázlatírást segítheti gondolkodástérkép, T-táblázat stb. Szónoklatok készítésekor hasznos gyakorlat lehet, ha gondolunk az elő- és utóvázlatra (munkavázlat és szövegvázlát) is, egyikre a megíráshoz, a másik az előadáshoz lesz szükségünk. Az írásművek szerkezeti egységeinek gyakorlásakor tudatosul a tanulóknak, hogy a témamegjelölés – kifejtés – érvelés – következtetés szerkezetrendszer a szónoklat és az érvelő esszé azonos követelményei közé tartozik.

Esszéírás, kreatív írásgyakorlatok. Esszéírás inspiráló szövegrészletek, képek, filmrészletek hatására, megkezdett szövegek folytatása, különböző bekezdéstípusok alkalmazása. Szövegértési feladatok kiegészítése vagy előkészítése kétszólamú szövegek írása révén – pármunkában. A külön-külön írt szövegek ütköztetése, összefűzése.

A bekezdéstípusok, a szerkezetben lecsorgó homokóra-elv gyakorlása szövegalkotási tevékenységeink alapjául szolgálhat. A különböző típusú és hosszúságú esszék a tervezés fontosságára hívják föl a figyelmet. A hatszavas történetek írása összefogottságra, tömörségre és kreativitásra kötelez. Akárcsak az internetes fórumokon, versenyt is rendezhetünk: *Mitől lesz a kevesebb több? – Hogyan lehet hat szóban sokat mondani* címmel?

Irodalmi művekhez kötődően is alkothatunk különféle műfajú szövegeket, pl. az *Isteni színjáték* kapcsán fölépíthetjük a pokol tölcséjét a magunk elképzelése szerint, ehhez kötődően kurta üzeneteket, hatszavas vagy miniesszéket, érvelő fogalmazásokat/vád- és védőbeszédeket is készíthetünk, amelyeket monológgá vagy novellává is alakíthatunk. Az *Antigoné* feldolgozása során megismerkedünk a szónoki beszéd szerkezetével (pl. Kreón bölcséhez intézett szavai nyomán), értelmezzük a családjához való viszonyát. Vitát folytathatunk, érvelő leveleket írathatunk a szereplők nevében. *Haimón levele apjához/anyjához/Antigonéhez*. A saját életünkből is meríthetünk ideillő témát, amelyben szabadon választott vagy megadott cím nyomán (pl. a hosszabb szobati kimenő érdekében) érvelnek. Édesanyánkhöz vagy édesapánkhöz intézett szövegünk lehetséges címe pl. *Nem a pokol kapuja ez!*

Szóbeli szövegalkotás (A beszédkészség fejlesztése)

Játékos beszédgyakorlatokkal a kiejtési készségeket (hangképzés, hangsúly, hanglejtés, beszédtempó, szünet) fejlesztjük, a nyelvhez, irodalomhoz való kötődést erősítjük. Kis alkalmi műsorok elkészítése,

szituációs játékok beépítése a nyilvános szereplésre készíti föl a tanulókat. Az anyanyelvi órán előadott beszámolók, tartalmi kivonatok, szónoklatok a tanulók számára lehetőséget adnak a memorizálás, az önellenőrzés gyakorlására. A nyelvi és kommunikációs játékok és vetélkedők, felszítathatják az anyanyelv iránti érdeklődést, a kutatói kedvet, az alkotókészséget. A szónoklatok előadása, megbeszélése fejleszti a vitakészséget, növelheti a tanuló magabiztosságát, az összefogott, logikus érvelés gyakorlati megvalósítást eredményezi, a parlamentarizmus szabályainak a betartására kötelez.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA, SEGÉDESZKÖZEI

Projektumi munka. A tanár ismerve tanulói képességeit és érdeklődési körét maga dönt a munkaformákról, projektumokról. A nyelvi ismeretknél a tanár felébreszti az érdeklődést a *dialektus, szociolektus, digilektus kérdésköre iránt (névadasi, köszönési szokások, kontaktusváltozatok, az internet, a blogok hatása, vélemény- és ízlésformáló ereje)*, vitát gerjeszt az alulstilizált, ironikus, értékszeptikus magas irodalom, a populáris kultúra és az internet által terjesztett giccs összefüggéseiről. Ezzel egy szociolingvisztikai alapvetésű tudományos munka indulhat be gyűjtés és a szakirodalom tanulmányozása révén. Ennek eredményeképpen az évek során egyre terebélyesedő gyűjtőmunka, majd esszék, értekezések születhetnek meg. A dolgozatok készítésekor fölhasználható a nyelvi ismeretknél feltüntetett szakirodalom is.

Az irodalomoktatással karöltve a munka fölölheti a családfa-kutatást, népköltészeti alkotások gyűjtését (szólások, közmondások, anekdoták), néprajzi értékeink (ünnepek, az ünnep díszletei, viselet, népi vallásosság, népi építészet), kultikus emlékeink (középkori építészeti alkotások, szecessziós építészetünk) megismerését, bemutatását, a hagyományban, közösségi kultúrában betöltött szerepének méltatását. A fesztiválok, táborok mint közösségformáló társadalmi események, (kör)interjú készítése egy-egy rendezvény kapcsán.

Az intertextualitás nyelvemlékeinkhez kötődő nyelvi megnyilvánulási formáinak vizsgálatához a tanár maga is választhat szövegeket, vagy az alábbiakból meríthet: Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*, Weöres Sándor: *Mária siralma*, Utassy József: *Választ világotmul*, Tóth Krisztina: *Vogymuk, A világ minden országa stb.*

Fordításelemzéshez ajánlott pl. az elsős irodalmi anyaghoz kötődő világirodalmi alkotások és fordításaik összevetése az újrarendezett művek részleteinek elemzése, nyelvi- stilisztikai-nyelvváltozatbeli szempontok figyelembevételével: Villon-fordítások, átírások, Walther von der Vogelweide versei, a Nibelung-ének több fordításban. Természetesen vita is fűződhet hozzá, szükséges-e az új fordítás, a művek rövidítése, mit nyújt a művek újírása/újraértelmezése. Líraiság, hangulatiság, zeneiség vizsgálata mellett a képiség összevetése: Például az erkélyjelenet és a báli jelenet metaforáinak kognitív és stilisztikai szempontú elemzése és értelmezése William Shakespeare *Romeo és Júlia* című művében és fordításaiban.

Szakirodalmi anyag a kommunikációs kultúra tanításához: Szövegértési, -alkotási tevékenységeknél, beszédtechnikai gyakorlatoknál hasznosan forgatható segédkönyvek, munkafüzetek: Samu Ágnes: *Kreatív írás. Az ötlettől a kész írásműig.*

A fogalmazás tanítása másképp, Umberto Eco: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* Bíró Yvette: Marie-Genevieve Ripeau: *Egy akt föléltetése*. Montágh Imre: *Tiszta beszéd.*

A retorikai ismeretek tanításához ajánlható: Aczél Petra: *Neked van igazad? Érvelés és meggyőzés a gyakorlatban*, Aczél Petra: *Médiaretorika.*

Internetes kiadásban is elérhető források:

Petres Csizmadia Gabriella: *Élményszerű szövegértés, szövegértelmezés és szövegalkotás*, Pethőné Nagy Csilla: *Módszertani kézikönyv*, Weltner Mariann (fejlesztő): *Gyakorlatias szövegértési feladatok (tanári útmutató) szövegei*: pl. Konrád György: *A város és az emlékezet. Négyezer támadás évente (Felmérték, hogy miért hackelnek a hackerek)* stb. Kun Gabi: *27 írásgyakorlat, hogy újra szárnyaljjon a kreativitásod*. Katona Edit: *A szerelmes beszéd metaforái Ady Endre Héja-nász az avaron című versében és szerb nyelvű fordításaiban.*

A retorikai ismeretek bővítését segíti, az eszköztár gazdagítását szolgálja az egyetemisták Kossuth-szónokversenyének (interneten is

elérhető) két gyűjteményes kötete. *A bemutató beszéd* és a *Politikai beszéd*. Bán Zsófia *Van egy jó szava?* című beszéde és egészében a *Dilemma – Disputa – Demokrácia* című kötet internetes kiadása.

Záró módszertani megjegyzések

A tanárnak ismertetnie kell a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, fel kell hívnia a figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és folyamatosan dolgozzanak, hogy a források sokoldalú használatára készüljenek föl. A tanulás tanulása a diákok egyik alapvető feladata, ehhez kell segítséget nyújtania a tanárnak.

A projektumokat időben meg kell tervezni, hogy legyen idő az alapos kutatómunkára, a források tanulmányozására, a gyűjtésre, a konzultációkra. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyra a kutatómunka.

A tanár egy-egy téma feldolgozása során megítéli hány órát kell szánnia egyes témákra, maga irányozza elő és tervezi meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint a nyelvi és irodalmi tartalmak tudatos összekapcsolását. A munka során kiderül, melyek azok a témák, amelyek a tanulók érdeklődésére jobban számot tartanak, melyek azok a tartalmak, amelyek megértése és elfogadása nehezebben megy. Ennek fényében alakítja ki és alakítja át, dolgozza ki tanmenetét. Erdemes különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító elemzésével kísérletezni. Nyelvi-stilisztikai jellemzőik kibontakoztatása az egyéni szövegalkotásra is megtermékenyítő hatással lehet.

A nyelvi gimnáziumban a gyűjtő és kutatómunka, az idegen nyelvi párhuzamok, az interdiszciplináris kontextusok különös hangsúlyt kapnak. A diákok nyelvi összevető tevékenység iránti érdeklődését fokozhatjuk érdekes kutatási témákkal, amelyek az anyanyelv és az idegen nyelv mélyebb megismerését egyaránt szolgálhatják.

A feldolgozás folyamata. Egy-egy téma feldolgozása a ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás fokozatosságában valósul meg.

Tevékenységek a tanórán. A nyelvtani jelenségeket, kifejezések és fogalmak tanítását a kommunikációs kultúra gyakorlatsoraihoz, valamint az irodalomból tanult alkotásokhoz kötjük, így valósítjuk meg a két tantárgy egységét. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteletben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú a nyelvtan és kommunikációs kultúra sikeressége szempontjából. A megértés – szövegalkotás – szövegmondás egységében valósulnak meg a tevékenységek az órán.

Befogadó és alkotótevékenység. Nyelvi és közéleti kérdéseket tárgyaló cikkek, tanulmányok, irodalmi alkotások megismerése, értelmezése, befogadása, az inspiráló kérdésfelvetés és vita hozzájárul a tanulók gondolkodásának a fejlődéséhez, érdeklődésük kiszélesedéséhez, önálló véleményük kibontakozásához, önmegértési folyamataik végbemenetéhez. A személyiségfejlődés és a kompetenciák együttes kiteljesedése az alkotótevékenység egyik legbiztosabb bázisa. A megvalósulás módja lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, szövegmondás), írásbeli produkció (esszé, értekezés, publicisztikai műfajok) és kombinált produkció (referátum és prezentáció, megírt és előadott szónoklat).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkeznek, a felelet minőségét, álláspontjának és érvelésének eredetiségét. Nem mulasztjuk el a gyakorlati alkalmazási képesség, a szorgalom, a különleges képességek, a másként gondolkodó tanulók eltérő nézőpontjainak a méltányolását. Az értékelés felőleli az írásbeli szövegalkotást is: évente legfeljebb hat házi feladat, két projektumi munka és/vagy portfólió várható el. Értékelés céljából lehet tervezni felmérést is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók két iskolai dolgozatot (esszét/szónoklatot) írnak.

A felkínált projektumi témák közül legalább kettőt feldolgozunk a tanév során.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés általában a tanulási folyamatok egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel (írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek). Mivel főnáll a veszély, hogy ez kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál, e mellett az oktatáshoz való korszerű hozzáállás jegyében más értékelési módokat is alkalmazunk, például a formatív (alakító-segítő) értékelést. Ez a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanuló teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulónak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony, vagy nem vezetett eredményhez, azt fejleszteni kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tantárgy tanulásának célja az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek affirmálása és elfogadása; a személyes, nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nép, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának a megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókinccse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeinek tekintik. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkulturáját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsjátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-

változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szóképzetből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizze és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-al támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokot szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkciójáról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szak-szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságá-

ihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkciójáról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Irodalom

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázál rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírányzott irodalmi műveket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példáira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgondol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan

olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékelt összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem irodalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett

érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előirányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemléletet tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékteremtő folyóiratokat.

Osztály **első**
Évi óraszám **111 óra (3 óra hetente)**

Tudásszabványok ¹	KIMENET Az első osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.2.1. Különbséget tesz a szóbeli és az írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit és kapcsolatrendszerét. Felismeri a próza és verses formát, és különbséget tesz a dráma, epika és a líra műneme között. Ismeri a ritmusfajtaikat (ütemhangsúlyos és időmértékes verselés), felismeri a sortípusokat, strofaszerkezeteket és versformákat (hexameter, párvers, tercina, szonett, ballada, képvrs), és megkülönbözteti a kötött és a szabad verset. 2.MNY.1.2.2. Elhatárolja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Ismeri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény; a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Ismeri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, légia, himnusz, óda, mítosz, adoma, anekdota, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, történelmi, levélregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény). 2.MNY.1.2.5. A tantervben előirányzott irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben. 2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. 2.MNY.1.2.7. Elemzi és értelmezi a tantervben előirányzott rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegben felvetett kérdéseket, gondolatot vagy üzenetet, és érveit az alapszövegre alapozza. Az irodalmi művek alapján megfogalmazza az irodalmi mű keltette esztétikai élményt. 2.MNY.2.2.2. A tantervben előirányzott irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos-ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztola, planctus, zsolnárt; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – képet alkot az irodalomról mint létformáról és művészetről; – megtapasztalja az olvasás élményét; – fejlődik benne a kritikai látásmód, az egyéni véleményformálás vezérlő összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegek elemzésekor is; – tisztában van az irodalomnak a kultúrában és a művészetek rendszerében elfoglalt helyével és szerepével; – művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermediális összefüggések feltárására; – rendszerez az irodalomtudományi alapfogalmakat, az irodalom hermeneutikai és recepcióesztétikai aspektusait; – az irodalmat hálózatos szövevényként, művészeti és diszciplináris diskurzusok rendszerében értelmezi; – véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű jellemvonásaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás); – a házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – ismeri az irodalmi korszak- és műfajelméleti fogalmakat; – ismeri a mitológia, a mítosz, a mitikus világkép, a mitológiai utalásrendszer és az áthagyományozódás jelenségét; – ismeri a mítoszkritika fogalmát és eljárásait; ismeri a mitológiai történeteket és felismeri őket a kulturális áthagyományozódás történetében; – ismeri elődeink kultúráját, hitvilágát és irodalmát; – ismeri az ösköltészet, és a szóbeli irodalom fogalmát; – betekintést nyer a honfoglalás kori magyarok kultúrájába; – ismeri az ókori irodalmat mint átfogó kultúrtörténeti határendszerét; – ismeri a jelentős ókori alkotókat és műveiket; – ismeri a műfaj történet ókori vonatkozásait és jelenségeit; – ismeri az antik időmértékes verselés és annak az újkori irodalomban betöltött szerepét; – értelmezi a jelentős ókori irodalmi opusokat történeti-poétikai szempontból valamint követi ezek továbbélését; – felismeri a kapcsolati rendszereket, az intertextuális vonatokat, a továbbhagyományozódás jelenségeit; – betekintést nyer a középkori egyetemes európai kultúrába, elsajátítja a róla szóló ismereteket; – felismeri az európai középkori irodalom összefüggéseit: ismeri az egyházi és a világi irodalom alkotásait; ismeretekkel rendelkezik a középkori kultúra világáról, összetevőiről; a kereszténység kulturális, művészeti és irodalmi létformáiról és megnyilvánulásairól; – ismeretekkel rendelkezik a vallásos világerősítés irodalmi tapasztalatairól; az egyházi irodalmi kultúráról; – ismeri az egyházi és világi irodalom fogalmát, jelenségeit, műfajait, műveit és művelőit; – ismeri a kolostori irodalom formáit, illetve a lovagi kultúrát; – szövegismerettel rendelkezik, és értelmezési-elemzési tapasztalatot szerez a középkori európai és magyar irodalom köréből; 	<p>IRODALOM</p> <p>Az irodalom létformája. A szövegszerű világerősítés.</p> <p>Az irodalomról való gondolkodás útjai.</p> <p>Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világgép.</p> <p>A középkor és a reneszánsz szemléletmódja és irodalma.</p> <p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Szövegerősítés – szöveggalkotás – szövegmondás</p> <p>Adatbázisok használata: könyv-, könyvtár- és internetismeret</p>

<p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét.</p> <p>Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből.</p> <p>Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint. (Az interpretációba vonjuk be a regionális kultúraszempontjait, a helyi írói kultuszok ismeretét is.) 2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, anticipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>2.MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motivikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását.</p> <p>2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tisztelősen tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tisztelősen tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejt ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészleteket, memoritereket. A tananyaggal, a mindennapi élettel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyezte, beszéd társakhoz és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (testtartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára.</p> <p>Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtegetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadás közben tud jegyzetelni.</p> <p>2.MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához.</p> <p>Alkalmazza az elbeszélő, leíró és érvelő közlésmódokat. Összefoglal egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget kiemelve a lényeges vagy érdekes részleteket. Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.</p> <p>2.MNY.1.3.3. Irodalmi, nyelvi, művelődési témákkal, illetve a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos véleménycserében, vitában mások véleményét meghallgatja, és figyelembe veszi azt saját egyszerűbb érvelő szövegének megalkotásakor. A szóban vagy írásban felvázolt álláspontját érvekkel támasztja alá.</p> <p>2.MNY.1.3.5. Megérti a rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket: megkülönbözteti a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus jelentéseket. Felismeri a szavak többjelentését az adott kontextusban, az ismeretlen szavak jelentését kikövetkezteti a szöveggörnyezetből. Meghatározza a szöveg legfontosabb gondolatait, tételmondatait.</p> <p>Figyelemmel kíséri egy-egy gondolat szövegben belüli és szövegek közötti alakulását, viszonyrendszerét.</p> <p>2.MNY.1.3.6. Rövidebb, egyszerű, a tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szakszövegek, tudományos-ismeretterjesztő szövegek, médiászövegek) olvasásakor különböző olvasástípusokat érvényesít (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – betekintése van a szövegemlék, az írásbeliség és az anyanyelvűség, a kódexirodalom, az anyanyelvi irodalom kezdeteinek és kialakulásának folyamataiba; – multikulturális és interdiszciplináris; nyelvközi és kapcsolattörténeti ismeretekre tett szert; – tudatosodik benne a hagyomány és örökség viszonyrendszerének jelentősége a művészetben és a műalkotásban; – ismeri a reneszánsz szellemiségét és művészeti alakzatait, irányzatait; – önálló interpretációs készségre és gyakorlatra tesz szert; – felismeri az interdiszciplináris és intertextuális kapcsolatokat; – felismeri az irodalmi korszakok és jelenségek közötti átfedéseket, összefüggéseket és átjárhatóságot; – felismeri és értelmezi a trópusokat és stilisztikai alakzatokat az irodalmi művekben; – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésbeli kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, memoriterek szövegű előadásában, adott témáról szóló szóbeli előadásban; – szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat; – használja a helyesírást segítő eszközöket (helyesírási kézikönyvek és számítógépes helyesírási ellenőrző programok); – szövegműfajok különböző stílusrétegeket és szövegműfajok sajátosságait (alkotási szabályait, eszköztárát) alkalmazza; – ismeri a szöveg szervezésének és szerkesztésének elveit, és szövegműfajoknál alkalmazza is az ismereteit; – szépirodalmi és más jellegű szövegek befogadásánál alkalmazza az értő (szó szerinti), az interpretáló (értelmező), a kritikai (bíráló) és a kreatív (alkotó) olvasást; – képes az önálló információszerzésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére; 	
---	--	--

Alkalmazza a javasolt olvasási stratégiákat (előzetes tudás aktiválása, az információk rangsorolása, a szöveg és a szerző kérdése, különböző érzékszervi képek előhívása, következtetés levonása, újraelmondás vagy szintetizálás, javító stratégiák használata) lineáris és nem lineáris szövegekre egyaránt.

- 1 A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetővé, megszilárdíthatóvá, bővíthetővé és rendszerezhetővé válnak. A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

Kulcsszavak: ókori irodalom, középkori irodalom, a humanizmus és a reneszánsz irodalma, interdiszciplináris és intermedialis megközelítés

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

Az *Irodalom* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, ami lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben; kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség őrzéséhez kell; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és állapontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságát, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre. A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, aminek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel értékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tanév során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbemutatón, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételt, meg kell tanulniuk mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni, ezenkívül a tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Ezen aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amit pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári- információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célnk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

Az irodalmi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (az irodalomé 87, a kommunikációs kultúráé pedig 24). A tanítás-tanulás körültekintő tervezésével, amellyel el kell jutni mindhárom terület előírányzott kimeneteinek megvalósításához, a tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült irodalmi program négy területbe/tematikai egységbe szerveződik és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténetiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitörési, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanuló érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek és közérdekűek a korosztálynak.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv is mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hadtörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*. Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegre helyeződik a hangsúly; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlathoz szokott tanulók lelassítása, elmélyülésre, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatás a szélesség helyett a mélység alapján kell hogy szerveződjön, a lis-

tázó és ismeretközpontú tudásfelfogás, a kánonteljesség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megszólító közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

Az első osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrákba is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerőpiaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtsünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegközi kapcsolatok működésének megfigyeltetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációjánál koncentráljunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezések ismertetése helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

Bővül a tudás az irodalomelméleti fogalmakról, amelyeket az általános iskolában dolgoztak fel, és új fogalmakat vezetnek be. A feldolgozott fogalmak új történelmi kontextust kapnak, az új fogalmakat pedig azért vezetik be, hogy megerősítsék a befogadóképességet. A magyar nyelv és irodalom tanítási-tanulási programja a következő irodalomelméleti fogalmak feldolgozását vagy megerősítését irányozza elő:

Lírai költészet: a lírai költészet jellegzetességei; a lírai költészet műfajai; a lírai műfajok határán; a versbeszélő; rím és ritmus.

Epika: az epikai jellegzetességei; műfajai: eposz (hősköltevény), eposzi hős, eposzi kellékek; elbeszélés, novella, regény; legenda és monda, mese; narráció (elbeszélés) első, második és harmadik személyben; leírás (deskripció), dialógus, monológ, belső monológ; narrátor (elbeszélő); retrospektív és kronologikus elbeszélés; epizód, kitérés.

Dráma: a drámai irodalom jellegzetességei, drámaelméletek; a drámai irodalom eredete és műfajai: tragédia, komédia, szűkebb értelemben vett dráma; drámai konfliktus; színház; antik dráma; drámaegységek: prologus, jelenet, felvonás; tragédia, tragikus konfliktus, tragikus hős; főszereplő, ellenfél; katarzis; komédia (helyzetkomikum és jellemkomikum); jellemdráma és analitikus dráma; commedia dell'arte; a drámai szöveg színpadi megvalósítása.

Verselés: ütemhangsúlyos és időmértékes verselés; verssor, kötött ritmusú és szabad vers; hexameter; strófa, a versszak és jellemzői; rímek fajtái; cezúra, szonett, tercina, canzone, Balassi-strófa.

Stilisztikai alapfogalmak: a stílus fogalma; alakzat és trópusok, allegória, metafora (kognitív metafora), metonímia, alliteráció, aszszonánc, fokozás, ellipszis, eufemizmus, inverzió, ironia, szarkazmus, kontraszt (antitezis), komparáció (összehasonlítás), hangutánzó szavak, megszemélyesítés, szimbólum, hiperbola.

TERÜLET: IRODALMI ISMERETEK

Javaslatok az egyes fejezetek feldolgozásához:

I. Az irodalom létfarmája. A szövegszerű világértés. A tematikus egységeket szövegértelmezések segítségével dolgozzuk fel.

– Életkori sajátosságoknak megfelelő problémák és szövegek.

Tematikus fókusz: szülő – gyerek, egyén – közösség, diák – iskola, diákszerelmek, barátság, beavatás.

Poétikai fókusz: iskola-narratíva, nézőpontváltás, narrátor – szerző – befogadó, konnotáció, denotáció, megértés és interpretáció, fikció – valóság, toposz, archetípus, motivikus összefüggések

Olvasmányok: Kosztolányi Dezső: *A kulcs, Fánika*, Csáth Géza: *Mesék, amelyek rosszul végződnek*, Ady Endre: *Muskétás tanár úr*, Sylvia Plath: *Beavatás*.

Filmes kapcsolatok: *Holt költők társasága* (rendező: Peter Weir), *Egy különös srác feljegyzései* (rendező: Stephen Chbosky), *Valahol Európában* (rendező: Radványi Géza).

Kultikus helyek: kultuszteremtés a szülőföldön, helyismeret, írói szülőházak, emléktáblák, kilépés a tanteremből.

– Utópia és disztópia. Az utópia és a disztópia fogalma, valamint a lehetséges jövőképek.

Tematikus fókusz: társadalomelméletek (néhány tudós kiemelése), a könyv mint veszélyforrás, a szubjektum pozíciójának megkérdőjelezése, az uniformizálás problémaköre, totalitárius rendszerek.

Poétikai fókusz: az irodalom határterületei, teoretikus és szépirodalmi utópiák határvonalai, fantaszitikum, a robinzonád problémájának felelevenítése, a könyv mint motívum.

Olvasmányok: George Orwell: *1984* (részlet), Jonathan Swift: *Gulliver utazásai* (részlet), Déry Tibor: *G. A. úr X-ben* (részlet), William Golding: *A legyek ura*, mai aktuális szövegek feldolgozása (Pl. Suzanne Collins: *Az éhezők viadala*, Margaret Atwood: *A szolgálólány meséje*, Philip K. Dick művei).

Filmes kapcsolatok: *41 Fahrenheit* (Ray Bradbury regénye és két filmfeldolgozás összehasonlító értelmezése), *Black Mirror* (*Fekete tükör*) egyes epizódjai.

– A mítikus világgép. Mítoszok és a mitológia hősei. Mítoszparafrázis.

Tematikus fókusz: konkrét mítoszok és hiedelmek: Gilgames, görög, római mitológia, Biblia, ősi magyar hitvilág. A Jó és Rossz küzdelme. Sötétség és Világosság.

Poétikai fókusz: mítosz és mitológia, őskori, ókori, naiv világgép, teremtésmítoszok, apokalipszis, fantaszitikus hiedelmek, mitológiai téma, mítosztravesztia, mondák és legendák, mítoszok továbbélése: út a fantasy irodalom felé. A kánon és az apokrif fogalma.

Olvasmányok: *Gilgames-eposz* (Teremtéstörténet, özönvíz. Szerelmek, barátság, sziget, halál.), *Biblia* (Teremtéstörténet, Kiűzetés a Paradicsomból, Káin és Ábel, Bábel tornya, Özönvíz, Jónás története, Jelenések könyve. Érintkezési pontok a Gilgames-eposz és a Biblia között.), Kosztolányi Dezső: *Káin* (Káin-szövegek összevetése), Mészöly Miklós: *Saulus* (részlet), Néhány rövidebb Pilinszky-vers értelmezése.

Görög és római mitológia (Az istenek születése, Prométheusz; a következő mitológiai szereplők közül válasszunk ki néhányat: Narkhisszosz, Perszephóné, Pygmalión, Elektra, Oresztész, Oidipusz, Odüsszeusz és Pénélopé, Médeia, Iphigénia, Orpheusz, Aeneas. Ismerkedés a következő fogalmakkal: nimfa, múzsa, szirén, Olymposz, mitológiai Alvilág.)

Publius Ovidius Naso: *Hősnők levelei* (részletek).

Ősi magyar hitvilág – válogatás a magyar mondákból.

Kalevala (részletek).

Filmes kapcsolatok: John Steinbeck: *Édentől keletre* (regényrészlet és film összevetése), *Jézus Krisztus szupersztár*.

Projekttemák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, kiselőadást készítettünk): Apokalipszis az irodalomban és a filmművészetben

Testvérkapcsolat és testvérviszály a művészetekben Az Élektára-téma a művészetekben

Bűn, büntetés, bűnhődés témája a művészetben

Lázadó mitológiai hősök Hűség és „mítikus” szerelem Bibliafordítások

Halál és túlvilág Tojásmetafora a mitológiákban

Neil Gaiman mítoszátíratái (pl. *Északi mitológia*, *Amerikai istenek*)

II. Az irodalomról való gondolkodás útjai

– Teoretikus tájékozódás.

– Társművészeti diskurzusok.

Interdiszciplináris és -textuális vonatkozások. Kultúrák dialógusa. Világirodalom, nemzeti irodalom, regionális irodalom. Szóbeli, írott és digitális irodalom. Az irodalomtudomány fogalma. Ismerkedés a terminológiával. Irodalomelmélet, irodalomtörténet, kritika. Alteritás és modernitás. Hermeneutika és posztmodern hermeneutika. Olvasási stratégiák. Bevezetés a műfajelméletbe. Líra, epika, dráma és ezek legfontosabb műfajai. Intermediális, kulturális kapcsolatok és irodalom a világhálón. Művészetek együttélése.

Olvasmányok: Umberto Eco: *Hat séta a fikció erdejében* (részlet), válogatás a magyar esszéirodalomból és a médiában megjelent aktuális kritikákból (2 szöveg feldolgozása).

Kreatív írásgyakorlat: esszé és kritika.

III. Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világlkép

– A mitikus világlkép. Teoretikus tájékozódás.

A lét transzcendens felfogása. Az organikus világlállapot. Mitikus gondolkodás. Mitológia és vallás. Mitológia és művészetek. Mitológia és irodalom. A görög és a római líra képviselői (Szapphó és Anakreon, Horatius, Catullus). Az antik regény problémaköre. A mitológia és az ókori irodalom mint minta, téma és reflexió az európai és a magyar irodalomban, művészetekben.

Tematikai fókusz: Mitológiai történet az irodalomban. Hajózás, utazás és egyéb motívumok.

Poétikai fókusz: Eposz, naiv eposz, időmértékes verselés (hexameter), az eposz továbbélése. Az antikvitás fogalma. Az ókori irodalmak. Történeti korszakok. Eposz/őseposz. Az első és a második eposzhagyomány. Az eposztól való távolodás folyamata a műfajok alakulástörténetében. A műeposz. A nemzeti eposz. Eposzparódia, vígeposz. Tragédia és komédia. Arisztotelész nézetei az eposz és a dráma összehasonlítása kapcsán. A katarziszfogalom.

Olvasmány és szövegértés:

Homérosz: *Iliász* (részlet). A Homérosz-vita. A Trója-történet továbbhagyományozódása a művészetekben és az irodalomban. Az *Odüsszeia* mint az első eposzhagyománytól való elmozdulás jelensége. Az utazás és a hajózás topozsa az irodalomban (argonauták). Mai „Odüsszeiák” (filmes kapcsolatok). Az utazás- és a kalandregény ősfarmája. Télemakhosz- történetek.

Aiszkhülosz, Szophoklész. Euripidész (drámarészletek).

Szophoklész: *Antigoné* vagy *Oidipusz király*. A görög dráma és utóélete.

Vergilius: *Aeneis* (részlet). Új Trója-, új Haza-teremtés. Vergilius és Dante, Vergilius és Radnóti. Ovidius. Az Ovidius-történet (A *Tom-metaphora*). *Metamorphoses*.

Majtényi Mihály: *Tomiban most ősz van*.

Projektémák:

Szigetek és szigetlet az antik irodalomban

A görög színházkultúra

Oidipusz és a detektívtörténet

Szapphó és Leszbosz

Trója a művészetekben

IV. A középkor és a reneszánsz szemléletmódja és irodalma

– A középkor mint társadalom- és irodalomtörténeti korszak.

A középkori ember világlképe. A kereszténység. Egyház. Tempom. Kolostor. Egyházi iskola. A romanika és gótika. Umberto Eco középkorszemlélete. Kultúrák kapcsolódása.

A kereszténység és Európa.

Teológia és társadalom. A kereszténység egyetemes szimbólum-rendszere. Passió és misztérium. A vallomás mint műfaj és ennek továbbélése.

A középkor jellegzetes műfajai.

„Összművészeti jellegzetességei”. A latin és az anyanyelvi kultúra együtt létezése és hatása. Válogatás Walther von der Vogelweide verseiből (Márton László új fordításai).

A lovagi kultúra: Trisztán és Izolda és ennek továbbélése a művészetekben, zeneművészeti kapcsolatok. A Nibelung-ének (Márton László új fordítása), a monda továbbélése (pl. a Térey-életműben).

A középkori állatregény. Róka-regény.

Első magyar nyelvű szöveg- és irodalmi emlékeink.

A középkori balladairrodalom. François Villon. Krónika és legenda. Az intelmek műfaja. Gestáink és krónikáink. Szent Istvánhoz és Szent Imréhez fűződő legendák. A kódexirodalom. Legismertebb kódexek. A haláltánc (Ráskay Lea) és utóélete a magyar irodalomban (pl. Madách Imre: *Az ember tragédiája*, Faludy György: *Haláltánc-ballada*). A középkor halálértelmezése.

A regionális tér középkor- emlékei. Az Aracs-kultusz; a Huszita Biblia; Szerémség, Újlak; A Barbaricum-metafora. A középkori irodalom kódjai, szólamai a magyar irodalomban.

– Az antik hagyomány reneszánsz kori újrafelfedezése.

Szellemi és társadalmi mozgalmak a reneszánszban. A reneszánsz építészlet. Képzőművészet. A reneszánsz embereszmény. A humanizmus. A tudományok helyzete és szerepe a reneszánsz világlképmezésben. A reneszánsz uralkodó alakja és irodalmi megjelenítései. A reneszánsz műfajai.

Itáliai reneszánsz. Dante, Petrarca, Boccaccio pályaképe.

– Az európai és a magyar reneszánsz kultúra összefüggései.

Az itáliai és a magyar kultúra kapcsolódásai. A Mátyás-történet és -mesék. (Mátyás a néphagyományban: Mátyás a népmesékben és mondákban. Jung Károly és Raffai Judit kutatásai.) Mátyás-ábrázolások a képzőművészetben. A reneszánsz udvari és viselkedés-kultúra. Mátyás király könyvtára. Antonio Bonfini és Galeotto Marzio.

Várady Péter levelezése. A Hunyadi-hagyomány továbbélése a magyar irodalomban.

Janus Pannonius és költészete. Janus Pannonius műfajai.

Balassi Bálint. A Balassi-opus. Balassi műfajai és verstípusai. A Balassi-strófa. A szerelmi versciklus. Júlia-versek. Célia-versek. Balassi költészetének utóélete. A búcsúvers a magyar reneszánsz költészetben: Janus Pannonius. Bornemisza Péter. A reneszánsz szóbeli ének-költészet. A virágének. A bujdosóének.

A reformáció kora, tanai és emblematikus személyiségei. Hitvita és fabula. (Erasmus és a magyar erasmizmus jelenségei és Erasmus-történetek.) Bornemisza Péter. Szenczi Molnár Albert. Tinódi Lantos Sebestyén. (A krónikás ének és a magyar történeti elbeszélés alakulástörténete.)

Tematikai fókusz: Hit – vallás – egyház. A „sötét” középkor. Szerelem a középkorban. Memento Mori. Reneszánsz – újjászületés. Az új embereszmény.

Poétikai fókusz: Passió, misztérium, vallomás, himnusz, planctus, ütemhangsúlyos verselés, rím, haláltánc, állatmese, lovagregény, lovageposz, trubadúrlíra, legenda, krónika, gesta, ballada, ballade, octáva, Balassi-strófa, virágének, bujdosóének.

Olvasmányok:

Umberto Eco: *A rózsza neve* (részlet). Szent Ágoston *Vallomások* (részletek)

A Carmina Burana szövegeiből

Szent Ambrus himnusza

Déry Tibor: *A kiközösítő* (részletek) Szent Ferenc: *Naphimnusz*

Halotti beszéd és könyörgés (olvasatok) *Ómagyar Mária-siralom* (olvasatok) *Stabat Mater*

Margit-legendá

Válogatás François Villon verseiből

A következő szövegek közül két részlet:

Gárdonyi Géza: *Isten rabjai*, Kodolányi János: *Boldog Margit*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*, Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*.

Villon-fordítók a magyar irodalomban. Villon-átírások: Radnóti Miklós, József Attila, Vas István, Faludy György, Orbán Ottó.

Válogatás Janus Pannonius pajzán epigrammáiból, *Pannónia dicsérete*, *Egy dunántúli mandulafáról*, *Búcsú Váraadtól* (a fordítások összevetése).

Balassi Bálint: *A végek dicsérete*, *Egy katonának*, *Hogy Júliára talál*... Célia-versek, *Búcsúja hazájától*, istenes versei

Heltai Gáspár: *Száz fabula* (néhány fabula feldolgozása)

Bornemisza Péter: *Siralmas énnéköm*

Filmes kapcsolatok: *Naptestvér*; *holdnővér* (rendező: Franco Zeffirelli), *A hetedik pecsét* (rendező: Ingmar Bergman), *A rózsza neve* (rendező: Jean-Jacques Annaud), *Trisztán és Izolda* (rendező: Kevin Reynolds), *Luther* (rendező: Eric Till).

Projektémák:

Arthur király mondaköre

A lovagi eszmény és életvitel Miért nem sötét a középkor? Szent Ágoston élete és filozófiája Heltai nyomdaja

Ezopus meséinek továbbélése és magyar fordításai Tinódi Lantos Sebestyén

A Carmina Burana feldolgozásai

Híres iskolák és diákélet a középkorban Mátyás mesék a Vajdaságban

Lucretia Borgia és más nőalakok a reneszánsz korban Kolostori élet és szerzetesrendek

Híres kódexek bemutatása

Közös olvasmányok:

- Egy szabadon választott kortárs ifjúsági regény,
- Szophoklész: *Antigoné* vagy *Oidipusz király*,
- Umberto Eco: *A róza neve* vagy Henryk Sienkiewicz: *Quo vadis* vagy Déry Tibor: *A kiközösítő*,
- Cervantes: *Don Quijote* (részletek),
- Hermann Hesse: *Demian*,
- Kosztolányi Dezső öt szabadon választott novellája,
- Mátyás mesék és mondák.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszert, felhívja a figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyra az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojekttekkel.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyra az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy hármát, ezért a tanár irányozza elő és tervezzék meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretektől származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti a tanulókat.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi műveken keresztül dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteletben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban megtalálható jelenségekként tolmácsoljuk, a tudásukat fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), és elsősorban a figyelmes olvasásra, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékelik az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsősorban alkotótevékenység mellett, az oktatásban megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódóan. Altaluk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, irodalmi művek és szerzők iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés és tökéletesebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, szaválás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, fogalmazás, házi feladat írása) és kombinált produkció (referátum és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része során és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkezik, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok méltányolását, a munkához való hozzáállását, képességét, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezést is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából lehet tervezni felmérést is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekt témák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente 2-2 memoritert adunk fel verset és prózát egyaránt (kortárs irodalomból is válogathatunk).

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

A nyelvi gimnázium első osztálya számára készült program a *Kommunikációs kultúra* területén összhangban áll az osztály számára előirányzott tanulási kimenetekkel (a tanulói tudásszabványokkal) és úgy szerveződik, hogy négy jártasság megszerzését feltételezi: az írás és a beszéd (mint produktív jártasságok) és a meghallgatás és az olvasás (mint befogadói és produktív jártasságok). Ezen kívül az előirányzott óraszám (24) magában foglalja az írásbeli dolgozat előkészületeit, magát az írásbeli dolgozat írását és a javítását (összesen 16 óra, négy-négy minden írásbelire).

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Szövegértés és szövegalkotás: A tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szépirodalmi, szakszövegek, tudományos-ismeretterjesztő szövegek, médiászövegek) olvasásakor különböző olvasástípusok érvényesítése (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás). Szépirodalmi és egyéb szövegek olvasása és előadása az intonációs eszközök (hangerő, hangmagasság, hangszín, tempó, szünet, hangsúly, hanglejtés) gyakorlati alkalmazásával. Kommunikációs helyzetgyakorlatok. Irodalmi szövegekhez kötődő szituációs játékok.

Szövegalkotási gyakorlatok: a cím, a bekezdés és a tömörítés problémája. A szóbeli és írásbeli közlés műfajainak megalkotása, hagyományos és on-line kommunikáció (esszé, kritika, médiászövegek, irodalmi polémia és vita). A mindennapi írásbeliség műfajainak magalkotása. Kreatív írásgyakorlatok irodalmi szövegek átírása. Fordítás idegen nyelvből.

Adatbázisok használata: Az információszerezés gyakorlása nyomtatott források (szótárak, lexikonok, helyesírási szabályzat) és az elektronikus adatgyűjtés (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) segítségével. A hagyományos és elektronikus könyvtárak, korpuszok, wikik, on-line szótárak használatának gyakorlása.

Az irodalom és a kommunikációs kultúra tanítása-tanulása a nyelvtanítással való tantárgyi egységben történik.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál) mellett, amely még mindig domináns oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének fi-

gyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejlesztenie kell.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогији. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве.

Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких

знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Први
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.</p> <p>2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2.МА.1.1.3. Примењује правила заокругљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.</p> <p>2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.</p> <p>2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.</p> <p>2.МА.1.1.7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.</p> <p>2.МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.</p> <p>2.МА.1.2.1. Разуме концепте подударности и сличности геометријских објеката, симетрије, трансляције и ротације у равни.</p> <p>2.МА.1.2.4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.</p> <p>2.МА.1.2.6. Разуме појам вектора, зна основне операције са векторима и примењује их.</p> <p>2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.1.2.8. Уме да реализује и примени једноставне геометријске конструкције.</p> <p>2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2.МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).</p> <p>2.МА.1.4.1. Пребројава могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.1.4.2. Примењује рачун са пропорцијама и процентни рачун при решавању једноставних практичних проблема.</p> <p>2.МА.1.4.6. Примењује основна математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука.</p> <p>2.МА.2.1.3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2.МА.2.1.4. Рачуна са приближним бројевима и процењује грешку.</p> <p>2.МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2.МА.2.1.8. Решава проблеме који се свode на системе линеарних једначина са највише три непознате.</p> <p>2.МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).</p> <p>2.МА.2.2.1. Решава проблеме и доноси закључке користећи основна геометријска тврђења, метричка својства и распоред геометријских објеката.</p> <p>2.МА.2.4.1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина).</p> <p>2.МА.2.4.2. Решава проблеме користећи пропорцију и процентни рачун.</p>	<p>– користи логичке и скуповне операције;</p> <p>– користи функције и релације и њихова својства;</p> <p>– примени једноставна правила комбинаторике за пребројавање коначних скупова;</p> <p>– користи, приказује на бројевној правој и пореди природне, целе, рационалне и реалне бројеве;</p> <p>– преведе рационалне бројеве из једног записа у други;</p> <p>– на основу реалног проблема састави и израчуна вредност бројевног израза (са или без калкулатора), процени вредност једноставнијих израза и тумачи резултат;</p> <p>– рачуна са приближним вредностима бројева, процењује грешку и по потреби користи калкулатор;</p> <p>– примени пропорцију и процентни рачун у реалном контексту;</p> <p>– примени прост каматни рачун за доношење финансијских одлука;</p> <p>– разликује узајамне положаје тачака, правих и равни;</p> <p>– примени својства троуглова, четвороуглова и кругова, укључујући и примену у реалном контексту;</p> <p>– примени подударност у равни (симетрије, трансляција, ротација);</p> <p>– користи линеарне операције са векторима и примени њихова основна својства;</p> <p>– докаже једноставнија геометријска тврђења користећи подударност и векторе;</p> <p>– трансформише целе и рационалне алгебарске изразе;</p> <p>– реши линеарне једначине и дискутује њихова решења у зависности од параметра;</p> <p>– реши линеарне неједначине;</p> <p>– графички представи линеарну функцију и анализира њен график;</p> <p>– реши проблем који се свodi на линеарну једначину, неједначину и систем линеарних једначина са највише три непознате;</p> <p>– примени сличност и хомотетију у равни;</p> <p>– одреди вредности тригонометријских функција углава од 30°, 45° и 60°;</p> <p>– примени тригонометрију правоуглог троугла у реалним ситуацијама уз коришћење калкулатора;</p> <p>– анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења;</p> <p>– користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.</p>	<p>ЛОГИКА И СКУПОВИ Основне логичке и скуповне операције. Важнији закони закључивања. Декартов производ. Релације и функције. Елементи комбинаторике (пребројавање коначних скупова: правило збира и правило производа).</p> <p>РЕАЛНИ БРОЈЕВИ Преглед различитих врста бројева (природни, цели, рационални, реални), операције и њихова својства. Апсолутна вредност. Степен броја са целобројним изложником. Приближне вредности реалних бројева (грешке, граница грешке, заокругљивање бројева, основне операције са приближним вредностима).</p> <p>ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ Размера и пропорција, пропорционалност величина (директна и обрнута), примене (сразмерни рачун, рачун поделе и мешања). Процентни рачун, прост каматни рачун.</p> <p>ПОДУДАРНОСТ Аксиоме подударности троуглова. Изометрије. Прав угао. Вектори и линеарне операције са њима. Односи страница и углова троугла. Кружница и круг. Значајне тачке троугла. Четвороугао. Симетрије, ротација и трансляција равни.</p> <p>РАЦИОНАЛНИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ Полиноми и операције са њима, деливост полинома. Растављање полинома на чиниоце. НЗС и НЗД полинома. Операције са рационалним алгебарским изразима (алгебарски разломци).</p> <p>ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ, НЕЈЕДНАЧИНЕ И СИСТЕМИ Линеарне једначине (укључујући оне с параметром, односно апсолутном вредношћу) и неједначине. Линеарна функција и њен график. Системи линеарних једначина са две или три непознате. Примене у реалним ситуацијама.</p> <p>СЛИЧНОСТ Мерење дужи и углова. Пропорционалност дужи. Талесова теорема. Хомотетија. Сличност. Питагорина теорема.</p> <p>ТРИГОНОМЕТРИЈА ПРАВОУГЛОГ ТРОУГЛА Тригонометријске функције оштрог угла, основне тригонометријске идентичности. Решавање правоуглог троугла.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми Математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резонување и доношење закључа-

ка и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним мате-

матичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Логика и скупови (10)

Реални бројеви (10)

Пропорционалност (8)

Подударност (20)

Рационални алгебарски изрази (16)

Линеарне једначине, неједначине и системи (18)

Сличност (10)

Тригонометрија правоуглог троугла (7)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по два часа), са исправкама, планирано је 12 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања наставе треба имати у виду да се ниједан исход не може остварити за један час: за неке исходе ће бити потребно мање часова, за неке више, постоје и исходи који се остварују током целе године или чак и током целог школовања (нпр. *по завршетку разреда ученик ће бити у стању да користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења*). Наставник, приликом планирања часова, треба сваки исход да разложи на мање исходе, помоћу којих се остварује почетни исход, нпр. *исход по завршетку разреда ученик ће бити у стању да трансформира алгебарске изразе се може разложити на следеће исходе:*

1. ученик ће бити у стању да растави полином на чиниоце;

2. ученик ће бити у стању да одреди НЗС и НЗД за дате полиноме;

3. ученик ће бити у стању да сабере и одузме дате рационалне алгебарске изразе;

4. ученик ће бити у стању да помножи и подели дате рационалне алгебарске изразе.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусије, дебате и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Логика и скупови

Логичко-скуповни садржаји (исказ, квантификатор, формула, логичке и скуповне операције, основни математички појмови, закључивање и доказивање тврђења, релације и пресликавања) основа су за реализацију осталих садржаја програма математике, а нагласак треба да буде на овладавању математичко-логичким језиком и разјашњавању суштине значајних математичких појмова и чињеница, без превеликих формализација.

Симболика треба да се користи у оној мери у којој олакшава изражавање и записе, штеди време (а не да захтева додатна објашњења) и помаже да се градиво што боље разјасни. Указати на значај таутологија (закон искључења трећег, свођење на противуречност...) у закључивању и доказима теорема, нпр. у доказу да је $\sqrt{2}$ ирационалан број.

Указати на значај релација еквиваленције (без увођења класа еквиваленције) као и релација поретка, посебно *бити једнак* и *бити мањи или једнак* над скуповима бројева и њихов однос са операцијама сабирања и множења. Посебну пажњу већ на овом нивоу посветити појму пресликавања (функције). Увести операцију композиције пресликавања. Истаћи својства „1-1” и „на” пресликавања као и појам инверзног пресликавања.

Елементе комбинаторике дати на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова (правило збира и правило производа). Треба имати у виду да обрадом ових садржаја није завршена и изградња појединих појмова и да ће се пермутације, варијације и комбинације обрађивати у наредним разредама.

Реални бројеви

На почетку теме подсетити ученике на скупове природних, целих, рационалних, ирационалних и реалних бројева, као и на њихове међусобне односе. Проширити знања о рационалним и ирационалним бројевима, користећи доказивања и бројевну праву (докази ирационалности, представљање коначног и бесконачног периодичног децималног записа броја у виду разломка, конструкција неких дужи чија је дужина ирационалан број). У овом делу истицати појам затворености и принцип чувања својстава операција приликом проширивања скупова бројева. Посебну пажњу обратити на својства рачунских операција, као основу за рационализацију рачунања и трансформације израза у оквиру других тема. Увести појам степена броја са целобројним изложоцем и експоненцијални запис броја ($a \cdot 10^m$, $1 \leq a < 10$, $m \in \mathbb{Z}$), као потребу за рачунање са веома малим и великим бројевним вредностима у математици, али и другим наукама. Појам апсолутне вредности броја, који је ученицима познат, треба проширити решавањем једноставнијих једначина и најједноставнијих неједначина са апсолутним вредностима у смислу упознавања концепта, јер ће се током школовања ова тема додатно проширивати, надограђивати и систематизовати.

Осим тачног и прецизног изражавања као и рачунања, у овом делу треба посветити пажњу и коришћењу калкулатора и различитих софтвера за израчунавање вредности бројевних израза. Рачунање са реалним бројевима подразумева рачунање и са приближним вредностима. У том смислу потребно је ученике подсетити на правила о заокругљивању бројева, а затим увести појмове апсолутне и релативне грешке коришћењем практичних примера који су у корелацији са другим наставним предметима и проблемима из свакодневног живота.

Пропорционалност

У оквиру ове теме погодно је најпре градиво повезати са већ стеченим знањима из основног образовања. Кроз практичне примере из свакодневног живота и других наставних предмета неопходно је обновити појмове размере и пропорције, а затим увести и појам проширене пропорције као једнакости три или више размера. Посебну пажњу потребно је посветити примени директне и

обрнуте пропорционалности. Решавати проблеме који се односе на сразмерни рачун, рачун поделе и мешања кроз практичне примере у корелацији са примерима из других предмета (хемије, биологије, географије...). Није потребно изоловано изучавати појам процентног записа и рачуна, о чему ученици имају основна знања, већ би требало систематизовати и проширити промилним записом кроз рачун поделе, мешања и сразмерни рачун. Прост каматни рачун се природно може надовезати на процентни рачун. У овом делу је потребно упознати ученике са значењима основних појмова финансијске математике као што су: главница, интерес (камата), каматна стопа, кредит, улагање, орочење.

Подударност

Навести као аксиоме основне ставове о подударности троуглова. Будући да у овом Програму не постоји тема „Увод у геометрију”, у којој се излажу аксиоме геометрије, ученицима овом приликом треба указати на значај дедуктивне методе у математици. Пажњу треба посветити примени ставова подударности троуглова на тврђења која се односе на троуглове (неједнакост троугла, однос страница и углова троугла, значајне тачке). Посебно истаћи потребне и довољне услове да четвороугао буде паралелограм. Рад са векторима повезати са својствима паралелограма и у том смислу увести сабирање вектора и множење вектора скаларом.

Неопходно је да ученици кроз задатке овладају техником примене ставова подударности, повезујући тај рад са знањима која су стекли у основној школи. У вези са применом подударности на круг, доказати теореме о централном и периферијском углу. Доказати основне особине тангентних и тетивних четвороуглова (изостављајући доказе да су ти услови довољни).

Обратити основне изометријске трансформације у равни: симетрије, ротацију и транслацију. Доказати њихова основна својства применом подударности.

Рационални алгебарски изрази

Циљ је да ученици, полазећи од познатих својстава операција с реалним бројевима, утврде и прошире знања о идентичним трансформацијама целих алгебарских израза, користећи између осталог правила о трансформацији разлике квадрата, разлике и збира кубова, квадрата и куба збира и разлике, као и растављања квадратног тринома. Такође, ученици треба да савладају одређивање НЗД и НЗС за два или више полинома.

Ученици треба у потпуности да овладају трансформацијама рационалних алгебарских израза (одређивање области дефинисаности алгебарског разломка, сабирање, множење и дељење разломака).

Линеарне једначине, неједначине и системи

У овој теми треба, уз примену знања из претходне, извршити проширивање знања о линеарним једначинама и функцијама која су ученици стекли у основној школи. Треба разматрати једначине с једним параметром, као и једначине у којима се непозната налази и у именуоцу. Системи линеарних једначина који се решавају могу имати две или три непознате, али не и параметар. Ученици треба да науче да нацртају график линеарне функције, као и да „прочитају” њена својства са графика.

Треба решавати само једноставне примере линеарних неједначина с једном непознатом (које не садрже параметар). У овој теми тежиште треба да буде у примени једначина и њихових система на решавање разних проблема.

Сличност

Увод у тему чине садржаји везани за мерење дужи и углова, са посебним освртом на пропорционалност дужи. Указати на потребу одређивања четврте пропорционале и тиме мотивисати најважније примене Талесове теореме.

Појам хомотетије увести кроз примере пресликавања тачака, дужи и фигура, а дефиницију хомотетије искористити за решавање елементарних задатака.

Појам сличности такође увести кроз примере, показујући да две фигуре могу бити сличне, али не морају бити хомотетичне.

Подсетити ученике на ставове сличности троуглова и приказати примене сличности троуглова уз извођење теорема које се добијају применом сличности на правоугли троугао (Питагорина и Еуклидова теорема).

Тригонометрија правоуглог троугла

По увођењу дефиниција тригонометријских функција у правоуглом троуглу које уређују односе између његових страница и углова, доказати најједноставније тригонометријске идентитете и разноврсне примере примене.

Поред стандардних вредности тригонометријских функција (за углове од 30° , 45° и 60°) код решавања правоуглог троугла користити и друге оштре углове и уз помоћ калкулатора или рачунара решавати разноврсне примере примене тригонометријских функција у теоријским и реалним ситуацијама.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном процесом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ФИЗИКА

Циљ учења Физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Општа предметна компетенција представља опис шта ученици знају и могу да ураде на основу укупног општег образовања у физици. Другим речима, она описује шта је крајња сврха учења физике као општеобразовног предмета у средњој школи. Кроз опште средњошколско учење физике очекује се да ученици повежу физичке законе и процесе са практичном применом и тако постигну научну писменост која ће им омогућити праћење и коришћење информација у области физике, исказаних језиком физике (физичким терминима, симболима, формулама и једначинама), дискусију и доношење одлука у вези с темама из области физике, значајним за појединца и друштво. На првом месту то се односи на безбедно руковање уређајима, алатима и комерцијалним производима и на бригу о животној средини. Поред тога, очекује се развијање истраживачког односа према окружењу кроз експериментални рад којим се упознаје научни метод, као и разумевање природе науке, научно истраживачког рада и подржавање доприноса науке квалитету живота појединца и развоју друштва.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије

општу предметну компетенцију. Оне обухватају природно научну писменост – основ за праћење развоја физике као науке и разумевање повезаности физике и савремене технологије и развоја друштва. Даље, обухватају способност прикупљања података о својствима и променама појава и система посматрањем и мерењем; планирање и описивање поступака; правилно и безбедно руковање уређајима и мерним прибором. Специфичне компетенције обухватају представљање резултата мерења табеларно и графички; уочавање трендова и у објашњавању физичких законитости и извођењу закључака.

Специфична предметна компетенција: МЕХАНИКА

Основни ниво

Ученик описује и објашњава кретање крутих тела користећи одговарајуће физичке величине и појмове. Ученик идентификује силе које делују на тело које се креће, укључујући силе отпора и силе трења. Ученик користи појам механичке енергије и закон одржања енергије за описивање кретања. Користи мерне инструменте за масу, дужину, време и силу и правилно изражава вредности ових величина.

Средњи ниво

Ученик описује и објашњава кружно, осцилаторно и таласно кретање, као и кретање течности користећи одговарајуће физичке величине. Одређује услове равнотеже тела и решава једноставне проблеме при кретању тела сталним убрзањем. Табеларно представљене резултате мерења анализира, представља графички и одређује емпиријску зависност. На конкретним задацима показује разумевање појмова рад, енергија, импулс и закон одржања енергије и импулса.

Разред: Први
Недељни фонд часова: 2 часа
Годишњи фонд часова: 74 часа

Напредни ниво

Ученик описује и објашњава сложена кретања и појаве. Користећи применљиве законе одржања, ученик бира најједноставнији начин решавања проблема у односу на задате услове. При избору машина и мотора користи податак о њиховом коефицијенту корисног дејства и зна начине како да смањи негативан радњу закључака.

Стандарди ученичких постигнућа развијени су на три нивоа: основном, средњем и напредном. У овом Програму су наведени искази оних стандарда који се могу остварити у оквиру Тема које се обрађују. Како пуни искази неких стандарда садрже делове који су ван предвиђених Тема, наставник проверава оствареност стандарда само у делу исказа на чијем остваривању може да се ради у складу са исходима и садржајима Програма

Стандарди за основни ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би после средње школе активно и продуктивно учествовао у различитим областима живота (друштвеном, привредном, образовном, породичном, личном).

Стандарди за средњи ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би могао успешно да настави факултетско образовање у различитим областима.

Стандарди за напредни ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би могао успешно да настави факултетско образовање у области физике, технологије и других сродних, с физиком повезаних дисциплина. Стандарди су организовани тако да виши нивои знања подразумевају овлађаност садржајима са претходних нивоа. Подразумева се да ће ученици који решавају задатке са напредног нивоа умети да реше задатке и са претходна два нивоа.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2.ФИ.1.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање, пренос притиска кроз течности и гасове, пливања тела, механичка осциловања и таласе.</p> <p>2.ФИ.1.1.2. Примењује стечена знања и вештине из механике у циљу безбедног кретања транспортних средстава и пешака; познаје основне појмове и релације у кинематици и динамици.</p> <p>2.ФИ.1.1.3. Користи релације из Њутнових закона (динамика и гравитације) код објашњења простијих кретања тела у ваздуху, течности и на чврстој подлози; зна основне операције са векторским физичким величинама; зна разлику између масе и тежине тела.</p> <p>2.ФИ.1.1.4. Разуме везу између енергије и рада и зна смисао закона одржања енергије.</p> <p>2.ФИ.1.1.5. Познаје и разуме ефекте који се појављују при кретању тела када постоје силе трења и отпора средине.</p> <p>2.ФИ.1.1.7. Разуме смисао појма притисак код свих агрегатних стања и познаје основе статике и динамике флуида.</p> <p>2.ФИ.1.1.8. Користи уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина: растојање, временски интервал, маса, сила, притисак.</p> <p>2.ФИ.1.2.1. Разликује параметре гаса и својства идеалних гасова; зна све мерне јединице у којима се изражавају.</p> <p>2.ФИ.1.2.2. Разликује основна агрегатна стања супстанце и њихова основна топлотна и механичка својства.</p> <p>2.ФИ.1.2.3. Познаје дијаграме који приказују промене стања гаса и међусобну повезаност параметара гаса кроз једначину стања идеалног гаса.</p> <p>2.ФИ.1.2.4. Разуме Први принцип термодинамике и смер топлотне размене.</p>	<p>– користи научни језик физике за описивање физичких појава;</p> <p>– објасни значај и улогу експеримента и теорије у описивању физичких процеса и појава, самостално припреми једноставнији пројекат;</p> <p>– постави и реализује једноставан експеримент по упутству, обради их на одговарајући начин (табеларно, графички) и одреди тражену величину са грешком мерења;</p> <p>– повезује теорију и праксу, објашњава резултате експеримента и процењује њихову сагласност са предвиђањима;</p> <p>– анализира и графички приказује законе равномерног, равномерно променљивог праволинијског и кружног кретања;</p> <p>– анализира различите облике кретања и одређује њихове параметре;</p> <p>– решава различите задатке (квалитативне и рачунске);</p> <p>– познаје постулате специјалне теорије релативности и основне релативистичке ефекте;</p> <p>– повезује релативистички импулс и енергију са масом;</p> <p>– препозна центрипеталну и центрифугалну силу, објасни њихово дејство у конкретним примерима (кретање возила у кривини, кружење сателита око Земље, центрифугирање...);</p> <p>– користи аналогију између физичких величина и закона трансляторног и ротационог кретања;</p> <p>– повеже утицај гравитације са кретањем тела, појавама и процесима на Земљи и у Сунчевом систему;</p> <p>– објасни разлику између појмова: маса, сила Земљине теже и тежина тела, и правилно их примењује. Разуме појам бестежинског стања и познаје услове под којима се оно остварује;</p> <p>– користи одговарајуће појмове, величине и законе за тумачење деловања електричног поља;</p> <p>– познаје електростатичке појаве у природи и пракси (електростатичка заштита, напон на хелијској мембрани, пречишћавање ваздуха...);</p>	<p>ФИЗИКА И ЊЕНЕ МЕТОДЕ Предмет, методе и задаци физике. Веза физике са другим природним наукама и са техником. Физичке величине – основне и изведене јединице (SI). Закони физике. Вектори и основне операције са векторима (сабирање вектора, множење вектора скаларом, разлагање вектора). КИНЕМАТИКА Референтни системи. Врсте кретања. – Брзина и убрзање као векторска физичка величина. Једнако променљиво праволинијско кретање. Равномерно кружно кретање (линијска и угаона брзина). Слагање брзина. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Равномерно и равномерно убрзано кретање (помоћу колица, тегова и хронометра; помоћу цеви са ваздушним мехуром). – Средња брзина, тренутна брзина и убрзање (помоћу дигиталног хронометра са сензорима положаја). – Кружно кретање и ротација тела (помоћу центрифугалне машине и ротационог диска) – демонстрација одговарајућих кинематичких величина. ДИНАМИКА Закон инерције. Закон акције и реакције. Основни закон динамике (II Њутнов закон). Силе трења и отпора средине. Инерцијални и неинерцијални системи. Галилејев принцип релативности. Ротација тела (момент силе, момент импулса и момент инерције). Основни специјалне теорије релативности. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Слагање сила (колинеарних и неколинеарних). – Други Њутнов закон (помоћу колица за различите силе и масе тегова). – Галилејев експеримент (кретање куглице по жљебу, уз и низ струму раван).</p>

<p>2.ФИ.1.2.5. Познаје дозвољене температурске скале и разликује материјале према њиховој топлотној проводљивости.</p> <p>2.ФИ.1.3.1. Описује и објашњава физичке појаве: деловање електричног поља на наелектрисане честице и проводник, електростатичку заштиту, кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу, магнетну интеракцију наелектрисања у кретању, узајамно деловање два паралелна праволинијска струјна проводника, појаву електромагнетне индукције, принцип рада генератора наизменичне струје.</p> <p>2.ФИ.1.3.2. Разликује карактеристичне физичке величине за сваку тачку електричног поља (јачина поља и електрични потенцијал) и разуме да се при померању наелектрисања врши рад који зависи од разлике потенцијала.</p> <p>2.ФИ.1.3.4. Разликује електромоторну силу и електрични напон, унутрашњу отпорност извора струје и електричну отпорност проводника и зна величине од којих зависи отпорност проводника. Разликује отпорности у колу једносмерне и наизменичне струје (термогена отпорност, капацитивна и индуктивна отпорност).</p> <p>2.ФИ.1.3.6. Наводи примере практичне примене знања из физике о електричним и магнетним појавама и решава једноставне проблеме и задатке користећи Кулонов, Омов и Џул–Ленцов закон и примењује их у пракси.</p> <p>2.ФИ.2.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, сударе тела, протицање идеалне течности, појам средње брзине, законе одржања, хармонијске пригушене осцилације.</p> <p>2.ФИ.2.1.2. Уме да одреди услове равнотеже тела; примењује Њутнове законе динамике и решава једноставне проблеме при кретању тела.</p> <p>2.ФИ.2.1.3. Примењује Хуков закон за објашњавање еластичних својстава тела; користи Архимедов закон, законе одржања, Бернулијеву једначину и друге ефекте код флуида за објашњавање појава и решавање проблема код течности и гасова.</p> <p>2.ФИ.2.1.5. Користи уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина, на пример, густине, средње брзине, убрзања, коефицијента трења клизања, константе еластичности опруге, брзине звука у ваздуху...; уме да представи резултате мерења таблично и графички и на основу тога дође до емпиријске зависности, на пример, силе трења од силе нормалног притиска, периода осциловања математичког клатна од његове дужине, периода осциловања тега на опрузи од масе тега.</p> <p>2.ФИ.2.2.1. Повезује гасне законе и једначину стања идеалног гаса са првим и другим принципом термодинамике и са топлотним капацитетима; тумачи дијаграме који приказују промене стања гаса у једноставним изо–процесима.</p> <p>2.ФИ.2.2.2. Разликује повратне и неповратне процесе; разуме појмове, величине и појаве: моларна маса, апсолутна нула, Авогадров број, ентропија, топлотни капацитет, промена унутрашње енергије, рад гаса, топлота фазног прелаза, коефицијент термичког ширења и топлотне равнотеже.</p> <p>2.ФИ.2.2.4. Код објашњења топлотних својстава гаса разликује и користи: специфични топлотни капацитет, моларни топлотни капацитет, топлоту фазног прелаза и специфичну топлоту фазног прелаза.</p> <p>2.ФИ.2.3.2. Разуме смисао рада у електростатичком пољу. Познаје појам еквипотенцијалне површине и разуме везу између јачине електричног поља и потенцијала.</p> <p>2.ФИ.2.3.3. Користи оба Кирхофова правила при решавању проблема и задатака разгранатих струјних кола и уме да израчуна еквивалентну отпорност у колу једносмерне струје са серијском, паралелном или мешовитом везом.</p> <p>2.ФИ.2.3.5. Решава проблеме и задатке примењујући законе електростатике, електродинимике и магнетизма; користи уређаје и мерне инструменте и на основу анализе добијених резултата долази до емпиријске зависности између физичких величина.</p> <p>2.ФИ.2.5.1. Зна основе специјалне теорије релативности и појмове контракција дужине и дилатација времена.</p> <p>2.ФИ.3.1.1. Примењује законе кинематике, динамике и гравитације за решавање сложенијих задатака; разуме појам и деловање инерцијалних сила.</p>	<p>– демонстрира електростатичке појаве: линије сила поља, еквипотенцијалност, Фарадејев кавез;</p> <p>– користи апликације за мерење физичких величина и анализира их;</p> <p>– употребљава рачунарске симулације и програме за обраду података;</p> <p>– безбедно по себе и околину рукује уређајима, алатима, материјалима;</p> <p>– користи одговарајуће појмове, величине и законе за обраду података;</p> <p>– тумачи механизме основних карактеристика проводника и електричне струје;</p> <p>– разликује електромоторну силу и напон;</p> <p>– тумачи механизме провођења струје у металима, електролитима и гасовима;</p> <p>– опише појаве које прате проток електричне струје и познаје њихову примену (топлотно, механичко, хемијско и магнетно деловање);</p> <p>– уочава важност рационалне потрошње електричне енергије;</p> <p>– препознаје важење законе одржања импулса и механичке енергије у окружењу;</p> <p>– повезује законе кретања са силом и енергијом и примењује Њутнове законе механике и законе одржања;</p> <p>– повеже макроскопске карактеристике гаса са микроскопским карактеристикама кретања молекула, користи графике (P,V,T) за објашњавање изопроцеса;</p> <p>– повеже карактеристике молекулских сила са њиховим утицајем на макроскопска својства чврстих тела и течности: топлотно ширење, еластичност, стишљивост, вискозност, површински напон и капиларне појаве (исхрана биљака, проток крви...), промене агрегатних стања;</p> <p>– користи Први принцип термодинамике за објашњење термодинамичких изопроцеса.</p>	<p>– Трећи Њутнов закон (колица повезана опругом или динамометром).</p> <p>– Сила трења на хоризонталној подлози и на стрмој равни са променљивим нагибом.</p> <p>– Центрипетална сила (помоћу конца за који је везано неко мало тело, помоћу динамометра и диска који ротира).</p> <p>Момент силе, момент инерције (Обербеков точак, обртни диск или слично).</p> <p>ЗАКОНИ ОДРЖАЊА У КЛАСИЧНОЈ ФИЗИЦИ Механички рад и енергија. Закон одржања механичке енергије. Судари (еластични и нееластични). Закон одржања импулса. Закон одржања момента импулса.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <p>– Закон одржања импулса (помоћу колица са опругом, кретање колица са спруветом).</p> <p>– Закон одржања енергије (модел „мртве петље”, Максвелов диск).</p> <p>– Закон одржања момента импулса (пируете).</p> <p>Лабораторијска вежба 1. Провера закона одржања енергије. ЈЕДНОСМЕРНА И НАИЗМЕНИЧНА ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА Извори електричне струје. Врсте електричне отпорности. Врсте проводника. Наизменична струја. Ефективне вредности струје и напона (појам). Омов закон. Снага, рад и енергија електричне струје. Ефекти изазвани проласком електричне струје. Џул–Ленцов закон Електрична енергија и њено рационално коришћење. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Омов закон за део и за цело струјно коло – Електрична отпорност проводника – Генератор, пренос енергије од извора до потрошача. – Демонстрациони трансформатор. Лабораторијска вежба 2. Провера Омовог закона <i>Предлог за пројекат</i> Наизменична струја од произвођења до коришћења. СИЛЕ И ФИЗИЧКА ПОЉА (БЕЗВРТЛОЖНА) Гравитационо поље. Њутнов закон гравитације. Слободно падање. Електростатичко поље. Кулонов закон. Електростатички потенцијал и напон. Капацитивност проводника (појам и јединице). <i>Демонстрациони огледи:</i> – Тежина (тело окачено о динамометар); бестежинско стање. – Слободан пад (Њутнова цев) – Линије сила код електростатичког поља. – Еквипотенцијалност металне површине. – Фарадејев кавез. ФИЗИКА ВЕЛИКОГ БРОЈА МОЛЕКУЛА Међумолекулске силе. Агрегатна стања. Чврста тела. Кристали. Хуков закон еластичности. Течност. Површински напон. <i>Капиларне појаве</i>. Вискозност. Гасови. Гасни закони. Основни елементи молекуларно–кинетичке теорије, једначина идеалног гасног стања. Количина топлоте, унутрашња енергија идеалног гаса. Први и други принцип термодинамике. Лабораторијска вежба 3. Одрђивање коефицијента површинског напона методом откидања прстена 4. Провера Шарловог закона. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Топлотно кретање молекула (модел Брауновог кретања). – Рејлијев оглед. – Врсте еластичности, пластичност. – Капиларне појаве. Површински напон (рамови са опном од сапунице и други начини). – Модели кристалних решетки. – Испаравање и кондензација. Лабораторијска вежба 3. Одрђивање коефицијента површинског напона методом откидања прстена 4. Провера Шарловог закона.</p>
--	---	--

<p>2.ФИ.3.1.2. Користи и разуме међумолекулске интеракције у флуидима за објашњење површинског напона и вискозности течности.</p> <p>2.ФИ.3.1.4. Описује и објашњава физичке појаве: котрљање, равномерно променљиво кружно кретање, пренос механичких таласа кроз течности и гасове, динамичка равнотежа тела, механичка осциловања и таласи; користи уређаје и мерне инструменте за одређивање физичких величина, на пример, коефицијент површинског напона, модул еластичности, фреквенција осциловања звучне виљушке, момент инерције, убрзање куглице која се котрља низ коси жлеб.</p> <p>2.ФИ.3.2.3. Користи везу између макро и микро параметара гаса (притиска и средње кинетичке енергије молекула гаса, температуре и средње кинетичке енергије молекула гаса) за објашњење гасних процеса и појава у системима са великим бројем честица.</p> <p>2.ФИ.3.3.2. Уме да одреди јачину електричног поља два или више тачкастих наелектрисања у различитој геометријској конфигурацији и да израчуна поље наелектрисаних тела применом Гаусове теореме.</p> <p>2.ФИ.3.3.3. Разуме појам енергије електричног и магнетног поља и израчунава, на основу познатих релација, енергију електричног поља у плочастом кондензатору и магнетну енергију у соленоиду.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења физике.

Програм наставе и учења надовезује се структурно и садржајно на програм Физике у основној школи. Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Сходно томе, у настави је пожељно што више примењивати демонстрационе огледе. Физик у је нужно представити ученицима као живу, недовршену науку, која се непрекидно интензивно развија и мења, а не као скуп завршених података, непроменљивих закона, теорија и модела. Зато је важно истаћи проблеме које физика решава у садашњем времену. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на заштиту човекове средине, која је загађена и угрожена неким физичко-техничким процесима и променама. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. При обради физичких основа енергетике важно је усмерити ученике на штедњу свих врста енергије, а посебно електричне.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више

различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Садржај програма наставе и учења Физике за први разред је подељен на седам тематских целина. Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица.

Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби дат је у табели:

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Физика и њене методе	4		4
2.	Кинематика	10		10
3.	Динамика	12		12
4.	Закони одржања у класичној физици	8	2	10
5.	Једносмерна и наизменична електрична струја	10	2	12
6.	Силе и физичка поља (безвртложна)	8		8
7.	Физика великог броја молекула	14	4	18
Укупно		66	8	74

Смернице за реализацију наставних тема

У оквиру наставних тема које су у програму првог разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очекује продубљено и проширено знање у односу на основношколски ниво. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава.

1. Физика и њене методе

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Предмет, методе и задаци физике. Веза физике са другим природним наукама и са техником.

Физичке величине – основне и изведене јединице (SI). Закони физике.

Вектори и основне операције са векторима (сабирање вектора, множење вектора скаларом, разлагање вектора).

2. Кинематика

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Референтни системи; Врсте кретања; Брзина и убрзање као векторска физичка величина; Једнако променљиво праволинијско кретање; Равномерно кружно кретање (линијска и угаона брзина); Слагање брзина.

Након увода који се односи на предмет проучавања, методе и задатке физике, треба обновити појмове и законе из области кинематике (знања стечена у основној школи). Циљ наставе је да се знања из области продубе и прошире упознавањем нових појмова и законитости. У оквиру ове теме неопходно је користити препоручене демонстрационе огледе и компјутерске анимације.

3. Динамика

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Закон инерције; Закон акције и реакције; Основни закон динамике (II Њутнов закон); Силе трења и отпора средине; Инерцијални и неинерцијални системи; Галилејев принцип релативности; Ротација тела (момент силе, момент импулса и момент инерције).

Обраду нових садржаја треба започети обнављањем градива стеченог у основној школи. Током рада треба водити дијалог са ученицима о препознавању појава из свакодневног живота којима се потврђује важење закона из области механике. Коришћењем чињенице да је механика има најдужу историју проучавања и да се ради макроскопским ефектима које је могуће непосредно посматрати, треба ангажовати ученике за извођење демонстрационих огледа, подстицати их да постављају питања и изводе закључке.

Посебно обратити пажњу на обраду наставне јединице Ротација тела (момент силе, момент импулса и момент инерције) уз коришћење метода закључивања по аналогији. Неопходно је да пре обраде момента силе ученике упознамо са операцијом векторског производа. Садржаје везане за инерцијалне и неинерцијалне системе обратити на феноменолошком нивоу уз осврт на примере из свакодневног живота.

4. Закони одржања у класичној физици

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Механички рад и енергија; Закон одржања механичке енергије; Судари (еластични и нееластични). Закон одржања импулса; Закон одржања момента импулса;

У оквиру програма физике у основној школи ученици су упознали Законе одржања енергије. Пре увођење појма механичког рада потребно је упознати ученике са скаларним производом вектора. У првом разраду гимназије њихово знање се проширује, али још увек остаје у домену механике. Ниво обраде треба да буде примерен предзнању из области математике и подржан примерима примене Закона одржања у ситуацијама из свакодневног живота, као и демонстрационим огледима (или анимацијама).

У оквиру ове теме планирана је лабораторијска вежба: Провера Закона одржања енергије.

5. Једносмерна и наизменична електрична струја

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Извори електричне струје; Врсте електричне отпорности; Врсте проводника; Наизменична струја; Ефективне вредности струје и напона (појам); Омов закон; Снага, рад и енергија електричне струје; Ефекти изазвани проласком електричне струје; Џул-Ленцов закон; Електрична енергија и њено рационално коришћење.

Полазећи од структуре супстанције и електричног поља увести појмове: електрична струја, проводник, изолатор. Једноставно електрично коло једносмерне струје искористити за обнављање знања о основним елементима струјног кола (електрични извор, потрошач, мерни уређај, прекидач) и физичких величина као што су електрични напон, електромоторна сила, електрична отпорност и јачина електричне струје.

Омов закон за део кола и за цело електрично коло демонстрирати на неком потрошачу и представити графички зависност јачине струје од напона. Џул-Ленцов закон и повезати са законима одржања. Ефекти провођења електричне струје су погодни за сумирање и примену научног у овој теми.

Полазећи од раније стечених знања о једносмерној струји, навести разлике и представити карактеристике наизменичне струје уз коришћење одговарајућих демонстрационих огледа. Нагласити разлику између тренутне и ефективне вредности напона и јачине наизменичне електричне струје.

Кроз демонстрационе огледе представити напон и јачину струје као функције времена, принцип рада трансформатора и генератора.

Лабораторијском вежбом треба проверити важење Омовог закона за коло једносмерне струје.

Упутство за реализацију пројекта

Користећи векторско представљање напона и јачине струје у колу наизменичне струје извести формулу за импедансу. Посебно дискутовати појам снаге код наизменичне струје и преноса електричне енергије на даљину истичући предности употребе наизменичне у односу на једносмерну струју.

6. Силе и физичка поља (безвртложна)

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Њутнов закон гравитације; Гравитационо поље; Слободно падање; Кулонов закон; Електростатичко поље; Електростатички потенцијал и напон; Капацитивност проводника.

Обраду садржаја започети обнављањем градива о гравитационој сили, гравитационом пољу и тежини тела из основне школе. Њутнов закон гравитације представити у складу са карактеристикама гравитационог поља и на основу поређења са Другим Њутновим законом извести формулу за гравитационо убрзање.

Смисао Закона одржања наелектрисања и Кулоновог закона, као и њихову примену, ученици су схватили у основној школи, што им на средњошколском нивоу образовања омогућава да разумеју да се при померању наелектрисања у електричном пољу врши рад. Кроз различите примере наставник би требало да укаже на постојање разлике између позитивне и негативне вредности рада у електричном пољу. На крају следи увођење појма електростатичког потенцијала и дефинисање напона. Појам капацитивности проводника обратити на феноменолошком нивоу.

У наставном процесу потребно је омогућити сваком ученику да теоријске садржаје из области електростатике, кад год је то могуће, учи кроз експериментални рад. Ова област је за то изузетно погодна. На пример, да демонстрира електростатичке појаве: линије сила поља, еквипотенцијалност, Фарадејев кавез. Значај стеченог знања је тиме већи што се може непосредно применити у пракси (електростатичка заштита, напон на ћелијској мембрани, пречишћавање ваздуха...).

7. Физика великог броја молекула

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су:

Међумолекулске силе; Агрегатна стања; Чврста тела; Кристали; Хуков закон еластичности; Течност; Површински напон; Капиларне појаве; Вискозност; Гасови. Гасни закони; Основни елементи молекуларно-кинетичке теорије, једначина идеалног гасног стања; Количина топлоте, унутрашња енергија идеалног гаса; Први и други принцип термодинамике.

На основу знања стеченог у основној школи, кроз разговор са ученицима, представити својства међумолекулских сила. Објаснити разлику у резултујућој сили која делује на молекул у унутрашњости течности и на њеној површини, увести појам слободне површине течности. Површински напон, капиларне појаве, вискозност и еластичне деформације обратити као последице узјамног дејства молекула указујући на значај који ова знања имају у објашњењу појава из свакодневног живота (капилари у нашем крвотоку, кретање кроз течност, сферни облик капи...). Промену агрегатних стања повезати са променом међусобног средњег растојања молекула. Размотрити разлику између еластичних и пластичних деформација. Представити различите врсте еластичних деформација и увести појмове модула еластичности као значајног параметара материјала и чврстих тела. Ове појаве илустровати одговарајућим демонстрационим огледима (прстен и жичани рамови, систем капилара, балони од сапунице, цеви за вискозност).

Обновити градиво из основне школе о кретању молекула и вези брзине молекула и температуре средине. Дефинисати температуру као меру средње кинетичке енергије трансляционог кретања молекула, објаснити појам апсолутне нуле и дати везу Келвине и Целзијусове скале.

Објаснити модел идеалног гаса и формулисати гасне законе за изопроцесе. Представити једначину која повезује притисак идеалног гаса са средњом кинетичком енергијом молекула.

Наведени садржаји имају за циљ да оспособе ученике да користе појмове и величине којима се описују топлотна својства супстанције, и да примењују принципе термодинамике. Примена Првог принципа термодинамике на гасне изопроцесе у идеалном гасу омогућава да ученик анализира дијаграме који приказују промене стања гаса у сложеним или циклним процесима. Посебну пажњу би требало посветити смислу термодинамичких принципа. Први принцип исказује закон одржања енергије а Други принцип говори о смеру енергијске размене. Приликом тумачења Другог принципа термодинамике важно је указати на његов статистички смисао.

У оквиру ове теме прикладно је користити компјутерске анимације као и препоручене демонстрационе огледе. Упознавање ученика са принципом рада топлотних мотора и уређаја за хлађење је добар пример примене стечених знања о топлотним појавама.

Предвиђене су две лабораторијске вежбе које се изводе у оквиру ове теме и то су:

– Одређивање коефицијента површинског напона (или коефицијента вискозности течности, одређивање модула еластичности) и

– Провера Шарловог закона.

Предвиђене лабораторијске вежбе треба да омогуће постизање специфичних исхода (мерање физичких величина, утврђивање везе и потврђивање закона, графичко и табеларно представљање измерених величина, израчунавање грешке мерења, представљање резултата мерења,...) као и да оспособе ученике да безбедно рукују мерним уређајима и опремом.

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– *Поступност* (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстрационих огледа, а треба користити и симулације).

– *Повезаност наставних садржаја* (хоризонтална и вертикална).

Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске целине, после поступног и аналитичног излагања појединачних програмских садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумеју и трајно усвоје. Поред тога, сваку тематску целину требало би започети обнављањем одговарајућег дела градива из основне школе. Тиме се постиже и вертикално повезивање програмских садржаја. Веома је важно да се кроз рад води рачуна о овом захтеву Програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних.

Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може распоредити садржаје према својој процени.

Методичко остваривање садржаја програма у настави физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: структуром супстанције (на молекулском, атомском и субатомском нивоу), законима одржања (пре свега енергије) и физичким пољима као носиоцима узајамног деловања физичких објеката. Даљи захтев је да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја.

Данас је физика експликативна, теоријска и фундаментална наука и њеним изучавањем, заједно са осталим природним наукама, стичу се основе научног погледа на свет. Идеја фундаменталности физике у природним наукама мора да доминира у настави физике.

Ширењу видика ученика допринеће објашњење појмова и категорија, као што су физичке величине, физички закони, однос

експеримента и теорије, веза физике са осталим наукама, са примењеним наукама и са техником. Стицање техничке културе кроз наставу физике састоји се у примени знања при решавању техничких задатака и коришћењу техничких уређаја. Значајно је указати на везу физике и филозофије. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на потребу заштите животне средине и на тај начин развијати еколошке компетенције и свест ученика.

Овако формулисан концепт наставе физике захтева појачано експериментално заснивање наставног процеса (демонстрациони огледи и лабораторијске вежбе, односно практични рад ученика).

Савремена настава физике подразумева примену различитих метода и облика рада, разноврсних дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) који омогућавају остваривање циља и исхода наставе физике.

Основне методе рада са ученицима у настави физике су:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. методе логичког закључивања ученика;

3. решавање задатака (квалитативни и квантитативни);

4. лабораторијске вежбе;

5. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти, допунска настава, додатна настава...)

Демонстрациони огледи чине саставни део редовне наставе физике. Они омогућавају развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Како су уз сваку тематску целину планирани демонстрациони огледи, ученици ће непосредно учествовати у реализацији огледа, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју демонстрира. Потом наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се на презентовање закона у математичкој форми. Оваква активна позиција ученика у процесу конструкције знања доприноси трајнијим и квалитетнијим постигнућима.

Пожељно је да једноставне експерименте изводе ученици (самостално или по групама) на часу или да их осмисле, ураде, анализирају и обраде код куће, користећи предмете и материјале из свакодневнег живота.

У настави свакако треба користити и рачунаре (симулације експеримената и појава, лабораторијске вежбе и обрада резултата мерења, моделирање, самостални пројекти ученика у облику семинарских радова и сл). Препорука је да се, уколико недостаје одговарајућа опрема у кабинетима, користе постојећи ИКТ алати који симулирају физичке појаве, обрађују и приказују резултате мерења.

Програм предвиђа коришћење разних **метода логичког закључивања** који су иначе присутни у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд). Наставник сам треба да одабере најпогоднији приступ у обради сваке конкретне теме у складу са потребама и могућностима ученика, као и наставним средствима којима располаже.

На садржајима програма може се у потпуности илустровати суштина методологије истраживачког приступа у физици и другим природним наукама: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег утврђивања тражених односа, формулисање физичких закона. У неким случајевима методички је целисходно увођење дедуктивне методе у наставу (нпр. показати како из закона одржања следе неки мање општи физички закони и сл.).

Решавањем задатака се постиже: конкретизација теоријских знања; обнављање, продубљивање и утврђивање знања; кори-

говање ученичких знања и умећа; развијање логичког мишљења; подстицање ученика на иницијативу; стицање самопоуздања и самосталности у раду. Оптимални ефекти у процесу учења физике остварују се добро осмишљеним комбиновањем квалитативних и квантитативних (рачунских) задатака. Како решавање рачунских задатака за ученике често представља вид учења са најсложенијим захтевима, наставник је обавезан да им да одговарајуће инструкције (алгоритам решавања датог типа задатака и најчешће грешке). Потребно је пажљиво одабрати задатке који, ако је могуће, имају непосредну везу са реалним ситуацијама. Такође је важно имати у виду да ниво сложености и тежина задатака буде примерена ученицима (једноставнији рачунски задаци).

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се тако што се при изради вежби одељење дели на два дела а ученици вежбе раде у групама, 2–3 ученика.

За сваку вежбу ученици унапред треба да добију одговарајућа упутства.

Час експерименталних вежби састоји се из уводног дела, мерења и записивања резултата мерења и обраде добијених података.

У уводном делу часа наставник проверава да ли су ученици спремни за вежбу, упознаје их са мерним инструментима и осталим деловима апаратуре за вежбу, указује на мере предострожности којих се морају придржавати ради сопствене сигурности, при руковању апаратима, електричним изворима, разним уређајима и сл.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава и помаже.

При обради резултата мерења ученици се придржавају правила за табеларни приказ података, цртање графика, израчунавање заокругљених вредности и грешке мерења (са тим правилима наставник треба да их упозна унапред или да она буду део писаних упутстава за вежбе).

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара као и у сарадњи са центрима за таленте и промоцију и популаризацију науке.

Програм физике омогућава примену различитих облика рада од фронталног, рада у тиму, индивидуалног рада, рада у пару или групи. Самостални рад ученика треба посебно неговати. Овај облик рада је ученицима најинтересантнији, више су мотивисани, па лакше усвајају знање. Уз то се развија и њихово интересовање и смисао за истраживачки рад, као и способност тимског рада и сарадње. Овакав приступ обради наставне теме захтева добру припрему наставника: одабрати тему, припремити одговарајућа наставна средства и опрему, поделити ученике у групе тако да сваки појединац у групи може дати одговарајући допринос, дати неопходна минимална упутства...

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи).

Наставник континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу усвојеног знања помоћу усменог испитивања, кратких (15-минутних) писмених провера, тестова на крају већих целина (рецимо, по једном у сваком класификационом периоду), контролних рачунских вежби (по једном у полугодшту), провером експерименталних вештина и домаћих задатака.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда.

ХЕМИЈА

Циљ учења Хемије је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког ми-

шљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем Хемије ученик развија разумевање о повезаности структуре, својстава и практичне примене супстанци. Тиме развија научну писменост као основу за: (а) праћење информација о доприносу хемије технолошким променама које се уграђују у индустрију, пољопривреду, медицину, фармацију и побољшавају квалитет свакодневног живота; (б) дискусију о питањима/темама у вези са заштитом животне средине, иницијативу и предузимљивост у заштити животне средине; (в) критичко преиспитивање информација у вези с различитим производима индустрије (материјалима, прехранбеним производима, средствима за хигијену, лековима, горивом, ђубривима), њиховим утицајем на здравље и животну средину; (г) доношење одлука при избору и примени производа. На крају средњег образовања сваки ученик безбедно рукује супстанцама и комерцијалним производима на основу познавања својстава и промена супстанци које улазе у састав производа.

Кроз наставу и учење хемије ученик упознаје научни метод којим се у хемији долази до података, на основу којих се формулишу теоријска објашњења и модели, и оспособљен је да кроз експериментални рад сазнаје о својствима и променама супстанци. Унапређена је способност сваког ученика да користи информације исказане хемијским језиком: хемијским терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама.

Основни ниво

На крају средњег образовања ученик разуме шта је предмет истраживања хемије као науке, како се у хемији долази до сазнања, као и улогу и допринос хемије у различитим областима људске делатности и у укупном развоју друштва. Ученик рукује производима/супстанцама (неорганским и органским једињењима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и о одлагању отпада и предузима активности које доприносе заштити животне средине. Избор и примену производа (материјала, прехранбених производа, средстава за хигијену и сл.) базира на познавању својстава супстанци. Припрема раствор одређеног масеног процентног састава према потребама у свакодневном животу и/или професионалној делатности за коју се образује. Правилну исхрану и остале активности у вези са очувањем здравља заснива на познавању својстава и извора биолошки важних једињења и њихове улоге у живим системима. Ученик уме да правилно и безбедно изведе једноставне огледе и објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи се хемијским језиком (терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама).

Средњи ниво

На крају средњег образовања ученик повезује примену супстанци у свакодневном животу, струци и индустријској производњи с физичким и хемијским својствима супстанци, а својства супстанци са структуром и интеракцијама између честица. Повезује узроке хемијских реакција, топлотне ефекте који прате хемијске реакције, факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу са примерима хемијских реакција у свакодневном животу, струци и индустријској производњи. Ученик разуме улогу експерименталног рада у хемији у формирању и проверавању научног знања, идентификовању и синтези једињења, и уме да у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци. Користи одговарајућу хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Прати дискусију и, на основу аргумената, заузима став

о улози и примени хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину.

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик може да предвиди физичка и хемијска својства супстанци на основу електронске конфигурације атома елемената, типа хемијске везе и утицаја међумолекулских интеракција. Ученик предвиђа својства дисперзног система и примењује различите начине квантитативног изражавања састава раствора. Планира, правилно и безбедно изводи хемијске реакције, израчунава масу, количину и број честица супстанци које учествују у реакцији, користи изразе за брзину реакције и константу равнотеже. Ученик има развијене вештине за лабораторијски рад, истраживање својстава и промена супстанци и решавање проблема. У објашњавању својстава и промена супстанци користи одговарајуће хемијске термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Дискутује о улози хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину. Предлаже активности у циљу очувања животне средине.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Хемијска писменост

На крају средњег образовања ученик је формирао хемијску писменост као основу за праћење развоја хемије као науке и за разумевање повезаности хемије, хемијске технологије и развоја друштва. Хемијска писменост помаже доношењу одлука у вези с коришћењем различитих производа у свакодневном животу, као и активном односу према очувању здравља и животне средине.

Основни ниво

Ученик је формирао појмовни оквир као основу за разумевање окружења у коме живи, посебно својстава и промена супстанци и комерцијалних производа с којима је у контакту у свакодневном животу и струци. Правилном употребом супстанци брине о очувању здравља и животне средине. Има развијене вештине за безбедно и одговорно руковање супстанцама (производима) и правилно складиштење отпада.

Средњи ниво

Ученик је формирао појмовни оквир за праћење информација у области хемије као науке, о доприносу хемије развоју технологије и друштва. Сагледава квалитативне карактеристике и квантитативне односе у хемијским реакцијама и повезује их са утицајима на животну средину, производњу и развој друштва. Појмовни оквир помаже праћењу јавних дискусија у вези с примененом одређене технологије и утицају на здравље појединца и животну средину, као и за доношење одлука у вези с избором производа и начином њиховог коришћења.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик примењује фундаменталне принципе у вези са структуром, својствима и променама супстанци у осмишљавању стратегије и решавању проблема, постављању хипотеза и планирању истраживања за проверу хипотеза, анализирању и интерпретацији прикупљених података и извођењу закључака на основу података и чињеница. Ученик вреднује поступке и алтернативне приступе решавању проблема, вреднује добијене резултате и доноси одлуке на основу разумевања хемијских појмова.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Научни метод у хемији и хемијски језик

На крају средњег образовања ученик прикупља податке о својствима и променама супстанци посматрањем и мерењем; планира и описује поступак; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; представља резултате табеларно и графички; уочава трендове и користи хемијски језик (хемијски термини, хемијски симболи, формуле и хемијске једначине) за формулисање објашњења, закључака и генерализација.

Основни ниво

Ученик прати поступак и уме да: испита својства и промене супстанци; изведе мерење физичких величина; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; опише поступак и представи резултате према задатом обрасцу; објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине.

Средњи ниво

Ученик уме да: у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци; користи одговарајућу апаратуру и инструменте; мери, рачуна и користи одговарајуће јединице; формулише објашњења и закључке користећи хемијски језик (термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине).

Напредни ниво

Ученик планира и изводи експерименте (анализира проблем, претпоставља и дискутује могућа решења/резултате; идентификује променљиве, планира поступке за контролу независних променљивих, прикупља податке о зависним променљивим); анализира податке, критички преиспитује поступке и резултате, објашњава уочене правилности и изводи закључке; припрема писани или усмени извештај о експерименталном раду/истраживању; приказује резултате мерења водећи рачуна о тачности инструмента и значајним цифрама. Размењује информације повезане с хемијом на различите начине, усмено, у писаном виду, у виду табеларних и графичких приказа, помоћу хемијских симбола, формула и хемијских једначина.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА Кључни појмови садржаја програма
2.XE.1.1.1. Описује структуру атома елемената користећи: Z, A, N(p ⁺), N(e ⁻), N(n ⁰); повезује структуру атома метала и неметала с њиховим положајем у Периодном систему елемената и на основу тога описује физичка својства и реактивност елемената. 2.XE.1.1.2. Повезује физичка и хемијска својства супстанци из свакодневног живота и струке са структуром: честицама које граде супстанце (атоми елемената, молекули елемената, молекули једињења и јони), типом хемијске везе и међумолекулским интеракцијама.	– користи хемијски научни језик за описивање структуре, својстава и промена супстанци; – пронађе и критички издвоји релевантне хемијске информације из различитих извора; – шематски прикаже електронску конфигурацију атома и јона; – класификује супстанце на основу: сложености грађе, честичне структуре супстанци, типа хемијске везе и међумолекулским интеракцијама;	Хемија као наука Хемија као природна наука. Значај хемије за савремено друштво и одрживи развој. Хемијски експеримент.

<p>2.XE.1.1.3. Препознаје примере суспензија, емулзија, колоида и правих раствора у свакодневном животу и струци и употребу базира на познавању њихових својстава.</p> <p>2.XE.1.1.4. Описује утицај температуре на брзину растварања и растворљивост супстанци; изводи потребна израчунавања и припрема раствор одређеног процентног састава за потребе у свакодневном животу и струци; препознаје значење количинске концентрације.</p> <p>2.XE.1.1.5. Разликује и описује киселине, базе и соли, утврђује кисело-базна својства раствора помоћу индикатора и на основу рН вредности и повезује с примерима из свакодневног живота и струке.</p> <p>2.XE.1.1.6. Саставља хемијске једначине једноставних реакција и, на основу њих, сагледава односе између масе, количине и броја честица реактаната и производа.</p> <p>2.XE.1.1.7. Препознаје да су све хемијске реакције праћене променом енергије; разликује примере хемијских реакција током којих се енергија ослобађа (егзотермне реакције) или везује (ендотермне реакције) и препознаје примере примене хемијских реакција на основу топлотних ефеката који их прате.</p> <p>2.XE.1.1.8. Наводи факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу.</p> <p>2.XE.1.1.9. Описује процесе оксидације и редукције; препознаје примере ових процеса у свакодневном животу и струци; разликује пожељне од непожељних процеса и наводи поступке којима се ти процеси спречавају (заштита метала од корозије).</p> <p>2.XE.1.2.1. Описује налажење метала и неметала у природи; наводи најважније легуре и описује њихова својства; испитује огледима и описује основна физичка својства метала и неметала; наводи примену метала, неметала и племенитих гасова у свакодневном животу и струци.</p> <p>2.XE.1.2.3. Препознаје неорганска једињења значајна у свакодневном животу и струци на основу назива и формуле и повезује својства и примену тих једињења.</p> <p>2.XE.2.1.1. Повезује електронску конфигурацију атома елемената до атомског броја 20 са својствима елемената и њиховим положајем у Периодном систему елемената.</p> <p>2.XE.2.1.2. На основу Луисовеоктетне теорије и електронске конфигурације атома елемената представља настајање ковалентне везе у молекулима елемената и молекулима једињења, а на основу електронске конфигурације јона настајање јонске везе између елемената 1. и 2. групе и елемената 16. и 17. групе Периодног система елемената.</p> <p>2.XE.2.1.3. Изводи потребна израчунавања и припрема раствор одређене количинске концентрације.</p> <p>2.XE.2.1.4. Објашњава шта су киселине и базе према протолитичкој теорији; разликује јаке и слабе киселине и базе на основу степена дисоцијације; користи јонски производ воде у израчунавању концентрације водоник – и хидроксида-јона, рН и рОН вредности водених раствора.</p> <p>2.XE.2.1.5. Описује да до хемијске реакције долази при судару молекула који имају довољну енергију (енергију активације).</p> <p>2.XE.2.1.6. Саставља хемијске једначине реакција, на основу хемијских једначина и познатих података израчунава масу, запремину, количину и број честица супстанци које настају или су потребне за хемијске реакције.</p> <p>2.XE.2.1.7. Идентификује егзотермне и ендотермне реакције на основу термохемијских једначина или вредности промене енталпије и повезује их с практичним значајем.</p> <p>2.XE.2.1.8. Наводи примере реверзibilних хемијских реакција; препознаје утицај промене концентрације, температуре и притиска на однос концентрација реактаната и производа у затвореном равнотежном систему и повезује ЛеШательев принцип с процесима у хемијској индустрији.</p> <p>2.XE.2.1.9. Повезује положај метала у напонском низу с реактивношћу и практичном применом; наводи електрохемијске процесе и њихову примену (хемијски извори струје, електролиза и корозија).</p> <p>2.XE.2.2.1. Упоредује реактивност метала натријума, магнезијума, алуминијума, калијума, калцијума, гвожђа, бабра, цинка с водом и гасовима из ваздуха (O_2, CO_2).</p> <p>2.XE.2.2.2. Описује квалитативни састав и примену легура гвожђа, бабра, цинка и алуминијума.</p> <p>2.XE.2.2.3. Пише једначине оксидације метала и неметала са кисеоником; разликује киселе, базне и неутралне оксиде на основу реакције оксида са водом, киселинама и базама и изводи огледе којима то потврђује.</p> <p>2.XE.2.2.4. Објашњава реакције настајања CO, CO_2, SO_2, HCl и NH_3 из фосилних горива и/или у индустријским процесима и описује њихов утицај на животну средину.</p> <p>2.XE.2.2.5. Описује налажење силицијума у природи и примену силицијума, SiO_2 и силикона у техници, технологији и медицини.</p>	<p>– прикаже стварање ковалентне везе у молекулима елемената и молекулима једињења, и јонске везе на основу електронске конфигурације;</p> <p>– објасни агрегатна стања супстанци на основу међумолекулских интеракција;</p> <p>– објасни својства дисперзних система, њихову улогу у живим бићима и примену у свакодневном животу;</p> <p>– израчуна масени удео и количинску концентрацију раствора, и припреми растворе за потребе у лабораторији и свакодневном животу;</p> <p>– изведе стехиометријска израчунавања на основу задатих података;</p> <p>– препознаје егзотермне и ендотермне реакције на основу термохемијских једначина и повеже с примерима из свакодневног живота;</p> <p>– напише изразе за брзину хемијске реакције и константу равнотеже, и опише утицај фактора на брзину хемијске реакције и хемијске системе у равнотежи у индустрији и свакодневном животу;</p> <p>– разликује киселине, базе и соли на основу једначина електролитичке дисоцијације, и процени јачину електролита на основу степена дисоцијације;</p> <p>– разликује киселине и базе на основу протолитичке теорије и користи јонски производ воде у израчунавању рН вредности водених раствора;</p> <p>– опише процесе оксидације и редукције, и препознаје оксидо-редукционе реакција у свакодневном окружењу;</p> <p>– опише електрохемијске процесе и наведе њихову примену;</p> <p>– опише заступљеност неорганских супстанци у живим и неживим системима, њихов значај и утицај на здравље и животну средину;</p> <p>– објашњава разлике у физичким и хемијским својствима различитих метала, неметала и металоида на основу структуре елементарних супстанци и повезује с положајем елемената у ПСЕ;</p> <p>– повезује физичка и хемијска својства неорганских једињења са њиховом честичном структуром, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама;</p> <p>– пише карактеристичне једначине хемијских реакција представника класе неорганских једињења;</p> <p>– опише поступак добијања CO, CO_2, SO_2, HCl и NH_3 у индустријским процесима и објасни њихов утицај на животну средину;</p> <p>– опише квалитативан састав и примену легура гвожђа, бабра, цинка и алуминијума;</p> <p>– опише састав и својства неорганских супстанци у комерцијалним производима, њихову примену и значај у свакодневном животу, мере предострожности у раду и начин складиштења сагласно принципима зелене хемије;</p> <p>– објасни значај пречишћавања вода и ваздуха, и рециклаже папира, стакла и другог отпада;</p> <p>– критички разматра употребу неорганских супстанци и њихов утицај на здравље људи и животну средину, и описује поступке за спречавање појаве киселих киша и ефекта стаклене баште.</p>	<p>Врсте супстанци</p> <p>Појам и класификација супстанци. Чисте супстанце и смеше.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> упоређивање физичких својстава метала, неметала и њихових легура.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> методе одвајања састојака смеше.</p> <p>Структура атома</p> <p>Атомски и масени број. Изотопи.</p> <p>Релативна атомска маса. Модели атома. Електронска конфигурација. Енергија јонизације, афинитет према електрону и електронегативност. Периодична својства елемената.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> реакције натријума и калијума с водом; реакција натријума, магнезијума и алуминијума са водом.</p> <p>Хемијске везе међумолекулске интеракције</p> <p>Јонска веза. Ковалентна веза. Луисове формуле. Поларност молекула. Међумолекулске интеракције. Метална веза. Агрегатна стања супстанци.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> испитивање поларности молекула воде.</p> <p>Дисперзни системи</p> <p>Прави раствори. Растворљивост. Топлота растварања.</p> <p>Квантитативан састав раствора. Колигативна својства раствора. Колониди.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> испитивање растворљивости различитих супстанци у поларним и неполарним растворачима; испитивање топлотних ефеката растварања.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> припремање раствора задатог квантитативног састава.</p> <p>Хемијске реакције</p> <p>Једначине хемијских реакција. Количина супстанце. Моларна маса супстанце.</p> <p>Стехиометријска израчунавања. Реакциона топлота. Енталпија. Хесов закон. Брзина хемијске реакције. Закон о дејству маса. Хемијска равнотежа. ЛеШательев принцип.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> егзотермне и ендотермне реакције: реакција калцијум-оксида и воде, реакција баријум-хидроксида и амонијум-хлорида.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i> реакције цинка са етанском и са хлороводоничном киселином; реакције магнезијума и цинка са хлороводоничном киселином; реакција цинка са разблаженом и концентрованом хлороводоничном киселином;</p>
--	---	--

<p>2.XE.2.2.6. Наводи карактеристике неорганских једињења у комерцијалним производима хемијске индустрије (хлороводонична киселина, сумпорна киселина, азотна киселина, фосфорна киселина, натријум-хидроксид, раствор амонијака, водоник-пероксид), мере предострожности у раду и начин складиштења.</p> <p>2.XE.1.5.1. Рукује супстанцама (производима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи; придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и одлагању отпада.</p> <p>2.XE.1.5.2. Наводи загађиваче ваздуха, воде, земљишта и описује њихов утицај на животну средину.</p> <p>2.XE.1.5.3. Описује потребу и предност рециклаже стакла, папира и другог чврстог отпада.</p> <p>2.XE.2.5.1. Објашњава настајање, последице и поступке за спречавање појаве киселих киша и ефекта стаклене баште; објашњава значај озонског омотача, узрок настанка озонских рупа и последице.</p> <p>2.XE.2.5.2. Објашњава значај употребе постројења за пречишћавање воде и ваздуха, индустријских филтера, аутомобилских катализатора и сличних уређаја у свакодневном животу и индустрији.</p>		<p>Киселине, базе и соли</p> <p>Електролити. Степен електролитичке дисоцијације. Јонске реакције. Протолитичка теорија. Јонски производ воде. pH вредност. <i>Демонстрациони огледи:</i> испитивање pH вредности раствора.</p> <p>Оксидо-редукционе реакције</p> <p>Оксидациони број, оксидација и редукција. Оксидациона и редукциона средства. Електролиза.</p> <p>Неорганске супстанце у неживој и живој природи и свакодневном животу</p> <p>Заступљеност елемената и њихових једињења у природи. Стене, руде и минерали. Вода и ваздух. Биогени елементи. <i>Демонстрациони огледи:</i> демонстрирање узорака елемената, једињења, минерала, руда, неорганских комерцијалних производа.</p> <p>Водоник, кисеоник и њихова једињења</p> <p>Физичка својства и физичке промене. Хемијска својства и хемијске промене (реакције са O₂, H₂ и H₂O). Електродни потенцијал, напонски низ елемената. <i>Демонстрациони огледи:</i> добивање оксида и демонстрирање промена својстава оксида према положају елемената у ПСЕ, добивање киселина, база и соли. <i>Демонстрациони огледи:</i> добивање водоника; напонски низ елемената.</p> <p>Метали s-, p- и d-блока Периодног система елемената</p> <p>Физичка својства метала 1. и 2. групе, метала p-блока (Al, Pb) и d-блока (Cr, Mn, Fe, Cu, Zn, Ag). Хемијска својства метала 1. и 2. групе, метала p-блока (Al, Pb) и d-блока (Cr, Mn, Fe, Cu, Zn, Ag). Добивање метала. Корозија. Легуре. <i>Демонстрациони огледи:</i> доказивање јона алкалних и земноалкалних метала у пламену; доказивање јона калцијума, магнезијума и баријума. <i>Демонстрациони огледи:</i> калијум-перманганат и калијум-дихромат као оксидациона средства.</p> <p>Неметали, металоиди и племенити гасови</p> <p>Физичка и хемијска својства неметала (угљеник, азот, фосфор, сумпор и халогени елементи), металоида (силицијум и силикати) и племенитих гасова. Неорганска хемијска индустрија. <i>Демонстрациони огледи:</i> реакција хлороводоничне киселине са калцијум-карбонатом и натријум-ацетатом.</p> <p>Неорганске загађујуће супстанце</p> <p>Киселе кише. Ефекат стаклене баште. Рециклажа и ремедијација.</p>
---	--	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења хемије је тематски конципиран. За сваку тему предложени су кључни појмови садржаја, а ради лакшег планирања наставе предлаже се оријентациони број часова по темама.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама

због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује демонстрационе огледе.

Ради лакшег планирања наставе, предложен је редослед реализације тема и оријентациони број часова по темама.

Теме:

Хемија као наука – 2; Врсте супстанци – 2; Структура атома – 4; Хемијске везе и међумолекулске интеракције – 6; Дисперзни системи – 6; Хемијске реакције – 8; Киселине, базе и соли – 6; Оксидо-редукционе реакције – 5; Неорганске супстанце у неживој и живој природи и свакодневном животу – 2 часа; Водоник, кисеоник и њихова једињења – 8 часова; Метали *s*-, *p*- и *d*-блока Периодног система елемената – 12 часова; Неметали, металоиди и племенити гасови – 10 часова; Неорганске загађујуће супстанце – 3 часа.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У целокупном наставном процесу важно је стално успостављати везе са претходно ученим садржајима хемије. Наставне теме су конципиране с циљем да се ученици стално подстичу да на основу структуре елементарних супстанци и положаја елемената у ПСЕ, пореде својства супстанци, увиђају сличности и разлике.

Хемија као наука

У оквиру прве наставне теме, Хемија као наука, од ученика се очекује да уоче зашто је хемија значајна за живот појединца у савременом друштву и за друштво у целини. Од њих се очекује да разумеју значај хемије у различитим доменима савременог живота, почев од тога да је развијеност хемијске производње значајан показатељ нивоа развијености друштва и да хемијски производи представљају стално окружење савременог човека са свим добитима и ризицима. Хемија заједно са физиком и биологијом пружа могућност комплексног сагледавања природе и решавање сложенијих проблема, укључујући и оне који се односе на очување и побољшање квалитета животне средине. Ученици се упућују на важност савладавања хемијских термина и различитих начина представљања супстанци и промена, квалитативних и квантитативних значења хемијских симбола, формула и једначина да би се успешно комуницирало о садржајима хемије.

Врсте супстанци

Посебно је важно да током разматрања садржаја теме ученици развијају способности да класификују супстанце према различитим критеријумима, и да се оспособљавају да практично примењују знања која из тога произилазе. Они могу кренути од разврставања супстанци из свакодневног живота по различитим критеријумима (агрегатно стање, проводљивост топлоте и електричне струје, магнетна својства, токсичност...). Класификацију чистих супстанци на хемијске елементе и једињења ученици би требало да изводе на основу честица које изграђују супстанце. У оквиру тих активности ученици би требало да примењују правила номенклатуре на примерима неорганских једињења која су учили у основној школи.

У оквиру теме предложени су *демонстрациони огледи* којима се упоређују физичка својства метала, неметала, и њихових легура. У другом огледу ученицима се могу демонстрирати различите методе одвајања састојака смеша (декантовање, цеђење, дестилација, испаравање, сублимација, кристализација и одвајање помоћу магнета).

Структура атома

Учећи о структури атома, ученици примењују појмове атомског и масеног броја и релативне атомске масе. Приликом разматрања појма изотоп, ученици треба да уоче разлику између појмова масени број атома и релативна атомска маса. У оквиру теме ученици сазнају о развоју идеја о атомској структури супстанце,

првим моделима атома, важним открићима и сазнањима која су довела до савременог тумачења квантно-механичког модела атома.

Кључни појам теме је електронска конфигурација атома. Због тога је неопходно да ученици усвоје појмове енергетских нивоа, поднивоа и орбитала, и принципе изградње електронског омотача (Хундово правило, принцип минимума енергије и Паулијев принцип искључења). Потребно је да користе шематске записе и очекује се да приказују атоме елемената помоћу Луисових симбола.

Од ученика се очекује да повезују електронску конфигурацију атома хемијског елемента са положајем елемента у Периодном систему и да објашњавају периодичне трендове (енергија јонизације, афинитет према електрону, електронегативност, реактивност).

Кроз *демонстрационе огледе* ученици на одабраним примерима упоређују реактивност елемената у оквиру група и периода. За илустрацију реактивности елемената у првој групи, они могу посматрати оглед – реакција натријума и калијума са водом. Промену реактивности елемената у периоди могу разматрати на основу демонстрације реакција натријума, магнезијума и алуминијума са водом.

Хемијске везе и међумолекулске интеракције

При реализацији ове теме, ученике треба даље подстицати на повезивање својстава супстанци са њиховом структуром. Посебно треба истаћи веома малу заступљеност слободних атома у природи (племенити гасови).

Ученици треба да буду оспособљени да одреде да ли је хемијска веза у супстанцама ковалентна (поларна или неполарна) или јонска, да упореде својства једињења са ковалентном и јонском везом, а у објашњењима настајања јонске и ковалентне везе да користе Луисове симболе.

Појмови везани за међумолекулске интеракције важни су за објашњење својстава супстанци са ковалентном везом. Очекује се да ученици могу на примерима да илуструју међумолекулске – Ван дерВалсове интеракције: дипол–дипол, дипол – индуковани дипол, тренутни дипол – индуковани дипол и водоничне везе.

При опису типова кристалних структура (атомских, молекулских, јонских и металних), користити што већи број модела кристалних структура, различите илустрације и шеме, да би се код ученика створила представа о врстама и структури кристалних супстанци, као и јаснија слика о једињењима у природи. Металну везу и металну структуру треба описати поједностављеним моделом.

Демонстрационим огледом приказати начин испитивања поларности молекула воде.

Дисперзни системи

Приликом разматрања карактеристика и класификације дисперзних система, требало би да их ученици повежу с примерима и њиховим значајем у живим бићима, значајем и применом у лабораторији и свакодневном животу.

Учење о правим растворима обухвата топлотне ефекте растварања (топлоту растварања), појам растворљивости, и факторе који утичу на растворљивост.

На основу задатих података, ученици рачунају: масени удео растворене супстанце у раствору и количинску концентрацију. Учење о колигативним својствима раствора обухвата појмове: температура кључања раствора, температура мржњења раствора и осмотски притисак.

О својствима колоида они могу учити кроз проблемска питања у вези са адсорпцијом јона на површини колоидних честица, хидрофилним и хидрофобним својствима колоида, распршивањем светлости на колоидно диспергованим честицама (Тиндалов ефекат).

Темом су предвиђена три *демонстрациона огледа*, од којих је први оглед испитивање растворљивости супстанци у зависности од поларности, при чему наставник треба да укаже на важност правилног одабира одговарајућих растварача и услова за растварање супстанци. О топлотним ефектима растварања треба учити кроз огледе, при чему се препоручује испитивање топлотних про-

мена растварањем амонијум-хлорида и натријум-хидроксида у води. Ученицима демонстрирати припремање раствора задате концентрације.

Хемијске реакције

Као увод у ову тему, ученици треба да понове појам и типове хемијских реакција које су обрађивали у основној школи из неорганске и органске хемије.

Концепт мола ученици даље повезују са појмом моларне запремине гаса, а решавањем задатака повезују појмове количина супстанце, бројност честица, маса супстанце, моларна маса супстанце и моларна запремина гаса. Очекује се да ученици пишу хемијске једначине примењујући закона одржања масе.

Ученицима треба предочити да се промене енергије при хемијским реакцијама мере калориметрима, а на почетку изучавања ове области формирати појмове ендотермне и егзотермне реакције. При обради ових, за ученике апстрактних, појмова треба користити дијаграме промене енталпије у ендотермним и егзотермним хемијским реакцијама, при чему ученици такође усвајају појам активационе енергије. Наставник уводи појам енталпије, а затим прецизира појам стандардне енталпије хемијске реакције (реакцију топлоту). Хесов закон обрадити као један од закона одржања.

Повезати брзину хемијске реакције са брзином у кинематици, чиме се остварује корелација са физиком, а ученицима омогућава да разумеју да брзина хемијске реакције представља промену концентрације реактанта или производа у јединици времена. За објашњење брзине хемијске реакције и фактора који на њу утичу, користити теорију активних судара. При томе, обавезно користити дијаграме тока хемијске реакције. Утицај концентрације реактанта на брзину хемијске реакције ученици треба да тумаче применом закона о дејству маса.

Применом ЛеШательеовог принципа, ученици тумаче утицај промене притиска, концентрације учесника реакције и температуре на систем у равнотежи. Посебну пажњу треба посветити анализи хемијских равнотежа у биолошким системима.

Демонстрационим огледима формирати појмове егзотермне и ендотермне реакције. Као пример ендотермне реакције треба извести реакцију баријум-хидроксида и амонијум-хлорида, а као пример егзотермне реакције – реакцију калцијум-оксида и воде. Утицај различитих фактора на брзину хемијске реакције, показати на *демонстрационим огледима*, на пример, утицај природе реактанта испитати реакцијама цинка са етанском и цинка са хлороводоничном киселином, као и реакцијама магнезијума са хлороводоничном и цинка са хлороводоничном киселином. Утицај концентрације реактанта на брзину хемијске реакције испитати у реакцији цинка са разблаженом и цинка са концентровано хлороводоничном киселином.

Киселине, базе и соли

На почетку изучавања ове теме, ученици треба да се присете поделе супстанци на електролите и неелектролите. Процес електролитичке дисоцијације ученици тумаче на основу Аренијусове теорије електролитичке дисоцијације и да повезују са степеном електролитичке дисоцијације (величином која је мера релативне јачине електролита) и количинском концентрацијом раствора.

Од ученика се очекује да поред писања једначина у молекуларном облику, савладају писање једноставнијих једначина у јонском облику. Да би ученици разумели Протолитичку теорију киселина и база, потребно је на примерима једначина протолитичких реакција инсистирати на препознавању коњугованих парова и указати на појам амфолита.

Ученици треба да усвоје појам јонски производ воде, а затим да повезују концентрацију јона водоника са рН вредностима раствора и концентрацију хидроксидних јона са рОН вредностима раствора. Инсистирати да користе рН и рОН скале, кроз примере решавања задатака. Ученици треба да имају представу о важности рН вредности за живе организме, природне појаве, технологију (мерење рН вредности у отпадним водама, различитим животним

намирницама, одређивање рН вредности крви).

Демонстрационим огледом може се показати испитивање рН вредности водених раствора електролита уз примену индикатора (универзална индикаторска хартија или неки други индикатор укључујући и оне екстраховане из различитих природних производа).

Оксидо-редукционе реакције

Оксидо-редукционе реакције ученици треба да схвате као реакције у којима долази до промене оксидационих бројева атома и размене електрона између супстанци које реагују. Већ на почетку изучавања ове теме, ученици треба да направе разлику у значењу и обележавању валенце, коју су савладали у основној школи, и оксидационог броја који се уводи као нови појам. При томе је пожељно да ученици одређују оксидационе бројеве атома хемијских елемената на основу дате формуле, да уоче промене оксидационих бројева, одреде коефицијенте у једначинама оксидоредукционих реакција (користећи шеме размене електрона и једначине јонских полуреакција) и разликују оксидациона и редукциона средства.

Ученици се уводе у област електрохемије са схватањем да ова област хемије разматра хемијске промене проузроковане дејством електричне енергије, при чему електрохемијске реакције укључују размену електрона и припадају групи оксидо-редукција. Електролизу ученици треба да тумаче на конкретним примерима, као и да уочавају разлику у производима на катода при електролизи растопа и воденог раствора натријум-хлорида.

Неорганске супстанце у неживој и живој природи и свакодневном животу

Тема има за циљ да ученике уведе у изучавање неорганске хемије: шта је предмет изучавања неорганске хемије, о важности и заступљености неорганских супстанци у свету око нас, о заступљености елемената у Земљиној кори, атмосфери, живим системима, о саставу комерцијалних производа који чине неорганске супстанце, на чијој се употреби заснива функционисање савременог друштва. При томе, потребно је да ученици повезују и у објашњењима користе податке о заступљености хемијских елемената, о стабилности изотопа, о природним и вештачки добијеним елементима, о положају елемената у Периодном систему, налажењу хемијских елемената у природи као елементарних супстанци и у саставу једињења (на пример, кисеоник и азот), или због реактивности искључиво у саставу једињења (на пример, натријум и калијум). Ученици повезују нове информације са претходно стеченим знањем хемије укључујући знање неорганске хемије из основне школе. Читањем и тумачењем података представљених помоћу графикана и дијаграма о заступљености хемијских елемената у свемиру, Земљиној кори, атмосфери, и у живим бићима ученици развијају једну од међупредметних компетенција – рад са подацима и информацијама. Хемијски састав Земљине коре, атмосфере и вода у природи ученици могу повезивати са градивом географије. Хемијске формуле неорганских супстанци у овој фази учења служе да ученици уоче (не морају да их памте) хемијски састав Земљине коре, стена, минерала и руда, полудрагог и драгог камења. Уколико у школи постоје збирке минерала, оне се могу показати у склопу разматрања ове теме. Ученици разматрају запремински удео гасова у ваздуху, њихово порекло и улогу, које се загађујуће супстанце могу наћи у ваздуху, о густини ваздуха и промени густине с надморском висином. У оквиру теме ученици информативно разматрају податке о води као једној од најважнијих неорганских супстанци: распрострањеност у природи, биљном и животињском свету; агрегатна стања воде; изворска вода; тврда и мека вода; вода за људску употребу; специфична својства воде; значај за живи свет. Разматрање заступљености елемената у живим бићима ученици ослањају на познавање која једињења улазе у састав живих бића. Поред најзаступљенијих неметала (О, С, Н, N) чија се једињења налазе у живим бићима, они се информишу о биогеним металима (јон гвожђа у саставу хемоглобина, калцијума у саставу костију, натријума у телесним течностима, магнезијума у хлорофилу итд.).

Ученици могу посматрати *демонстрације* узорака стена, руда и минерала, неорганичких супстанци и комерцијалних производа (на пример, графит, племенити метали, различите легуре, кухињска со, сода-бикарбона, креч, сона киселина, водоник-пероксид, шумеће таблете са различитим садржајем јона). Они би требало да знају да су неорганичке супстанце у саставу грађевинских материјала, вештачких ђубрива, силикона и других материјала. Декларације производа су један од контекста за истицање важности познавања хемијских симбола и формула, као и пиктограми који упућују како се производ правилно користи, складишти или одлаже. Тиме ученици развијају навику да се приликом коришћења одређених супстанци и производа придржавају упутстава за употребу и развијају одговорност да адекватно користе и одлажу супстанце (производе).

Водоник, кисеоник и њихова једињења

У оквиру ове теме ученици најпре повезују стечено знање о структури атома, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама са физичким својствима и физичким променама водоника и кисеоника.

Ученици разматрају периодичност у хемијским својствима и променама елемената, на примерима реакција метала и неметала са водоником и кисеоником, и кроз промену својстава хидрида и оксида елемената у оквиру истих група и периода. Уз писање одговарајућих хемијских једначина и именовање производа, очекује се да ученици идентификују тип хемијске везе у производима, да претпостављају њихова киселинско-базна својства и да уочавају периодичност у промени тих својстава. Од њих се очекује сврставање неорганичких једињења у киселине и базе према Аренијусовој и протолитичкој теорији, писање хемијских формула и давање назива. У оквиру теме ученици увекбавају номенклатуру соли. *Демонстрационим огледом* може се показати добијање оксида (једног метала и једног неметала), а затим испитати њихова кисело-базна својства.

Кроз целу тему ученици би требало да уочавају периодичност у реактивности елемената и повезаност различитих класа неорганичких једињења. То би требало да илуструју одговарајућим хемијским једначинама. Важни ослонци за разумевање садржаја теме јесу предложени демонстрациони огледи. На крају ове теме, а као увод за следећу, ученици разматрају реактивност елемената на основу њиховог положаја у појномском низу. Редукциона својства метала треба да повежу са појмом електродни потенцијал.

Метали s-, p- и d-блока Периодног система елемената

У оквиру ове теме ученици детаљније повезују претходно градиво о структури атома метала, месту метала у табlici Периодног система елемената, металној вези, металној кристалној структури, са физичким и хемијским својствима метала, применом и начинима добијања метала (Fe и Cu). Ради стицања функционалних знања, потребно је да ученици разматрају информације о примени метала и њихових једињења као комерцијалних производа у различитим контекстима, укључујући и повезивање својстава тих супстанци, односно производа у чији састав улазе, с њиховим утицајем на здравље човека и животну средину. О својствима метала 1. и 2. групе и њихових најважнијих једињења ученици би требало да уче кроз упоредни преглед, као и да наводе практични значај, односно примену једињења (примена шалитре, кухињске соли, гашеног и негашеног креча, гипса и баријум-сулфата). Изучавање својстава метала p-блока (Al и Pb) обухвата њихова редукциона својства и амфотерност (ученици објашњавају и хемијским једначинама представљају реакције метала, њихових оксида и хидроксида са киселинама и растворима алкалних хидроксида). Приликом изучавања својстава метала d-блока (Cr, Mn, Fe, Cu, Zn и Ag) очекује се да ученици на основу изведених огледа и запажања састављају оксидо-редукционе једначине реакција метала (гвожђа, бабра и цинка) са разблаженим, односно концентрованим киселинама. Очекује се да ученици хемијским једначинама представљају добијање метала из руда. Приликом објашњења зашто су неке тех-

нологије производње метала у елементарном стању прихватљивије од других, ученици треба да разматрају економски аспект производње и утицај производње на здравље људи и животну средину.

Очекује се да ученици упоређују физичка и хемијска својства метала и њихових легура (отпорност на корозију, проводљивост топлоте и електричне струје, ковност, могућност обликовања, отпорност на ломове, еластичност, тврдоћа), да описују зашто се метали (укључујући и племените) легирају, тј. да повезују с практичном применом. На различитим примерима легура ученици би требало да разматрају везу између њиховог састава и практичне примене, али се не очекује да наводе масену процентуалну заступљеност легирајућих елемената. Ученици треба да објашњавају корозију метала као електрохемијски процес у коме се метал оксидује ваздушним кисеоником у присуству влаге. Очекује се да ученици сагледају проблем корозије метала и њене превенције и с теоријског и с практичног аспекта, да наводе примере корозије предмета из околине и предлажу принципе заштите метала од корозије (на пример, пресвлачење слојем метала који је мање подложан оксидацији са ваздушним кисеоником, итд.).

Важан ослонац у овој теми су два *демонстрациона огледа*. Првим огледом се показује примена технике квалитативне хемијске анализе у одређивању елемента/јона. Другим огледом се показује оксидационо својство калијум-перманганата односно калијум-дихромата.

Неметали, металоиди и племенити гасови

У оквиру ове теме ученици повезују претходно градиво о структури атома, хемијским везама, међумолекулским интеракцијама, положају неметала у Периодном систему елемената са алотропским модификацијама, физичким и хемијским својствима неметала. Ученици настављају да повезују својства неметала и њихових једињења са практичном применом.

Ученици би требало да уоче да хемијски производи представљају стално окружење савременог човека. У оквиру теме они би требало да уче о HCl, NH₃, CO, CO₂ и SO₂ који настају сагоревањем фосилних горива и/или у индустријским процесима. Такође, ученици би требало да објасне како се нуспроизводи настали производњом метала могу искористити за добијање других супстанци које имају мањи негативан утицај на животну средину.

У оквиру теме предложен је *демонстрациони оглед* којим се показује дејство хлороводоничне киселине на неке соли.

Неорганичке загађујуће супстанце

При разматрању загађивања животне средине ученици би требало да сагледају сложеност проблема, да он обухвата узрок, интензитет, трајање, здравствене, еколошке, економске, естетске и друге ефекте, а да производња хране, енергије, лекова, материјала, неопходних за опстанак човека, обухвата поступке и хемијске реакције у којима настају потребни производи, а уз њих и супстанце које се могу означити као отпад, а које у већим количинама доспевају у животну средину. Потребно је да ученици уочавају да супстанце доспевањем у животну средину, зависно од њихових физичких и хемијских својстава, могу изазвати промене, мањег или већег интензитета, као и да почетна промена може покренути серију других промена. Ученици би требало да идентификују загађујуће неорганичке супстанце које могу изазвати нарушавање квалитета животне средине и изворе загађивања, тј. места на којима оне улазе у животну средину (димњак, излазне цеви отпадне воде, незаштитене депоније отпадног материјала). У разматрању процеса изазваних загађујућим супстанцама, важно је да ученици уочавају да се за сагледавање њиховог утицаја на животну средину морају узети у обзир и бројни природни фактори (промена температуре, кретање ваздуха, промена влажности ваздуха, кретање воде, итд), као и интеракције до којих долази истовременим испуштањем више загађујућих супстанци, да је потребно пратити међусобну повезаност процеса у животној средини, да промена у једном сегменту животне средине изазива одређене промене у свим осталим сегментима. У оквиру теме потребно је да ученици

разматрају мере које се могу предузети у циљу спречавања загађивања ваздуха, воде и земљишта.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстицху да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резонувања ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења, формативног и сумативног проверавања буду усаглашене према очекиваним исходима, и да се приликом оцењивања од ученика не очекује испуњавање захтева за које нису имали прилику да током наставе развију потребна знања и вештине.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења Географије је да ученик развија систем географских знања и вештина, свест и осећање припадности држави Србији, разумевање суштине промена у свету, неговање и стицање моралних вредности, еколошке културе, одрживог развоја, етничке и верске толеранције које ће му помоћи у професионалном и личном развоју.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета Географија ученик је оспособљен да користи практичне вештине (оријентација у простору,

практично коришћење и познавање географске карте, географских модела, савремених технологија – ГПС и ГИС и инструменте (компас, термометар, кишомер, ветроказ, барометар) ради лакшег сналажења у простору и времену. Ученик је оспособљен да примењује географска знања о елементима географске средине (рељеф, клима, хидрографија, живи свет, природни ресурси, привреда, становништво, насеља, саобраћај), о њиховом развоју, међусобним односима, везама, очувању и рационалном коришћењу ради планирања и унапређивања личних и друштвених потреба, националних и европских вредности.

Основни ниво

Примењује и тумачи различите изворе са географским информацијама (географска карта, географски модели, ГПС, часописи, научно-популарна литература, статистички подаци, интернет) ради планирања и организовања различитих активности. Користи основна знања о географским чињеницама да би разумео, заштитио и рационално користио природне и друштвене ресурсе у локалној средини, Републици Србији и земљама у окружењу.

Средњи ниво

Картографски приказује географске објекте, појаве и процесе; разуме могућности примене савремених технологија ради планирања и решавања различитих личних и друштвених потреба. Самостално објашњава природне и друштвене услове и ресурсе и разуме њихов утицај на наравномеран друштвено-економски развој Републике Србије и региона и активно учествује у валоризацији географске средине. Разуме савремене проблеме у локалној средини и својој држави, предлаже начине и учествује у акцијама за њихово решавање.

Напредни ниво

Користи аналогне и дигиталне географске карте, географске и статистичке истраживачке методе; упоређује и критички разматра одговарајуће научне податке да би објаснио географске чињенице и њихов допринос за решавање друштвених потреба и проблема. Критички анализира и објашњава географске везе и односе између соларног система, геолошког развоја Земље, природних услова и ресурса и поштује принципе одрживог развоја. Анализира и аргументовано објашњава друштвено-економске карактеристике регионалног развоја Републике Србије и регионалних целина у свету; предвиђа и учествује у регионалном развоју, заштити и унапређивању локалне средине.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Примена географских вештина за организовање активности у простору и времену

Основни ниво

Примењује и тумачи географске елементе који су приказани на картама различитог размера и садржаја, користи ГПС (систем за глобално позиционирање) и остале усмене и писане изворе са географским информацијама за сакупљање података на терену које повезује и користи за планирање и организовање својих активности у непосредном окружењу.

Средњи ниво

Представља географске елементе картографским изражајним средствима и разуме могућности примене савремених технологија (ГИС) за архивирање и приказивање картографских података ради планирања и обављања различитих активности које су значајне за развој друштва.

Напредни ниво

Анализира географске елементе приказане на аналогним и дигиталним картама; процењује квалитет и тачност; разуме потребу ажурирања података ради њиховог коришћења за научна, привредна, демографска и друга планирања.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Коришћење географских знања за активно и одговорно учешће у животу заједнице

Основни ниво

Користи знања о основним природним и друштвеним ресурсима у локалној средини и Републици Србији, разуме њихове вредности и рационално их користи у свакодневном животу.

Средњи ниво

Изуучава и процењује природне и друштвене услове и ресурсе, њихов утицај на неравномеран друштвено-економски развој Републике Србије и региона и у својој средини предлаже начине за њихово ублажавање.

Напредни ниво

Анализира, дискутује и тумачи регионални развој Републике Србије и регионалних целина у свету; поштује принципе одрживог развоја и учествује у унапређивању националних и европских вредности.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМА
	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Кључни појмови садржаја програма
<p>2.ГЕ.1.1.1. Чита и тумачи географске карте различитог размера и садржаја, користи компас и систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у простору и планирања активности.</p> <p>2.ГЕ.1.1.2. Користи инструменте за читавање вредности основних временских/климатских елемената ради планирања и организовања активности у свом окружењу.</p> <p>2.ГЕ.1.1.3. Правилно дефинише географске појмове и користи различите изворе (статистичке податке, научно популарну литературу, географске часописе, информације из медија, интернет) за прикупљање и представљање географских података у локалној средини, Републици Србији и земљама у окружењу.</p> <p>2.ГЕ.1.2.2. Наводи појаве и процесе у Земљиним сферама и описује њихов утицај на формирање различитих природних услова и ресурса на Земљи.</p> <p>2.ГЕ.1.2.4. Разуме концепт одрживог развоја као услов за опстанак и напредак људског друштва и привредни развој.</p> <p>2.ГЕ.1.2.5. Наводи еколошке проблеме и њихове последице у локалној средини, Републици Србији и региону (прекомерна сеча, сушење и паљење шума, неадекватна испаша, ерозија тла, загађивање вода, ваздуха, земљишта, киселе кише, поплаве, суше) и учествује у активностима за њихово решавање.</p> <p>2.ГЕ.1.3.1. Описује историјско-географске факторе и њихов утицај на неравномеран регионални развој Републике Србије и земаља у окружењу.</p> <p>2.ГЕ.1.3.2. Наводи географске факторе који утичу на размештај становништва, насеља и привреде у Републици Србији и земљама у окружењу.</p> <p>2.ГЕ.1.3.3. Описује демографски развој (природни и механички) и структуре становништва у Републици Србији и земљама у окружењу.</p> <p>2.ГЕ.1.3.4. Разуме појмове: транзиција, интеграција, глобализација и њихов утицај на промене и проблеме у Републици Србији и земљама у окружењу.</p> <p>2.ГЕ.2.1.1. Правилно користи картографска изражајна средства за скицирање географских карата различитог размера и садржаја.</p> <p>2.ГЕ.2.2.2. Објашњава географске везе између природних услова, ресурса и људских делатности. фактора на демографски развој, размештај становништва, насеља и привреде у свету.</p> <p>2.ГЕ.2.3.2. Објашњава савремене проблеме човечанства (сукоби и насиље, незапосленост, глад, недостатак пијаће воде, дискриминација, болести зависности) и наводи мере за њихово превазилажење.</p> <p>2.ГЕ.2.3.3. Дефинише појам глобалне економије и тржишта и наводи факторе који утичу на њихов настанак и развој.</p> <p>2.ГЕ.3.1.1. Анализира различите изворе података и истраживачке резултате (географске карте, сателитске снимке, статистичке податке, научну литературу, географске часописе, информације из медија, интернет); изводи закључке и предлаже мере за решавање друштвених проблема.</p> <p>2.ГЕ.2.3.1. Објашњава утицај географских</p>	<p>– осмисли пројекат истраживања на задату тему, реализује истраживање у локалној средини, прикаже и дискутује о резултатима;</p> <p>– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору;</p> <p>– анализира и израђује тематске карте;</p> <p>– користи дигиталне картографске изворе информација и алате Географских информационих система;</p> <p>– изводи закључке о утицају унутрашњих сила на настанак минерала и стена и формирање рељефа користећи примере у Србији и у свету;</p> <p>– разврстава облике рељефа према типу настанка у зависности од деловања ендогених и егзогених процеса на примерима у локалној средини и у свету;</p> <p>– анализира процесе у ваздушном омотачу и њихов утицај на временске прилике на Земљи користећи географске карте и ИКТ-е;</p> <p>– анализира хидролошке појаве, објекте и процесе користећи се географским картама и ИКТ-ом;</p> <p>– разликује главне типове земљишта, доводи у везу њихова својства са условима формирања и примерима у Србији и свету и илустрира њихову економску вредност;</p> <p>– примерима и помоћу географске карте објашњава законитости хоризонталног и вертикалног распореда биома;</p> <p>– дефинише појам геонаслеђа и аргументује потребу за његовом заштитом;</p> <p>– објашњава факторе популационе динамике и доводи их у везу са степеном друштвено-економског развоја;</p> <p>– критички вреднује ефекте популационе политике и предлаже мере демографског развоја у будућности;</p> <p>– разматра демографске пројекције на глобалном и регионалном нивоу;</p> <p>– користећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем;</p> <p>– анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности;</p> <p>– доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама;</p> <p>– издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте.</p>	<p>Географија Географија – предмет проучавања, подела, задаци и место у систему наука. Извори података и методе проучавања у географији. Картографски метод.</p> <p>Грађа Земље Грађа Земље. Литосферне плоче, кретање, утицај на формирање рељефа. Минерали и стене, минерални ресурси, употреба стена у свакодневном животу. Вулканизам и земљотреси.</p> <p>Рељеф Земљине површине Тектонски облици рељефа (низије, котлине, планине) Ерозивни и акумулативни рељеф.</p> <p>Атмосфера Вертикална структура и процеси који се одвијају у атмосфери. Време. Клима и разноликост климатских типова на Земљи и услови живота. Климатске промене, настанак, последице и мере заштите.</p> <p>Хидросфера Светско море, хемијске и физичке особине и кретање морске воде. Воде на копну – подземне воде, реке, језера и ледници. Водопривреда – коришћење вода, заштита вода и заштита од вода.</p> <p>Биосфера Распрострањавање биома (вертикални и хоризонтални), законитости распрострањавања и повезаност са климатским приликама. Земљиште – формирање, распрострањавање, значај, деградација и заштита. Очување биодиверзитета – поучни примери из света.</p> <p>Становништво и демографски процеси Распоред становништва. Популациона динамика. Демографска транзиција. Просторна мобилност. Структуре становништва. Популациона политика.</p> <p>Рурални и урбани простор Процес урбанизације. Деаграризација и дерурализација. Структура и ширење градских простора. Поларизација развоја насеља.</p> <p>Привреда и географски простор Економско-географска валоризација природних услова и ресурса. Привреда и животна средина. Глобални економски развој. Економско-географске регије. Одрживи развој.</p>

<p>2.ГЕ.3.1.4. Анализира аналогне и дигиталне тематске карте (природних појава, система и природне средине, друштвених појава и створених добара) и објашњава узроке који су утицали на актуелно стање, постојеће појаве и објекте.</p> <p>2.ГЕ.3.2.4. Анализира еколошке проблеме и њихове последице на глобалном нивоу и познаје савремене мере и поступке који се користе за њихово решавање.</p> <p>2.ГЕ.3.3.1. Анализира утицај друштвених фактора на степен економске развијености различитих регија у свету.</p> <p>2.ГЕ.3.3.2. Анализира глобалне друштвене промене (транзиција, интеграција, глобализација, депопулација, неравномеран размештај становништва, пренасељеност градова, деаграризација) и њихов утицај на друштвене и економске токове на глобалном нивоу.</p> <p>2.ГЕ.3.3.3. Објашњава глобалну и националну економију, глобално и национално тржиште и анализира факторе који утичу на њихов развој.</p>		
--	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја, образовних стандарда за крај општег средњег образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међупредметних компетенција, специфичних предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

Основна карактеристика наставе и учења Географије је истицање исхода учења, односно исказа о томе шта ученици знају, разумеју и могу да ураде на крају периода учења, уместо фокусирања на оно о чему наставник намерава да подучава. Предвиђени исходи представљају знања, вештине, ставове и вредности које сви ученици треба да развију на крају првог разреда. Наставник у процесу учења код ученика развија истраживачки приступ у проучавању простора, омогућава реализацију истраживања, примену географских метода за постизање исхода учења. Многи географски садржаји односе се на просторе који су знатно удаљени од простора локалне средине ученика, тако да применом ИКТ-а се омогућава визуалан доживљај свих делова света.

У оквиру тема дат је предлог географског истраживања, ученици се опредељују за једно у складу са својим интересовањима и предзнањем, које реализују у току школске године. Пројектни задаци се могу реализовати у мањим групама. Наставник на почетку школске године упознаје ученике са наставним темама које ће бити реализоване у првом разреду као и са начином рада, одабиром теме и критеријумима за вредновање пројектног задатка. Теме истраживања треба да буду у складу са планираним исходима у првом разреду. Неопходно је да ученик врши избор релевантних извора географских знања и информација, анализира их, повезује у сазнајне целине и користи у решавању постављеног проблемског задатка. Истраживачке активности ученика, наставник, усмерава на географске процесе, њихову анализу и синтезу. Приликом планирања и реализовања пројектног задатка неопходно је да наставник прати активности ученика помаже, усмерава, бележи ангажовање ученика и код њих развија критички однос према географском простору и процесима који се у њему одвијају. Ученици

обрађују прикупљене информације појединачно или у групи, анализирају их, излажу резултате помоћу тематских карата, планова, графикана, дијаграма, схема, цртежа, фотографија, видео записа и презентација и изводе закључке о процесима и променама у географском простору.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Географија

У уводном часу ученике треба упознати са предметом проучавања, развојем и значајем географије у разумевању појава и процеса у географском простору. Улога наставника се огледа у правилном усмеравању ученика да применом одговарајућих техника спознају примену достигнућа географије у свакодневном животу. Препорука је да технике наставника буду усмерене на поучавање и учење путем открића, дефинисања и анализи појава и процеса. Ученике треба усмерити на релевантне географске изворе информација, научити их да класификују, интегришу и примене статистичке податке, а све у циљу долажења до конкретних закључака о географском простору.

За достизање исхода ученике треба упознати са практичном применом географских, тематских, топографских и других карата израђених у аналогном и дигиталном облику. Указати на значај картографског садржаја у анализи географских појава, објеката и процеса кроз конкретне примере.

Грађа Земље

У обради ове теме акценат треба да буде на објашњавању метода на основу којих је упозната унутрашња грађа Земље (сеизмичке, геофизичке, астрономске методе и др.). Важно је да ученици разумеју конвективна струјања у астеносфери која даље утичу на кретање и изливање магме (лаве) на површину Земље, настанак нове океанске коре, појаву земљотреса, али и настанак планина, острвских архипелага, раседање (рифтовање) и сл. Такође, ученици треба да уоче узрочно-последичну везу између процеса који се дешавају у Земљиној унутрашњости и између геодинамичких процеса и настанка стена (ерозија и акумулација).

Релјеф Земљине површине

У овој наставној теми ученици треба да се упознају са основним типовима релјефа насталим ендогеним и егзогеним процесима. Кључно је да се ученик оспособи да изврши генетску класификацију облика релјефа као и да увиди законитости простирања одређених облика релјефа (нпр. глацијалног, крашког релјефа). Где год је могуће, потребно је да ученици у локалној средини препознају поједине облике релјефа и да уоче последице антропогеног утицаја на релјеф, земљиште, вегетацију и климу. У обради крашке ерозије може се остварити корелација географије и хемије при објашњавању хемијског механизма растварања кречњака у води у присуству угљен-диоксида, где наведена хемијска реакција, када

се чита са лаве на десну страну, представља ерозију, а када се чита обратно представља акумулацију.

Указати на потребу заштите одређених облика рељефа на основу њихове репрезентативности.

Атмосфера

Код обраде климатских типова и њиховог распрострањања, наставник може постављањем различитих задатака од ученика тражити да самостално утврде заједничке карактеристике климе одређених подручја и законитости њиховог формирања.

Приликом реализације садржаја из атмосфере велики значај у објашњавању, разумевању, анализи и практичној примени стеченог знања имају тематске климатске карте и ИКТ-е, те је неопходно користити их на часовима. Као облик провере знања о климатским елементима или о распрострањању климатских типова препоручује се да наставник од ученика тражи да на неким картама представе распрострањање одређених климатских типова или одређених вредности климатских елемената. На тај начин би се код ученика развијала просторна оријентација и правилно тумачење географског распрострањања климатских појава.

Предлог пројектног задатка за ученике: *Климатске промене у локалној средини*. Извор података може бити локална метеоролошка станица или Републичко хидрометеоролошки завод Србије (РХМЗС). Ученици могу графички представити стање климатских елемената (климадијаграм, тематске карте), упоређивати податке за сваку годину и изводити закључке о кретању климатских елемената за последњих десет година. Посебну пажњу треба посветити учесталости појава временских непогода које су се десиле за последњих десет година (извор података могу бити локалне новине, метеоролошка станица). Упоредивањем података о променама које су се десиле у локалној средини са подацима на глобалном нивоу (извор података светска метеоролошка организација <https://www.wmo.int/>) ученици изводе закључке о климатским променама у локалној средини и њиховом утицају на свакодневни живот.

Хидросфера

Наставну тему *Хидросфера* чине садржаји који се односе на све облике појављивања вода на Земљи. Код ученика треба развити свест о томе да вода није неисцрпан ресурс на Земљи и нагласити значај и могућност добијања пијаће воде из различитих извора.

При обради наставних садржаја о Светском мору ученике не треба оптерећивати фактографским материјалом, већ више инсистирати на појавама и процесима који утичу на кретање и особине морске воде. Посебну пажњу посветити достизању исхода који се односи на значај мора за живот човека, као и на последице које настају услед прекомерног загађења.

За ученике овог узраста посебно тешко може бити разумевање садржаја који се односе на подземне воде. Из тог разлога наставницима се препоручује да различитим графичким приказима детаљно објасне ученицима начин формирања изданских вода и њихово кретање. Потребно је указати на главне изворе загађивања подземних вода (септичке јаме, депоније, ђубришта и сл.) и настојати да се код ученика развија свест о неопходности контроле загађивача.

Посебан значај имају наставни садржаји који се односи на бујице и поплаве с обзиром на њихово деструктивно дејство. Наставник треба да објасни ученицима природне и антропогене узроке настанка ових непогода и начине заштите од њих. Такође, потребно је објаснити ученицима чињеницу да се поплаве не могу у потпуности спречити и да уз све мере предострожности морамо научити да живимо уз њих.

Вештачка језера су вишефункционални објекти који су изузетно значајни за привредни развој. Због тога је ученицима неопходно указати на све аспекте њиховог коришћења, а на примеру најближе вештачке акумулације школском објекту истаћи његову улогу у локалној средини.

Предлог пројектног задатка за ученике: *Праћење промене водостаја на реци током године и његов значај*. Ученици у паровима израђују нивограме за различите реке, објашњавају њихове годишње промене и упоређују их. Уколико постоје техничке могућности (близина реке која није дубока) ученици уз помоћ наставника могу и сами поставити водомерну летву и свакодневно пратити промене водостаја. На тај начин ученици ће бити у стању да самостално посматрају и анализирају промене у локалној средини.

Биосфера

У наставној теми *Биосфера* акценат је стављен на значај тла, његов утицај на формирање хоризонталног и вертикалног биома и процесима који воде ка деградацији и уништавању флоре и фауне. Како би се у потпуности остварили исходи за ову наставну тему, наставник на примерима из света и Србије, објашњава законитости које утичу на настанак различитих типова тла и распоред биома. Пожељно је организовати активности у школи (нпр. рециклажа папира) које ће подићи свест о значају шумског покривача, неконтролисано уништавању природних резервата и на тај начин подићи еколошку свест код ученика.

Наставна тема биосфера је погодна за реализацију различитих пројеката у локалној средини. У зависности од услова и расположивости, наставни садржај се може испланирати тако да ученици, кроз решавање различитих проблемских ситуација и анализе тренутног стања у локалној средини, сами дођу до законитости у биосфери и разумевању значаја који има на савремене природне и друштвене процесе.

Предлог тема за пројектни задатак: *Деградација земљишта на примерима у локалној средини*.

Становништво и демографски процеси

У достизању исхода теме *Становништво и демографски процеси* ученике не треба оптерећивати великом количином фактографског материјала, већ користити методе и активности које ће подстицати ученике на развијање способности класификације и систематизације географских информација, појмова и статистичких података, као и на уочавање важних и суштинских података и чињеница. Веома је битно користити методе које ће бити усмерене не само на усвајање градива, већ и на обраду и примену демографских података.

За достизање исхода ученицима треба помоћи приликом избора релевантних статистичких извора података. Упутити их на званичне интернет странице светских организација које се баве демографском статистицом. Након тога, акценат треба ставити на правилно тумачење и анализу свих показатеља који су довели до демографских разлика међу континентима и одређеним регијама.

Веома је важна употреба средстава ИКТ-а као и различитих писаних извора што помаже ученицима да формирају слику не само о статистичким демографским показатељима већ и о начину живота, традицији и навикама људи у различитим деловима света. То доприноси и развијању свести о мултикултуралности и толеранцији међу појединцима али и припадницима различитих верских, расних и етничких група.

С обзиром да су одређени демографски садржаји обрађени и у основној школи, ученици на почетку обраде ове наставне теме треба да се подсети појединих појмова, а након тога више се базирати на обради и анализи свих елемената популационе динамике и фактора који су довели до регионалних разлика услед различитих физичко-географских одлика и степена друштвено-економског развоја.

Акценат треба ставити и на разматрање и анализу различитих фаза демографске транзиције које су условљене степеном друштвено-економског развоја. У том смислу посебну пажњу треба посветити достизању исхода који се односи на популациону политику. Анализирати различите типове популационе политике који су у складу са актуелном демографском ситуацијом. Ученици треба да анализирају и вреднују постојеће мере популационе

политике, али и да сами предлажу поједине мере које би могле да доведу до жељених и планираних резултата. За достизање исхода препорука је да технике наставника буду усмерене на самосталан рад ученика који подразумева истраживачки пројектни задатак. Представљање резултата може бити помоћу немних карата, картодијаграма или картограма, помоћу којих се може представити на пример миграциона кретања и промене у демографској структури становништва на одређеном простору.

Предлог пројектног задатка за ученике: израда мултимедијалне презентације, паноа или писање семинарског рада на тему демографских одлика појединих држава. Ученици бирају одређене државе и за њих континуирано прикупљају, систематизују и анализирају демографске чињенице коришћењем релевантних интернет извора. Након тога приступају изради мултимедијалне презентације, паноа или писању семинарског рада.

Рурални и урбани простор

У достизању исхода ове теме ученици би најпре требало да се упознају са историјским развојем насеља и фазама урбанизације (прединдустријска, индустријска и постиндустријска). У објашњењу процеса урбаног развоја потребно је истаћи значај популационог и економског развоја. Функционална трансформација насеља представља једно од најважнијих обележја њиховог развоја.

У оквиру промена у руралном простору обрадити процесе деаграризације, дерурализације, депопулације, ревитализације села уз коришћење примера из света. Ови процеси су неодвојиви од процеса урбанизације и њихова динамика веома зависи од степена друштвено-економског развоја.

У оквиру наставне теме објаснити и процесе који се односе на урбани простор. Препорука је да се најпре обради просторна структура града (физиономске одлике и зонирање града) као и процеси кроз које се градски простор мења. Други аспект промена градског простора јесте ширење урбаних простора кроз процесе субурбанизације, псеудоурбанизације, али и стварања агломерација, конурбација и мегалополиса.

Процеси у урбаном простору односе се и на утицај града на околни простор као и њихову функционалну повезаност. Препоручује се да посебан сегмент у обради урбаних простора буде поларизација развоја насеља. Ученике је потребно упознати са појмом мрежа насеља, у оквиру кога се могу сагледати процеси равномерног и поларизованог развоја.

За остваривање исхода: *ученик ће бити у стању дакористећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем*, важно је да зна да одреди географски положај насеља у односу на физичко-географске и друштвено-географске факторе; разликује и објашњава фазе урбанизације у односу на друштвено-економски развој; разуме процесе дерурализације (деаграризације и депопулације села) и урбанизације и наводи примере.

Предлог пројектног задатка: препоручује се истраживање развоја одабраног градског насеља применом групног облика рада. Ученици истражују: постанак, назив, географски положај, физичко-географске и друштвено-економске одлике, морфолошку структуру и функције градског насеља.

Привреда и географски простор

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању даанализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности*, акценат треба ставити на проучавање природних услова и ресурса као и друштвених елемената географског простора који чине контекст у којима се развијају пољопривреда, индустрија, саобраћај, трговина и туризам, као и привреда у целини. Овим темама ученици су се бавили и у основној школи па сходно спиралној концепцији програма наставе и учења ова њихова већ стечена знања сада се продубљују кроз упознавање са концептима економско-географске валоризације привредних услова и ресурса. Кључно је да ученици разумеју критеријуме економско-географске валоризације који нису апстрактни

већ су врло индивидуализовани, нпр. оцена вредности рељефа за потребе виноградарства је другачија од оцене вредности рељефа за потребе саобраћаја.

Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: именује природне и друштвене факторе који утичу на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; објашњава појединачне и заједничке утицаје природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; врши изборкритеријума и елемената економско-географске валоризације географског простора за потребе развоја појединих привредних делатности; илуструје на конкретним примерима у свету и у нашој земљи утицај природних и друштвених фактора развоја привреде у целини и појединих привредних делатности.

Реализација овог исхода има два циља: да ученици разумеју физичко-географски и друштвено-географски контекст развоја привреде и појединих њених делатности у свету и одабраним географским регијама и да ученици могу сами да вреднују (микро) простор као стециште услова и ресурса за развој појединих привредних грана.

Исход: *ученик ће бити у стању да доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана (пољопривреде, индустрије, саобраћаја, трговине и туризма) са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама*, се може достићи паралелно са претходним исходом уколико се привреда посматра у следећем логичком контексту: географски простор као скуп услова и ресурса за развој привреде и привреда као фактор позитивних и негативних промена у географском простору. Суштина у реализацији овог исхода је да ученици продубе своја знања о специфичним утицајима пољопривреде, индустрије, саобраћаја и других привредних делатности на квалитет ваздуха, воде и земљишта како у нашој земљи, тако и у одабраним регијама (сиромашним, земљама у развоју и развијеним земљама). Ученици треба да увиде да је загађење ваздуха и воде често и генератор политичких и социјалних конфликта, али и да представља подстицај за настанак одрживих друштвених заједница. Пожељно је и да се концепт одрживог развоја обрађује не само као позитивно конотирана научна концепција, већ да се он и проблематизује у контексту политичких и економских односа у свету (извоз „зелених технологија“ захваљујући чему богате земље постају још богатије, а сиромашне још сиромашније, утицај човека на климатске промене итд.). Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу усвојености следећих исхода код ученика: набраја позитивне и негативне ефекте појединачних привредних делатности на стање животне средине; наводи примереза позитивне и негативне ефекте по животну средину у функционисању привредних делатности у државама и регијама различитих степена економске развијености; истражује доступне изворе (статистичке, расположиву литературу, картографску грађу) у вези са функционисањем привредних делатности у одабраним државама и регијама (утицај на животну средину и социјалне односе).

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте*, кључно је да се ученик упозна са теоријским економско-географским концептима (технолошки развој и дифузија иновација, структура светског економског система, центар и периферија у глобалном економском простору) и на основу чега су издвојени, како функционишу и трансформишу се економско-географски региони света (високо развијени региони света: Европска унија, Англоамерика, Јапан; средње развијени региони света – економска полупериферија: Источна Европа и Русија, Кина; недовољно развијени региони – земље у развоју; најсиромашнији региони света). Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу усвојености следећих исхода код ученика: издваја економско-географске регионе на основу различитих економских критеријума; објашњава економско-географску регионализацију света у светлу различитих теоријских концепата (нпр. модел центар – периферија); самостално израђује карте или тумачи специфичности економско-географских региона на основу расположивих статистичких података и тематских економских карата.

Препоручује се, да се приликом реализације наставног садржаја из области, *Привреда и географски простор*, исходи реализују кроз подстицање следећих активности ученика: анализе студије случаја; прикупљање и критичка анализа различитих релевантних информација доступних на интернету; реализација микро истраживања; тумачење постојећих и самостална израда тематских економских карата; посете научним институцијама и привредним субјектима у локалној средини; студијска путовања.

Предлог пројектног задатка: на е-Твининг платформи ученици се повезују са ученицима из других школа у Европи и израђују упоредну студију у области одрживог развоја (нпр. управљање отпадом). Ученици треба да уоче сличности и разлике у пракси (не)одрживог управљања отпадом и да одговоре на питања који су кључни предуслови и сметње за успостављање оваквог система на локалном нивоу.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Неопходно је да на почетку школске године наставници географије поштујући временску динамику процењују постигнућа ученика кроз адекватну заступљеност сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спроводи евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

Смер: Живи језици

Први страни језик**

ПРОДУЖНО УЧЕЊЕ
ЕНГЛЕСКИ, НЕМАЧКИ, РУСКИ И ФРАНЦУСКИ

Циљ учења Страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту;

комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или само-стално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Први
Недељни фонд часова	5 часова
Годишњи фонд часова	185 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама;</p> <p>– разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор;</p> <p>– разуме општи смисао и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор;</p> <p>– разуме основне елементе садржаја и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимка, краћих филмова и серија, телевизијских репортажних прилога, видео спотови, прилози са јутјуба итд), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама;</p> <p>– разуме општи смисао и најважније детаље радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника;</p> <p>– разуме општи смисао дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разнаја њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе;</p> <p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку уз обраћање пажње на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;</p> <p>– разуме најопштији смисао монолошког и дијалогског излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (дијалекатски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...);</p> <p>– износи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и израза који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p>	<p>– разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из дужих текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из јавних натписа (обавештења, упозорења);</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из дужих текстова, обавештења или проспеката и рекламних материјала;</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– разуме једноставније аутентичне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења;</p> <p>– разуме једноставније аутентичне књижевне текстове старијих епоха (поезија, проза, драма) и препознаје књижевно компаративно релевантне детаље;</p> <p>– наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– уочава и разуме одређену нетипичну употребу језика и функционална одступања од језичке норме, (игра речима заснована на хомонимији, полисемији, итд.);</p> <p>– препознаје стил и регистар текста;</p> <p>– разуме најважније информације из стручних текстова који су у вези с личним интересовањима;</p> <p>– разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу једнојезичких речника, уколико контекст није довољно јасан;</p> <p>– разуме основне принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци са наставником и са осталим ученицима и ученицама, уз употребу тачних граматичких, морфолошких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на предвиђене теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– спонтано и с лакоћом започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама, на начин устаљен у култури циљног језика;</p> <p>– представља резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– са тачношћу, или приближном тачношћу изговара све гласове и гласовне групе;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– стил и регистар текста;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>
---	---	---

<p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– са тачношћу користи фреквентне граматичке елементе и структуре, лексику, као и морфолошке облике у писменом изражавању, поштујући правописна правила;</p> <p>– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у лично и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушан текст о блиским, познатим и обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе уз примену одређеног корпуса синонима;</p> <p>– пише о властитом искуству, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања и примењујући различите стратегије;</p> <p>– писмено се изражава користећи основне одлике адекватног стила и регистра;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– пише кратка неформална, полу-формална и формална писма;</p> <p>– познаје, и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p> <p>– са тачношћу користи фреквентне граматичке елементе и структуре, лексику, као и морфолошке облике у писменом изражавању, поштујући правописна правила;</p> <p>– познаје географску распрострањеност циљног језика;</p> <p>– познаје положај циљног језика у глобалном контексту и у својој земљи;</p> <p>– познаје основне демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног вербалног и невербалног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл.);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– уочава различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже), у складу са комуникативним циљевима и регистром;</p> <p>– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено, са тачношћу која се заснива на развијеним фонолошко-фонетским, односно правописним, као и лексичким и граматичким знањима;</p> <p>– у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;</p> <p>– преноси основне одлике стила и регистра;</p> <p>– препознаје, и са тачношћу преноси типичне невербалне комуникационе садржаје.</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ.</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.</p>
--	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

I. РЕЧЕНИЦА

Ред речи у реченици

Погодбене реченице а) реалне б) потенцијалне в) иреалне

Индијектни говор – обновити градиво из основне школе; увести индијектан говор са променом глаголског времена (глагол главне реченице у једном од прошлих времена) а) изјаве – потврдне и одричне реченице б) молбе, захтеви, наредбе в) питања

– *Yes/No* питања

– *Wh* питања

г) уз уводне глаголе: *explain, order, offer, promise, invite*, итд.

Релативне клаузе а) рестриктивне; б) нерестриктивне

Обнављање различитих питања кроз обраду глаголских времена и индијектан говор. Посебно обрадити:

а) учтива питања

б) учтива питања – идиоматска

в) питања са предлозима на крају

г) *Questiontags* – основни примери

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

Члан

а) Одређени члан са градивним именицама, годишњим доби-ма, оброчима, географским појмовима

б) неодређени члан са изразима за меру, време, количину и у узвичним реченицама

Именице

а) поновити грађење правилне и неправилне множине б) бројиве и небројиве именице

в) именице са глаголом у множини – *e.g. people, public, cattle, audience*

г) именице са глаголом у једнини – *e.g. news, information, furniture*

д) именице које имају исти облик у једнини и у множини – *e.g. fish, deer, swine, sheep*

Заменице

– узајамно повратне – *eachother, oneanother*

Придеви

– прави придеви, партиципски придеви, квантитативни придеви: *little, few, plentyof, a great dealof*

– поређење придева

Бројеви

– децимални бројеви; разломци; означавање нуле у различитим контекстима; четири рачунске радње

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Обнављање и систематизација глаголских времена

Проширити употребе глаголских времена:

а) *The Present Simple Tense*

– за планирану будућу радњу (везану за ред вожње или догађаје у календару)

– за изражавање будућности после *when, asoonas, until, before, after*, итд.

б) *The Present Continuous Tense*

– за коначне оговоре у блиској будућности

– са прилогом *always* за учесталу радњу

в) *Begoingto*– за изражавање намере, вероватноће и предвиђања

г) *The Future Simple Tense*

– за предвиђање и одлуке

д) *The Present Perfect Tense* са *lately, recently, often, seldom*

– за изражавање будућности после *when, asoonas, until, before, after*, итд.

Обрадити следећа времена:

а) *The Present Perfect Continuous Tense*

б) *The Past Perfect Tense* (са *before, after, when, but*)

в) *The Past Perfect Continuous Tense*

2. Конструкција „used to” и „would” + инфинитив за исказивање уобичајене радње у прошлости

3. Пасивне конструкције

– навођење утврђених чињеница, случајеви када је вршилац радње непознат (није значајан за значење реченице) и са директним и индијектним објектом

4. Слагање времена

– радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи

5. Герунд

– обновити употребу герунда и обрадити следеће употребе:

а) после предлога

б) после следећих глагола *mind, enjoy, prefer, start*, итд.

в) после фразе *can't stand, look forward to*, итд.

6. Модални глаголи *can, may, might, must* са инфинитивом презента за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим догађајима

7. Предлози за време и место: *in, at, on, for, during, while*

8. Прилози

– врсте, грађење и место прилога и прилошких одредаба у реченици

– поређење прилога

IV. ОРТОГРАФИЈА

Интерпункција. Подела на слокове. Писање великог слова.

Правописна правила (*spelling*).

V. ФОНЕТИКА

Фонемска транскрипција

VI. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

а) Грађење свих врста речи. Префиксација. Суфиксација.

– грађење именица од глагола са суфиксима: *ment, ion, tion, ance, ence*, итд.

– грађење речи са основним негативним префиксима: *un, in, dis, im, ir, il, re*, итд.

б) Лексика, идиоми и фразеологизми везани за планиране тематске области, идиоми који садрже назив за део тела, животињу, боју, нпр. *costanarmand a leg, to take the bull by the horns, greenfingers*, итд.

в) – синоними, нпр. *thrifty– economical*

– антоними, нпр. *spacious–cramped*

– хомоними, нпр. *right, dear, mean*

– хомофони, нпр. *sent-cent-scent, sew-sow*

– хомографи, нпр. *row, bow, tear*

г) Двочлани глаголи са основним глаголима *break, bring, carry, come, cut, do, fall, be, give, get, go*, итд

д) Портманто речи, нпр. *Oxbridge, staycation, glamping*

ђ) Колокације, нпр. *give a speech, boilinghot, bitterly disappointed*

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

Структура и коришћење једнојезичних и двојезичних речника

Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица

Одређивање рода именица:

– по најфреквентнијим наставцима (*-keit, -ion, -ei, -in, -ling, -ismus, -e, -t, -schaft, -ung, -heit, -chen, -lein, -ling, -muss*)

– по значењу– мушки род (имена месеци, дана, годишњих доба, стране света, алкохолних пића, занимања, етничких припадности); женски род (поименичени редни бројеви, имена биљака, цвећа, дрвећа); средњи род (називи држава, градова уз објашњења о изузецима, деминутиви, слова, боје, језици).

Властите и заједничке именице са родом, у облицима једнине и множине (*dasBild–dieBilder, dieFrau – dieFrauen, derKopf–dieKöpfe*)

Облици и употреба чланова: неодређени (*ein, einer, eine*); одређени (*der, die, das, die*); негациони (*kein, keine*) и нулти

Показни чланови (*der, die, das, die; dieser, diese, dieses, diese; beides, beide*)

Неодрађени члан (*jeder, alles, alle, mancher, einige, viele, wenige*)

Присвојни члан (*mein, dein, sein, ihr, unser, euer, ihr, Ihre*)

Упитни чланови (*was/für/ein; welcher, welche, welches, welche*)

Негациони члан (*kein, keine*)

Заменице

Заменице у номинативу, дативу и акузативу

Личне заменице (*ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie, Sie*), показне заменице (*dieser, jener, solcher*), присвојне заменице (*meiner, deiner, seiner...*), упитне заменице (*wer; wem, wen...*); повратне заменице (*mir/mich, dir/dich, sich...*); релативне заменице у номинативу, дативу и акузативу (*der, die, das, die, wo, was, wie*); неодређене заменице (*man*); негационе заменице (*keiner, nichts*)

Придеви

Деклинација придева после одређеног и неодређеног члана (продуктивна употреба)

Поређење придева, придев у функцији атрибута у компаративу и суперлативу, правилна и неправилна творба (*groß, größer, amgrößten/ der, die, dasgrößte*)

Најфреквентнији придеви са предлозима (*zufrieden + mit + D; frohüber + Akk*)

Прилози

Прилошке одредбе (*heute, damals, jetzt, morgen*); прилози за место (*hier, nirgendwo, überall*), прилози за правац (*weg, hierher, nirgendwohin, herein, herunter*); модални прилози (*gerne, anders*); прономинални прилози (*da-/ wo-*)

Предлози

Предлози са генитивом (*während, wegen, trotz*), дативом (*mit, zu, bei, nach, aus*), акузативом (*für, durch, ohne, gegen, um*) и са дативом и акузативом (*in, an, auf, vor, hinter, neben, zwischen, über, unter*)

Глаголи

Грађење и употреба глаголских времена– презент, перфекат, претерит, императив (слаби, јаки, помоћни, мешовити, модални и рефлексивни глаголи)

Футур I– изражавање претпоставке у будућности (*SiewirdjetztzuHausesein.*); изражавање претње или наредбе (*Duwirstjetztschlafengehen.*)

Конјунктив II– учтиво обраћање (*KönntestdudasFensteraufmachen?*), изражавање жеље (*IchhättegerneeinStückTorte*), помоћни глаголи (*hätte, wäre, würde*), модални глаголи (*könnte, dürfte, möchte, müsste, wollte, sollte, würde + Infinitiv*)

Најфреквентнији глаголи са предлозима (*warten + auf + Akk, sichinteressieren + für + Akk., telefonieren + mit + D...*)

Пасив радње – грађење и употреба у презенту (рецептивно)

Синтаксичке структура

Временске реченице (*wenn, als, während, solange, seitdem, bis, bevor*)

Допусне реченице (*obwohl*)

Узрочне реченице (*da, weil, denn*)

Намерне реченице (*damit/um...zu*)

Релативна реченица (*DasistdasBuch, dasichlese.*), предлог и релативна заменица (*IstdasdieFrau, mitderdugesterntelefonierthast?*)

Кондиционална реченица– реална (*WennichZeithabe, geheichinsKino.*), потенцијална (*WennichmehrZeithätte, würdeichinsKinogehen.*)

Копулативниконјунктори (*nichtnur...sondernauch, sowohl...alsauch, weder...noch, und, sowie...auch*)

Адверзативни конјунктори (*aber, sondern*)

Алтернативни конјунктори (*entweder...oder, oder*)

Директна и индиректна упитна реченица

Употреба негационепартикуле (*nicht*)

Инфинитив са *zu* уз именске и придевске фразе (*Ichschlagevor, insKinzugehen. Esistgesund, vielObstzuessen. HastduLustmitzukommen?*)

Редослед прилошких одредби у реченици (**ТЕКАМОЛО**)

Лексикологија

Творба речи, пре свега сложеница именица (*Sommerferien*) и придева (*stinkreich, hellrot, bildhübsch*), префиксација глагола

(*einkaufen, aufhören...*), извођење именица и придева помоћу префикса и суфикса (*Faulheit, Ausbildung, liebevoll, freundlich, unfair...*)

Синоними (*anfangen=beginnen*), хомоними (*dasEselohr, dieDecke*) и антоними (*anfangen/aufhören*).

Фразе и лексикализовани спојени речи (*Abschiednehmen, inErfüllunggehen, zuEndebringen, inFragestellen...*)

Систематизација фонетско – ортографских правила. Изговор: Однос гласова и слова: подела гласова; дужина и квалитет вокала: дифтонзи, акценат речи, мелодија основних типова реченица.

Ортографија: интерпункција, подела на слоге: писање великог почетног слова (Правопис из 2006.).

Речници: двојезични и једнојезични и њихова употреба.

3) РУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика с прозодијом

– акценатовани гласови; отвореност и затвореност акценатованих вокала.

– редуција вокалских гласова; редуција вокала после тврдих гласова („акање”); редуција вокала после меких гласова („икање”).

– систем сугласничких гласова руског језика; парни тврди и меки гласови. увек тврди и увек меки гласови.

– обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и безвучних сугласника.

– сугласничке групе *чт, сч, зч, шш, зш, вств, стн, лш, зшн*.

– основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

– упитни исказ без упитне речи (ИК-3); ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагмама; сегментација.

Именице

– обнављање и систематизација именичких деклинација (*стол, приятель; мама, няня; село, поле*);

– генитив јединице именица мушког рода с наставаком-у(-ю)(с крају, *килограммсахару, прибавитьшагу, выпитьчайку*);

– локатив јединице именица мушког рода с предлогом **о** и **в/на**, наставама **-е/ -у(-ю)**(*о береге / на берегу, о лесе / в лесу, на краю*);

– номинатив множине именица на **-а, -я, -ья, -е**(*город – города, учитель – учителя, дерево – деревья, гражданин – граждане*);

– промена именица мушког, женског и средњег рода на **-ий, -ия, -ие, -ие, -мя**(*гений, армия, здание, время*);

– именице којима се означава професија људи, њихова национална или територијална припадност (с најчешћим суфиксима: **-ак, -як, -анин/-янин, -аре; -атор/-ятор, -ен, -ка, -ер, -льк/-ик, -ль/-ица и сл.**)

– именице pluraliatantum(*брюки, духи, квашни, счеты*)

– непроменљиве именице (*бюро, метро, пальто, кофе*).

– презимена на **-ов, -ев**.

– акценат именица, покретни акценат.

Придеви

– обнављање и систематизација придевских деклинација

– поређење придева: прост облик компаратива(*старший, младший, старше, младше*); прост облик суперлатива (*ближайший, простейший, худший*).

– присвојни придеви на **-ов, -ев, -ский**.

– придеви за означавање простора и времена (*сегодняшний, здешний*).

– рекција придева – уочавање разлика у односу на српски језик: *больной чем, готовый к чему, способный к чему и сл.*

Бројеви

– промена основних бројева: 1, 2, 3, 4, 5–20, 30, 40, 50, 100; 200–400; 500–900; 1000.

– временске конструкције бројева с предлозима *с ... до; с ... по; от ... до; к*.

– исказивање времена по часовнику у разговорном и службеном стилу.

– акценат бројева, писање бројева (правопис).

Глаголи

– најчешће алтернације основе у презенту и простом будућем времену

– творба глаголског вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцента.

– глаголи кретања – обнављање, систематизација и увођење нових глагола (*знати~гонати, ползти~ползати, брести~бродити*).

– најчешћи глаголски префикси: **в-**: *вносити, входить*; **вз-**: *взлететь, взбежать*; **воз-**: *возбудить*; **вы-**: *выбежать*; **до-**: *добежать*; **за-**: *запеть*; **из-**: *избрать*; **на-**: *набросить*; **по-**: *побежать, поговорить*; **под-**: *подбежать*; **при-**: *приготовить, приехать*; **у-**: *улететь* и сл.

– најчешћи глаголски суфикси: **-а-**: *встречать, ужинать*; **-ва-**: *продавать*; **-е-**: *умнеть*; **-ива-**: *рассматривать*; **-ыва-**: *связывать*; **-ова-**: *действовать* и сл.

– глаголски прилози.

– рекција глагола – уочавање разлика у односу на српски језик: *поздравитького с чем, поблагодаритького за что, пожертвоватькем-чем, напоминать о ком-чём, интересоватьсякем-чем, привыкнуть к чему, следить за кем-чем* итд.

– акценат глагола, покретни акценат.

Прилози

– прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину – систематизација.

– поређење прилога.

Предлози

– најчешћи предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику, на пример: **за** са акузативом и инструменталом у просторној одредби; **из-за** са генитивом у изражавању узрока; **запод** с инструменталом у одредби места; **к** са дативом у временској одредби; **по** са дативом у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; **у, около, возле** са генитивом у просторној одредби.

Везници

– најчешћи прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица: **а, да, и, но, или**.

– најчешћи сложени везници: **потомушто, так как, передтемкак, прежде чем** и сл.

Реченични модели

Реченични модели у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећег односа:

Субјекатско-предикатски односи

именски предикат, копуле *быть, стать, являться*

Шушкин был великим художником. Ваша копиякомпьютернойпрограммы не являетсяподлинной.

одсуство копуле

Я – Мария. Мой папа – лётчик.

Објекатски односи

Реченице са

а) директним објектом: *Мысмотрелиновую картину. Я не получилаответа.*

б) индиректним објектом: *Мальчикслушается матери. Андрейизменил родине. Он их поблагодарил. Бойцыпожертвовалижизнью. Они смеялись над этойглупостью. Этафотографиянапоминает о прошлом. Товарищиобещалиприйти. Брат в письмесообщает, чтоприедет к нам.*

Просторни односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Я иду туда (вниз, вверх, внутрь, домой). Он осталсятам (внизу, наверху, внутри, дома);*

б) израженом зависним падежом: *Мальчикспрятался за дверь. Девочкастоит за дверью. Машина появилась из-за угла. Кошка вылезла из-под дивана. Мыдолгогуляли по городу. Я сижу у окна. Он живёт у своихродителей.*

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом

а) у суперлативу: *Пушкин являетсявеличайшимрусскимпоэтом.*

б) у зависном падежу: *Я забылтетрадь по русскомуязыку.*

Временски односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Я пришёлраньшетебя.*

б) израженом зависним падежом: *Они вернулись к вечеру (к трёмчасам). Врач принимает по понедельникам. Я сегоднязанялся с пяти до семи часов.*

Начински односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Он говорит по-русски. Маша пишетболеекрасиво, чем ты. Наташа пишеткрасивеевсех.*

б) израженом зависним падежом: *Книгипошлите по почте.*

Узрочни односи

Реченице с одредбом израженом зависним падежом: *Он не приехал в срок по болезни.*

Сложена реченица

– однос реченица у сложеној реченици

– независно-сложене и зависно-сложене реченице

– употреба запете у сложеној реченици

– управни и неуправни говор: претварање управног у неуправни говор и обрнуто

Правопис

– интерпункција

– преношење речи на крају реда

– писање великог слова (с посебном пажњом на разликама руског и српског правописа).

Лексикологija

Варијанте речи. Вишезначност речи. Хомоними. Уочавање међујезичких хомонима и паронима у тексту. Лексичка спојивост са посебном пажњом на уочавању разлика у лексичкој спојивости између руских и српских лексема.

Речници

Структура једнојезичних и двојезичних речника. Употреба речника.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

– Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – *fromagedebrebis*, натписа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faitsdivers*, на знаковима упозорења – *entréeinterdite*; испред именице у позицији атрибута: *ilestboulangerи* слично);

– Род и број именица и придева; одређивање рода именица по најфреквентнијим суфиксима (мушки род: *-ment, -age, -eau, -oir, -ier, -on, -isme, -mètre, -scope, -phone*, женски род: *-tion, -sion, -aison, -ure, -ade, -ude, -esse, -ette, -té, -ée, -ance, -ence, -ine, -logie*, уз обавезну напомену изузетака попут *cage, image, page, plagen.f.* као и *eaun.f.* или *musée, lycéen.m.* итд.); одређивање рода именица по значењу: мушки род (имена дана, месеци, годишњих доба, страна света, дрвећа, метала итд.), женски род (апроксимативне бројне именице, имена наука, уз напомену изузетка *ledroit* итд.); место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места: *ungrandhomme/unhommegrand; unbravehomme/unhommebrave*; поређење придева;

– Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу *on*) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат; показне и присвојне; упитне и неодређене.

Глаголска група

– Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур, блиска прошлост, радна у току *êtreentraîné ...; ilfautque, je veuxque, j'aimeraisque* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*Ilfautqueturacontesçaà tonfrère*), као и рецептивно: *Ilfautquetufasses/quetuailles/quetusois/quetulises/quetusaches/quetuécrites*; презент и перфект кондиционала: *Simesparentsmelaissaientpartir; je viendraisavec toi ! Sij'avaissu, je seraisvenueplus tôt*; императив (рецептивно): *aieunpeudepatience, n'ayezpaspeur;soissage!*

- Партицип презента и герундив (рецептивно);
- Фреквентни униперсонални глаголи и конструкције.

Предлози

– Најчешћи предлози; предложни изрази *par rapport à, à côté de, aulieude, à l'occasion de, à l'aide de; malgré*; контраховање члана и предлога.

Прилози

- За место, за време, за начин, за количину
- *alors* – за исказивање последице
- прилошки израз *quand même* – за исказивање концесије
- место прилога
- прилошке заменице *en* и *у*

Модалитети и форме реченице

- Декларативни, интерогативни, екскламативни и императивни модалитет;
- Афирмација и негација; актив; пасив (рецептивно);
- Реченице са презентативима;
- Наглашавање реченичних делова помоћу формуле *c'est... qui* и *c'est ... que*

Основни типови сложених реченица

– Координиране реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pour quoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*;

– Зависне реченице: релативне са заменицама *qui, que, où* и *dont*; компаративне са везницима/везничким изразима *comme, autant ... que, le même ... que, plus ... que, moins ... que*; временске са везницима/везничким изразима *quand, avant que/avant de*+инфинитив, *chaque fois que, pendant que, après que, depuis que*; узрочне са везницима *parce que* и *puisque*; (рецептивно) концесивне и опозитивне са везницима *bien que* и *alors que*; финалне са везницима *pour que/pour* + инфинитив и *afin que/afin de*+инфинитив; хипотетичне са везником *si* (вероватни, могући и иреални потенцијал); реченице са *que* функцији објекта (нпр. *Nous espérons que tu réussiras*); слагање времена у објекатским реченицама.

Ортографија и фонетика

- Правила правописа и изговора
- Фонетска транскрипција
- Подела на слоге и правила акцентовања
- Интерпункција
- Писање великог слова

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начина путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА**I. Планирање наставе и учења**

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseignanza portarea, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су пра-

ћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредосреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;
- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да изнесу претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверно/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	

За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознајљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;

– глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;

– препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;

- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи

од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У

настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увјежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорњење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (Ц1), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложености граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичкокомуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целовитни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата преваходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. Услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);
- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства

(„свокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексија);

– у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевитички итд.);

– избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

– избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

– избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. „Господар прстенова”, „Ана Карењина”;

књижевност у музици – Травијата / Дама с камелијама, Прстен Нибелунга; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

– књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексију у синхронијској и дијахронијској перспективи;

– у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликова).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

– Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

– Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

– Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

– У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

– У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

– Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

– Процена садржи опис јаким и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ПОЧЕТНО УЧЕЊЕ ИТАЛИЈАНСКИ, ЈАПАНСКИ, КИНЕСКИ, НОРВЕШКИ И ШПАНСКИ ЈЕЗИК

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења Страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владањем страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активношћима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни но-

вински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Први
Недељни фонд часова	5 часова
Годишњи фонд часова	185 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе садржаја и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија, телевизијских репортажних прилога, видео спотови, прилози са јутјуба итд), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама; – разуме општи смисао и најважније детаље радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника; – разуме општи смисао дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе; 	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљујување).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, белешака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p>	<p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку уз обраћање пажње на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;</p> <p>– разуме најопштији смисао монолошког и дијалошког излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (дијалекатски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...);</p> <p>– износи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из дужих текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из јавних натписа (обавештења, упозорења);</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из дужих текстова, обавештења или проспеката и рекламних материјала;</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– разуме једноставније аутентичне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења;</p> <p>– наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан;</p> <p>– разуме основне принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>
--	---	--

<p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изнесе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изнесе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци са наставником и са осталим ученицима и ученицама;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на предвиђене теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– спонтано и с лакоћом започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>
<p>– попуњава формуларе, упитнике и различите образце у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим, обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– пише кратка формална, полу-формална и неформална писма;</p> <p>– познаје, и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>– познаје географску распрострањеност циљног језика;</p> <p>– познаје положај циљног језика у глобалном контексту и у својој земљи;</p> <p>– познаје основне демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног вербалног и невербалног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– уочава различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>– познаје географску распрострањеност циљног језика;</p> <p>– познаје положај циљног језика у глобалном контексту и у својој земљи;</p> <p>– познаје основне демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног вербалног и невербалног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– уочава различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p>	

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају (на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл).</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.</p>
---	--	---

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Уводна напомена: Учење Страног језика као првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученик ослања на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућава да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погоднујих услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима с малим бројем ученика), постигнућа на нивоу језичких компетенција остварују много брже.

1) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис

Гласовни систем италијанског језика

Правила читања и писања

Подела речи на слоге

Интонација упитне реченице

Интерпункција – основна правила

Писање великог слова

Именице

Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом

Системски приказ морфолошких карактеристика

Члан

Облици одређеног и неодређеног члана

il/unlibro, lo/unozaino, l'un'amico, la/unascuola, l'un'aula...

Употреба одређеног и неодређеног члана

Inclasssec'èumaragazza. Laragazza è alta e bella. L'Italiahalalforma di unostivale.

Партитивни члан

Hounamicoitaliano. Hodegliamicitaliani.

Заменице

Личне заменице

Io mi chiamoBeatrice. E tu?

Наглашене личне заменице у служби директног објекта (*complementooggetto*)

Leinonamate, mame.

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта (*complementooggetto*)

Laconoscobene. Liinviatiatoallafesta.

Наглашене личне заменице у служби индиректног објекта (*complemento di termine*)

Mandounmessaggio a lei e a te.

Ненаглашене личне заменице у служби индиректног објекта (*complemento di termine*)

Glabbiamocompratounlibro. Perchènon ci avetetelefonato?

Присвојне заменице

Devochiedereilpermessoaimiei.

Показне заменице (*questo, quello*)

Questa è lamiamiglioreamica. Quello è illibro di cuiithoparlato.

Повратне заменице

Ognigiorno mi alzoalle 6. Mia madresivesteinmodoelegante.

Упитне заменице *chi? che?/checosa?*

Chi è lui? Checosahaiattoieri?

Неодређене заменице придеви (*niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, qualche, alcuni*)

Nonconosconessunoqui. Nonabbiamocompratoniente. C'èqualcosadamangiare?

Релативна заменица *che*

Ilbrochestoleggendo è moltointeressante.

Придеви

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју

Lamacchina di Damiano è nuova e moltoveloce. Lelezionid'italianoisonointeressanti.

Компарација придева

Paolo è piùsimpatico di Francesco. L'aereo è piùvelocedeltreno. Beatrice è menoalta di Maria. Sara è lapiùbravadellaclasse.

Апсолутни суперлатив

Federico è simpaticissimo.

Релативни суперлатив

L'Italia è ilpaeseipiùbellodelmondo.

Присвојни придеви. Употреба члана уз присвојне придевеУпотреба члана уз присвојни придев и именице које исказују блиско сродство.

Lanostraprofessoressa è moltobrava. I tuoiamicisonosimpatici.

MiofratellochiamaAlessandro. Lesuesorellevivono a Roma. Illoropadre è moltosevero.

Показни придеви (*questo, quello*)

Ti piacequestaborsa? Quelragazzo è moltocarino.

Назив боја, морфолошке особености придева *viola, rosa, blu*

Oggiindossaunamaglietta blu e i pantalonirosa.

Главни бројеви

Nellamiascuola ci sono seicentocinquantastudenti.

Редни бројеви

Abitoalquintopiano.

Предлози

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова основна употреба

Giovanni è di Roma, maabita a Catania. Glialunnisonoinaula. Arrivofracinqueminuti.

Предлог са чланом (*preposizione articolata*)

Domaniandiamoalcinema. Il libro è nellozaino.

Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti, dietro*

Ilquadro è sopraildivano. Civediamodavanti alcinema.

Глаголи

Садашње време правилних и неправилних глагола (*presente indicativo*)

Neltempoliberoescocongiamici, leggo i libri, ascoltomusica.

Императив, заповедни начин (рецептивно)

Aprite i libri! Siediti! Chiudilafinestra, per favore! Ascoltate!

Повратни глаголи у садашњем и прошлом времену

A cheoratialzilatattina? Laurasisvegliasempretardi. Cisiampreparatiinfretta.

Употреба глагола *piacere*

Ti piaceballare? Mi piace lacucinaitaliana. A Lucanonpiaccionogli spaghetti.

Перфекат (*passato prossimo*) правилних и неправилних глагола

Iseraabbiamomangiatolapizza. Checosahaiattoieri? Andrea è nato in novembre. Sabatosiamostatia alcinema.

Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*

Iserisonodovutoandaredaldentista.

Кондиционал садашњи правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*)

Tiaiuerei, ma nonsocome. Vorrei uncaffè. Potremmo andare in piscina domani.

Футур правилних и неправилних глагола (*futuro semplice*)

Fraduegiorni arriverà Maria. Il prossimo anno andremo in vacanza in Sicilia.

Имперфекат (*imperfetto*)

Lamiamaestrasichiamava Anna. Era alta, bella e moltogentile. Dapiccolovivevo in campagna. MentreLuigistudiava, noiguardavamola TV.

Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*) (рецептивно)

Ero stanco perché avevo dormito male.

Прилози

Основни прилози *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più* и прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора (*a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*)

Oggistomoltobene. Abbiamo mangiato troppo a cena.

Durante la lezione facciamotantecose.

Va' dritto, poi gira a destra.

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Quando seinata? Dove è Marco?

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *-mente*

Parla più lentamente! Si veste elegantemente.

Речце

ci (прилошка употреба за место)

Quando vai in Italia? – Ci vado quest'estate.

ne (партитивна употреба)

Quantiragazziverranno? – Ne verranno almeno venti.

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику

Упитна реченица

Ред речи у реченици

Независне сложене реченице

Glialunnisonoinaula e parlanoonilprofessore.

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, намерну)

Nonsonouscitaperchéerostanca.

AndiamoinItaliaperstudiarel'italiano.

Hailettoillibrochetihoregalato?

Хипотетички период: реална погодбена реченица

Sevuoi, staserapossiamoandare a teatro. Sefaràbeltempo, andreomalmare.

2) ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

Садржаји

Правила графије и ортографије

1. Латиничка транскрипција јапанског језика
2. Силабичка (кана) писма: хирагана и катакана
3. Канџији (од 80 до 110) и упознавање са ОН и КУН читањима

Мофосинтаксички и фонетски садржаји са примерима

1. **Врсте речи** – уопштено и у поређењу са српским језиком
Структурне речце: положај у реченици и функција
Структурне речце у поређењу са српским падежним системом и предлошко-падежним конструкцијама
Промена променљивих врста речи и подела на подврсте
2. **Именице**
  - а) Опште
  - б) Именице са предлошким значењем, углавном за место (上, 下, 前 и сл.)

- в) Именице са прилошким значењем, углавном за време: 今日, あした, あさって, 今
- г) Правила транскрипције страних речи у јапански језик (посебно важно за лична имена, топониме и сл.) Употреба различитих суфикса: さん, ちゃん, くん уз лична имена и њихова примена
- д) Изражавање припадања уз помоћ структурне речце の
- ђ) Грађење именица са значењем националности или језика неке земље уз помоћ наставка – 人 и 語: 日本人, 日本語, セルビア人, セルビア語.

3. Заменице

- а) Личне заменице у једнини и множини, с указивањем на различите сфере употребе:
私, 私たち, あなた, あなたたち, きみ, 彼女, 彼, 彼女ら, 彼ら и сл. Ословљавање именом.
- б) Именичке показне заменице: これ, それ, あれ, и упитна заменица どれ.
- в) Придевске показне заменице (или показни детеминатори): この, その, あの и упитна придевска показна заменица どの.
- г) Прилошке показне заменице: こちら, そちら, あちら и упитна показна заменица どちら; ここ, そこ, あそこ и упитна показна заменица どこ.
- д) Упитне заменице だれ, どこ, なに, и употреба упитних заменица уз различите структурне речце. Упитне заменице за време いつ, 何時, 何曜, 何月, 何日
- ђ) Неодређене заменице и формирање неодређених и одричних заменица
- е) Упитна заменица колико кошта (いくら)
- ж) Упитне заменице за количину

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

- а) Поздрави (こんにちは, おはようございます, こんにちは, さようなら...)
- б) Фразе при представљању
(初めまして。私は～です。どうぞよろしくお願ひします。こちらこそ)
- в) Фразе и изрази у вези са забранама и дозволама
(だめです。いいです。けっこうです。)
- г) Фразе и изрази везни за посету (しつれいします。おあがりください。 и сл.)
- д) Фразе у вези са куповином и наручивањем у ресторану
(～をください。おねがひします)
- ђ) Фразе у вези са тражењем информација преко телефона (број телефона, радно време, на железничкој станици и слично)
- е) Фразе за слагање/неслагање и прихватање и неприхватање предлога
(いいです。わかりました。だいじょうぶですか。ちょっと。)
- ж) Фразе за извињавање
(すみません。しつれいします。だいじょうぶですか。)
- з) Фразе за честитање (нпр. рођендана)
(お誕生日、おめでとう。おめでとうございます)
- и) Фразе за изражавање захвалности (ありがとうございます)

5. Структурне речце

- а) Контекстуалне структурне речце: は, も
 б) (Предлошко) падежне структурне речце: の, が, を, で (средство), で (за ограничење количине (全部で、一人で)), で (место вршења радње), に (циљно место кретања), に (време), に (за индиректни објекат), に (сврха кретања), временске и просторне речце から и まで и структурна реч за циљ кретања へ
 в) Везничке структурне речце: と, や (неодређено набрајање)
 г) Завршне или модалне структурне речце: か, ね, よ.

6. Придеви

- а) Разликовање врста придева и њихове функције (атрибутивне и предикативне) према положају у реченици
 б) Најфреквентнији описни придеви (величина, боја, стање, укус)
 в) Придеви као променљива врста речи. Прошло и непрошло време придева. Потврдан и одричан облик.
 г) Поређење придева: компаратив ([N]より[形容詞]です / どちらが[形容詞]ですか) и суперлатив ([N]で[疑問詞]が一番[形容詞]ですか)
 д) Посебни придеви за изражавање свиђања и несвиђања: 好きな, きらいな, изражавање вештине: 上手な, 下手な и жеље: ほしい

7. Бројеви

- а) Прости бројеви до сто милиона
 б) Класификатори – опште напомене
 в) Бројање или изражавање количине и најфреквентнији класификатори (за људе, сате и минуте, дане, месеце, године старости, спратове, дугуљасте предмете, плљоснате предмете, мале животиње, кућне апарате и др.)
 г) Изражавање цена (～円です)
 д) Изражавање димензија (センチ・メートル)

8. Глаголи

- а) Морфолошка и аспектска подела глагола
 б) Масу-облик за изражавање уобичајене радње или појаве: потврдан и одричан облик, непрошло и прошло време.
 в) Речнички облик глагола
 г) Различити типови глагола:
 - за изражавање постојања: ある, いる
 - глаголи кретања: いく, くる, かえる
 - прелазни глаголи
 - непрелазни глаголи
 - глаголи давања и примања у основном значењу
 - дуративни и моментални глаголи – опште напомене
 д) Облик дезидератива и изражавање жеље: ～たいです
 ђ) Давање предлога и позив на радњу (～ませんか。～ましょうか。)
 е) Глаголске именице и употреба уз придеве свиђања и несвиђања и уз описивање вештине

9. Прилози за количину и учесталост: たくさん, あまり, ぜんぜん, とても, よく, すこし, だいたい

- Различити типови временских одредби које могу ићи са структурном речцом に или без ње
- Прилози и суфикси којима се изражава разлика између учесталости и трајања радње
- Прилог もう (већ)

10. Везници између реченица: か, そして, それから, као и узрочни везник から

11. Реченица

- Проста реченица
- Ред речи у простој реченици са именским предикатом и прелазним/непрелазним глаголом.
- Општа питања и кратки потврдни и одрични одговори (продуктивно и рецептивно).
- Посебна питања (продуктивно и рецептивно)
- Изборна алтернативна питања [文章]か、[文章]か。
- Егзистенцијално Тамо је ~ (あそこは~): Ово је ~ . (これは~).
- Позив на заједничку радњу. Прихватање и одбијање позива.
- Питање типа „какво је (нешто)?“ ([名詞]はとうですか。 / [名詞]はどんな[名詞]ですか。)
- Узрочно-последичне реченице (文章]から、[文章]) Питање и одговор са зашто (どうして)– зато (から).
- Сврха кретања (намерне реченице): (масу-облик глагола) (~に)
- Трајање радње. Питање типа колико времена је потребно? (どのぐらいかかりますか。)

12. Цивилизација

- Одлике савременог Јапана
- Нужна културолошка знања неопходна за учтиву конверзацију
- Географија Јапана: положај и основне карактеристике
- Порекло нације; Прве легенде о Јапану; Шинто митологија
- Подела историје Јапана на периоде
- Периоди Ђомон, Јајои, Кофун, Асука; владавина царице Суико и принца Шотокуа
- Први контакти са Кином

3) КИНЕСКИ ЈЕЗИК

Идеограматика

1. Формирање, особености и структура кинеских карактера
2. Развој облика кинеских карактера
3. Анализа структуре кинеских карактера
4. Редослед у писању кинеских карактера
5. Структурални контитуети кинеских карактера – радикали
6. Пиктографски карактери:

- карактери асоцијативног слагања или идеограми;
- пиктофонетски карактери или фоноидеограми.

Фонетика

1. Кинеска латиничка транскрипција – *PINYIN*

2. Гласовне јединице у кинеском језику:

- Слог и фонема
- Сугласници и самогласници
- Иницијали:

- а) билабијални гласови: *b, p, m*

- б) дентолабијални глас: *f*

- в) алвеоларни гласови: *d, t, n, l*

- г) веларни гласови: *g, k, h*

- д) палатални гласови: *j, q, x*

- ђ) оштро алвеоларни гласови: *z, c, s*

- е) оштро-палатални: *zh, ch, sh, r*

- Финали:

- а) прости финали : *a, e, i, -o, u, ü*

- б) сложени финали: *ai, ei, ao, ou, ie, üe, i(o)u, u(e)i*

- в) назални финали : *an, en, uan, u(e)n, uan, ün, ian, in, ang,*

eng, uang, ueng, iang, ong, iong

- Фонетске трансформације финала, слагање по звучности са ретрофлекснимфиналом-*r*;

3. Тоновни у кинеском језику:

- Ознака тона и начин обележавања тонова

- Законитости неутралног тона

- Промена тонова:

- а) промена трећег тона

- б) промена тона броја један *YI*

- в) промена тона прилога за негацију *BU*

4. Правила писања транскрипције

Морфологија

- Подела речи на врсте

1. Појмовне речи:

Именице

- Именице које означавају време

- Именице које означавају правац и положај

Заменице

- Личне заменице

- Показне заменице: *zhe, na, zher* и *nar*.

- Упитне заменице: *shei, shenme, nar, zenme, zenmeyang, ji,*

duoshao и *duoda*

- Бројеви: 1 – 100

Класификатори: *GE, BEN, ZHANG, KOU, ZHI, HE, BAO, JIAN, TIAO, BEI, WAN, JIN, KUAI* и *DIANR*.

Глаголи

– Глаголи: *JIAO, DA, YOU, XUE, ZAI, YAO, XIHUAN, DASUAN, JUEDE*, итд.

– Модални глаголи: употреба модалних глагола: *XIANG, NENG, YAO, KEYI HUI, YINGGAI* и *GAI*

Придеви

2. Функционалне речи

Прилози: *YE, DOU, HEN, CHANGCHANG, JINGCHANG, YIQI, ZUI, HAI, YIGONG* и *MASHANG*.

Везници: *HE, HAISHI, YAOSHI* и *YINWEI*.

Предлози: *ZAI, GEI, GEN, CONG* и *XIANG*.

Структуралне речце*DE***Помоћне речце:**

- Употреба модалне помоћне речце *NE*

- Употреба модалне помоћне речце *BA*

- Употреба модалне помоћне речце *MA*

3. Афикси:

Суфикс који означава множину живих бића: *-men*

Префикс који се користи у творби редних бројева *di-*

Граматика

1. Основне врсте реченица

- Реченице са глаголским предикатом

- Реченице са придевским предикатом

- Реченице са именичким предикатом

- Реченице са копулом *SHI*, тип 1

- Реченице са глаголом *YOU*

2. Упитне реченице

- Врсте упитних реченица

- Одлике упитних реченица

- Употреба упитних реченица

- Упитне реченице са упитном заменицом

- Афирмативно-негативне (потврдно-одричне) упитне реченице

3. Атрибут који означава присвајање

4. Место прилога у реченици

5. Предложне конструкције: „*GEN...YIQI*”, „*CONG...DAO*”

6. Синтагме образоване од броја и класификатора за меру као атрибуту

7. Негација са прилозима *BU* и *MEI*

8. Подела реченица према конструкцији

9. Субјекатско-предикатске реченице – њихова подела

САДРЖАЈИ ИЗ КИНЕСКЕ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

– Упознати ученике са географским одликама Кине, обичајима, животним стилевима, празницима, специфичностима кинеске кухиње, националним традиционалним спортовима, кинеском уметношћу; уметнички занати: изрезивања папира, кинеска калиграфија, симболика кинеског орнамента

– Сценска уметност: позоришна традиција, позориште лутака и сенки, савремено позориште и филм.

Историја

Древни људи на територији Кине – далеки преци савременог човека

- Раздобље палеолита

- Раздобље неолита:

Култура Јангшао – култура црвене керамике (налазиште Банпо)

Култура Лунгшан

Династија Сија (21. – 16.в.пре н.е.)

Династија Шанг (16. – 11.в. пре н.е.), уређење, Змајеве кости, значај бронзе,

архитектуре и веровање

Династија цоу (11.в. пре н.е. – 771.г.пре н.е.), Источни цоу

Раздобље пролећа и јесени (770. – 476.г. пре н.е.)

– Конфуције, први учитељ (551. – 479.г. пре н.е.); 841. год. пре н.е. почетак кинеског календара, хијерархијски поредак, значај ове династије као утемељивача кинеске цивилизације

Раздобље зараћених држава (475. – 221. г. пре н.е.)

– Ратови међу царствима од 4. до 3. в. пре н.е.; зачеци бирократског управљања; појава крупних центара занатске производње и великих градова; реформе Шанг Јанга у Ђину; раздобље развитка филозофских и друштвено – политичких учења у древној Кини: Сто школа мишљења (Конфучијанство, Менцизам, Моцизам, Даоизам, Легализам,); Пет класика: Књига песама, Књига историје, Књига промена, Књига обреда, Анали пролећа и јесени; почеци нове поезије: Ђу Јуен (304 – 278. год пре н.е.), прво име песничтва (кратка биографија, читање одломака његових најпознатијих песничких остварења на српском језику Питања небу, Туга одбаченог, Призивање духа)

Династија Ђин (221. – 206. год пре н.е.)

– Прво уједињење Кине 221. год пре н.е.; иригациони систем; организација бирократског система; изградња Кинеског зида; војни походи; велико спаљивање књига 213. год пре н.е.; оружани устанак под вођством Лиу Банга и пад династије Ђин.

4) НОРВЕШКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица (мушки, женски, средњи)

Неодређени облик једине и множине правилних именица

Одређена јединина и множина (са постпозитивним чланом)

Генитив властитих именица и употреба неодређеног облика након генитива

Употреба неодређеног/ одређеног облика именица у зависности од позиције посесива (тип: *minbil – bilenmin*)

Неправилни облици множине именица на -er (тип: *tysker, genser, fisker*)

Облици множине именица мушког и женског рода без наставка за неодређену множину (тип: *mus, ting*)

Заменице

Личне заменице: номинатив/subjektsform (*jeg, du, han, hun, vi, dere, de*) и акузатив/objektsform (*meg, deg, ham, henne, oss, dere, dem*)

Заменице *den i det* (*boka – den, brevet – det*)

Повратне заменице (*meg, deg, oss, dere, seg*)

Упитне заменице *hvem, hva, hvor, hvilken, hvilket, hvilke*

Придеви

Одређени и неодређени облик једине и множине правилних придева

Конгруенција именица и придева (атрибутивно и предикативно)
Облици компарације, морфолошки и перифрастични; суперлатив у питањима

Облици средњег рода неодређене једине придева на *-lig i -sk* (*etvanskelighetspørsmål, etnorskord*)

Редни бројеви

Придеви *mange/mye, litt/lite, få* и бројивост именица

Детерминативи

Квантори – основни бројеви

Неодређени члан (*en, ei, et*) и његова употреба у именичкој фрази

Демонстративиденне, *dette, disse*

Посесивини, *din, våru* посесивни рефлексивни

Детерминативипосеипное и њихова употреба

у односу на бројивост и небројивост именице (*noenmennesker – noe mat*) и у односу на род и број бројивих именица у питањима и при негацији

(*ikkenoenbank – ikkenoepostkontor*)

Глаголи

Презент; изузеци у презентској промени (*vite, spørre, gjøre*)

Презент модалних глагола (*burde, kunne, skulle, ville, måtte*)

Глаголске конструкције са допуном у инфинитиву са инфинитивном ознаком (тип: *begynne å regne*)

Конструкције са модалним глаголом и инфинитивом без инфинитивне

ознаке (тип: *kansnakke*)

Претерит слабих глагола (све 4 групе) и одређених фреквентних јаких глагола (*være, bli, gå, synge, drikke, ta, få*)

Императив

Перфекат слабих глагола и одређених фреквентних јаких глагола

Футур I (помоћни модални глаголи *skulle* и *ville* и контрастирање употребе)

Глаголи *synes/tro*

Прилози

Реченични прилози *ikke, alltid, aldri, gjerne* и њихова позиција у независним и зависним реченицама

Локативни и директивни прилози *her: hit, der: dit*

Основни прилози деривирани од придева (тип: *godt, langsomt*)

Модификативни прилог *vel*

Предлози

Локативни предлози *i/på, hos, fra/til*; темпорални предлози *for...siden, om, i*

Ред речи и систем независних/зависних реченица

Ред речи у изјавној реченици; конјунктори *og, men, eller*

Упитни облик (*Snakkerdunorsk?*)

Питања са упитном речју (*Hvorbordu?*)

Кратки одговори („gjøre-støtte”), потврдни и одрични (*Ja, detterdet. Jo, detgjør vi*)

Номиналне зависне реченице са везницима *at* и *om* + индиректни говор уведен презентом ред речи у реченица, а са инверзијом после прилошке одредбе за времеи место (*Hanspillerfotballengang i uka – Engang i ukaspillerhantfotball*)

Временске реченице уведене субјункторима *adannår*

Узрочне зависне реченице са субјунктором *fordi* и трансформација садржаја помоћу прилога *derfor*

5) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица (*niño/niña, señor/señora, actor/actriz*), именице које немају морфолошку ознаку рода (*estudiante, violinista*)

Број именица (*casa/casas, profesor/profesores, profesora/profesoras, actriz/actrices*), именице са истим обликом за јединину и множину (*lunes, cumpleaños*)

Слагање детерминатива и именице у роду и броју

Члан

Одређени (*el, la, los, las*) и неодређени члан (*un, una, unos, unas*) – основна правила употребе члана

Контракција члана (*al, del*)

Придеви

Род и број придева, придеви који немају морфолошку ознаку рода (*interesante*)

Апокопирање придева уз именицу (*buenamigo, granhombre*)

Место придева у односу на именицу

Поређење придева – компаратив (*más ... que, tan ... como, menos ... que; mejor, peor, mayor, menor*) и апсолутни суперлатив (*muyinteresante*)

Присвојни придеви – ненаглашени и наглашени облици

Показни придеви

Заменице

Личне заменице (облици за субјекат, директни и индиректни објекат), личне заменице са предлозима (*a mí, conmigo*)

Присуство/одсуство заменице за субјекат: *Estudioespañol. Yo soyPaco, ¿y tú?*

Положај заменице у односу на глаголски облик

Упитне заменице

Неодређене заменице

Бројеви

Основни бројеви

Редни бројеви до 10

Предлози

Фреквентни предлози

Прилози

Прилози за место (*aquí, ahí, allí; lejos, cerca*), за време (*ahora, hoy, mañana; primero, luego, después; antes, después; nunca*), за количину (*mucho, un poco, nada; más o menos*), инклузивни (*también, tampoco*)

Прилози за начин с наставком *-mente*

Упитни прилози (*dónde, cuándo, cómo, porqué*)

Глаголи

1. Копулативни глаголи *ser/estar* – основна значења

2. Разлика између глагола *hay/está(n)*

3. Индикатив презента (*Presentedeindicativo*):

Типична употреба: *Siempretrabajaalternoporlamanana.*

Презент за будућност: *Mañanavoydeviaje.*

Наративни презент за догађаје у прошлости: *Enaquellaépocal agentevivemáspobrequéhoy.*

4. Прости перфекат (*Pretéritoindefinidodeindicativo*)

Основна употреба уз временске одредбе: *A los 18 añoscomenzó a vivir solo. Duranteprimerañotrabajéenaquellaempresa.*

5. Сложени перфекат (*Pretéritoperfectodeindicativo*)

Основна употреба уз временске одредбе: *Estemesheidodevacaciones a lamontaña.*

6. Имперфекат (*Pretéritoimperfectodeindicativo*)

Основна употреба: *Deniñoeramuytravieso. Ibatodoslosdías a piealcolegio.*

7. Императив (*Imperativo*)

Морфолошке особености императива за друго лице једине и множине потврдног облика

Императив уз заменице у служби објекта: *Dámelo. Dile.*

8. Футур (*Futuro simple*)

Грађење и основна употреба

9. Глаголске перифразе са инфинитивом: *ir a, deber, empezar, acabar, tener que, poder, solar*

10. Глаголске перифразе са герундом: *estar, seguir, llevar*

Реченица

1. Проста и проширена реченица у потврдном облику

2. Проста и проширена реченица у одричном облику (*nada, nadie, ningún/ninguno/ninguna, nunca, tampoco*)

Nohavenidonadie. / Nadiehavenido.

Nomegustaestapelícula. – A mí tampoco

3. Упитна реченица (*qué, quién(es), de quién, cuándo, cómo, dónde, cuánto/a/os/as, por qué*)

4. Ред речи у реченици

5. Независно-сложена реченица уз везнике *y/e, o/u, pero, sin embargo*

6. Зависно-сложена реченица у индикативу и уз инфинитив

а) Временска (*Temporal*)

Mientrasibaporlacalle, vi a Ángela.

Cuandoestoydevacaciones, siemprevisito a misabuelos.

б) Узрочна (*Causal*)

Estudioespañolporquemegusta.

в) Намерна (*Final*)

EstudioespañolparaviajarporEspaña.

г) Условна (*Condicional*) – први тип:

Siviene, dilequeestoyaquí.

Siquieres, iremosdepaseo.

7. Директни и индиректни говор у индикативу (без правила о слагању времена)

Фонетика и правопис

Гласовни систем шпанског језика

Подела речи на слоге; основна правила акцентуације; графички акценат, дијереза

Изговор графема С, G, J, H, Z, Y, RR, LL, Ñ, QUE, QUI, GUE,

GUI

Интонација упитне реченице

Интерпункција – основна правила

Писање великог слова

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА****I. Планирање наставе и учења**

Општи комуникативни циљ наставе Страног језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

Како се развијају језичке компетенције

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су првобитно визуелним елементима, због обила контекстуалних инфор-

мација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стало развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

7. коришћење раније усвојених знања;
8. дедуктивно/индуктивно закључивање;
9. употреба контекста;
10. предвиђање;
11. анализа и критичко расуђивање;
12. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да изнесу претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверно/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	

За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;

– глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;

– препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;

- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођењег састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом за-

виси од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

– разумевање изворног говорника;

– неформални разговор;

– формална дискусија;

– функционална сарадња;

– интервјуисање;

– усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У

настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увјежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну помену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и **интеркултурна компетенција**, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорњење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језичке категорије су разврстане у складу Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања, односно са Европским референтним оквиром за живе језике. Сваки језички ниво (од нивоа А1.1 до нивоа Б2.2) подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичкокомуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата прevasходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. Услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);
- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства

(„свокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексија);

– у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

– избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

– избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

– избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. „Господар прстенова”, „Ана Карењина”;

књижевност у музици – Травијата / Дама с камелијама, Прстен Нибелунга; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

– књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексију у синхронијској и дијахронијској перспективи;

– у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликована).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

– Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

– Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

– Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

– У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

– У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

– Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

– Процена садржи опис јаким и слабијим страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

Други страни језик***

ЕНГЛЕСКИ, НЕМАЧКИ, РУСКИ И ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискуси-

је о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговорно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговорног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни но-

вински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Први
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговорно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговорни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама;</p> <p>– разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговоран изговор;</p> <p>– разуме општи смисао и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговоран изговор;</p> <p>– разуме основне елементе садржаја и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија, телевизијских репортажних прилога, видео спотови, прилози са јутјуба итд), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама;</p> <p>– разуме општи смисао и најважније детаље радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника;</p> <p>– разуме општи смисао дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљујување).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p>	<p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку уз обраћање пажње на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;</p> <p>– разуме најопштији смисао монолошког и дијалошког излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (дијалекатски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...);</p> <p>– износи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	
<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p>	<p>– разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из дужих текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости из јавних натписа (обавештења, упозорења);</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из дужих текстова, обавештења или проспеката и рекламних материјала;</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– разуме једноставније аутентичне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења;</p> <p>– наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– препознаје стил и регистар текста;</p> <p>– разуме најважније информације из стручних текстова који су у вези с личним интересовањима;</p> <p>– разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци са наставником и са осталим ученицима и ученицама, уз употребу тачних граматичких, морфолошких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на предвиђене теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадањем), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– спонтано и с лакоћом започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– са тачношћу, или приближном тачношћу изговара све гласове и гласовне групе;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>
	<p>– са тачношћу користи фреквентне граматичке елементе и структуре, лексику, као и морфолошке облике у писменом изражавању, поштујући правописна правила;</p> <p>– попуњава формуларе, упитнике и различите образце у личног и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушан текст о блиским, познатим и обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе, уз примену одређеног корпуса синонима;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, примењујући различите стратегије;</p> <p>– писмено се изражава користећи основне одлике адекватног стила и регистра;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме;</p> <p>– пише кратка неформална, полу-формална и формална писма;</p> <p>– познаје, и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– познаје географску распрострањеност циљног језика;</p> <p>– познаје положај циљног језика у глобалном контексту и у својој земљи;</p> <p>– познаје основне демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног вербалног и невербалног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– уочава различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p> <p>– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено, са тачношћу која се заснива на развијеним фонолошко-фонетским, односно правописним, као и лексичким и граматичким знањима;</p> <p>– у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;</p> <p>– преноси основне одлике стила и регистра;</p> <p>– препознаје, и са тачношћу преноси типичне невербалне комуникационе садржаје.</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.</p>
---	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

I. РЕЧЕНИЦА

Ред речи у реченици

Погодбене реченице а) реалне б) потенцијалне в) иреалне

Индириктни говор – обновити градиво из основне школе; увести индириктан говор са променом глаголског времена (глагол главне реченице у једном од прошлих времена) а) изјаве – потврдне и одричне реченице б) молбе, захтеви, наредбе в) питања

– *Yes/No* питања

– *“Wh”* питања

г) уз уводне глаголе: *explain, order, offer, promise, invite*, итд.

Релативне клаузе а) рестриктивне; б) нерестриктивне

Обнављање различитих питања кроз обраду глаголских времена и индириктан говор. Посебно обрадити:

а) учтива питања

б) учтива питања – идиоматска

в) питања са предлозима на крају

г) *Questiontags* – основни примери

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

Члан

а) Одређени члан са градивним именицама, годишњим доби-ма, оброчима, географским појмовима

б) неодређени члан са изразима за меру, време, количину и у узвичним реченицама

Именице

а) поновити грађење правилне и неправилне множине б) бројиве и небројиве именице

в) именице са глаголом у множини – *e.g. people, public, cattle, audience*

г) именице са глаголом у једнини – *e.g. news, information, furniture*

д) именице које имају исти облик у једнини и у множини – *e.g. fish, deer, swine, sheep*

Заменице

– узајамно повратне – *eachother, oneanother*

Придеви

– прави придеви, партиципски придеви, квантитативни придеви: *little, few, plentyof, a great dealof*

– поређење придева

Бројеви

– децимални бројеви; разломци; означавање нуле у различитим контекстима; четири рачунске радње

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Обнављање и систематизација глаголских времена

Проширити употребе глаголских времена:

а) *The Present Simple Tense*

– за планирану будућу радњу (везану за ред вожње или догађаје у календару)

– за изражавање будућности после *when, asoonas, until, before, after*, итд.

б) *The Present Continuous Tense*

– за коначне оговоре у блиској будућности

– са прилогом *always* за учесталу радњу

в) *Be going to* – за изражавање намере, вероватноће и предвиђања

г) *The Future Simple Tense*

– за предвиђање и одлуке

д) *The Present Perfect Tense* са *lately, recently, often, seldom*
– за изражавање будућности после *when, as soon as, until, before, after*, итд.

Обрадити следећа времена:

а) *The Present Perfect Continuous Tense*

б) *The Past Perfect Tense* (са *before, after, when, but*)

в) *The Past Perfect Continuous Tense*

2. Конструкција „used to” и „would” + инфинитив за исказивање уобичајене радње у прошлости

3. Пасивне конструкције

– навођење утврђених чињеница, случајеви када је вршилац радње непознат (није значајан за значење реченице) и са директним и индиректним предметом

4. Слагање времена

– радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи

5. Герунд

– обновити употребу герунда и обрадити следеће употребе:

а) после предлога

б) после следећих глагола *mind, enjoy, prefer, start*, итд.

в) после фраза *can't stand, look forward to*, итд.

6. Модални глаголи *can, may, might, must* са инфинитивом презента за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим догађајима

7. Предлози за време и место: *in, at, on, for, during, while*

8. Прилози

– врсте, грађење и место прилога и прилошких одредаба у реченици

– поређење прилога

IV. ОРТОГРАФИЈА

Интерпункција. Подела на слоге. Писање великог слова.

Правописна правила (*spelling*).

V. ФОНЕТИКА

Фонемска транскрипција

VI. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

а) Грађење свих врста речи. Префиксација. Суфиксација.

– грађење именица од глагола са суфиксима: *ment, ion, tion, ance, ence*, итд.

– грађење речи са основним негативним префиксима: *un, in, dis, im, ir, il, re*, итд.

б) Лексика, идиоми и фразеологизми везани за планиране тематске области, идиоми који садрже назив за део тела, животињу, боју. Нпр. *costanarmand a leg, to take the bull by the horns, greenfingers*, итд.

в) – синоними, нпр. *thrifty– economical*

– антоними, нпр. *spacious–cramped*

– хомоними, нпр. *right, dear, mean*

– хомофони, нпр. *sent–cent–scent, sew–sow*

– хомографи, нпр. *row, bow, tear*

г) Двочлани глаголи са основним глаголима *break, bring, carry, come, cut, do, fall, be, give, get, go*, итд

д) Портманто речи, нпр. *Oxbridge, staycation, glamping*

ђ) Колокације, нпр. *give a speech, boiling hot, bitterly disappointed*

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

Структура и коришћење једнојезичних и двојезичних речника

Коришћење секундарне литературе за потребе рада на различитим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица

Одређивање рода именица:

– по најфреквентнијим наставцима (*-keit, -ion, -ei, -in, -ling, -ismus, -e, -t -schaft, -ung, -heit, -chen, -lein, -ling, -muss*)

– по значењу – мушки род (имена месеци, дана, годишњих доба, стране света, алкохолних пића, занимања, етничких припадности.); женски род (поименичени редни бројеви, имена биљака,

цвећа, дрвећа); средњи род (називи држава, градова уз објашњења о изузетима, деминутиви, слова, боје, језици).

Властите и заједничке именице са родом, у облицима јединине и множине (*dasBild–dieBilder, dieFrau– dieFrauen, derKopf–dieKöpfe*)

Облици и употреба чланова: неодређени (*ein, einer, eine*); одређени (*der, die, das, die*); негациони (*kein, keine*) и нулти

Показни чланови (*der, die, das, die; dieser, diese, dieses, diese; beides, beide*)

Неодрађени члан (*jeder, alles, alle, mancher, einige, viele, wenige*)

Присвојни члан (*mein, dein, sein, ihr, unser, euer, ihr, Ihre*)

Упитни чланови (*wasfür ein; welcher, welche, welches, welche*)

Негациони члан (*kein, keine*)

Заменице

Заменице у номинативу, дативу и акузативу

Личне заменице (*ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie, Sie*), показне заменице (*dieser, jener, solcher*), присвојне заменице (*meiner, deiner, seiner...*), упитне заменице (*wer, wem, wen...*); повратне заменице (*mir/mich, dir/dich, sich...*); релативне заменице у номинативу, дативу и акузативу (*der, die, das, die, wo, was, wie*); неодређене заменице (*man*); негационе заменице (*keiner, nichts*)

Придеви

Деклинација придева после одређеног и неодређеног члана (продуктивна употреба)

Поређење придева, придев у функцији атрибута у компаративу и суперлативу, правилна и неправилна творба (*groß, größer, amgrößten/ der, die, dasgrößte*)

Најфреквентнији придеви са предлозима (*zufrieden + mit + D; frohüber + Akk*)

Прилози

Прилошке одредбе (*heute, damals, jetzt, morgen*); прилози за место (*hier, niergendwo, überall*), прилози за правац (*weg, hierher, nirgendwohin, herein, herunter*); модални прилози (*gerne, anders*); прономинални прилози (*da-/ wo-*)

Предлози

Предлози са генитивом (*während, wegen, trotz*), дативом (*mit, zu, bei, nach, aus*), акузативом (*für, durch, ohne, gegen, um*) и са дативом и акузативом (*in, an, auf, vor, hinter, neben, zwischen, über, unter*)

Глаголи

Грађење и употреба глаголских времена – презент, перфекат, претерит, императив (слаби, јаки, помоћни, мешовити, модални и рефлексивни глаголи)

Футур I – изражавање претпоставке у будућности (*SiewirdjetztzuHausesein.*); изражавање претње или наредбе (*Duwirstjetzt schlafengehen.*)

Конјунктив II – учтиво обраћање (*KönntestudasFensteraufmachen? IchhättegerneeinStückTorte*), изражавање жеље помоћни глаголи (*hätte, wäre, würde*), модални глаголи (*könnte, dürfte, möchte, müsste, wollte, sollte, würde + Infinitiv*)

Најфреквентнији глаголи са предлозима (*warten + auf + Akk, sichinteressieren + für + Akk., telefonieren + mit + D...*)

Пасив радње – грађење и употреба у презенту (рецептивно)

Синтаксичке структуре

Временске реченице (*wenn, als, während, solange, seitdem, bis, bevor*)

Допусне реченице (*obwohl*)

Узрочне реченице (*da, weil, denn*)

Намерне реченице (*damit/um...zu*)

Релативна реченица (*DasistdasBuch, dasichlese.*), предлог и релативна заменица (*IstdasdieFrau, miterdugesterntelefonierthast?*)

Кондиционална реченица – реална (*WennichZeithabe, geheichinsKino.*), потенцијална (*WennichmehrZeithätte, würdeichinsKino gehen.*)

Копулативни конјунктори (*nichtnur...sondernauch, sowohl...alsauch, weder...noch, und, sowie...auch*)

Адверзативни конјунктори (*aber, sondern*)

Алтернативни конјунктори (*entweder...oder, oder*)

Директна и индиректна упитна реченица

Употреба негационепартикуле (*nicht*)

Инфинитив са *zu* уз модалне глаголе и именске и придевске фразе (*Ichschlagevor; insKinozugehen. Esistgesund, vielObstzuessen. HastduLustmitzukommen?*)

Редослед прилошких одредби у реченици (*ТЕКАМОЛО*)

Лексикологија

Творба речи, пре свега сложеница именица (*Sommerferien*) и придева (*stinkreich, hellrot, bildhübsch*), префиксација глагола (*einkaufen, aufhören...*), извођење именица и придева помоћу префикса и суфикса (*Faulheit, Ausbildung, liebevoll, freundlich, unfair...*)

Синоними (*anfangen=beginnen*), хомоними (*dasEselohr; dieDecke*) и антоними (*anfangen/aufhören*).

Фразе и лексикализовани спојеви речи (*Abschiednehmen, inErfüllunggehen, zuEndebringen, inFragestellen...*)

Систематизација фонетско – ортографских правила. Изговор: Однос гласова и слова: подела гласова; дужина и квалитет вокала: дифтонзи, акценат речи, мелодија основних типова реченица.

Ортографија: интерпункција, подела на слојеве: писање великог почетног слова (Правопис из 2006.).

Речници: двојезични и једнојезични и њихова употреба.

3) РУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика с прозодијом

– акценатовани гласови; отвореност и затвореност акценатованих вокала.

– редуција вокалских гласова; редуција вокала после тврдих гласова („акање”); редуција вокала после меких гласова („икање”).

– систем сугласничких гласова руског језика; парни тврди и меки гласови. увек тврди и увек меки гласови.

– обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и беззвучних сугласника.

– сугласничке групе *чт, сч, зч, ци, зи, вств, стн, лнц, здн*.

– основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

– упитни исказ без упитне речи (ИК-3); ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагмама; сегментација.

Именице

– обнављање и систематизација именичких деклинација (*стол, приятель; мама, няня; село, поле*);

– генитив једине именица мушког рода с наставаком **-у(-ю)** (*с краја, килограммсахару, прибавитьшагу, выпитьчайку*);

– локатив једине именица мушког рода с предлогом **о** и **в/на**, наставцима **-е/ -у(-ю)** (*о береге / на берегу, о лесе / в лесу, на краю*);

– номинатив множине именица на **-а, -я, -ья, -е** (*город – города, учитель – учителя, дерево – деревья, гражданин – граждане*);

– промена именица мушког, женског и средњег рода на **-ий, -ия, -ие, -мя** (*гений, армия, здание, время*);

– именице којима се означава професија људи, њихова национална или територијална припадност (с најчешћим суфиксима: **-ак, -як, -анин/-янин, -аре; -атор/-ятор, -ен, -ка, -ер, -льк/-ик, -ль/-ица** и сл.)

– именице pluraliatantum (*брюки, духи, квашни, счеты*)

– непроменљиве именице (*бюро, метро, пальто, кофе*).

– презимена на **-ов, -ев**.

– акценат именица, покретни акценат.

Придеви

– обнављање и систематизација придевских деклинација

– поређење придева: прост облик компаратива (*старший, младший, старше, младше*); прост облик суперлатива (*ближайший, простейший, худший*).

– присвојни придеви на **-ов, -ев, -ский**.

– придеви за означавање простора и времена (*сегодняшний, здешний*).

– рекција придева – уочавање разлика у односу на српски језик: *больной чем, готовый к чему, способный к чему* и сл.

Бројеви

– промена основних бројева: 1, 2, 3, 4, 5–20, 30, 40, 50, 100; 200–400; 500–900; 1000.

– временске конструкције бројева с предлозима *с ... до; с ... по; от ... до; к*.

– исказивање времена по часовнику у разговорном и службеном стилу.

– акценат бројева, писање бројева (правопис).

Глаголи

– најчешће алтернације основе у презенту и простом будућем времену

– творба глаголског вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцената.

– глаголи кретања – обнављање, систематизација и увођење нових глагола (*гнать~гонять, ползти~ползать, брести~бродить*).

– најчешћи глаголски префикси: **в-**: *вносить, входить; вз-*: *взлететь, взбежать; воз-*: *возбудить; вы-*: *выбежать; до-*: *добежать; за-*: *запеть; из-*: *избрать; на-*: *набросить; по-*: *побежать, поговорить; под-*: *подбежать; при-*: *приготовить, приехать; у-*: *улететь* и сл.

– најчешћи глаголски суфикси: **-а-**: *встречать, ужинать; -ва-*: *продавать; -е-*: *умнеть; -ива-*: *рассматривать; -ыва-*: *связывать; -ова-*: *действовать* и сл.

– глаголски прилози.

– рекција глагола – уочавање разлика у односу на српски језик: *поздравитького с чем, поблагодаритького за что, пожертвоватькем-чем, напоминать о ком-чём, интересоватьсякем-чем, привыкнуть к чему, следить за кем-чем* итд.

– акценат глагола, покретни акценат.

Прилози

– прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину – систематизација.

– поређење прилога.

Предлози

– најчешћи предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику, на пример: **за** са акузативом и инструменталом у просторној одредби; **из-за** са генитивом у изражавању узрока; **запод** с инструменталом у одредби места; **к** са дативом у временској одредби; **по** са дативом у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; **у, около, возле** са генитивом у просторној одредби.

Везници

– најчешћи прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица: **а, да, и, но, или**.

– најчешћи сложени везници: **потому что, так как, перед тем как, прежде чем** и сл.

Реченични модели

Реченични модели у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

именски предикат, копуле *быть, стать, являться*

Шишкин был великим художником. Ваша копиякомпьютернойпрограммы не являетсяподлинной.

одество копуле

Я – Мария. Мой папа – лётчик.

Објекатски односи

Реченице са

а) директним објектом: *Мысмотрелиновую картину. Я не получилответа.*

б) индиректним објектом: *Мальчикслушает матери. Андрейизменил родине. Он их поблагодарил. Бойцыпожертвовалижизнью. Они смеялись над этойдупостью. Этафотографиянапоминает о прошлом. Товарищиобещалипрійти. Брат в письмесообщает, чтоприедет к нам.*

Просторни односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Я иду туда (вниз, вверх, внутрь, домой). Он осталсятам (внизу, наверху, внутри, дома);*

б) израженом зависним падежом: *Мальчикспрятался за дверью. Девочкастоит за дверью. Машина появилась из-за угла. Кошка вылезла из-под дивана. Мыдолгогуляли по городу. Я сижу у окна. Он живёт у своихродителей.*

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом

а) у суперлативу: *Пушкин являється величайшим русским поэтом.*б) у зависном падежу: *Я забыл тетрадь по русскому языку.***Временски односи**

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Я пришёл раньше тебя.*б) израженом зависним падежом: *Они вернулись к вечеру (к трём часам). Врач принимает по понедельникам. Я сегодня занимался с пяти до семи часов.***Начински односи**

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: *Он говорит по-русски. Мама пишет более красиво, чем ты. Наташа пишет красивее всех.*б) израженом зависним падежом: *Книги пошли по почте.***Узрочни односи**Реченице с одредбом израженом зависним падежом: *Он не приехал в срок по болезни.***Сложена реченица**

– однос реченица у сложеној реченици.

– независно-сложене и зависно-сложене реченице.

– употреба запете у сложеној реченици.

– управни и неуправни говор: претварање управног у неуправни говор и обрнуто.

Правопис

– интерпункција.

– преношење речи на крају реда.

– писање великог слова (с посебном пажњом на разликама руског и српског правописа).

Лексикологија

Варијанте речи. Вишезначност речи. Хомоними. Уочавање међујезичких хомонима и паронима у тексту. Лексичка спојивост са посебном пажњом на уочавању разлика у лексичкој спојивости између руских и српских лексема.

Речници

Структура једнојезичних и двојезичних речника. Употреба речника.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**– Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – *fromagedebrebis*, натписа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faits divers*, на знаковима упозорења – *entréeinterdite*; испред именице у позицији атрибута: *ilestboulanger* и слично);– Род и број именица и придева; одређивање рода именица по најфреквентнијим суфиксима (мушки род: *-ment, -age, -eau, -oir, -ier, -on, -isme, -mètre, -scope, -phone*, женски род: *-tion, -sion, -aison, -ure, -ade, -ude, -esse, -ette, -té, -ée, -ance, -ence, -ine, -logie*, уз обавезну напомену изузетака попут *cage, image, page, plagen.f.* као и *eaun.f.* или *musée, lycée* итд.); одређивање рода именица по значењу: мушки род (имена дана, месеци, годишњих доба, страна света, дрвећа, метала итд.), женски род (апроксимативне бројне именице, имена наука, уз напомену изузетка *ledroit* итд.); место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места: *ungrandhomme/unhommegrand; unbravehomme/unhommebrave*; поређење придева;– Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу *on*) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат; показне и присвојне; упитне и неодређене.**Глаголска група**

– Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први индикатива, као и пери-

фрастичне конструкције: блиски футур, блиска прошлост, радња у току *êtreentraîné ...; ilfautque, je veuxque, j'aimeraisque* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*Ilfautqueturacontesçaà tonfrère*), као и рецептивно: *Ilfautquetufasses/quetuailles/quetusois/quetulises/quetusaches/quetuécrites*; презент и перфект кондиционала: *Simesparentsmelaissaientpartir, je viendraisavecetoï ! Sij'avaissu, je seraisvenueplustôt*; императив (рецептивно): *aieunpeudepatience, n'ayezpaspeur;soissage!*

– Партицип презента и герундив (рецептивно);

– Фреквентни униперсонални глаголи и конструкције.

Предлози– Најчешћи предлози; предложни изрази *rapportà, à côtéde, aulieude, à l'occasionde, à l'aide; malgré*; контраховање члана и предлога.**Прилози**

– За место, за време, за начин, за количину

– *alors* – за исказивање последице– прилошки израз *quandmême* – за исказивање концесије

– место прилога

– прилошке заменице *en* и *у***Модалитети и форме реченице**

– Декларативни, интерогативни, ексclamативни и императивни модалитет;

– Афирмација и негација; актив; пасив (рецептивно);

– Реченице са презентативима;

– Наглашавање реченичних делова помоћу формуле *c'est... qui u c'est ... que***Основни типови сложених реченица**– Координиране реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni u прилозима/прилошким изразима c'estpourquoi, donc, puis, pourtant, parcontre, parconséquent, aucontraire*;– Зависне реченице: релативне са заменицама *qui, que, où u dont*; компаративне са везницима/везничким изразима *comme, autant ... que, lemême ... que, plus ... que, moins ... que*; временске са везницима/везничким изразима *quand, avantque/avantde+инфинитив, chaquefoisque, pendantque, aprèsque, depuisque*; узрочне са везницима *parceque u puisque*; (рецептивно) концесивне и опозитивне са везницима *bienque u alorsque*; финалне са везницима *pourque/pour + инфинитив и afinque/afinde+инфинитив*; хипотетичне са везником *si* (вероватни, могући и иреални потенцијал); реченице са *queu* функцији објекта (нпр. *Nousespéronsqueturéussir astonexamen*); слагање времена у објекатским реченицама.**Ортографија и фонетика**

– Правила правописа и изговора

– Фонетска транскрипција

– Подела на слоге и правила акцентовања

– Интерпункција

– Писање великог слова

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда– у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. Планирање наставе и учења

Општи комуникативни циљ наставе Страног језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и

уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшавају њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесиурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредреди на друге појединости);

– дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

– брзина говора;
– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција*, *Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује живом у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

13. коришћење раније усвојених знања;

14. дедуктивно/индуктивно закључивање;

15. употреба контекста;

16. предвиђање;

17. анализа и критичко расуђивање;

18. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	

Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говор.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	
Покушао/ла сам да учим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, будуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимеира садржај различитих порука о познатим темама (из медија,

књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вође-ног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексичку и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;

- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;

- неформални разговор;

- формална дискусија;

- функционална сарадња;

- интервјуисање;

- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навики, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остварење

ваће општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавања (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (изузетно Ц1), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-

стима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме најједноставније кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у најједноставнијим текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише најобичније речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.	– разуме једноставне реченице и адаптиране текстове на латинском језику – уочи поруку и протумачи садржај прочитаног текста – идентификује односе у тексту, међу реченицама и унутар реченица – преведе прочитано с ослонцем на дата објашњења – примени правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи – идентификује састав и функцију непосредних реченичних конституената – употреби, пасивно и активно, елементарни латински вокабулар – познаје речнички облик латинских речи – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања – примени, у различитим ситуацијама, своје познавање класичне културе и цивилизације, историје класичних народа, њихове свакодневице, веровања, митова и легенди	– писмо, изговор и нагласак; – именске речи: деklinација, компарација; – морфологија глагола у индикативу, императиву и инфинитиву; – прилози и предлози; – реченица и њени делови, синтакса појединих падежа; – усвајање елементарног вокабулара.

<p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика, као и опште и књижевне историје. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима; да уочава корелацију између књижевности, цивилизације и културе, као и међузависност друштвеног окружења и културне продукције.

Кроз упознавање вредности класичног наслеђа на националном, регионалном и глобалном нивоу, ученик треба да стекне способност вредновања античке баштине, критичког сагледавања културолошких феномена, и стварања културно-цивилизацијског идентитета.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект наставе предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације јесте рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да настава буде концептуално, термилолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијеним на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да врло претежно има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

- изворно штиво, тј. аутентични писажи из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву.

Грамагичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нека има на уму да је, упрокос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетка – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунаних на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој

количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смеђују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– *За усмени одговор*

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик

разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– *За писмене провере знања*

У писмене провере знања убрјају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постоцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за први разред

Основи латинског изговора, акцентуације и правописа треба да буду предмет сталне пажње. Уместо таксативног излагања правила, потребна је константна практична поука, која ће подразумевати доследност од стране наставника, како у смислу властите узорне праксе, тако и у смислу захтева који ће се стављати пред ученике.

У сфери глаголске промене, на презентској основи треба стриктно разликовати конјугације (па ради тога пазити и на акценат). Код перфекатске основе не треба инсистирати на њеним типовима већ, напротив, на њеној непредвидљивости (и отуд неопходности памћења трећег основног облика глагола), а с друге стране на једнообразности и правилности промене.

У именској промени треба инсистирати на најфреквентијим типовима, а изузетке обрађивати засебно, када се нађу у штиву. Код заменица треба инсистирати, уз облике, на њиховој функцији, уз потребне дистинкције: именичка/придевска употреба, права/неправа показност итд.

Ради постепеног усвајања латинског вокабулара препоручљиво је имати у виду базични речник у обиму 400 најфреквентнијих речи.

– *О литератури*

Извесну пажњу треба посветити приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети свега неколицину пробраних књига које им могу пружити шири обавештења.

– *Писмени задаци*

За први разред прописују се три писмена задатка, од којих се један ради у првом полугодишту.

Смер: Класични језици

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Класичног грчког језика јесте неговање општег интелектуалног бића код ученика који се читањем и тумачењем дела класичне грчке књижевности упознаје с оним духом који се налази на самом извору европске науке, уметности и културе. Настава Класичног грчког језика треба да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); налази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Први
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме најједноставније кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у најједноставнијим текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише најобичније речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике. <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике. <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме. 	<ul style="list-style-type: none"> – чита и пише грчки алфабет; – примени основна правила грчког наглашавања приликом изговарања и писања; – промени имена, и то: именице, придеве, заменице и члан, по различитим категоријама грчке именске промене; – промени глаголе, и то: тематске и стегнуте тематске глаголе, по различитим категоријама грчке глаголске промене; – растумачи значење и функцију различитих облика именске и глаголске промене у грчком језику; – примени морфолошку анализу приликом превођења и тумачења текста; – растумачи употребу различитих облика именске и глаголске промене у вишим јединицама дискурса, као што су конструкције или реченице; – растумачи значење, функцију и употребу различитих непроменљивих врста речи, нпр. прилога, предлога и партикула; – препозна и растумачи функцију основних синтактичких елемената грчке реченице; – примени синтактичку анализу приликом превођења и тумачења текста; – идентификује синтактичке односе у тексту, унутар реченица и међу реченицама; – уочи поруку и схвати општи смисао текста; – преведе и растумачи простије реченице и краће прилагођене текстове на грчком језику; – самостално користи грчко-српски речник приликом превођења и тумачења текста; – користи се темељним вокабуларом грчког језика, без употребе речника, приликом превођења и тумачења текста; – повеже вокабулар грчког језика с одабраним сродним речима у другим језицима; – идентификује основне обрасце творбе у грчком језику кроз лексичку различитих текстова. 	<ul style="list-style-type: none"> – читање и писање; – нагласак и наглашавање; – мењање именица и придева вокалских основа и неких консонантских основа, нпр. лабијалних, веларних, денталних, назалних, ликвидних и сигматских основа; – мењање члана и одабраних врста заменица, нпр. личних или присвојних заменица; – мењање времена презентске основе тематских глагола, тј. презента и имперфекта, у индикативу и императиву, укључујући и промену тзв. стегнутих глагола; – образовање и употреба прилога; – употреба чешћих предлога и најчешћих партикула; – разумевање значења и основних функција појединих категорија именске и глаголске промене; – разумевање функције основних синтактичких елемената, тј. субјекта, објекта и предиката, и схватање њихове употребе у реченицама простије структуре; – служење грчко-српским речником; – усвајање темељног грчког вокабулара; – повезивање обрађеног грчког вокабулара с одабраним сродним речима у другим језицима, а напоменом латинском и српском; – опажање основних образаца творбе у грчком језику.

Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

– Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију.
 – Исправно ортографише и познаје принципе правописа.
 – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома.
 – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре.
 – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Класични грчки језик ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За класични грчки језик, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења Класичног грчког језика јесте разумевање текста као саображења феноменологије језичког и друштвеног садржаја у датом тренутку људске историје. Према томе, основни задатак наставе Класичног грчког језика је да ученик кроз обраду текста стекне знања и вештине које ће му у крајњој линији омогућити да различита дела грчке књижевности самостално.

Због тога ученик треба да развије способност да идентификује различите категорије грчког језика и да те категорије при тумачењу и превођењу текста повезује с категоријама матерњег језика и других, страних језика; затим, да усвоји основни фонд речи грчког језика који ће му дозволити да лакше прати основну нит текста и, осим тога, да уме да појми досег грчког елемента у лексици других језика (нарочито у области творбе стручних термина и интернационализма); и, коначно, да спозна општи значај грчког језика и његов трајни, дубоки утицај на језике друге језике Европе и света.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Пошто учење грчког језика за општи циљ и сврху има разумевање текстова класичне грчке књижевности, требало да се настава грчког језика стога прати следећа три општа начела. Прво, текст је стожер наставе грчког језика. Сљедствено, све поуке треба да буду усмерене, посредно или непосредно, ка читању, разумевању и тумачењу текстова класичне грчке књижевности, а вредност ових поука има се мерити њеним доприносом оспособљавању за читање тих текстова. Друго, приоритет у поучавању следује оним елементима језичког система без чијег познавања није на грчком могуће читати ништа или готово ништа, затим оним елементима који се у текстовима јављају ређе и, на крају, свему оном другом што се при читању углавном схвата или спонтано или без нарочите потребе уа објашњењем.

Треће, поуке из граматике грчког језика најбоље је излагати помоћу тзв. *спиралне прогресије*, тј. тако да у се сваком тренутку отвори по неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се пажња на једну тему скрене у неколико наврата, од њеног зачетка, преко постепене надоградње, па све до свршетка старе и зачетка нове теме.

Наставно штиво

У настави се користе текстови који треба да буду садржајно везани за класичну цивилизацију, а формално подесни за језичку поуку. Разликују се три типа штива које ученици током наставе читају: то су вежбовно штиво, прилагођено штиво и изворно штиво. Вежбовно штиво није аутентично је састављено за потребе наставе. Прилагођено штиво је делом аутентично, а прилагођено према потребама наставе. Изворно штиво је у потпуности аутентично и не садржи делове који су или састављени или прилагођени за по-

требе наставе. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и планирање, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, развојним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса: ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима те даје одговарајуће наговештаје или решења; наставник преводи/разјашњава комад текста позивајући ученике да помогну где умеју; наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста. Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у ком модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта би требало да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Као и у случају латинског, једна од карактеристичних одлика наставе грчког језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању текстова на грчком језику. При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцендовању. При постепеном усвајању грчких облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетак – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике; оне махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. На својој страни, велики делови грчке синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непроменљивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред касније, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из грчке граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих

исказа на грчком, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се постиже кроз таква вежбања је неопходан корак ка развијању вештине читања, као темељном циљу наставе грчког језика.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у настави грчког језика треба да буде контролисана: нове речи се усвајају равномерно и у савладивом обиму, а њихов избор треба да се заснива на саставу основне лексике грчког језика, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће серверати (ни кроз штиво ни другим путем) само речи вредне меморисања. Наставник треба да одреди шта се од виђеног има упамтити а шта не, а меморисање оних речи које се на тај начин одаберу, потпомогнуто је мрежом њихових синонима и антонима, изведеница и асоцијација.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О вредностима и начелима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење грчког. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смеђују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, очи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и само-

стално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе грчке граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна грчке облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за први разред

Почетак учења Класичног грчког језика треба да садржи кратак осврт на историјске и географске оквире у којима је грчка цивилизација настала како би ученици стекли исправну представу о месту које грчки језик заузима, о његовом пореклу и смештају у склопу индоевропске језичке породице, о његовој историјској разгранатости, просторној распрострањености и дијалекатској раслојености. Важно је напоменути да је садржај програма овог предмета заснован на разумевању класичног грчког језика, тј. атичког дијалекта V и IV века пре нове ере. При учењу писма потребно је објаснити порекло грчког алфабета, а затим постепено приступити писању и читању, најпре једноставнијих, а затим и сложенијих речи, с посебним освртом на знакове који се при писању и изговору користе. Акцентске знакове, њихову функцију и употребу (промену акцента у различитим облицима исте речи) треба уводити постепено и обавезно уз обраду појединачних граматичких категорија (нпр. *a-* и *o-* основа). У области именске и глаголске промене треба инсистирати управо на најфреквентнијим типовима те промене, а изузетке треба обрађивати на крају, када се у штиву нађу. Код заменица и глагола треба инсистирати и на облицима и на функцији. Ради постепеног усвајања грчког вокабулара препоручљиво је имати у виду базични речник у обиму од 600 најфреквентнијих речи. У првом разреду с ученицима треба читати само вежбовно и прилагођено штиво. Како је употреба речника саставни део наставе класичног грчког језика, ученике треба, већ у првом разреду, упутити у правилну употребу, тј. читање и објашњавање одредница датих у речницима, и за то одвојити неколико часова. Извесну пажњу треба посветити и приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети неколико пробраних књига које им могу пружити шири обавештења.

За први разред препоручују се четири контролна задатка и три писмена задатка, и то два контролна задатка у првом тромесечју и један писмени задатак у другом тромесечју првог полугодшта, те два контролна и два писмена задатка у другом полугодшту.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба

да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образложе различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/

или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Први
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p><i>Основни ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи.</p> <p>– Проналази потребне информације у једноставним текстовима.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме једноставне реченице и адаптиране текстове на латинском језику</p> <p>– уочи поруку и протумачи садржај прочитаног текста</p> <p>– идентификује односе у тексту, међу реченицама и унутар реченица</p> <p>– преведе прочитано с ослонцем на дата објашњења, као и на усвојени вокабулар</p> <p>– примени правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи</p> <p>– изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи</p>	<p>– писмо, изговор и нагласак;</p> <p>– именске речи: деklinација, компарација;</p> <p>– морфологија глагола у индикативу, императиву и инфинитиву;</p> <p>– прилози и предлози;</p> <p>– реченица и њени делови, синтакса појединих падежа;</p> <p>– усвајање базичног вокабулара.</p>

<p>– Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има разумљив изговор.</p> <p>– Исправно ортографише обичне речи.</p> <p>– Исправно користи елементарне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p><i>Средњи ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава.</p> <p>– У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме.</p> <p>– Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу.</p> <p>– Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има јасан и разумљив изговор.</p> <p>– Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа.</p> <p>– Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза.</p> <p>– Исправно користи једноставне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p><i>Напредни ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава.</p> <p>– У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме.</p> <p>– Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>– Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>– Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу.</p> <p>– Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију.</p> <p>– Исправно ортографише и познаје принципе правописа.</p> <p>– Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома.</p> <p>– Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>	<p>– идентификује састав и функцију непосредних реченичних конституената</p> <p>– употреби, пасивно и активно, базични латински вокабулар</p> <p>– познаје речнички облик латинских речи</p> <p>– повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима и нарочито у класичном грчком, оплемењујући своју културу говора и изражавања</p>	
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латин-

ски, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског

референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења Латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;
- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;
- изворно штиво, тј. аутентични писажи из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;
- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;
- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;
- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, неизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савлађавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Једна од особености црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусирано-

сти, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у

реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убрјају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за први разред

Основи латинског изговора, акцентуације и правописа треба да буду предмет сталне пажње. Уместо таксативног излагања правила, потребна је константна практична поука, која ће подразумевати доследност од стране наставника, како у смислу властите узорне праксе, тако и у смислу захтева који ће се стављати пред ученике.

У сфери глаголске промене, на презентској основи треба стриктно разликовати конјугације (па ради тога пазити и на акценат). Код перфекатске основе не треба инсистирати на њеним типовима већ, напротив, на њеној непредвидљивости (и отуд неопходности памћења трећег основног облика глагола), а с друге стране на једнообразности и правилности промене.

У именској промени треба инсистирати на најфреквентијим типовима, а изузетке обрађивати засебно, када се нађу у штиву. Код заменица треба инсистирати, уз облике, на њиховој функцији, уз потребне дистинкције: именичка/придевска употреба, права/неправа показност итд.

Ради постепеног усвајања латинског вокабулара препоручљиво је имати у виду базични речник у обиму 600 најфреквентнијих речи.

– О литератури

Извесну пажњу треба посветити приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети свега неколицину пробраних књига које им могу пружити шири обавештења.

– Писмени задаци

За први разред прописују се три писмена задатка, од којих се један ради у првом полугодшту.

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ учења Основа класичних наука је да ученици изучавајући историјске и културне оквире у којима се развијала античка цивилизација развију темељнија и шира знања и вештине неопходне за разумевање античке и савремене епохе, као и да развију свест о значају и улози те цивилизације за европску и српску културу.

Разред **Први**
 Недељни фонд часова **1 час**
 Годишњи фонд часова **37 часова**

ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма:
<ul style="list-style-type: none"> – повезује митове и легенде са културно-историјским контекстом из којег су потекли; – истражује теме, мотиве и поруке митских прича и критички се односи према њима. поставља питања и образлаже своје одговоре на туђа питања; – проучава развој карактера у митској причи. сагледава мит из различитих углова. анализира поступке и осећања главних ликова; – препознаје и објашњава изразе преузете из хеленске митологије (Ахилова пета, Танталове муке и друго) и користи их са разумевањем; – препознаје богове, њихове атрибуте и симболе и митске представе у визуелним медијима и објашњава и уочава разлике у тим представама (у вазном сликарству, на фрескама, рељефима и мозаицима и у другим визуелним и материјалним изворима); – самостално приказује хеленске митске представе и богове у дигиталној, аудио-визуелној или писаној форми (слика, карикатура, макета, изложба, скеч, прича и друго); – користи хеленске митове и културно-историјски контекст из којег су потекли као инспирацију да осмишљава и ствара; – тумачи и упоређује митове о настанку света (хеленска космогонија спрам других креационих теорија); – препознаје слике хеленских светилишта и храмова, описује их и објашњава њихов некадашњи изглед и намену; – објашњава и демонстрира значај хеленске и римске културе у европској културној баштини; – објашњава и разликује значење кључних термина (религија, мит, легенда, политеизам, монотеизам, антропоцентризам, хибрис и друге); – описује и објашњава најважнија веровања и обреде у хеленском друштву и препознаје важност религијских обреда у животу људи; – примењује своје познавање хеленских митских прича и културно-историјског контекста из којег су потекле приликом савладавања градива првог разреда из књижевности (Хомерови епови и античка драма), историје (историја Старог века), ликовне културе (уметност античке Грчке). 	<ul style="list-style-type: none"> – садржај и значај класичних наука; – појам класичног као једне од кључних парадигми у развоју европске културе и уметности; – утицај античке културе на развој европске културе; – основне одлике хеленског мита; – сличности и разлике између мита, легенде и бајке; – повезаност хеленског мита са науком и уметношћу; – опште одлике хеленске религије (политеизам, синкретизам, антропоморфизам и друго); – основни облици испољавања религиозности у античким хеленским заједницама (храмови, жртвеници, светилишта, пророчишта, обреди, култови и друго); – стварање света у хеленском миту; – генеалогичка богова; – олимписки пантеон и важнији хеленски богови; – најважнији митски циклуси: тројански, тебански; мит о аргонаутима; – најважнији хеленски хероји: Херакле, Персеј, Тезеј и Орфеј.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Основи класичних наука ослања се на компетенције развијене учењем предмета Историја, Ликовна култура и Српски језик и књижевност и треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да знања о хеленској и римској цивилизацији користе за разумевање савремене епохе и начина на који данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Овако развијена знања, вредности и функционалне вештине ученици ће моћи да примењују у корелацији са оним које су стекли учењем предмета Класични грчки језик, Латински језик, Српски језик, Књижевност, Историја, Филозофија, Ликовна култура и Основи превођења у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу. Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова умногоме зависе од принципа, метода и средстава који се користе у процесу учења. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најделотворнији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе. Планирање наставе треба прилагодити могућностима одељења и интересовањима ученика имајући у виду време и окружење у којем ученици живе. Приликом планирања израде дидактичког материјала треба сарађивати са наставницима предмета Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија и са њима, колико је могуће, хронолошки ускладити обраде наставних тема тако да обраде наставних тема предмета *Основи класичних наука* претходе обрадама истих или сличних наставних тема тих предмета пружајући им тако драгоцену и незамењиву основу. Уколико је корелацију са другим предметима неизводљиво спровести хронолошки, треба са предметним наставницима сродних предмета размислити дидактички материјал (карте, мапе, слајдове, презентације и друго). У сарадњи са наставницима сродних предмета треба тематски усагласити планирање стваралачких активности ученика (семинарских радова, изложби, ликовних радова, есеја, представа и тако даље).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ и задаци предмета Основи класичних наука најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима за које овај предмет представља незамењиву основу. Приликом остваривања наставе и учења потребно је применити интегрисан приступ у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар самог предмета и других наставних предмета. У обради наставних наставних тема из области хеленске митологије најважније је истаћи њен ванвременски карактер и мит као језгро око којег су се формирали хеленска религија и хеленска, али у доброј мери и римска и европска књижевност. Посебну пажњу треба посветити појмовима који су неизоставни део митских прича а чија употреба је проширена на широк спектар наука и уметности савременог доба. Приликом обраде појединачних митова треба се ограничити на најприхваћеније верзије митских прича и основне црте богова и полубогова. Атрибути и епитети богова треба да буду заступљени у мери која доприноси темељнијем проучавању античке књижевности у програму предмета Књижевност у првом разреду али и програмима *Основи класичних наука*, Класични грчки језик и Основе превођења у програмима за други, трећи и четврти разред. Пожељно је да обраду појединих наставних тема из области хеленска митологија прати читање одломака античких извора, најпре у преводу, а затим и у оригиналу, на класичном грчком и латинском језику. Наставу из области хеленске митологије треба да прате ликовне представе митских прича и богова (важно сликарство, рељефи, мозаици, скулптуре и тако даље). У њима наставник заједно са ученицима треба да проучава садржај митских представа, симболе богова, њихове свете животиње и биљке. Наставне јединице о обредима, култовима, храмовима и светилиштима које припадају области хеленска религија треба да садрже и њихове представе у аудио-визуелним медијима (слике и снимци античких локалитета и њихове виртуелне реконструкције) како би ученици лакше уочили њихов некадашњи изглед и намену. Остваривање наставе треба да прате и самостални пројекти ученика као резултат њихове инспирације, самосталног истраживања и стваралачког рада.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом праћење и вредновања наставе користи се сумативно вредновање које процењује знање ученика на крају једне програмске целине, формативно вредновање које процењује знање током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције и самоевалуација. Најчешће технике сумативног вредновања су писмене и усмене провере знања, тестови и есеји а формативног вредновања реализација практичних задатака и посматрање и бележење ученикових активности током наставе. Сврха формативног вредновања је подстицање ученика и његово усмеравање у процесу учења правовременим повратним, усменим или писаним информацијама. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена. Елементи за праћење напредовања ученика су напредовање у комуникацији (у вербалном и писаном изражавању) на теме које се тичу класичне цивилизације, напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним), напредовање у развијању и примени идеја класичне цивилизације и напредовање у развијању позитивних ставова. Вреднује се активност ученика током рада на часу, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. У процесу вредновања наставе и учења кроз самоевалуацију ученик процењује властито знање, властите радове и успешност њихове презентације. Такође, ученик може да прати и вреднује рад осталих ученика, нарочито после индивидуалних или групних презентација.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

1. ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развој мотивације и самоиницијативе за учење, оспособљавање за самостално учење, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења;
- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- развој свести о себи, стваралачких способности и критичког мишљења;
- развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике;
- развијање позитивних људских вредности;
- развијање компетенција за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

2. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

I. Програми оријентисани на процес и исходе учења

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. Иза циља се налазе општа предметна и специфична предметне компетенције. У табели која следи, у првој колони наведени су стандарди који су утврђени за крај образовног циклуса, а који се делимично или у потпуности достижу на крају разреда, у другој колони дати су исходи за крај разреда, а у трећој се налазе теме/области са кључним појмовима садржаја. За предмете који немају утврђене стандарде за крај средњег образовања, у табели не постоји одговарајућа колона. Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају општег средњег образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и кључних појмова садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником*

о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања ученика путем усменог и писменог испитивања које даје најбољи увид у резултате учења, постоје и многи други начини које наставник може и треба да употребљава како би објективно проценио не само резултате већ и процес учења. У том смислу, путем посматрања, он може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде уверљива, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да развишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика је унапређивање језичког знања, стицање функционалне писмености, усвајање и неговање основних принципа језичке културе, развијање личног, националног и културног идентитета и љубави према матерњем језику.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и

стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно изnoseћи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о реченицама и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Кори-

сти више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некијевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

Стандарди образовних постигнућа ¹	ИСХОДИ По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА Кључни појмови садржаја програма
<p>2СЈК.1.1.4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће моделе при грађењу нових речи</p> <p>2СЈК.2.1.4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима.</p> <p>2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.</p> <p>2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторijум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорничкову аргументацију и објективност.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – објасни појам морфеме; – правилно разграничава граматичку основу и афикс; – разликује врсте и подврсте речи; – правилно одређује граматичке категорије речи; – правилно одваја творбenu основу и афикс; – разликује граматичку од творбене анализе речи (граматичку основу и наставак и творбenu основу и наставак); – упоређује творбене процесе и тачно одређује тип творбеног процеса у речи; – ствара нове речи према задатом творбеном моделу; – примењује правописна правила у писању полусложеница, сложеница, синтагми и у скраћивању речи; – користи правописне знакове у складу с правописном нормом; – у усменом изразу правилно употребљава граматичке облике речи; – примењује стечено знање о врстама речи и о творбеним процесима у анализи текста и богаћењу речника – самостално открива нормативна решења у вези с употребом различитих врста речи (помоћу правописа); – употребљава дигиталне садржаје у учењу (онлајн сајтови посвећени правопису и морфолошкој норми); – уноси правилно текст у меморију рачунара. 	<p>Систематизација. Морфологија (у ужем смислу).</p> <p>Морфологија (у ширем смислу). Правопис. Језик и језичка култура.</p>

¹ Стандарди образовних постигнућа достижу се на крају општег средњег образовања. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и

у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међу-предметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика у многоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског

претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдили и потврдили савремена пракса и методика наставе и учења српског језика (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави српског језика користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за други разред филолошке гимназије у делу Језик организован је у четири области/теме и усклађен са исходима за овај разред а према описима стандарда ученичких постигнућа). Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Систематизација. У оквиру ове теме утврђује се градиво из првог разреда гимназије (гласови и гласовне промене; акценат).

Морфологија у ужем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из морфологије стечена у основној школи.

Потребно је објаснити разлику између морфологије у ужем смислу и творбе речи, тј. разлику између граматичких и творбених морфема. На једноставним примерима треба објаснити појам морфеме, дати поделу морфема и показати однос између морфеме и речи. Поделити речи на променљиве и непроменљиве, а у оквиру променљивих указати на именске речи (и њихову граматичку основу) и глаголе са два типа граматичке основе. Објаснити шта су то граматичке категорије и дати поделу на морфолошке и класификационе.

Сваку врсту речи обратити посебно: променљиве и непроменљиве речи; именице, граматичке категорије именица (падеж, граматички број, граматички род), врсте именица према значењу, деklinацију именица (именице прве, друге, треће и четврте врсте); придеве, граматичке категорије придева (граматички род, граматички број, падеж, придевски вид, поређење [компарација]), врсте придева према значењу, деklinација придева, компарацију придева, придевски вид; заменице, граматичке категорије заменица (граматички род, граматички број, падеж, лице), именичке заменице (личне и неличне именичке заменице), придевске заменице, деklinацију заменица; бројеве (главни и редни бројеви), граматичке категорије бројева (граматички род, граматички број, падеж), врсте главних бројева: основни бројеви, збирни бројеви, бројне именице, бројни придеви; глаголе, морфолошке граматичке категорије глагола: глаголско време и глаголски начин, лице, граматички број, граматички род (код облика који разликују м., ж. и с. род), стање (актив и пасив), потврдноћ/одричноћ; класификациону граматичку категорију глагола: глаголски вид; глаголски род (непрелазни, прелазни и повратни глаголи), конјугација глагола (глаголске основе, лични и нелични глаголски облици [прости – презент, императив, глаголски прилог садашњи, имперфекат, трпни глаголски придев, инфинитив, аорист, глаголски прилог прошли, радни глаголски придев и сложени – перфекат, плусквам-перфекат, футур први, футур други, потенцијал], облици пасива); суплетивизам у промени облика речи; прилоге, врсте прилога; помоћне речи: предлоге, везнике и речце; узвике.

Морфологија у ширем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из творбе речи стечена у основној школи.

Потребно је објаснити творбене морфеме, указати на разлику између граматичке и творбене анализе речи, сваки тип творбеног процеса посебно, дати поделу творбених морфема на једноставним примерима и показати грађење речи путем творбе именица, придева, глагола и осталих врста речи.

Обратити посебно: творбене морфеме (творбену основу и афикс); творбену анализу речи граматичку основу и наставак и творбену основу и наставак); (творбене процесе (извођење [деривација], слагање [композиција], комбинована творба, творба претварањем); творбу именица извођењем (изведене именице са значењем особа, биљака и животиња, предмета, места, изведене глаголске и апстрактне именице, изведене именице субјективне оцене, именице изведене граматичким суфиксима); творбу именица слагањем и префиксалну творбу именица; именичке полусложенице; комбиновану творбу именица; творбу именица претварањем; творбу придева извођењем (изведени присвојни, описни и њима сродни придеви, изведени придеви субјективне оцене); творбу придева слагањем и префиксалну творбу придева; придевске полусложенице; комбиновану творбу придева; творба придева претварањем; творбу глагола извођењем; творбу глагола слагањем и префиксалну творбу глагола; творбу у осталим врстама речи; калк; префиксоиде и суфиксоиде пореклом из класичних језика.

ОБЛАСТ: ПРАВОПИС

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Посебно обратити: спојено и одвојено писање свих врста речи, правописне знаке (тачка, две тачке, три тачке, црта, заграда, апостроф, знак дужине), скраћенице и правописна решења у куцаном тексту (белине/размаца, штампарски типови слога). Препоручују се вежбе писања различитих врста речи током часова обраде и утврђивања морфологије у ужем смислу. Посебно обратити пажњу на писање глаголских именица са префиксом не (као што је: непознавање), вишецифрених бројева – основних и редних, именичких и придевских изведеница изведених од бројева (попут: седамдесетпетогодишњица/75-годишњица), датума, разлике у писању заменица са предлогом по (нпр.: по нешто/понешто) и речцом год (нпр.: ко год/когод), придева, писања предлога на и у са збирним бројевима: на двоје (поделити), на троје, удвоје, утроје, учетворо.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Унапређивање и opleмњивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање.

Програм за други разред гимназије у области Језик и Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења Језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 6 часова, по три за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење хириличког писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Усмено изражавање

Препоручује се усавршавање говорне норме и тумачење нормативних решења у вези с употребом променљивих и непроменљивих врста речи и њихова примена у усменом изражавању.

Писано изражавање

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се исписивање задатих именских речи и глагола из погодног књижевног текста и из функционалног стила (разговорног, новинарског и научног) и анализа њиховог граматичког облика с усмереним задацима (граматички род, граматички број, падеж, лице, глаголски облик). Исписивање твореница из погодног књижевног или неуметничког текста и анализа њиховог творбеног значења.

Лексичко-граматичке вежбе

Богаћење речника: примена творбених модела у грађењу нових речи.

Правописне вежбе

Писана норма. Правописна решења у вези са спојеним и одвојеним писањем речи, писањем скраћеница и употребом правописних знакова.

Дигитална комуникација и рад на рачунару

У дигиталној интерперсоналној комуникацији младих утврђено је да скраћенице воде порекло у већој мери из енглеског језика, а у мањој из српског језика. Доминантан принцип скраћивања речи из енглеског језика је почетно скраћивање, док је код речи које воде порекло из српског језика присутно и почетно и сажето скраћивање. Препоручује се истраживачки задатак: Промене језичког знака у дигиталној комуникацији – скраћивање речи.

Писање и обрада текста на рачунару

Два школска писмена задатка.

Програм за други разред гимназије у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева усмено и писано изражавање.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења Књижевности је утврђивање и унапређивање језичке и функционалне писмености; развијање читалачких навика и стицање унутрашње мотивације за читање; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; развијање личног идентитета, критичког мишљења и стваралачких компетенција заснованих на изучавању књижевности; оспособљавање за евалуацију и самоевалуацију стваралачке продукције ученика; развијање самосталног ученичког израза (усменог и писаног); неговање културе слушања и говорења; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорни и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорни или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорни или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Тумачи кључне чињоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложености стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевноисторијски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Стандарди образовних постигнућа ²	ИСХОДИ По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ Кључни појмови садржаји
<p>2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.</p> <p>2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.</p> <p>2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.</p> <p>2СЈК.2.2.2. Познаје књижевноисторијску терминологију и књижевноисторијска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.2.5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).</p> <p>2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.</p> <p>2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноисторијских и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.2.9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноисторијских и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – наведе и објасни друштвено-историјске околности које су утицале на појаву барока у српској култури; – упореди стилска средства барока са уметничким средствима претходних епоха (праваца); – напише текст примењујући поетичка обележја барока – одреди друштвени и културолошки значај просветитељских идеја, посебно у српској култури; – повеже појаве у књижевности са културноисторијским и политичким процесима у доба романтизма; – објасни утицај романтизма на формирање националног идентитета; – састави табелу са најзначајнијим представницима романтизма, њиховим делима и одликама; – издвоји као важну романтичарску новину појаву трагања за бесконачним у просторима сопствене свести; – упореди стилске карактеристике европског и српског романтизма; – сагледа смену културних парадигми у српској књижевности и култури; – напише текст примењујући поетичка обележја романтизма; – утврди разлике у приступу стварности типичне за романтизам и реализам; – анализира различит статус приповедача у делима романтичара и реалиста; – доведе у везу природне науке и научне методе и поетку писца реалиста; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>I</p> <p>а) Барок у европској књижевности</p> <p>б) Барок у Дубровнику, Далмацији и Боки</p> <p>в) Барокне тенденције у српској књижевности</p> <p>II</p> <p>а) Класицизам и просветитељство у европској књижевности</p> <p>б) Просветитељство и класицистичке тенденције у српској књижевности</p> <p>III</p> <p>Романтизам у европској и српској књижевности</p> <p>IV</p> <p>Реализам у европској и српској књижевности</p> <p>V</p> <p>Дијалог књижевних епоха</p>

<p>2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.</p> <p>2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.</p> <p>2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнаучних текстова у оквиру школске лектуре и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.</p> <p>2СЈК.3.2.5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.</p> <p>2СЈК.3.2.8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на тему из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на тему из књижевности, језика и културе.</p> <p>2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторijум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на тему непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.</p>	<p>– коментарише ангажованост књижевности реализма у вези са друштвеним и политичким појавама;</p> <p>– упореди и примерима илуструје књижевне одлике дела која припадају реализму;</p> <p>– протумачи и вреднује посебности књижевних јунака и јунакиња који припадају реализму (проблем рода, идентитета, класне раслојености);</p> <p>– анализира социјалну типизираност и карактерну диференцираност јунака епохе реализма;</p> <p>– сагледа развој реалистичког романа и приповетке, нарочито продубљивање социјалне и психолошке мотивације ликова у односу на раније епохе;</p> <p>– именује кључне теме и идеје карактеристичне за европски и српски реализам;</p> <p>– разуме регионализам као обележје српског реализма;</p> <p>– анализира и упореди издвојене проблеме у књижевним делима која припадају различитим епохама;</p> <p>– увиди принципе смене поетичких парадигми у књижевноисторијском следу;</p> <p>– анализира трајност књижевних метода (барокних, романтичарских, реалистичких) и њихову сублимацију у модерном књижевном изразу;</p> <p>– примени правописна решења у вези са писањем скраћеница;</p> <p>– примени основна типографско-правописна решења у вези са куцаним текстом (размак и штампарски типови слога);</p> <p>– учествује у јавним разговорима са више учесника (на теме из области језика и књижевности);</p> <p>– обликује свој говор према ситуацији и примени књижевнојезичку норму;</p> <p>– састави сложенији текст, служећи се описом и приповедањем.</p>	<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правопис • Усмено и писано изражавање
--	---	--

- 2 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.
- С обзиром на сложеност предмета Књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; оспособљавају се за

живот у мултикултуралном друштву; развијају опште и међупредметне компетенције, релевантне за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависи од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава

чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења Књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медиацентри, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави Књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм за други разред филолошких гимназија из Књижевности организован је у пет области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа).

I

а) Барок у европској књижевности; б) Барок у Дубровнику, Далмацији и Боки; в) Барокне тенденције у српској књижевности

Предвиђени садржаји³

а) У оквиру ове теме ученици ће се упознати са бароком као стилем у европској и српској књижевности, као и са културно-уметничким контекстом у којем барок настаје и развија се. Потребно је истаћи кључне одлике у погледу стила, форме, особености барокног погледа на свет и доминантних тема и указати на однос према епохама које књижевноторијски претходе бароку (хуманизам и ренесанса; средњи век).

Да би се књижевни период потпуније разумео и доживео, у рад се може укључити драма **Педро Калдерона де ла Барке – Живот је сан** (изборни садржај) у којој се испољавају све значајне особености барока као уметничког правца: хришћанске и морализаторске теме, преплитање сна и јаве, несталност (света, живота, младости, моћи, лепоте), игра судбине, раскошност сценског израза.

б) Барок као правац у контексту српског језичког простора, који се могао развити само на приморју под млетачким утицајем (Дубровачка Република, Далмација, Бока Которска), биће истражен на највећем делу дубровачког и јужнословенског барока – историјско-романтичном спеву **Осман И. Гундулића (I и VIII певање)**. Осим типичне барокне атмосфере, тема и мотива (посебно знамените алегорије „кола среће“), учити специфично историјску тематику спева, прожету романтичним епизодама, као и словенско и српско родољубље.

в) Барокне тенденције биће сагледане у контексту културе српског нација који се обрео унутар Хабзбуршке монархије.

Будући да се о бароку као издиференцираном књижевном правцу не може говорити у овим географским оквирима српске књижевности, наставник ће подсетити ученике на културноисторијски амбијент у којем се налази српски народ и његова култура крајем XVII и у XVIII веку (Велика сеоба Срба 1690, сеоба 1739; Срби као *corpus separatum* у Хабзбуршкој монархији). Указујући на ову прекретницу и формирање нових културних центара ван матице, нагласиће улазак овог дела српског народа у сферу

средњоевропских културних и књижевних токова и узора, уз истовремено истрајавање образаца старе књижевности и окренутост ка Русији. Такође, истаћи ће стилску разноврсност XVIII века у српској књижевности у погледу укрштаја различитих поетичких тенденција (средњовековних, барокних, класицистичких, просветитељских), због којих прецизно стилско и књижевноторијско одређење појединих периода није могуће, све до последњих деценија века, када ће превагнути епоха просвећености.

При обради дела установиће се оријентисаност на националне теме и питање књижевног језика (српскословенски, рускословенски, славеносрпски, народни), као и на типично барокну сложеност и мелодичност израза. Елементи барокног стила препознаваће се и испитивати на следећим наставним садржајима: **Гаврил Стефановић Венцловић, Црни биво у срцу** и **Захарија Орфелин, Плач Србији**, уз увиђање веза са токовима старе српске књижевности и првим знацима просветитељских идеја.

Истрајавање средњовековних жанрова и традиција могуће је истаћи у **Молитви заспалом Господу Арсенија Чарнојевића** (изборни садржај), као примеру старе, молитвене лирике инспирисане националноисторијским усудом а проткане типичним барокним сликама и фигурама (живот као лађа на океану итд.), док су **Похвала књизи** и **Беседа шајкашима** Гаврила Стефановића Венцловића (изборни садржај) текстови погодни за уочавање просветитељских идеја и изражите оријентисаности на национална и локална образовна питања.

Да би се разумео барок као епоха и његови одјаци, и успоставила веза са савременим доживљавањем света, наставници могу понудити ученицима упознавање са делима савремене књижевности која одражавају барокни дух времена или поглед на свет, као што је поезија **Милосава Тешића Прелет севера – Круг Рачански Дунавом / Као лађа на пучини** (изборни садржај); или роман **Радослава Петковића Судбина и коментари** (изборни садржај) чија радња је смештена у XVIII век на просторе где живе угарски Срби и који тематизује лажирање словенске историје, тежњу ка слободи српског народа, однос европских моћника и српске елите тог доба, уводећи као књижевне ликове многе историјске личности – кључне фигуре тог века: Доситеја Обрадовића, грофа Ђорђа Бранковића или Арсенија Чарнојевића, али и стрип-јунака Корта Малтезеа. Потпуније разумевање барока и његово својеврсно „оживљавање“ у нашој савремености може се постићи читањем прича **Милорада Павића Силазак у лимб** и **Извртута рукавица** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Иван Гундулић, *Осман* (прво и осмо певање)

Гаврил Стефановић Венцловић, *Црни биво у срцу*

Захарија Орфелин, *Плач Србији*

Изборни садржаји:

Педро Калдерон де ла Барка, *Живот је сан*

Арсеније Чарнојевић, *Молитва заспалом Господу*

Гаврил Стефановић Венцловић, *Беседа шајкашима или Похвала књизи*

Милосав Тешић, *Прелет севера – Круг Рачански Дунавом* или *Као лађа на пучини*

Радослав Петковић, *Судбина и коментари*

Милорад Павић, *Силазак у лимб* или *Извртута рукавица*

II

а) Класицизам и просветитељство у европској књижевности
б) Просветитељство и класицистичке тенденције у српској књижевности

Предвиђени садржаји

а) Ученике упознати са поетиком, узорима и представницима класицизма и значајем просветитељства као духовног и интелектуалног покрета у европској култури и књижевности.

Истаћи драму као омиљени класицистички жанр. Обележја епохе, угледање на антику и типолошке одлике класицистичке комедије и трагедије могу се обрадити на **Молијеровом делу Тердица**, или трагедијама **Жана Расина, Федра** или **Пјера Корнеја, Медеја** (изборни садржај).

³ У тексту су посебно назначени садржаји из изборног програма. Сви остали садржаји обрађују се као обавезни. У оквиру изборног програма унет је и један број текстова из националних књижевности према језицима који се проучавају у филолошким одељењима да би се оствариле међупредметне компетенције.

Предочити ученицима кључне идеје просветитељства, утицај рационализма на њихово формулисање и значај „века просвећености“ у европској култури (енциклопедисти итд.), те појаву сентиментализма на крају епохе, као отпор рационалистичкој филозофији.

б) У оквиру ове теме ученицима је потребно указати на временско неподударање просветитељства и класицизма у европској и српској књижевности и култури, и истакнути да су, поред заједничких идеја које су обележиле тај период у Европи, српска култура и књижевност снажно усмерене на образовање националног бића и јачање идеје о употреби народног језика у књижевности и култури. У том смислу ученике треба упознати са улогом коју је у нашој култури одиграо **Доситеј Обрадовић**, најзначајнија личност српске просвећености, и то показати на његовом програмском тексту **Писмо љубезном Харалампију**. Читање првог дела Доситејевог аутобиографије **Живот и прикљученија** треба усмерити на дефинисање његовог просветитељског програма, уочавање жеље за самообразовањем, за путовањем као могућношћу просвећивања и васпитавања српске младежи; песма **Востани Србије** треба да се чита као сублимација свих просветитељских идеја дубоко прожетих националном самосвесношћу и традицијом.

Кроз дело **Тврдица** ученици треба да се упознају са нашим најзначајнијим класицистичким писцем и оцем српске комедије, **Јованом Стеријом Поповићем**. Мотив тврдице може се сагледати упоредо са Молијеровим истоименим делом из изборног садржаја. Генезу типа шкртог старца могуће је пратити од нове античке комедије, преко римске палијате и ренесансне ерудитне комедије на примеру **Плаутове** комедије **Ћуп**, уз подсећање на Држићеву ерудитну комедију обрађену у првом разреду. У тумачењу Стеријине комедије нарочито треба издвојити и нагласити специфичности нашег менталитета и нарави и уочити на који начин то корелира са овим интернационалним мотивом. Пожељно је, такође, кроз ову комедију извести закључке о грађанском животу у српској средини на прелазу из XVIII у XIX век.

Обавезни садржаји:

Доситеј Обрадовић, *Писмо Харалампију*; *Живот и прикљученија* (први део); *Востани Србије*

Јован Стерија Поповић, *Тврдица*

Изборни садржаји:

Молијер, *Тврдица*

Плаут, *Ћуп/Шкртац (Aulularia)*

Жан Расин, *Федра* или Пјер Корнеј, *Медеја*]

III

Романтизам у европској и српској књижевности

Предвиђени садржаји

а) Романтизам као стилска формација биће сагледан у ширем амбијенту и духовној клими с краја 18. и првих деценија 19. века (негација класицизма и рационализма; идеализам, снажање патриотизма, идеал слободе; духовно клонуће и бег од стварности, тежња ка бескрају). Са водећим идејама и сензибилитетом епохе ученици ће се упознати читањем **Новалисових Фрагмената** (субјективизација израза, поезија као апсолутна реалност, идеал лепоте и тајне). **Гетеов** роман у писмима **Јади младог Вертера** може послужити као погодан литерарни увод у поимање романтичарског доживљаја света (изборни садржај).

Поетичке одлике романтизма и однос према класицизму могу се сагледати и кроз одломке манифеста **Виктора Игоа Предговор Кромвелу** (изборни садржај) да би се ученици упознали са појмом *гротескно*, као и са односом романтичара према оригиналности и слободи у уметности.

Са једном од најважнијих одлика романтизма – осећањем и темом светског бола („велтшмерц“) ученици ће се срести у делима **Чајлд Харолд Цорца Гордона Бајрона** (одломци) и **Евгеније Оњегин** **Александра Сергејевича Пушкина**. Ако се јави интересовање за продубљивање ове теме, ученици могу у договору са наставником бирати да читају и **Пушкинову** поему **Цигани** (изборни садржај), у којој се такође обрађује тема слободе, неспутаног живота и трагања за даљинама. Уместо Пушкинове поеме, са ученицима се може обратити роман **Михаила Љермонтова Јунак**

нашег доба (изборни садржај), чији главни јунак, као и Пушкинов **Оњегин**, представља тип „сувишног човека“.

Обавезни садржаји:

Новалис, *Фрагменти* (773, 780, 1186, 1187, 1188, 1197, 1204, 1209, 1214, 1229, 1788)

Цорц Гордон Бајрон, *Чајлд Харолд* (Прво певање, 1–10)

Александар Сергејевич Пушкин, *Евгеније Оњегин*

Изборни садржаји:

Гете, *Јади младог Вертера*

Виктор Иго, *Предговор Кромвелу* (одломци: теорија гротеске, драмска јединства, слобода у уметности)

Александар Сергејевич Пушкин, *Цигани* или Михаил Јурјевич Љермонтов, *Јунак нашег доба*

б) Аспект романтизма који се односи на тематизовање мрачних понора човекове душе, визија, халуцинација, страшног, језовитог и фантастичног ученици ће савладати читањем поеме **Гавран** **Едгара Алана Поа**.

Постоји ли потреба или интересовање за продубљивањем ове теме, наставници могу дати прилику ученицима да прочитају поему **Лазе Костића Спомен на Руварца** (изборни садржај), која се атмосфером, ритмом а донекле и темом надовезује на Поову поему; као и **Колрицову Песму о старом морнару** (изборни садржај). Ова тема се у прози може обрађивати на примеру приповетке **Едгара Алана Поа Маска Црвене смрти** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Едгар Алан По, *Гавран*

Изборни садржаји:

Лаза Костић, *Спомен на Руварца*

Семјуел Тејлор Колриџ, *Песма о старом морнару*

Едгар Алан По, *Маска Црвене смрти*

в) Специфичности романтизма у српској књижевности, односно усмереност на национално буђење и интензивирање стварања на народном језику обрађиваће се у контексту смене културних парадигми и језичке реформе **Вука Стефановића Караџића** – читањем његових дела **Критика на роман Љубомир у Јелисиуму**; **Писмо кнезу Милошу** (одломци) и драмског спева **П. П. Његоша Горски вијенац**.

Романтичарска тема љубави према мртвој драгој, елегичан однос према животу и умирању и аутопоетички мотиви обрађиваће се кроз поезију **Бранка Радичевића**, **Кад милидија' умрети**; **Јована Јовановића Змаја**, **Ђулићи увеоци** (избор); **Ђуре Јакшића**, **На Лунару**; **Лазе Костића**, **Међу јавом и мед сном**; **Santa Maria della Salute**. Животни и поетски став горде и узвишене усамљености карактеристичан за бајронизам препознаје се у песми **Ђуре Јакшића**, **Орао**. Уколико се ученици заинтересују, треба обрадити поезију четири романтичара у већем обиму, указујући и на друге поетичке одлике српског романтизма (изборни садржај).

Заинтересованим ученицима треба пружити могућност да типичне романтичарске мотиве и идеал лепоте сагледају из перспективе европске књижевности, на примеру песме **Лорелај Хајнриха Хајнеа** (изборни садржај) или једне од најлепших песама српског језика **Ноћ скупља вијека П. П. Његоша** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Вук Стефановић Караџић, *Критика на роман Љубомир у Јелисиуму*; *Писмо кнезу Милошу* (одломци)

П. П. Његош, *Горски вијенац*

Бранко Радичевић, *Кад милидија' умрети*

Јован Јовановић Змај, *Ђулићи увеоци* (избор)

Ђура Јакшић, *Орао*; *На Лунару*

Лаза Костић, *Међу јавом и мед сном*; *Santa Maria della Salute*

Изборни садржаји:

Хајнрих Хајне, *Лорелај*

П. П. Његош, *Ноћ скупља вијека*]

IV

Реализам у европској и српској књижевности

Предвиђени садржаји

Културноисторијски контекст реализма; утицај природних наука и научних метода на поетику епохе и књижевну прак-

су. Карактеристике и вредности књижевности реализма, као и његова ангажованост на плану друштвених појава, уочавају се и продубљују читањем програмских текстова: **Оноре де Балзак**, **Предговор Људској комедији (одломак)** – поетичке и тематске особености реализма; **Светозар Марковић**, **Певање и мишљење** – социјални и идеолошки предзнак реализма као правца.

Европски реализам ће бити сагледан кроз дела значајних представника: **Оноре де Балзак**, **Чича Горио** – социјално раслојавање унутар француског друштва и морално урушавање породице; **Николај Васиљевич**, **Гогољ Шињел** – сатирична критика друштва, хумор и гротеска; **Лав Николајевич Толстој**, **Ана Карењина** – лицемерје руског аристократског друштва, положај жене, трагичне последице које настају у сукобу емоционалног и друштвено прихватљивог модела живота, одступање од стереотипне друштвене улоге (Ана, Љевин) и боготражитељска настојања у спознаји смисла живота (Љевин).

Специфичности реализма у српској књижевности посматраће се кроз неколико доминантних струја и њихових представника: **Јаков Игњатовић**, **Вечити младожења** – околности грађанског живота војвођанских Срба; хроника пропадања породице; тема очеве и деце, старих и младих (успоставити паралелу између поклоника моде и луксузног живота младих у свету Игњатовићевог дела и данашње генерације: одбацивање одговорности, склоност ка забави и лагодном живљењу, претераном дотеривању, закаснило одрастање; последице таквог живота); **Милован Глишић**, **Глава шећера** – тематске специфичности српске сеоске приповетке, социјална мотивација, капиталистичко-зеленашко израбљивање сељака, психолошка мотивација (снови, привиђења, фантастика); **Стеван Сремац**, **Ибиш-ага** или **Кир Герас** – чување традиције народног живота на југу Србије, мешање култура, језика, складност живота унутар мултиетничких друштава (српско, турско, грчко-цинцарско итд.); **Симо Матавуљ**, **Поварета** – специфичности живота на острву, окошталост друштвених норми, унутрашња (психолошка) и спољашња (друштвена) забрана нарушавања друштвених стереотипа; **Лаза Лазаревић**, **Ветар** или **Швабица** – развој српске реалистичке приповетке у правцу осликовања живота интелектуалца у патријархалној средини на прелазу између два века, дубока психолошка и емоционална проживљавања јунака (психолошка приповетка), промена наративних поступака и отварање према модерним облицима приповедања; **Радоје Домановић**, **Данга** и **Бранислав Нушић**, **Госпођа министарка** – друштвена и политичка критика на прелазу XIX у XX век – сатирично, хумористичко, комично. Ако ученици покажу интересовање за сатиричну приповетку у српској књижевности може се обрадити и приповетка **Вођа Радоја Домановића** (изборни садржај).

Заинтересованим ученицима се може понудити да прочитају дела из савремене књижевности у којима се могу препознати одједи односно елементи реализма: **Драгослав Михаиловић**, **Кад су цветале тикве** (изборни садржај) – бруталност и окрутност живота на социјалној маргини, улични морални кодекс, условљеност живота историјским и идеолошким контекстом итд. Поред тога, може им се омогућити сагледавање конвенција о родној улози жене у друштвеној и приватној сфери кроз проблемску анализу реалистички заснованог драмског класика **Хенрика Ибзена Нора (Луткина кућа)** или у новели **Томаса Хардија Жена с маштом** (изборни садржај). Утицај друштва на обликовање личног живота, различити видови предрасуда и стереотипа у односима српске и грчко-цинцарске средине могу се уочити у одломку романа из живота старог Београда **Драгутина Илића Хаџи Диша** (изборни садржај), као што се класни и родни стереотипи који угрожавају личну оствареност могу посматрати у роману **Џејн Остин Гордост и предрасуда** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Оноре де Балзак, *Предговор Људској комедији (одломак)*
Светозар Марковић, *Певање и мишљење*
Оноре де Балзак, *Чича Горио*
Николај Васиљевич Гогољ, *Шињел*
Лав Николајевич Толстој, *Ана Карењина*
Јаков Игњатовић, *Вечити младожења*

Милован Глишић, *Глава шећера*
Стеван Сремац, *Ибиш-ага / Кир Герас*
Симо Матавуљ, *Поварета*
Лаза Лазаревић, *Ветар/Швабица*
Радоје Домановић, *Данга*
Бранислав Нушић, *Госпођа министарка*

Изборни садржаји:

Радоје Домановић, *Вођа*
Драгослав Михаиловић, *Кад су цветале тикве*
Драгутин Илић, *Хаџи Диша* (прво поглавље)
Хенрик Ибзен, *Нора (Луткина кућа)*
Томас Харди, *Жена с маштом*
Џејн Остин, *Гордост и предрасуда*

V

Дијалог књижевних епоха

Сублимација уметничких тенденција у књижевности XX века: стапање реалистички заснованог приповедања и модернистички поступака, као и модернистичко преиспитивање смисла живота (смисла људских поступака), ослањање на легенду и предање сагледаће се у антологијским приповеткама **Иве Андрића**: **Пут Алије Ђерзелеза** – легендарни епски јунак у модернистичкој наративној матрици (идеализација – детронизација – карикатура), сан о недохватној жени, неостварена жудња за љубављу, трагична промашеност; **Мост на Жени** – мост као Андрићев опсесивни мотив, смисао задужбинарства; трајност уметности; **Аникина времена** – тема фаталне и трагичне лепоте; лепота и мржња; доживљај социјалне и емотивне страности; сложена композиција и смењивање приповедача, аспект веродостојности (преношење познате приче), антрополошка природа зла (мрачне силе у човеку, убиство, мржња итд.), отпор патријархалним нормама, лепота као моћ – преиспитивање родних стереотипа (женска слобода, потчињеност мушкараца жени итд.).

Обавезни садржаји:

Иво Андрић, *Пут Алије Ђерзелеза; Мост на Жени; Аникина времена*

Од понуђених дела из изборног садржаја, наставник обавезно бира 8.

Све што се чита и обрађује у настави књижевности сматра се лектиром. Дела за чије је читање ученицима потребно више времена посматрају се као домаћа лектира и њихова обрада благовремено се најављује да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима Књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектуру прате обимни и детаљни истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодovati и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у претходним разредима и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност.

Од укупног броја часова на којима се током године реализује настава у филолошкој гимназији и у филолошким одељењима, предлаже се да се на 85 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Нека књижевна дела изискиваће један час, нека два или три, а нека и више часова, те ће наставник предвиђати и планирати динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива, усклађујући је са комплексношћу тумаченог дела, укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика. Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира. Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације

(савремени роман, драмски текст, филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела: читање и тумачење књижевних дела (примарни извор), коришћење уџбеника, секундарних извора за тумачење књижевних дела.

Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Нивон обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајне, логичке и специјалне (стручне) методе. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се тумаче као појаве у конкретним уметничким делима, а знања о њима се развијају и усавршавају.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и друге стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма и усклађени су са смеровима филолошких гимназија и одељења да би се оствариле специфичне међупредметне компетенције. Наставник је у обавези да у договору са ученицима осим књижевних дела из обавезног програма обради и 8 дела из изборног програма.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијег виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања планира се и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис. Усмено и писано изражавање

У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Књижевности.

Развијање ових кључних компетенција уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање. Препоручује се увођење есеја и упознавање ученика са основним одликама.

Програм за други разред филолошке гимназије у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и

исправка писменог задатка подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење хириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривање узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Реализација наставе језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добро и корисно наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасно и ефективно требало би унапредити.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДРУГИ РАЗРЕД

MAGYAR NYELV

A Magyar nyelv tantárgy tanulásának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi kultúra elsajátítása és ápolása; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkulturáját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyel-

vi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizze és ápolja anyanyelvét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelvváltozatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezés módjával.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezetét, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előirányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szakszövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezetét, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A tananyagot kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás).

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezetét, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban

(szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszerrel.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK:

Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viszonyul anyanyelvére, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan).

Jól tájékozik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alakítási rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőt, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát.

Kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészleteket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerezésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki, és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magán- és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja érettségi dolgozatát tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai és szerkezetét követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszközeit. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetika eszközei ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkeze-

téről. Elemzési készségeinek birtokában biztonsággal kezeli az anyanyelv morfológiai rendszerét, felismeri a mondat részeit, és megfelelő mondatmodellek révén elemzi őket.

Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stíluszeszközöket. A tömegkommunikációs témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédhelyzetekben a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozódik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulónak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani

ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás fokozatainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a megfelelő kapcsolóelemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, rövid értekezések, esszék elkészítésére.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

Tantárgy neve	Magyar nyelv
Osztály	Második
Évi óraszám	74 óra (2 óra hetente)

Tudásszabványok ¹	KIMENET A második osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, megszerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapfogalmával: érvtípusok, retorikai eszközök. Tud vázlatot készíteni.</p> <p>2MNY.1.1.9. Ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, a szöveg felépítését. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések). Felismeri a szövegösszetartó erőt, a kapcsolóelemeket. Megismerkedik az írott és beszélt szövegtípusokkal. Felismeri az elbeszélő, leíró, érvelő szövegtípusokat (kommunikációs funkció szerinti felosztásban). Megismeri a hivatalos nyelvhasználat szövegtípusait: kérvény, levél, önéletrajz, motivációs levél.</p> <p>2MNY.2.1.1. Különböset tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzió stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szóbeli beszéd felépítésével.</p> <p>2MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban. Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2MNY.2.1.6. Ismeri a paronimákat, homonimákat. Tisztában van a paronimákhoz kötődő nyelvhelyességi tudnivalókkal. Irodalmi alkotások elemzésekor alkalmazza a szó hangulati értékéről szerzett ismereteit.</p>	<p>– tudatossá válnak a különféle kommunikációs helyzetekben alkalmazandó magatartásformák, a nyelvi megnyilatkozás követelményei, a más kultúrákkal való kapcsolattartás fontossága és sajátosságai;</p> <p>– a szövegalkotás fázisainak az ismeretében különféle szövegfajtaikat alkot;</p> <p>– kialakulnak a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvváltozat követelményeihez igazodó megnyilatkozásformák;</p> <p>– megismeri a hatékony kommunikáció követelményeit;</p> <p>– biztosan alkalmazza az érvelés technikáját;</p> <p>– megismeri a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát;</p> <p>– a tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban világos, ok-okozati viszonyra, példákra, ellentételezésre, analógiára stb. építően érvel;</p> <p>– az érvelés technikájának biztonságos alkalmazásával különféle beszédhelyzetekben alkalmazandó szövegeket hoz létre;</p> <p>– alkalmazza a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát;</p> <p>– képes a problémamegoldó gondolkodásra, a gondolatok önálló megfogalmazására, önálló ítélethozatalra;</p> <p>– ismeri a nyelvi rendszer szintjeit, sajátosságait;</p> <p>– egységben szemléli a nyelvi szintekkel kapcsolatos ismereteket;</p> <p>– tudatosítja a magyar nyelv agglutináló jellegéből eredő kifejezési lehetőségeket;</p> <p>– folyamatosan gazdagítja a szókincsét;</p> <p>– korrelációt állít fel az anyanyelv és az idegen nyelvek között;</p> <p>– elemzési készségek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonsággal kezeli.</p> <p>– felismeri a hivatalos és publicisztikai szövegek stílusjegyeit, és ismeretei birtokában képes megfelelő stílusú közéleti jellegű és publicisztikai szövegtípusokat létrehozni.</p> <p>– elsajátítja a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát, írásbeli és szóbeli megnyilvánulását igényesség, választékosság jellemzi;</p> <p>– pozitív viszonyt alakít ki a helyesíráshoz és nyelvműveléshez;</p> <p>– tudatosítja a fontosabb helyesírási szabályokat, a megismert helyesírási szabályokat alkalmazza, használja a helyesírási kézikönyveket;</p>	<p>NYELVI ISMERETEK</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyelvváltozato-tok • Szövegtani ismeretek • A nyelvi szintek grammatikája – Szótan – Szó szerkezettan <p>• Stilisztika</p> <p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség • Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás <p>• Könyv-, könyvtár- és internetismeret</p>

2MNY.2.1.8. Képes érvelő szóbeli és írásbeli szövegtípusok létrehozására: hozzászólás, esszé, kísértekezés. Felismeri a szöveg szerkezeti elemeit, a cím, a téma és a tételmondat kapcsolatát. Felismeri és megnevezi a szöveg kapcsolóelemeit (grammatikai és jelentéstani elemek). Ismeretei vannak az írásképről és helyesírásról mint stílusesszéről.

2MNY.1.1.5. Alapismeretei vannak a szókészlet felosztásáról. Tisztában van a szó és lexéma fogalmával. Felismeri és megnevezi az alapszófajokat és átmeneti szófajokat. Ismeri a legalapvetőbb szóalkotási módokat. Ismeri és megnevezi a legfontosabb ige-fajtákat, az igeekhez járó idő- és módjeleket és személyragokat (az alanyi és tárgyaz ragozás jellemzőit). Ismeri, megnevezi a névszókhoz járó toldalékokat. Ismeri a szóképzés szabályait, a toldalékmorfémák fajtáit, alakját, jelentését, sorrendjét.

2MNY.2.1.5. Képes a magyar nyelv szófaji rendszerének felvázolására. Tudja a szófajok alapvető tulajdonságait, ismeri az alapszófajok alcsoportjait. Ismeri a viszonyzókat és mondatzókat.

Ismeri a többszófajúság, az alkalmi szófajváltás fogalmát. Ismeri a ritkább szóalkotási módokat (szóróvidülés, szóelvonás, szóhasadás, szöveggyűlés, mozaikszóalkotás, népetimológia). Megnevezi a képzőfajtákat, ismeri szerepüket. Ismereteket szerez a nyelvjuttatás sajátos szóalkotási módjairól (szóképzés, szóösszetétel, szóösszerántás, szóróvidítés, elavult szavak felújítása, tájszavak beemelése a köznyelvbe, idegen szavak lefordítása). Ismeri a mozaikszók, a fontosabb rövidítések, a számok helyes írásmódját. Ismeri a legfontosabb idegen szavak magyarban szokásos alakját, használatának szabályait, jelentését. Megismeri és alkalmazza a hagyományos írású magyar személynevek és az idegen nevek helyesírásához kötődő szabályokat.

2MNY.3.1.5. Különbséget tesz szabályos és szabálytalan szóalkotás között. Tudatában van a magyar nyelv agglutináló jellegének, jelentéstömörítő vonásainak, a magyar szóalakokat összeveti idegen nyelvi példákkal. Felismeri az átmeneti és összetett mondatrészeket

– elsajátítja a szóbeli és írásbeli beszámoló, a kísértekezés, a felszólalás, a kiselőadás és a prezentációk szerkesztését, kifejezőeszközeit, stílusi követelményeit;

– különféle típusú szövegeket alkot és ért;

– képes önálló értelmezések kialakítására;

– elsajátítja az elbeszélés, a leírás, a párbeszéd, a jellemzés, a képi/metaforikus beszéd formáit;

– tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni;

– ismeri a meghívó, a levél, az önéletrajz, a kérvény normatív formáit;

– kialakul nála a kritikai attitűd;

– felismeri a többnyelvűség hagyományát és lehetőségeit, képes az interkulturális kommunikációra;

– képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére;

– képes az önálló információszerezésre és

– feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is;

¹ A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont így folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak. A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenetnek konkrétan is kötődnek.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A *Magyar nyelv* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulók tudásának gyarapítását, funkcionális készségeik fejlesztését, mindezt pedig alkalmazni képesek továbbtanulásuk során, választott hivatásukban és a mindennapi életben. A tantárgy lehetővé teszi, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges, hogy felkészüljenek a multikulturális társadalomban való életre, hogy általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása

elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projektmódszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolatot), csoportmunka.

A magyar nyelv oktatása és tanulása a tantárgy számára speciálisan kialakított tantermekben és kabinetekben folyik, amelyeknek a felszerelése összhangban kell, hogy legyen a gimnáziumi normákkal. Részben más iskolatermekben is tartható óra (iskolai könyvtár-médiatár, olvasóterem, audiovizuális terem stb.), az interneten és iskolán kívül (könyvtár, színház, múzeum, mozi, képtár stb.)

A magyar nyelv oktatásában jóváhagyott tankönyvek és kézikönyvek használatosak, továbbá könyvtári-információs és informatikai anyagok, amelyek a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálják. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

A nyelvi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (a nyelvi ismeretek területéé 43, a kommunikációs kultúráé pedig 31). A tanítás-tanulás körültekintő tervezésével, amellyel el kell jutni mindkét terület előirányzott kimeneteinek megvalósításához, a tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS

MEGVALÓSÍTÁSA TERÜLET: NYELVI ISMERETEK

Nyelvváltozatok

A nyelv rétegződésének ismétlése. A társadalmi nyelvváltozatok. (A hangsúlyt ebben az évben a szaknyelvre helyezzük.) Nyelvi norma a szakszövegekben. Szaknyelv – szakmai nyelvváltozat. Szakzsargon. Idegen szavak a szaknyelvben. Szakmák szókinccse. A szakszókincs alakulása. Nyelvváltás: a szókinccs bővítése, az idegen szavak helyettesítése, a stílusújítás és az egységes nyelv megteremtése. A nyelvújítás eszközei: egyszerűsítés és új szavak létrehozása. A nyelvészeti, irodalmi szakszókincs változása a nyelvtörténetben. Magyarítás a társadalom – és természettudományokban, a sportnyelvben. Az informatika nyelve – számítógépes nyelvhasználat és a szókinccs.

Szakirodalom:

Kovács Mária – Kecskés Judit (2011): Nyelvújítás és szaknyelvújítás Kazinczy korában. Publicationes Universitatis Miskolcensis https://www.uni-miskolc.hu/~philos/2011_tom_XVI_1/45.pdf

Kurtán Zsuzsa (2011): A szaknyelv. A magyar szaknyelv kialakulása. A szaknyelv főbb jellemzői. In: A magyar nyelv. Szerk. Kiefer Ferenc. Akadémiai Kiadó. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch30.html#s30.1

Dömötör Adrienne (2011): A nyelvújítás. In: A magyar nyelv. Szerk. Kiefer Ferenc. Akadémiai Kiadó.

https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch14.html

Szaknyelv-terminológia – többnyelvűség. Hungarológiai Közlemények 2007/4. https://www.vamadia.rs/sites/default/files/periodika_szam/digitalizalt/Hungarologia_XXXVIII_4_.pdf

Dobos Csilla, szerk. (2010): Szaknyelvi kommunikáció. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Váradi Cintia (2019): Anglicizmusok a magyar informatikai szaknyelvben. Modern Filológiai Intézet Miskolc. MA-dolgozat. *Az informatika szaknyelve* c. fejezet <http://midra.uni-miskolc.hu/document/32235/28295.pdf>

A nyelvújítás időszerepe. Hungarológiai Közlemények 2010/2. https://www.vamadia.rs/sites/default/files/periodika_szam/digitalizalt/Hungarologia_XLI_2_.pdf

Projekttemák (az alábbi témák közül válogatunk, portfoliót, ki-előadást készítettünk):

– Egy-egy szakma szókinccsét feldolgozó tanulmányok vidékünk kihalófélben lévő mesterségeiről.

– Digilektus és internetkommunikáció (csetelés, sms, Facebook...) (felhasználható irodalom-gyűjtemény: <http://www.veszelszki.hu/digilektus.html>)

– Ortológusok VS neológusok (DISPUTA)

– Kazinczy korában

– Ma: Az internet hatása a nyelvhasználatra. Internet-szaknyelv. Modern nyelvújítók https://www.teachtoday.de/hu/Saj_t_tsd_el/Projekt/1756_Modern_nyelv_j_t_k.htm Gondolatébresztő / lezáró: TED-eladás: John McWhorter: Txtng is killing language. JK! https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_txtng_is_killing_language_jk vagy: David Crystal on Texting (BBC Four) https://www.youtube.com/watch?v=h79V_qUp91M

– A nyelvújítás ma: kölcsönszavak (idegen szavak jövevényszavak) – SMS, chat, közösségi média szókinccse, szaknyelvek stb.

– Gamerszógyűjtés (a szó jelentése, eredete, szócsalád, hol találkozta vele, példamondat, mondatrészi szerep/szófaj, hogyan adaptálódik a magyar nyelvbe stb.)

(Javasolt óraszám: 7 óra)

Szövegteni ismeretek

Szótan, jelentéstan, szövegten kapcsolata: Az azonos alakú, jelentésű, többjelentésű, rokon értelmű szavak mint szövegszervező elemek. A kulcsszó típusa, a többjelentésű szó szerepe szépirodalmi, tudományos és sajtónyelvi szövegekben. A grammatikai helyességtől való eltérés mint szövegszervező elem.

Szövegtipológia Publicisztikai stílus. Tudományos stílus. A hivatalos és a bizalmas stílus jegyei.

Szakirodalom:

Tolcsvai Nagy Gábor. Szerk. (2006): Szöveg és típus. Szövegtipológiai tanulmányok. Tinta

Könyvkiadó. https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8861/Szoveg_es_tipus.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Javasolt óraszám: 5 óra)

A nyelvi szintek grammatikája

Szótan

A nyelv leírásakor a beszédet, a beszélő embert és a beszélő ember jellegzetességeit is számba vesszük. „Ennek a tényezőnek a bevonása az anyanyelvi oktatásba és nevelésbe alapvető fontosságú a megfelelő korosztályi szinten. Ezáltal a tanuló pontosabb képet kap anyanyelvről, saját gyakorlati tudásának jellegéről, és jobban érezheti, hogy köze van a megtanulandóhoz, valójában róla van szó.” (Tolcsvai Nagy Gábor). A nyelv szintjeinek, illetve egységeinek tanításakor figyelembe kell venni, hogy a beszélő szemszögéből vizsgáljuk ezeket. A nyelv kommunikációs funkciójának bevonásával történhet a különböző nyelvtani kategóriák, nyelvi egységek tanítása. Az emberi kommunikáció megértésének folyamatát a nyelvtani rendszer segítségével végezzük. A tanítás során magyarázatot kell adni arra, hogy a nyelvi egységek milyen szabályok mentén alkotnak koherens szöveget, illetve mely jelenségek, elemek, nézőpontok hatnak a mondat belső szerkezetére. A nyelvben a jelentés és a funkció meghatározott szituációkban a nyelvi működés során jön létre. A nyelv elemei és szabályai folytonosan a nyelv működésének függvényei, nem pedig statikus rendszerek. A nyelvet – szabályait és elemeit – ennél fogva a legsikeresebben működésében vizsgálhatjuk. Folyamatosan odafigyelünk a nyelvi egységek kontextusára, a beszélők körülményeire. A nyelvi elemek a nyelvi rendszerben betöltött funkciójukhoz viszonyítva értelmezhetők, ezek a funkciók csak a nyelvtani rendszer egészének működésében bemutathatók.

Alaktan. A szó szerkezete. A szóelem fogalma. A szótó és a toldalékok. Az igei jelek és toldalékok. A névszói jelek és toldalékok. Alanyi és tárgyazagozás. Ikes és iktelen ragozás.

A magyar nyelv agglutináló jellege. Kontrasztív vizsgálatok a szerb, angol és német tetszőleges bevonásával. Az azonos jelentésszerkezetek nyelvi referenciájában a toldalékok szerepe. Az analitikus és szintetikus szerkezeti megoldások. A magyar nyelv tömörítő sajátossága.

A szóalkotás módjai. Szóképzés: A képzők funkciói: deverbális és denominális ige- és névszóképzők. Történeti vonatkozások a képzőkkel kapcsolatban, ezek párhuzamba állítása mai jelenségekkel. Kreativitás a képzők használatában. A képzőhasználat megfigyelése élőnyelvi és mai írott nyelvi mintákon, valamint az e-nyelvben. Szóösszetétel: Az alárendelő összetétel fajtái. A mellérendelő összetétel fajtái. A szóösszetétel megújuló, kreatív vonásai. Egyéb szóalkotási módok: szóhasadás, szöveggyűlés, népetimológia, szórövidülés, szóelvonás, ragszilárdulás, jelentéstapadás, tájszók közszóvá tétele. A nyelvújítás sajátos szóalkotási módjai. Szabályos és szabálytalan szóalkotás. Nyelvészeti és írói nyelvújítás. A szóképzéshez, szóösszetételekhez kötődő nyelvi játékok.

Szófajtan. A szavak szófajtipusokba sorolásának szempontjai. A szófajok áttekintése. 1. Az alapszófajok: főnevek, igék, melléknevek, számnevek és határozószók. A névszók köznevesülése. Igekötővé váló határozószók. Alapszófajokat helyettesítő szófajok: névmások. Átmeneti szófajok: igenevek. Alkalmi szófajváltás. 2. Viszonyzó. 3. Mondatszók. Átmeneti kategóriák: a morféma és a szó, a szó és a mondat határán álló nyelvi elemek. A szófajok toldalékfelvevő jellege. A különböző szófajú szavak szintaktikai szerepe.

Szókészlet és jelentéstan. A szókészlet tagolódása: alap- és kiegészítő szókészlet. A szókészlet nyelvváltozatokévi rétegződése. Normatív nyelvváltozatok, területi nyelvváltozatok, társadalmi nyelvváltozatok. A szókészlet eredete. Az idegen szavak. A vajdasági magyarok szókinccsének jellegzetességei.

A szóelemek, a szavak, a szószervezetek, a mondatok, a szöveg jelentése. A jelentések összefüggése. A jelentés szerkezete. A megne-

vezés módja és szerkezete (Károly Sándor lentebb ajánlott jelentéstana alapján). A hangalak és a jelentés kapcsolata. Hangutánzó és hangulatfestő szavak. A szó hangulati értéke. Egy- és többjelentésű szavak, azonos és hasonló alakú szavak, rokon értelmű szavak, szorosabb és tágabb rokonértelműség. A szavak állandó és alkalmi jelentése. A szavak jelentése és használati értéke (személynevek, ünnepek nevének jelentése, szólások jelentése és eredete). A jelentés aláosztása, a másodlagos és harmadlagos jelentés kialakulása. Szótárak szócikkeinek felépítése. Látásmód és jelentés összefüggése. Az azonosalakúsághoz kötődő nyelvi játékok.

Kontrasztív vizsgálat: Egyes szavak (igék, névszók) első és további jelentéseinek összevetése a magyar, a szerb és a tanuló által tanult idegen nyelvekben. A szömező vizsgálata a magyar nyelvben és a tanult idegen nyelvekben. Az idegen szavak beágyazódása a magyar és a szerb nyelvben.

A szókinccs változása a különböző beszédhelyzetekben – szóbeli és írásbeli szövegalkotás.

Szakirodalom:

Beregszászi Anikó (2014): Új témák, változó szemlélet. Anyanyelv-pedagógia. 2014.

I. Kiss Jenő (2002): Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó. (online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/tarsadalom-es-nyelv-kiss-jeno-3A60/>)

Kugler Nóra (2015): Gyakorlatok a magyar nyelvtan funkcionális szemléletű tanításához. ELTE Budapest.

Kugler Nóra (2009): Funkcionális grammatikai gyakorlatok a 9-12. évfolyam számára. Anyanyelv-pedagógia 2009.

I. Lanstyák Istvan (2015): A standardizálás mint nyelvalkító tevékenység. Fórum Társadalomtudományi Szemle 17 (2): 27–56.

Tolcsvai Nagy Gábor. Szerk. (2017): A magyar nyelv jelene és jövője. Gondolat Kiadó.

(Javasolt óraszám: 16 óra)

Szószerkezettan

A szószerkezetek és az egyszerű mondat szintje. A mondat szintagmatikus szerkezete. A szintagmák fajtái: a hozzárendelő, a mellérendelő, az alárendelő szószerkezetek. Szintagmák és álszintagmák. A szintagmák kapcsolódása. Az alany és az állítmány fajtái, tartalmi, formai jegyei. Az alany és az állítmány egyeztetése. Az ige és az igenevek kapcsolódási lehetőségei. A vonatkok. Valencia.

A szófaj és a mondatrészi szerep összefüggése. Az alaptag szófaji sajátosságai (szófaji és mondatrészi szerep összefüggései). Az állítmány és az alany szófaji jellemzői. A mondatrészek szófaja a szerkezetben. Az igenevek mondatbeli szerepe. Az igenevek mint a tömörítés eszközei. A jelzős szerkezet.

A predikatív és az értelmezői viszony mint a metafora két alakja.

Szótan és mondattan kapcsolata: A szóösszetételek és szószerkezetek mint a szintetikus és az analitikus kifejezőmód eszközei.

Frazeológia: Állandósult szókapcsolatok. A frazeológiai univerzálék.

Kontrasztív vizsgálat: A tranzitivitás, a határozottság jelölése, a tárgy fakultatívitasának kérdése, az igekötők tér- és aspektusjelölő szerepe a magyar, a szerb és a tanuló által tanult idegen nyelvekben. Az analitikus és szintetikus kifejezőmód összevetése a magyar nyelvben és az idegen nyelvekben.

Szakirodalom:

Laczkó Krisztina: Az alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? In: Magyar Nyelvőr 2001/4.

<http://www.c3.hu/~nyelvfor/period/1254/125402.htm>

Laczkó Krisztina: Szószerkezetek <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-mai-magyar-nyelv-rendszere-3615/szoszerkezetek-laczko-krisztina-3709/>

Balázs Géza: Állandósult szókapcsolatok

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-mai-magyar-nyelv-rendszere-3615/allandosult-szokapcsolatok-balazs-geza-3740/>

Bárdosi Vilmos. Szerk. (2016): Frazeológia az emberi világgép tükrözője – Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 185. Tinta Könyvkiadó.

Bárdosi Vilmos (2012): Magyar szólások, közmondások adatbázisa. Tinta Könyvkiadó.

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmloi/bitstream/handle/123456789/8894/Magyar_szolasok_kozmondasok_adatbazisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Paczolay Gyula (1991): 750 magyar közmondás és szólás. angol: <http://www.mek.oszk.hu/00200/00242/index.phtml>

német: <https://mek.oszk.hu/00200/00243/>

Magyar igei vonzatszótár. szerk. Kiss Márton. Tinta Könyvkiadó.

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmloi/bitstream/handle/123456789/8872/Magyar_igei_vonzatszotar.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Projekt témák:

– Analitikus és szintetikus szerkezeti megoldások magyar nyelvben és a tanult idegen nyelvekben

– Frazeológia: az emberi világgép tükrözője

– Nemzeti sztereotípiák a frazémákban

– Frazeológiai univerzálék (a tanult nyelvek frazémáinak összevető vizsgálata)

(Javasolt óraszám: 8 óra)

Stilisztika

A szavak stílusértéke. A szöveg stílusát meghatározó szavak. Különböző stílusértékű szavak a szövegben.

A stílusréteg fogalma. Egy-egy stílusrétegre jellemző szavak. Szakszövegek stílusa.

A tudományos és az előadói stílusréteghez kapcsolódó feladatok.

Stílusrétegek, szövegtípusok (Bővebben lásd a *Szövegalkotás* résznél!)

A beszédhelyzetnek megfelelő megnyilatkozás, szövegalkotás. A különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságai, a különböző stílusrétegek beépülése a szépirodalmi alkotásokba. (A tanuló alkalmazkodik a kommunikáció tényezőihez, céljához, felismeri a különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságait, a különböző stílusrétegek beépülését a szépirodalmi alkotásokba. Ismeri a hivatalos és publicisztikai stílus jellemzőit, és a közéleti és publicisztikai műfajú szövegtípusok létrehozásakor a stilisztikai követelményeknek megfelelően alkot.)

Szakirodalom:

Fodor Éva (2009): Ötletek a 11. évfolyamos Stílusrétegek című témakör tanításához. Anyanyelv-pedagógia 2009/2 <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=162>

Kiss Jenő (1995): Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó

(Javasolt óraszám: 7 óra)

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség

A szóelemző írásmód ismétlése (a szóelemeknél). Egybeírás-különírás eseteinek bemutatása, jelentésmegkülönböztető szerepe (a szóösszetételeknél), a tulajdonnevek helyesírása, a hagyományos írású tulajdonnevek. Melléknévképzés tulajdonnevekből. A keltezés, a névmások helyesírása. Az igekötő elválásának esetei, az áligekötők viselkedése. Az igenevek helyes használata, a főnévi igenév személyragozása, a befejezett melléknévi igenév állítmányi szerepkörének megítélése. Az idegen szavak magyarban szokásos alakja, használata, jelölése. Földrajzi nevek, intézménynevek helyviszonyragozása.

Szakirodalom:

Antalné Szabó Ágnes (2008): A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái. Anyanyelv-pedagógia 3–4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=109>

Antalné Szabó Ágnes (1996): Hogyan írjam? Nemzeti Tankönyvkiadó.

Szerdi Ilona (2019) Javaslatok a digitális nemzedék helyesírási készségének a fejlesztéséhez. Anyanyelv-pedagógia 2019/2. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=785>

Projekttémák:

Az internet hatása a helyesírásra (helyesírási hibák a közösségi oldalakon – kutatás, megadott szempontok alapján)
(Javasolt óraszám: 5 óra)

Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás

(Az írásbeli és szóbeli kifejezőképesség fejlesztése)

Írásbeli szövegalkotás

Bevezetőtechnikák: hivatkozás, idézés, kérdésfelvetés gyakorlása.
Befejezőtechnikák váltogatása: Tömör összefoglaló mondat, idézet, felszólítás, kérdés alkalmazása.

Szöveg (mondat) tömörítése (igenevekkel), kifejtése (igenevek átalakításával). Nominális stílusú szöveg átalakítása igeivé és fordítva. A szöveg stílusának módosítása az igenemek megváltoztatásával.

Hirdetések írása: tökéletes szöveg, titkár, nevelő, tornatanár stb. kerestetik témára. Reklámok írása: ruhafesték, mobiltelefon, rágógumi, kutyaeledel, meséskönyv, fájdalomcsillapító csodaszer stb. eladásához.

Beszámoló készítése irodalmi vagy tudományos tematikájú könyvről különböző szövegfajták megválasztásával: fülszöveg, ajánlás a könyv elejére, könyvismertető egy napilapban, könyvtárosok számára készült ismertető, meghatározott szempontok alapján megírt kísértekezés, szabad asszociációk, reflexiók esszészerű megfogalmazása.

Értekező próza (Ebben az évben hangsúlyt fektetünk a kísértekezés, tanulmány, tudományos leírás, szakszöveg megalkotására a szövegalkotás állomásainak a figyelembevételével.) A cél kitűzése, értelmezése, a tervezés. Anyaggyűjtés, a források felhasználása. A hivatkozás. A szöveg tagolása, stílusi követelmények, írásjelek, írásképek, vizuális eszközök, forrásjegyzék, irodalomjegyzék, lábjegyzet.

Szóbeli szövegalkotás

Szerepjátékok a beszélgetőfelek, témák váltogatásával (agresszív, határozatlan, békítő, bíráskodó, mellébeszélő szerep kiosztásával). Az elhangzottak elemzése.

Megszólalás a nyilvánosság előtt. A hatásos beszéd. A testbeszéd. Előadásmód. Beszédok előadása. Egymás beszédeinek az elemzése: a beszéd célja, szerkezete, felépítése, a felhasznált stratégia, a szóbeli eszközök, a stilisztikai eszközök, a hatáskeltés nyelvi és nem nyelvi eszközei szempontjából. A szóbeli kvalitások, a szónok és a hallgatóság kapcsolattartásának megítélése.

Szakirodalom:

TED-előadások (mindig újak jönnek!)

The 5 Types of Text Structure (2017) https://ed.ted.com/best_of_web/2empo8y9

How to write a good essay <https://www.youtube.com/watch?v=liyFKUFCQno>

Írjunk esszét! <https://zanza.tv/magyar-nyelv/szovegalkotas/irjunk-esszet>

Bognár László: Esszéírás (digitális tankönyv) https://www.uni-miskolc.hu/~bolantro/esszeiras/e_frm_1.html

Projekttémák:

– Nonverbális kommunikáció fontossága a hatásos beszéd megformálásában

– DISPUTA – Julian Treasure: Beszélj úgy, hogy meghallgassanak! https://www.ted.com/talks/julian_treasure_how_to_speak_so_that_people_want_to_listen/transcript?language=hu alapján

– Rövid tanulmány írása – A téma kötődhet a tananyaghoz, más társadalom-, sőt természettudományokhoz is (pl. nyelvvaltozatok: szakmai szókincs, vidékünk földrajzi neveinek feldolgozása; nyelv-helyesség, szónoklás, az írás, rovásírás, honfoglalás, más történelmi, helytörténeti témák stb.)

(Javasolt óraszám: 22 óra)

Könyv-, könyvtár- és internetismeret

Szöveg- és Szövegalkotás résznél, az értekező próza, anyaggyűjtés, a források felhasználásához, a hivatkozáshoz kapcsolódóan:

Internetes keresőprogramok felhasználása a bibliográfia összeállításában.

A könyvtárak elektronikus katalógusának használata (pl. Szabad-

ka: <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/search> Szeged: <https://www.sk-szeged.hu/kozok-katalogusok>
(Javasolt óraszám: 4 óra)

A gimnáziumi anyanyelvi oktatásban egyaránt fontos az írott szövegek alkotásához és befogadásához szükséges készségek és a szóbeli anyanyelvi kommunikációs kompetenciák fejlesztése. A kommunikációs kultúra fejlesztése különféle módszerekkel és technikákkal (javasolt pl. az esszé bevezetése) folyamatosan van jelen az órán.

Az írásbeli dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 8 órát igényel, négyet– négyet mindkét írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál) mellett, amely még mindig dominál oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékony és megfelelően bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejleszteni kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tanulásának **célja** az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyarság, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának megszerettetése, megbecsülése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeinek tekintve fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg

olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrize és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-al támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelvváltozatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szakszövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészeti ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészeti irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázál rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírányzott irodalmi műveket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példaira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgondol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat

felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korsztyálynak megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékkel összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem iro-

dalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előirányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemléletet tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékteremtő folyóiratokat.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

A tantárgy neve	Irodalom
Osztály	Második
Évi óraszám	105 óra (3 óra hetente)

TUDÁSSZABVÁNYOK ⁴	KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG
<p>2.MNY.1.2.1. Különbséget tesz a szóbeli és az írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit és kapcsolatrendszerét. Felismeri a prózai és verses formát, és különbséget tesz a dráma, epika és a líra műneme között. Ismeri a ritmusfajtaikat (ütemhangsúlyos és időmértékes verselés), felismeri a sortípusokat, strófaszervezeteket és versformákat (hexameter, párvers, tercina, szonett, ballada, képvvers), és megkülönbözteti a kötött és a szabad verset.</p> <p>2.MNY.1.2.2. Elhatárolja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Ismeri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény, a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Ismeri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, elégia, himnusz, óda, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, levélregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény).</p> <p>MNY.1.2.3. Felismeri és megnevezi az irodalmi mű részlete alapján a stílusjegyeket, stílusjelölőket, továbbá a stílusjegyek, korstílusok, stílusirányzatok nyelvi-stilisztikai jellemzőit. Ismeri a szépirodalmi műben a nyelvi-stilisztikai eszközöket (költői jelző, állandó jelző, hasonlat, csonka és teljes metafora, szinestézia, megszemélyesítés, hangutánzó szavak, fokozás, ellentét, költői kérdés, mondatpárhuzam), megkülönbözteti a rímfajtaikat (a páros, a kereszt-, az ölelkező, a bokor- és a félrímet) és az ismétlés fajtáit: hangismétlés (alliteráció), szóismétlés (anafa), töismétlés (figura etymologica), refrén.</p> <p>MNY.1.2.4. Ismeri és megnevezi a tantervben előirányzott irodalmi műveket és alkotóik munkásságának jellemzőit, továbbá az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű szövegvilágának témáját, jellemzőit és fő motívumait, megnevezi a mű főszereplőit. Intermediális (pl. képzőművészeti, zenei, színházi, filmművészeti), illetve interdiszciplináris jellemzőket ismer fel és nevez meg a tantervben előirányzott irodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előirányzott irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben.</p>	<p>– képet alkot az irodalomról mint létformáról és művészetről;</p> <p>– megtapasztalja az olvasás élményét;</p> <p>– fejlődik benne a kritikai látásmód, az egyéni véleményformálás vezérlő összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegek elemzésekor is;</p> <p>– tisztában van az irodalomnak a kultúrában és a művészetek rendszerében elfoglalt helyével és szerepével;</p> <p>– művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermediális összefüggések feltárására;</p> <p>– véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül;</p> <p>– rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű jellemvonásaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás);</p> <p>– a házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes.</p> <p>– elkülöníti a korstílusokat;</p> <p>– ismeri a reneszánsz irodalmat mint átfogó kultúrtörténeti határendszeret;</p> <p>– képet alkot a reneszánsz szerelemfelfogásáról;</p> <p>– betekintést nyer az angol reneszánsz színház működésébe;</p> <p>– ismeri a szonett műfaját és annak változatait;</p> <p>– ismeri a novella műfaját;</p> <p>– ismeri a lovagi kultúra, a lovagi szerelem és lovagregény fogalmát;</p> <p>– felismeri a paródiát;</p> <p>– ismeri a jelentős reneszánsz irodalmi opusokat történeti-poétikai szempontból, valamint követi ezek továbbélését;</p> <p>– képet alkot a barokk világértésről, a barokk művészet jellegzetességeiről;</p> <p>– képes párhuzamot vonni a barokk és a XXI. század művésze között;</p> <p>– szövegismerettel rendelkezik, és értelmezési-elemzési tapasztalatot szerez a barokk európai és magyar irodalom köréből;</p> <p>– ismeri a köztes létérzékelés megnyilvánulási formáit, a vallomási irodalom, az önéletírás, a levél műfaji jegyeit;</p> <p>– megismeri a 17., a 18. és 19. századi európai ember világértését, kulturális törekvéseit, szellemi mozgalmait, a korszakra jellemző gondolkodási irodalmi változatait;</p> <p>– megismeri és érti a felvilágosodás korélményét és szellemi mozgalmait (racionalizmus, klasszicista ízlés, érzékenység);</p> <p>– ismereteket szerez a felvilágosodás eszméiről és irodalmáról;</p> <p>– ismeri a felvilágosodás filozófiatudományos felfedezéseit, művészeti és irodalmi jelenségeit;</p>	<p>• Égi és földi szerelem</p> <p>• Barokk világszemlélet és irodalom</p> <p>• A felvilágosodás eszméiről és irodalma</p> <p>• Út a romantika felé</p>

<p>2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.7. Elemzi és értelmezi a tantervben előírányzott rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegben felvetett kérdéseket, gondolatot vagy üzenetet, és érveit az alapszövegre alapozza. Az irodalmi művek alapján megfogalmazza az irodalmi mű keltette esztétikai élményt.</p> <p>MNY.2.2.1. Ismeri a folklór, folklorizmus, folklorizálódás fogalmát, felismeri és megnevezi a népdal, népmese, népmóda, népballada jellemzőit. Felismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Ismeri és használja az esztétikai érték, abszurd, groteszk, katarzisz, iniciálé, garabonciás, jokulátor, minnesänger, trubadúr, nyitott mű, palimpszeszt, plágium stb. fogalmak jelentését. A tantervi anyagból szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegeinek legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Felismeri és magabiztosan elemzi az ütemhangsúlyos és időmértékes alkotásokat. Felismeri a lírai formanyelv további stílusesszégeit a korábbiak mellett (szimultán verselés; megkülönbözteti a petrarcai és a shakespeare-i szonettet, a pentametert és a hexametert, felismeri a dizsichont, a rondót, az eklogát, oktávát, Balassi-strófát, haikut).</p> <p>2.MNY.2.2.2. A tantervben előírányzott irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos-ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episzóla, planctus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p> <p>MNY.2.2.4. Részlet vagy parafrázéalt tartalom, cselekmény, a cselekmény ideje, a motívumai, a szereplők, illetve a mű keletkezésének ideje alapján az irodalmi műveket elhelyezi az alapvető irodalmi kontextusokban/viszonyrendszerekben (magyar és világirodalom, klasszikus és kortárs irodalom, korstílus és stílusirányzat, líra, epika és dráma).</p> <p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint. (Az interpretációba vonjuk be a regionális kultúraszempontjait, a helyi írói kultuszok ismeretét is.)</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, antipicáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – betekintést nyer a francia, a német és az angol felvilágosodás irodalmába; – ismereteket szerez a felvilágosodás korának jellemző műfajairól; – ismeri az utópia, az ellenutópia fogalmát; – ismeri a Faust– és a Werther-jelenséget és azok továbbélését; – értelmezi a magyar felvilágosodás jelentős irodalmi opusait történeti-poétikai szempontból, valamint követi ezek továbbélését; – ismeri a nyelvújítás fogalmát, történeti vonatkozásait; – képet alkot a romantika szellemiségéről, művészi törekvéseiről; – ismeretekkel rendelkezik a XIX. század elejének színházáról és a drámairodalmáról; – ismeri a magyar nemzeti drámát, annak elő- és utótörténetét; – tudatosodik benne a hagyomány és örökség viszonyrendszerének jelentősége a művészetben és a műalkotásban; – önálló interpretációs készségre és gyakorlatra tesz szert; – felismeri az interdiszciplináris és intertextuális kapcsolatokat; – felismeri az irodalmi korszakok és jelenségek közötti átfedéseket, összefüggéseket és átjárhatóságot; – felismeri és értelmezi a trópusokat és stilisztikai alakzatokat az irodalmi művekben; – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésszerű kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, memoriterek szövegű előadásában, adott témáról szóló szóbeli előadásban.
---	--

<p>MNY.3.2.2. Képes a különböző közepes összetettségű irodalmi művek műfaji, tematikai, motívikus, nyelvi-stilisztikai összevetésére. Megkülönbözteti és részletek alapján értelmezi az átmeneti irodalmi műfajokat. Fejlett érvelő technikával fogalmazza meg megállapításait a szövegről.</p> <p>MNY.3.2.4. Az irodalmi műveket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezve értelmezi: megnevezi és véleményt alkot az irodalmi mű más művészeti ágakkal és tudományterületekkel fennálló kapcsolatáról.</p> <p>MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motívikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>MNY.3.2.6. Az irodalmi művek értelmezésekor figyelembe veszi a szépirodalmi és irodalomtudományi műfajok sajátosságait; összefüggéseiben látja az irodalmi mű interdiszciplináris és intermediális (pl. festészeti, zenei, színházi, filmművészeti) vonatkozásait, és elemzi az irodalmi mű jelentésrétegeinek és esztétikai értékeinek kialakításában betöltött szerepüket.</p> <p>MNY.3.2.7. Önállóan ismeri fel, fogalmazza meg és elemzi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Ismeri az irodalmi alkotások nemzeti, történelmi és szellemi környezetét. A különböző irodalmi műveket önállóan választott szempontok szerint elemzi. Parafrazeál egyszerűbb irodalmi szövegeket.</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását</p>		
---	--	--

4 *A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak.*

ÜTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben. Tanulmányaik lehetővé teszik, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, hogy mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírt nyújtott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre! A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, amelynek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel ér-

tékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tanév során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbemutatón, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételt, meg kell tanulniuk, mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni. A tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Az aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amelyet pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párbán folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanuló páros vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásiügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári-információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célnk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és az iskolán kívül.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült program négy területbe/tematikai egységbe szerveződik és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitérés, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanulók érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek, és megszólítják az adott korosztályt.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hatástörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*.

Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegére helyezük a hangsúlyt; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú, oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlatához szokott tanulók lelassítása, elmélyülésre, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. „A magyartanároknak az »elidőzés« tanítása az alapvető feladatuk.” (Arató László)⁵ Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatás a szélesség helyett a mélység alapján kell, hogy szerveződjön, a listázó és ismeretközpontú tudásfelvétel, a kánonteljeség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megszólító közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

Az első osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrákba is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerő-piaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtsünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegek közötti kapcsolatok működésének megfigyelése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szövegfordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációja során koncentráljunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezések ismertetése helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

JAVASLATOK AZ EGYES FEJEZETEK FELDOLGOZÁSÁHOZ:

I. Égi és földi szerelem

Az eddig tanult korstílusok és a reneszánsz (Új összefüggések). A humanizmus esztétikája. Reformáció és humanizmus. A tematikus egységeket szövegértelmezések segítségével dolgozzuk fel.

Tematikus fókusz: Égi és földi szerelem (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, William Shakespeare). Shakespeare színháza. Híres Shakespeare-színészek. A *Romeo és Júlia* és a *Szentivánéji álmom* szerelemkoncepciója. Szerelem és identitás a *Hamlet*-ben.

Szerelem és halál. Hűség és féltékenység, Szerelmes hősök Shakespeare színpadán. Véletlen és sorsszerűség. Átváltozás és identitás problémája. A szerelem pszichológiája. Alteritás és reneszánsz: szerelem-felfogás. Lovagregény, lovagi kultúra és lovagi szerelem (Miguel de Cervantes: lovagi eszmények és a lovagregény paródiája, Don Quijote szerelmi „szélmalomharca”). Égi és földi relációk a regényben. Don Quijote és Pongrácz István szellemi rokonsága (Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma*)

Poétikai fókusz: A petrarcai és a shakespeare-i szonett. A szonett műfaja és változatai a magyar irodalomban. Novella, összetett elbeszélői helyzet, lovagregény, a lovagregény paródiája. Shakespeare drámai műfajai.

Olvasmányok: Nádas Péter: *Az égi és a földi szerelemről* (részletek), Dante Alighieri: *Isteni színjáték* (*Pokol* – részletek, pl. a Romeo és Júlia történetével foglalkozó részlet, bűn és szerelem kérdése), Francesco Petrarca két szonettje, William Shakespeare két szonettje, Szonettfordítások a magyar irodalomban (pl. Papolczy Péter: *Hogyne szeretnél!*), Giovanni Boccaccio: *Dekameron* (két vagy három novella), a sólyom motívum továbbgondolása az irodalomban, William Shakespeare: *Romeo és Júlia*, *Szentivánéji álmom*, Shakespeare-drámák színpadon (részletek felvételről), Miguel de Cervantes: *Don Quijote* (részletek).

Filmes kapcsolatok: *Szerelmes Shakespeare* (1998, John Madden), *Romeo és Júlia* (1968, Franco Zeffirelli), *Romeo és Júlia* (1996, Baz Luhrmann), *Romeo és Júlia* (2014, Don Roy King), *Nőies játékok* (2004, Richard Eyre), *Elizabeth: Az aranykor* (2007, Shekhar Kapur), *Dekameron* – részletek. (1971, Pier Paolo Pasolini), *Don Quijote saramancsa* (2007, José Pozo).

Projekttemák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, kiadóadást készíttetünk):

- Szerelem, bűn, örület (pl. Ophélia és Arany János *Tetemrehívás* című balladája főhősének összevetése)
- Bűn és büntetés (Dante értékrendjének újragondolása)
- Féltékenység Shakespeare színpadán és a világirodalomban
- Don Quijote kilépése a regényből: adaptációk, illusztrációk
- Fikció, illúzió, virtuális valóság. A Don Quijote-i probléma mai változatai
- Rajongói fiktív műfajok, önálló életre kelő történetek (fanfiction, spinoff, előzményfilmek stb.)
- A Da Vinci-kód problematikája
- Karanténkultúra és járványvilág (kiindulópont: H. Nagy Péter tanulmánykötete, amelynek tanulmányai elérhetőek online)
- Shakespeare újra: A Hogarth Press Shakespeare-projektje

II. Barokk világszemlélet és irodalom. Szélsőségek és ellentétek.

– Látvány, illúzió

Tematikus fókusz: A barokk világértés. A barokk látvány. Barokk forma és nagyság. A barokk építészet, festészet, szobrászat és zeneművészet. A trompe-l'oeil. Párhuzamok a barokk és a XXI. század látványhoz és illúzióhoz való viszonyában (pl. John Ashbery: *Őnarckép konvex tükrökben*). A tükör szerepe.

Poétikai fókusz: monumentalitás, mozgalmasság.

– Heroizmus, monumentalitás

Tematikus fókusz: A barokk restauráció: Reformáció és ellenreformáció az irodalomban. Barokk prédikáció: Pázmány Péter. John Milton: *Elvesztett Paradicsom*. Hatása az európai és a magyar irodalomra. A Tankréd-jelenség. Tasso, Monteverdi, Rossini. Zrínyi Miklós: *A Szigeti veszedelem*. A Zrínyi-opus világirodalmi összefüggései és a történeti elbeszéléshagyományban betöltött szerepe. (Zrínyi és Homérosz. Zrínyi és Tasso. A Zrínyi-jelenség a délszláv irodalomban. A Zrínyi-téma a magyar irodalomban. A szerkesztett verseskötet kérdésköre. Gyöngyösi István jelentősége.)

Poétikai fókusz: prédikáció, vitairat, körmondat, drámai költemény, emberiségköltemény, barokk eposz, Zrínyi verselése.

– Az intimitás beszédmódjai mint a köztes létérzékelés megnyilvánulási formái

Tematikus fókusz: A köztes létérzékelés és kifejezés mozzanatai: manierizmus, rokokó. A vallomásirodalom továbbélése a barokkban. A barokk önéletírás jelenségei. Bethlen Miklós. II. Rákóczi Ferenc. A Rá-

kóczy-kultusz. A levél műfaj változatai: Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*

Poétikai fókusz: önéletrírás, emlékirat, a misszilis és a fiktív levél.

Olvasmányok: Pázmány Péter két prédikációja, Zrinyi Miklós: *Szigeti veszedelem*, Mikszáth Kálmán: *Új Zrinyiasz*, John Milton: *Elvesztett Paradicsom*, Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*. Mikszáth Kálmán: *Fekete város*. Részletek Rákóczi Ferenc emlékirataiból. John Ashbery: *Önarckép konvex tükörben*.

Filmes kapcsolatok: *Veszedelemes viszonyok* (1988, Steven Frears), *Caravaggio* (1987, Derek Jarman), *A szakács, a tolvaj, a feleség és a szeretője* (1989, Peter Greenaway), *A rajzoló szerződése* (1982, Peter Greenaway), *Rákóczi hadnagya* (1954, Bán Frigyes), *A lőcsei fehér asszony* (1976, Maár Gyula), *A fekete város* (1971, Zsurzs Éva), *A Tenkes kapitánya* – részletek (1964, Fejér Tamás).

Projekttemák:

– A barokk monumentalitástól a plázakultúráig (pl. *Korunk* c. folyóirat 2009/12 felhasználásával)

– Barokk hőstípusok és mai utódai

– Esterházy Péter és a barokk

– Rákóczi-nyomok a Vajdaságban

– A művészetek összefüggései a barokk korban

– Az *Udvarhölgyek* című Velázquez-festmény irodalomelméleti perspektívái

– Portrék a barokk festészetben és az irodalomban

III. A felvilágosodás eszmeáramlata és irodalma

– „Kilábalás a magunk okozta kiskorúságból.” Az önálló gondolkodás útján

Tematikus fókusz: A felvilágosodás mint szellemi mozgalom: a korszak filozófiája, tudományos felfedezései, művészeti és irodalmi jelenségei. A Kepler-jelenség tudománytörténeti és irodalmi tematizációi. A kor tudományos kutatásai (pl. a Naprendszerrel alkotott tudományos elképzelések; a Göttingeni Egyetem: Gauss és Bolyai János). A camera obscura és a klasszicista festészet. Magatartásmodellek a korban, mai olvasatok. Mérsékelt vagy radikális felvilágosodás? A felvilágosodás újraértelmezése (I. Jonathan I. Israel, Steven Pinker művei a témában).

Poétikai fókusz: racionalizmus, empirizmus, deizmus

– **A francia felvilágosodás**

Tematikus fókusz: Az *Enciklopédia* és hatása. Diderot dialógusai. A levél műfaj változatai: Montesquieu: *Perzsa levelek* (részletek). Részletek Rousseau írásaiból: *Értekezés az emberek közötti egyenlőség eredetéről és alapjairól*, *A társadalmi szerződésről*, *Emil, avagy a nevelésről*, *Vallomások*, *Új Héloïse*. Voltaire: *Candide, vagy az optimizmus*. A tézisregény fogalma, szatirikus társadalomfelfogás, Eldorádó fogalma és motívuma, a „Műveljük kertjeinket!” kérdésköre. A sziget és a kert. Odüsszeusz és Candide. Molière színpada és a XVIII. századi színjátszás jellegzetességei. A francia klasszicista dráma. A hármas egység hangsúlyozott szerepe. Tragédia és komédia. (Corneille, Racine és Molière). Molière-előadások régen és ma. A *Tartuffe*-vita. A királyi udvar és a színjátszás. Molière típusai, a helyzet és jellemkomikum megnyilvánulása. A szerelem Molière színpadán. Molière magyar fordításai.

Poétikai fókusz: utópia, ellenutópia, állambölcselet, szatíra, dialógus, klasszicizmus, szentimentalizmus, klasszicista dráma, helyzet- és jellemkomikum, enciklopédia, nyelvújítás, népköltészet, tézisregény, kalandregény paródia, levél, filozófiai levél, esszé, érzékenység.

– **Német klasszika**

Tematikus fókusz: Weimar: Goethe és Schiller tevékenysége. Szerződés az ördöggel (*Faust*, *Doktor Faustus* és a téma mai változatai irodalomban, filmen). Goethe *Faustja* és a fausti kérdés továbbgondolása. Márton László *Faust*-fordítása. A levél műfaj változatai: a szentimentalista levélregény. A Werther-jelenség. Goethe balladái és magyar fordításai. A *Faust* színházi felvételeiből.

Poétikai fókusz: Sturm und Drang, érzékenység

– **Az angol felvilágosodás irodalmából**

Tematikus fókusz: Swift: *Gulliver utazásai*. Defoe és a robinzonád. A bűn allegóriája, fenségesség: Blake: *A tigris*, *A bárány*.

Poétikai fókusz: allegória, utaztatóregény, robinzonád.

– **Magyar felvilágosodás**

Tematikus fókusz: Mária Terézia császári udvara a magyar irodalomban (a testőrörök). A magyar felvilágosodás kezdetének érkező prózája. Bessenyei György röpiratai (*Magyarság, Egy tudós társaság iránt való jámbor szándék, A magyar néző* – részletek). Bessenyei György: *A filozófus. A vidéki nemesi élet*. A „bihari és a niklai remete”. Kármán József: *A nemzet tinosodása, Fanni hagyományai*. A *Fanni hagyományai* és a téma továbbélése (pl. Závada Pál: *Jadviga párnája*). Csokonai Vitéz Mihály költészete. Rövid pályakép. A felvilágosodás hatása. *Anakreoni dalok*. Az elegico-óda mint műfaj. Alkalmi költészet. „Tudós poeta” Csokonai népiessége. A Lilla-szerelm. A *Dorottya* mint komikus eposz. A stílusok találkozása. Csokonai-átiratok. Batsányi János és Kazinczy Ferenc rövid pályaképe és költészete. Nyelvalkotás és nyelvújítás a XVIII. század végén és a XIX. század elején: Az irodalmi ízlésviták. A *Mondolat* és a *Felelet a Mondolatra*. Az Arkádia-per. Vuk Karadžić munkásságának kapcsolattörténeti vonatkozásai. Óda, elégia és episztola Berzsenyi Dániel költészetében: Berzsenyi és Horatius. A Berzsenyi-recepció. A Berzsenyi-téma a magyar költészetben, át- és újraírások: Babits Mihály, Orbán Ottó, Orbán János Dénes és Böndör Pál versei.

Poétikai fókusz: a verstan ismeretek bővítése, nyelvújítás, népköltészet, röpirat, elegico-óda, komikus eposz, szimultán verselés, népiesség, váteszköltő.

Olvasmányok: Voltaire: *Candide, vagy az optimizmus*, Denise Diderot: *Az apáca*, Molière egy drámája (pl. *Tartuffe, A fősvény*), J. W. Goethe: *Az ifjú Werther szenvedései*, Goethe balladái, Részletek a *Faust*-ból, Thomas Mann: *Lotte Weimarban*, Friedrich Schiller: *Az örömhöz és más versek*, Friedrich Schiller drámái (részletek), Jonathan Swift: *Gulliver utazásai*, Csokonai Vitéz Mihály: *Az álom, Az estve, A Magánossághoz, A tihanyi ekhóhoz, Szerelmedal a csikóbőrös kulacsához, Miért ne innánk?, Szegény Zsuzsi, a táborozáskor/Estve jött a parancsolat*, válogatás a Lilla-ciklusból, *Dorottya, vagyis a dámák diadalma a fárságon, A méla Tempefői, avagy az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon* (részletek), Kármán József: *Fanni hagyományai*, Kazinczy Ferenc: *Tövisék és virágok* (válogatás), *Fogságom naplója* (részletek), Péterfy Gergely: *Kitömött barbár* (részletek), Batsányi János: *A franciaországi változásokra*, Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz I., A magyarokhoz II., A közelítő tél, Levéltörődék barátnémhoz, Búcsúzás Kemenes-aljától*.

Filmes kapcsolatok: *Molière* (2007, Laurent Tirard), *Egy veszedelmes viszony* (2012, Nikolaj Arcel), *Marie Antoinette* (2006, Sophia Coppola), *A vasárlarcos* (1998, Randall Wallace), *A király táncol* (2000, Gérard Corbia), *Rab Ráby* (1964, Hintsch György), *A méla Tempefői* (1975, Zsurzs Éva), *Dorottya* (1973, Horváth Jenő), *Számkivetett* (2000, Robert Zemeckis), *Gulliver utazásai* (2010, Rob Letterman), *Lotte Weimarban* (1975, Egon Günther), *Goethe!* (2010, Philipp Stölzl), *Az utolsó Faust* (2019, Philipp Humm), *Mephisto* (1981, Szabó István).

Projekttemák:

– A francia felvilágosodástól Orwellig

– Az enciklopédia ihlető ereje az irodalomban

– A felvilágosodás koncepciójától a tudományos fantasztikus világgépig

– Ember és természet (Rousseau, Goethe, Kármán, Csokonai)

– Mephisto alakváltozatai (Goethe, Madách Imre, Klaus Mann, Mihail Bulgakov stb.)

– Don Juan és a színházi hagyomány

– Tell Vilmos alakja az irodalomban

– Pénz az irodalomban

– A nyelvvelés aktuális kérdései Bessenyeitől napjainkig

– Népköltészeti gyűjtések

– Az ekhós vers

– A szabadművészség problémája és hatása Kazinczyra és kortársaira

– Az alkotói magány kérdésköre az irodalomban

– Női nézőpontok és beszédmódok Kármántól Esterházyig

– A magyar folyóirat- és sajtókultúra kezdetei

– Zene és irodalom kapcsolatai a XIX. Században

IV. Út a romantika felé

Tematikus fókusz: Színház és dráma a XIX. század elején. Friedrich Schiller és Katona József drámái. A nemzeti dráma megszületése és befogadástörténete. A bánk bán téma előzményei. Katona József: *Bánk bán* és Erkel Ferenc operája. Nádasdy Ádám *Bánk bánja*. Nemzeti és idegen identitás. Magánéleti és közéleti motiváltság. Tiborc panasza. Felelősség és intrika kérdése a drámában. Melinda alakjának többrétű értelmezése. Az V. felvonás problematikája. A *Bánk bán* a magyar színháztörténetben (regionális vonatkozások kiemelése). Híres Bánk bán-alakítások.

Poétikai fókusz: nemzeti dráma, középpontos dráma.

Olvasmány: Katona József: *Bánk bán*

Filmes kapcsolatok: *Bánk bán* (2002, Káel Csaba), *Bánk bán* (1968, Szinétár Miklós).

Projekt témák:

– A *Bánk bán* a vajdasági színpadokon

– A vándortársulatoktól a közsínházig

– Az 1848. március 15-i *Bánk bán* előadás történelmi, művelődés- és irodalomtörténeti vonatkozásai

Közös olvasmányok:

William Shakespeare: *Romeo és Júlia*, *Szentivánéji álom* vagy *Othello*

Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem*

Mikszáth Kálmán: *Az új Zrínyiász*

Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma*

Voltaire: *Candide vagy az optimizmus*

Molière egy drámája (*Tartuffe* vagy *Fösvény*)

Johann Wolfgang Goethe: *Az ifjú Werther szenvedése*

Kármán József: *Fanni hagyományai*

Weöres Sándor: *Psyché*

Závada Pál: *Jadviga párnája*

Katona József: *Bánk bán*

Péterfy Gergely: *Kitömtött barbár*

A közös olvasmányok közül a tanár kiválaszt 5–6 olvasmányt.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, hogy felhívja figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojektekkel motiválunk.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell venni a magyartanárnak, mert csak ily módon válhat hatékonyá az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy hármat, ezért a tanár irányozza elő és tervezzék meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti tanulóit.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi művek segítségével dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteltében tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban felfedezhető jelenségekként tolmácsoljuk, tudásukat következetesen fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), elsősorban a figyelmes, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékeli az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsőrangú alkotótevékenység mellett, az oktatás során megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni, amelyek az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódnak. Általuk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, az irodalmi művek és szerzőik iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés, és egyre fejlettebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, versmondás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, különböző fogalmazási műfajok, házi feladat írása) és kombinált produkció (kiselőadás és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkeznek, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok kifejtését, a tanuló munkához való hozzáállását, képességét, azt, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezőképességet is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából tervezhető felmérés is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekt témák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente két-két memoritert adunk fel, verset és prózát egyaránt (a kortárs szövegek közül is válogathatunk).

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогiji. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише пи-

тања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом,

писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких твђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулсаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.	– трансформише и израчуна вредност једноставних израза са степенима и коренима користећи својства операција и функција, по потреби користећи калкулатор;	СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ Степен чији је изложилац цео број. Функције $y = x^2$ и $y = x^3$.
2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.	– скицира график функција $y = x^2$ и $y = x^3$;	Степен чији је изложилац рационалан број. Основне операције са коренима.
2.МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.	– представи комплексни број у равни и одреди његов модуло;	Комплексни бројеви и основне операције са њима.
2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.	– израчуна вредност једноставнијег израза са комплексним бројевима;	КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА Квадратна једначина са једном непознатом и њено решавање.
2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.	– реши једноставан проблем који се свodi на квадратне једначине и неједначине;	Дискриминанта и природа решења квадратне једначине. Вијетове формуле и њихове једноставније примене; растављање квадратног тринoma на линеарне чиниоце.
2.МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.	– скицира график квадратне функције;	Квадратна функција и њен график; екстремна вредност. Једноставније квадратне неједначине.
2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.	– реши систем од једне квадратне и једне линеарне једначине;	Систем од једне квадратне и једне линеарне једначине са две непознате.
	– израчуна вредност експоненцијалне и логаритамске функције, по потреби користећи калкулатор;	
	– скицира график експоненцијалне и логаритамске функције;	
	– реши једноставне експоненцијалне и логаритамске једначине;	

<p>2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2.МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).</p> <p>2.МА.1.4.4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу.</p> <p>2.МА.2.1.2. Разуме појам комплексног броја, представља га у равни и зна основне операције са комплексним бројевима.</p> <p>2.МА.2.1.3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2.МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2.МА.2.1.6. Решава проблеме који се сведе на једначине у којима се појављују елементарне функције.</p> <p>2.МА.2.1.7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.</p> <p>2.МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).</p> <p>2.МА.2.2.5. Примењује тригонометријске функције у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.2.3.3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.</p> <p>2.МА.2.3.4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност, ...).</p>	<p>– израчуна вредност тригонометријске функције, по потреби користећи калкулатор;</p> <p>– примени адicione формуле у једноставним ситуацијама;</p> <p>– скицира графике основних тригонометријских функција;</p> <p>– реши основне тригонометријске једначине;</p> <p>– примени синусну и косинусну теорему у једноставним ситуацијама;</p> <p>– анализира и образложи поступак решавања задатка;</p> <p>– користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.</p>	<p>ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА И ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА</p> <p>Експоненцијална функција (својства, график). Једноставније експоненцијалне једначине. Појам логаритма, основна својства. Логаритамска функција и њен график. Основна правила логаритмовања, антилогаритмовање. Једноставније логаритамске једначине.</p> <p>ТРИГОНОМЕТРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ</p> <p>Угао. Радијан. Тригонометријски круг. Основне тригонометријске функције. Адicione формуле. Основне тригонометријске једначине. Синусна и косинусна теорема.</p>
--	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми математике за претходне разреде, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Степеновање и кореновање (14)

Квадратна једначина и квадратна функција (16)

Експоненцијална и логаритамска функција (14)

Тригонометријске функције (22)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да уче-

ници остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини инteresантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Степеновање и кореновање

У овој теми посветити пуну пажњу усвајању појма степена и корена и савлађивању операција са њима (на карактеристичним, али не много сложеним задацима).

На почетним часовима обновити градиво основне школе: појам степена и својства операција са степенима са природним

изложиоцем (множење и дељење степена једнаких основа, степен производа, количника и степена). Знања о степенима проширити увођењем целобројних изложилаца. Обратити пажњу и на децимални запис броја у тзв. стандардном облику.

Обновити појам квадратног корена као и својства операција са квадратним коренима из основне школе (корен производа и количника и извлачење чиниоца испред корена, корен из квадрата датог броја). Знања о коренима затим проширити увођењем појма n -тог корена и његових својстава. Важно је разликовати случајеве парног и непарног n .

Увести затим степене са рационалним изложиоцима, повезујући их с одговарајућим изразима с коренима. Обавезно поменути да својства степена са целим изложиоцем важе и за степене с рационалним изложиоцем, под условом да је основа позитиван број.

Обрадити једноставне примере рационалисања именилаца.

Степену функцију посматрати само у случајевима експонената 2 и 3, са закључком о облику графика када је изложилац n паран и када је непаран број.

У вези са комплексним бројевима треба обрадити основне појмове и чињенице које ће бити неопходне при изучавању садржаја о квадратној једначини, као и представљање комплексног броја у равни, одређивање његовог модула. Кроз једноставне примере обрадити основне операције са комплексним бројевима.

Квадратна једначина и квадратна функција

Садржаји ове теме значајни су са становишта систематског изграђивања алгебре и практичних примена.

Осим основних квадратних једначина решавајући једначине са непознатом у имениоцу разломка (при чему истаћи важност услова дефинисаности) и једначине које се свде на квадратне једначине. Вијетове формуле примењивати у једноставнијим ситуацијама: формирање квадратне једначине на основу датих решења, растављање квадратног тринума на линеарне чиниоце, свођење једноставнијих израза који укључују решења квадратне једначине помоћу Вијетових формула.

Неопходно је да ученици добро науче да скицирају и „читају“ график квадратне функције. При испитивању квадратне функције у већој мери треба користити управо њен график (његову скицу), не инсистирајући на „шеми испитивања функције“ у којој цртање графика долази тек на крају.

Квадратне неједначине треба решавати користећи знања о знаку квадратног тринума, као и знања о решавању линеарних неједначина.

Потребну пажњу посветити примени квадратних једначина и неједначина у решавању разноврсних, а једноставнијих проблема. Предвиђено је решавање само система од једне квадратне и једне линеарне једначине.

Експоненцијална и логаритамска функција

Ученике треба оспособити да одреде вредност експоненцијалне и логаритамске функције у датој тачки (при чему треба да користе калкулатор када је то неопходно) и да скицирају и користе графике основних функција ових типова. Пре увођења логаритамске функције обновити појам инверзне функције. На једноставним примерима упознати одређивање логаритама, а правила логаритмовања увежбавати кроз решавање једноставнијих логаритамских једначина.

Тригонометријске функције

Имајући у виду велику примену тригонометрије, ученици треба да упознају основне појмове ове области и да решавају једноставније проблеме у реалном контексту коришћењем тригонометрије. На почетним часовима требало би обновити тригонометријске функције оштрог угла (тригонометрију правоуглог троугла) које су ученици упознали у првом разреду. Такође, треба упознати ученике са појмом уопштеног угла и увести појам радијана.

На тригонометријском кругу најпре одређивати вредности тригонометријских функција у првом квадранту, а затим и за оста-

ле углове. Осим помоћу тригонометријског круга, потребно је да ученици савладају одређивање вредности тригонометријских функција, као и вредности њихових инверзних функција помоћу калкулатора. Скицирати и тумачити графике основних тригонометријских функција ($y = \sin x$, $y = \cos x$, $y = \operatorname{tg} x$ и $y = \operatorname{ctg} x$). Ученици могу да користе апликативне софтвере за цртање графика функције и одређивања домена, кодомена, нула, знака, периодичности, монотоности и екстремних вредности функције. Приликом трансформација тригонометријских израза и у доказима тригонометријских идентитета користити адиционе формуле, при чему се треба ограничити на директну примену адиционих формула и формула за тригонометријске функције двоструких углова и полууглова. Ученици решавају најједноставније проблеме у реалном контексту који се свде на тригонометријске једначине уз помоћ тригонометријског круга, користећи калкулатор или одговарајући софтвер (само једначине облика $\sin(ax) = b$ и $\cos(ax) = b$ на интервалу $[0, 2\pi]$). Синусну и косинусну теорему примењивати на решавање неких најједноставнијих проблема из реалног контекста.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ФИЗИКА

Циљ учења Физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Кроз опште средњошколско учење физике очекује се да ученици повежу физичке законе и процесе са практичном применом и тако постигну научну писменост која ће им омогућити праћење и коришћење информација у области физике, исказаних језиком физике (физичким терминима, симболима, формулама и једначинама), дискусију и доношење одлука у вези с темама из области физике, значајним за појединца и друштво. На првом месту то се односи на безбедно руковање уређајима, алатима и комерцијалним производима и на бригу о животној средини. Поред тога, очекује се развијање истраживачког односа према окружењу кроз експериментални рад којим се упознаје научни метод, као и разумевање природе науке, научно-истраживачког рада и подржавање доприноса науке квалитету живота појединца и развоју друштва.

Основни ниво

Ученик објашњава појаве и процесе на основу познавања физичких величина и законитости, решава једноставне проблеме и рачунске задатке уочавајући узрочно-последичне везе, користећи експлицитно дате податке и мерења; користи појмове и објашњења физичких појава за разматрање и решавање питања везаних за развој науке и технологије, коришћења природних ресурса и очу-

вање животне средине; показује спремност да се ангажује и конструктивно доприноси решавању проблема са којима се суочава заједница којој припада.

Средњи ниво

Ученик објашњава и решава сложеније физичке проблеме, рачунске и експерименталне задатке издвајајући битне податке који се односе на дати проблем, успостављајући везе међу њима и користећи одговарајуће законе и математичке релације. Знање из физике користи при решавању и тумачењу проблема у другим областима науке, технологије и друштва. Уз помоћ упутства, ученик може да припрема, изводи и описује огледе, експерименте и једноставна научна истраживања.

Напредни ниво

Ученик поседује научна знања из физике која му омогућавају решавање сложених физичких проблема и рачунских задатака,

извођење експеримената и доношење закључака на основу познатих модела и теорија. Има развијене истраживачке способности и може да предвиђа ток и исход физичких процеса и експеримената повезујући знања и објашњења. Користи научну аргументацију и критички анализира добијене резултате. Зна да се до решења проблема може доћи на више начина и бира најбоље у односу на задате услове.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције обухватају: природно-научну писменост, која је основ за праћење развоја физике као науке, разумевање повезаности физике и савремене технологије и развоја друштва; способност прикупљања података кроз испитивање физичких својстава и процеса посматрањем и мерењем; планирање и описивање поступака; правилно и безбедно руковање уређајима и мерним прибором; представљање резултата мерења табеларно и графички и извођење закључака.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2.ФИ.1.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање, пренос притиска кроз течности и гасове, пливање тела, механичка осциловања и таласа.</p> <p>2.ФИ.1.1.6. Познаје услове за настајање звука и зна да наведе његова основна својства као механичког таласа.</p> <p>2.ФИ.1.3.1. Описује и објашњава физичке појаве: деловање електричног поља на наелектрисане честице и проводник, електростатичку заштиту, кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу, магнетну интеракцију наелектрисања у кретању, узајамно деловање два паралелна праволинијска струјна проводника, појаву електромагнетне индукције, принцип рада генератора наизменичне струје</p> <p>2.ФИ.1.3.3. Познаје релације и физичке величине које описују деловање магнетног поља на наелектрисане честице и проводник са струјом (Лоренцова и Амперова сила).</p> <p>2.ФИ.1.3.5. Уме да објасни појаву електромагнетне индукције и зна Фарадејев закон.</p> <p>2.ФИ.1.4.1. Разуме природу светлости и њена основна својства (електромагнетна природа, видљиви део спектра, таласна дужина, фреквенција и брзина); уме да наброји и опише физичке појаве везане за таласну природу светлости.</p> <p>2.ФИ.1.4.2. Описује и објашњава спектар електромагнетних таласа у видљивом делу и боје предмета.</p> <p>2.ФИ.1.4.3. Познаје основне законе геометријске оптике: праволинијско простирање светлости, закон одбијања и преламања светлости и индекс преламања; тотална рефлексија и привидна дебљина и дубина; веза између оптичке „густина“ и индекса преламања.</p> <p>2.ФИ.1.4.4. Познаје основна својства огледала и сочива и објашњава формирање лика; разуме принцип рада лупе, зна шта је увећање, оптичка јачина оптичког елемента. Зна шта су главна оптичка оса и карактеристичне тачке сферних огледала и сочива и уме да нацрта лик предмета.</p> <p>2.ФИ.1.5.1. Наводи својства фотона и микрочестица.</p> <p>2.ФИ.1.5.2. Описује основне појаве у микросвету, емисију и апсорпцију фотона, радиоактивност, фисију и фузију, рендгенско зрачење.</p> <p>2.ФИ.1.5.3. Описује основне моделе у атомској физици, Радефордов и Боров модел атома, модел језгра, модел молекула.</p> <p>2.ФИ.1.5.4. Набраја својства рендгенског и ласерског зрачења, као и алфа, бета и гама зрачења.</p> <p>2.ФИ.1.5.5. Препознаје опасност од електромагнетног и радиоактивног зрачења; зна основе дозиметрије; познаје примену изотопа, рендгенског и ласерског зрачења у медицини и осталим областима.</p>	<p>– користи научни језик физике ;</p> <p>– самостално припреми једноставнији пројекат;</p> <p>– решава различите задатке(квалитативне и рачунске) из наведених области;</p> <p>– користи одговарајуће појмове и физичке величине за објашњавање основних карактеристика магнетног поља;</p> <p>– анализира кретање наелектрисаних честица у магнетном пољу;</p> <p>– опише деловање магнетног поља на струјни магнетног флукса;</p> <p>– објасни појаву електромагнетне индукције и повезује индуковану електромоторну силу са променом магнетног флукса;</p> <p>– опише хармонијске осцилације и анализира енергијске трансформације;</p> <p>– објасни појам пригушених и принудних осцилација и наведе примере;</p> <p>– опише и различите врсте механичких таласа и објасни њихове карактеристике;</p> <p>– разликује звук, ултразвук и инфразвук и познаје њихову примену;</p> <p>– користи одговарајуће појмове и величине за објашњавање основних карактеристика звука (висина, јачина, боја)</p> <p>– познаје штетан утицај буке и мере заштите;</p> <p>– објасни Доплеров ефекат у акустици;</p> <p>– објасни природу електромагнетних таласа;</p> <p>– анализира спектар електромагнетних таласа и наведе примере;</p> <p>– формулише основне законе геометријске оптике: праволинијско простирање светлости, закон одбијања и преламања светлости, тотална рефлексија и индекс преламања;</p> <p>– познаје основна својства огледала и сочива и објасни њихову примену;</p> <p>– кратко опише физику људског ока;</p> <p>– објасни појаве које су последица таласне природе светлости (дифракцију и интерференцију, дисперзију, поларизацију, и наведе примере њихове појаве у природи);</p> <p>– познаје квантну природу електромагнетног зрачења и анализира фотоелектрични ефекат;</p> <p>– повезује таласна и корпускуларна својства честица (фотона, електрона) и наводи појаве које то потврђују;</p> <p>– објасни квантно механички модел атома, познаје квантне бројеве и повезује их са периодним системом елемената;</p> <p>– анализира спектар атома водоника користећи Борове постулате;</p> <p>– повеже примену рендгенског зрачења са његовим својствима и објасни његово порекло;</p> <p>– објасни основни принцип рада ласера, повезује карактеристике ласерског зрачења са његовом применом</p>	<p>1. СИЛЕ И ВРТЛОЖНА ФИЗИЧКА ПОЉА Магнетно поље, магнетна индукција и магнетни флукс. Магнетно поље Земље Лоренцова сила. Амперова сила. Електромагнетна индукција (Фарадејев закон, Ленцово правило). <i>Демонстрациони огледи:</i> Магнетно поље Земље и магнетно поље сталних магнета (магнетне шипке и потковичастог магнета) помоћу магнетне игле и компаса. Ерстедов оглед. Електромагнетна индукција и Ленцово правило (помоћу магнета, калема и унимера). Предлог за пројекат Магнети од Старе Грчке до данас.</p> <p>2.ОСЦИЛАЦИЈЕ И ТАЛАСИ Хармонијске осцилације (тело на еластичној опрузи). Математичко клатно. Појам о пригушеним и принудним осцилацијама. Механички таласи. Врсте таласа. Звук. Извори и врсте звука. Доплеров ефекат у акустици. Електромагнетни таласи. Светлост. Основи геометријске оптике (праволинијско простирање, одбијање, преламање, тотална рефлексија, огледала, сочива, корекција вида). Основи таласне оптике (интерференција, дифракција, поларизација, дисперзија, примене). <i>Демонстрациони огледи:</i> Осциловање тега обешеног о опругу (у ваздуху и у води). Звучна резонанција. Лупа. Сенка и полусенка. Преламање светлости (штапић у чаши воде). Дифракција ласерске светлости на нити или оштрој ивици. Преламање и дисперзија беле светлости при проласку кроз призму Предлог пројекта Преношење информација звуком и светлом.</p>

<p>2.ФИ.1.6.1. Наводи Кеплерове законе и основне јединице за удаљеност у астрономији, зна Њутнов закон гравитације и да гравитационо дејство Сунца и Месеца изазива плимну и осеку.</p> <p>2.ФИ.1.6.2. Разуме смену дана и ноћи, као и годишњих доба, оријентише се у простору помоћу Сунца и ноћног неба (уочава Северњачу, сазвежђа Малог и Великог медведа и Касиопеју, упознаје грчку митологију на небу); зна како настају помрачења Сунца и Месеца и месечеве мене.</p> <p>2.ФИ.1.6.3. Разуме улогу телескопа или дурбина у астрономским посматрањима, зна да Земљина атмосфера утиче на положај и сјај небеских тела и да не пропушта штетна зрачења (гама, рендгенско, далеко ултраљубичасто) која долазе из васионе.</p> <p>2.ФИ.1.6.4. Зна која тела чине Сунчев систем (Сунце, планете, астероиде, комете и метеоре) и њихове основне карактеристике; зна да је Сунце звезда, разуме просторне дистанце у Сунчевом систему, као и положај Сунчевог система у нашој галаксији Млечни пут и наше галаксије у васиони.</p> <p>2.ФИ.2.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, сударе тела, протицање идеалне течности, појам средње брзине, законе одржања, хармонијске пригушене осцилације.</p> <p>2.ФИ.2.1.4. Познаје основне величине којима се описују механички таласи; користи везе између ових величина за објашњење појава код таласа; објашњава својства звука</p> <p>2.ФИ.2.3.1. Објашњава физичке појаве: електрично пражњење у гасовима, појаву индуковане ЕМС у различитим случајевима, самоиндукцију и међусобну индукцију, настајање, основне карактеристике и спектар електромагнетних таласа, својства магнетног поља Земље.</p> <p>2.ФИ.2.4.1. Разуме и описује појаве таласне оптике (дифракцију и интерференцију, дисперзију, поларизацију, спектар).</p> <p>2.ФИ.2.4.2. Зна Снелијус–Декартов закон као и апсолутни и релативни индекс преламања.</p> <p>2.ФИ.2.4.3. Користи једначине сочива и огледала за објашњење и примену оптичких система (лупа, микроскоп, телескоп, спектроскоп).</p> <p>2.ФИ.2.4.4. Уме да објасни недостатке (аберације) сочива и разуме основни начин исправљања далековидости и кратковидости људског ока.</p> <p>2.ФИ.2.4.5. Разликује реалне од имагинарних ликова; уме да објасни преламање светлости кроз планпаралелну плочу и призму.</p> <p>2.ФИ.2.5.3. Објашњава појаве: фотоэффект, радиоактивност, трансмутација елемената, фисија, фузија, емисија и апсорпција зрачења, енергија везе, стимулисано зрачење и ласерски ефекат.</p> <p>2.ФИ.2.5.4. Објашњава основне моделе у атомској физици, Борове нивое енергије, изградњу периодног система, структуру језгра.</p> <p>2.ФИ.2.5.6. Познаје закон апсорпције зрачења при проласку кроз материјале.</p> <p>2.ФИ.2.6.1. Разуме све појмове и релације везане за Кеплерове законе, и то примењује да објасни карактеристичне положаје унутрашњих и спољашњих планета преко правог кретања планета, и познаје историјски развој идеја о геоцентричном и хелиоцентричном систему.</p> <p>2.ФИ.2.6.5. Разуме карактеристике мирног и активног Сунца и то примењује да објасни утицај Сунчеве активности на Земљу и живи свет; примењује знања о кретању Земље и Месеца на помрачења Сунца и Месеца; зна физичка и хемијска својства и могућност настањивости планета, њихових сателита, планета патуљака, астероида, комета и метеора; упознаје се са елементима Миланковићеве теорије ледених доба.</p> <p>2.ФИ.2.6.6. Зна структуру и поделу галаксија према облику; зна да се васиона шири и примењује Хаблов закон за одређивање растојања до галаксија и старости васионе.</p> <p>2.ФИ.3.4.2. Зна да објасни конструктивну и деструктивну интерференцију.</p> <p>2.ФИ.3.5.4. Анализира Де Брољеву релацију, Хајзенбергове релације неодређености и дуалну природу материје.</p>	<p>– објасни модел и структуру језгра атома и разуме појам изотопа;</p> <p>– повезује енергију везе језгра са дефектом масе;</p> <p>– повезује радиоактивни распад са радиоактивним зрачењем и разликује врсте зрачења;</p> <p>– опише фисију и фузију увиђа предности и недостатке производње и примене нуклеарне енергије;</p> <p>– познаје дејство радиоактивног зрачења и примењује мере заштите;</p> <p>– познаје основне карактеристике елементарних честица;</p> <p>– наводи врсте небеских тела и познаје начин и узроке њиховог кретања;</p> <p>– познаје физичке карактеристике звезда и разуме механизам њиховог настајања и еволуције;</p>	<p>3.КВАНТНА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОМАГНЕТНОГ ЗРАЧЕЊА И ТАЛАСНА СВОЈСТВА МИКРОЧЕСТИЦА Фотон. Фотоелектрични ефекат. Честично таласни дуализам и де Брољева релација. <i>Демонстрациони оглед:</i> Фотоћелија.</p> <p>4. СТРУКТУРА АТОМА Модел атома. Квантни бројеви. Борови постулати. Паулијев принцип. Побуђивање и зрачење. Спектар атома.– Рендгенско зрачење (појам и примена). Стимулисано зрачење и ласери.</p> <p>5. СТРУКТУРА АТОМСКОГ ЈЕЗГРА Језгро атома. Масени број језгра. Атомска јединица масе. Нуклеарне силе. Енергија везе језгра. Дефект масе. Природна радиоактивност (распади). Нуклеарне реакције. Фисија и фузија и нуклеарна енергетика. Интеракција радиоактивног зрачења са супстанцијом. Детекција и заштита од зрачења. Појам и врсте елементарних честица. <i>Демонстрациони оглед:</i> Детекција присуства природног радиоактивног зрачења помоћу Гајгер-Милеровог бројача</p> <p>6. ФИЗИКА МЕГА СВЕТА Астрофизика. Структура васионе. Порекло и развој небеских тела.</p>
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења физике.

Програм наставе и учења у Филолошкој гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм Физике у основној школи. Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Сходно томе, у настави је пожељно што више примењивати демонстрационе огледе. Физику је нужно представити ученицима као живу, недовршену науку, која се непрекидно интензивно развија и мења, а не као скуп завршених података, непроменљивих закона, теорија и модела. Зато је важно истаћи проблеме које физика решава у садашњем времену. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на заштиту човекове средине, која је загађена и угрожена неким физичко-техничким процесима и променама. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. При обради физичких основа енергетике важно је усмерити ученике на штедњу свих врста енергије, а посебно електричне.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања и демонстрационих огледа.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Садржај програма наставе и учења Физике за други разред је подељен на шест тематских целина. Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица.

Оријентациони број часова по темама дат је у табели:

Редни број теме	Наслов теме	Укупан број часова за наставну тему
1.	Силе и вртложна физичка поља	12
2.	Осцилације и таласи	20
3.	Квантна природа електромагнетног зрачења и таласна својства микрочестица	12
4.	Структура атома	13
5.	Структура атомског језгра	13
6.	Физика мега света	4
Укупно		74

У оквиру наставних тема које су у програму другог разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очеку-

је продубљено и проширено знање у односу на основношколски ниво. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава. Ниво обраде треба да буде примерен предзнању из области математике и подржан примерима из свакодневног живота, као и демонстрационим огледима, рачунарским симулацијама и анимацијама. При излагању садржаја нагласак треба да буде на физичким концептима, феноменима и појмовима који су део опште културе а мање на математичком апарату који прати те садржаје. Имајући у виду број часова на којима се ученици могу упознати са новим феноменима, физичким величинама којима се описују и законитостима које се односе на њих, би било пожељно акценат ставити на квалитативне проблеме, пре свега на оне који се односе на реалне ситуације у којима се ученици могу наћи. Пожељно би било организовати ученике за самостални рад у оквиру изабраних пројектних задатака.

Силе и вртложна физичка поља

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Магнетно поље, магнетна индукција и магнетни флуks. Магнетно поље Земље. Лоренцова сила. Амперова сила. Електромагнетна индукција (Фарадејев закон, Ленцово правило).

Обраду нових садржаја треба започети обнављањем градива из области Магнетно поље стеченог у основној школи. Циљ наставе је да ученици схвате појам и значај електромагнетне индукције и повезивање основних појмова из области електростатике са магнетним пољем и својствима наелектрисања у кретању. Познавање магнетних својстава материјала омогућава сваком ученику боље разумевање њиховог значаја за развој нових технологија. У оквиру ове теме неопходно је користити препоручене демонстрационе огледе и компјутерске анимације.

Осцилације и таласи

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Хармонијске осцилације (тело на еластичној опрузи). Математичко клатно. Појам о пригушеним и принудним осцилацијама. таласа. Звук. Извори и врсте звука. Карактеристике звука. Доплеров ефекат у акустици. Електромагнетни таласи. Светлост. Основи геометријске оптике (праволинијско простирање, одбијање, преламање, тотална рефлексија, огледала, сочива, корекција вида). Основи таласне оптике (интерференција, дифракција, поларизација, дисперзија, расејање и апсорпција).

Обновити појмове и законе из области Осцилације и таласи, усвојена у основној школи. Продубити и проширити упознавањем појмова пригушене и принудне осцилације као и примерима из свакодневног живота.

Обновити појмове и законе из области Звук из основне школе. Продубити знања и објаснити основне појмове повезане са Доплеровим ефектом. Кроз обраду ове теме, отвара се низ могућих корелација са другим предметима. Препоручује се реализација кроз пројектну наставу, што може помоћи ученицима да разумеју значај знања стечених у оквиру физике. Области са којима се може повезати ова тема су: фонетика, биологија, музика, заштита од буке.

Обновити појмове и законе из области Светлост из основне школе. Продубити знања из области Геометријска оптика и усвојити основне појмове и знања из Таласне оптике.

У оквиру ове теме неопходно је користити препоручене демонстрационе огледе, компјутерске анимације и симулације, апликације за паметне телефоне.

Квантна природа електромагнетног зрачења и таласна својства микрочестица

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Фотон. Фотоелектрични ефекат. Честично таласни дуализам и де Бројева релација.

Обраду садржаја треба започети кратким историјским освртом на стање у класичној физици крајем XIX века. Ученици треба

да схвате значај квантне теорије у развоју науке XX века. Веома је важно да ученици схвате да је дуализам основно својство материје.

Структура атома

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Модели атома. Квантни бројеви. Борови постулати. Паулијев принцип. Побуђивање и зрачење. Спектар атома. Рендгенско зрачење (појам и примена). Стимулисано зрачење и ласери.

Издавање садржаја теме започети кратким историјским прегледом развоја идеје о атому и првим моделима атома. Део који се односи на квантне бројеве прилагодити ученичком предзнању математике. Указати на историјски значај спектроскопије као на примену зрачења у науци, техници и медицини. Осврнути се на велику улогу ласера у свакодневном животу.

Структура атомског језгра

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Језгро атома. Масени број језгра. Атомска јединица масе. Нуклеарне силе. Природна радиоактивност (распади). Нуклеарне реакције. Фисија, фузија и нуклеарна енергетика. Интеракција радиоактивног зрачења са супстанцијом. Детекција и заштита од зрачења. Појам и врсте елементарних честица. Енергија везе језгра. Дефект масе.

На почетку рада на теми обновити знања из ове области које су ученици стекли у основној школи. Делове који се односе на заштиту од зрачења и нуклеарну енергетику могуће је реализовати кроз ученичке пројекте.

Физика мега света

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Астрофизика. Структура васионе. Порекло и развој небеских тела.

Издавање садржаја започети обнављањем знања стечених из предмета Географија у основној школи.

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– *Поступност* (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисања закона.

– *Оцигледност* при издавању наставних садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстрационих огледа, а треба користити и симулације).

– *Повезаност наставних садржаја* (хоризонтална и вертикална).

Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске целине, после поступног и аналитичног издавања појединачних програмских садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумеју и трајно усвоје. Поред тога, сваку тематску целину требало би започети обнављањем одговарајућег дела градива из основне школе. Тиме се постиже и вертикално повезивање програмских садржаја. Веома је важно да се кроз рад води рачуна о овом захтеву Програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних.

Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може распоредити садржаје према својој процени.

Методичко остваривање садржаја програма у настави Физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: структуром супстанције (на молекулском, атомском и субатомском нивоу), законима одржања (пре свега енергије) и физичким пољима као носиоцима узајамног деловања физичких објеката. Даљи захтев је да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја.

Данас је физика експликативна, теоријска и фундаментална

наука и њеним изучавањем, заједно са осталим природним наукама, стичу се основе научног погледа на свет. Идеја фундаменталности физике у природним наукама мора да доминира у настави физике.

Ширењу видика ученика допринеће објашњење појмова и категорија, као што су физичке величине, физички закони, однос експеримента и теорије, веза физике са осталим наукама, са примењеним наукама и са техником. Стицање техничке културе кроз наставу физике састоји се у примени знања при решавању техничких задатака и коришћењу техничких уређаја. Значајно је указати на везу физике и филозофије. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на потребу заштите животне средине и на тај начин развијати еколошке компетенције и свест ученика.

Овако формулисани концепт наставе физике захтева појачано експериментално заснивање наставног процеса (демонстрациони огледи и практични рад ученика).

Савремена настава Физике подразумева примену различитих метода и облика рада, разноврсних дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) који омогућавају остваривање циља и исхода наставе Физике.

Основне методе рада са ученицима у настави физике су:

1. издавање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. методе логичког закључивања ученика;
3. решавање задатака (квалитативни и квантитативни);
4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти, допунска настава, додатна настава...)

Демонстрациони огледи чине саставни део редовне наставе Физике. Они омогућавају развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Како су уз сваку тематску целину планирани демонстрациони огледи, ученици ће непосредно учествовати у реализацији огледа, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју демонстрира. Потом наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у издавању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се на презентовање закона у математичкој форми. Оваква активна позиција ученика у процесу конструкције знања доприноси трајнијим и квалитетнијим постигнућима.

Пожељно је да једноставне експерименте изводе ученици (самостално или по групама) на часу или да их осмисле, ураде, анализирају и обраде код куће, користећи предмете и материјале из свакодневног живота.

У настави свакако треба користити и рачунаре (симулације експериментата и појава, лабораторијске вежбе и обрада резултата мерења, моделирање, самостални пројекти ученика у облику семинарских радова и сл). Препорука је да се, уколико недостаје одговарајућа опрема у кабинетима, користе постојећи ИКТ алати који симулирају физичке појаве, обрађују и приказују резултате мерења.

Програм предвиђа коришћење разних **метода логичког закључивања** који су иначе присутни у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд). Наставник сам треба да одабере најпогоднији приступ у обради сваке конкретне теме у складу са потребама и могућностима ученика, као и наставним средствима којима располаже.

На садржајима програма може се у потпуности илустровати суштина методологије истраживачког приступа у физици и другим природним наукама: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експериментата ради прецизнијег утврђивања тражених односа, формули-

сање физичких закона. У неким случајевима методички је целесходно увођење дедуктивне методе у наставу (нпр. показати како из закона одржања следе неки мање општи физички закони и сл.).

Решавањем задатака се постиже: конкретизација теоријских знања; обнављање, продубљивање и утврђивање знања; кориговање ученичких знања и умећа; развијање логичког мишљења; подстицање ученика на иницијативу; стицање самопоуздања и самосталности у раду. Оптимални ефекти у процесу учења физике остварују се добро осмишљеним комбиновањем квалитативних и квантитативних (рачунских) задатака. Како решавање рачунских задатака за ученике често представља вид учења са најсложенијим захтевима, наставник је обавезан да им да одговарајуће инструкције (алгоритам решавања датог типа задатака и најчешће грешке). Потребно је пажљиво одабрати задатке који, ако је могуће, имају непосредну везу са реалним ситуацијама. Такође је важно имати у виду да ниво сложености и тежина задатака буде примерена ученицима (једноставнији рачунски задаци).

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара као и у сарадњи са центрима за таленте и промоцију и популаризацију науке.

Програм Физике омогућава примену различитих облика рада од фронталног, рада у тиму, индивидуалног рада, рада у пару или групи. Самостални рад ученика треба посебно неговати. Овај облик рада је ученицима најинтересантнији, више су мотивисани, па лакше усвајају знање. Уз то се развија и њихово интересовање и смисао за истраживачки рад, као и способност тимског рада и сарадње. Овакав приступ обради наставне теме захтева добру припрему наставника: одабрати тему, припремити одговарајућа наставна средства и опрему, поделити ученике у групе тако да сваки појединац у групи може дати одговарајући допринос, дати неопходна минимална упутства...

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи).

Наставник континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу усвојеног знања помоћу усменог испитивања, кратких (15–минутних) писмених провера, тестова на крају већих целина (рецимо, по једном у сваком класификационом периоду), контролних рачунских вежби (по једном у полугодишту) и домаћих задатака.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда.

ХЕМИЈА

Циљ учења Хемије је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем хемије ученик развија разумевање о повезаности структуре, својстава и практичне примене супстанци. Тиме развија научну писменост као основу за: (а) праћење информација о доприносу хемије технолошким променама које се уграђују у индустрију, пољопривреду, медицину, фармацију и побољшавају квалитет свакодневног живота; (б) дискусију о питањима/темама у вези са заштитом животне средине, иницијативу и предузимљивост у заштити животне средине; (в) критичко преиспитивање

информација у вези с различитим производима индустрије (материјалима, прехранбеним производима, средствима за хигијену, лековима, горивом, ђубривима), њиховим утицајем на здравље и животну средину; (г) доношење одлука при избору и примени производа. На крају средњег образовања сваки ученик безбедно рукује супстанцама и комерцијалним производима на основу познавања својстава и промена супстанци које улазе у састав производа.

Кроз наставу и учење хемије ученик упознаје научни метод којим се у хемији долази до података, на основу којих се формулишу теоријска објашњења и модели, и оспособљен је да кроз експериментални рад сазнаје о својствима и променама супстанци. Унапређена је способност сваког ученика да користи информације исказане хемијским језиком: хемијским терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама.

Основни ниво

На крају средњег образовања ученик разуме шта је предмет истраживања хемије као науке, како се у хемији долази до знања, као и улогу и допринос хемије у различитим областима људске делатности и у укупном развоју друштва. Ученик рукује производима/супстанцама (неорганским и органским једињењима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и о одлагању отпада и предузима активности које доприносе заштити животне средине. Избор и примену производа (материјала, прехранбених производа, средстава за хигијену и сл.) базира на познавању својстава супстанци. Припрема раствор одређеног масеног процентног састава према потребама у свакодневном животу и/или професионалној делатности за коју се образује. Правилну исхрану и остале активности у вези са очувањем здравља заснива на познавању својстава и извора биолошки важних једињења и њихове улоге у живим системима. Ученик уме да правилно и безбедно изведе једноставне огледе и објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи се хемијским језиком (терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама).

Средњи ниво

На крају средњег образовања ученик повезује примену супстанци у свакодневном животу, струци и индустријској производњи с физичким и хемијским својствима супстанци, а својства супстанци са структуром и интеракцијама између честица. Повезује узроке хемијских реакција, топлотне ефекте који прате хемијске реакције, факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу са примерима хемијских реакција у свакодневном животу, струци и индустријској производњи. Ученик разуме улогу експерименталног рада у хемији у формирању и проверавању научног знања, идентификовању и синтези једињења, и уме да у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци. Користи одговарајућу хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Прати дискусију и, на основу аргумената, заузима став о улози и примени хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину.

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик може да предвиди физичка и хемијска својства супстанци на основу електронске конфигурације атома елемената, типа хемијске везе и утицаја међумолекулских интеракција. Ученик предвиђа својства дисперзног система и примењује различите начине квантитативног изражавања састава раствора. Планира, правилно и безбедно изводи хемијске реакције, израчунава масу, количину и број честица супстанци које учествују у реакцији, користи изразе за брзину реакције и константу равнотеже. Ученик има развијене вештине за лабораторијски рад, истраживање својстава и промена супстанци и ре-

шавање проблема. У објашњавању својстава и промена супстанци користи одговарајуће хемијске термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Дискутује о улози хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину. Предлаже активности у циљу очувања животне средине.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Хемијска писменост

На крају средњег образовања ученик је формирао хемијску писменост као основу за праћење развоја хемије као науке и за разумевање повезаности хемије, хемијске технологије и развоја друштва. Хемијска писменост помаже доношењу одлука у вези с коришћењем различитих производа у свакодневном животу, као и активном односу према очувању здравља и животне средине.

Основни ниво

Ученик је формирао појмовни оквир као основу за разумевање окружења у коме живи, посебно својстава и промена супстанци и комерцијалних производа с којима је у контакту у свакодневном животу и струци. Правилном употребом супстанци брине о очувању здравља и животне средине. Има развијене вештине за безбедно и одговорно руковање супстанцама (производима) и правилно складиштење отпада.

Средњи ниво

Ученик је формирао појмовни оквир за праћење информација у области хемије као науке, о доприносу хемије развоју технологије и друштва. Сагледава квалитативне карактеристике и квантитативне односе у хемијским реакцијама и повезује их са утицајима на животну средину, производњу и развој друштва. Појмовни оквир помаже праћењу јавних дискусија у вези с применом одређене технологије и утицају на здравље појединца и животну средину, као и за доношење одлука у вези с избором производа и начином њиховог коришћења.

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик примењује фундаменталне принципе у вези са структуром, својствима и променама супстанци у осмишљавању стратегије и решавању проблема, постављању хипотеза и планирању истраживања за проверу хипотеза, анализирању и интерпретацији прикупљених података и извођењу закључака на основу података и чињеница. Ученик вреднује поступке и алтернативне приступе решавању проблема, вреднује

добијене резултате и доноси одлуке на основу разумевања хемијских појмова.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Научни метод у хемији и хемијски језик

На крају средњег образовања ученик прикупља податке о својствима и променама супстанци посматрањем и мерењем; планира и описује поступак; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; представља резултате табеларно и графички; уочава трендове и користи хемијски језик (хемијски термини, хемијски симболи, формуле и хемијске једначине) за формулисање објашњења, закључака и генерализација.

Основни ниво

Ученик прати поступак и уме да: испита својства и промене супстанци; изведе мерење физичких величина; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; опише поступак и представи резултате према задатом обрасцу; објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине.

Средњи ниво

Ученик уме да: у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци; користи одговарајућу апаратуру и инструменте; мери, рачуна и користи одговарајуће јединице; формулише објашњења и закључке користећи хемијски језик (термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине).

Напредни ниво

Ученик планира и изводи експерименте (анализира проблем, претпоставља и дискутује могућа решења/резултате; идентификује променљиве, планира поступке за контролу независних променљивих, прикупља податке о зависним променљивим); анализира податке, критички преиспитује поступке и резултате, објашњава уочене правилности и изводи закључке; припрема писани или усмени извештај о експерименталном раду/истраживању; приказује резултате мерења водећи рачуна о тачности инструмента и значајним цифрама. Размењује информације повезане с хемијом на различите начине, усмено, у писаном виду, у виду табеларних и графичких приказа, помоћу хемијских симбола, формула и хемијских једначина.

Разред	Други
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	37 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА Кључни појмови садржаја програма
2.XE.1.3.1. Препознаје угљоводонике, алкоhole, алдехиде, кетоне, карбоксилне киселине, естре и примарне аmine на основу структурне формуле, функционалне групе, назива према IUPAC номенклатури и тривијалног назива који се користи у струци.	– опише заступљеност органских супстанци у живим и неживим системима, порекло органских загађујућих супстанци и њихов утицај на здравље и животну средину;	ТЕОРИЈСКИ ОСНОВ ЗА ИЗУЧАВАЊЕ ОРГАНСКЕ ХЕМИЈЕ И БИОХЕМИЈЕ
2.XE.1.3.2. Описује физичка својства (агрегатно стање, температура топљења и кључања, растворљивост у поларним и неполарним растварачима, густина) угљоводоника, алкоhole, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естера и примарних амина и повезује их са структуром њихових молекула и међумолекулским интеракцијама.	– класификује органске супстанце према називу и формули и повезује их са заједничким својствима представника сваке класе;	Комерцијалне органске супстанце. Природни и синтетички биомолекули – заступљеност, састав, својства, улога и утицај на здравље и животну средину. <i>Демонстрациони огледи:</i> Демонстрирање узорака супстанци и модела органских једињења и природних и синтетичких биомолекула
2.XE.2.3.1. Пише структурне формуле на основу назива према IUPAC номенклатури и на основу назива пише структурне формуле угљоводоника, алкоhole, фенола, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естера, примарних амина; разликује структурне изомере и пише њихове формуле и називе према IUPAC номенклатури.	– опише састав и својства органских супстанци у комерцијалним производима и њихов значај у свакодневном животу;	СВОЈСТВА И КЛАСИФИКАЦИЈА ОРГАНСКИХ СУПСТАНАЦИ
	– опише заступљеност биомолекула у живим системима и наведе њихову улогу и/или физиолошко дејство имајући у виду корисне и штетне аспекте;	Функционалне групе. Типови органских реакција.
	– наведе значај и примену одабраних природних и синтетичких биомолекула;	
	– критички разматра употребу биомолекула, комерцијалних производа, и њихов утицај на здравље и околину;	

<p>2.XE.1.3.3. Наводи хемијске реакције угљоводоника (сагоревање и полимеризација), алкохола (оксидација до алдехида и карбоксилних киселина и сагоревање) и карбоксилних киселина (неутрализација, естерификација).</p> <p>2.XE.1.3.4. Повезује физичка и хемијска својства органских једињења и њихових смеша с употребом и значајем у свакодневном животу, струци и хемијској индустрији (земни гас, нафта, пластичне масе, каучук, гума, боје, ацетилен, метанол, етанол, етилен-гликол, глицерол, формалдехид, ацетон, мравља киселина, сирћетна киселина, бензојева киселина, лимунска киселина, млечна киселина, палмитинска киселина, стеаринска киселина, олеинска киселина).</p> <p>2.XE.1.4.1. Описује структуру и физичка својства: моносахарида, дисахарида и полисахарида (глюкозе, фруктозе, сахарозе, лактозе, скроба, гликогена и целулозе), естера који су главна компонента масти, уља, воскова, и аминокиселина као мономерних јединица протеина.</p> <p>2.XE.1.4.2. Наводи улогу и заступљеност угљених хидрата, масти, уља, воскова, протеина и витамина у живим системима, као и улогу ДНК.</p> <p>2.XE.1.4.3. Познаје алкалоиде као природна и синтетичка хемијска једињења која имају корисна и штетна физиолошка дејства.</p> <p>2.XE.1.4.4. Познаје улогу и примену антибиотика као природних и синтетичких хемијских једињења.</p> <p>2.XE.1.5.1. Рукује супстанцама (производима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи; придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и одлагању отпада.</p> <p>2.XE.1.5.2. Наводи загађиваче ваздуха, воде, земљишта и описује њихов утицај на животну средину.</p> <p>2.XE.1.5.3. Описује потребу и предност рециклаже стакла, папира и другог чврстог отпада.</p>	<p>– именује и хемијским формулама прикаже мономерне јединице биополимера;</p> <p>– повезује различите нивое структурне организације одабраних биомолекула са њиховом улогом у живим системима;</p> <p>– објашњава хемијске промене једноставнијих биомолекула у организму и пише једначине реакција којима то илуструје;</p> <p>– описује основне принципе и значај процеса репликације, транскрипције и транслације;</p> <p>– квантитативно тумачи хемијске промене и процесе у реалном контексту;</p> <p>– рукује супстанцама, одлаже их и складишти сагласно принципима зелене хемије.</p>	<p>УГЉОВОДОНИЦИ</p> <p>Алкани. Алкени. Алкени. Ароматични угљоводоници. Физичка својства. Карактеристичне реакције угљоводоника. Примена. Нафта и земни гас. Халогени деривати угљоводоника. Полимери. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање растворљивости угљоводоника; сагоревање угљоводоника</p> <p>ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА С КИСЕОНИКОМ</p> <p>Алкохоли. Феноли. Алдехиди и кетони. Карбоксилне киселине. Естри. Физичка својства. Карактеристичне реакције кисеоничних органских једињења. Примена. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање растворљивости, сагоревање етанола; растворљивост карбоксилних киселина у води и органским растварачима.</p> <p>ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА С АЗОТОМ И СУМПОРОМ</p> <p>Амини. Нитро једињења. Физичка својства. Тиоли.</p> <p>АМИНО-КИСЕЛИНЕ, ПЕПТИДИ И ПРОТЕИНИ</p> <p>Амино-киселине – физичка и хемијска својства. Пептидна веза. Пептиди. Протеини. Ензими. Хормони. <i>Демонстрациони огледи:</i> Таложење протеина загревањем, концентрованим минералним киселинама, солима тешких метала; утицај температуре и рН вредности средине на активност амилазе.</p> <p>УГЉЕНИ ХИДРАТИ</p> <p>Моносахариди. Дисахариди. Полисахариди. Физичка и хемијска својства угљених хидрата. <i>Демонстрациони огледи:</i> Реакција скроба са јодом; хидролиза скроба.</p> <p>ЛИПИДИ</p> <p>Осапуњиви и неосапуњиви липиди. Масти и уља. Сапонификација. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање физичких својстава липида</p> <p>НУКЛЕИНСКЕ КИСЕЛИНЕ</p> <p>ДНК и РНК. Репликација. Транскрипција. Транслација.</p> <p>ВИТАМИНИ, АЛКАЛОИДИ И АНТИБИОТИЦИ</p> <p>Класификација витамина. Класификација алкалоида, физиолошко дејство и употреба и злоупотреба. Улога и примена антибиотика.</p> <p>ОРГАНСКЕ ЗАГАЂУЈУЋЕ СУПСТАНЦЕ И ОДРЖИВА ПРОИЗВОДЊА</p> <p>Рециклирање. Биоотпад. Медицински отпад, прехранбени отпад. Управљање отпадом.</p>
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења Хемије је тематски конципиран. За сваку тему предложени су

кључни појмови садржаја, а ради лакшег планирања наставе предлаже се оријентациони број часова по темама.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по времену потребном за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да на-

ставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба заснивати и на демонстрационим огледима. Ако у школи не постоје супстанце за извођење предложених демонстрационих огледа, огледи се могу извести са доступним супстанцама.

Препоручени број часова за реализацију тема:

Теоријски основ за изучавање органске хемије и биохемије – 1 час

Својства и класификација органских супстанци – 1 час

Угљоводоници – 7 часова

Органска једињења с кисеоником – 8 часова

Органска једињења с азотом и сумпором – 2 часа

Амино-киселине, пептиди и протеини – 5 часова

Угљени хидрати – 4 часа

Липиди – 3 часа

Нуклеинске киселине – 1 час

Витамини, Алкалоиди и антибиотици – 2 часа

Органске загађујуће супстанце и одржива производња – 3 часа

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У целокупном наставном процесу у области органске хемије важно је стално успостављати везе са претходно ученим садржајима хемије. Наставне теме су конципиране с циљем да се ученици стално подстичу да пореде својства органских супстанци како међусобно тако и са неорганским супстанцама, увиђају сличности и разлике, и доводе их у везу са структуром молекула.

Теоријски основ за изучавање органске хемије и биохемије

У овој наставној теми ученици стичу увид у заступљеност органских једињења у живој и неживој природи. Информативно разматрају заступљеност органских супстанци у живим системима, подсећају се градива хемије претходно ученог у 8. разреду основне школе, као и градива биологије, о биомолекулима (беланчевине, угљени хидрати, масти, нуклеинске киселине). Такође, они сазнају о хемијском саставу и значају синтетичких комерцијалних органских супстанци (лекови, боје, вештачка влакна, ...), као и о структури и примени органских полимера (пластика, гума). У оквиру разматрања структуре биомолекула очекује се да ученици уоче постојање више функционалних група у овим молекулима, да могу да буду молекули малих молекулских маса, али и веома великих (мономер и полимери), да могу бити различите сложености, да поред природних биомолекула постоје синтетички и полусинтетички производи, на пример, антибиотици, алкалоиди, вештачки хормони итд. На овом месту ученици би требало да разматрају различите природне производе у саставу намирница, важност здраве исхране засноване на познавању које су намирнице извор појединих биолошки важних једињења, до којих поремећаја долази уколико се природна равнотежа између биомолекула наруши, и да супстанце антропогеног порекла могу утицати на ту равнотежу и довести до поремећаја метаболизма у живим системима.

Својства и класификација органских супстанци

Учење започиње разматрањем значења и важности појма функционалне групе, сврставањем једињења на основу функционалних група у одговарајуће класе органских једињења и разматрањем како се на основу познавања функционалне групе (а тиме и припадности одређеној класи органских једињења) могу предвиђати физичка и хемијска својства једињења.

Угљоводоници

У оквиру ове теме од ученика се очекује да класификују угљоводонике према природи угљоводоничног низа и функцио-

налних група; на основу физичких и хемијских својстава уочавају и објашњавају разлике између ацикличних и цикличних угљоводоника, између засићених и незасићених ацикличних угљоводоника и између алицикличних и ароматичних угљоводоника; на основу назива по IUPAC номенклатури самостално пишу формуле хемијских једињења и на основу формула хемијских једињења пишу називе по IUPAC номенклатури.

Посматрањем демонстрационих огледа ученици би требало да уочавају разлике у физичким и хемијским својствима угљоводоника. Очекује се да они повезују физичка и хемијска својства угљоводоника са њиховом практичном применом, да знају тривијалне називе једињења која имају практичну примену, као и да повезују физичка и хемијска својства халогених деривата угљоводоника са практичном применом ових једињења као и штетним дејством на пример фреона.

Органска једињења с кисеоником

Ученици разликују да је хидроксилна функционална група код алкохола везана за алкил-, а код фенола за арил-групу и да према томе објашњавају разлику у реактивности алкохола и фенола. Ученици разликују алдехиде од кетона на основу тога да ли је карбонилна група везана за алкил- (или арил-) групу и водоник, или за алкил-, или арил-групе. Карбоксилне киселине идентификују према карбоксилној функционалној групи и објашњавају како заменом хидроксилне групе у карбоксилној групи настају деривати карбоксилних киселина. Очекује се да ученици објашњавају физичка својстава (температуре топљења и кључања, растворљивост у води). Користећи IUPAC номенклатуру ученици именују органска једињења с кисеоником, а користе и уобичајене (тривијалне) називе органских супстанци које имају примену у свакодневном животу. Важно је да ученици наводе значај и примену алкохола у свакодневном животу (укључујући и злоупотребу): метанола, етанола, етилен-гликола, глицерола. Посматрањем демонстрационих огледа ученици би требало да уоче разлике у растворљивости карбоксилних киселина у води и органским растварачима.

Органска једињења с азотом и сумпором

Органска једињења с азотом и сумпором ученици класификују на основу функционалних група. О физичким својствима ученици могу учити кроз заједнички преглед. Ради стицања функционалних знања, потребно је да ученици разматрају информације о примени ових супстанци и да их повезују са структуром и својствима супстанци.

Амино-киселине, пептиди и протеини

Ученици класификују аминокиселине на основу структуре и својстава бочног низа и разликују есенцијалне аминокиселине. Очекује се да класификују протеине према саставу, растворљивости, биолошкој функцији или облику молекула, као и да препознају сложене протеине према природи непротеинске компоненте, тј. према простетичној групи. Ученици уочавају разлику између хидролизе којом се раскидају пептидне везе и денатурације протеина којом се нарушавају интеракције које стабилизују секундарну, терцијарну и кватернерну структуру. На примерима објашњавају начине денатурације протеина. Ученици наводе улогу и класе ензима и хормона. Наводе факторе који утичу на активност ензима.

Угљени хидрати

У оквиру ове теме од ученика се очекује да класификују моносахариде према броју атома угљеника, да разликују моносахариде према функционалним групама, као и да према сложености објашњавају структуру угљених хидрата. Посматрањем демонстрационих огледа требало би да помогне ученицима да уоче под којим условима долази до хидролизе скроба, шта је производ потпуне хидролизе скроба и како се то експериментално може доказати. Очекује се да ученици познају заступљеност угљених хидрата, да опишу процес фотосинтезе и да објасне улоге угљених хидрата у живим системима. Од ученика се очекује да опишу метаболизам

угљених хидрата, процес варења хране, настајања глукозе – главног извора енергије у организму, да уочавају разлику у варењу полисахарида целулозе и скроба, да објасне улогу инсулина у регулацији нивоа глукозе у крви и последице које настају услед вишка или мањка глукозе у крви.

Липиди

Као увод у тему важно је да ученици уоче да су липиди биомолекули који су слични по физичким својствима, растворљивости, а да су разноврсне хемијске структуре и да имају вишеструке улоге у живим организмима. Очекује се да класификују липиде према хемијском саставу на једноставне (неосапуњиви) и сложене (осапуњиви) и да разумеју да даља класификација масти такође зависи од њиховог хемијског састава. Ученици треба да се подсети формула масних киселина, које улазе у састав сложених липида, и да допуне знања о неким природним масним киселинама. Важно је да познају значај уношења есенцијалних масних киселина у организам и последице њиховог недостатка. Од ученика се очекује да наводе да реакцијом естерификације масних киселина и тзв. масних алкохола настају воскови, наводе улогу воскова и употребу у свакодневном животу. Стероиде разматрају као значајну групу липида са низом функција у организму. Очекује се да познају да стероидни хормони и жучне киселине настају из холестерола, како се класификују на основу структуре и биолошке функције, да наводе њихову биолошку функцију, и да уоче неопходност стероидних хормона и жучних киселина у људском организму.

Нуклеинске киселине

Од ученика се очекује да наводе улогу ДНК и РНК, да описују разлике у саставу нуклеотида и нуклеозида, дезоксирибонуклеотида и рибонуклеотида, називе структурних јединица у саставу ДНК и РНК, да описују да молекул ДНК настаје повезивањем дезоксирибонуклеотида, да се молекул састоји из два ланца који су међусобно повезани водоничним везама, док молекул РНК настаје повезивањем рибонуклеотида и да је једноланчани молекул. Од ученика се очекује да опишу основне принципе и значај процеса репликације, транскрипције и транслације.

Витамини. Алкалоиди и антибиотици

У уводном делу теме ученици разматрају неопходност витамина за правилно функционисање организма, важност витамина у биохемијским реакцијама и немогућност синтезе витамина у људском организму. Очекује се да уоче да су витамини органска једињења разноврсне структуре и да се не класификују према хемијској структури, већ према растворљивости, на витамине растворне у мастима (липосолубилне) и растворне у води (хидросолубилне). Очекује се да наводе биохемијску улогу витамина, како се манифестује авитаминоза, тј. које болести настају услед недостатка витамина. За ученике је важно да познају које намирнице су извор витамина и значај њиховог уношења у организам разноврсном исхраном у циљу задовољења потреба за неопходним количинама витамина и нормалног функционисања организма. У оквиру теме ученици наводе биљно порекло алкалоида, као и њихово физиолошко дејство. Очекује се да ученици објашњавају добијање алкалоида из биљака или синтетичким путем, да познају њихов значај због корисног терапеутског дејства, али и ризике и злоупотребу алкалоида, као и да је наркоманија један од највећих здравствених и социјалних проблема данашњице.

Очекује се да ученици дефинишу шта су антибиотици, да класификују антибиотике на основу структуре и наводе најзначајније антибиотике из сваке групе, начин њиховог добијања и дејство. Они би требало да познају спектар деловања антибиотика, значај одређивања антибиограма, начин коришћења антибиотика, и могуће нежељено споредно дејство. Алкалоиди и антибиотици су погодне теме за пројектну наставу, да ученици планирају истраживање, спроведу га, елаборирају, критички процењују добијене резултате о употреби алкалоида или антибиотика.

Органске загађујуће супстанце и одржива производња

При разматрању загађивања животне средине ученици би требало да сагледају сложеност проблема, да он обухвата узрок, интензитет, трајање, здравствене, еколошке, економске, естетске и друге ефекте, а да производња хране, енергије, лекова, материјала, неопходних за опстанак човека, обухвата поступке и хемијске реакције у којима настају потребни производи, а уз њих и супстанце које се могу означити као отпад, због чега се све више различитих супстанци може наћи у природи. Потребно је да ученици уочавају да супстанце доспевањем у животну средину, зависно од њихових физичких и хемијских својстава, могу изазвати промене, мањег или већег интензитета, као и да почетна промена може покренути серију других промена. Ученици би требало да идентификују загађујуће органске супстанце које могу изазвати нарушавање квалитета животне средине и изворе загађивања, тј. места на којима оне улазе у животну средину (димњак, излазне цеви отпадне воде, незаштићене депоније отпадног материјала). У разматрању процеса изазваних загађујућим супстанцама, важно је да ученици уочавају да се за сагледавање њиховог утицаја на животну средину морају узети у обзир и бројни природни фактори (промена температуре, кретање ваздуха, промена влажности ваздуха, кретање воде, итд), као и интеракције до којих долази између загађујућих супстанци, да је потребно пратити међусобну повезаност процеса у животnoj средини, да промена у једном сегменту животне средине изазива одређене промене у свим осталим сегментима. У оквиру теме потребно је да ученици разматрају мере које се могу предузети у циљу спречавања загађивања ваздуха, воде и земљишта.

Ученици могу урадити анализу производње у којој је основно мерило финансијски ефекат тј. добит и ефикасност (повећање производње и прихода, уз смањење трошкова) и производње у којој је најважније одрживост ресурса (земљишта, воде) и очување животне средине и биодиверзитета. Предлог је да ученици ураде истраживање како настаје одабрана секундарна сировина, од чега се добија, куда иде након употребе (истражити пут отпада у локалу) и све то повезују са законском регулативом на националном нивоу.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавања), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају део

садржаја релевантан за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компонената, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резоновање ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења, формативног и сумативног проверавања буду усаглашене према очекиваним исходима, и да се приликом оцењивања од ученика не очекује испуњавање захтева за које нису имали прилику да током наставе развију потребна знања и вештине.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискуси-

је о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Енглески, немачки, руски и француски језик

Разред Други
Недељни фонд часова 5
Годишњи фонд часова 185

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наведећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележика или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>– разуме и извршава упутства, налоге, сугестије и предлоге за различите активности, у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним комуникативним) ситуацијама, уколико се користи стандардни језик;</p> <p>– разуме централну информацију објављених емитуваних путем разгласа у јавном простору (нпр. на станици, на аеродрому, у тржном центру итд.), упркос евентуалним отежавајућим факторима (шум, одјек и сл.);</p> <p>– разуме и идентификује слагање и неслагање међу говорницима, њихове тврдње и аргументацију, уколико су исказане једноставнијим језичким средствима, укључујући и имплицитни емотивни садржај;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости, нпр. хронологију догађаја, код усмених излагања наративне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости усмених излагања доминантно дескриптивне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости дискусија у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик, укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније или најупадљивије појединости једноставнијих монолошких и дијалогских излагања које одликују одређене идиоматске (условљене индивидуалним особеностима говорника) или варијететске специфичности;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости информативних прилога из различитих медија (радија, телевизије, интернета) о блиским, познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова и серија као и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, блогери итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више саговорника, са циљем размене информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уколико се користи стандардни језик, разговетан изговор и умерен ритам говора, без међусобних упадица говорника;</p> <p>– идентификује и разуме главне теме и споредне детаље презентација, предавања, јавних наступа, на познате и блиске теме;</p> <p>– разуме садржај и важније појединости, смисао и поруку текстова савремене музике за младе различитих жанрова, уз евентуална поновљена слушања и одговарајућу припрему;</p> <p>– доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– интерактивна комуникација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоњског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искуства.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming");</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= "scanning").</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних, евентуално делимично адаптираних дужих текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости једноставнијих нефункционалних текстова у различитим медијским формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао и релевантне појединости краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова, примерене узрасту;</p> <p>– разуме општи садржај савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору;</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемији итд.);</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– разуме основне принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– језичка норма;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>
--	--	---

<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама, уз употребу релативно разноврсне лексике и приближно тачних граматичких структура и одговарајућих дискурских маркера; – описује особе, радњу, место, доживљаје, догађаје или дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањезичке елементе; – саопштава на јасан и систематичан начин најважније информације и истиче битне и релевантне садржаје писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира релевантне садржаје краћих емисија, видео-записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе; – износи сопствено мишљење, изражава, образлаже и брани своје ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује информације, мишљења и идеје у вези са блиским темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика; – доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа; – активно учествује у разговорима на познате теме износећи сопствена осећања и мисли; – представља резултате самосталног узрасно и тематски примереног истраживања на одређену тему помажући се припремљеним материјалом; – интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме; – споразумева се са саговорником у вези са блиском темама, спонтано и без већих ограничења и напора, захваљујући савладаним граматичким и лексичким структурама; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру; – користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – интерпретирање; – неформални разговор; – формална дискусија; – сарадња; – интонација, ритам и висина гласа; – дијалог; – комуникативна намера; – дискурсни маркери; – аргументација; – критичко мишљење;</p>
	<p>– користи фреквентне, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексичку, правописна правила и одговарајућа кохезивна средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста; – попуњава комплексније формуларе и упитнике у личном и образовном домену; – пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графика, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и увежбаваним, као и о актуелним темама; – пише саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе уз примену одређеног корпуса синонима; – пише о властитом искуству, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, примењујући различите стратегије обликовања текста и поштујући основне одлике датог функционалног стила/регистра; – пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, поштујући правила организације текста; – пише кратка неформална, полу-формална и формална писма, поштујући правила организације текста; – познаје и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – писмено изражавање; – правописна правила; – врсте текста; – организација текста; – кохеренција и кохезија; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – лексика и комуникативне функције; – аргументација; – ИКТ;</p>

	<p>– препознаје и наводи значајне личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, одлике властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– разуме стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања;</p> <p>– користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– уочава елементе интертекстуалности у аутентичним текстовима и адекватно их тумачи у складу с комуникативним контекстом;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– културни плуралитет;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– елементи интертекстуалности у аутентичним текстовима;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– преноси, са страног на матерњи језик, важније елементе писаног опште информативног текста;</p> <p>– преноси, са матерњег на страни језик, најважније елементе краћег и једноставног писаног опште информативног текста;</p> <p>– преводи кратке писане текстове (информативни текстови, нпр. упутства, обавештења, инструкције, огласи и сл.);</p> <p>– посредује у неформалној усменој интеракцији, у којој може да учествује и више од два говорника.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција.</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

I. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) генерички члан (*The computer is one of the most amazing inventions ever created in history to influence life. / The cheetah is the world's fastest land animal.*)

б) изостављање члана испред градивних и апстрактних именица када се о њима говори у општем смислу (*I never add sugar in my coffee. / What is the best definition of love?*)

в) употреба одређеног члана испред градивних и апстрактних именица када нису употребљени у општем смислу већ се ради о нечему одређеном (*The love we have is to be cherished. / The milk has gone off.*)

г) употреба неодређеног члана испред градивних и апстрактних именица (*I'll just have a coffee. / Over time, their acquaintance developed into a lasting friendship* итд.) д) одређени члан испред имена институција, музеја и галерија, знаменитих грађевина, позоришта, биоскопа, хотела и других угоститељских објеката, географских имена, држава, итд. (*The Red Cross, The National Gallery, The Empire State Building, The London Palladium, The Phoenix Cinema, The Plaza Hotel, The Shepherd's Inn, The Pacific Ocean, The North Sea, The English Channel, The Scottish Highlands, The Great Lakes, The Avon, The United Kingdom, The Netherlands*)

ђ) нулти члан испред неких географских имена, институција, грађевина, угоститељских објеката (*Ben Nevis, Lake Windermere,*

Jersey Island, The Sahara, St Mary's Hospital, Harvard University, Buckingham Palace, Hampton Court, Windsor Castle, Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, Tony's Restaurant)

е) употреба одређеног члана уз називе титула (*Lord Tennyson, Admiral Nelson*)

– нулти члан уз називе титула (*The Queen has ruled longer than any other monarch in British history.*)

ж) употреба члана уз називе obroka. (*Let's have lunch. / She offered us a delicious lunch.*)

з) нулти члан испред назива за мостове, паркове, тргове, аеродроме, железничке станице, станице подземне железнице, улице, итд. (*Tower Bridge, Regent's Park, Trafalgar Square, Heathrow, Victoria station, Queensway station, Regent Street*)

– изузеци: *the Humber Bridge, the High street, the Strand, the Mall*

и) употреба нултог члана уз називе за одређене зграде/установе, уз предлоге за место, када је сврха те зграде институције битнија од самог места. (*He is in prison/hospital, church, school, bed*)

употреба одређеног члана када се ради о самој згради, односно установи. (*Nobody can go to the prison to visit him.*)

ј) неодређени члан у изразима *it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden*, и др.

к) члан уз називе новина и часописа (*the London Times, Cosmopolitan*)

л) нулти члан уз називе празника (*Christmas, Thanksgiving*)

љ) нулти члан уз именице *man* и *woman* у значењу човечанства, односно, рода (*Man has polluted the planet. / Woman is equal to man.*)

2. Именице

а) – множина именица страног порекла (*criteria, phenomena, crises, analyses, bureau*, итд.)

– стилски маркирана множина именица страног порекла (*syllabi/syllabuses, cacti/cactuses*, итд.)

– именице страног порекла чији облици за множину имају различито значење (*indexes/indices, mediums/media*, итд.)

– именице страног порекла чији се облици за множину користе као облици за једину, односно као небројиве именице (*data, bacteria, confetti*, итд.)

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette*, итд.)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt*, итд.)

в) сложене именице и њихова множина (*armchair/armchairs, parent-in-law/ parents-in-law, man-of-war/men-of-war*, итд.), као и генитив множине (*parents-in-law's*, итд.)

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river*, итд.)

д) употреба генитива са неаниматним именицама:

– генитив мере (*a mile's distance, a day's work*, итд.)

– генитив у фразама (*a stone's throw, to one's heart's content, at arm's length*, итд.)

– генитив уз властите именице које означавају области, градове, земаља и континента (*London's museums, America's industry, Africa's wildlife*, итд.)

3. Заменички облици

а) заменице

– показне заменице (*the former, the latter*, итд.)

– опште заменице (*everyone, nobody, everything, all, each*, итд.)

– повратне заменице – емфатична употреба (*You have to deal with it yourself.*)

– односне заменице (*who(m)/that, which/that, whose*, итд.)

б) детерминатори

Обновити научене детерминаторе.

– употреба детерминатора (квантификатора) у односу на бројивост именице (*a few/few, a little/little, many/much, (a) lot(s) of, plenty of, all, no, any, several*, итд.)

в) заменички облици у функцији заменица и детерминатора (*each, either, both, all*)

4. Бројеви

а) временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties*, итд.)

б) прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one*, итд.)

5. **Партиципни квантификатори** (*a loaf of bread, a slice of lemon*, итд.)

6. Придеви

– обновити поређење придева

– придеви у номиналној функцији (*the blind, the deaf*, итд.)

– редослед придева

II. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Simple Tense

– за радњу која ће се догодити пре неког тренутка у будућности (*You will have finished your report by this time next week.*)

б) The Future Perfect Continuous Tense

– за радњу која траје, али ће се завршити пре неког тренутка у будућности (*I will have been waiting here for three hours by six o'clock.*)

в) The Future Continuous Tense

– за радњу или стање које ће бити у току у неком тренутку у будућности (*Unfortunately, sea levels will still be rising in 20 years.*)

– за радњу која је део неког уобичајене рутине, и која ће се десити у будућем периоду (*Don't call Tom, I'll be seeing him later in the afternoon, so I'll pass the message on.*)

– када се учтиво распитујемо за нечије планове зато што наши зависе од њих (*Will you be using the photocopier for long? I need to make some photocopies.*)

2. Пасив

а) са фразалним глаголима (*This cut must be seen to.*)

б) са променом конструкције (*They made me go away. / I was made to go away.*)

в) пасивна конструкција са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта (*He was believed to be hiding something. / She is rumoured to have been in prison.*)

3. Causative HAVE/ GET

– за радњу коју неко други врши уместо нас (*They had their roof mended at last.*)

– за наглашавање неке непријатности која се догодила (*Jane had her leg broken in a skiing accident.*)

4. **Герунд** – обновити већ обрађене употребе и обрградити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep* – после придева *worth, busy* – после предлога (*He is good at painting.*)

5. Инфинитиви

а) инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) глаголи које прати инфинитив са "to" или без "to"

г) разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop, try, go on*, итд.

д) инфинитив перфекта уз пасивне конструкције и модалне глаголе (*The con was reported to have managed to cross the border. / Mary ought to have seen the doctor earlier. / Tom must have been really tired the other night.*)

6. Садашњи партицип у партиципским клаузама

а) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе **уместо релативних реченица** (*The man living upstairs is very noisy.*)

б) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе **уместо временских реченица** (*I sprained my ankle while playing tennis.*)

7. Конјунктив прошли

– уз изражавање хипотетичких значења: жеља, нада, кајања и жаљења (*I wish I knew him better. / If only I were with them. / She speaks English as if she were/was a native speaker. / I'd rather I stayed at home.*) итд.

– уз изразе: *It's (about, high) time (It's high time we got down to some serious work.)*

8. Модални глаголи

а) *can, can't, may, might, must* са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима (*He may be telling the truth, after all. / They might have forgotten all about it. / The guy must be a fraud. / They must have moved away. / Sue can't be thinking of quitting. No way! / You can't have seen him yesterday because he is not in town.*)

9. Предлози – in, at, on, about, with, to, for, from, of, against

– уз придеве (*notorious for, prejudiced against, charged with, sentenced to, proud of, rich/deficient in, sensitive to, prone to, accustomed to*, итд.)

– глаголе (*lean on/against, mistake someone for something/somebody, object to, occur to, complain about/of, compare with/to, refrain from, restrain yourself from*, итд.)

– фразе (*take pride in, pride yourself on, take pleasure in, part with/from, be on a tight budget, bear something on mind, on the rise, on its peak, in need of, terrible/hopeless/ bad at, brilliant/ingenious at*, итд.)

10. Прилози

а) прилози који имају облик придева (*hard, fast, deep, late, high, near*, итд.)

б) прилози на *-ly*, код којих је промењено значење (*hardly, deeply, highly, lately, nearly*, итд.)

в) прилози који имају облик придева уз глаголе *look, sound, taste, feel* (*He looks awesome. / The cake tastes delicious. / It sounds great!* итд.)

г) прилози уз глаголе *look/ feel* са променом значења (*She finally looks well after that flu, and she also feels well again.*)

д) исти облик прилога и прилога са придевима који се завршавају на *-ly*: *daily, monthly, yearly*, итд. (*It's a monthly magazine. / The magazine is published monthly.*)

ђ) придеви *friendly, silly, lonely, ugly, lively*, итд. немају одговарајући облик прилога, тако да се уместо њих користи израз *in a way/manner/fashion* (*He treats everyone in a friendly way.*)

III. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

а) упитно-одрична питања (*Isn't she lovely? / Didn't he play well? / Why didn't she show up?*)

б) идиоматска питања (*Do you fancy going out for a meal after work? / Do you feel like going for a swim?*)

3. Негација са негативним везницима (*She isn't talented, nor is she particularly intelligent. / Neither Bob nor Tom is very good at sport.*)

4. Question tags – сложенији примери (*I am late, aren't I? / Don't forget it, will you? / She hardly steps out of her home, does she? / There is little we can do about it, is there? / Nobody came, did they? / She has a boyfriend, hasn't / doesn't she? / They had their house redecorated last year, didn't they?*)

5. Слагање времена

а) радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи (*He thought she was very beautiful. / Mary admitted that she had taken the ring. / We hoped we wouldn't be late for the meeting.*)

б) слагање времена са модалним глаголима (нпр. **MAY** прелази у **MIGHT**: *He thought they might stand a chance of winning the competition.*)

в) слагање времена у погодбеним реченицама (*She knew that if she didn't tell the truth, she would feel bad about it.*)

г) случајеви када не долази до слагања времена, нпр:

– радња о којој је реч је још актуелна у тренутку говора (*up-to-date reporting*), нпр. *She said he is not at home.*

– у временским реченицама (*He told us what he had done when he was young.*)

– када су у питању универзалне истине, као и општеприхваћене и научне чињенице (*The teacher explained that the earth revolves around the sun.*)

– када **must** представља обавезу и после тренутка говора (*They decided they must change their ways.*)

6. Индиректни говор са уводним глаголом у прошлом времену.

а) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору изјавне реченица (*The Prime Minister said that the country was facing a gradual economic slowdown.*)

б) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору заповедна реченица (*He urged me to start my own business. / They told me not to jump to conclusions.*)

в) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору упитна реченица:

– *yes/no* questions (*Do you love me? – He asked me if / whether I loved him*)

– *WH-* questions (*Why do I always feel hungry? – She wondered why she always felt hungry.*)

г) индиректни говор са уводним глаголима: *complain, suggest, insist, advise, recommend, remind, apologise, warn, threaten*, итд. (*She insisted on seeing her lawyer. / They apologized for accusing her falsely. / We all complained about having to work overtime.*)

7. Погодбене реченице

а) тип 1 – реалне (*If he is late, we will have to go without him. / I might pass the exam if I work harder. / Should she arrive, tell her to wait. / I won't go unless you go with me. / If you will kindly excuse me, I'll take my leave now.*)

б) тип 2 – потенцијалне (*If I had more time, I would try to learn to play the guitar. / If I were to live my life again, I wouldn't worry over trifles.*)

в) тип 3 – иреалне (*I would have managed to talk him into it if he had only wanted to listen to me.*)

г) иреалне, са инверзијом (*Had I known about his plans, I would have been more careful.*)

д) мешовити тип (*If I had bought that lottery ticket, I would be a millionaire now. / If I had better reflexes, I wouldn't have caused the accident.*)

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

а) рестриктивне (*The film you recommended gave me a lot of food for thought. / That's the girl whose mother is my maths teacher.*)

б) нерестриктивне (*My friend, who moved to Italy, has written a novel.*)

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

1. Грађење именичких и придевских сложеница (*mother-in-law, go-between, broad-minded, high-spirited*, и деминутива са суфиксима *-y, -ie, -ine, -ette*, итд.)

2. Проширити листу суфикса (*-icy, -al, -dom, -hood*, придеви са суфиксом *-ly*, итд.) и префикса (*mis-, non-, anti-, de-, sub-*, итд.)

3. Основно и пренесено значење речи (*The last of the autumn leaves are blown away by the wind / I was blown away by their performance.*)

4. Двочлани глаголи са основним глаголима **hold, keep, let, look, make, put, run, see, set, stand, take, turn**

5. Идиоми и фразеологизми

– двочлани изрази спојени везником **and** (*safe and sound*, итд.)

– идиоми који садрже назив за одевни предмет (*it fits you like a glove*, итд.), назив за храну (*a hot potato*, итд.), називе везане за спорт (*move the goalposts*, итд.), називе везане за делове тела (*pay through the nose*, итд.)

6. Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа.

7. Проширити листу портманто речи (*dramedy, netiquette, mockumentary*, итд.)

8. Колокације са глаголима *do, make, give, throw, go, come, reach*

V. ФОНОЛОГИЈА

1. Реченичка интонација, интонацијске јединице у упитним и узвичним реченицама (*Is that right? Not really? That's expensive! What rude waiters!*)

2. Интонација при изражавању жеља у вези са хипотетичком ситуацијом (*I wish... / If only*)

VI. ОРТОГРАФИЈА

Наставити са континуираним радом на правописним правилима (*spelling*).

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

– Структура и коришћење једнојезичних речника.

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице *n-* деκлинације (*der Junge, der Kollege, der Kunde, der Affe, der Hase, der Elefant, der Nachbar, der Herr*)

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nicht, alles*)

Релативне заменице са предлогом (*auf die, für das, zu denen...*)

Употреба неодређене заменице *man*

Показне заменице (*derselbe, dasselbe, dieselbe*)

Придеви

Јака придевска деκлинација

Употреба придева иза нултог члана

Предлози

Предлози са генитивом (*aufßerhalb, innerhalb*)

Предлог + ... *einander, miteinander, übereinander*

Глаголи

Плусквамперфект (грађење и употреба)

Перфект и плусквамперфект модалних глагола (грађење и употреба)

Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)

Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)Апсолутни компаратив (*mit besten Wünschen*)Употреба глагола *lassen*Партицип I у улози придева (*ein bellender Hund, mit den bellenden Hunden...*)

Синтаксичке структуре

Предлошка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über, stolz sein auf, Freude an...*)Изражавање постериорности (*nachdem, ehe, sobald*)

Кондиционалне реченице: потенцијалне и иреалне

Намерне реченице (*damit, um...zu+Inf.*)Начинске реченице (*indem, statt dass/statt...zu+Inf., ohne dass/ohne...zu+Inf.*)Релативне реченице уведене предлогом *auf die, für das, zu denen...*Сложени везници (*je...desto*)Две заменице као допуне у реченици (*ihn mir, sie ihnen...*)

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица+ именица (*Handschuh, Tischlampe*), придев + именица (*Schnellzug*), префиксација глагола и придева (*anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen, unmöglich, ural*), именице изведене суфиксима *-er-, -ung-, -in* (*Sänger, Lehrer, Käufer, Lehrerin, Ärztin, Heizung, Einführung*)Деминутиви (*Männlein, Köpfchen, Büchlein*)

Значење речи (основно и пренесено)

Интеркултурна компетенција

Ученик поседује основна знања о свакодневном животу циљне културе (радно време, начин исхране, празнике, разоноду), најзначајније личности (писци, музичари, спортисти, глумци итд.) и дела из историје и савременог доба. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе.

3) РУСКИ ЈЕЗИК**Фонетика и ортоенија**

Систематизација правила руског књижевног изговора (акањ/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције у простој реченици).

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа [j].

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

Морфологија:**Именице**

Изведене и сложене именице.

Скраћенице (*вуз, комсомол, БАМ, МГУ*).Именице на *-иј* (систематизација)Варијанте падешких наставака ген. једн. на *-у* (*с крају, кило сахара, прибавить шагу, выпить чайку*).Генитив јединице без наставка (*сапог, солдат, ватт, глаз*).Промена именица на *-ня* (*вишня, дыня*).Презимена на *-ов, -ев, -ин*.

Акцент именица.

ЗаменицеОпште заменице: *сам, самый*.Одређене заменице: *каждый, любой, всякий*.**Придеви**

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном).

Прелазак придева у именице (*дежурный, больной, столовая*).

Акцент придева. Померање акцента.

Бројеви

Исказивање мере и степена.

Редни и збирни бројеви.

Глаголи

Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

Глаголски префикси (обнављање и систематизација).

Улога префиксације у измени глаголског вида.

Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања.

Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација).

Глаголски прилози (систематизација).

Реакција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретной лексици у тексту.

Прошло време: глаголи са инфинитивном основом на сугласник (*нёс, вёз, мог, умер, исчез*).Заповедни начин – изражавање заповести, молбе, савета (*по-дожди, повторите, будьте внимательны*).

Акцент глагола.

ПрилозиНајфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа *+о* (*тихо, скромно*) и придевска основа *+и* (*по-русски, практически*).**Предлози**

Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Везници

Прости везници. Најфреквентнији сложени везници.

Синтакса**Реченични модели**

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи:Реченице са кратким придевским обликом у предикату: *Я был болен гриппом. Он способен к математике.***Објекатски односи:**Реченице са објектом у инфинитиву: *Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.*Сложена реченица: *Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.***Просторни односи:**а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом. Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мой брат работает на заводе, а сестра учится в университете.*б) Сложена реченица: *Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.***Временски односи:**а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Они собираются по вечерам. Это случилось по окончании войны.*б) Реченице са глаголским прилогом: *Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.*в) Сложена реченица: *Как только скрылось солнце, стало холодно.***Начински односи:**а) Реченица са глаголским прилогом: *Друзья возвращались домой, весело разговаривая. Он поздоровался, кивнув головой.*б) Сложена реченица: *Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.***Узрочни односи:**а) Реченице с глаголским прилогом: *Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.*б) Сложена реченица: *Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.*

Циљни односи:

а) Реченице са одредбом у инфинитиву: *Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься/чтобы проститься.*

б) Сложена реченица: *Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*

Условни односи:

Сложена реченица:

а) потенцијална: *Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.*

б) реална: *Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.*

в) иреална: *Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*

Одрична реченица: Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

Једночлане реченице**Неодређено-личне реченице****Лексикологија**

Синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними.

Основно и преносно значење речи.

Деминутиви.

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима.

Правопис

Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

Употреба тврдог и меког знака.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**

Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; одсуства детерминаната.

Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

Систематизација заменица: личних ненаглашених и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

Глаголска група

Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

Антериорни футур (рецептивно).

Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.

Презент и перфект кондиционала.

Употреба инфинитива.

Систематизација партиципа презента и герундива.

Фактивни глаголи и најчешће конструкције.

Рестрикција са *pe... que*.

Предлози

Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

Предлози у глаголским конструкцијама.

Прилози

Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

Уметнута реченица (*l'incise*).

Позиционо наглашавање реченичних делова.

Сложене реченице

Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објекатским реченицама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структуре породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младаљачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, проблеми, вршњачки притисак, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавања)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, друштвена уређења, политика и политички живот, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање, међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулација одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредреди на друге појединости);

– дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

– брзина говора;

– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улика, један град) уместо неодређених формулација („мало

даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термиолошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтанa интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаоци декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да извојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да извојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	

Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађирани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимеира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођевог састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

– разумевање изворног говорника;

– неформални разговор;

– формална дискусија;

– функционална сарадња;

– интервјуисање;

– усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (жи-

вотни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њихо-

вим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходама наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;

- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;

- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);

- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);

- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизирана дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизаацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексја);

- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

- избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Карењина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с каме-*

лијама, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

- књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексију у синхронијској и дијахронијској перспективи;

- у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликована).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник при том добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

Италијански, јапански, кинески, норвешки и шпански језик

Разред	Други
Недељни фонд часова	5
Годишњи фонд часова	185

Стандарди образовних постигнућа	Исходи По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговорно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.	– разуме и извршава упутства и налоге за уобичајене активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама, уколико се користи стандардни језик и/или доминантно коришћени варијетет; – разуме општи садржај и одређени број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни језик и/или доминантно коришћени варијетет и разговетан изговор; – разуме општи садржај и хронологију свакодневних догађаја, код усмених излагања наративне природе; – разуме основне елементе садржаја и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио-визуелним формама, као што су краћи филмови и серије, телевизијски репортажни прилози, видео-спотови, прилози са јутјуба итд, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама; – разуме општи смисао радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника, у којима је реч о блиским, познатим и узрасно примереним темама; – разуме општи смисао дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележика или образаца.</p>	<p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку уз обраћање пажње на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– наслућује и/или разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;</p> <p>– препознаје одступање од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...);</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming");</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= "scanning");</p> <p>– разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме кратка обавештења и упозорења и издваја релевантне информације из јавних натписа и упутстава;</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из обавештења, брошура, рекламних материјала и кратких званичних докумената;</p> <p>– разуме и издваја важне информације у једноставним и јасно написаним огласима у новинама и часописима (под условом да не садрже велики број скраћеница);</p> <p>– разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан;</p> <p>– препознаје стил и регистар фреквентних текстуалних форми, као што су писма, позивнице, честитке и сл.</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме адаптиране књижевне текстове који се односе на културу и обичаје свог и других народа;</p> <p>– разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме;</p> <p>– наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– разуме основне информације и наслућује општи садржај краћих савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално, и уз помоћ наставника циљни језик као језик комуникације у учионици, уз употребу ограниченог репертоара тачних граматичких, морфолошких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место и доживљај једноставним језичким средствима;</p> <p>– информише и извештава о актуелним дешавањима из непосредног окружења у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на предвиђене теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео-записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење уз једноставну аргументацију, изражава ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– учествује у иницираном дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља резултате самосталног узрасно и тематски примереног истраживања на одређену/одабрану тему уз помоћ унапред припремљеног материјала, користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– изговара све гласове и гласовне групе, са тачношћу, или приближном тачношћу;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изnose лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изnose ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p>	<p>– користи најфреквентније, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– попуњава једноставне формуларе и упитнике у личном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања;</p> <p>– пише краће текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, једноставних упутстава;</p> <p>– резимира краћи прочитани/преслушани текст о блиским, познатим, обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише краће саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи најфреквентније речи и изразе;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– пише кратка формална, полуформална и неформална писма, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– познаје и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. причава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– објашњава на једноставан начин одлике властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– разуме најчешће стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– увиђа и разуме да поступи учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог вербалног и/или невербалног понашања;</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>– преноси, са страног на матерњи језик, основни садржај писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преноси, са матерњег на страни језик, основни садржај кратке и веома једноставне писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преводи кратке писане текстове са познатом и блиском тематиком;</p> <p>– посредује у једноставној, краткој и неформалној усменој интеракцији на блиске и познате теме.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.</p>	

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Уводна напомена: Учење страног језика као првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученик ослања на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућава да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погоднијих услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима с малим бројем ученика), постигнућа на нивоу језичких компетенција остварују много брже.

1) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Системски приказ морфолошких карактеристика
 Именице са значењем занимања. Облици за мушки и женски род (-ista, -tore, -aio) и грађење множине
Scarmario è un attore famosissimo. Monica Bellucci è un'attrice italiana.

Именице без облика множине или једине
Quali città avete visitato? Dove sono le forbici?

Именице са неправилном множином
Hai comprato le uova? Alzate le braccia!

Именице које означавају житеље значајнијих европских градова и италијанских регија и градова
I siciliani sono molto orgogliosi della loro terra. Ai serbi piace molto la cultura italiana.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана

Партитивни члан

Sul banco ci sono dei libri e delle matite.

Основна правила о употреби члана уз имена градова, земаља и италијанских регија

Vado a Bologna. La mia Belgrado è cambiata molto. Monica è tornata dalla Germania ieri. Andrea vive nell'Emilia Romagna. Domani vado in Lombardia.

Заменице

Упитне заменице *chi? che? che cosa?cosa? quale/quali?quanto/ quanta/quantum/quante?*

Chi è lei? Ragazzi, che cosa avete fatto ieri?

Здружене ненаглашене личне заменице (*pronomi combinati*)

Hai mandato la mail a Paolo? – Sì, gliel'ho mandata.

Положај здружених облика ненаглашених личних заменица у односу на глаголске облике

Me lo puoi dire. Puoi dirmelo.

Релативне заменице *che, cui, il quale/la quale, chi*

Il libro che mi avete regalato mi è piaciuto molto. Chi è la ragazza con cui parla Davide? Ho conosciuto il figlio della signora, la quale abita al terzo piano.

Неодређене заменице *uno, qualcuno, qualcosa, ognuno, chiunque, niente, tutto, poco, molto, troppo...*

Uno dei ragazzi non è venuto. C'è qualcuno con cui potrei parlare? Non è servito a niente.

Синтагма члан (са предлогом или без њега) + *cui* са релативно-посесивном вредношћу.

Domenica verrà anche Anna, il cui fratello hai conosciuto alla festa sabato.

Показне заменице *questo, quello, tale, stesso...*

Quale colore preferisci? Questo è quello? Per me è lo stesso.

Придеви

Неодређени придеви *ogni, qualche, poco, molto, parecchio, troppo, tutto...*

Bisogna fare sport ogni giorno. Qualche volta vado in discoteca. Ho studiato tutta la notte. Paolo mangia troppa carne.

Упитни придеви *che? quale/quali?quanto/quanta/quanti/quante? Che libri leggi in vacanza? Quali lingue straniera parli*

Показни придеви *questo, quello, tale, stesso...*

Mi piace molto questo colore. Usiamo lo stesso libro dell'anno scorso.

Компарација придева: позитив, компаратив (*comparativo di minoranza, maggioranza, uguaglianza*), релативни и апсолутни су-перлатив

Roberto è più alto di Carlo. Maria è meno simpatica di Sara. La mia casa è tanto grande quanto la tua. Mattia è simpaticissimo. È il ragazzo più simpatico della classe.

Органски облици компаратива и суперлатива (релативног и апсолутног) придева *piccolo, grande, buono, cattivo*

La mia sorella maggiore si chiama Amanda. Il cane è il migliore amico dell'uomo. Questa pizza è peggiore di quella che abbiamo mangiato ieri. È un'ottima proposta.

Разлика у значењу између правилних и органских облика компаратива и суперлатива (*più grande/maggiore, più buono/migliore*)

Francesco è più buono di Luca. Francesco è migliore di Luca.

Основни суфикси за алтернацију придева (*-ino, -one, -accio*)

Guarda come è piccolino quel cagnolino! Giovanni, sei un vero pigrone! Non esco con questo tempaccio.

Придеви *piano, veloce, forte* у служби прилога

Parla più forte, per favore, non ti sento. Mangia piano! Non andare troppo veloce!

Придеви који се односе на називе житеља европских и италијанских градова, као и италијанских регија

Mi piacciono molto le canzoni napoletane. I cannoli sono un dolce tipico siciliano.

Предлози

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra; sopra, sotto, dietro, davanti, vicino, lontano, contro...* и њихова употреба и значења – систематизација

Vado in camera. Nella mia camera ci sono due sedie.

Il quadro è sopra il divano. Ci vediamo davanti al cinema.

Употреба предлога и члана

Il cinema è dietro l'angolo. Maria è dietro di te.

Употреба предлога и члана испред назива градова и држава

Vado a Bologna. Vado nella mia amata Bologna.

Глаголи

Презент конјунктива (*congiuntivo presente*)

Penso che Marco sia un bravo ragazzo.

Прошло време конјунктива (*congiuntivo passato*)

Ho paura che lui si sia perso.

Употреба конјунктива: основни глаголи, изрази и везници који уводе конјунктив

Spero che Beatrice abbia passato l'esame. È necessario che venga anche lui. Sebbene faccia freddo, andiamo a fare un giro.

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба (рецептивно)

Leonardo Da Vinci morì nel 1519.

Кондиционал прошли (*condizionale passato*)

Non avresti dovuto farlo. Chi l'avrebbe detto.

Футур II (*futuro anteriore*) у зависним и независним реченицама

Quando avrò finito i compiti, ti chiamerò. Saranno arrivati?

Плусквамперфект (*trapassato prossimo*)

Ho preso un bel voto perché avevo studiato giorno e notte.

Употреба прошлих времена индикатива

Mentre camminavo per strada ho incontrato un ragazzo a cui avevo insegnato molti anni prima

Конструкција *stare + gerundio, stare per + infinito*

Облици герундија правилних глагола и неких неправилних глагола

Sbrigati! Il film sta per cominciare.

Anna, con chi stai parlando al telefono? Scusa, che cosa stavi dicendo?

Императив правилних глагола. Императив за учтиво обраћање. Одрични облици императива. Императив неправилних глагола. Императив и ненаглашене заменице и речце.

Прономинални глаголи (*verbi pronominali*): *volerci, metterci, prendersela, cavarsela, farcela...*

Ragazzi, ce la fate da soli? Me la sono cavata anche questa volta.

Прилози

Поређење прилога. Компаратив и суперлатив прилога *bene* и *male*

È meglio non parlarne. Peggio per te!

Апсолутни суперлатив са суфиксом *-issimo*

Laura parla benissimo l'inglese. Io canto malissimo. Dormi pochissimo.

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *-mente*

Naturalmente ho invitato anche Sara.

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Come stanno i tuoi? Dove vai in vacanza quest'anno?

Положај прилога за време *ancora, sempre, mai, già, appen*

Siamo appena entrati in aula.

Везници

Систематизација простих везника *e, o, ma, però...*

Chi mi ha chiamato: Marco o Mattia?

Сложени везници *perché, anche, neanche, perciò, quindi, siccome, poiché...*

Sono qui perché voglio aiutarti.

Везнички изрази (*locuzioni congiuntive*) *anche se, dato che...*

Dato che non mi ascolti, me ne vado.

Зависни везници *anche se, sebbene, benché, affinché, a patto che...*

Ti aiuterò a patto che tu mi dica la verità.

Речце

Сì

– прилошка употреба за место

Quando vai in Italia? – Ci vado quest'estate.

– заменичке употребе

Io amo il mio cane e ci gioco ogni giorno.

Pensi tu al regalo di Mattia? – Sì, ci penso io.

Hai sentito che Andrea e Francesca si sono lasciati? – No! Non ci credo!

Ne

– партитивна употреба

Quanti ragazzi verranno? – Ne verranno almeno venti.

– заменичка употреба

Avete già parlato del mio problema? – No, non ne abbiamo ancora parlato.

Perché non sei venuto ieri? – Scusami, me ne sono dimenticato.

– прилошка употреба

Quando siete tornati dall'Italia? – Ne siamo tornati due giorni fa.

Реченица

Ред речи у реченици

Основна правила о слагању времена у индикативу

Независно-сложена реченица

Federico ascolta la musica e studia. Avevo due biglietti e perciò ho invitato anche Paolo. Entri o esci?

Зависно-сложена реченица у индикативу и конјунктиву и уз инфинитив

а) временска (*temporale*)

Mentre il professore parlava, gli studenti ascoltavano in silenzio.

б) узрочна (*causale*)

Sono triste perché Luca se n'è andato.

Siccome eravamo stanchi, siamo rimasti a casa.

в) намерна (*finale*)

Te lo dico affinché tu possa prepararti.

Andiamo in Italia per studiare l'italiano.

г) допусна (*concessiva*)

Anche se non aveva il biglietto, è riuscito a entrare.

д) погодбена (*condizionale*)

Se hai tempo, vieni da me stasera.

Хипотетички период. Реална погодбена реченица

Se non studiate, non riuscirete a passare l'esame. Se farà bel tempo, andremo al mare.

Директни и индиректни говор у индикативу (без правила о слагању времена)

Marco mi ha chiesto: Hai il biglietto?

Marco mi ha chiesto se ho il biglietto.

2) ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

Правила графије и ортографије

Упознавање са око 100 нових идеограма.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји:

1. Врсте речи

Промена променљивих врста речи и подела на подврсте

Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви

Функционалне или формалне именице

2. Именице

а) Опште. Проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама. Позајмљенице (アルバイト、サラリーマン、デザイン и сл.)

б) Функционалне именице (котоこと, токиとき и сл.)

в) Именице са значењем „начин на који се врши радња“ са суфиксом ката~かた

г) Зависне именице 時間、約束、用事

3. Заменице

Употреба имена и титула уместо личних заменица

Личне заменице у неформалном говору (ぼく、きみ、~くん и сл.)

Упитне заменице どうやって

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

а) Поздрави (проширено) (ひさしぶりですね。どうぞおげんきで。もしもし). Формална(みなさん~) и неформална (へえ、さあ、あれ?、けど、こっち、そっち、あっち、うん・ううん、ええと) комуникација

б) Фразе и изрази у вези са здрављем (どうしましたか、~がいたい、おだいじに、おかげさまで、おみまい)

в) Фразе и изрази везани за посету (どうぞ、おはいりください、おありがとうございます)

г) Фразе за давање и прихватање или одбијање предлога (よかったら、これでおねがいします、いいです)

д) Фразе за слагање/неслагање (いいね。だいじょうぶです、もちろん)

ђ) Фразе за извињавање (すみません、すみませんが、しつれいですが) и фразе за захваљивање (いろいろお世話になりました。がんばります)

е) Фразе за честитање и изражавање чуђења (すごいですね。おめでとうございます、

へえ、ほんとうですか、ああ、そうか)

- ж) Неке од фраза неопходних у писању порука, мејлова, честитки (ねんがじょう)
5. Структурне речце
    - а) Нови видови употребе структурних речца и њихова веза са глаголима (を уз место кретања, に за циљно место радње са одређеним глаголима (おく、のる、すわる. . . ; структурна реч が у опису особе, предмета или места ~は~が): структурна реч で за место догађаја ~で~がある; структурна реч が за вршиоца радње у зависној реченици
      - б) Везничке структурне речце (か(или))
      - в) Завршне или модалне структурне речце (ね、の、かな)
  6. Придеви
    - а) Прилошки облик придева
    - б) Прилошки облик придева уз глаголеする иなる за изражавање промене (~くなる、~になる)
      - в) Облик придева за надовезивање реченица и набрајање особина (ТЕ облик придева (~て/~で))
  7. Бројеви
    - а) Додатни класификатори (~ど、~ばん)
    - б) Редни бројеви (~ばん、~め)
  8. Глаголи
    - а) ТЕ-облик глагола
    - б) ТА-облик глагола
    - в) НАИ-облик глагола
    - г) ТЕ ИРУ –облик глагола
    - д) ТАРА и ТО кондиционали
    - ђ) Глаголи давања и примања у сложеним конструкцијама (~てくれる、~もらう、~てあげる)
      - е) Неформални глаголски облици
      - ж) Глаголске именице
        - глаголи кретања (とぶ、のぼる、はしる、ひく、おす、うごく)
        - глаголи одевања(きる、ぬぐ、はく、する、かぶる)
  8. Прилози

Проширивање речничког фонда новим прилозима (また、あとで、まっすぐ、ゆっくり、すぐ、まず、づぎに、までに、とくに、なかなか、ぜひ、いちど、いちども、なんども、なんかいも、だんだん、もうすぐ、ぜんぶ、じぶん

で)

    9. Везници

Упознавање са правилном употребом неких од везника између реченица, а којима се постиже континуираност у описивању догађаја (ですから、それから、....でも、しかし、けど)
    10. Реченица
      - ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту
      - прихватање и одбијање предлога (~ましようか)
      - императив (~てください、~ないてください)

- трајна радња у садашњости и трајно стање (~ています)
  - изражавање сукцесивних радњи (~て、)
  - временске реченице са нагласком на редоследу радњи (~てから、~まえに)
  - сложени предикат за исказивање неопходности (~なければなりません、~なくてもいいです、~ないと~)
  - тражење и добијање дозволе (~てもいいです), изражавање забране (~てはいけません)
  - давање описа (~は~が~です)
  - потенцијал (~ことができる)
  - набрајање радњи (~たり~たりする)
  - глаголске именице (~こと)
  - саопштавање искуства из прошлости (~たことがある)
  - изражавање мишљења и ублажавање директности (~とおもいます). Тражење мишљења (~についてどう思いますか) и потврда мишљења (~でしょう)
  - управни и неуправни говор (~と言います)
  - односне реченице
  - временске реченице (~とき、~と、~たら)
  - увод у кондиционалне реченице (もし~たら、~と)
  - допусне реченице (~てもописивање дате или добијене услуге помоћу глагола давања и примања као полупомоћних глагола (~てあげる、~てもらう、~てくれる)
- Теме:
- У саобраћају
  - Занимања
  - У банци
  - Хоби
  - Планови за будућност
  - Одевање и одевни предмети
  - Традиционална култура

3) КИНЕСКИ ЈЕЗИК

1. Субјект и објект:
  - однос субјекта и објекта, именичка конструкција
  - субјекатско-предикатска конструкција у служби субјекта
2. Модификатори:
  - модификација именица – атрибути
  - модификација глагола и придева – прилошке одредбе
  - сложени атрибути напоредног односа
  - атрибути у прогресивном односу
  - сложене прилошке одредбе
3. Глаголске допуне
  - допуна за резултат *SHANG*
  - допуне за временску количину
4. Реченице са глаголима у серији
5. Реченице са глаголом који уз себе може везати два објекта
6. Употреба глагола *SHI*, *YOU* и *ZAI* у егзистенцијалним реченицама
7. Конструкције: „*XIAN...ZAI...*”, „*CONG...DAO...*”, „*TAI...LE*”, „*ZENME LE*”, „*YAO (JIUYAO/KUAIYAO/KUAI)...LE*” и „*...YOU...YOU...*”.
8. Поредбене реченице:
  - грађене помоћу предлога *BI*
  - грађене помоћу предлошке конструкције „*GEN...YIYANG*”
  - грађене помоћу прилога *GENG*
9. Сложене реченице узрочно-последичног односа с везницима: „*YINWEI...SUOYI...*”
10. Сложене реченице погодбног односа с везницима „*RUGUO (YAOSHI)...JIU...*”
11. Реченице са конструкцијом грађеном од предлога *BA*, типа 1.
12. Прилози:
  - значење које имају прилози као одредбе
  - употреба прилога у функцији повезивања
  - прилози који изражавају степен: *GENG*, *TEBIE* и *ZUI*
  - прилози који изражавају време: *YIJING*, *JINGCHANG*, *ZONGSHI*, *YIZHI ZHENGZAI*, *ZHENG*, *ZAI*, *XIAN* и *HOULAI*
  - прилози који указују на неизвесност, могућност и нужност: *KENENG*
  - прилози који указују на нужност: *BIXU*
  - прилози који изражавају обим и границе: *ZHI*
  - прилози који изражавају настављање и понављање: *HAI* и *ZAI*
13. Именице које означавају време: *YIQIAN* и *XIANZAI*
14. Предлози: *DUI*, *ANZHAO*, *DAO*, *WANG*, *BI*, *BA* и *WEI*
15. Помоћне речце:
  - структурне помоћне речце (речца *DE* којом се гради атрибут)
  - помоћне речце за глаголска стања *LE₁*
  - модална помоћна речца *LE₂*
16. Класификатори:
  - именски класификатори: *BA*, *PIAN*, *PING* и *SHUANG*
  - класификатор за неодређену количину *YIXIE*
  - глаголски класификатор *YIXIAR*

4) НОРВЕШКИ ЈЕЗИК

Именице

употреба одређеног и неодређеног облика именица у вези са употребом чланова, генитива, посесива, те *mange*, *flere*, *noen*, *hvilken*, *noen av*, *mange av*

промена именица сва три рода са умлаутованом основом: имплицитна и комбинована флексија (тип: *mann – menn*, *gås – gjess*; *bok – bøker*, *hand – hender*, *natt – netter*, *tre – trær*)

промена именица мушког и женског рода на *-el*, *-en*, *-er* (*sykkel*, *voksen*, *mønster*)

парцијална супстантивизација фреквентнијих придева (*de syke*, *de unge*, *de gamle*, *de rike*, *de fattige*)

посесивни генитив (уз неодређени облик именице) и еквивалентна предлошка фраза са *til* (уз одређени облик именице): *Annes bok – boka til Anne*

Заменице

систем личних заменица и рефлексива *seg*; неодређена заменица *man/en*

Придеви

промена придева у броју, роду и одређености, те конгруенције са именицом у атрибутивној и предикативној функцији облици неправилних придева на *-el*, *-en*, *-er* (*gammel*, *sulten*, *vakker*)

непроменљиви придеви (*bra*, *moderne*, *stakkars*)

облици парадигме неправилних придева *liten* и *annen*

недостатак конгруенције са именицом у предикативној употреби (тип: *Fisk er sunt*)

облици компаратива и суперлатива, с фокусом на неправилне и суплетивне облике (тип: *ung – yngre – yngst*, *gammel – eldre – eldst*)

одређени облик суперлатива и његова употреба (атрибутивно и предикативно)

Детерминативи

посесив с посебним фокусом на употребу рефлексивног посесива *sin*

детерминативи *noen* и *noe* с обзиром на обе употребе;

супстантивизација детерминатива *noen* и *noe/ ikke noen* (*ingen*) и *ikke noe* (*ingenting*)

квантори *all/alt/alle*, *hver/hvert*, *begge/begge to/begge deler*, *ingen av delene*

Глаголи

облици претерита и перфекта с посебним фокусом на контрастирање употребе; облици претерита и перфекта других јаких глагола

плусквамперфекат

начини исказивања будуће радње (футур I, презент, конструкције са *kommer til å...* и *Jeg har tenkt å...*)

перфекат за изражавање будуће радње уз субјункторе *etter at* и *når*

глаголи когниције: *synes/tro* уз додатак глагола *tenke*

рефлексивни глаголи (*barbere seg*, *skynde seg*, *tenke seg*)

глаголска дијатеза: перифрастични пасив („*bli-passiv*”) презента, претерита и футура; морфолошки пасив („*s-passiv*”) (инфинитив, презент)

претерит модалних глагола

Прилози и прилошке синатге

изрази за време и употреба претерита и перфекта (*om to år*; *i to år*; *for to år siden*)

прилози настали од придева

прилози за време и темпорално структурисање догађаја (*først*, *så*, *etterpå*, *deretter*), уп. горе перфекат за изражавање будуће радње уз субјункторе *etter at* и *når*

локативни и директивни прилози (*ut/ute*, *opp/oppe*, *inn/inne*, *hjem/hjemme/hjemmefra*)

прилози *langt i lengde*

Предлози

локативни предлози (*i*, *på*, *under*; *mellom*, *blant*, *over*)

граматичке колокације: глагол + предлог (*tenke på/om*, *lete etter*; *interessere seg for*), придев + предлог (*enig i/med*, *interessert i*, *glad i*)

Везници

дисконтинуирани конјунктори *både...og*, *verken...eller*, *enten...eller*

Реченичне структуре

ред речи у обавештајним реченицама

ред речи у зависним реченицама (позиције негације *ikke*, обрада прилога који у реченичној шеми заузимају исту позицију: *ofte*, *sjelden*, *aldri*, *alltid*)

начинске допуне: конструкција *ved å + инфинитив*; намерне допуне – конструкција *for å + инфинитив*

узрочне реченице (субјунктор *fordi*, увођење субјунктора *siden* и *ettersom*)

релативне реченице са *som*; изостављање везника у релативним реченицама (*Per har en venn han ikke har sett på lengde*)

зависно-упитне реченице (*om, hva, hvor, hvilken*)
индиректни говор уведен претеритом, са основним појмовима слагања времена (исходишни предикат се помера у претерит и плусквамперфекат)

Творба речи: сложене именице типа именица + именица (*ordbok, nattog, hjemmelekse*)

Правопис: употреба малог и великог слова

5) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица: творба женског рода (*el gallo/la gallina*), именице са два рода (*el coma/la coma*), именице на –та (*tema, lema*), сложене (*el abrelatas*)

Број именица: *singularia tantum, pluralia tantum*,

Члан

Посебна употреба члана (испред назива језика, земаља, градова, дана у недељи, после глагола), изостављање члана

Придеви

Творба придева од именица и глагола (*juventud-joven, morir – muerto*), положај придева (*pobre mujer/mujer pobre*), апокопирање придева (*san/santo, cien/ciento*), компарација придева (правилни и неправилни компаративи, релативни и апсолутни суперлатив)

Заменице

Положај личне заменице за прави/неправи објекат са личним и неличним глаголским облицима (*Dámelo/No me lo des. Estoy esperándote/Te estoy esperando*)

Односне заменице – облици и употребе (*que, quien, el/la/los/las que/cual, donde, cuyo(-a, -os, -as)*)

Предлози

Основне и специфичне употребе предлога *por/para*

Глаголи са предлозима (*preocuparse por, soñar con*)

Прилози

Прилози и прилошки изрази за изражавање сумње (*ojalá, acaso, quizás, posiblemente, probablemente, seguramente, tal vez, a lo mejor*)

Везници

Временски (*cuando, en cuanto, mientras, antes de que, después de que...*)

Условни (*si*)

Глаголи

Копулативни глаголи *SER/ESTAR* – специфичне употребе са придевима који означавају карактер, стање, расположење (*ser aburrido/estar aburrido*)

Плусквамперфекат (*Pretérito Pluscuamperfecto*), облици и употреба

Прошла времена – специфичне употребе прошлих времена без временских ознака у тексту или дискурсу

Глаголске перифразе са инфинитивом и герундивом (*acabar de/volver a/deber de +infinitivo, seguir/venir/ir+gerundio*)

Сложен футур (*Futuro Compuesto*) – грађење и употреба

Презент субјунктива (*Presente de Subjuntivo*) – грађење (правилни и неправилни глаголи) и основне употребе

Сложени перфекат субјунктива (*Pretérito Perfecto de Subjuntivo*) – грађење и основне употребе

Имперфекат субјунктива (*Pretérito Imperfecto de Subjuntivo*) – грађење и основне употребе

Индикатив/Субјунктив (*Indicativo/Subjuntivo*) – основне разлике

Одрични императив (*Imperativo negativo*) – грађење и употреба (*No te vayas. No hables*)

Прост кондиционал (*Condicional simple*) – грађење и основне употребе (*Podríamos ir de excursión. Yo, en tu lugar, haría una entrevista con la ministra.*)

Реченица

1. Проста и проширена реченица:

а) изражавање претпоставке (*A lo mejor está en casa. Seguramente les apetece venir al cine. Quizá esté enfermo.*)

б) изражавање жеље (*Que te lo pases bien*)

в) безличне реченице (*En este trabajo me pagan mucho. Aquí se trabaja mucho. En España se hablan varios idiomas.*)

2. Упитна реченица – употреба индикатива/субјунктива (*¿Cómo es posible que no haya agua caliente?*)

3. Узвична реченица – изрази за изражавање разних осећања и расположења (*¡Ya lo creo! ¡Vaya! ¡Por fin! ¡Qué poca formalidad! ¡No faltaba más!*)

– употреба индикатива/субјунктива (*¡No puede ser que no haya agua caliente! ¡Qué raro que Luis no conteste al móvil!*)

4. Управни и неуправни говор

а) преношење изјавних реченица („*Te espero en la puerta*” *Dijo que me esperaba en la puerta*)

б) преношење питања („*¿Dónde vive usted?*” *La policía me preguntó dónde vivía.*)

в) преношење наредби (*¡Dame la mano! Dice que le des la mano/Dijo que le dieras la mano*)

Слагање времена у неуправном говору (*Ha dicho que las obras van bien. Dijo que las obras iban bien.*)

5. Сложена реченица:

а) временска – употреба индикатива/субјунктива (*Cuando llegué a casa me llamaron por teléfono. Cuando llego a casa me ducho y como. Cuando llegue a casa me ducharé.*)

б) жељна – употреба субјунктива/инфинитива са глаголима који изражавају жељу (*Espero verte mañana. Espero que me llames mañana.*)

в) односна – употреба индикатива/субјунктива (*Se compraron una casa que tiene piscina. Están buscando una casa que tenga piscina.*)

г) условна – изражавање реалног услова у садашњости (*Si estudias, aprobarás el examen.*)

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације
 Србија – моја домовина
 Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик
 Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)
 Празници и обичаји у културама света
 Европа и заједнички живот народа
 Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других
 Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)
 Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.
 Давање једноставних упутстава и команди
 Изражавање молби и захвалности
 Изражавање извињења
 Изражавање потврде и негирање
 Изражавање допадања и недопадања
 Изражавање физичких сензација и потреба
 Исказивање просторних и временских односа
 Давање и тражење информација и обавештења
 Описивање и упоређивање лица и предмета
 Изрицање забране и реаговање на забрану
 Изражавање припадања и поседовања
 Скретање пажње
 Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
 Тражење и давање дозволе
 Исказивање честитки
 Исказивање препоруке
 Изражавање хитности и обавезности
 Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда панова, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

Како се развијају језичке компетенције

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да изнесе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	

Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимеа садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и

учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискузивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите зајед-

нице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и **интеркултурна компетенција**, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (као у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које

су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језичке категорије су разврстане у складу Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања, односно са Европским референтним оквиром за живе језике. Сваки језички ниво (од нивоа А1.1 до нивоа Б2.2) подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичкокомуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века.

С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. Услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандардних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексација);
- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);
- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;
- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

– избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Карењина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијама*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

– књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексацију у синхронијској и дијахронијској перспективи;

– у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природна текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликована).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексацију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Енглески, немачки, руски и француски (смер Живи страни језици и смер Класични језици)

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

цију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

Стандарди образовних постигнућа	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p>	<p>По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама, уколико се користи стандардни језик;</p> <p>– разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији);</p> <p>– разуме општи садржај и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор;</p> <p>– разуме општи садржај и кључне појединости, нпр. хронологију догађаја, код усмених излагања наративне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и кључне информације (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијским подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова и серија као и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, влогови итд), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији);</p> <p>– разуме општи садржај и понеки важнији детаљ радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника, у којима је реч о блиским, познатим и узрасно примереним темама;</p> <p>– разуме општи садржај дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разнаја њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе;</p> <p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку, обрађујући пажњу на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, белешака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>– разуме општи садржај и битне појединости излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања; – разуме општи садржај, суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа; – разуме најопштији смисао монолошког и дијалогског излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...); – разуме аргументацију <i>за</i> и <i>против</i> одређених понуда, предлога, сугестија и сл., на узрасно примерене теме; – идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming"); – примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= "scanning"). – разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и важне појединости дужих, аутентичних или делимично адаптираних информативних текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине; – разуме кратка обавештења и упозорења и издваја релевантне информације из јавних натписа и упутстава; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма); – проналази и издваја релевантне информације из обавештења, брошура, рекламних материјала и кратких званичних докумената; – разуме основну нит новинских чланака који се односе на познате теме; – разуме и издваја важне информације у једноставним и јасно написаним огласима у новинама и часописима (под условом да исти не садрже велики број скраћеница); – разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме и препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније аутентичне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), укључујући и оне у којима се појављују фреквентне и познате метафоре, пренесена или скривена значења; – разуме општи садржај краћих савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору; – уочава и разуме одређену нетипичну употребу језика и функционална одступања од језичке норме (игра речима заснована на хомонимији, полисемији, итд.); – наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања; – разуме најосновније принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима; – разуме адаптиране књижевне текстове који се односе на културу и обичаје свог и других народа; – препознаје стил и регистар фреквентних текстуалних форми, као што су: писма, позивнице, честитке и сл. – идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања.</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци, уз употребу приближно тачних граматичких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на блиске теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације садржаја кратких емисија, видео-записа на блиске теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– изражава осећања (изненађење, радост, тугу, бес, заинтересованост, равнодушност), намере, надања и снове и реагује на њих код других;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– представља резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– примењује стратегије израде и структурирања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– започиње и учествује у дијалогу и размењује информације, мишљење и идеје у вези са блиским темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– учествује или води унапред припремљени интервју дајући конкретне информације о одређеним темама, постављајући додатна питања и спонтано реагујући на постављена питања;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– изговара све гласове и гласовне групе, са тачношћу, или приближном тачношћу;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
<p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p>	<p>– користи фреквентније, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– попуњава комплексније формуларе и упитнике у лично и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања, уз одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе, уз примену одређеног корпуса синонима;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, примењујући различите стратегије обликовања текста;</p> <p>– писмено се изражава користећи основне одлике адекватног стила и регистра;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, поштујући правила организације текста;</p> <p>– пише кратка неформална, полу-формална и формална писма, поштујући правила организације текста;</p> <p>– познаје, и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје општа правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама чији језик учи;</p> <p>– препознаје и разуме најчешће стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– објашњава на једноставан начин одлике властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања;</p> <p>– користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p> <p>– преноси, са страног на матерњи језик, основни садржај писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преноси, са матерњег на страни језик, основни садржај кратке и једноставне писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преводи краће писане текстове општег садржаја;</p> <p>– посредује у једноставној неформалној усменој интеракцији.</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилски у комуникацији на страном језику;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција</p>
---	--	---

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање нових модела и облика.

1. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) генерички члан (*The computer is one of the most amazing inventions ever created in history to influence life. / The cheetah is the world's fastest land animal.*)

б) изостављање члана испред градивних и апстрактних именица када се о њима говори у општем смислу (*I never add sugar in my coffee. / What is the best definition of love?*)

в) употреба одређеног члана испред градивних и апстрактних именица када нису употребљени у општем смислу већ се ради о нечему одређеном (*The love we have is to be cherished. / The milk has gone off.*)

г) употреба неодређеног члана испред градивних и апстрактних именица (*I'll just have a coffee. / Over time, their acquaintance developed into a lasting friendship,* итд.)

д) одређени члан испред имена институција, музеја и галерија, знаменитих грађевина, позоришта, биоскопа, хотела и других угоститељских објеката, географских имена, држава, итд. (*The Red Cross, The National Gallery, The Empire State Building, The London Palladium, The Phoenix Cinema, The Plaza Hotel, The Shepherd's Inn, The Pacific Ocean, The North Sea, The English Channel, The Scottish Highlands, The Great Lakes, The Avon, The United Kingdom, The Netherlands*)

ђ) нулти члан испред неких географских имена, институција, грађевина, угоститељских објеката (*Ben Nevis, Lake Windermere, Jersey Island, The Sahara, St Mary's Hospital, Harvard University, Buckingham Palace, Hampton Court, Windsor Castle, Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, Tony's Restaurant*)

е) употреба одређеног члана уз називе титула (*Lord Tennyson, Admiral Nelson*)

– нулти члан уз називе титула (*The Queen has ruled longer than any other monarch in British history.*)

ж) употреба члана уз називе obroka (*Let's have lunch. / She offered us a delicious lunch.*)

з) нулти члан испред назива за мостове, паркове, тргове, аеродроме, железничке станице, станице подземне железнице, улице, итд. (*Tower Bridge, Regent's Park, Trafalgar Square, Heathrow, Victoria station, Queensway station, Regent Street*)

– изузеци: *the Humber Bridge, the High street, the Strand, the Mall*

и) употреба нултог члана уз називе за одређене зграде/установе, уз предлоге за место, када је сврха те зграде институције битнија од самог места (*He is in prison/hospital, church, school, bed*)

употреба одређеног члана када се ради о самој згради, односно установи (*Nobody can go to the prison to visit him.*)

ј) неодређени члан у изразима *it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden* и др.

к) члан уз називе новина и часописа (*the London Times, Cosmopolitan*)

л) нулти члан уз називе празника (*Christmas, Thanksgiving*)

љ) нулти члан уз именице *man* и *woman* у значењу човечанства, односно, рода (*Man has polluted the planet. / Woman is equal to man.*)

2. Именице

а) – множина именица страног порекла (*criteria, phenomena, crises, analyses, bureau,* итд.)

– стилски маркирана множина именица страног порекла (*syllabi/syllabuses, cacti/cactuses,* итд.)

– именице страног порекла чији облици за мношину имају различито значење (*indexes/indices, mediums/media,* итд.)

– именице страног порекла чији се облици за множину користе као облици за једнину, односно као небројиве именице (*data, bacteria, confetti*, итд.)

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette*, итд.)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt*, итд.)

в) сложене именице и њихова множина (*armchair/armchairs, parent-in-law/parents-in-law, man-of-war/men-of-war*, итд.), као и генитив множине (*parents-in-law's*, итд.)

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river*, итд.)

д) употреба генитива са неаниматним именицама:

– генитив мере (*a mile's distance, a day's work*, итд.)

– генитив у фразама (*a stone's throw, to one's heart's content, at arm's length*, итд.) и у наставку

– генитив уз властите именице које означавају области, градове, земаља и континента (*London's museums, America's industry, Africa's wildlife*, итд.)

3. Заменички облици

а) заменице

– показне заменице (*the former, the latter*, итд.)

– опште заменице (*everyone, nobody, everything, all, each*, итд.)

– повратне заменице – емфатична употреба (*You have to deal with it yourself*.)

– односне заменице (*who(m)/that, which/that, whose*, итд.)

б) детерминатори

Обновити научене детерминаторе.

– употреба детерминатора (квантификатора) у односу на бројивост именице (*a few/few, a little/little, many/much, (a) lot(s) of, plenty of, all, no, any, several*, итд.)

в) заменички облици у функцији заменица и детерминатора (*each, either, both, all*)

4. Бројеви

а) временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties*, итд.)

б) прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one*, итд.)

5. **Партитивни квантификатори** (*a loaf of bread, a slice of lemon*, итд.)

6. Придеви

– обновити поређење придева

– придеви у номиналној функцији (*the blind, the deaf*, итд.)

– редослед придева

II. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Simple Tense

– за радњу која ће се догодити пре неког тренутка у будућности (*You will have finished your report by this time next week.*)

б) The Future Perfect Continuous Tense

– за радњу која траје, али ће се завршити пре неког тренутка у будућности (*I will have been waiting here for three hours by six o'clock.*)

в) The Future Continuous Tense

– за радњу или стање које ће бити у току у неком тренутку у будућности (*Unfortunately, sea levels will still be rising in 20 years.*)

– за радњу која је део неког уобичајене рутине, и која ће се десити у будућем периоду (*Don't call Tom, I'll be seeing him later in the afternoon, so I'll pass the message on.*)

– када се учтиво распитујемо за нечије планове зато што наши зависе од њих (*Will you be using the photocopier for long? I need to make some photocopies.*)

2. Пасив

а) са фразалним глаголима (*This cut must be seen to.*)

б) са променом конструкције (*They made me go away. / I was made to go away.*)

в) пасивна конструкција са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта (*He was believed to be hiding something. / She is rumoured to have been in prison.*)

3. Causative HAVE/ GET

– за радњу коју неко други врши уместо нас (*They had their roof mended at last.*)

– за наглашавање неке непријатности која се догодила (*Jane had her leg broken in a skiing accident.*)

4. **Герунд** – обновити већ обрађене употребе и обрадити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep* – после придева *worth, busy* – после предлога (*He is good at painting.*)

5. Инфинитиви

а) инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) глаголи које прати инфинитив са "to" или без "to"

г) разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop, try, go on*, итд.

д) инфинитив перфекта уз пасивне конструкције и модалне глаголе (*The con was reported to have managed to cross the border. / Mary ought to have seen the doctor earlier. / Tom must have been really tired the other night.*)

6. Садашњи партицип у партиципским клаузама

а) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе **уместо релативних реченица** (*The man living upstairs is very noisy.*)

б) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе **уместо временских реченица** (*I sprained my ankle while playing tennis.*)

7. Конјунктив прошли

– уз изражавање хипотетичких значења: жеља, нада, кајања и жаљења (*I wish I knew him better. / If only I were with them. / She speaks English as if she were/was a native speaker. / I'd rather I stayed at home.*) итд.

– уз изразе: *It's (about, high) time (It's high time we got down to some serious work.)*

8. Модални глаголи

а) *can, can't, may, might, must* са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима (*He may be telling the truth, after all. / They might have forgotten all about it. / The guy must be a fraud. / They must have moved away. / Sue can't be thinking of quitting. No way! / You can't have seen him yesterday because he is not in town.*)

9. Предлози – in, at, on, about, with, to, for, from, of, against

– уз придеве (*notorious for, prejudiced against, charged with, sentenced to, proud of, rich/deficient in, sensitive to, prone to, accustomed to*, итд.)

– глаголе (*lean on/against, mistake someone for something/somebody, object to, occur to, complain about/of, compare with/to, refrain from, restrain yourself from*, итд.)

– фразе (*take pride in, pride yourself on, take pleasure in, part with/from, be on a tight budget, bear something on mind, on the rise, on its peak, in need of, terrible/hopeless/ bad at, brilliant/ingenious at*, итд.)

10. Прилози

а) прилози који имају облик придева (*hard, fast, deep, late, high, near*, итд.)

б) прилози на *-ly*, код којих је промењено значење (*hardly, deeply, highly, lately, nearly*, итд.)

в) прилози који имају облик придева уз глаголе *look, sound, taste, feel* (*He looks awesome. / The cake tastes delicious. / It sounds great!* итд.)

г) прилози уз глаголе *look/ feel* са променом значења (*She finally looks well after that flu, and she also feels well again.*)

д) исти облик прилога и прилога са придевима који се завршавају на *-ly*: *daily, monthly, yearly*, итд. (*It's a monthly magazine. / The magazine is published monthly.*)

ђ) придеви *friendly, silly, lonely, ugly, lively*, итд. немају одговарајући облик прилога, тако да се уместо њих користи израз *in a way/manner/ fashion* (*He treats everyone in a friendly way.*)

III. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

а) упитно-одрична питања (*Isn't she lovely? / Didn't he play well? / Why didn't she show up?*)

б) идиоматска питања (*Do you fancy going out for a meal after work? / Do you feel like going for a swim?*)

3. Негација са негативним везницима (*She isn't talented, nor is she particularly intelligent. / Neither Bob nor Tom is very good at sport.*)

4. Question tags – сложенији примери (*I am late, aren't I? / Don't forget it, will you? / She hardly steps out of her home, does she? / There is little we can do about it, is there? / Nobody came, did they? / She has a boyfriend, hasn't / doesn't she? / They had their house redecorated last year, didn't they?*)

5. Слагање времена

а) радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи (*He thought she was very beautiful. / Mary admitted that she had taken the ring. / We hoped we wouldn't be late for the meeting.*)

б) слагање времена са модалним глаголима (нпр. **МАУ** прелази у **MIGHT**: *He thought they might stand a chance of winning the competition.*)

в) слагање времена у погодбеним реченицама (*She knew that if she didn't tell the truth, she would feel bad about it.*)

г) случајеви када не долази до слагања времена, нпр:

– радња о којој је реч је још актуелна у тренутку говора (*up-to-date reporting*), нпр. *She said he is not at home.*

– у временским реченицама (*He told us what he had done when he was young.*)

– када су у питању универзалне истине, као и општеприхваћене и научне чињенице (*The teacher explained that the earth revolves around the sun.*)

– када **must** представља обавезу и после тренутка говора (*They decided they must change their ways.*)

6. Индиректни говор са уводним глаголом у прошлом времену.

а) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору изјавна реченица (*The Prime Minister said that the country was facing a gradual economic slowdown.*)

б) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору заповедна реченица (*He urged me to start my own business. / They told me not to jump to conclusions.*)

в) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору упитна реченица:

– yes/no questions (*Do you love me? – He asked me if / whether I loved him*)

– WH- questions (*Why do I always feel hungry? – She wondered why she always felt hungry.*)

г) индиректни говор са уводним глаголима: *complain, suggest, insist, advise, recommend, remind, apologise, warn, threaten*, итд. (*She insisted on seeing her lawyer. / They apologized for accusing her falsely. / We all complained about having to work overtime.*)

7. Погодбене реченице

а) тип 1 – реалне (*If he is late, we will have to go without him. / I might pass the exam if I work harder. / Should she arrive, tell her to wait. / I won't go unless you go with me. / If you will kindly excuse me, I'll take my leave now.*)

б) тип 2 – потенцијалне (*If I had more time, I would try to learn to play the guitar. / If I were to live my life again, I wouldn't worry over trifles.*)

в) тип 3 – иреалне (*I would have managed to talk him into it if he had only wanted to listen to me.*)

г) иреалне, са инверзијом (*Had I known about his plans, I would have been more careful.*)

д) мешовити тип (*If I had bought that lottery ticket, I would be a millionaire now. / If I had better reflexes, I wouldn't have caused the accident.*)

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

а) рестриктивне (*The film you recommended gave me a lot of food for thought. / That's the girl whose mother is my maths teacher.*)

б) нерестриктивне (*My friend, who moved to Italy, has written a novel.*)

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

1. Грађење именичких и придевских сложеница (*mother-in-law, go-between, broad-minded, high-spirited*, и деминутива са суфиксима (-y, -ie, -ine, -ette, итд.)

2. Проширити листу суфикса (-icy, -al, -dom, -hood, придеви са суфиксом -ly, итд.) и префикса (*mis-, non-, anti-, de-, sub-*, итд.)

3. Основно и пренесено значење речи (*The last of the autumn leaves are blown away by the wind / I was blown away by their performance.*)

4. Двочлани глаголи са основним глаголима **hold, keep, let, look, make, put, run, see, set, stand, take, turn**

5. Идиоми и фразеологизми

– двочлани изрази спојени везником **and** (*safe and sound*, итд.)

– идиоми који садрже назив за одевни предмет (*it fits you like a glove*, итд.), назив за храну (*a hot potato*, итд.), називе везане за спорт (*move the goalposts*, итд.), називе везане за делове тела (*pay through the nose*, итд.)

6. Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа.

7. Проширити листу портманто речи (*dramedy, netiquette, mockumentary*, итд.)

8. Колокације са глаголима *do, make, give, throw, go, come, reach*

V. ФОНОЛОГИЈА

1. Реченичка интонација, интонацијске јединице у упитним и узвичним реченицама (*Is that right? Not really? That's expensive! What rude waiters!*)

2. Интонација при изражавању жеља у вези са хипотетичком ситуацијом (*I wish...../If only*)

VI. ОРТОГРАФИЈА

Наставити са континуираним радом на правописним правилима (spelling).

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

– Структура и коришћење једнојезичних речника.

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице *n*– деκлинације (*der Junge, der Kollege, der Kunde, der Affe, der Hase, der Elefant, der Nachbar, der Herr*)

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nicht, alles*)

Релативне заменице са предлогом (*auf die, für das, zu denen...*)

Употреба неодређене заменице *man*

Показне заменице (*derselbe, dasselbe, dieselbe*)

Придеви

Јака придевска деκлинација

Употреба придева иза нултог члана

Предлози

Предлози са генитивом (*aufßerhalb, innerhalb*)

Предлог + ... *einander, miteinander, übereinander*

Глаголи

Плусквамперфект (грађење и употреба

Перфект и плусквамперфект модалних глагола (грађење и употреба)

Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)

Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)

Апсолутни компаратив (*mit besten Wünschen*)

Употреба глагола *lassen*

Партицип I у улози придева (*ein bellender Hund, mit den bellenden Hunden...*)

Синтаксичке структуре

Предлошка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über, stolz sein auf, Freude an...*)

Изражавање постериорности (*nachdem, ehe, sobald*)

Кондиционалне реченице: потенцијалне и иреалне

Намерне реченице (*damit, um...zu+Inf.*)

Начинске реченице (*indem, statt dass/statt...zu+Inf., ohne dass/ohne...zu+Inf.*)

Релативне реченице уведене предлогом *auf die, für das, zu denen...*

Сложени везници (*je...desto*)

Две заменице као допуне у реченици (*ihn mir, sie ihnen...*)

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица+ именица (*Handschuh, Tischlampe*), придев + именица (*Schnellzug*), префиксација глагола и придева (*anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen, unmöglich, uralte*), именице изведене суфиксима *-er,-ung,-in* (*Sänger, Lehrer, Käufer, Lehrerin, Ärztin, Heizung, Einführung*)

Деминутиви (*Männlein, Köpfchen, Büchlein*)

Значење речи (основно и пренесено)

Интеркултурна компетенција

Ученик поседује основна знања о свакодневном животу циљне културе (радно време, начин исхране, празнике, разоноду), најзначајније личности (писци, музичари, спортисти, глумци итд.) и дела из историје и савременог доба. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе.

3) РУСКИ ЈЕЗИК**I. Фонетика и ортоепија**

Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције у простој реченици).

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа [j].

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

II. Морфологија:**Именице**

– Изведене и сложене именице.

– Скраћенице (*вуз, комсомол, БАМ, МГУ*).

– Именице на *-иј* (систематизација)

– Варијанте падешких наставака ген. једн. на *-у* (*с крају, кило сахару, прибавить шагу, выпить чайку*).

– Генитив јединице без наставка (*сапог, солдат, ватт, глаз*).

– Промена именица на *-ня* (*вишня, дыня*).

– Презимена на *-ов, -ев, -ин*.

– Акценат именица.

Заменице

– Опште заменице: *сам, самый*.

– Одређене заменице: *каждый, любой, всякий*.

Придеви

– Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном).

– Прелазак придева у именице (*дежурный, больной, столовая*).

– Акценат придева. Померање акцента.

Бројеви

– Исказивање мере и степена.

– Редни и збирни бројеви.

Глаголи

– Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

– Глаголски префикси (обнављање и систематизација).

– Улога префиксације у измени глаголског вида.

– Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања.

– Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација).

– Глаголски прилози (систематизација).

– Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту.

– Прошло време: глаголи са инфинитивном осномом на сугласник (*нёс, вёз, мог, умер, исчез*).

– Заповедни начин – изражавање заповести, молбе, савета (*подожди, повторите, будьте внимательны*).

– Акценат глагола.

Прилози

– Најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа *+о* (*тихо, скромно*) и придевска основа *+и* (*по-русски, практически*).

Предлози

– Систематизација предлога и предлошких конструкција

Везници

– Прсти везници. Најфреквентнији сложени везници.

III. Синтакса**Реченични модели**

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

– Субјекатско-предикатски односи:

Реченице са кратким придевским обликом у предикату: *Я был болен гриппом. Он способен к математике.*

– Објекатски односи:

Реченице са објектом у инфинитиву: *Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.*

Сложена реченица: *Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.*

– Просторни односи:

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом. Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мой брат работает на заводе, а сестра учится в университете.*

б) Сложена реченица: *Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.*

– Временски односи:

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Они собираются по вечерам. Это случилось по окончании войны.*

б) Реченице са глаголским прилогом: *Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.*

в) Сложена реченица: *Как только скрылось солнце, стало холодно.*

– Начински односи:

а) Реченица са глаголским прилогом: *Друзья возвращались домой, весело разговаривая. Он поздоровался, кивнув головой.*

б) Сложена реченица: *Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.*

– Узрочни односи:

а) Реченице с глаголским прилогом: *Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.*

б) Сложена реченица: *Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.*

– Циљни односи:

а) Реченице са одредбом у инфинитиву: *Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься/чтобы проститься.*

б) Сложена реченица: *Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*

– Условни односи:

Сложена реченица:

а) потенцијална: *Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.*

б) реална: *Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.*

в) иреална: *Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*

– **Одрична реченица:** Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

– **Једночлане реченице**

– **Неодређено-личне реченице**

IV. Лексикологија

– Синонимима, антонимима, хомонимима, међујезички хомонимима и паронимима.

– Основно и преносно значење речи.

– Деминутиви.

V. Лексикографија

– Структура једнојезичних речника и службење њима.

VI. Правопис

– Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

– Употреба тврдог и меког знака.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

– Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; одсуства детерминаната.

– Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

– Систематизација заменица: личних ненаглашених и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

Глаголска група

– Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

– Антериорни футур (рецептивно).

– Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.

– Презент и перфект кондиционала.

– Употреба инфинитива.

– Систематизација партиципа презента и герундива.

– Фактивни глаголи и најчешће конструкције.

– Рестрикција са *ne... que*.

Предлози

– Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

– Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

– Предлози у глаголским конструкцијама.

Прилози

– Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

– Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

– Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

– Уметнута реченица (*l'incise*).

– Позиционо наглашавање реченичних делова.

Сложене реченице

– Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

– Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објекатским реченицама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду

обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навика у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учеће у заједници и целоживотно учеће.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности

да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

- У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене:
  - категорије насловљене *Аудио* и *видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;
  - категорије насловљене *Монолошка излагања*, *Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција*, *Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге са-

говорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да извојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да извојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања.

У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимеира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођевог састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дис-

курзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увекбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се

користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорјење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (изузетно Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информаци-

оно комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

– Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

– Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

– Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

– Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

– У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

– У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

– Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

– Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и

проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општинских или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образложе различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2
Годишњи фонд часова	74

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширних излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме најједноставније кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у најједноставнијим текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише најобичније речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.	По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да: – разуме адаптиране и једноставније изворне текстове на латинском језику; – преведе прочитано самостално с ослонцем на усвојени вокабулар; – издвоји битне податке и разуме контекст поруке; – употреби, пасивно и активно, базични латински вокабулар; – проналази и наводи латинске речи у речничком облику; – користи самостално двојезичне речнике и уз помоћ наставника одабере одговарајуће значење; – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања; – дефинише, уочава, описује и уз наставникову помоћ гради правилне и неправилне облике и разуме њихову намену; – препознаје, повезује и описује најважније синтактичке односе.	ЈЕЗИК Морфологија Именске речи Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене. Глаголи Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике. Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене. Синтакса Синтакса падежа Употпуњавање. Синтакса прости реченице Главни типови; главне функције конституената. Глаголски начини у простој реченици. Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција. Вокабулар Усвајање базичног вокабулара. КЛАСИЧНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА Класични књижевни жанрови и културни обрасци: општи нацрт и карактеризација. Класично наслеђе: главни путеви.

<p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације у филолошким гимназијама и одељењима ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика, као и опште и књижевне историје. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима; да уочава корелацију између књижевности, цивилизације и културе, као и међузависност друштвеног окружења и културне продукције.

Кроз упознавање вредности класичног наслеђа на националном, регионалном и глобалном нивоу, ученик треба да стекне

способност вредновања античке баштине, критичког сагледавања културолошких феномена, и стварања културно-цивилизацијског идентитета.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект наставе предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације јесте рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да врло претежно има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неутичностно;

- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

- изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, низглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву.

Грамагичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетка – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунаних на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој

количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом а два у другом полугодишту.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даје и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна

латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Усвајање остатка глаголске промене великим делом се тиче облика по којима се латински јако разликује од српског: конјунктив, партиципи, систем инфинитива. Све те облике треба презентовати са нагласком на њиховој сврси и намени. Механички преводи појединих облика нису од велике користи. Напротив, важно је да се упоредо с глаголском морфологијом систематски презентују одговарајућа поглавља синтаксе.

Слично важи и за остатак именске промене, нарочито за заменице, чија се сврха и намена мора изложити с нарочитом јасноћом. Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo* или *dignitas*).

Друго полугодиште другог разреда је право време да ученици почну да се служе речницима латинског језика. У ту сврху упутно је у неколико наврата читати са ученицима унапред изабране одреднице, да би на најрепрезентативнијим примерима научили како да речник користе.

На крају другог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 800 најфреквентнијих речи.

Поуке о класичној цивилизацији не треба третирати као скуп ванјезичких тема приложен уз језички течај, па ни посвећивати им засебне методске јединице: напротив, упознавање с елементима класичне цивилизације треба да проистиче из самог читања и тумачења штива као стожерне наставне активности. Циљ при томе није систематско знање, већ буђење радозналости и жеље да се у старим текстовима разазнају видљиви и мање видљиви знаци времена.

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Класичног грчког језика јесте неговање општег интелектуалног бића код ученика који се читањем и тумачењем дела класичне грчке књижевности упознаје с оним духом који се налази на самом извору европске науке, уметности и културе. Грчка настава треба да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто.

Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-стима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеном општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа	Исходи	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме изразе, поруке и упутства које се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Препознаје информацију у једноставним текстовима у вези са познатим темама у којима преовлађује фреквентнији вокабулар.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– Усмено репродукује краће реченице на грчком које садрже фреквентне речи, познате изразе и граматику.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Пише разумљиве и јасне кратке реченице о познатим темама.</p> <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме суштину и битне појединости јасно и добро структурираног усменог излагања.</p>	<p>По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препозна и наведе граматичке облике променљивих речи, тј. имена и глагола; – примени морфолошку анализу током читања, превођења и тумачења текста; – растумачи значење и функцију појединих облика именске и глаголске промене у грчком језику те њихову употребу у вишим јединицама дискурса, тј. у конструкцијама и реченицама; – класификује имена према основи и промени именице v/ε-, v/ε-, $\bar{v}/\bar{\varepsilon}$-, v-, ε-основа, придеве v-основа и променљиве бројеве; – образује и промени компаративе и суперлативе придева и прилога; – промени повратне, реципрочне, показне, односне, упитне, неодређене и неодређене релативне заменице; – класификује глаголе према основи (<i>verba vocalia</i>, <i>verba muta</i>, <i>verba liquida</i>) и промени сигматски футур и први или слаби аорист активни и медијални у индикативу; 	<ul style="list-style-type: none"> – обнављање значења и функција појединих категорија именске и глаголске промене; – обнављање промене именица и придева вокалских и консонантских основа; – промена именица v/ε-, v/ε-, $\bar{v}/\bar{\varepsilon}$-, v-, ε-основа укључујући и тзв. изоловане дифтоншке основе ($\beta\omicron\upsilon\varsigma$, $\eta\omicron\upsilon\varsigma$); – промена придева v-основа и придева са тзв. нарочитом променом ($\pi\acute{\alpha}\delta$, $\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\varsigma$, $\rho\omicron\lambda\acute{\upsilon}\varsigma$); – образовање компаратива и суперлатива придева и прилога и промена компаратива и суперлатива придева укључујући и алтернативне облике у промени компаратива на $-i\omega\upsilon$; – компарација придева који компаратив и суперлатив образују од различите основе или различитог корена од позитива ($\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\varsigma$, $\kappa\alpha\kappa\acute{\omicron}\varsigma$, $\mu\iota\kappa\rho\acute{\omicron}\varsigma$, $\delta\lambda\iota\gamma\acute{\omicron}\varsigma$, $\rho\omicron\lambda\acute{\upsilon}\varsigma$, $\rho\acute{\alpha}\delta\iota\omicron}\varsigma$); – обнављање промене и употребе личних и присвојних заменица;

<p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази тражене информације у тексту који садржи фреквентнији вокабулар. – Прати причу и опис догађаја у различитим временским оквирима.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – Усмено репродукује текст на грчком који садржи познате речи, изразе и граматику. – Износи лични став у вези са познатим темама.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Преводи реченице одређене сложености са српског на грчки и обратно и пише делове текста према диктату уз примену правила грчког правописа.</p> <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину аутентичног текста о различитим темама из сложенијих текстова.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме и тумачи основну идеју аутентичног текста и пратеће детаље који имају јасно организовану структуру.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – Разуме и преводи аутентичан текст и смести га у његов цивилизацијски контекст. – Јасно исказује одређени садржај и прилагођава га захтевима ситуације. – Даје коментар на превод текстова.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Пише разумљиве и јасне краће текстове о различитим темама поштујући правописне норме.</p>	<p>– образује и промени инфинитив активни и медијални те партицип активни и медијални футура и аориста; – води рачуна о аспекту (свршеном, несвршеном, свршеном или несвршеном) облика презентске, футурске и аористне основе при преводу са грчког на српски; – растумачи значење, функцију и употребу различитих непроменљивих врста речи, нпр. прилога, предлога и партикула; – препозна и растумачи функцију синтактичких елемената унутар конструкција и реченице; – примени синтактичку анализу приликом читања, превођења и тумачења текста; – уочи синтаксичке односе како унутар реченица тако и међу реченицама; – уочи поруку и схвати општи смисао текста; – преведе и растумачи средње сложене реченице и прилагођене и/или аутентичне текстове средње дужине на грчком језику; – пише бројке помоћу слова грчког алфабета; – опише задату илустрацију на грчком служећи се простим реченицама; – се самостално служи грчко-српским речником приликом превођења и тумачења текста; – се служи стеченим вокабуларом грчког језика, без употребе речника, приликом читања, превођења и тумачења текста; – повеже лексику грчког језика са одабраним сродним речима у другим језицима, пре свега у српском и латинском; – уочи и идентификује основне обрасце творбе у грчком језику.</p>	<p>– промена и употреба повратних, реципрочних, показних, односних, упитних, неодређених и неодређених релативних заменица; – употреба главних и редних бројева укључујући промену оних главних бројева који су променљиви и заменица образованих од променљивих главних бројева (ὀβείς, μῦθεις); – писање бројки помоћу грчког алфабета; – обнављање промене тематског презента и имперфекта активног и медиопасивног у индикативу и императиву; – обнављање грађења аугмента; – образовање слабе аористне основе и промена слабог или првог аориста активног и медијалног у индикативу и императиву; – образовање футурске основе и промена сигматског и контрактог футура активног и медијалног у индикативу; – обнављање образовања и промене глаголских именица и придева изведених од презентске основе, тј. инфинитива презента активног и медиопасивног те партиципа презента активног и медиопасивног тематских глагола и глагола εἶμι; – образовање и промена глаголских именица и придева од футурске и слабе аористне основе, тј. инфинитива футура активног и медијалног те партиципа футура активног и медијалног тематских и стегнутих тематских глагола; – разумевање функције и употребе одабраних синтактичких конструкција укључујући нпр. акузатив с инфинитивом, номинатив с инфинитивом, генитив апсолутни; – разумевање функције и употребе једноставнијих зависних реченица, нпр. оних изричних; – обнављање стеченог и усвајање новог вокабулара; – служење грчко-српским речником; – повезивање обрађеног грчког вокабулара с одабраним сродним речима у другим језицима, а напосе у латинском и српском; – опажање основних образаца творбе у грчком језику.</p>
--	---	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Класични грчки језик у одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За класични грчки језик, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења грчког језика јесте разумевање текста као саображења феноменологије језичког и друштвеног садржаја у датом тренутку људске историје. Према томе, основни задатак наставе грчког језика је да ученик кроз обраду текста стекне знања и вештине које ће му у крајњој линији омогућити да различита дела грчке књижевности може самостално да разуме.

Због тога ученик треба да развије способност да идентификује различите категорије грчког језика и да те категорије при тумачењу и превођењу текста повеже с категоријама матерњег језика и страних језика; затим, да усвоји основни фонд речи грчког језика који ће му дозволити да лакше прати основну нит текста и, осим тога, да уме да појми досег грчког елемента у лексички других језика (нарочито у области творбе стручних термина и интернационализама); и, коначно, да спозна општи значај грчког језика и његов трајни, дубоки утицај на друге језике Европе и света.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Пошто учење грчког језика за општи циљ и сврху има разумевање текстова класичне грчке књижевности, настава грчког језика треба да прати следећа три општа начела. Прво, текст је стожер наставе грчког језика. У складу с наведеним, све поуке треба да буду усмерене, посредно или непосредно, ка читању, разумевању и тумачењу текстова класичне грчке књижевности, а вредност

ових поука има се мерити њеним доприносом оспособљавању за читање тих текстова. Друго, приоритет у поучавању следује оним елементима језичког система без чијег познавања није на грчком могуће читати ништа или готово ништа, затим оним елементима који се у текстовима јављају ређе и, на крају, свему оном другом што се при читању углавном схвата или спонтано или без нарочите потребе за објашњењем.

Треће, поуке из граматике грчког језика најбоље је излагати помоћу тзв. *стиралне прогресије*, тј. тако да у се сваком тренутку отвори по неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се пажња на једну тему скрене у неколико наврата, од њеног настанка, преко постепене надоградње, па све до завршетка старе и почетка нове теме.

Наставно штиво

У настави се користе текстови који треба да буду садржајно везани за класичну цивилизацију, а формално подесни за језичку поуку. Разликују се три типа штива које ученици током наставе читају, а то су: вежбовно штиво, прилагођено штиво и изворно штиво. Вежбовно штиво није аутентично, већ је састављено за потребе наставе. Прилагођено штиво је делом аутентично, а делом адаптирано за потребе наставе. Изворно штиво је у потпуности аутентично и не садржи делове који су или састављени или адаптирани за потребе наставе. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и планирање, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса: ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима те даје одговарајуће наго-

вештаје или решења; наставник преводи/разјашњава комад текста позивајући ученике да помогну где умеју; наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста. Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савладавати у ком модулу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта би требало да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиви – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Граматичка поука

Као и у случају латинског, једна од карактеристичних одлика наставе грчког језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању текстова на грчком језику. При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању. При постепеном усвајању грчких облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетак – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике; оне махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. На својој страни, велики делови грчке синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред касније, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из грчке граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и велики али важан удео вежбања срачунаних на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на грчком, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се постиже кроз таква вежбања је неопходан корак ка развијању вештине читања, као темељном циљу наставе грчког језика.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у настави грчког језика треба да буде контролисана: нове речи се усвајају равномерно и у савладивом обиму, а њихов избор треба да се заснива на саставу основне лексике грчког језика, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирали (ни кроз штиво ни другим путем) само речи вредне меморисања. Наставник треба да одреди шта се од виђеног има упамтити а шта не, а меморисање оних речи које се на тај начин одаберу, потпомогнуто је мрежом њихових синонима и антонима, изведеница и асоцијација.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О вредностима и начелима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико

ученик влада пређашњим градивом, неопходним за даље учење грчког. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе грчке граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна грчке облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постоцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Због природе материје која се налази пред ученицима у склопу друге године учења класичног грчког језика, неопходно је да настава у другој години почива на уверености у добро познавање градива првог разреда. С тим у виду, наставник увек треба да скреће пажњу ученика на оне појаве које сматра нарочито важним или сумња да их ученици нису адекватно усвојили током прве године учења. Овоме може допринети наставничко настојање да нове појмове повезује са раније наученим лекцијама, како би се ново градиво лакше научило, а старо брже обновило (нпр. говорећи о именицама ι/ϵ -, υ/ϵ - основа, наставник подсећа ученике на облике именица денталних основа, тип $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma/\kappa\acute{o}\rho\upsilon\varsigma$; говорећи о контрактном футуру, наставник ствара прилику да се обнове контрактни глаголи).

У области именске и глаголске промене наставник треба да инсистира на најфреквентнијим типовима тих промена, а изузетке треба да обрађује на крају, нарочито их истичући када се нађу у штиву. Код заменица и глагола треба инсистирати и на облицима и на функцији. Нарочито је важно стално истичати значење и функцију глаголских основа (презентска, аористна, футурска), и поредити их са начинима изражавања глаголског аспекта у матерњем и латинском језику. Учење грчког језика је неодвојиво од читања текста, па се у другој години препоручују средње сложени прилагођени текстови и једноставнији аутентични текстови средње дужине. Ученику треба дати прилику да приликом читања, превођења и тумачења текста, у складу са својим могућностима, примени синтактичку анализу и уочи синтактичке односе унутар реченица и међу реченицама у тексту.

Током друге године учења класичног грчког језика, ученику треба дати што више прилика да се самостално користи грчко-српским речником, као и развијеним вокабуларом грчког језика. Корисно је да то буде и у склопу домаћег рада и у школи. Наставник може, у складу са својим жељама и могућностима, осмислити заједничке или појединачне активности ученика које ће их мотивисати да на што бољи начин искористе своје знање грчког језика, користећи се речником или стеченим вокабуларом. Ради обogaћивања грчког вокабулара препоручљиво је имати у виду базични речник у обиму од 1200 најфреквентнијих речи. Извесну пажњу треба посветити и приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети неколико пробраних књига које им могу пружити шири обавештења.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом, а два у другом полугодишту.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из

различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активношћима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

Стандарди образовних постигнућа	Исходи за наставни предмет По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и развојно. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. Проналази потребне информације у једноставним текстовима. Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Има разумљив изговор. Исправно ортографише обичне речи. Исправно користи елементарне језичке структуре. Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике. <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. Открива значење непознатих речи на основу контекста. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Има јасан и разумљив изговор. Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. Исправно користи једноставне језичке структуре. Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике. <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. 	<ul style="list-style-type: none"> разуме адаптиране и једноставне изворне текстове на латинском језику; преведе прочитано самостално с ослонцем на усвојени вокабулар; издвоји битне податке и разуме контекст поруке; употреби, пасивно и активно, фреквентније јединице латинског вокабулара; проналази и наводи латинске речи у речничком облику; користи самостално двојезичне речнике и одабере одговарајуће значење; повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима и нарочито у класичном грчком, оплемењујући своју културу говора и изражавања; дефинише, уочава, описује и самостално гради правилне и неправилне облике и разуме њихову намену; препознаје, повезује и описује најважније синтактичке односе. 	<p>ЈЕЗИК</p> <p>Морфологија</p> <p>Именске речи</p> <p>Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене.</p> <p>Глаголи</p> <p>Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике.</p> <p>Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене.</p> <p>Синтакса</p> <p>Синтакса падежа</p> <p>Употпуњавање.</p> <p>Синтакса просте реченице</p> <p>Главни типови; главне функције конституената.</p> <p>Глаголски начини у простој реченици.</p> <p>Главни типови именичке синтагме.</p> <p>Синтакса сложене реченице</p> <p>Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција.</p> <p>Вокабулар</p> <p>Усвајање фреквентнијих јединица латинског вокабулара.</p>

<p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик у класичним одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења Латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским

текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

- изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;
- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрема фонда часова, омогућити савлађавање текстова у релативно већем обиму.

Грамагичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамагичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребима које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику главног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акценцовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар грамагике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагмагике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтакгичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске грамагике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање грамагичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савлађивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидагичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постоцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Усвајање остатка глаголске промене великим делом се тиче облика по којима се латински јако разликује од српског: конјунктив, партиципи, систем инфинитива. Све те облике треба презентовати с нагласком на њиховој сврси и намени. Механички преводи појединих облика нису од велике користи. Напротив, важно је да се упоредо с глаголском морфологијом систематски презентују одговарајућа поглавља синтаксе.

Слично важи и за остатак именске промене, нарочито за заменице, чија се сврха и намена мора изложити с нарочитом јасноћом. Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo* или *dignitas*).

Прво полугодиште другог разреда је право време да ученици почну да се служе речницима латинског језика. У ту сврху упутно је у неколико наврата читати са ученицима унапред изабране одреднице, да би на најрепрезентативнијим примерима научили како да речник користе.

На крају другог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 1.200 најфреквентнијих речи.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом а два у другом полугодишту.

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ учења предмета Основи класичних наука је да ученици изучавајући историјске и културне оквире у којима се развијала античка цивилизација изграде темељнија и шира знања и вештине неопходне за разумевање античке и савремене епохе као и свест о значају и улози те цивилизације за европску и српску културу.

Разред	Други
Недељни фонд часова	1
Годишњи фонд часова	37

ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје и објашњава изразе преузете из римске митологије који се користе у науци, уметности и свакодневном говору • препознаје мапе локалитета Делфа, Олимпије и Акропоља и објасни намену грађевина које су се тамо налазиле • наброји и упореди најважније култове у класичној Грчкој • прикаже панхеленске игре и упореди их са организацијом и сврхом најзначајнијих савремених друштвених, културних и спортских догађаја • именује главне државне институције код Хелена • установи сличности и разлике државног уређења Атине и Спарте • опише свакодневни живот у Спарти и Атини • упореди различите облике власти код Хелена као што су тиранија, олигархија, демократија и да их повеже са облицима власти у савременом друштву • упореди права грађана у класичној Грчкој и људска права у савременим друштвима • објасни однос појединца и друштва у класичној Грчкој и упореди га са односом грађанина и друштва данас • опише положај и улогу жене у хеленском друштву • прикаже значај и утицај гатања и прорицања на свакодневни живот и доношење важних одлука • препознаје римске богове, њихове атрибуте и симболе, и митске представе у визуелним медијима, објашњава и уочава разлике у тим представама (у вазном сликарству, на фрескама, рељефима и мозаицима и у другим визуелним и материјалним изворима) • самостално приказује римске митске представе и богове као и свакодневни живот у класичној Грчкој и Риму у дигиталној, аудио-визуелној или писаној форми (слика, карикатура, макета, изложба, скеч, прича и друго) • именује главне римске државне институције • анализира изборни процес у римској држави и пореди га са изборним процесом данас • препознаје наслеђе римске цивилизације на тлу Србије • илуструје организацију римске војске у дигиталној, аудио-визуелној или писаној форми • процене улогу римских освајања у организацији и ширењу римске државе • објасни облике образовања у класичној Грчкој и Риму, и упореди их са образовањем у савременом друштву • оцени важност античког појма хуманизма и повеже га са искуством нашег времена • анализира утицај грчких појмова лепоте и хармоније на развој културних вредности 	<ul style="list-style-type: none"> • Хеленски култови, мистерије и панхеленске игре • Делфи, Олимпија и Акропољ • Хеленске државне институције, друштво и свакодневни живот • Атина и Спарта • Хеленска колонизација • Римска религија и митологија • Римске државне институције, друштво и свакодневни живот у Риму • Римска војска и њена организација • Систем образовања у класичној Грчкој и Риму

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Основи класичних наука ослања се на компетенције развијене учењем предмета Историја, Ликовна култура и Српски језик и књижевност и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да знања о хеленској и римској цивилизацији користе за разумевање савремене епохе и начина на који данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Овако развијена знања, вредности и функционалне вештине ученици ће моћи да примењују у корелацији са оним које су развили учењем предмета Класични грчки језик, Латински језик, Српски језик, Књижевност, Историја, Филозофија, Ликовна култура и Основи превођења у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова умногоне зависе од принципа, метода и средстава који се користе у процесу учења. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најделотворнији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе.

Планирање наставе треба прилагодити могућностима одељења и интересовањима ученика имајући у виду време и окружење у којем ученици живе. Приликом планирања израде дидактичког материјала треба сарађивати са наставницима предмета Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија и са њима, колико је могуће, хронолошки ускладити обраде наставних тема тако да обраде наставних тема предмета *Основи класичних наука* претходе обрадама истих или сличних наставних тема тих предмета пружајући им тако драгоцену и незамењиву основу.

Уколико је корелацију са другим предметима неизводљиво спровести хронолошки, треба са предметним наставницима сродних предмета размислити дидактички материјал (карте, мапе, слајдове, презентације и друго). У сарадњи са наставницима сродних предмета треба тематски усагласити планирање стваралачких активности ученика (семинарских радова, изложби, ликовних радова, есеја, представа и тако даље).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ и задаци предмета Основи класичних наука најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима за које овај предмет представља незамењиву основу. Приликом остваривања наставе и учења потребно је применити интегрисан приступ у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар самог предмета и других наставних предмета.

У обради наставних тема из области римске митологије најважније је истаћи њен ванвременски карактер и мит као језгро око којег су се формирали римска религија и римска, али у доброј мери и европска књижевност. Посебну пажњу треба посветити појмовима који су неизоставни део митских прича, а чија употреба је проширена на широк спектар наука и уметности савременог доба.

Приликом обраде појединачних митова треба се ограничити на најприхваћеније верзије митских прича. Атрибути и епитети богова треба да буду заступљени у мери која доприноси темељнијем проучавању предмета Основи класичних наука, Класични грчки језик и Основе превођења за трећи и четврти разред Филолошке гимназије.

Пожељно је да обраду појединих наставних тема из области хеленско и римско друштво и свакодневни живот прати читање одломака античких извора, најпре у преводу, а затим и у оригиналу, на грчком и латинском језику.

Наставу из области римске митологије треба да прате ликовне представе митских прича и богова (важно сликарство, рељефи, мозаици, скулптуре и тако даље). У њима наставник заједно са ученицима треба да проучава садржај митских представа, симболе богова, њихове свете животиње и биљке.

Наставне јединице о обредима, култовима, храмовима и светиштима које припадају области хеленска и римска религија треба да садрже и њихове представе у аудио-визуелним медијима (слике и снимци античких локалитета и њихове виртуелне реконструкције) како би ученици лакше учили њихов некадашњи изглед и намену.

Наставне јединице које припадају области хеленске и римске државне институције треба да садрже најважније карактеристике главних институција са циљем разумевања друштвеног, политичког и историјског контекста.

У обради наставних јединица хеленских и римских државних уређења и институција потребно је указати на различите облике владавине: транзицију од тираније и олигархије ка разним облицима демократске власти. Потребно је истаћи разлику на примеру два полиса, политичка антипода, Атине и Спарте.

У обради изборног процеса у Риму у оквиру теме римске државне институције посебна пажња требало би да се обрати на структуру друштва и како су поједини слојеви друштва репрезентовани у том процесу.

У теми свакодневни живот Хелена и Римљана пожељно је да ученици истражују начин становања, одевања и исхране, значај агоре и форума истражују кроз богате и разноврсне изворе (архитектура, ликовна уметност, књижевни текстови, епиграфски споменици).

Приликом обраде наставних јединица из области везаној за римску војску пажњу треба посветити њеном саставу, опремљености и стратегијама, уз употребу мапа, слика и филмова. Поред тога, пожељно је истаћи утицај војне реформе на политичке и друштвене промене у I веку ст. е. и на трансформацију римске републике у царство.

Приликом обраде наставних јединица из области систем образовања у класичној Грчкој и Риму пожељно је процес образовања приказати и уз помоћ биографије неке од знаменитих личности. Том приликом треба истаћи значај образовања и васпитања у животу античког човека, као и значај образовања у свим епохама.

Приликом обраде наставних јединица на тему хеленске колонизације треба истаћи као пример колоније у јужној Италији и на Сицилији, а посебно утицај миграција становништва на економске, политичке и културне промене у друштву.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом праћења и вредновања наставе користи се сумативно вредновање које процењује знање ученика на крају једне програмске целине и формативно вредновање које процењује знање током савладавања програма и развијање одговарајуће компетенције и самовалуација. Најчешће технике сумативног вредновања су писмене и усмене провере знања, тестови и есеји, а формативног вредновања реализација практичних задатака и посматрање и бележење ученичких активности током наставе.

Сврха формативног вредновања је подстицање ученика и његово усмеравање у процесу учења правовременим повратним, усменим или писаним информацијама.

Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани сумативно бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Елементи за праћење напредовања ученика су напредовање у комуникацији (у вербалном и писаном изражавању) на теме које се тичу класичне цивилизације, напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним), напредовање у развијању и примени идеја класичне цивилизације и напредовање у развијању позитивних ставова.

Вреднује се активност ученика током рада на часу, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима.

У процесу вредновања наставе и учења кроз самовалуацију ученик процењује властито знање, властите радове и успешност

њихове презентације. Такође, ученик може да прати и вреднује рад осталих ученика, нарочито после индивидуалних или групних презентација.

4. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

4.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старшина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

4.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

5.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Историја, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Ради јачања образовно-васпитне делатности школе, подстицања индивидуалних склоности и интересовања и правилног коришћења слободног времена, школа је дужна да реализује слободне активности, које се спроводе кроз рад у секцијама и ваннаставним активностима. Школа својим Школским програмом и Годишњим планом рада дефинише различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима.

Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

ХОР И ОРКЕСТАР

Свака гимназија обавезна је да организује рад школског хора, а поред тога паралелно може организовати и школски оркестар, у оквиру обавезних ваннаставних активности. Рад и концертна активност хорова и оркестара значајна је зато што утиче на обликовање културног идентитета школе, подршка је развоју културне средине заједнице, утиче на формирање будуће концертне публике и на тај начин доприноси очувању, преношењу и ширењу музичког културног наслеђа.

Због значаја ових ансамбала за ученике, школу и шире, мора се водити рачуна да се у време одржавања проба не заказују друге активности, односно часови се морају одржавати у континуитету и бити део распореда часова школе.

Певање у хору или свирање у оркестру имају свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење, упознавање страних језика, литерарних текстова, домаћих и страних композитора, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – остваривање циљева кроз задовољство у заједничком раду; развијање савесности и дисциплине, концентрације и прецизности, истрајности и личне одговорности, поштовања различитости и толеранције; развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и развијање вршњачке сарадње на нивоу школе, као и способност како се уклопити и као индивидуа стајати иза групе.

Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

а) ХОР

Хор може бити организован као мешовити, женски или мушки вишегласни хор, на нивоу целе школе. Часови рада су део радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор. У односу на укупан број ученика, минималан број чланова хора за школе које имају до 200 ученика је 30 чланова, а у већим школама (преко 200 ученика) је 40.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, народне, пригодне песме савремених композитора. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет вишегласних композиција, асареља или уз инструменталну пратњу. При избору песама треба поћи од процене гласовних могућности, као и од тема и нивоа сложености примерених средњошколском узрасту.

Начин остваривања програма

Хор формира наставник, на основу провере слуха, гласовних и певачких способности ученика, након чега следи разврставање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

- избор чланова и разврставање гласова;
- хорско рапевање (вежбе дисања, дикције, интонације и техничке вежбе);
- интонативне вежбе (решавање проблема из појединих делова хорске партитуре);
- музичка карактеризација ликова и тумачење садржаја;
- стилска обрада дела;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- реализација програма и наступа хора према Годишњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да инсистира на правилној техници певања. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и рапевања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања је и правилно држање тела. Потребно је инсистирати на доброј дикцији (зависно од стила). Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове композиције најпре се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици уче правилно да читају текст, изговарају непознате гласове и упознају се са значењем текста. Током анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова на основу дела такта и мелодијског тока. Даља анализа нотног текста и усвајање мелодија по гласовима, постиже се на одвојеним пробама по гласовима. Већ у овој фази, уз учење нотног текста, треба у учење укључити и динамику и агогику. На заједничким пробама хора, након усвајања композиције у целисти, неопходан је даљи рад на интерпретацији дела.

Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова у земљи и ван ње.

Препоручене композиције за рад хора

Химне: Боже правде, Светосавска химна, Востани Србије, Gaudeamus igitur

О. ди Ласо: мадригал по избору (Матона миа Капа)

К. Џезуалдо: мадригал по избору (нпр. Sospirava il mio core)

Хенри VIII: Pastime with good company

Стари мајстори – избор

J. C. Бах – корал по избору (Jesu, meine Freude, Herr, Gott, wir loben dich)

J. C. Бах/Ш. Гуно – Аве Марија (хорска обрада)

Г. Ф. Хендл: арија Алмире из опере Риналдо (хорска обрада)

Ђ. Б. Мартини: Un dolce canto

В. А. Моцарт: Abendruhe

Л. ван Бетовен: канони Glück zum neuen Jahr, An Mälzel

Ф. Грубер: Арија Нухта

А. Суливан: The long day closes

Ф. Шуберт – избор (Heilig ist der Herr)

Ф. Шуман – избор (Gute Nacht)

Ф. Лист – Салве регина

Ђ. Верди: Хор Јевреја из опере „Набуко“

А. Бородин – Половетске игре из опере „Кнез Игор“

П. И. Чајковски: избор духовних песама (Свјати боже), Ручи бегут звења

Д. С. Бортњански: Избор (Оче наш, Тебе појем, Хвалите господу, химна Кољ Славен)

Чесноков – избор (Тебе појем)

Н. Кедров – Оче наш

А. Ведель – Не отврати лица Твојега

Анонимус – Полијелеј – Хвалите имја Господње

С. С. Мокрањац: Одломци из Литургије св. Јована Златоустог: Тебе појем, Свјати боже, Буди имја, Алилуја; Тропар св. Сави, О светлим празницима; Акатист пресветој Богородици; Руковети или одломци из руковети по избору и могућностима хора

К. Станковић: Паде листак, Тавна ноћи, Девојка соколу, Сива магла

И. Бајић/К.Бабић: Српкиња

Кнез М.Обреновић: Што се боре мисли моје (обрада)

Ј. Славенски: Јесењске ноћи

М.Тајчевић: Четири духовна стиха

Ц. Гершвин: Sumertime

Црначка духовна музика: Избор (Nobody knows; Ilija rock)

К. Орф – Catulli carmina (Odi et amo)

К. Золтан: Stabat mater

Д. Радић: Коларићу панићу

М. Говедарица: Тјело Христово

Е. Витакр: Лукс аурумкве (Lux Aurumque)

Г. Орбан: Аве Марија

С. Ефтимиадис: Карагуна

Т. Скаловски: Македонска хумореска

Д. С. Максимовић: Девојчица воду гази, Љубавна песма

Ст. М. Гајдов: Ајде слушај Анђо

П. Љондев: Кавал свири, Ерген деда

С. Балаши: Sing, sing

К. Хант – Hold one another

Ф. Меркјури: Боемска рапсодија, We are the champions

Џенкинс: Адиемус

Г. Бреговић: Dreams

Ера: Амено

Непознат аутор: When I fall in love

А. Ли: Listen to the rain

М. Матовић: Завјет, Благослов

В. Милосављевић: Покајничка молитва, Херувимска песма

Ж. Ш. Самарџић: Суза косова

Н. Грбић: Ово је Србија

С. Милошевић: Под златним сунцем Србије

Обраде песама група Beatles (Yesterday...), Abba...

Обраде српских народних песама, песме Тамо далеко, Креће се лађа Француска, коло Боерка...

Канони по избору

б) ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује као педагошка норма у оквиру обавезне двадесеточасовне норме наставника са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Садржај рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
- техничке и интонативне вежбе;
- расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);
- спајање по групама (I–II; II–III; I–III);
- заједничко свирање целог оркестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана потребно је водити рачуна о врсти ансамбла, а и извођачким способностима ученика. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може настати самостално или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

За ученике чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције. У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

**ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД
ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ
СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ**

**1. ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА И
ВАСПИТАЊА СУ:**

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развој мотивације и самоиницијативе за учење, оспособљавање за самостално учење, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења;
- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- развој свести о себи, стваралачких способности и критичког мишљења;
- развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике;
- развијање позитивних људских вредности;
- развијање компетенција за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

**ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА****I. Програми оријентисани на процес и исходе учења**

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. Иза циља се налазе општа предметна и специфичне предметне компетенције. У табели која следи, у првој колони наведени су стандарди који су утврђени за крај образовног циклуса, а који се делимично или у потпуности достижу на крају разреда, у другој колони дати су исходи за крај разреда, а у трећој се налазе теме/области са кључним појмовима садржаја. За предмете који немају утврђене стандарде за крај средњег образовања, у табели не постоји одговарајућа колона. Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању, а у оквиру Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Умерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају општег средњег образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење

који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и кључних појмова садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутој степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишља разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања ученика путем усменог и писменог испитивања које даје најбољи увид у резултате учења, постоје и многи други начини које наставник може и треба да употребљава како би објективно проценио не само резултате већ и процес учења. У том смислу, путем посматрања, он може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизма.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика је унапређивање језичког знања, стицање функционалне писмености, усвајање и неговање основних принципа језичке културе, развијање личног, националног и културног идентитета и љубави према матерњем језику.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из

националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова **74 часа**

СТАНДАРДИ ¹	ИСХОДИ По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ Кључни појмови садржаја
<p>2СЈК.1.1.4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће моделе при грађењу нових речи.</p> <p>2СЈК.2.1.4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима.</p> <p>2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).</p> <p>2СЈК.1.1.6. Има лексички фонд који је у складу са средњим нивоом образовања; прави разлику између формалне и неформалне лексике и употребљава их у складу са приликом; има основна знања о значењу речи; познаје основне лексичке односе (синонимiju, антонимiju, хомонимiju); познаје метафору као лексички механизам; нема одбојност према речима страног порекла, али их не прихвата некритички и аутоматски; познаје појам термина и фразеологизма; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи.</p> <p>2СЈК.2.1.6. Има богат и уразноличен лексички фонд (укључујући и интелектуалну и интернационалну лексiku и познавање најфреквентнијих интернационалних префикса и суфикса). Тај фонд употребљава у складу с приликом; види језик као низ могућности које му служе да изрази индивидуално искуство и усмерен је ка богађењу сопственог речника; познаје хиперонимiju/хипонимiju, паронимiju; разликује лексичке слојеве; познаје метонимiju као лексички механизам.</p> <p>2СЈК.1.1.5. Правилно склапа реченицу; разликује синтаксичке јединице; разликује активне и пасивне реченице; уме да анализира једноставније реченице грађене по основним моделима и проширене прилошким одредбама.</p> <p>2СЈК.2.1.5. Користи се свим синтаксичким могућностима српског језика; разликује безличне и личне реченице; анализира реченице грађене по различитим моделима; има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских реченица (типични случајеви); зна основно о напоредним односима, контруенцији и негацији; разликује врсте независних предикатских реченица; разуме појам елипсе; има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.</p> <p>2СЈК.2.1.1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим језичким нивоима / подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); има основна знања о језицима у свету (језичка сродност, језички типови, језичке универзије). Разуме основне принципе вођења дијалога; разуме појам говорног чина; разуме појам деиксе. Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално.</p> <p>2СЈК.1.1.2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и) јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; зна основне податке о месту српског језика међу другим индоевропским и словенским језицима; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – објасни појам лексема; – разликује лексеми и реч; – користи најзначајније речнике српског језика; – опише помоћу речника речнички чланак; – правилно дефинише значење лексема српског језика; – правилно протумачи значењски (семантички) однос и лексички механизам; – разграничи хомонимију и полисемију; – самостално проналази нове примере значењског (семантичког) односа и механизма полисемије; – разликује типове лексике према пореклу и према сфери употребе; – примени стечено знање о врстама лексике у анализи текста; – уочи фразеологизме у речнику српског језика; – тумачи значење уобичајених фразеологизма српског језика – препозна синтаксичке јединице и међусобно их разликује; – правилно одреди конституентски облик синтаксичке јединице; – расчлани синтаксичку јединицу (синтагму и предикатску реченицу); – разликује врсте синтагми; – дефинише реченичне чланове и правилно их разграничава; – упореди типове предикатских реченица и међусобно их разликује; – примени стечено знање о синтаксичким јединицама приликом анализе текста; – самостално ствара нове примере синтаксичких јединица – примењује основна правила транскрипције речи из страних језика; – користи интерпункцијске знакове (тачку, упитник, узвичник) у складу с правописном нормом – говори јавно о темама из различитих домена стварности; – примени у говору и писању стечено знање о реду речи у реченици и о структури речничког чланка; – проширује сопствени речнички фонд; – користи дигиталне садржаје у учењу (онлајн сајтови посвећени правопису и синтаксичкој норми). 	<p>СИСТЕМАТИЗАЦИЈА I. ЛЕКСИКОЛОГИЈА (С ФРАЗЕОЛОГИЈОМ) II. СИНТАКСА III. ПРАВОПИС IV. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА Усмено и писано изражавање</p>

¹ Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових угла, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медиајтеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави српског језика користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за трећи разред филолошке гимназије у делу Језик организован је у четири области/теме и усклађен са исходима за овај разред а према описима стандарда ученичких постигнућа. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Систематизација. У оквиру ове теме утврђује се градиво другог разреда гимназије (променљиве и непроменљиве речи, грађење речи).

Лексикологија с фразеологијом. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из лексикологије стечена у основној школи.

Објаснити појам лексикологије и њене основне јединице лексеме и указати на разлике између лексеме и морфосинтаксичке речи. На једноставним примерима показати који се подаци о граматичком и семантичком (значењском) статусу једне лексеме могу добити из Речника Матице српске. Објаснити појам значењског (семантичког) односа међу лексемама и у оквиру њега обрадити хомонимију, синонимију, антонимију, паронимију, хипонимију. Објаснити појам полисемије и указати да се механизмима полисемије – метафором, метонимијом и синегдохом – увећава број значења једне лексеме. Поделити лексику српског језика према сфери (домену) употребе на дијалектизме и регионализме, архаизме и историзме, неологизме, термине, жаргонизме, вулгаризме и према пореклу на домаће речи и позајмљенице. Објаснити појам фразеологизма, шта чини његову структуру и из чега произлази његово значење. Показати где се фразеологизми налазе у речницима српског језика и како се откривају њихова значења.

Синтакса. Објаснити појам синтаксе и синтаксичке јединице. Поделити синтаксичке јединице према њиховом лексичком језгру на речи, синтагме, предикатске реченице (реченице у ужем смислу) и комуникативне реченице (реченице у ширем смислу). Објаснити појам синтагме и обрадити све њене врсте. Показати да се тип синтагме одређује на основу врсте речи којој припада главна реч синтагме: именичка и паукална синтагма имају главну реч именицу, придевска синтагма – придев, прилошка синтагма – прилог, глаголска синтагма – глагол, а партитивна синтагма – именицу, број и прилог. Разликовати врсте атрибута унутар именичке синтагме: конгруентни атрибут, падежни атрибут и атрибутив. Обрадити основне конструкције (и њихове моделе) предикатске реченице: субјекатско-предикатску конструкцију (конструкцију с глаголским предикатом), копулативну конструкцију (конструкцију с именским и прилошким предикатом), реакцијску конструкцију (конструкцију с правим и неправим објектом), семикопулативну конструкцију (конструкцију с допунским предикативом), модалну и фазну конструкцију (конструкцију са сложеним предикатом), конструкцију с прилошким допунама, као и актуелни квалификатив, прилошке одредбе, апозитив и апозицију. Разврстати предикатске реченице према типу на реченице које садрже субјекат (пасивне – реченице с пасивном конструкцијом) и на реченице које су без субјекта (безличне и обезличене – реченице с безличном конструкцијом).

Програм за трећи разред гимназије у области Језик и Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења Језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности. Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 6 часова, по три за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Усмено изражавање

Бирају се погодне речи при формирању исказа унутар функционалног стила (лексика функционалних стилова). Тумаче се значења фразема и лексема (њихово основно [примарно] значење и изведена [секундарна] значења).

Писано изражавање

Препоручује се употреба одговарајуће лексике при писаном изражавању с усмереним задатком да се пише текст задатим функционалним стилем. Анализира се речнички чланак и тако описује значење одреднице.

Лексичко-стилистичке вежбе

У сврху богаћења речника, препоручује се стварање синонимских низова и антонимских парова према задатој лексеми. Откривају се метафорска, метонимијска и синегдохска значења лексема које означавају појмове из свакодневног живота. Тумаче се значења фразема која су забележена у Речнику Матице српске.

Писана норма: правописна решења у вези с писањем речи из страних језика и писањем интерпункцијских знакова (тачка, упитник, узвичник).

Дигитална комуникација и рад на рачунару

Користити дигиталне садржаје у учењу (онлајн сајтове посвећене правопису и синтаксичкој норми).

Два школска писмена задатка.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;

- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења Књижевности је утврђивање и унапређивање језичке и функционалне писмености; развијање читалачких навика и стицање унутрашње мотивације за читање; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; развијање личног идентитета, критичког мишљења и стваралачких компетенција заснованих на изучавању књижевности; оспособљавање за евалуацију и самоевалуацију стваралачке продукције ученика; развијање самосталног ученичког израза (усменог и писаног); неговање културе слушања и говорења; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорни и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорни или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици),

влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорни или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има израђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; израђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљаје, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књи-

живности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде поједи-

начних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поузвано позиционира књижевни текст у књижевноисторијски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевног делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевног делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевног делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

Стандарди образовних постигнућа ²	ИСХОДИ По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ Кључни појмови садржаји
<p>2СЈК.1.2.1. Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст.</p> <p>2СЈК.2.2.1. Интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (доживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, ликови, форме приповедања, идејни слој, језичко-стиљски аспекти...).</p> <p>2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.</p> <p>2СЈК.1.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.</p> <p>2СЈК.1.2.3. У тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа.</p> <p>2СЈК.2.2.3. Разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа у интерпретацији књижевноуметничког и књижевнонаучног дела и адекватно их примењује приликом разумевања и тумачења ових врста дела.</p> <p>2СЈК.2.2.4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста.</p> <p>2СЈК.1.2.5. Уочава основне особине књижевности као дискурса и разликује га у односу на остале друштвене дискурсе.</p> <p>2СЈК.2.2.5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).</p> <p>2СЈК.3.2.5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – систематизује усвојена знања о књижевности, процени сопствену успешност, идентификује тешкоће и, уколико их има, утврди план за њихово превазилажење; – повеже друштвено-историјски контекст са појавом декаденције; – објасни модерну као збирни појам, сачињен од више праваца и именује њихова заједничка поетичка обележја; – опише основне одлике поетике симболизма и естетике ларпурлартизма; – објасни новине у импресионистичкој лирској драми у односу на класичне драмске поступке; – представи историјске и културне особености периода у српској култури и повеже их са знањем стеченим из других предмета; – испита одјеке европске модерне у српској књижевности, издвоји њихове међусобне сличности и наброји особености српске модерне (родољубива поезија, која измиче песимизму и ларпурлартизму епохе); – упореди однос традиционалних тема/мотива и модерних поступака обраде у прози лирског реализма; – повеже друштвено-историјске околности које су довеле до Првог светског рата са појавама у књижевности; – објасни значај манифеста као својеврсног жанра; – препозна и испита однос ратне и међуратне књижевности према традицији (прошлости) и анализира узроке друштвено-политичког ангажмана авангардних књижевних покрета; – састави табелу са најзначајнијим представницима авангардних покрета, њиховим делима и одликама; – тумачи улогу коју форма, стил и тип приповедања имају у обликовању приповедног света, значења и идеје књижевног дела; – упореди стилске карактеристике српских и европских авангардних покрета (суматраизам, надреализам); – самостално приступа дигитализованој грађи и истражује особености авангардне књижевности у репрезентативним текстовима; – формулише кључне естетичке и идејне вредности књижевних текстова који тематски и/или по начину обраде излазе из оквира доминантних поетичких одлика епохе; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>I Модерна</p> <p>а) Модерна у европској књижевности</p> <p>б) Модерна у српској књижевности</p> <p>II Ратна и међуратна књижевност</p> <p>а) Ратна и међуратна европска књижевност</p> <p>б) Ратна и међуратна српска књижевност</p> <p>III Дијалог култура и књижевних епоха</p> <p>а) Епоха</p> <p>б) Дијалог култура и књижевних епоха</p> <p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <p>– Правопис</p> <p>– Усмено и писано изражавање</p>

<p>2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевносториске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектуре школског програма.</p> <p>2СЈК.2.2.6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевносториским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.</p> <p>2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела примењује и упоређује књижевносториске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.</p> <p>2СЈК.1.2.7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом.</p> <p>2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.</p> <p>2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевносториску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.</p> <p>2СЈК.3.3.2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторијума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје; препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторијума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – опише ширу слику развоја и смене поетичких парадигми у књижевностима различитих народа; – идентификује тематску и поетичку везу дела која припадају различитим епохама; – правилно пише цртицу у полусложеницама када су у једном реду и када се деле на крају реда; – говори јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе; – саслуша туђе мишљење и узме га у обзир приликом аргументовања својих запажања; – напише састав на тему из језика и књижевности, уважавајући начела правописа и језичке норме.
--	--

- 2 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на комплексност предмета Књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да стичу знања, развијају вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; оспособљавају се за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерности, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења Књижевности (пре свега: разни видови организовања рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних/специјалних метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Настава Књижевности треба да буде усмерена ка развоју међупредметних компетенција: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Редовна настава и учење Књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за филолошке гимназије и одељења. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медиајтеци, читаоници, аудио-визуелној сали и сл.). Настава може да се реализује и путем планираних активности и дефинисаних циљева усклађених са општим циљевима наставе Књижевности и на Сајму књига, књижевној вечери, у позоришту и сл.

У настави Књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотека и дигитализована грађа значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

Области Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквирни (за област Књижевност 85, а за Језичку културу 20). Пажљивим планирањем наставе и учења који треба да доведу до остварености предвиђених исхода за обе области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ (91 час)

Програм за трећи разред филолошких гимназија из Књижевности организован је у три области/теме и усклађен с исходима

учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа).

I Модерна

а) Модерна у европској књижевности

У оквиру ове теме ученици се упознају са друштвено-историјским кретањима која су на прелазу из 19. у 20. век одлучујуће утицала на стварање покрета модерне и стилских праваца које је она обухватала. Убрзани развој капитализма и технолошки напредак доводе до раслојености друштва; економска и социјална криза изазивају незадовољство, бег ка унутрашњем, ирационалном и метафизичком свету и појаву декаденције. У таквој духовној клими модерна се сагледава као реакција на позитивизам у науци и натурализам у књижевности. Потребно је објаснити да је у питању збирни појам у чијим оквирима се препознаје више праваца (симболизам, импресионизам и др.); истаћи заједничке именитеље поетике модерних праваца (незадовољство, духовно клонуће, повлачење у себе, песимизам, дисхармонични сензибилитет), као и књижевне теорије које представљају претпоставке развоја симболизма (парнасизам, ларпурлартизам). У „**Манифесту симболизма**” **Жана Мореаса** указати на смену епоха и нове тежње. Нагласити револуцију која се десила у поезији, као и улогу коју су у њој одиграли **Шарл Бодлер** и његова збирка **Цвеће зла**. Уз песму „**Веје**”, поетски манифест симболизма, објаснити теорију универзалних аналогја и синестезију; уз пролошку песму „**Читаоцу**” и „**Химну Лепоти**” предочити естетику ружнога као „нову лепоту” и проширење тематског регистра поезије; песма „**Албатрос**” послужиће за разумевање положаја изузетно појединца у друштву а може се довести у везу са Верленовом метафором уклетих песника.

Са специфичностима модернистичке поетике **Артура Рембоа** ученици ће се упознати читањем његове песме „**Офелија**”.

Промене на плану модерне драме и одсуство класичних драмских поступака ученици ће уочити приликом обраде **Чеховље** драме **Ујка Вања**, која се сагледава у контексту импресионистичке и лирске драме (заступљеност трагичких и комичких елемената, драма приватног живота, одсуство великих питања и реторике класичне драме). Међу Чеховљевим стваралачким поступцима треба истаћи измењену природу ликова (готово сасвим изостају типична споредна лица) и посебне начине на које се групе ликова међусобно повезују, као и одбацивање театарности и згуснутости радње с намером да позориште осликава атмосферу свакодневице, интимну драму обичних људи.

Импресионистичка драма послужиће као увод у сагледавање импресионизма у књижевности, при чему треба посебно истаћи особеност *импресионистичке критике* као једине у потпуности импресионистичке форме у књижевности.

У циљу развијања међупредметних корелација, посебно се треба осврнути на импресионизам у сликарству, у којем се правац најјасније испољио, као и на импресионизам у музици.

б) Модерна у српској књижевности

Пре обраде књижевних дела, ученике сажето упознати са историјско-политичким и културним амбијентом епохе и, с тим у вези, упутити на међупредметне корелације са наставом историје. Указати на то да су смена династија, међународна афирмација Србије, развој парламентарног живота, као и бројни сукоби и ратови (Царински рат, анексиона криза, балкански ратови, Први светски рат) одредили културни оквир „златног доба” српске књижевности. Истаћи естетичке моделе и хегемонију књижевне критике у доба модерне (Богдан Поповић, Јован Скерлић, Љубомир Недић); издвојити Поповићеву *Антологију новије српске лирике* и Скерлићеву *Историју нове српске књижевности* као две најутицајније књиге епохе; осврнути се на француске узор српског симболизма, као и на превласт поезије над прозом.

Приликом обраде „**Предговора**” *Антологији новије српске лирике*, најважнијег програмског текста српског симболизма, предочити високе естетичке критеријуме **Б. Поповића** као смернице новог поетског кретања на почетку века (захтев да песма буде цела лепа, јасна и да садржи fine, поетске емоције).

Војислав Илић, савременик реалиста, који је стварао на размеђу епоха и не припада модерни, биће представљен песмом „**У позну јесен**” (у којој се, поред традиционалних слика из сеоског живота, наслућује симболистички потенцијал многих мотива и језичких тонова) и песмом која је обележила његов одлучујући заокрет ка симболизму – „**Запуштени источник**”. Приликом обраде навести да се у његовој поезији одиграо раскид са романтизмом, с једне стране, а с друге стране искорак ка симболизму; сагледати сродности Илићеве поезије са француским песницима, парнасовцима („српски Парнас”) и симболистима, као и култ форме; објаснити природу и значај *војиславизма* за наредну генерацију песника.

Назначити два пола српског симболизма, оличена у поезији двојице песника: **Алексе Шантића** (традиционализам, непосредност, исповедни тон, социјални и морални активизам) и **Јована Дучића** (европејство, аристократска хладна отменост, дистанцираност, ларпурлартизам, песимизам). Као специфичност српског симболизма потребно је нагласити присуство родољубиве лирике код свих значајних песника епохе. Примери двеју поетика које су обележиле српски симболизам могу се пратити у програмским сонетима – Шантићевом „**Музи**” и Дучићевом „**Моја поезија**”, поетском манифесту ларпурлартизма тог песника.

У песмама „**Претпразничко вече**” и „**Вече на шкољу**” **Алексе Шантића** показати како је код тог песника дошло до сливања традиционалних песничких слика које евоцирају прошлост са модерним осећањем носталгије, усамљености и туге („Претпразничко вече”) или продора модернистичких језичких и ритмичких елемената који се спајају са социјалном тематиком („Вече на шкољу”). Песма „**Залазак сунца**” **Јована Дучића** биће ученицима увод у разумевање поетике овог песника посебно његове парнасовске фазе. У песмама „**Јабланови**” и „**Човек говори Богу**” потребно је предочити ученицима да су елементи симболизма, прочишћени од бодлеровског сплина и декаденције, усмерени на уметничко-естетички доживљај.

Новији импулси модерне и дијалог са љубавном лириком претходних епоха запајају се у „**Искреној песми**” **Милана Ракића**. У песми „**Долап**” мучни аспекти живота, његове појаве и осећања, сагледани са цинизмом и (само)иронијом, откривају специфичан квалитет Ракићевог песимизма. Другачији симболистички регистар и заокрет ка витализму ваљало би истаћи у песниковој опростајној песми „**Јасика**”.

Нова осећајност и другачији поетски хоризонти присутни су у поезији песника друге генерације симболиста. Поетику слутње, тајне и наговештаја, склоност ка ирационалним визијама и сновиђењима треба истражити у **Дисовој** космогонији „**Тамница**” и љубавној песми „**Можда спава**”. У кругу његових „нирванистичких” песама, космичку тајну замењује другачији метафизички амбијент, па „**Нирвана**”, средишња песма овог круга, доноси визију свеопште смрти и ништавила.

Песимизам, обележје епохе симболизма, најдубљи израз добија у поезији интелектуалне језе и рационалне празнине **Симе Пандуровића**. У песмама „**Светковина**” и „**Потрес**” може се пратити проширење поетског хоризонта: у првој се запажа инверзни, декадентни поглед на свет – прослављање лудила, док су у другој наглашени емотивна утрнулост, несећање, потискивање. Код последњег песника епохе, **Милутина Бојића**, препознатљива је тежња ка формалном савршенству, наслеђена од претходника, али не и њихов песимизам. Ученике треба упутити на историјске податке о страдању српског народа и војске при повлачењу и преласку Албаније (међупредметне корелације), као и на трагичну судбину оних који су страдали по доласку на Крф, што је Бојић химнично опевао у песми „**Плава гробница**”, при чему је та национална несрећа уздигнута до херојског и митског идеала.

Националну особеност српског симболизма и поетски простор који измиче доминантном песимизму и ларпурлартизму епохе треба обрдити на часу посвећеном прегледу родољубиве поезије српске модерне: „**Моја отаџбина**” **А. Шантића**, „**На Газиместану**” **М. Ракића**, „**Ave Serbia**”, **Јована Дучића**, „**Родна груди**” **С. Пандуровића**.

Проза која је у српској књижевности настајала у доба модерне такође је обележена прожимањем традиционалних тема и мо-

тива са изразито модерним поступцима обраде, у складу са новим перспективама у доживљају света и човека. На њеном почетку стварају аутори тзв. лирског реализма – **Борисав Станковић** и **Петар Кочић**.

Нечиста крв **Борисава Станковића** представља први модерни роман у српској књижевности, у којем су традиционалне карактеристике локалног живота сагледане уз дубоку социолошку и психолошку мотивацију. Мотиви немира, чулности и телесности, изнијансирано разумевање и приказивање осећања и психолошких стања јунака, лирска усмереност на уметнички детаљ, субјективизација приповедања, експресивност у приказивању поетског простора и симболизација предметности, модерне су одлике Станковићевих прозних дела на које треба указати приликом обраде тог романа.

Тумачење дела **Нечиста крв** и **Коштана** омогућава сагледавање модерног приступа темама пролазности и резигнације, меланхоличне животне филозофије, праћене жалом за младошћу. У личним и породичним драмама јунакиња и јунака Станковићевих дела могу се запазити и тумачити дубоки сукоби између ероса и етоса, тежња ка индивидуалној слободи, чежња ка даљинама и лепоти, са једне стране, и оквири средине и неписани закони, материјални интереси и захтеви родно заснованих улога унутар патријархалног друштва у конкретним друштвено-историјским околностима, са друге стране.

У комаду с певањем **Коштана** треба скренути пажњу на модеран жанровски синкретизам, који учествује у стварању јединственог поетског штимунга увођењем поетских, лирских одломака (песам старог Врања) у драмски текст.

Нова, психолошки продубљена перспектива у карактеризацији и мотивацији ликова изражена је и у причи „**Мрачајски прого**” **Петра Кочића**, која, иако у великој мери следи традиционални концепт приповедања, у српској прози на модеран начин третира лик особењака. Модерне одлике Кочићеве прозе могуће је пратити и кроз тумачење поступака субјективизације приповедања, редукције фабуле, симболизације уметничке дескрипције и импресионистичких елемената у сликању природе, ритмичности и емоционалности прозног исказа. Национална тематика, питања националног идентитета у контексту стране власти, положаја српског народа у Аустругарској монархији на територији Босне и Херцеговине, ученици ће моћи да анализирају читањем Кочићеве драме **Јазвац пред судом**, с посебни акцентом на уочавање функционисања ироније, хумора, пародије и сатире као стилских средстава и поступака у књижевном делу.

Збирка **Сапутници Исидоре Секулић**, у програму представљена причом „**Круг**”, сведочи о појави другачијег израза и промишљања света. У вези с тим, објаснити да, напуштајући традиционалну форму приповетке и приповедања, њен језик и садржај постају дифузни (збирка импресионистичких скица, цртица и записа), означавајући тако сложен однос модерног приповедача или јунака према свету који га окружује, а који такође више није једнозначан. Прича „**Круг**” (као и остали текстови из ове збирке лирско-медитативне прозе) директан су путоказ на који ће се надовезати нова, авангардна проза слутњи и сумње, самопосматрања и дилема – између два светска рата. У разговору о стваралаштву Исидоре Секулић важно је указати и на значај модерне у српској књижевности као периода који афирмише женско стваралаштво.

II Ратна и међуратна књижевност

а) Ратна и међуратна европска књижевност

Ученицима је важно предочити да је Први светски рат довео до исцртавања нових граница унутар Европе, али и до нестајања дотадашњих идеала и система вредности због трауматичног ратног искуства које је обележило животе појединаца и читавих народа. Потребно је указати на то да је, уз Велики рат, на измењену слику света утицала и Октобарска револуција, при чему се, у том новом свету, поникло на рушевинама грађанског друштва, свету који су драматично мењали убрзани индустријски и технолошки напредак, испољила потреба за радикалном променом начина изражавања и концепата стварања у свим уметностима, па и у књи-

жевности. Нарочито потцртати да у то време није постојао јединствени стилски правац, већ су се различите уметничке и стилске тенденције груписале унутар мањих или већих покрета, док су њихови представници своју мисију, програме и уметничке поруке изражавали у манифестима, који сагледани као целина, дају печат почетку авангардне књижевности у Европи (и свету), па и у Србији и некадашњој Југославији.

У вези са експресионизмом треба се осврнути на тематику и расположења проистекла из ратних искустава, затим на идеју свеопштег братства, и изражајна средства којима се остварују динамизам и наглашен колорит. Визионарско-пророчку улогу песника и експресионистички крик, као препознатљиво изражајно средство, ваљало би повезати са схватањем да се поетском сликом, која је често алогична, али у складу са драматично измењеном сликом света и урушеним вредностима, представља суштина ствари. Стога се руше и уврежени формални обрасци, мењају ритам и структура реченице. Међупредметне корелације (ликовна култура, немачки језик), али и пројектна настава, додатно се могу подстицати упознавањем ученика са радом уметничких експресионистичких група **Мост** и **Плави јахач**, као и сагледавањем посебности експресионизма у Србији и Југославији.

Манифести футуризма, експресионизма, дадаизма, зенизма могу се читати као увод у књижевност која настаје на тој подлози и као посебан тип текста, односно својеврсни жанр (манифест као књижевни текст). Начела футуристичке поезије засноване на активизму и динамизму, дивљењу машинама и технолошком напретку, радикалном одбацивању традиције и креирању новог песничког језика, уз специфичности карактеристичне за италијански, односно руски футуризам, ученицима би сликовито представили одломци из **Маринетијевог „Манифеста футуризма”** и „**Шамара друштвеном укусу**” **Мајаковског** и **Хлебњикова**. Један од бољих примера прерастања манифеста у књижевни текст, и у нашој и у европској књижевности, јесте „**Манифест експресионистичке школе**” **Станислава Винавера**. Поред тога, да би сагледали мултимедијалност ондашњих покрета, ученике треба упутити на часописе из тог периода, пре свега на Мицићев **Зенит** (доступан у дигитализованом формату на страницама Народне библиотеке Србије). Посебно треба имати у виду да се ондашњи књижевници опредељују за ангажовану уметност, која се у том периоду супротставља ларпурлартизму и ескапизму. Ангажованост се, уз програмске и аутопоетичке исказе, може уочити у поеми **Владимира Мајаковског „Облак у панталонама”**.

Америчко-енглески песник **Т. С. Елиот** који је био средишња фигура европског и светског модернизма у поезији, оставио је неизмеран утицај на поезију и књижевност уопште. Ученици ће моћи да га упознају читањем његове поеме „**Пуста земља**”.

Херметични приповедни свет подређен чврстој зачудној логици, заснован на парадоксима и симболима, а одређен у сликама грађанског друштва, садржан је у **Кафкином** стваралаштву, пре свега у **Процесу**, те при обради дела треба указати и на то да је алтернатива јунакове искуствене стварности доведена у контекст тоталитаризма и повезана са немоћи, послушношћу и конформизмом појединца који се неуспешно носи са системом који се на њега обрушава. У приповеци „**Преображај**” неопходно је у први план истаћи питање људског идентитета, достојанства и потчињености потребама других, предочено кроз апсурд, симбол и гротеску, иако је извесна значењска загонетност трајно обележје свих дела овог писца.

Испитивање личног и грађанског морала, естетског и еротичног у човеку, унутрашњег света уметника и његовог положаја у друштву лајтмотивски су елементи у стваралаштву **Томаса Мана**, који се могу издвојити приликом обраде приповедака „**Смрт у Венецији**” или „**Тонио Крегер**”. Наставник и ученици могу бирати да уместо приповетке Томаса Мана обрађују роман **Старац и море** **Ернеста Хемингвеја**, које поред отварања егзистенцијалистичких тема, показује нова тематска и поетичка кретања на пољу романа у овом периоду.

Двојица писаца, **Мирослав Крлежа** и **Тин Ујевић**, стварају у некадашњем југословенском културном простору, унутар грани-

ца једне државе. У драми *Господа Глембјевци* Крлежа тематизује дух епохе кроз психолошко продубљивање сукоба унутар малограђанског псеудоаристократског друштва, обележеног моралном посрнутошћу и лицемерјем, скривеним под сликом лажног сјаја. Испевана током Великог рата, „Свакидашња јадиковка” **Тина Ујевића** може се анализирати као пример авангардне поезије која одражава умор, клоњулошћу, прерану остарелост и усамљеност савременог човека скрханог животном тежином и разочарањима.

б) Ратна и међуратна српска књижевност

Дистанцираност од новог света насталог на крхотинама Великог рата изражава и збирка песама *Лирика Итаке Милоша Црњанског*. Негаторски однос према традицији, који је у њој заступљен и формом и иронично-гротескним сликама националних вредности и митова, пример је новог, експресионистичког промишљања света. Суматраизам Милоша Црњанског, као специфичан вид експресионизма, нови сензибилитет „изгубљене генерације” и непомирљиви сукоб са „старима” треба обрадити уз песму „Суматра” (ван збирке) и „Објашњење Суматре”, манифесте његовог песништва, и пратити у осталим делима – пре свега у поеми „Стражилово”. У прегледу одабраних песама из збирке *Лирика Итаке: „Пролог”, „Спомен Принципу”, „Мизера”, „Ветри”*, уочити негаторски однос према традицији, пародирање патриотског дискурса модерне у правцу ироније и гротеске, као и класичних песничких форми, и нови доживљај љубави. У контексту прекида са традицијом испитати смену везаног стиха слободним стихом, промену песничке слике и ритма.

У поетском роману „*Сеобе*”, тематизујући историјске околности живота српског национа у Хабзбуршкој монархији током 18. века, Црњански се бави вечним питањима колективне и индивидуалне човекове егзистенције, успевајући да националну тематику издигне на универзалну, космичку раван. Увођење великих епских, готово митских места српског наратива: теме сеоба, судбине ратника, херојства требало би сагледавати у пресеку индивидуалних егзистенција и лирских средстава којима се писац служи, водећи ка закључцима о дубоком трагизму и повезаности националне и личних судбина. Запазити истовремени процес депатетизације и детронизације митских тема и мотива (одлазак јунака у рат, епска слава, верна љуба, повратак ратника итд.) и поетизације у правцу трагичног. Истаћи и истражити поетски квалитет Црњансковог прозног израза.

Страхоте страдања на фронту и у позадини, незалечиве трауме и дубока резигнација људи изашлих из гротла Великог рата изражене су и у песми „*Човек пева после рата*” **Душана Васиљева**, погодној за издавања типичних експресионистичких мотива, стања и расположења.

Трагедија и ужас страдања српске војске и српског народа у повлачењу преко Албаније у уметничком смислу се врло успело приказују у делима *Растка Петровића*. Ученици и наставници мог бирати да ли ће обрадити поему „*Велики друг*” или одломке из прве књиге романа *Дан шести*.

И у путописно-романескној прози *Људи говоре* **Растка Петровића** ученике треба упутити на то да се дух новог времена препознаје у жанровској неодређености, као и у тематско-композиционој полиморфности – документарности, есејизацији, аутопоетичким рефлексјама, при чему им треба показати да се и поред тога у овој прози могу уочити традиционалне наративне конвенције.

Дослух традиционалних модела живљења са изразито модерним психолошким теоријама које тај живот објашњавају уочљив је у књижевном опусу **Момчила Настасијевића**. У његовој приповеди „*Запис о даровима моје рођаке Марије*” могу се испитивати јунговске идеје о архетиповима у књижевности. Настасијевић гради хронотоп на основама митске (колективне) слике света, стварајући, истовремено, модеран поетски простор слутњи, наговештаја, тајанственог и фантастичног, у којем се осликава свевремена борба ероса и танатоса.

Читање романа *На Дрини ћуприја* **Иве Андрића** треба да покаже јединствен уметнички начин на који је писац, ослањајући

се на реалистички модел приповедања, зашао у далеку прошлост, трагајући за кључем и узроком проблема који узнемиравају и потресају земљу у његовој савремености – Босну и Србију пре рата и између два рата. Тумачење Андрићевог романа ослања се и на претходно стечена знања ученика о Андрићевом односу према причи и причању, те о уметности која сведочи и опстајава упркос разорној моћи историје, егзистенцијалних запитаности и тежине људског постојања, или напротив – из њих произлази. Кроз анализу романа *На Дрини ћуприја* ученици упознају одлике модерног историјског романа и концепт романа-хронике, проширују знање о симболичком потенцијалу мотива моста у Андрићевој прози, препознају преплитање митолошких и историјских слојева приче и сложен однос прошлости, садашњости и универзалних мотива и идеја Андрићеве прозе. Такође, могуће је проучавати и Андрићев начин приказивања живота представника различитих народа и вероисповести у Вишеграду током неколико векова. Роман *На Дрини ћуприја* може се сагледавати и из имаголошке перспективе, која надиласи временску и просторну (историјску) конкретизацију, тежећи у откривању универзалних тема и судбина, положаја човека у свету ка бурним историјским временима.

У међуратном периоду, представници српског **надреалистичког покрета** присно сарађују са француским надреалистима и уводе српску књижевност у савремене европске токове. Ученике треба упознати са надреалистичком идејом да важан део стварности чине подсвест и ирационално, због чега представници овог покрета сматрају да књижевно дело настаје кроз спонтано низање мисли ослобођених контроле разума, које се остварује техником психичког аутоматизма. Поменути и да се у другој етапи развоја овог покрета надреалистички концепт повезује са идејом о неопходности друштвене револуције. Ученике треба подстаћи да наведене одлике препознају и анализирају у изабраној поезији хипинисте **Радета Драинца** и надреалиста **Милана Дединца**, **Оскара Давича**, **Душана Матића**, **Александра Вуча**, или кроз истраживачке задатке засноване на обради *Алманаха Немогуће* (доступног у дигитализованом формату на сајту Народне библиотеке Србије). Такође, треба им указати на то да је упоредо са надреализмом деловао и **нови реализам**, који је и поред наглашене социјалне тематике и ангажованости, антимодернистички оријентисан. Песништво **Десанке Максимовић** из тог периода треба да пружи увиде о развоју оне линије новог реализма која је окренута традиционализму и ослобођена ангажмана.

Изборни садржаји (одабрати 10)

III Дијалог култура и књижевних епоха

а) Епоха

Ученици заинтересовани за добијање потпуније слике о развоју симболизма у француској поезији могу читати у целини збирку песама *Цвеће зла* **Шарла Бодлера**.

Да би разумели побуну коју је представљала модерна лирика и неспоразум у процесу њене рецепције, ученици се могу упознати са одломцима из студије **Хуга Фридриха** *Структура модерне лирике* и „негативним категоријама” које се уводе у тумачење ове поезије.

Одлике и домете „српског Парнаса” ученици могу пратити у песмама **Војислава Илића** на античке теме „*Тибуло*” и „*Клеон и његов ученик*”.

Као пример импресионистичке критике могуће је обрадити **Дучићев** есеј „*Алекса Шантић*”, као и **Скерлићеву** критику **Пандуровићеве** поезије „*Лажни модернизам у српској књижевности*”, при чему би прва показала поетске и уметничке могућности импресионистичке критике, а друга динамику и међусобну условљеност књижевности и књижевне критике, те арбитарску улогу критике у време модерне.

Путописи **Јована Дучића** *Градови и химере* могу показати начин на који се развија путопис у време модерне, упијајући неке од одлика есеја, лирике и романа, као и то како су националне теме промишљане контрастним посматрањем других култура.

Развој модерне европске драме, експериментисање драмском формом, поетски стил и дух побуне против стега патријархалног друштва, у којем смрт дословно и симболично условљава и дефинише живот и будућност, положај жене у судару традиционалног морала и усковитланих осећања, може се истраживати у драмском тексту *Дом Бернарде Албе Федерика Гарсије Лорке*. Овог великог шпанског песника ученици могу упознати и песмом „*Романса Месечарка*” из збирке *Цигански романсеро*.

Ученици се могу упознати с модернистичким техникама фикционалне нарације (на пример, асоцијативно приповедање) као и са прустовским схватањем сећања романом *Комбре (У трагању за изгубљеним временом)* Марсела Пруста.

Како у периоду између два светска рата настају и нови прозни изрази и концепти приповедања, као и роман тока свести, ученици се могу упознати са стваралаштвом модерниста *Џејмса Џојса* или *Виржиније Вулф*. У њиховим романима *Портрет уметника у младости* и *Госпођа Даловеј* могуће је пратити развој модерних прозних поступака, преноситивање могућности прозног израза, редуковање фабуле, персонализовање нарације, вешто комбинованих са традиционалним облицима приповедања. Истовремено, на тематско-мотивском плану, ова дела доносе модерно виђење појединца који (кроз уметност и/или самоиспитивање) покушава да се ослободи стега малограђанске средине и да открије своје метафизичко упориште у траговима митског, несвесног и потиснутог. Истовремено, *Источњачке приче Маргерит Јурсенар*, објављене 1938, код нас познате под насловом *Осмех Краљевих Марка*, што је и наслов једне од приповедака из ове збирке, успостављају интертекстуални дијалог који обухвата разноврсне културе, цивилизације и времена, која су инспирисала ауторку (средњовековна Србија, односно епске песме везане за оновремене јунаке, Грчка на почетку двадесетог века, Рембрантово време, хиндуистички мит, таоистичка кинеска прича, јапански роман из једанаестог века). Управо на томе би било сврсисходно засновати обраду две или више приповедака из наведене збирке.

Различите модернистичке тенденције у европској књижевности могу се упознати читањем *избора* из европске поезије тог времена: *(Р. М. Рилке, Готфрид Бен, Георг Тракл, Александар Блок, Гијом Аполинер, Марина Цветајева, Ана Ахматова, В. Б. Јејтс)*. Кретања у европској књижевности поред поезије могу се још боље разумети и кроз есејистичко стваралаштво тадашњих водећих писаца. Ученици то могу пратити читањем есеја „*Традиција или индивидуални таленат*” *Т. С. Елиота*, „*Писмо младом песнику*” *Р. М. Рилкеа* или „*Други живот*” *Г. Бена*.

У српској књижевности тема Првог светског рата, разочараности, губљења идеала, обесмишљености сукоба и општег друштвеног посрнућа након рата, може се пратити и на примеру приповетке *Драгише Васића „Реконвалесценти”*. Антиратно расположење изражено је кроз преиспитивање односа између традиционалних начела и херојске етике, са једне стране, и психологије (модерног) појединца који је проживео искуство рата, и који релативизује научене/наслеђене истине у времену суноврата пређашњих вредности и отуђености човека.

Значајан увид у ову тему ученици могу да стекну читањем путописа *Милоша Црњанског „Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице”*, „*Видо, острво смрти*” и „*Гробља Србије на Крфу*”, чиме ће истовремено продубити доживљај и проширити тумачење *Бојићеве* песме „*Плава гробница*”.

Залажење у *Настасијевићев* концепт матерње мелодије, која из јунговског колективног несвесног извлачи музику и речи песме, може се постићи обрадом целине збирке песама *Седам лирских кругова*.

б) Дијалог култура и књижевних епоха

Са моделима стварања у књижевностима ван европског културног круга ученици се могу упознати и кроз поезију коју је стварао индијски песник *Рабиндранат Тагоре*. У његовом *Градинару*, састављеном од песама у прози, ваљало би истаћи лиричност, мисаоност, наглашену љубав према човеку, животу и природи, као и сугестивно преношење мудрости засноване на једноставним истинама и типичним животним ситуацијама и запитаностима.

Кратке приче „*У честару*” или „*Нос*” јапанског писца *Рјуносукеа Акутагаве* могу бити основа за пројектну наставу – кроз испитивање интертекстуалности, повезаности филмске уметности и књижевности („*У честару*” и Куросавин филмски класик *Раишомон*), неких обележја јапанског модернизма и српске авангарде, односно европске књижевности у првим деценијама двадесетог века. Приповетке „*Сјајан почетак*” или „*Млад месец*”, које потписује *Лао Ше*, отварају могућност за упоредну анализу приступа друштвеним проблемима кинеског приповедача и одабраног српског писца, будући да се *Лао Ше* иронијски осврће на лицемерје и бескрупулозну жељу за зарадом („*Сјајан почетак*”), односно критички разобличава трагичан положај жене у традиционалном кинеском друштву („*Млад месец*”).

У поезији чилеанског песника *Пабла Неруде* могу се анализирати авангардне тенденције, пре свега – кроз тумачење револуционарно-социјалне тематике и антиратних импулса његових стихова.

У збирци прича *Продавница тајни Дина Буцатија*, а посебно у причи „*7 спратова*”, која је настајала шездесетих година 20. века, уочљиве су апсурдне ситуације, немир, стрепња, прелази из реалности у фантастику, што кореспондира са тескобом и страхом присутним у *Кафкиној* прози.

Роман *Зовем се Црвено*, нобеловца *Орхана Памука*, својом причом о Цариграду у 16. веку, сатканом од низа гласова који се укрштају и граде слику оријента тог доба, исламске културе и њеног укрштања са европском, може се читати у дијалогу са *Андрићевим* ремек-делом *На Дрини ћуприја*, где се на сличан начин кроз више прича формира слика оријента на Балкану у време Отоманске империје.

Као савремени одјек *Бојићеве „Плаве гробнице”*, може се читати „*Плава гробница*” *Ивана В. Лалића*, у којој се песник позива на *Бојићеве* стихове, али са временске дистанце од седам деценија упозорава на лако заборављање великих националних трагедија.

Обавезни садржаји:

Жан Мореас, „Манифест симболизма”
Шарл Бодлер, „Везе”, „Читаоцу”, „Химна Лепоти”, „Албатрос” (Цвеће зла)

Артур Рембо, „Офелија”
Антон Павлович Чехов, *Ујка Вања*
Богдан Поповић, „Предговор” *Антологији новије српске лирике*

Војислав Илић, „У позну јесен”, „Запуштени изворник”
Алекса Шантић, „Претпразничко вече”, „Вече на шкољу”, „Музи”, „Моја отаџбина”

Јован Дучић, „Залазак сунца”, „Јабланови”, „Човек говори Богу”, „Ave Serbia”

Милан Ракић, „Искрена песма”, „Долап”, „Јасика”, „На Газиместану”

Владислав Петковић Дис, „Тамница”, „Можда спава”, „Нирвана”

Сима Пандуровић, „Светковина”, „Потрес”, „Родна грудa”
Милутин Бојић, „Плава гробница”

Борисав Станковић, *Нечиста крв, Коштана*
Петар Кочић, „Мрачајски прото”, *Јазавац пред судом*

Исидора Секулић, „Круг” (*Сапутници*)
Ф. Т. Маринети, „Манифест футуризма”

В. Мајаковски, В. Хлебњиков, „Шамар друштвеном укусу”
Станислав Винавер, „Манифест експресионистичке школе”

Владимир Мајаковски, „Облак у панталонама”
Франц Кафка, *Процес*, „Преображај”

Томас Ман, „*Смрт у Венецији*” / Ернест Хемингвеј, *Старац и море*

Мирослав Крлежа, *Господа Глебајеви*
Тин Ујевић, „Свакидашња јадијковка”

Милош Црњански, „Пролог”, „Спомен Принципу”, „Мизера”, „Ветри” (*Лирика Итаке*), „Суматра”, „Објашњење ‘Суматре’”, „Стражилово”, Сеобе

Душан Васиљев, „Човек пева после рата”

Растко Петровић, „Велики друг” / *Дан шести* (одломци), *Људи говоре*

Момчило Настасијевић, „Запис о даровима моје рођаке Марије”

Иво Андрић, *На Дрини ћуприја*

Раде Драинац / Милан Дедињац / Оскар Давичо / Душан Мастић / Александар Вучо (избор)

Алманах Немогуће

Десанка Максимовић (избор)

Изборни садржаји:

Шарл Бодлер, *Цвеће зла*

Хуго Фридрих, *Структура модерне лирике*

Војислав Илић, „Тибуро”, „Клеон и његов ученик”

Јован Дучић, „Алекса Шантић”, *Градови и химере*

Јован Скерлић, „Лажни модернизам у српској књижевности”

Федерико Гарсија Лорка, *Дом Бернарде Албе*, „Романса месечарка”

Марсел Пруст, *Комбре (У трагању за изгубљеним временом)*

Р. М. Рилке / Готфрид Бен / Георг Тракл / Александар Блок / Гијом Аполинер / Марина Цветајева / Ана Ахматова / В. Б. Јејтс (избор из поезије)

Т. С. Елиот, „Традиција и индивидуални таленат”, Р: М. Рилке, „Писмо младом песнику”, Г. Бен, „Други живот”

Драгиша Васић, „Реконвалесценти”

Милош Црњански, „*Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице*, „*Видо, острво смрти*”, „*Гробља Србије на Крфу*”

Момчило Настасијевић, *Седам лирских кругова*

Рабиндранат Тагоре, *Градинар* (избор)

Пабло Неруда, поезија (избор)

Рјуносукџе Акутагава, *У честару / Нос*

Лао Ше, *Сјајан почетак / Млад месец*

Пабло Неруда (избор)

Џејмс Џојс, *Портрет уметника у младости* / Вирџинија Вулф, *Госпођа Даловеј*

Маргерит Јурсенар, *Источњачке приче* (избор)

Дино Буцати, „7 спратова” (*Продавница тајни*)

Орхан Памук, *Зовем се Црвено*

Иван В. Лалић, „Плава гробница”

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (20 часова)

Програм за трећи разред филолошких гимназија у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка (писање побољшане верзије задатка) подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени задатка.

Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у претходним разредима гимназије.

Посебно обрадити транскрипцију страних речи, промену страних имена и презимена. Потребно је упознати ученике са два начина писања страних имена у српском језику – прилагођеним (транскрибованим) и изворним, карактеристичним за прво навођење у стручним текстовима. Препоручују се вежбе са примерима из непосредне језичке околине ученика – страна имена јавних личности, топоними, називи производа (мобилних апликација, рачунарских програма, парфема, аутомобила, слаткиша и сл.).

Препоручени број часова: 1

Усмено изражавање: Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на синасоа и значај неговања говорне културе.

Јавна дебата. Посебно обрадити: припрему за дебату (прикупљање чињеница, састављање плана излагања), аргументовано излагање, извођење закључака и уважавање културе дијалога.

Препоручени број часова: 3

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатка се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

Препоручени број часова: 16

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања, које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена, објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добро и корисно наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасно и ефективно, требало би унапредити.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД

MAGYAR NYELV

A Magyar nyelv tantárgy tanulásának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi kultúra elsajátítása és ápolása; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókinccse folyamatosan gyarapszik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeként tekinti. Igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és

kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegteni, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizze és ápolja anyanyelvét. Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelvváltozatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

A szöveg értő olvasójává válik. Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírt összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A tananyagot kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás).

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Szövegteni ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viszonyul anyanyelvére, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegten).

Jól tájékozik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alakitani rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőket, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát.

Kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészleteket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerezésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki, és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magán- és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja érettségi dolgozatát tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai és szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszköztárát. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóknak kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről. Elemzési készségeinek birtokában biztonsággal kezeli az anyanyelv morfológiai rendszerét, felismeri a mondat részeit, és megfelelő modatmodellek révén elemzi őket.

Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszöveket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédhelyzetekben a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékoztatók a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkciójáról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás fokozatainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a megfelelő kapcsolóelemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, értekezések, esszék elkészítésére.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

Tantárgy neve	Magyar nyelv
Osztály	Harmadik
Évi óraszám	74 óra (2 óra hetente)

Tudásszabványokl	KIMENET A harmadik osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, megszerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapfogalmával: érvtípusok, retorikai eszközök. Tudváslatot készíteni.</p> <p>2MNY.1.1.9. Ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, a szöveg felépítését. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések). Felismeri a szövegösszetartó erőt, a kapcsolóelemeket. Megismerkedik azírott és beszélt szövegtípusokkal.</p> <p>Felismeri az elbeszélő, leíró, érvelőszövegtípusokat (kommunikációs funkció szerinti felosztásban).</p> <p>Megismeri a hivatalos nyelvhasználati szövegtípusait: kérvény, levél, önéletrajz, motivációs levél.</p> <p>2MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához.</p> <p>Alkalmazza az elbeszélő, leíró és érvelő közlésmódokat. Összefoglalóegyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget, kiemelve a lényeges vagy érdekes részleteket. Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.</p> <p>2MNY.2.1.1. Különböztet tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzió stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szónoki beszéd felépítésével.</p> <p>2MNY.1.1.8. Felismeri a mondatot mint a szöveg láncszemét. Ismeri a mondatfajtákat, a mondatok modalitását jelző formai jegyeket. Megkülönbözteti az egyszerű és összetett mondatot. Felismeri és megnevezi a szó szerkezeteket, az egyszerű mondat alkotóelemeit: fő részeit és a bővítményeket. Ismeri az összetett mondatok rendszerét.</p> <p>Megkülönbözteti az alá- és mellérendelő mondatokat. Tisztában van a mondatok központosításának alapvető szabályaival, helyesírási követelményeivel. Ismeri az egyszerű és összetett mondatok megalkotásához szükséges nyelvhelyességi szabályokat (az egyeztetés, az igemódok, az igeekötők, a névelők, vonatkozó névmások, a névszók toldalékolása tekintetében).</p>	<p>– képes gondolatait önállóan, anyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni;</p> <p>– ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formajellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk;</p> <p>– a tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot;</p> <p>– a tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma;</p> <p>– alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről;</p> <p>– elemzési készségeinek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonságosan kezeli, a mondat részeit felismeri és megfelelő mondatmodellek révén elemzi;</p> <p>– tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel;</p> <p>– betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor;</p> <p>– átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét;</p>	<p>NYELVI ISMERETEK</p> <p>• Retorika és kommunikáció</p> <p>(Az esszé típusai, Az érvelés logikája és technikája, érvfajták, érvelési hibák)</p> <p>• Kommunikációs média</p> <p>(A tömegkommunikáció kialakulása Tömegkommunikációs eszközök A tömegkommunikáció hatása Az újmédia. A sajtóműfajok. Az internet műfajai Manipuláció Média és etika)</p> <p>• A nyelvi szintek grammatikája</p> <p>(Szövegtani ismeretek; Mondattan; A modern nyelvészet irányjai; A nyelvészet és határtudományai; A pragmatika mint a szöveg működési aktuusa)</p>

<p>2MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban. Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2MNY.3.1.3. Ismeri a dialektus, szociolektus, digilektus fogalmát. Ismeri a tájszavak felosztását. Képes a magyar nyelv eredetének átfogó bemutatására. Ismeri és be tudja mutatni a nyelvrokonság bizonyítékait. Képes bemutatni első nyelvműveink tartalmi-nyelvi jellemzőit. Ismeretekkel rendelkezik a legjelesebb őshazakutatókkal, finnugristákkal, nyelvújítókkal, nyelvészekkel, nyelvi folyóiratokkal kapcsolatban.</p> <p>2MNY.2.1.8. Képes érvelő szóbeli és írásbeli szövegtípusok létrehozására: hozzászólás, esszé, kísértekezés. Felismeri a szöveg szerkezeti elemeit, a cím, a téma és a tételmondat kapcsolatát. Felismeri és megnevezi a szöveg kapcsolóelemeit (grammatikai és jelentéstani elemek). Ismeretei vannak az írásképről és helyesírásról mint stílusesszéről.</p> <p>2MNY.1.3.3. Irodalmi, nyelvi, művelődési témákkal, illetve a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos véleménycserében, vitában mások véleményét meghallgatja, és figyelembe veszi azt saját egyszerűbb érvelő szövegének megalkotásakor. A szóban vagy írásban felvázolt álláspontját érvekkel támasztja alá. 2MNY.1.3.4. Szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat, és tiszteletben tartja a nyelvváltozatok közötti kódváltás szükségességét.</p> <p>Szövegalkotásakor különválasztja a szöveg részeit, címet és alcímeket ad, tud idézni. Magánjellegű és hivatalos levelet ír, gyakrabban használt mindennapi hivatalos szövegfajtákat (önletrajzot, kérvényt, fellebbezést, igénylést, hirdetést) fogalmaz. Ki tudja tölteni a különböző űrlapokat és formanyomtatványokat. Rendezett, olvasható írásképe van.</p> <p>2MNY.2.3.1. Hosszabb, egyszerű beszélt vagy írott nyelvi szöveg megalkotásakor saját véleményének, álláspontjának pontos, árnyalt tolmácsolására törekszik. Helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein, közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Álláspontját hitelesen képviseli, ugyanakkor tiszteli a sajátjától eltérő véleményeket; szóbeli közlései során alkalmazkodik a kommunikációs folyamat tényezőihez, céljához, és figyelembe veszi a különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságait. Kifejezően olvas szépirodalmi szövegeket, illetve a mindennapi kommunikációban a mondat- és szövegfonetikai eszközök (hangerő, hangmagasság, hangsín, tempó, szünet, hangsúly, hangletjtés) ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Törekszik a megfelelő artikulációra, a kiejtés egyéni sajátosságainak fejlesztésére és tudatos használatára. Hosszabb nyelvi, irodalmi és művelődési témákról szóló előadásokon aktív, értő közönség, kérdéseket tesz fel. MNY.2.3.2. Hosszabb, egyszerű beszélt és írott szöveget alkot az elbeszélő, leíró és érvelő közlésmódot alkalmazva.</p> <p>Véleménycserében, vitában pontosságra, érzékletességre és a lényeg kiemelésére törekszik, megfelelő kitérőket tesz, érdekes részleteket és megfelelő példákat választ. Felismeri a humort az irodalmi művekben, és megfelelő módon alkalmazza azt saját szövegeiben.</p> <p>Pontosan megfogalmazza az irodalmi mű vagy más művészi alkotás keltette hangulatot, élményt, véleményt, álláspontot. Röviden összefoglal hosszabb, egyszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket.</p>	<p>– megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stílusztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal;</p> <p>– felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszékötet;</p> <p>– felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszékötet;</p> <p>– ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat;</p> <p>– tisztában van az e– nyelvhelyességgel, az e– dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel;</p> <p>– megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba;</p> <p>– képes az önálló információszerezésre és -feldolgozásra, beleértve az új digitális információforrások felhasználását is.</p> <p>– retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak figyelembevételével;</p> <p>– vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének a meghallgatására épül;</p> <p>– képes az alapvető írásbeli jellegű magánéleti és közéleti szövegtípusok, valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára;</p>	<p>• Stílus és kommunikáció</p> <p>(A szóbeli és írásbeli kommunikáció, A szépirodalmi stílus)</p> <p>• Nyelvváltozatok</p> <p>(A magyar nyelvjárásk rendszer, Areális nyelvi hatások. Nyelvjárás és köznyelv, Nyelv és identitás, A határon túli magyar nyelvváltozatok)</p> <p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>• Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség</p> <p>• Könyv-, könyvtár– és internetismeret</p> <p>• Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás</p> <p>(Az érvelő szöveg)</p>
---	---	---

¹ A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeret, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak. A Magyar nyelv tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A *Magyar nyelv* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulók tudásának gyarapítását, funkcionális készségeik fejlesztését, mindezt pedig alkalmazni képesek továbbtanulásuk során, választott hivatásukban és a mindennapi életben. A tantárgy lehetővé teszi, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges, hogy felkészüljenek a multikulturális társadalomban való életre, hogy általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírt kimenetek megvalósításában.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projektmódszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párbán folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv oktatása és tanulása a tantárgy számára speciálisan kialakított tantervekben és szaktantervekben folyik, amelyeknek a felszerelése összhangban kell, hogy legyen a gimnáziumi normákkal. Részben az iskola más termeiben is tartható tanóra (iskolai könyvtár-médiatár, olvasóterem, audiovizuális terem stb.), az interneten és iskolán kívül (könyvtár, színház, múzeum, mozi, képtár stb.).

A magyar nyelv oktatásában a jóváhagyott tankönyvek és kézikönyvek használatosak, továbbá olyan könyvtári-információs és informatikai anyagok, amelyek a tanulók szisztematikusan felkészítését szolgálják. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon kívül.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA TERÜLET: NYELVI ISMERETEK

Retorika és kommunikáció (8 óra)

Az esszé típusai: Leíró, elbeszélő, érvelő. Az érvelő esszé fölépítése: *Bevezető:* kérdező, elbeszélő, helyreigazító, (tények, háttér-információk, definíciók, idézetek révén) előkészítő, *a téma definiálása, a probléma fölvetése* (tételmondatra támaszkodva), *a kifejtés* (a választott) szempontok alapján, *a zárlat*, mely összegzi a következtetéseket. (Tételmondat minden szerkezeti egységhez, sőt bekezdéshez is tartozhat.)

Az érvelés logikája és technikája (érvfajták): a definícióból levezetett érv, az ok-okozati viszonyokból, körülményekből származó, összehasonlításon alapuló, bizonyítékokból, személyes példákából, a deduktív és induktív következtetésből származó érv. **Érvelési hibák:** túlzáson, torzításon, személyeskedésen, csúsztatáson, hamis ok-okozati viszonyon, a választás leszűkítésén alapuló érv.

A **cáfolás** módszerei: kisebbités, kételkedés, ellenvetés, tagadás, fenntartás, gúny. Az érvek elrendezése.

Kommunikáció és média (14 óra)

A tömegkommunikáció kialakulása. A tömegkommunikáció előtt. Az információs forradalom hatása a kommunikációra. A kommunikáció kiszélesedése. Nyelvi változások médiakörnyezetben.

Tömegkommunikációs eszközök. A tömegkommunikációs eszközök sajátos jellemzői. A tömegkommunikációs technika eszközzrendszere.

A tömegkommunikáció hatása a társadalomra. A tömegkommunikáció gazdasági és technikai alapjai. Az újmédia. A sajtóműfajok. Az internet műfajai. A közösségi média.

Manipulációs szándékok a médiában. A reklámok. A média etikája.

A nyelvi szintek grammatikája (12 óra)

Szövegteni ismeretek

A szöveg szerkezet típusai: *Lineáris* – időrendi, logikai (ok-okozati), térbeli rendre épülő, keretes, ellentétekre épülő, mozaikszerű, képzettársításos szerkezet.

Mondattan

A **mondat** mint a szöveg láncszeme. A szövegmondat (megnyilatkozás) és rendszermondat. A mondat megszerkesztettségi foka: tagolt és tagolatlan mondat. A mondat szerkezeti fölépítése. A szó szerkezetek. Az egyszerű mondat alkotóelemei: a főrészek és a bővítmények. A minimális mondat. Az aktuális tagolás: a téma-réma fogalma. Szórend és hangsúly. A mondat fókusza. Igeköti és fókuszpozíció. Az egyeztetés, a tagadás, a tiltás nyelvhelyességi kérdései. A kötött és szabad bővítmények. Az ige valenciája (vonzatossága). A kötelező és a fakultatív bővítmények. A tárgy és a határozó kapcsolata. A modalitás és a mondatfajták. A predikatív szerkezet, a jelzői és értelmezői viszony mint a metafora nyelvtani megnyilvánulása.

Az **összetett mondat** fogalma. Az összetett mondatok felosztása. Mondatrészkifejtő szerep és sajátos jelentéstartalom. Az idézés. A függő beszéd és szabad függő beszéd. A többszörösen összetett mondat. A mondatrend, a beékelődéses mondatok, a mondatátzövődés. Mondatgenerálás modell alapján.

Mondattan és szövegten összefonódása: A tematikus progresszió.

A modern nyelvészet irányjai (8 óra)

A **pragmatika mint a szöveg működési aktusa/kommunikatív vetülete:** szövegvilág, nézőpont és beszédhelyzet, fogalmi séma, bennfoglalás, előfeltevés, forogatókönyv. Beszédaktus-elmélet. A beszéd mint cselekedet. A mondanivaló nyelvi megformálása (lokúció), a megnyilatkozás tartalmában rejlő szándék (illokúció): kérés, engedély parancs, a megnyilatkozás beszélőre tett hatása/következménye (perlokúció): meggyőzés, megrémítés. A mondat és a szöveg jelentése. Beszédszándék és mondatfajta. Direkt és indirekt beszédaktusok. Rejtett beszédszándék – manipuláció.

A stílus és kommunikáció (A korábbi ismeretek felelevenítése, kiterjesztése) (8 óra)

A szóbeli és írásbeli kommunikáció különbségei. A magánéleti és nyilvános kommunikáció eltérései.

A kétszemélyes és kisközösségi kommunikáció a társadalmi érintkezés különböző szinterein (hivatalban, iskolában, egyházi intézményben, baráti körben, családban, munkahelyen). Nyelvi agresszió, nyelvi tolerancia. Az internetes műfajok kommunikációs és stilisztikai jellemzői. A szóbeliség nyelvi jegyei az irodalmi alkotásokban.

A szépirodalmi stílus. A stílus eszközök (nyelvi) szintjei: az akusztikai szint (hangszimbólum, hangutánzás, hangulatfestés, zeneiség). A szó- és kifejezőképes szintje, a költői szóalkotás. A szintaktikai szint (modalitás, kihagyásos szerkezetek, inverzió, körmondat, kötőszóválasztás, halmozás, -kihagyás).

A képi szint (a metafora, megszemélyesítés, hasonlat, szinesztézia, szinekdoché, szimbólum). A költői kép grammatikai jellemzői, stilisztikai értéke. A konvencionális és költői metaforák.

A szöveg szintje. Az alakzatok: ismétlés, ellentét, halmozás, gondolatritmus, kihagyás, felcserélés. Gondolat- és egyéb alakzatok: paradoxon, oximoron, antitezis, túlzás, elhallgatás (eufemizmus). A nominális és verbális stílus. Az íráskép, a helyesírás mint stílusesszék. Stílusutánzás. Intertextualitás. A nyelven kívüli, extralingvális jelenségek.

Nyelvváltozatok (14 óra)

A nyelv rétegződésének ismétlése.

A mai magyar nyelvjárások rendszere. Nyelvjárástípusok jellegzetességei és kölcsönhatásai. Nyelvjárászigetek. A különböző nyelvi szinteken jelentkező nyelvjárási jelenségek (hangtan, alaktan, mondat- tan, szöveg- tan). Alaki, jelentésbeli és valódi tájszók. A nyelv- atlaszok. Areális nyelvi hatások. A köznyelv területi változatai, a regionális köz- nyelv. A diglossia jelensége. Nyelvjárás és köznyelv. Kettősnyelv- üség, nyelvi norma, sztenderd, lingvicizmus.

Nyelv és identitás. Szociolektusok.

A határon túli magyar nyelv- változatok. A vajdasági magyar nyelvhasználat. A két- nyelvűség. A kontaktus- változatok.

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA (12)

Helyesírás és gyakorlati nyelv- helyesség

A szöveg központosítása. Fogalmazási zavarok (szóismétlés, szűk- szavúság, terjengősség, logikai hézag) kiküszöbölése. Az új nyelvi létmódok és helyesírásuk: rövidítések, mozaikszók (internet-, SMS- helyesírás, falfirkák).

Könyv-, könyvtár- és internetismeret

Információk összegyűjtése, rendszerezése: beszámoló, portfólió készítéséhez könyvtári és az internetes búvárkodás alapján.

Szövegértés, szövegalkotás, szövegmondás (8 óra)

A **készségfejlesztés komplex** megvalósulására kerülhet itt sor. Vitát gerjesztünk irodalmi szöveggel, filmmel, zeneszámmal, a vers- részleteket, esszét olvastatjuk (a szövegfonetikai eszközök figyelem- bevételével), vitát indítunk, végül a tanulók megfogalmazzák a véle- ményüket. A témák a fiatalok életéből származnak: fesztiválok, zenei szubkultúrák, táborok, vallás, drog, alkohol, szórakozás, játékok, cy- berpunk (a gépiesség felülkerekedése az életünkben), internetes kom- munikáció, divat, pletyka, identitás, nyelvhasználat stb.

Az érvelő szöveg gyakorlása

A szövegszerkesztés teljes érvelő szövegek létrehozására is ír- nyulhat, és fejlesztő gyakorlatokat is tartalmazhat: Szövegalkotás elemi mondatokból – megadott kötőszócsoporthoz való válogatással, illetve a kapcsolóelemek önálló megválasztásával, párhuzamos mon- datszerkesztéssel. Ironikus/tréfás önjellemzés írása. Összefüggő szö- veg létrehozása rendezetlen mondathalmazból. Egy iskolai dolgozat részeinek (bevezetés, elbeszélő, érvelő részlet, befejezés) javítása a lo- gikai sorrend helyreállítása, a hiányzó kapcsolóelemek beiktatása stb. Monologikus szöveg átalakítása párbeszéddé és fordítva. Egy párbe- széd különféle stílusú előadása: pl. a gúny, az ironia, a túlzás kifejező- eszközei révén.

Vitában elhangzott beszéd megszövegezése – szónoki beszédként és érvelő esszéként. Forráskritika.

Projekt- témák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, ki- selőadást készítettünk): A közösségi média előnyei és hátrányai Manipulációellenes kampány Nyelvi tabu

Nyelvi agresszió

Mi ilyen nyelvben élünk – a vajdasági magyar nyelvhasználat Hétköznapi metaforáink

Új nyelvi létmódok és a helyesírás

(A felajánlott projekttervek közül a tanár kettőt-hármat választ.)

III. A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJÁ, SEGÉDESZKÖZEI

Javasolt szakirodalom:

Retorika és kommunikáció

Esszéírás A-tól Z-ig <https://iqfactory.hu/blog/esszeiras-a-tol-z-ig/>
Tóth Beatrix: Ötletek a fogalmazás tanításához <http://magyartanar.mnyt.hu/upld/Microsoft%20Word%20-%20FogalmazasTothBeatrix.pdf>

Média és kommunikáció

A kommunikáció kiszélesedése folyamat. A tömegkom- munikáció előtt. Az információ forradalom hatása a kommunikáci- óra. A kommunikáció kiszélesedése <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/egeszsegneveles/kommunikacio/a-kommunikacio-hatas- kore/a-kommunikacio-kiszeseledesenek-folyamata>

Tömegkommunikációs eszközök. A tömegkommunikációs eszkö- zök sajátos jellemzői. A tömegkommunikációs technika eszkö- zrendsze- re. <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/egeszsegneveles/kommu- nikacio/a-kommunikacio-hatas- kore/a-tomegkommunikacio-kialakulasa>

A tömegkommunikáció hatása a társadalomra. A tömegkommu- nikáció gazdasági és technikai alapjai <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/egeszsegneveles/kommunikacio/a-kommunikacio-hatas- kore/a-tomegkommunikacio-hatas-a-tarsadalomra>

Az újmédia. A sajtóműfajok. Az internet műfajai https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_001 https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_002

Manipulációs szándékok a médiában. A reklámok https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_003 https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_004

A média etikája https://www.nkp.hu/tankonyv/etika_11/lec- ke_02_016

Nyelvváltozatok

Nyelv és identitás https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_ nyelv_11/lecke_01_004

Magyar nyelvjárások határon innen és túl https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_12/lecke_02_013

Termini kutatóhálózat [http://termini.nytud.hu/htonline/htlista. php?action=searchbox](http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=searchbox)

A magyar nyelv helyzete a szomszédos országokban https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_12/lecke_02_016

A nyelv- változatok rendszere, a nyelvi sokszínűség https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_12/lecke_02_011

Bene Annamária: A vajdasági magyar nyelvről [https://slideplayer. hu/slide/11262239/](https://slideplayer.hu/slide/11262239/)

Pragmatika

https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_02_001

Szövegértés, szövegalkotás, szövegmondás

Az érvelő szöveg https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_ nyelv_11/lecke_03_008 A cáfolat https://www.nkp.hu/tankonyv/ma- gyar_nyelv_11/lecke_03_009

A vita https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_010

Major Hajnalka: Az érvforrások tanítása kooperatív módszerek- kel <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=583>

Retorikai lexikon (főszerk.) Adamik Tamás. Kalligram Kiadó. Pozsony, 2010.

IV. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEM- MEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A gimnáziumi anyanyelvi oktatásban egyaránt fontos az írott szö- vegek alkotásához és befogadásához szükséges készségek és a szóbeli anyanyelvi kommunikációs kompetenciák fejlesztése. A kommunikáci- ós kultúra fejlesztése különféle módszerekkel és technikákkal (javasolt pl. az esszé bevezetése) folyamatosan van jelen az órán.

Az írásbeli dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 8 órát igényel, négyet-négyet mindkét írás- belire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára.

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor ke- rül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli

tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzato-orientált tanulást eredményez (a tanulóknál) mellett, amely még mindig dominál oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanuló teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanuló naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanuló önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonyak és megfelelően bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejleszteni kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tanulásának célja az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyarság, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának megszerettetése, megbecsülése.

1. ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszélt és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközének tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkulturáját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-al támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, megtapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhazsnálat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozzá létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlatlan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szak-szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kont-

extusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondat, szöveg). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

2. SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázis rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírányzott irodalmi műveket, alkotóik munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókinccsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetésekének kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példáira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgon-

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

A tantárgy neve	Irodalom
Osztály	Harmadik
Évi óraszám	108 óra (3 óra hetente)

TUDÁSSZABVÁNYOKI	KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG
2.MNY.1.2.2. Elhatárolja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Ismeri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény, a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Ismeri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, elégia, himnusz, óda, mítosz, adoma, anekdota, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, történelmi, levélregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény).	<ul style="list-style-type: none"> – megismeri a kor kiemelkedő művelődéstörténeti, művészettörténeti és irodalmi jelenségeit, opusait; – megismeri a 19. századi magyar irodalom európai összefüggéseit, társadalomtörténeti vonatkozásait; – megismeri a 19. század irodalmának alakulástörténeti összefüggéseit, megérti a művészeti irányzatok és műfajok létformáját; – megismeri és olvassa a 19. század európai és magyar irodalmi jelenségeit, opusait, műalkotásait; – érti az irodalmi beszédmódokat, felismeri a poétikai sajátosságokat; 	<p>I. A romantika kiteljesedése</p> <p>1. Elméleti megalapozás és világirodalmi horizontok</p> <p>2. Magyar reformkor és a nemzeti múlt felfedezése az irodalomban</p>

dol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékeli összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem irodalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermedialis és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai– stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előírányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókinccsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordításirodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemléletet tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékteremtő folyóiratokat.

<p>2.MNY.1.2.3. Felismeri és megnevezi az irodalmi mű részlete alapján a stílus elemeket, stílusárnyalatokat, továbbá a stílusrétegek, korstílusok, stílusirányzatok nyelvi-stilisztikai jellemzőit. Felismeri a szépirodalmi műben a nyelvi-stilisztikai eszközöket (költői jelző, állandó jelző, hasonlat, csonka és teljes metafora, szinesztézia, megszemélyesítés, hangutánzó szavak, fokozás, ellentét, költői kérdés, mondatpárhuzam), megkülönbözteti a rímfajtákat (a páros, a kereszt-, az ölelkező, a bokor- és a félrímet) és az ismétlés fajtáit: hangismétlés (alliteráció), szóismétlés, töismétlés (figura etymologica), refrén.</p> <p>2.MNY.1.2.4. Ismeri és megnevezi a tantervben előírányzott irodalmi műveket és alkotók munkásságának jellemzőit, továbbá az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű szövegvilágának témáját, jellemzőit és fő motívumait, megnevezi a mű főszereplőit. Intermediális (pl. képzőművészeti, zenei, színházi, filmművészeti), illetve interdiszciplináris jellemzőket ismer fel és nevez meg a tantervben előírányzott irodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előírányzott irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben.</p> <p>2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.2.2.1. Ismeri a folklór, folklorizmus, folklorizálódás fogalmát, felismeri és megnevezi a népdal, népmese, népmonda, népballada jellemzőit. Felismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Ismeri és használja az esztétikai érték, abszurd, groteszk, katarzis, iniciálé, garabonciás, jokulátor, minnesänger, trubadúr, nyitott mű, palimpszeszt, plágium stb. fogalmak jelentését. A tantervi anyagból szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegeinek legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Felismeri és magabiztosan elemzi az ütemhangsúlyos és időmértékes alkotásokat. Felismeri a lírai formanyelv további stílus eszközeit a korábbiak mellett (szimultán verselés; megkülönbözteti a petrarcai és a shakespeare-i szonettet, a pentametert és a hexametert, felismeri a disztichont, a rondót, az eklogát, oktávát, Balassi-strófát, haikut).</p> <p>2.MNY.2.2.2. A tantervben előírányzott irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos– ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztola, planctus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p> <p>2.MNY.2.2.3. Az irodalmi művek értelmezésekor példák alapján felismeri és megnevezi az irodalmi szöveg kompozíciójának elemeit: retrospektív (visszatekintő) és kronológiai (időrendi) elbeszélés; fabula és szűzsé; belső monológ; egyszerűbb példákon megnevezi és elemzi a nyelvistilisztikai kifejezőeszközök szerepét (asszonánc, allegória, szimbólum, paradoxon, gondolatritmus, metonímia, ironia, gúny). Árnyalt jellemzést készít az irodalmi hős külső és belső tulajdonságairól, cselekedeteinek társadalmi, erkölcsi, pszichikai mozgatórugóiról, a nyelvi megalkotottság stílus eszközeiről.</p> <p>2.MNY.2.2.4. Részlet vagy parafrázis tartalom, cselekmény, a cselekmény ideje, a motívumai, a szereplők, illetve a mű keletkezésének ideje alapján az irodalmi műveket elhelyezi az alapvető irodalmi kontextusokban/ viszonyrendszerekben (magyar és világirodalom, klasszikus és kortárs irodalom, korstílus és stílusirányzat, líra, epika és dráma).</p>	<p>– jártas az irodalmi szövegek értelmezésében és elemzésében;</p> <p>– felismeri az interdiszciplináris és -textuális kapcsolatokat;</p> <p>– megismeri a 19. és 20. századi európai ember világlátását, kulturális törekvéseit, szellemi mozgalmait, a korszakra jellemző gondolkodás irodalmi változatait;</p> <p>– megismeri és érti a modernitás korélményét és szellemi mozgalmait;</p> <p>– megismeri a kor kiemelkedő művelődéstörténeti, művészettörténeti és irodalmi jelenségeit, opusait;</p> <p>– megismeri a 19. és 20. századi magyar irodalom európai összefüggéseit, társadalomtörténeti vonatkozásait;</p> <p>– megismeri a 19. és 20. század irodalmának alakulástörténeti összefüggéseit, megérti a művészeti irányzatok és műfajok létformáját;</p> <p>– megismeri és olvassa a 19. és 20. század európai és magyar irodalom jelenségeit, opusait, műalkotásait;</p> <p>– érti az irodalmi beszédmódokat, felismeri a poétikai sajátosságokat;</p> <p>– felismeri az interdiszciplináris és -textuális kapcsolatokat;</p> <p>– felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit;</p> <p>– értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket;</p> <p>– megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából;</p> <p>– a tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegeinek legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit;</p> <p>– fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára;</p> <p>– az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját;</p> <p>– tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja választását;</p> <p>– tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt;</p> <p>– a fordításirodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit.</p>	<p>II. A modernség felé</p> <p>1. A francia és az orosz realizmus regényirodalma</p> <p>2. Szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió</p> <p>3. Énkeresés a modern színházban</p> <p>4. Csehov novellái és a magyar novella megújulása</p>
---	--	---

<p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint.</p> <p>2.MNY.2.2.7. Különbséget tesz a mű parafrázálása és elemzése között. Meg tudja különböztetni az irodalmi alkotásokról szóló népszerűsítő szöveget az értéktanteremtést előnyben részesítő szakszövegtől. Kiemeli és felsorolja a művek alapadatait, megfogalmazza annak fabuláját, olvasmányairól olvasónaplót, vlogot, beszámolót készít.</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, anticipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>2.MNY.3.2.2. Képes a különböző közepes összetettségű irodalmi művek műfaji, tematikai, motívikus, nyelvi–stilisztikai összevetésére. Megkülönbözteti és részletek alapján értelmezi az átmeneti irodalmi műfajokat. Fejlett érvelő technikával fogalmazza meg megállapításait a szövegről.</p> <p>2.MNY.3.2.3. Felismeri az összefüggést az irodalmi mű tartalma, formája és nyelve között, és az észrevételeit példákkal támasztja alá. Felismeri és megnevezi részlet vagy jellemzőik alapján a vers– és a novellaciklust, szonettkoszorút, regényfolyamot, trilógiát, tetralógiát stb. Önállóan értelmezi a hosszabb és összetettebb irodalmi szövegek kulcsfontosságú nyelvi, esztétikai és szerkezeti jellemzőit; megnevezi és értelmezi az irodalmi mű alapvető szerkezeti elemeit (pl. a ritmus– és rímfajta szerepét).</p> <p>2.MNY.3.2.4. Az irodalmi műveket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezve értelmezi: megnevezi és véleményt alkot az irodalmi mű más művészeti ágakkal és tudományterületekkel fennálló kapcsolatáról.</p> <p>2.MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motívikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.3.2.6. Az irodalmi művek értelmezésekor figyelembe veszi a szépirodalmi és irodalomtudományi műfajok sajátosságait; összefüggéseiben látja az irodalmi mű interdiszciplináris és intermediális (pl. festészeti, zenei, színházi, filmművészeti) vonatkozásait, és elemzi az irodalmi mű jelentésrétegeinek és esztétikai értékeinek kialakításában betöltött szerepüket.</p> <p>2.MNY.3.2.7. Önállóan ismeri fel, fogalmazza meg és elemzi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Ismeri az irodalmi alkotások nemzeti, történelmi és szellemi környezetét. A különböző irodalmi műveket önállóan választott szempontok szerint elemzi. Parafrazeál egyszerűbb irodalmi szövegeket</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását.</p>		
--	--	--

¹ A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont így módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak.

ÜTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely le-

hetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben. Tanulmányaik lehetővé teszik, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi

kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolat- és tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, hogy mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre! A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, amelynek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel értékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tanév során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbemutatóon, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételt, meg kell tanulniuk, mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni. A tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Az aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amelyet pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projektmódszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári- információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és az iskolán kívül.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium harmadik osztálya számára készült program két területbe/tematikai egységbe és hat alterületbe szerveződik, és összhangban áll az első és második osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténetiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitérésre, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más ko-

rok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanulók érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek, és megszólítják az adott korosztályt.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hatástörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*.

Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegére helyezük a hangsúlyt; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való

felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú, oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlatához szokott tanulók lelassítása, elmélyülésre, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. „A magyartanároknak az »elidőzés« tanítása az alapvető feladatuk.” (Arató László)² Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek révén. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatásnak a szélességelv helyett a mélységelv alapján kell szerveződnie, a listázó és ismeretközpontú tudásfelfogás, a kánonteljeség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megszólító közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

A harmadik osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrába is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerő-piaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegek közötti kapcsolatok működésének megfigyeltetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációja során koncentráljunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezéseket ismertetések helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

JAVASLATOK AZ EGYES FEJEZETEK FELDOLGOZÁSÁHOZ:

I. A romantika kiteljesedése

1. Elméleti megalapozás és világirodalmi horizontok

A romantika kialakulása, filozófiai esztétikai és tudományos alapjai, kulturális és mediális kapcsolathálózati rendszere. A romantika mai megítélése.

Tematikus fókusz: A kék virág és más perspektívák (Novalis, Friedrich Hölderlin és Heinrich Heine). A byronizmus és a felesleges ember értelmezése (Tavi költők, George Byron, Percy Bysshe Shelley, John Keats, Alekszandr Szergejevics Puskin). A Doppelgänger-motívum.

² <http://beszelo.c3.hu/04/01/14arato.htm>

A romantikus rémirodalomtól a weirdig (E. A. Poe, Mary Shelley, H. P. Lovecraft). A gótikus irodalomtól a posztmodern gótikáig. A homokember alakja (Neil Gaimen *Sandman* képregénye, E. T. A. Hoffmann homokembere).

Poétikai fókusz: Verses regény, Anyegin-strófa, byronizmus, felesleges ember, utazás, eszményítés és karakterbrázolás, a romantika műfajai, meseszerűség, fantázia és fantáziavilágok.

Olvasmányok: Byron: *Childe Harold* (részlet), *Don Juan*, A. Sz. Puskin: *Jevgenyij Anyegin* (több fordításban), E. T. A. Hoffmann meséi **Filmes kapcsolatok:**

Byron (2003, Julian Farino), *A holló* (2012, James McTeigue), *Anyegin* (1999, Martha Fiennes),

Mary Shelley – Frankenstein születése (2017, Haifaa Al-Mansour)

2. Magyar reformkor és a nemzeti múlt felfedezése az irodalomban

Tematikus fókusz: A reformkor elméleti aspektusai, Széchenyi István szerepe. A polgárosodás szerepe a magyar kultúrában. Széchenyi alakja a magyar irodalomban és kultúrában. Népiesség és népköltészet a magyar romantikában. Utazók, utazások, útleírások a korban. A nemzeti identitás és a szabadság problémaköre. A *Himnusz* és a *Szózat* születése. A hazafias líra intertextuális és intermediális kapcsolatai, érintkezései a kortárs lírával. A magyar romantika motívumhálózata (régői dicsőség, Zrínyi, Árpád...). A szerelem többrétű megközelítése, a szerelmi líra kibontakozása és tovább élése a XX. és XXI. században. A regény történeti alakulása a XIX. században. A self building és a „médiastárság” jelensége a magyar romantikában. A korabeli magyar sajtó és folyóiratok. Vándorszínészet és a nemzeti színjátszás kialakulása.

Poétikai fókusz: A történetiség sokrétűsége, a történelmi regény, a narrátor szerepe, a meseszerűség és népiesség kérdései. A lírai műfajok változatossága, ballada. Az eposz.

Olvasmányok: Kölcsey Ferenc: *Hymnus, a magyar nép zivataros századaiból* (Erkel Ferenc megzenésítése), *Vanitatum vanitas, Zrínyi dala, Zrínyi második éneke*, epigrammák. Vörösmarty Mihály: *Zalán futása* (Előhang), *Szózat* (Egressy Béni megzenésítése), *A Guttenberg-albuma, Gondolatok a könyvtárban, Előszó, A vén cigány, Csongor és Tünde*, szemelvények a Laura– költészetből. Kovács András Ferenc: Vörösmarty visszhangján. Petőfi Sándor ars poeticái: *A természet vadvirága, Dalaim, A XIX. század költői*. Petőfi Sándor: *Az Alföld, A Tisza, A puszta télen, Megy a juhász számaron, Befordultam a konyhára, Tíz pár csókot, Felhők-ciklus verseiből, Válogatás az Etelkéhez és a Mednyánszky Bertához írott versekből. Szeptember végén, Beszél a fákkal a bús őszi szél, Minek nevezzetek? Nemzeti dal, 1848, Föltámadott a tenger, Egy gondolat bánt engemet..., A helység kalapácsa, Az apostol*. Részletek Illyés Gyula és Margócsy István Petőfi-monográfiájából, Szabó Borbála *A János vitéz-kód* című műveiből, valamint írások Petőfi halálának körülményeiről. Arany János: *Ágnes asszony, Tetemre hívás, Tengeri hántás, Hidavatás, V. László, Mátyás anyja, Toldi estéje, Ősszel, Leteszem a lantot, Epilógus, Nemzetőr-dal, Naturam furcā expellas*. Orbán Ottó: *Arany Jánoshoz*. Részletek Szilágyi Márton Arany– monográfiájából. Arany János Shakespeare-fordításai. Arany János-átírások. Madách Imre: *Az ember tragédiája* és feldolgozásai filmen és színpadon. Jókai Mór: *Arany ember, Fekete gyémántok, Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, És mégis mozog a Föld*. Részletek a Jókai– monográfiákból.

Filmes kapcsolatok: *Az aranyember* (1962, Gertler Viktor), *Egy magyar nábob* és *Kárpáthy Zoltán* (1966, Várkonyi Zoltán), *Fekete gyémántok* (1976, Várkonyi Zoltán), *A nagygyvedi két fűzfa* (1979, Bán Róbert), *Petőfi, 73* (1973, Kardos Ferenc), *80 huszár* (1978, Sára Sándor), *A Hídember* (2002, Bereményi Géza)

Projekt témák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, ki-előadást készítettünk):

- A kék virág motívuma a világirodalomban
- Anyegin-feldolgozások (zene, film)
- Az amerikai romantikus prózairodalom jeles képviselői
- Zrínyi alakja a magyar romantikában
- Németh László Széchenyi-képe
- A látomásos líra és a váteszköltő szerep
- Bolond Istók-szövegek a magyar irodalomban (Petőfi, Arany, Weöres)

- Eposz– és stílusparódiák
- A Holló motívuma a magyar romantikában
- Mese és pszichoanalízis
- Gótikus irodalom, film, zene
- A hazafias líra alakulása a XIX. századtól napjainkig
- A vámpírirodalom és a vámpírparódia (Pl. Szécsi Noémi: Finnugor vámpír)
- A történelmi és az alternatív történelmi regény

II. A modernség felé

1. A francia és az orosz realizmus regényirodalma

Tematikus fókusz: A realizmus fogalma, elméleti megközelítései, és megnyilvánulásai a különböző művészetekben. A karrier, a pénz és a nagyváros kérdése a francia regényirodalomban. Apregények a XIX. századtól napjainkig. Lélektani szemléletmód az orosz regényben. A naturalizmus tudományos alapjai. A naturalista színház. Émile Zola tevékenysége.

Poétikai fókusz: A regény tematikai megújulása (családrégény, karrierregény, apregény, nagyvárosregény, lélektani regény stb.). Az omnipotens narrátor. Realista hagyományok és a realizmustól való eltávolodás: Flaubert: *Bovaryné*. Interdiszciplináris vonatkozások a realizmus idején (szociológia, biológia, pszichológia). A naturalista dráma.

Olvasmányok: Stendhal: *Vörös és fekete* (részlet). Honoré de Balzac: *Goriot apó* (részlet). Gustave Flaubert: *Bovaryné* (részlet). Lev Tolsztoj regényei, filmes és színházi adaptációi. *Háború és béke* (részlet), *Anna Karenina* (részlet), Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij regényei és mai hatásuk. *Bűn és bűnhődés* (részlet)

Filmes kapcsolatok: *Goriot apó* (2004, Jean-Daniel Verhaeghe) *Balzac* (1999, Josée Dayan), *Aztán mindennek vége* (2009, Michael Hoffman) *Anna Karenina* (2017, Joe Wright), *Bűn és bűnhődés* (2002, Julian Jarrold)

2. Szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió

Tematikus fókusz: A modernség fogalmának elméleti vonatkozásai. Szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió a művészetekben. A forradalmi és közéleti magatartástól az elefántcsonttoronyig. A modern művészet jelenségének megközelítése a következő fogalmak mentén: elszakadás a közönségtől, individuum, elvagyódás, idegenség, bohém-ség, ópium, szenzibilitás, korrespondenciák. A szimbólum megközelítése, az értékek pusztulása, az ambivalenciák problémaköre. A szerelmi ideál megkérdőjelezése, a démoni nő, a femme fatale és a kurtizán. Baudelaire hatása a magyar irodalomra.

Poétikai fókusz: Szonett, prózavers, szimbólum, szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió.

Olvasmányok: Válogatás Charles Baudelaire *A romlás virágai* című kötetéből (különböző fordítások). *Egy dög, Az albatrosz, Káin és Abel* (korreláció az első osztályos anyaggal), néhány szerelmi költemény és prózaversek *A fájó Párizs* című kötetből. Részlet Kosztolányi Dezső Baudelaire-esszéjéből és Ady Endre *A magyar Pimodán* című írásából. Paul Verlaine: *Költészet, Őszi chanson* (több fordításban). Arthur Rimbaud: *A magánhangzók szonettje, A részeg hajó*, részletek a *Látok levelek* című kötetből. Szabad válogatás az impresszionizmus, szecesszió líra– és prózairodalmából.

Filmes kapcsolatok: *Teljes napfogyatkozás* (1995, Agnieszka Holland)

3. Énkeresés a modern színházban

Tematikus fókusz: Csehov egy szabadon választott drámája. Csehov és a magyar irodalom. Csehov színháza; „komédiái” (elvagyódás, nosztalgia, cselekvésképtelenség, egymás mellett való beszélés, a birtok mint helyszín – áldialógusok, többrétű kommunikáció, „drámaiatlan dráma”). Csehov a vajdasági színházi kultúrában. Csehovtól az abszurd drámáig. Csehov paródiák. Henrik Ibsen drámái és hatásuk a magyar irodalomra. A naturalizmus érvényesülése, az ibseni dialógus, az analitikus drámamodell. A *Nóra* és adaptációi.

Poétikai fókusz: „Drámaiatlan dráma”, áldialógus, a csehovi komédia, analitikus drámamodell

Olvasmányok: Anton Csehov: *Sirály, Ványa bácsi, Három nővér*, Henrik Ibsen: *Nóra*

Filmes kapcsolatok: *Babaház* (1973, Patrick Garland), *A szüfrazsett* (2015, Sarah Gavron), *Sirály* (2018, Michael Mayer), *Colette* (2018, Wash Westmoreland)

4. Csehov novellái és a magyar novella megújulása

Tematikus fókusz: A csehovi novella. Válogatás a századforduló és a 20. század elejének magyar novellairodalmából. Műfaji, motivikus és tematikus tabló. A novella és publicisztika (a tárca). *Az élőbeszéd a novella narratívájáig.* Gasztroirodalmi utalások Móricz Zsigmond és Krúdy Gyula (Egy választott szöveg *A gyomor örömei* ciklusból) életművében. Polgár – művész – társadalom: Bródy Sándor.

Poétikai fókusz: anekdotázó novella, tárca, szabad függő beszéd, gasztroirodalom, intertextualitás, művésznovella.

Olvasmányok: Csehov: *Pöszmétebokor, A csinovnyik halála, A kutyás hölgy, Aranyos* (két novella feldolgozása). *Mikszáth Kálmán: Péri lányok szép hajáról.* Móricz Zsigmond egy novellája (*Tragédia*).

Bródy Sándor: *Rembrandt eladja holttestét*

Filmes kapcsolatok: *Szindbád* (1971, Huszárik Zoltán)

Projekttémák:

- Az orosz nő karaktere Tatjanától Anna Karenináig
- A modern női szereplő Tatjanától Nóráig
- A kék ég motívuma az orosz irodalomban
- Napoleon alakja az irodalomban és kultúrában
- Balzac panziójának tovább élése a XX. és XXI. század szövegeiben
- A birtokhoz való viszony az orosz irodalomban
- A színész mint az irodalmi mű szereplője
- A haj motívuma az irodalomban
- A feminista irodalom
- Nagyvárosi élet a realista és a cyberpunk regényekben
- Világfájdalom és karrier a romantikától napjainkig: Childe Harold, Eugène de Rastignac, Patrick Bateman alakja
- Kortárs realizmus-koncepciók. Realizmusok (Helikon 2021/2)

Közös olvasmányok:

Petőfi Sándor: *A helység kalapácsa*

Petőfi Sándor: *Apostol*

Jókai egy regénye

Arany János: *Toldi estéje*

Alekszandr Szergejevics Puskin: *Anyegin*

Térey János: *Paulus*

Szécsi Noémi: *Finnugor vámpír*

Stendhal: *Vörös és fekete* vagy Balzac: *Goriot apó* China Miéville: *A város és a város között* Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*

Madách Imre: *Az ember tragédiája*

Csehov: *Sirály*

Ibsen: *Nóra*

E. A. Poe válogatott novellái Mikszáth Kálmán egy regénye Papp Dániel két novellája

A közös olvasmányok közül a tanár kiválaszt 5–6 olvasmányt.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, hogy felhívja figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojekttekkel motiválunk.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak ily módon válhat hatékonná az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy hármat, ezért a tanár irányozza elő és tervezzék meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti tanulóit.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi művek segítségével dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteletben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban felfedezhető jelenségekként tolmácsoljuk, tudásukat következetesen fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), elsősorban a figyelmes, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékelik az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsőrangú alkotótevékenység mellett, az oktatás során megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni, amelyek az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódnak. Általuk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, az irodalmi művek és szerzőik iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés, és egyre fejlettebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, versmondás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, különböző fogalmazási műfajok, házi feladat írása) és kombinált produkció (kiselőadás és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkeznek, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok kifejtését, a tanuló munkához való hozzáállását, képességét, azt, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezőképességet is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából tervezhető felmérés is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulókat négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekttémák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente két-két memoritert adunk fel, verset és prózát egyaránt (a kortárs szövegek közül is válogathatunk).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и

истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	0,5 часова
Годишњи фонд часова	18,5 часова

ИСХОДИ по завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – објасни друштвено историјски и културолошки амбијент у којем се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије; – тумачи изражајна средства музичке уметности у склопу предложених тема; – идентификује обрађене стилове и жанрове према основним карактеристикама; – именује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтичарске опере и балета, националних школа друге половине 19. века и позног романтизма; – разликује музичко-сценске, вокално– инструменталне и инструменталне облике у романтизму; – упоређи карактеристике опере са нумерама и музичке драме; – издвоји специфичности развоја музике у Србији током 19. века; – повеже обележја националних школа романтизма са обележјима музике у Србији 19. века; – изводи музичке примере користећи традиционалне и-или електронске инструменте, глас и покрет; – уочава међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика–друштво, технологија записивања и штампања нота, физичка својства инструмената, температура и заједничко свирање); – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорена реч, ликовна уметност); – коментарише своје и утиске других о одслушаним музичким делима; – креативно учествује у манифестацијама школе и своје средине; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво; – критички просуђује утицај музике на здравље; – поштује правила музичког бонтона. 	<p>Романтизам Развој опере и балета у другој половини 19. века Опера у Италији: Ђ. Верди Опера у Немачкој: Р. Вагнер Опера, оперета и балет у Француској: Ж. Бизе, Ш. Гуно, А. Адам, Л. Делиб, Ж. Офенбах Веристичка опера: Р. Леонкавало, П. Маскањи Италијанска опера на прелазу 19. у 20 век: Ђ. Пучини Слушање – избор музичких примера у складу са наведеним садржајем Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.</p> <p>Развој националних школа у романтизму Музика у Русији у 19. веку: М. И. Глинка, Руска петорица, П. И. Чајковски Музика у Чешкој у 19. веку: Б. Сметана, А. Дворжак Музика у Скандинавији у 19. веку: Е. Григ, Ј. Сибелијус Музика у Шпанији у 19. веку: И. Албенис, М. де Фалја, Е. Гранадос Музика у Србији у 19. веку: Ј. Шлезингер, К. Станковић, Д. Јенко Ј. Маринковић, Ст. Ст. Мокрањач Слушање – избор музичких примера у складу са наведеним садржајем Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.</p> <p>Позни романтизам у музици Ј. Брамс, А. Брукнер, Г. Малер, С. Франк, Р. Штраус Слушање – избор музичких примера у складу са наведеним садржајем Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да прилагоди програм потребама конкретних одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којима ученици могу бити учесници као

истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премодификација стидљивости или анксиозности.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Музичка култура усмерена је на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу кроз активно слушање одабраних музичких дела смештених у одговарајући друштвено-историјски и културни контекст и лично музичко изражавање, у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици.

Приступ програму подразумева отвореност и прилагодљивост процеса подучавања и учења, а реализује се кроз дидактички и методички плурализам, тематско, односно пројектно и индивидуализовано учење, уз употребу савремених ИТ технологија.

Слушање музике чини централни део часа. Кроз слушање музичких дела, ученици анализирају музику, опажају грађу музичког дела, изражајне елементе, разликују извођачке саставе. Развијање става о музици и одређеном стилу, врсти и жанру и конкретном делу које се слуша, изграђује се разговором, рефлексивом, дискусијом и дебатом.

Програм је пожељно реализовати кроз визуелизацију музичког садржаја, различите (графичке и вербалне) приказе микро и макроструктуре музичког дела, као и уцртане појединачне елементе музичког израза (смер кретања мелодијске линије, ритмички образац, инструменте који изводе композицију, темпо, ознаке за

динамику и др.) чиме би се омогућило темељније музичко разумевање слушаног дела. Опажање музичких елемената у делу које се слуша исказује се посредством вербалног, вокалног, инструменталног или телесног изражавања (певање мотива и тема из композиција које се обрађују, извођење карактеристичних ритмичких образаца, покрета тела у складу са карактером...) а у циљу интензивирања музичког доживљаја дела које се слуша или изводи.

С обзиром на специфичности Филолошке гимназије усмерене ка проучавању страних језика и култура, предмет Музичка култура за 3. разред која обухвата период 19. века и Романтизам као основну стилску одредницу (јер у музици овог периода не постоје стилски правци попут реализма и натурализма) пружа могућност да ученици провере и унапреде стечено знање страног језика кроз слушање одломака из предложених опера друге половине 19. века у оригиналном извођењу на италијанском, француском, немачком, руском и чешком језику. Када су вокално-инструментална дела у питању, увек је могуће довести у везу њихову мелодику са говорним интонацијама језика за који је дело (опера/кантата/ ораторијум) написано. (Могу се поредити извођења опера на језику оригинала са извођењима за која је либрето препеван на други језик.) Исто се може применити на област соло песме, или на дела која су инспирисана фолклорним, говорним језиком неког народа.

Такође, ученицима се може понудити и да у виду презентација, семинарских радова, самосталних/групних предавања на одговарајућем страном језику, представе биографске податке и/или занимљивости из живота и стваралаштва композитора пореклом из различитих земаља. Осим тога, ученици могу да одређене делове из уџбеника музичке културе који користе, преводе на стране језике којима се служе, или да на српски језик преводе одабране одломке из доступних иностраних уџбеника историје музике.

Поред избора композиција за слушање, филмовање опере као и одабране ТВ емисије, пружаће ученицима ону неопходну „спону” између историјског знања и искустава које они свакодневно имају у садашњости – у свом „природном” медијском окружењу. Пожељно је омогућити ученицима одлазак на концерте и музичке представе чиме би се подстакао непосредан доживљај и емоционални одговор на музику. За организован одлазак са ученицима на концерт потребно је планирати бар 4 школска часа.

Слушање музике – избор аудио и видео снимка

Опера у романтизму

Ђ. Верди: *Хор заробљеника из опере Набуко; Квартет и арија Жена је варљива из опере Риголето; Винска песма из опере Травијата и Победнички марш из опере Аида*

Р. Вагнер: *Хор морнара из опере Холанђанин луталица; Свадебни хор из опере Лоенгрин; Кас Валкира из опере Валкире*

Ж. Бизе: *Хабанера и Арија тореадора из опере Кармен*

Ш. Гуно: *Хор војника из опере Фауст*

Л. Делиб: *одломци из балета Копелија и Силвија*

А. Адам: *одломци из балета Жизела*

Ј. Штраус: *Валцер На лепом плавом Дунаву, Увертира за оперету Слети миш*

Ж. Офенбах: *Оперета Орфеј у подземљу – Кан кан*

П. Маскањи: *Интермецо из опере Кавалерија рустикана*

Р. Леонкавало: *Пролог из опере Пајаци*

Ђ. Пучини: *Одломци из опере Боџи, Мадам Батерфлај; Тоска Развој националних школа у романтизму*

М. И. Глинка: *Увертира за оперу Руслан и Лјудмила; Одломци из опере Иван*

Сусањин; Камаринскаја

А. Бородин: *Половецке игре из опере Кнез Игор*

М. Мусоргски: *Смрт Бориса из опере Борис Годунов; Сlike с изложбе-одломци*

Н. Р. Корсаков: *Шехеразада; одломци из опере Прича о Цару Салтану – Бумбаров лет*

П. И. Чајковски: *6. Симфонија; Одломци из опере Евгеније Оњигин и балета Лабудово језеро, Крчко Ораичић и Успавана Лепотица; Клавирски концерт бе- мол; Увертира 1812.*

Б. Сметана: *Влтава, одломак из опере Продана невеста*

А. Дворжак: *Симфонија из Новог света; Словенске игре; Концерт за виолончело ха-мол*

Е. Григ: *Пер Гинт, Лирски комади, Клавирски концерт у а-молу*

Ј. Сибелиус: *Финлантија, Лабуд из Туонела, Концерт за виолину де-мол*

И. Алебнис: *Иберија, Шпанска свита, Астуриас*

Е. Гранадос: *Гојескас*

М. де Фаља: *Ноћи у шпанским вртovima, Љубав чаробнице*

Ј. Шлезингер: *Пожаревачки мари, соло-песме Спомену се мене*

К. Станковић: *Што се боре мисли моје*

Д. Јенко: *Српска химна, Увертира Косово, Оперета Врачара*

Ј. Маринковић: *Грм, Молитва, Чезња*

Ст. Ст. Мокрањац: *Одломци из Руковети, Литургије, Опела, Козар*

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичке ставове и мотивацију за учествовање у музичким активностима кроз слушање, извођење и стваралаштво. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у изражавању ученика кроз музику и у контакту са музиком. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. У смислу активности, постигнућа ученика се могу проценити на основу доприноса ученика кроз индивидуалан и групни рад, израду креативних задатака на одређену тему, рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе), кроз начин размишљања у анализи музичких дела, као и у односу на специфичне вештине.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења предмета Ликовна култура је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова сазнања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира најефикаснији начин да изрази своја опажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: Уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: Уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и продуката. Изражава се у различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: Разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**Основни ниво**

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: Испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних паноа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: Уме јасно да изрази своја запажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или

аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поређећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: Тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истражан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине на које уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	0,5 часова
Годишњи фонд часова	18,5 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик/ученица ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – користи дела различитих стилова и епоха као подстицај за стваралачки рад; – повезује појаве у уметности, уметничка дела и уметнике са друштвено-историјским приликама, географским открићима, развојем науке, новим материјалима и техникама; – тумачи на који начин различита уметничка остварења делују на чула, осећања и свест посматрача; – критички процењује податке из литературе и са интернета које користи за истраживачке и пројектне задатке; – пише кратке ликовне критике о уметничким делима, изложбама или стваралаштву уметника употребљавајући стручне изразе; – планира, сам или у сарадњи са другима, посете музејима који чувају значајна уметничка дела; – извештава о посети или учешћу у уметничким дешавањима у окружењу, алтернативним просторима или институцијама културе; – износи аргументе о томе како уметничка баштина и савремена дешавања у култури формирају лични и друштвени идентитет и доприносе друштвено-економском напретку; – пружи повратну информацију о темама које га/је највише мотивишу за учење и стваралачки рад. 	<p>БАРОК И РОКОКО</p> <p>Светлост, сенка и валер (светлина). Контраст. Барок. Рококо. Теме и мотиви. Тековине барока и рококоа у савременом свету.</p> <p>УМЕТНОСТ 19. ВЕКА</p> <p>Стилови и правци. Нове теме и мотиви. Водећи уметници и њихова дела. Нове појаве у архитектури. Фотографија. Плакат и дизајн. Стрип.</p> <p>КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКА БАШТИНА</p> <p>Неговање уметничке баштине и одрживи развој. Установе културе, манифестације и алтернативни простори. Уметничко наслеђе и дешавања у култури као ресурси за развој туризма.</p>

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА**

Програм наставе и учења Ликовне културе намењен је ученицима са посебним способностима за језике и прилагођен је датом плану наставе и учења.

Визуелна уметност (ликовне уметности, примењене уметности и дизајн) је блиско повезана са природом и друштвом. Током праисторије и историје имала је различите улоге, а у савременом свету има већи значај и све комплекснију улогу захваљујући потенцијалу да утиче на појединце и друштво и доприноси решавању актуелних проблема савременог друштва. Из тог разлога, основна идеја која повезује све теме, кључне појмове и садржаје програма Ликовне културе је однос визуелне уметности, културе и

друштва у различитим епохама и контекстима уз поређење са улогом уметности у савременом друштву и животу ученика, где је то могуће.

Треба имати у виду и то да је нови приступ настави и учењу фокусиран на развој компетенција ученика и да је приликом планирања наставе и активности ученика неопходно пажљиво промислити на који начин и у којој мери одабрани садржаји, наставне методе и активности ученика доприносе развијању кључних, међупредметних и предметних компетенција.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи учења за крај разреда који се достижу постепено, учењем и стварањем током целе школске године. На основу једног исхода могуће је осмислити више

разноврсних задатака/активности. Такође, пажљиво осмишљен задатак/активност обједињује више исхода. Исходи су смернице за развој компетенција и достижни су за сваког ученика. У другој колони су дати називи тематских целина и кључни појмови садржаја програма који указују на неизоставне садржаје.

Програмска концепција и исходи учења осмишљени су у складу са Финковом таксономијом смисленог учења прилагођеној настави и учењу Ликовне културе, а која обухвата следеће области учења: Разумевање и памћење (кључних појмова, података, уметничких дела, концепата, процеса...); Примена знања (решавање проблема, стваралачки рад, критичко процењивање информација, примена у свакодневним ситуацијама, рад са подацима, вештине...); Повезивање (појмова, садржаја, идеја, људи, дела, догађаја, феномена...); Хумана димензија (однос према себи, однос према другима, однос према наслеђу, однос према окружењу...); Мотивација (развијање нових интересовања, емоција, радозналости, вредности...); Метакогниција (учење како се учи, самосталност у учењу, свест о сопственим способностима и ограничењима, свест о стваралачким процесима и начину развијања иновативних идеја...). Таксономије нису прописане и наставник може да користи неку другу таксономију која му више одговара за планирање наставе и учења, али је важно водити рачуна о томе да настава и активности ученика не буду усмерени само на знања, а да се занемари целивита развој ученика. Посебно је потребно посветити већу пажњу метакогницији, научити ученике како да проналазе мотивацију за учење и подстицај за стварање, како да ефикасно уче, истражују и стварају за краће време..., да би могли да достигну свој максимум без непотребног преоптерећивања.

Потребно је да наставник заинтересује ученике да се непосредно упознају са уметничким делима која баштине музеји и самостално прате текуће изложбе у граду како би развијали навике посећивања и коришћења услуга институција културе; подстиче ученике да изражавају своје ставове о уметничким делима, стваралаштву уметника и изложбама кроз кратке ликовне критике употребљавајући стручне изразе; усмерава ученике да развијају одговоран однос према културном наслеђу.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У овом делу програма дати су предлози за остваривање наставе, понуђени као помоћ наставнику, а од наставника се очекује да и сам испољи креативност приликом избора садржаја, наставних метода и поступака и осмишљавања задатака и активности ученика.

БАРОК И РОКОКО

Тематску целину је потребно започети уводом у програм и начин рада, као и подсећањем на светлост као услов опажања, на приказивање светлости и сенке у уметничким делима, на ликовни елемент *валер* (светлину) и принцип компоновања *контраст*, уз очигледне визуелне примере. Ови садржаји из теорије обликовања (теорије форме) су важни за учење о уметничким делима, али и за примену у стваралачком раду. Предлог је да наставник зада домаћи задатак, тако што ће јасно поставити ликовни проблем који ученици треба да реше: примена валера и/или контраста за постизање одабраног или договореног утиска (драматичност, кретање, спокој, раздраганост, меланхолија...). Ученици могу да обликују један ликовни рад одабраном традиционалном цртачком или сликарском техником или да креирају фотографије. Радове је могуће анализирати на следећем часу у школи или, ради ефикасности, фотографисати/скенирати и поставити на онлајн платформу за учење, где ученици могу да поставе коментаре. Уколико се омогући постављање коментара, наставник треба да одреди правила коментарисања. На пример, да се коментари односе само на решење ликовног проблема, да је конструкција реченице правилна и јасна, да се правилно користе основни стручни термини...

Основне информације о уметности барока и рококоа које наставник припрема су: појава, трајање и препознатљиве одлике стила; водећи уметници и најзначајнија остварења; утицај средњовековне традиције на барок у Србији; места где се могу виде-

ти најзначајнија остварења уметности и архитектуре барока и рококоа (градови, музеји, цркве, манастири, стамбене грађевине). Наставник може да припреми презентацију и да је унапред постави на интернет платформу за учење, како би ученици дошли припремљени на час, на коме би се размењивали утисци и договорили истраживачки задаци. Могуће теме које ученици могу да истраже (индивидуално или у тиму) и презентују у договореној форми су: барок у одабраним европским земљама; теме и мотиви у сликарству и скулптури; одлике дизајна ентеријера и намештаја; план града и архитектура; сличности и разлике између визуелне уметности, музичке уметности и књижевности барока; светлост и сенка у уметности барока и рококоа; утицај барокне на савремену архитектуру у Европи и Србији; сличности и разлике барока и рококоа; рококо орнаментика у дизајну ентеријера; анализа одлика рококоа у архитектури; модни стилови током барока и рококоа и њихове тековине у савременим модним трендовима...

Теме за истраживање је потребно одабрати или договорити тако да подстичу интересовање ученика за визуелну уметност, омогућавају доживљавање уметничких дела, разумевање промена у друштву које су утицале на промене у уметности, препознавање одлика стила и уочавање утицаја стилова на савремену уметност, дизајн и архитектуру. Како би се то постигло у оквиру датог фонда, предлог је да ученици унапред размењују презентације/писане радове, а да се часови у школи посвете анализирању резултата истраживања и дискусији.

УМЕТНОСТ 19. ВЕКА

За ову тематску целину је потребно издвојити највише часова, јер обухвата велики број праваца и стилова који имају своје следбенике и данас, промене условљене развојем технологије и велики број значајних уметника, уметничких дела и архитектонских остварења. Предлог је да се ученици поделе у тимове који ће урадити истраживање одређене теме и презентовати га на часу. Наставник треба да подстиче ученике да примењују у истраживачком раду и приликом презентације савремену методологију историје уметности, како би развијали компетенције неопходне за наставак школовања у области друштвено-хуманистичких наука. Креативни рад у овој области обухвата осмишљавање поставке тематске изложбе, при чему је најважније да ученик самостално одабере уметничка дела за изложбу и аргументовано образложи свој избор, док изложба може и не мора да се реализује. Изложбу (репродукција) је могуће реализовати у школском холу или обликовати у апликативном програму. Овај пројектни задатак је опциони, намењен само посебно заинтересованим ученицима.

Предлог је да наставник припреми кратку презентацију о историји фотографије, плаката и стрипа, а која садржи и кључне податке о свакој форми. На пример, о плановима у композицији фотографије, о разликама дизајнирања плаката који садржи само текст и плаката који садржи и слику и текст, о структури стрипа (кадар, трака, табла) и начину читања кадрова (догађаје између два кадра замишља читалац, поједини кадрови не садрже текст...). Заинтересовани ученици могу код куће да припреме ликовне радове у одабраној форми и договореном року. Потребно је имати у виду и то да је за стрип који има више од четири кадра и садржи сложене цртеже потребно више времена и за креирање и за презентацију.

КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКА БАШТИНА

Садржаји ове тематске целине се односе на тековине уметности од барока до 19. века у савременом свету, њихов утицај на савремено стваралаштво, значај за национални идентитет и културни туризам. Неизоставни садржаји су и праћење онлајн и/или посете актуелним дешавањима у култури и визуелној уметности како би ученици развијали навику да дају свој допринос развоју друштва, као публика или активни учесници.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање наставе и учења треба да се врши у складу са препорукама о праћењу и вредновању које су дате у

Општем упутству за остваривање програма наставе и учења обавезних предмета и Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању.

Наставник одређује елементе за процењивање напретка и оцењивање постигнућа у складу са задацима/активностима ученика које је планирао. Неопходно је да наставник постави јасне критеријуме и да редовно информисе ученике о циљевима часа/задатка/активности и о томе шта се од њих очекује.

Препоручени елементи за праћење напредовања ученика су:

- 1) Разумевање (појмова, процеса, концепта, контекста, садржаја уметничког дела);
- 2) Комуникација и презентација (визуелно, писано и вербално изражавање);
- 3) Развијање креативних идеја;
- 4) Селектовање и организација података;
- 5) Партиципација и сарадња...

Препоручује се да наставник комбинује технике процењивања и оцењивања.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогији. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички

језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.</p> <p>2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2.МА.1.1.3. Примењује правила заокруживања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.</p> <p>2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.</p> <p>2.МА.1.1.7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.</p> <p>2.МА.1.2.1. Разуме концепте подударности и сличности геометријских објеката, симетрије, translације и ротације у равни.</p> <p>2.МА.1.2.2. Израчунава и процењује растојања, обиме и површине геометријских фигура у равни користећи формуле.</p> <p>2.МА.1.2.3. Израчунава и процењује површине и запремине геометријских тела у простору, користећи формуле.</p> <p>2.МА.1.2.4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.</p> <p>2.МА.1.2.5. Препознаје криве другог реда.</p> <p>2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2.МА.1.3.1. Препознаје правилност у низу података (аритметички и геометријски низ...), израчунава чланове који недостају, као и суму коначног броја чланова низа.</p> <p>2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2.МА.1.4.6. Примењује основна математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука.</p> <p>2.МА.2.1.8. Решава проблеме који се свode на системе линеарних једначина са највише три непознате.</p> <p>2.МА.2.2.1. Решава проблеме и доноси закључке користећи основна геометријска тврђења, метричка својства и распоред геометријских објеката.</p> <p>2.МА.2.2.2. Уочава равне пресеке геометријских фигура у простору и рачуна њихову површину.</p> <p>2.МА.2.2.3. Решава једноставне проблеме користећи једначину праве и криве другог реда.</p> <p>2.МА.2.3.1. Решава проблеме користећи својства аритметичког и геометријског низа, примењује математичку индукцију и израз за суму бесконачног геометријског низа у једноставним случајевима.</p> <p>2.МА.2.4.6. Примењује математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука.</p>	<p>– израчуна површину и запремину праве призме, пирамиде и зарубљене пирамиде и примени их у једноставним ситуацијама;</p> <p>– израчуна површину и запремину правог ваљка, праве купе, зарубљене праве купе и лопте, и примени их у једноставним ситуацијама;</p> <p>– уочава равне пресеке тела и израчуна њихову површину;</p> <p>– примени Гаусов поступак за решавање система линеарних једначина;</p> <p>– реши једноставан проблем који се свode на систем линеарних једначина;</p> <p>– реши једноставне проблеме међусобних односа тачака и правих у координатној равни;</p> <p>– реши једноставне проблеме користећи једначине праве и кривих другог реда;</p> <p>– примени услов додира и одреди једначину тангенте криве другог реда;</p> <p>– примени аритметички и геометријски низ у једноставним ситуацијама;</p> <p>– анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења;</p> <p>– користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.</p>	<p>ПОЛИЕДРИ Угао праве према равни. Диједар. Полиедар. Површина и запремина полиедра (посебно праве призме, пирамиде и зарубљене пирамиде). Равни пресеци призме и пирамиде.</p> <p>ОБРТНА ТЕЛА Прав ваљак, права купа, зарубљена права купа и њихове површине и запремине. Сфера и лопта. Површина сфере и запремина лопте.</p> <p>СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА Системи линеарних једначина са две и три непознате. Гаусов поступак.</p> <p>АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА У РАВНИ Растојање двеју тачака. Разни облици једначине праве, угао између две праве. Криве линије другог реда (кружница, елипса, хипербола и парабола). Однос праве и криве другог реда.</p> <p>НИЗОВИ Основни појмови о низовима. Аритметички и геометријски низ.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми математике за претходне разреде, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја

часова предмета и неопходности континуираног стицања и повећавања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и инфор-

мацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Полиедри (15)

Обртна тела (12)

Системи линеарних једначина (4)

Аналитичка геометрија у равни (27)

Низови (8)

Напомена: За реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединих исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полиедри

Ученици већ поседују знања о израчунавању површина једноставних равних фигура, те би их на почетку области требало на то, као и на дефиниције тригонометријских функција и синусну и косинусну теорему, подсетити.

Затим треба обратити дефиницију угла праве према равни и посебно услов нормалности праве и равни. Дефинисати диједар и нагибни угао диједра (пре свега због нагибних углова бочних страна пирамиде према равни основе) и увести појам полиедра. При избору задатака и примера за рад треба водити рачуна да то буду једноставнији задаци прилагођени овом програму. При обради равних пресека призме и пирамиде посматрати само дијагоналне пресеке и пресеке паралелне равни основе.

Обртна тела

Описати настањак обртних (ротационих) тела ротацијом неке равне фигуре око дате праве. Обрадити обртна тела: ваљак, купу, зарубљену праву купу и извести формуле за њихове површине и запремине у складу са исходима за овај програм.

Увести појам сфере и лопте и навести формуле за површину сфере и запремину лопте.

Обрадити једноставније примере и задатке о обртним телима у складу са програмом и исходима.

Ученицима би требало предочити да се својства полиедара и обртних тела користе у пракси, астрономији, географији, физици, хемији итд. Посебну пажњу треба посветити развијању апстрактног мишљења и просторних представа, чему у извесној мери може допринети позивање на очигледност, коришћење динамичких софтвера и правилно скицирање просторних фигура.

Системи линеарних једначина

Код решавања система подсетити се прво система 2×2 , методе замене и методе елиминације. Исте методе размотрити код система 3×3 и надовезати на то Гаусов алгоритам. Нагласити алгоритамску природу поступка, али обратити и пажњу на случајеве одступања од алгоритма које убрзавају решавање (на пример, за елиминацију бирамо ону променљиву код које је коефицијент 1, или делимо једначину заједничким делитељем свих коефицијената). Размотрити уз примере све могуће исходе алгоритма: случајеве несагласног, неодређеног и одређеног система.

Аналитичка геометрија у равни

Основни циљ увођења аналитичке геометрије је повезивање алгебарских и геометријских садржаја. Ученици првенствено треба добро да упознају Декартов правоугли координатни систем и приступ геометрији помоћу координата. Неопходно је да ученици повежу линеарну једначину са две непознате са једначином праве у координатном систему и да упознају општи (имплицитни), експлицитни и сегментни облик једначине праве. Кроз задатке ученици треба да увежбају и формулу за једначину праве кроз две дате тачке. При извођењу формула за одређивање величине угла између две праве, специјално услова за паралелност, односно нормалност правих, искористити знања из тригонометрије.

Криве другог реда (кружницу, елипсу, хиперболу и параболу) треба дефинисати као геометријска места тачака у равни са одређеним својствима. Осим кружнице, остале криве разматрати само у централном положају. Код одређивања међусобног односа праве и криве другог реда, користити знања о квадратним једначинама. Посебно обратити пажњу на случај када права додирује криву (услов додира).

Низови

Појам низа увести као пресликавања скупа природних бројева у скуп реалних бројева уз одговарајуће графичке интерпретације. Посебно увести аритметички низ и геометријски низ указујући на специфичности разлике, односно количника. Извести формуле за везу n -тог члана низа и збира првих n чланова низа са улазним подацима (први члан и разлика, односно количник). Сврху увођења аритметичког и геометријског низа приказати једноставнијим примерима примене. Обновити прост и обрадити сложен каматни рачун.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ОСНОВИ ПРЕВОЂЕЊА

Смер: живи језици

Циљ учења предмета Основи превођења јесте развијање елементарних теоријских сазнања и практичних вештина из области интеркултурног посредовања, писменог и усменог превођења у формалном и неформалном контексту.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

ИСХОДИ	Кључни појмови садржаја програма
По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	
<ul style="list-style-type: none"> – разуме појам и процес медијације и превођења у историјском развоју и савременом контексту; – разуме кључне појмове у вези са медијацијом и превођењем; – користи основне преводилачке технике и поступке; – користи основне преводилачке алате (једнојезичне и двојезичне речнике, конвенционалне и дигиталне речнике, правописне приручнике и сл.); – описује, интерпретира, сажима, преобликује и презентује основне врсте једноставнијих конвенционалних и мултимедијалних текстова у усменој и писаној медијацији и/или превођењу; – примењује једноставније стратегије кључних фаза селектовања и структурисања информација у циљу усмене и писане медијације; – уочава сличности и разлике у начину поимања језичких садржаја и појмова у језичким системима које познаје; – посредује у једноставнијој неформалној и формалној усменој интеракцији, уз уважавање различитих, културно условљених вредности и ставова, као и индивидуалних различитости; – преводи једноставније интегралне текстове или фрагменте различитих врста писаних текстова (књижевни текстови, есејистички текстови, новински чланци, публицистика, научно-популарни текстови, информативни текстови, нпр. упутства, обавештења, огласи и сл.); – преводи једноставније књижевне текстове свих жанрова и пореди различите поступке и креативна решења; – препознаје и уважава културно условљене вредности и ставове приликом преводилачког процеса; – примењује основне принципе симултаног и консекутивног превођења уз помоћ техничке опреме за традиционално и онлајн усмено превођење; – консекутивно преводи мање захтевна неформална и полуформална излагања на познате теме; – примењује основне принципе филмског и телевизијског превођења и разликује њихове врсте; – титлује одломке из филмова или краћих видео-записа; – примењује компензационе стратегије обликовања текста у случајевима када се фонетски, морфолошки, синтактички и лексички елементи разликују у полазном и циљном језику; – интегрише лингвистичка и екстралингвистичка знања развијена у оквиру наставе других предмета; – користи ИКТ ради приступа виртуелним библиотекама. 	<ul style="list-style-type: none"> – Превођење као комуникацијски чин – Природа превођења – Историјски развој превођења – Друштвена улога превођења – Преводилац као одлучујући чинилац у поступку превођења – Превођење као истраживачки и стваралачки поступак – Културна условљеност превођења – Интеркултурно посредовање – Превођење и невербална комуникација – Појам науке о превођењу, теорије превођења, преводилачки поступак, методе и технике превођења – Појам еквиваленције – Облици и врсте превођења – Помоћна средства у превођењу – Функције различитих врста речника у превођењу – Специфични проблеми различитих врста превођења; – Дословни и слободни превод – Жанровски разноврсни текстови; – Етикеција у превођењу (правила језичког понашања (говорне формуле поздрављања, питања, молбе, захваљивања и сл, обраћање на „ти” односно „Ви”, избор имена, презимена или надимка, форме обраћања и др); екстралингвистички фактори који утичу на етикецију (узраст учесника у комуникацији, социјални статус, карактер односа учесника у комуникацији (службени, неслужбени, другарски и сл.); време и место комуникације и сл.; културне специфичности језичких заједница; – Вишејезичност и плурикултурност – Превођење и контрастивна анализа – Адаптација – Позајмљенице – Повратни превод – Калкирање – Трансформације: пермутација, замена (морфолошка, односно, транспозиција, лексичка, конкретизација, генерализација, еуфемизам, појачавање, синтаксична замена), одузимање, изостављање, додавање – Антонимијски превод – Описни превод – Компензација – Превођење дефиницијом – Превођење аналогијом – Парафраза – Превођење и нивои језичке структуре – Фонолошки ниво превода (фонолошки критеријуми за писање преузетих речи) – Графолошко-ортографски ниво превода (контрастивне разлике у писању слова и знакова, транслитерација и транскрипција, трансфонемизација) – Лексички ниво превода (лажни парови, интернационализми, прави парови са различитим значењем и лажни парови са различитим значењем, измишљени парови, колокације, пословице и фразе, позајмљенице, неологизми, превођење скраћеница и акронима) – Граматички ниво превода (превођење предлога и предлошко-падежних конструкција, слагање времена, ред речи у реченици, транспозиција реченичних делова)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи циљ наставе предмета Основи превођења јесте развијање компетенције за интеркултурно посредовање и медијацију, вишејезичне компетенције, као и елементарних теоријских знања и практичних вештина из области усменог и писаног превођења у неформалном и формалном контексту. Савремена настава предмета претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика и треба да допринесе развоју преводилачке способности, стваралачког и истраживачког духа који ће омогу-

ћити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине, овладавање општим и међупредметним компетенцијама, као и разумевање културолошког контекста као неопходног услова за квалитетно превођење. Активностима медијације и превођења ученик развија грађанске компетенције и компетенције културне свести и изражавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава предмета основи превођења уско је повезана са наставом првог страног језика, будући да садржаји програма обухватају основне појмове из теорије превођења и посебно технике превођења. Да би се остварили постављени циљеви и задаци, настава

се састоји из теоријског и практичног дела. Имајући то у виду, у настави овог предмета осим лингвистичких, у пуној мери морају бити заступљени и цивилизацијски, културни, књижевни и научнотехнички садржаји.

Организација наставе

Настава основа превођења одвија се у одељењу од 24 ученика. Наставник организује, води и координира наставни процес у којем је од пресудног значаја активност ученика на оспособљавању за самостални рад.

Програмом предвиђен број часова за остваривање циљева и задатака овог предмета треба распоредити тако да се за усвајање теоријског дела употреби 40% времена, а за развијање практичних знања 60%.

У току наставног процеса ученици се оспособљавају за различите врсте превођења, са посебним фокусом на писмено превођење.

Стечена теоријска знања из технике превођења ученици примењују преводећи са страног на матерњи језик и обрнуто. Наставник настоји да осигура равномерну заступљеност оба смера превођења.

Приликом превођења књижевних текстова, наставник инсистира на коректности превода прозног и драмског текста, а препев детаљније обрађује само са посебно за то даровитим ученицима. Рад на књижевним текстовима и анализа различитих преводилачких решења додатно развија естетски сензибилитет код ученика.

Будући да је превођење неодвојиво од интеркултурног посредовања, саставни део предмета чини истраживање различитих културних аспеката заједница које представљају полазни, односно циљни језик. У том смислу се подразумева рад на аутентичном текстуалном и мултимедијалном материјалу, као и индивидуални и тимски пројекти уз примену ИКТ-а, чији је циљ анализа различитих културних феномена. Оваквим истраживачким приступом се развија културна осетљивост ученика, али и самосталност и спремност за целоживотни развој.

У циљу постизања веће мотивације за рад, саставни део наставе чине и разни видови сарадње са одговарајућим институцијама у граду: присуствовање предавањима и трибинама у организацији Удружења преводилаца, гостовање ученика у центрима за обуку за консекутивно и симултано превођење, разговори са истакнутим преводиоцима, учешће ученика у различитим преводилачким радионицама итд.

Саставни део наставног процеса су и честе усмене и писане вежбе превођења. Оне представљају илустрацију одређеног преводилачког поступка и по правилу су кратке и разноврсне. Дужи писмени преводи раде се у виду домаћег задатка, а коректност превода се проверава на часу. Ученици се у раду упућују на стално коришћење различитих врста речника. Уколико је могуће и технички изводљиво, ученици би требало да се опробају у превођењу мултимедијалних и аудиомедијалних текстова, нпр. превођење краћег видео клипа уз коришћење одговарајућег софтвера.

Поред наставних садржаја у оквиру самог предмета, треба подстицати ученике да учествују у пројектима на нивоу школе, а и шире. Њима би било обухваћено, нпр. превођење различитих текстова (ауторски прозни и поетски радови ученика, или преузетих текстови који су релевантни за тему пројекта) на друге језике који се уче у школи, и то у оба правца.

Наставни материјал

У циљу успешнијег остваривања постављених циљева и задатака, у настави се користи аутентични материјал (штампа, аудио и видео материјал). Аудио и видео материјал користи се за илустрацију и усвајање техника консекутивног и симултаног превођења.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите зајед-

нице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (као у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажамање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети дијагностичком проценом, на основу које ће наставник лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Превођење је креативни чан, па је тако важно код ученика подстицати континуирани труд на проналажењу различитих више или мање успешних решења у преводу. Грешке у преводу имају дидактичку улогу, оне представљају предмет анализе и средство за унапређење преводилачке компетенције. Приликом вредновања превода је стога неопходно развити критеријум који ће уважити и подстицати примену различитих преводилачких стратегија.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде два писмена задатка, по један у сваком полугодишту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену стечених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

ОСНОВИ ПРЕВОЂЕЊА

Смер: Класични језици

Циљ учења предмета Основи превођења је оспособљавање ученика да самостално, уз употребу речника и одговарајуће помоћне литературе, писмено и усмено преводе одломке из дела класичних грчких и римских писаца.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

ИСХОДИ	Кључни појмови садржаја програма
По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	
<ul style="list-style-type: none"> – анализира и тумачи текст; – уочи значај контекста за правилно превођење; – решава проблем анахроничности текста; – разуме појам и процес превођења у историјском развоју и савременом контексту; – разуме кључне појмове у вези са превођењем; – користи основне преводилачке технике и поступке; – користи основне преводилачке алате (једнојезичне и двојезичне речнике, конвенционалне и дигиталне речнике, правописне приручнике и сл.) – уочава сличности и разлике у начину поимања језичких садржаја и концепата у језичким системима које познаје; – посредује у једноставнијој неформалној и формалној усменој интеракцији, уз уважавање различитих, културно условљених вредности и ставова, као и индивидуалних различитости; – преводи једноставније интегралне текстове или фрагменте различитих врста писаних текстова (књижевни текстови, есејистички текстови) – преводи једноставније књижевне текстове свих жанрова и пореди различите поступке и креативна решења; – препознаје и уважава културно условљене вредности и ставове приликом преводилачког процеса; – консекутивно преводи мање захтевна неформална и полуформална излагања на познате теме; – примењује компензационе стратегије обликовања текста у случајевима када се фонетски, морфолошки, синтактички и лексички елементи разликују у полазном и циљном језику; – интегрише лингвистичка и екстралингвистичка знања развијена у оквиру наставе других предмета; – користи ИКТ ради приступа виртуелним библиотекама. 	<ul style="list-style-type: none"> – Превођење као комуникацијски чин – Природа превођења – Историјски развој превођења – Друштвена улога превођења – Преводилац као одлучујући чинилац у поступку превођења – Превођење као истраживачки и стваралачки поступак – Културна условљеност превођења – Интеркултурно посредовање – Појам науке о превођењу, теорије превођења, преводилачки поступак, методе и технике превођења – Појам еквиваленције – Облици и врсте превођења – Помоћна средства у превођењу – Употреба различитих врста речника у превођењу – Специфични проблеми различитих врста превођења; – Дословни и слободни превод – Жанровски разноврсни изворни и адаптирани текстови – Сентенце – Вишејезичност и плурикултурност – Превођење и контрастивна анализа – Адаптација – Позајмљенице – Повратни превод – Трансформације: пермутација, замена (морфолошка, односно, транспозиција, лексичка, конкретизација, генерализација, еуфемизам, појачавање, синтаксична замена) одузимање, изостављање, додавање – Антонимијски превод – Описни превод – Компензација – Превођење дефиницијом – Превођење аналогијом – Парафраза – Превођење и нивои језичке структуре – Фонолошки ниво превода (фонолошки критеријуми за писање преузетих речи) – Графолошко-ортографски ниво превода (контрастивне разлике у писању слова и знакова, транслитерација и транскрипција, трансфонемизација) – Лексички ниво превода (лажни парови, интернационализми, прави парови са различитим значењем и лажни парови са различитим значењем, измишљени парови, колокације, пословице и фразе, позајмљенице, неологизми, превођење скраћеница и акронима) – Граматички ниво превода (превођење предлога и предлошко-падежних конструкција, слагање времена, ред речи у реченици, транспозиција реченичних делова)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи циљ наставе предмета Основи превођења јесте развијање елементарних теоријских знања и комуникативних компетенција из области писменог и усменог превођења у формалном и неформалном контексту. Савремена настава предмета претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика и треба да допринесе развоју преводачке способности, стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине, овладавање општим и међупредметним компетенцијама, као и разумевање културолошког контекста као неопходног услова за квалитетно превођење. Настава предмета Основи превођења уско је повезана са наставом латинског и класичног грчког језика, стога је пожељно да предметни професори ускладе избор текстова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник организује, води и координира наставни процес у којем је од пресудног значаја активност ученика на оспособљавању за самостални рад. У току наставног процеса ученици се оспособљавају за различите врсте превођења, са посебним фокусом на писмено превођење.

На почетку највећу пажњу треба посветити употреби речника. Упутно је да ученици најпре са наставником читају унапред одабране одреднице, а тек потом да на часу користе речник самостално. Важно је нагласити ученицима да је потребно да најпре разумеју текст, а да га потом преводe.

Пожељно је да текстови у што већем броју буду прозни и неопходно их је дидактички опремити граматичким објашњењима и коментарима из области књижевности, историје, митологије итд. При обрађивању поезије не треба инсистирати на метричком превођењу, осим у случају да постоји веће интересовање ученика за то.

Међу вежбама треба да се нађу вежбе антонимије и синонимије, као и вежбе изналажења алтернативних израза, како у класичном тако и у матерњем језику.

Сентенце/изреке је препоручљиво користити као упечатљиве примере фразеолошких и концепцијских сличности и разлика.

Како је пожељно ученицима дати и примере посебно успешних превода на матерњи језик, препорука је да се повремено користе постојећи књижевни преводи грчких и римских писаца. Такође, значајну помоћ могу представљати и нарочито успешни преводи са модерних страних језика које ученици знају.

У циљу постизања веће мотивације за рад, саставни део наставе чине и разни видови сарадње са одговарајућим институцијама у граду: присуствовање предавањима и трибинама, разговори са истакнутим преводацима, учешће ученика у различитим преводачким радионицама, посете библиотекама итд.

Саставни део наставног процеса су и честе усмене и писмене вежбе превођења. Оне представљају илустрацију одређеног преводачког поступка и по правилу су кратке и разноврсне. Дужи писмени преводи раде се у виду домаћег задатка, а коректност превода се проверава на часу. Ученици се у раду упућују на стално коришћење различитих врста речника.

Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност а не као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационог технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети дијагностичком проценом, на основу које ће наставник лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

У току школске године ученици раде два писмена задатка, по један у сваком полугодишту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену стечених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и краћи контролни задаци.

УСТАВ И ПРАВА ГРАЂАНА

Циљ учења предмета Устав и права грађана јесте да, кроз овладавање основним појмовима, теоријама и принципима уставности и законитости, ученици стекну елементарну правну и политичку културу и развијају критичко и конструктивно промишљање о односу појединца, друштва и институција, што ће им омогућити да боље разумеју сложеност и разноврсност функционисања демократског друштва на локалном, националном и глобалном нивоу, унапређују знања о људским и грађанским правима и демократском уређењу, као и да развијају вештине и усвајају ставове неопходне за одговорно и успешно учешће у јавном животу.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Наставом и учењем предмета Устав и права грађана ученик ће: развити способност за разумевање и критичко просуђивање релевантних појмова, устава, закона, других правних феномена; стећи општи увид у уређење Републике Србије и рад политичких институција; унапредити вештину комуникације и развијати сопствени идентитет и поштовати идентитет другог; развијати правну и политичку културу и културу аргументованог дијалога; усвојити вредности на којима се заснивају људска права и демократско друштво; располагати функционалним знањима неопходним за демократску оријентацију и активно и одговорно учешће у савременом демократском друштву.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Наставом и учењем предмета Устав и права грађана ученик: стиче знање о основним појмовима из области уставног права и закона, као и о могућностима учешћа грађана у политичком процесу, тј. у вршењу власти и политичком животу уопште – почев од политичког организовања, избора, гласања, референдума итд; развија способност да објективно анализира и вреднује друштвене догађаје и појаве и делује у духу поштовања демократских вредности; показује спремност да разуме сложеност живота у мултикултуралној заједници и потребу узajамног уважавања и поштовања различитости; критички процењује и усваја информације из различитих извора релевантних за живот у демократском друштву; користи одговарајуће технике за извођење једноставних истраживања; култивише и унапређује однос према владавини права и правној држави; уочава и процењује облике и изворе политичке и социјалне манипулације; унапређује способност исказивања сопственог става уз коришћење аргумената; понаша се у складу са хуманистичким вредностима и показује одговорност за сопствене изборе и акције; препознаје друштвене проблеме у свом окружењу и узима учешће у животу заједнице.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	37 часова

ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	
<ul style="list-style-type: none"> – користи правилно, у усменом и писаном излагању, основне појмове уставности и законитости; – дефинише појмове највиших органа државне власти и разликује њихове надлежности; – опише појмове права, устава, закона, политике, моћи, државе и издвоји главне типове политичких актера и поредака; – залаже се за поштовање принципа уставности и законитости; – препозна врсте судова у Републици Србији и њихову улогу; – вреднује институционална решења важећег правног поретка; – анализира и критички процењује облике непосредне демократије; – објасни појам суверенитета и на конкретним примерима укаже на улогу грађана и начине остваривања народног суверенитета; – тумачи сврху и деловање политичких партија, политичких покрета и организација цивилног друштва; – користи Уставом гарантована права и слободу и испуњава своје Уставом предвиђене обавезе; – промовише идеје владавине права и социјалне правде; – исказује активни став у поштовању и заштити људских права; – критички анализира достигнућа и мањковости демократије и изводи закључак о важности владавине права и правне државе; – процењује важност међународних организација за развој демократских односа и очување мира у свету; – уважава индивидуалне, друштвене и културне различитости; – повеже појам и функције идеологија са конкретним примерима, изводећи закључке о могућим последицама манипулације; – образлаже, на примерима, сложеност живота у мултикултуралној заједници и потребу узajамног уважавања и поштовања различитости; – наведе карактеристична обележја развоја српске уставности; – разликује и објасни појмове аутономије и локалне самоуправе; – наведе основне функције локалне самоуправе; – примењује основну методологију у једноставном истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – учествује у активностима усмереним на заштиту Уставом гарантованих права и слобода. 	<p>УСТАВ И ПРАВНА ДРЖАВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ Обележја Устава Републике Србије од 2006. Принцип уставности и законитости Устав као јемство слободе Уставни суд Судови у Републици Србији</p> <p>ДЕМОКРАТИЈА И МЕХАНИЗМИ ВЛАСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ Сувереност народа и сувереност грађана Облици непосредне демократије Вишестраначки систем Избори Највиши органи државне власти у Републици Србији (Народна скупштина, Влада, председник Републике)</p> <p>ГРАЂАНИН И ЊЕГОВА ПРАВА И СЛОБОДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ Лична права Политичка права Економска и социјална права Права припадника националних мањина Заштита уставом гарантованих права и слобода</p> <p>ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ И ТЕРИТОРИЈАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ Уставна историја Србије Територијална аутономија у Републици Србији Локална самоуправа у Републици Србији</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Устав и права грађана изучава се у трећем разреду гимназије, када већина ученика стиче право гласа и када у већој мери постају свесни како држава функционише. Ученици у том периоду већ поседују извесно предзнање о грађанским правима и обавезама и све више промишљају о односу појединца, друштва и институција. Зато је важно планирати и остваривати наставу и учење овог предмета тако да се уважавају, како садашње тако и будуће, потребе ученика као грађанина, који треба одговорно и успешно да учествује у јавном животу.

Оствареност циља предмета и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно компетенције за целоживотно учење, комуникацију, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према друштвеној и природној околини, као и да ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном животу.

Кључни појмови садржаја предмета дати су у оквиру четири теме, а исходи се односе на целину програма. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност, јер су сви од значаја за постижање циља предмета и развој компетенција. Исходи су међусобно повезани и остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика

тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави – захваљујући знањима, вештинама и ставовима које је градио и развијао током једне године наставе и учења предмета Устав и права грађана. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења током целе школске године.

С дидактичког становишта, настава и учење предмета Устав и права грађана треба да истовремено задовоље неколико циљева.

То су:

- когнитивни циљеве – стицање знања о значају уставности и законитости као историјског, цивилизацијског достигнућа у процесу демократизације власти и ограничавања бирократске и апсолутистичке тенденције у развоју државе и, у оквиру тога, упознавање са уставним уређењем Републике Србије;

- формативни циљеве – развијање мисаоних и изражајних способности ученика, употреба појмова, категорија, дефиниција, синтетизовање идеја;

- васпитни циљеве – развијање уверења и понашања примерених за укључивање у јавни живот, подстицање индивидуалности, критичности и толерантности, као основних вредности демократске културе, развијања свести о цивилизацијским, друштвеним и социјалним проблемима.

Пуно остварење програма реализује се у корелацији са другим обавезним предметима и изборним програмима, као и укљу-

чивањем ученика у различите ваннаставне активности, посебно у рад ученичког парламента. Остваривање тема треба да буде усмерено тако да ученици успешно повезују своја знања из других предметних области, као и са ваншколским искуством. На тај начин знања постају функционална, јер се ефикасније усвајају и трајно задржавају.

Како је главна карактеристика наставе усмерене на развој компетенција фокусираност на учење које резултира мерљивим и проверљивим резултатима у виду знања, вештина и ставова, то значи да ученик треба да учи:

– смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

– проблемски: самосталним и сарадничким прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема; предузимањем акције да се проблем реши;

– дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

– критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за наставак школовања и за активно учествовање у јавном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да су знања нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане. У табели која следи дат је приказ како се односити према знањима и који захтеви воде ка развоју вештина.

Вештине	Примери захтева које наставник може поставити ученицима ради развоја вештина
Употреба знања	<ul style="list-style-type: none"> • Искористите у новој ситуацији • Примените знања у ситуацији из свог живота • Покажите на новом примеру • Примените научно тако да предвидите последице • Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...
Анализа знања	<ul style="list-style-type: none"> • Уредите по задатом критеријуму • Утврдите предности и недостатке • Упоредите два становишта • Утврдите зашто је дошло до неке промене
Вредновање знања (критичко мишљење)	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификујте која критика се може упутити... • Процените примереност закључака из приказаних података • Процените логичку заснованост неког става • Утврдите оправданост неке акције или одлуке • Изразите свој став • Наведите аргументе за свој став
Синтеза знања (стваралачко мишљење)	<ul style="list-style-type: none"> • Планирајте решење • Решите проблем • Смесите нову примену • Осмислите план једноставног истраживања • Спроведите самосталан пројекат • Осмислите начин за...

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи из програма се не везују за теме и садржаје већ су кумулативни ефекат бројних активности током школске године. Они су формулисани тако да омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Треба имати у виду да ће бити ситуација када активности на једном часу доприносе достизању више исхода, као и што се може десити да активности на већем броју часова доприносе достизању само једног исхода. То

је последица чињенице да исходи из програма нису једнако сложени, као ни једнако лако достижни. За неке је потребно више времена и активности него за друге. Оперативни планови, са уситњеним исходима који треба да буду тако формулисани да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост, омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика, као и у ефекте сопственог рада. Уколико постоје тешкоће да се неки исход из оперативног плана достигне, то је знак наставнику да изврши неке промене у планирању. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе. Поред уџбеника, као једног од извора информација, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања и како да сарађују у проналажењу релевантних података. Наставници у свом раду треба да користе разноврсну литературу релевантну за предмет Устав и права грађана: оригинална ауторска дела, стручне часописе, интернет, специјализоване сајтове, одговарајуће пробране филмове, аудио или видео записе, јер су то облици комуникације блиски младима, на којима се могу препознати и анализирати многи друштвени проблеми. Важно је да сами наставници користе различите изворе информација и да на њих упућују ученике, али и да оспособе ученике да самостално проналазе одговарајуће информације и успоставе критички однос према њима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природа садржаја предмета омогућава коришћење различитих облика рада и наставних метода, које ангажују ученике и повећавају њихову заинтересованост. Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима активне, проблемске и истраживачке наставе, уз усаглашавање садржаја са одговарајућим методичким активностима. Наставник треба да поштује дидактичке принципе, полазећи од: познатог ка непознатом, од простог ка сложеном, од конкретног ка апстрактном и од појединачног ка општем.

Како би се подстицало интересовање ученика за предмет Устав и права грађана и оствестила његова улога у разумевању и праћењу друштвених појава, односа и процеса, ученика треба укључивати у облик рада у којима се јасно повезују основни појмови уставности и законитости са савременим збивањима у непосредној животној околини на критички и креативан начин.

Препоручује се примена бројних техника активног и кооперативног учења, искуственог учења, учења открићем, упознавање са техникама истраживачког рада као и пројектног рада. Коришћењем интерактивних метода у презентовању одређених тематских области и појмова ученике треба подстаћи да критички преиспитају властита искуства и интерпретирају их на начин који доприноси бољем разумевању актуелних процеса унутар српског и ширег, глобалног друштвеног контекста.

Наставник може да користи и различите технике, као што су: рад у групама, текст метод, дискусија, метод „навале мисли” (brainstorming)... Било да је реч о расправи, есеју, плакату, презентацији, мини истраживању, дебати, игрању улога, теренској настави, заједничкој посети неком догађају или установи, учење се усмерава на учениково самостално проучавање, истраживање, обраду и презентацију садржаја.

Ученике треба подстицати да проналазе информације, да их критички процењују, да постављају релевантна питања, да унапређују културу дијалога, да аргументовано заступају или оспоравају одређена становишта или сопствене ставове. Наставницима се препоручује да са ученицима што чешће дискутују о бројним темама уз употребу примера и података из конкретних истраживања. Писање есеја препоручује се за вредновање свих исхода учења и поучавања предмета Устав и права грађана. Реч је о проблемском и критичком есеју којим ученик, повезујући лична или групна искуства с друштвеним контекстом, примењује знања, развија аналитичке, истраживачке и комуникацијске вештине. Вредновањем есеја процењују се сви претходно наведени елементи: ученик по-

казује усвојеност знања у делу есеја који се односи на изношење и објашњење тезе; издваја *pro et contra* доказе у односу на тезу, показује вештине анализе, те доноси закључак или предвиђа.

Како се у садржајима предмета Устав и права грађана препознаје и његов високи васпитно-вредносни потенцијал, односно прилика да се код ученика поступно и континуирано развијају позитивне особине, прихватљиви обрасци понашања и ставови, као и друштвене вредности – демократичност, толерантност, солидарност, сарадња, интегритет, одговорност – посебну пажњу треба посветити појмовима као што су: правна држава, владавина права, људска права, демократске вредности, политика. Они су важни јер представљају неопходан појмовни апарат за разумевање основних облика јавног живота и истовремено доприносе формирању аутономног вредносног система код ученика.

Поред класичних облика поучавања које подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:

- узети у обзир различита предзнања ученика;
- код ученика развијати различите стратегије учења;
- ново градиво треба контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшати њихово учење и стварање система појмова и развијати критичко мишљење;
- учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову сврху);
- код ученика би требало подстицати самосталност у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење, где они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учioniце (програмирана настава, проблемска настава, пројектна настава, самостални истраживачки рад);
- неговати и вредновати добра, смислена питања која ученик поставља, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију градива;
- неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;
- препоручује се увођење ИКТ-а у учење и наставу употребом блога, форума, друштвених мрежа, коришћењем препоручених интернет ресурса, као и употребом различитих платформи за учење.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Вредновање ученичког постигнућа треба да укључи, поред степена усвојености знања, сваку од поменутих активности ученика, јер је то добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Потребно је да континуирану евалуацију и самоевакуацију примењују како наставници, тако и ученици. Ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању циља и исхода предмета, као и напредак других ученика у групи, увек уз одговарајућу аргументацију.

У настави оријентисаној на достижање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	➤ Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	➤ Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	➤ Увежбавање, играње улога, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	➤ Истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	➤ Дебате, есеји, дневници рада, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	➤ Активности у одељењу или заједници које ће осмислити ученици.

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	➤ Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	➤ Посматрање, давање конструктивне повратне информације, контролне вежбе, дневници рада, самоевакуација, практичне вежбе.

Како међу исходима има и оних који се односе на комуникацију и сарадњу, што доприноси развоју међупредметних компетенција, важно је да се и тај аспект ученичких активности прати и вреднује. Из тог разлога, сваки час и свака активност су прилика да се ученику пружи повратна информација. На пример, добро постављено питање или аргументовање заслужује поткрепљење оценом, јер је свакако одраз ученичког знања, промишљања, радозналости. Ученике треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)**Основни ниво**

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширних излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Енглески, немачки, руски и француски језик
Продужно учење

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	5 часова
Годишњи фонд часова	185 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико једноставнијих корака, и то у различитим приватним, јавним и образовним комуникативним ситуацијама исказане умереним ритмом и претежно стандарднојезичком артикулацијом и прозодијом, уз евентуално повремено ометање позадинским шумовима;</p> <p>– разуме општи садржај и највећи број тематских појединости монолошких излагања на друштвено релевантне, узрасно и интересно примерене теме, уколико се користи претежно стандардни језик, уз евентуалну визуелну подршку (нпр. путем презентације);</p> <p>– разуме општи смисао и важније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– интерактивна комуникација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Израже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Израже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутрална језички регистар.</p>	<p>– разуме битне елементе садржаја (главну тему и важније споредне елементе тематике, међусобне односе актера, околности радње, заплет и епилог, хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме и користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми, интервјуа, дискусија и дебата, у директној или медијски посредованој комуникацији, у којима учествује двоје или више говорника, нпр. приликом исказивања молби, захвалности и извињења, као и размене информација на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу претежно стандарднојезичких елемената и споријег ритма, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална понављања и појашњења (по потреби);</p> <p>–разуме једноставнија образложења ставова, мишљења, препорука и предлога, слагања и неслагања саговорника, прати нит аргументације и противаргументе, формулисане једноставнијим језичким средствима и изнете на недвосмислен начин (уз евентуална минимална и јасно распознатљива имплицитна значења), праћена евентуалним невербалним и паравербалним комуникативним сигнаlima;</p> <p>– разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију), уз поновљена слушања и одговарајућу припрему, по потреби;</p> <p>– разуме главни садржај и важније појединости влогова, видео прилога на друштвеним мрежама и других узрасно, тематски примерених медијски подржаних визуелних и хибридних формата, укључујући и оне забавног карактера, у складу са интересовањима;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– критичко читање;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– језичка норма;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (“skimming”, глобално и оријентационо читање);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове дужих и сложенијих текстова (= “scanning”, селективно читање);</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и већину појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости сложенијих нефункционалних текстова у различитим медијским изворима и формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискуссионне групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље сложенијих саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао, релевантне појединости и поруку сложенијих краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова, примерених узрасу;</p> <p>– разуме аутентичне текстове (часописе, књижевне текстове, путописе, биографије, песме итд.) које чита из забаве и по сопственом избору уз селективно коришћење референтне литературе;</p> <p>– разуме садржај преписке у којој учествује (имејлови, поруке, писма), чак и када она садржи колоквијални говор;</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемии итд.);</p> <p>– разуме сложеније текстове и препознаје ауторове ставове, закључке и структуру текста (аргументацију, каузалност итд.);</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p>	

<p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и нарративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p>	<p>– примењује (основне) критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са узрасно примереним, образовним и друштвено-релевантним темама, спонтано и без већих ограничења, пауза и напора, захваљујући савладаним граматичким и лексичким структурама;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње;</p> <p>– опширно описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– методично и систематично представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи сложеније језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљење и идеје у вези са различитим темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– у интеракцији са саговорником исказује и аргументовано брани своје идеје и мишљења, примењујући успешно језичке структуре и конструкције тако да приликом усменог излагања не прави грешке које могу узроковати неразумевање или неспоразум у комуникацији;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
---	---	--

<p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– користи фреквентне, стилски маркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– пише детаљне извештаје у циљу истицања одређеног става/аргументације на систематичан начин, истичући значајне идеје/ставове које му/јој иду у прилог;</p> <p>– пише саставе на образовне и друштвено-релевантне теме, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље;</p> <p>– описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем;</p> <p>– пише сажетке књига, филмова, ТВ емисија и др. износећи своје критичке ставове;</p> <p>– описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања;</p> <p>– истиче предности и мане неке појаве или поступка, поштујући начела/правила одређеног текстуалног жанра;</p> <p>– попуњава комплексније формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем;</p> <p>– процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја;</p> <p>– пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерентан текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста;</p> <p>– описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/ позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена;</p> <p>– прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности;</p> <p>– учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника, изражава сопствене ставове у вези са темама из личног интересовања под условом да учесници користе једноставније језичке структуре и претежно стандардни језик као и да оставе довољно времена за одговарање, у складу са задатим смерницама;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика</p> <p>и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– познаје значајније личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– анализира различите аспекте екосистема и друштвеног система своје заједнице и заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– разуме правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и објашњава могући узрок неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији;</p> <p>– разуме и анализира стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опајају и разумеју други људи и културе;</p> <p>– дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно чудни, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл;</p> <p>– позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на различите облике примереног и непримереног понашања у контексту културе заједница чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– културни плуралитет;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилкови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– елементи интертекстуалности у аутентичним текстовима;</p> <p>– истраживање и рефлексија;</p> <p>– ИКТ;</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију; – уочава и анализира елементе интеркултурности у аутентичним текстовима на блиске теме и адекватно их тумачи у складу с комуникативним контекстом; – истражује различите аспекте култура заједница чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе заједница чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације; 	
	<ul style="list-style-type: none"> – пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информације и важније појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику; – преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става; – преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи основне информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним и друштвено-релевантним темама; – преноси основни садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику; – посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења; – преводи писане текстове различитог садржаја. 	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – неформална усмена интеракција.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

I. РЕЧЕНИЦА

1. Реченица

а) Проста реченица

– Облици који имају функцију изјаве (*I have been studying for two hours.*)

– Облици који имају функцију питања (*You promise?*)

– Облици који имају функцију наредбе (*Go away!*)

– Облици који имају функцију усклика (*What a day! What wonderful weather! Such a fine person!*)

б) Сложена реченица

– номиналне клаузе (*What I enjoy doing these days is spending time with family and friends.*)

– релативне клаузе

– рестриктивне (и контактне) клаузе (*The lady who is wearing a red dress is a famous opera singer. The lady wearing a red dress is a famous opera singer.*)

– нерестриктивне клаузе (*The lady in the red dress, who is actually Italian, is a famous opera singer.*)

– адвербијалне клаузе

– за место (*She hid the letter where nobody would find it.*)

– за време (*The moment I said it, I realized I was mistaken.*)

– за поређење и начин (*He handled the situation as one might have expected.*)

– за поређење и степен (*Nobody respects you more than I do.*)

– намерне (*She is still living with her parents so as to save money.*)

– узрочне (*Since no one supported my suggestion, I gave up on the idea.*)

– погодбене реченице

– обнављање и утврђивање обрађених типова погодбених реченица (три основна типа, мешовити тип, иреалне са инверзијом) и проширивање новим облицима (*But for her injury, she would have won the match. Should you need any help, just give me a ring...*)

– концесивне клаузе са *however, despite, even so*, итд. (*However hard I tried, I couldn't make her change her mind. Despite*

having a lot on her plate, she is always ready to help. It was a good film. Even so, I'd have preferred to read the book first.)

– индиректни говор

– проширити листу уводних глагола (*plead, brag, protest, retort, snap, gasp, concede* итд.) и обрадити примере код којих нема промене времена у споредној реченици

– погодбене реченице у индиректном говору (*I realized that we still had some time and suggested that if we caught/were to catch the early train, we'd get there by lunch-time. He pointed out that if he didn't love her, he wouldn't tell her the truth. And she knew he loved her.*)

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) Одређени члан у прилошким фразама, са прилошким суперлативом, компаративом пропорције, испред имена зграда, институција (*Tom is currently at the hospital, visiting a friend who is having an operation. Most people wake up at least once during the night. The scenic points are the most easily accessed by the westerly route. The more adventurous it is, the more I like it. She works for the United Nations. In 1972, the Empire State Building lost its title as world's tallest building.*)

б) Одређени генерички члан уз придев да означи нацију. (*The Portuguese, the Scottish, the Dutch* и др.)

в) Нулти члан у паралелним структурама (*hand in hand, cheek to cheek, head to head* и др.)

2. Именице

а) Множина именица

– плуралиа тантум (*scissors, trousers, pyjamas* и др.)

– релативни плуралиа тантум облици (*arms, goods, glasses, jeans* и др.)

– синкретизам једине и множине *means, series, species*

– небројиве именице у функцији бројивих (*Two coffees, please.*)

– множина небројивих именица, градивних (*There were cheeses of all kinds for sale.*) и апстрактних (*All the sisters were great beauties.*)

– проширити листу множине именица страног порекла са нагласком на именице чије множине имају различито значење (*appendix – appendixes/appendices, medium – mediums/media*)

б) Збирне именице

– са глаголом у множини: *cattle, police, clergy* и др. (*The cattle are grazing in the field.*)

– са глаголом у јединици и множини: *family, team, committee* и др. (*Their family takes a trip to California once a year. The family have differing ideas about the annual trip.*)

в) Род именица

– емотивни род именица (*ship, car* и др.)

– род именица страног порекла (*masseur/masseuse, fiancé/fiancée, alumnus/alumna*)

– суплетивно обележен род именица код назива за животиње (*horse/mare, duck/drake, fox/vixen*)

– родно неутрални облици именица (*police officer, firefighter, alum* и др.)

г) Генитив

– утврђивање и проширивање (сложене именице и њихова множина, адјективална употреба именица, употреба генитива са неаниматним именицама)

– уочити следеће врсте генитива:

– квалитативни (*the album's release, the day of John's arrival*)

– генитив порекла (*the court's decisions*)

– класификативни (*a women's college*)

д) Конверзија

– именица/глагол и обратно (*record, hand, increase* и др.)

3. Заменички облици

Заменице

– Безлична употреба личних заменица множине *-we, you, they* (*They say the country is running out of energy supplies.*)

– Општа лична заменица ONE (*One should know how to protect oneself.*)

– Неодређене заменице (*some, somebody, someone, something; any, anybody, anyone, anything*)

– the same: анафорична употреба (*He went out and I did the same.*)

– SO као објекат глагола *hope, believe, think, suppose* и др. (*I hope so.*)

– IT, WHAT и ALL за наглашавање (*It was John who told me the truth. What I need most is a lot of rest. All I did was touch it and it broke.*)

4. Придеви/адјективали

– Компаратив једнакости и компаратив неједнакости *as + adjective + as; not so/as + adjective + as* (*She was as beautiful as her sister. He is not so resourceful as his predecessor.*)

– Компаратив једнакости у изразима *as thin as a rail, as dry as a bone* и др.

– Апсолутни суперлатив (*She is a most reliable employee.*)

– Партиципи

– као адјективали (*an abandoned village* и др.)

– у номиналној функцији (*The accused was led out of the courtroom.*)

5. Бројеви

Означавање нуле у различитим контекстима:

– у аритметици: *nought/nought, zero*

– у спорту: *nil/nothing; love* у тенису

– O (у бројевима телефона, соба и др.)

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА**1. Глаголи**

а) Време и аспект глагола – обнављање

– The Past Perfect Continuous Tense (*In 1920 he had been writing for ten years.*)

– The Future Perfect Tense (*Will you have gone to bed when I get back?*)

– The Future Perfect Continuous Tense (*How long will you have been working when you retire?*)

б) Модални глаголи

– обновити модалне глаголе са инфинитивом презента и перфекта (*He can't be at home at this hour! We ought to have reacted right away. Tom might have passed the exam with a bit more effort.*)

– should – идиоматске употребе (*He should be so lucky! I should think/hope so! No one should be judge in his own cause.*)

– специјалне употребе shall, should и will, would (*They shall not pass. She advised that we should keep the gate locked. An Englishman will usually show you the way in the street.*)

в) Конструкције са WOULD/USED TO за изражавање радње која се понављала у прошлости (*When Tim was at university he would have/used to have a good lie-in at the weekends. She used to love ice-skating when she was a little girl.*)

г) Специјалне употребе глагола be и have (*He is to stay here till we return. She is to be married next month. He had his fruit stolen before he had a chance to pick it.*)

д) Којунктив садашњи (*Long live the Queen! God bless you! We suggested that she stay at home;* и др.)

ђ) Обновити и проширити употребе активних и пасивних облика герунда, партиципа и инфинитива (*She likes travelling alone. Nobody likes being talked about behind their back. Having been living alone for so long, he learnt how to cook. They could have been killed. I object to being criticized for no reason. We should be going. Living in the most expensive city in the world, she has to work overtime. He was seen to take the man's wallet. Pete is rumoured to have been involved in some illegal goings-on for some time;* и др.)

– герунд са присвојним облицима (*Excuse my being late...*)

– обновити и проширити примере са глаголима који су праћени инфинитивом, односно герундом, као и оне који су везани за одређене предлоге (*He'll never get round to clearing the mess. She pleaded with the kidnappers not to hurt her;* и др.)

з) Глаголи који могу да буду везани и за герунд и за инфинитив, са променом значења: stop, remember, forget, try, go on, mean, итд. (*I didn't mean to hurt you. This would mean moving out. She tried so hard to help him. Why don't you try taking different medications if you don't feel better;* и др.)

2. Прилози

– проширити листу прилога интензификаторима *utterly, absolutely, extremely* итд.

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА**а) грађење речи**

– грађење именица помоћу префикса: *co, in, dis, un, re, over, under*

– грађење именица помоћу суфикса: *ation, ness, ship, dom, ment*

– грађење придева помоћу суфикса: *less, ful, ive, able, ish, y*

– композиција као процес грађења сложеница: *motorcycle, paperback, icebreaker* и др.

б) двочлани глаголи са основним глаголима *carry, wear, ring, stand, cut, pass, send, take, work*

в) идиоми и фразеологизми

– усталене фразе са предлозима *on, at, of, in* (*on a whim, at a loose end, change of heart, in the long run* и др.)

– идиоми који су везане за неке тематске области, нпр. емоције и расположење, криминал и правосудје, финансије, технологија и иновације, итд. (*be on cloud nine, have a whale of a time, be a wet blanket, on the fringes of society, rob Peter to pay Paul, stand the test of time* и др.)

г) колокације

– глагол + именица, глагол + придев, са глаголима: *get, gain, win, earn, hold, pass, break, pay, serve, lay, commit, plead* (*gain control, earn a reputation, plead guilty* и др.)

– придев + именица (*pristine coastline, temperate climate, heavy punishment, high-tech industry, heart-felt sympathy, long-lasting impression* и др.)

– прилог + придев, имајући у виду и придеве са апсолутним значењем (*absolutely unparalleled, truly unique, totally absurd, very soothing, utterly ridiculous, extremely difficult* и др.)

д) наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа

ђ) проширити листу портманто речи (*biopic, frenemy, prequel* и др.)

е) сличне речи/облици речи (*historical/historic, moral/morale, economy/economics, economic/economical* и др.)

V. ФОНОЛОГИЈА

– Померање акцента при промени врсте речи (**record, extract, preserve** и др.)

– Интонација изјавних и упитних реченица

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

– Структура и коришћење речника синонима, речника изговора

– Структура и коришћење једнојезичних и двојезичних речника

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК**Синтаксичке структуре**

Номиналне фразе са именицом као језгром и зависним елементима (чланом, заменицом, придевом, именицом у генитиву или предлогом); распоред елемената унутар те фразе: *meine älteren Brüder, welcher angenehme Zufall, altes Brot, der Wagen unseres Direktors, die Fahrt durch den Tunnel, der Besuch bei dir.*

Заменичке фразе са самостално употребљеном заменицом као језгром (личне заменице, *jemand, niemand, nicht, etwas*): *er als Direktor, jemand von euch, du in dem gestreiften T-Shirt, niemand aus der Schweiz, etwas Neues, nichts Altes.*

Партиципске фразе атрибуцка и адвербијална функција, распоред зависних елемената и еквиваленти у српском; *der neue Präsident; geschätzt von allen; die von ihm gestellte Frage; das lachende Mädchen; die Diskussionen dienstags abends.*

Инфинитивске реченице у функцији атрибута и објекта; распоред зависних елемената унутар њих и еквиваленти у српском: *die Gelegenheit, mit ihm zu reden. Er versucht, die Klingel zu erreichen. Sie behauptet, mit ihrem Mann nie darüber gesprochen zu haben.*

Конјунктив II прошлости (продуктивно)

– иреалне реченице (*Wenn ich seine Hilfe gebraucht hätte, hätte er mir auch sofort geholfen./Er hätte mir auch sofort geholfen, wenn ich seine Hilfe gebraucht hätte.*)

Конјунктив II прошлости са модалним глаголом (рецептивно) (*Oscar hätte gestern arbeiten müssen.*)

Конјунктив I и II за неуправни говор (рецептивно)

– за истовременост (*Sie behauptet, dass sie sich besser fühle.*)

– за радњу која се десила пре тренутка говора (*Er sagt, er habe das Telefon nicht gehört.*)

– за радњу која се одиграва после тренутка говора (*Sie versprechen, sie würden uns bald besuchen.*)

– за императив (*sollen/mögen + Inf.*)

Футур I и Футур II (рецептивно)

– за исказивање претпоставке о тренутној чињеници (*Für 62% werden wohl/wahrscheinlich Kinder am wichtigsten sein.*)

– за исказивање претпоставке из прошлости (*62% werden wohl/wahrscheinlich Kinder genannt haben.*)

Пасив радње – грађење и употреба прошлих времена (*Das Passiv wurde uns (vom Lehrer) erklärt.; Der Mann ist (von jemandem) verletzt worden.*)

Компаративне иреалне реченице: *als ob, als wenn, wie wenn*, са изостављањем другог дела везника:

Sie sieht aus, als ob sie die ganze Nacht nicht geschlafen hatte.

Sie sieht aus, als hätte sie die ganze Nacht nicht geschlafen.

Er tut so, als ob er alles wüsste.

Казивање молби, захтева, препоруке и упутства помоћу конјунктива:

Würden Sie so lieb sein und... Möchten Sie mir den Zucker reichen! Man nehme 3 x täglich eine Tablette.

Модални глагол у функцији изношења суда и процене истинитости туђих изјава и тврдњи.

Du kannst das nicht gewesen sein. Sie soll sehr reich sein. Und Sie wollen das gesehen haben! Das dürfte wahr sein.

Лексикологија

Стране речи и интернационализми; род и промена; разлике у значењу неких итернационализама у немачком и српском јези-

ку: *Stadion, Party, Job, Chemie, Professor, Akademie, Akademiker, absolvieren.*

Скраћенице, род и промена: *ABS, DDR, Lkw, Pkw, Foto, Lok, Labor*

Колокације: *zum Abschluss kommen, zur Einsicht kommen, zum Lachen bringen...*

Ортографија

Писање страних речи и степен њихове ортографске асимилације.

Büro, Kaffé, Café, Boiler, campen, flirten, Friseur/Frisör

Лексикографија

Специјализовани речници, речник изговора, речник у сликама, правописни речник, етимолошки речник, речник синонима, фразеолошки речник.

Предлози

Предлози са генитивом (*trotz, wegen, oberhalb, unterhalb, jenseits, entlang*).

Прилози

Проминални прилози (da-).

Придеви

Придеви у генитиву (*des/eines neuen Computers, der/einer neuen Maschine, der neuen Computer, neuer Computer*).

Заменице

Релативна заменица у генитиву (*dessen, dessen, deren, deren*).

Најфреквентније именице са предлозима (*Beitrag +zu+ D, Interesse + an + D, Antwort + auf + Akk.*).

3) РУСКИ ЈЕЗИК**I. ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА**

– Систематизација правила руског књижевног изговора.

– Обезвучавање на крају речи.

– Обнављање и систематизација фонетских појава са посебним нагласком на асимилационе промене. Изговор речи страног порекла (нпр. *отель [атэл], досье [дас'јэ], модель [модэл'] Интернет [интэрнэт]* и др).

II. МОРФОЛОГИЈА**Именице**

– Број именица.

– Именице *Singularia tantum*.

– Род скраћеница.

– Именице мушког и женског рода на -ь.

– Називи представника националних и територијалних група.

Заменице

– Неодређене заменице и прилози.

– Неодређене заменице с речцом *ко-*.

– Одричне заменице и прилози.

– Присвојна заменица *сво-*.

Придеви

– Прост компаратив.

– Сложен компаратив.

– Употреба компаратива.

– Променљиви компаратив.

– Прост суперлатив.

– Сложен суперлатив.

– Употреба суперлатива.

– Елатив: *Он рассказал всё до мельчайших подробностей.*

– Придеви са различитом реакцијом у односу на српски језик: *способный к чему, интересный чем, готовый к чему* и др.

– Придеви настали од именица уз помоћ суфикса: *-н-, -ан-, -ян-, -ин-, -онн-, -енн-*.

Бројеви

– Основни бројеви и њихова употреба.

– Редни бројеви.

– Разломачки бројеви.

– Изражавање времена (сат, датум).

Глаголи

– Двовидски и непарни глаголи: *адресовать, исследовать, организовать, родиться, лежать, сидеть, очутиться* итд.

- Глаголи кретања са префиксима (систематизација).
- Императив глагола *пить, петь, лечь, есть*.
- Активни партицип прошлог времена – грађење, употреба и промена.
- Активни партицип садашњег времена – грађење, употреба и промена.
- Трпни партицип прошлог времена – грађење, употреба и промена.
- Трпни партицип садашњег времена – грађење, употреба и промена.

Прилози

- Прилози *вдвоем, втроем*.
- Употреба прилога образованих од других врста речи (од именица: *домой, вечером*; од придева: *новый – ново, хороший – хорошио*; од бројева: *однажды, дважды*; од заменица: *по-моему, всегда*; од глагола, али у облику партиципа и глаголских прилога: *блестеть – блестяще, читать – читая*; од других прилога: *отсюда, оттуда*).

Предлози

- Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Везници

- Прости и сложени везници. Разлика између *что* и *чтобы*.

Узвици

- Узвици и ономаатопејске речи.

III. СИНТАКСА**Реченица**

- Одричне реченице.
- Разноврсни облици и специфичности изражавања одрицања у руском језику (*не, нет, ни; никто, ничто, никакой; нигде, никогда...*).

– Партиципске конструкције. Замена пасивне конструкције активном и обрнуто. Замена партиципских конструкција сложено-зависном реченицом с везником *который* и обрнуто.

– Сложене реченице. Употреба зависносложених реченица (временске, начинске, мере и степена и др.; *Солнце уже было высоко, когда я открыл глаза. Писать надо так, чтобы всё было понятно. Он принёс столько словарей, сколько было нужно*).

– Једночлане реченице: номинативне, уопштеноличне, неодређеноличне.

– Реченични модели.

Реченичне модели предвиђене за претходне разреде и даље примењивати у различитим комбинацијама. У III разреду посебну пажњу посветити (у виду вежби) моделима за исказивање следећих односа и значења:

– Субјекатско-предикатски односи:

а) Реченице са субјектом израженим конструкцијом: номинатив + с + инструментал: *Мы с вами любим слушать музыку*.

б) Реченице с копулама: *являться, называться, служить и др. Металлы являются хорошими проводниками электричества. Глина служит сырьём для керамических изделий*.

в) Реченице са копулом *есть*.

Организм есть живое существо.

г) Реченице са *это* у предикату.

Золото – это драгоценный металл.

д) Реченице с трпним глаголским придевом у предикату.

Лес посажен недавно. Проект здания создан архитектором.

– Просторни односи:

Реченице с прилошким одредбама за место, правац и трасу.

Я там никогда не был, но очень хочу поехать туда. Северная его часть лежит за полярным кругом. Авала расположена в двадцати километрах от Белграда.

– Квантитативни односи.

а) Реченице са одредбом за меру и количину.

Был мороз в тридцать градусов. Предмет весом в пять килограммов.

б) Реченице са одредбом за приближну количину.

Я приду минут через десять. В классе было учеников тридцать.

– Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом израженим партиципском конструкцијом.

Ученик, стоящий у доски, долго решает задачу. Мы возьмём письменные работы, проверяемые преподавателем. Товарищ, прочитавший новую книгу, рассказал нам её содержание. Книга, прочитанная товарищем, заинтересовала нас.

IV. ПРАВОПИС

– Речи са удвојеним сугласницима.

– Писање речи страног порекла (*Афины, Белград, Нью-Йорк, Гаага, интервью, шоссе, джинсы*).

– Префикси *раз-* и *рас-*.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

– Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима и паронима, као и међујезичких хомонима и паронима.

– Вишезначност речи и њихова семантизација.

– Најучесталији руски фразеологизми.

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

– Једнојезични речници и служење њима.

– Речник синонима, антонима, хомонима, фразеолошки речник, ортографски речник.

– Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса (www.gramota.ru, www.ru.wiktionary.org)

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**

– Употреба члана и заменице у специфичним посесивним обртима: *j'ai mal au genou, le vin me monte à la tête*.

– Бројеви: разломци.

– Праве неодређене заменице.

– Сложене упитне заменице *lequel, laquelle* итд.

– Позиционо наглашавање директног и индиректног објекта.

– Демонстративи *là* и *ci*: *ce soir-là, cette fois-ci*.

– Придеви испред и иза именице: *une jolie petite robe noire*.

– Експанзија именичке групе

Глаголска група

– Вредности и употребе начина, времена и перифрастичних конструкција савладаних у претходним разредема.

– Перифрастичне конструкције са помоћним глаголом у имперфекту: *j'allais partir, il venait d'arriver, nous étions en train de faire nos bagages...*

– Систематизација слагања партиципа.

– Систем прошлих времена у нарацији.

– Аорист правилних глагола и најфреквентнијих неправилних глагола: *avoir; être, aller, faire, dire, venir, pouvoir, devoir, savoir, vouloir*, итд. (рецептивно).

– Глаголске конструкције са *sembler, avoir l'air, devenir* + придев.

– Императив са инфинитивом: *laisse-moi parler!*

– Пасив без израженог агенса; са агенсом уведеним предлогом *par*; са агенсом уведеним предлогом *de*.

– Проминални глаголи са пасивном вредношћу.

Предлози

– Предлози у изразима: *à l'envers, à moitié, à peine, à première vue, à présent; de bonne heure, de bonne / mauvaise humeur, de nos jours, de rien; en attendant, en avance / retard, en conclusion, en résumé, en personne; jusqu'au bout; par chance, par hasard, par moment; pour rien; sans cesse, sans coeur; sous le choc*.

Прилози

– Место прилога употребљених са простим и са сложеним временима: *beaucoup, bien, déjà, encore, enfin, mieux, peut-être, soivent, vite*; прилози на *-ment*.

– Придеви употребљени као прилози: *bas, bon, cher, fort, lourd*.

Сложене реченице

– Инфинитивне реченице.

– Узрочне реченице са везником *comme*; предложне конструкције: *à cause de, grâce à, en raison de*.

– Последичне реченице са везницима *si / tellement / tant ... que, si bien...que*; последичне конструкције са инфинитивом: *réussir / arriver / parvenir à ..., apprendre à ...*

– Опозитивне реченице са везником *alors que* и *tandis que*; израз *avoir beau* + инфинитив.

– Концесивна хипотеза са везником *même si*.

– Финалне реченице са везницима *de peur / crainte que* (праћено експелтивним *ne*) и *de manière / façon que* (+ субјунктив).

– Рестриктивне реченице са везником *sauf / excepté que* (+ индикатив); рестриција са *comme*.

Творба речи

– Извођење именица од глагола уз помоћ суфикса: *décoller* -> *décollage*, *atterrir* -> *atterrissage*, *punir* -> *punition*, *raisonner* -> *raisonnement*, ...

– Извођење глагола од придева: *rouge* -> *rougir*; *pâle* -> *pâlir*; *vieille* -> *viellir*; ...

– Поименичени глаголи: *le goûter*; *le rire*, *le savoir*; ...

Правопис

– Правописне особености множине сложених именица: *une pomme de terre* -> *des pommes de terre*, *un arc-en-ciel* -> *des arcs-en-ciels*, *une avant-garde* -> *des avant-gardes*, ...

– Речи које мењају значење у зависности од тога да ли су написане малим или великим словом.

– Правописна правила која важе приликом писања формалних писама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структура породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, проблеми, вршњачки притисак, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, друштвена уређења, политика и политички

живот, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање,

међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

І. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју

стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су прашени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу прелушавати више пута;
- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медија* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности прелушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	

Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да извојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да извојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепу.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија,

књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођевог састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационалних технологија. Увекбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експлицитивно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за оствари-

вање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорчење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века, као и одабрана дела старије књижевности, у складу са интересовањима и потребама ученика; с обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жарго-

низама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетичког искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексја);

- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

- избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. Господар прстенова, Ана Карењина; књижевност у музици – Травијата / Дама с камелијама, Прстен Нибелунга; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

- књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексју у синхронијској и дијахронијској перспективи;

- у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликована).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, доделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексју о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета

(друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полугодшту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену развијених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

Италијански, јапански, кинески, норвешки и шпански језик Почетно учење

Разред **Трећи**
Недељни фонд часова **5 часова**
Годишњи фонд часова **185 часова**

Стандарди образовних постигнућа	Исходи	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговорно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговорни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама, уколико се користи претежно стандардни говор;</p> <p>– разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о углавном познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи претежно стандардни говор и разговоран изговор (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији);</p> <p>– разуме општи садржај и кључне информације информативних медијски подржаних прилога (на интернету, радију, телевизији) о блиским и приватно, јавно и образовно релевантним темама, у којима се користи претежно стандардни говор и разговоран изговор;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости, нпр. хронологију и фазе догађаја, код усмених излагања наративне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и кључне информације (међусобне односе актера, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова, серија и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, влогови итд), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама, у директној и медијски подржаној комуникацији (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији);</p> <p>– разуме општи садржај и важније детаље радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника, у којима је реч о блиским, познатим и узрасно примереним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и понеки важнији детаљ дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико у њима не преовлађују имплицитни елементи;</p> <p>– разуме аргументе, изразе осећања, жеља, потреба и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом и претежно стандардним говором и уз евентуалну визуелну подршку, схватајући културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме општи садржај, важније и препознатљиве појединачне елементе, поруку и смисао текстова савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију);</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области. 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.2.5.1. Користи речи и израза који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p>	<p>– доноси закључке о значењу непознатих елемената дискурса или аудио записа на основу контекста, одређених важнијих детаља и језичког предзнања; – препознаје и разуме општи смисао монолошког и дијалогског излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...) или их одликује бржи ритам; – разуме аргументацију за и против одређених понуда, предлога, сугестија и сл., на узрасно примерене и релевантне теме; – идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>– доноси закључке о значењу непознатих елемената дискурса или аудио записа на основу контекста, одређених важнијих детаља и језичког предзнања; – препознаје и разуме општи смисао монолошког и дијалогског излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...) или их одликује бржи ритам; – разуме аргументацију за и против одређених понуда, предлога, сугестија и сл., на узрасно примерене и релевантне теме; – идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>
<p>примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и снажање текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming", глобално и оријентационо читање); – примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове ("scanning", селективно читање); – разуме општи садржај и важне појединости дужих, аутентичних или делимично адаптираних информативних текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине; – разуме адаптиране и/или поједностављене књижевне текстове који садрже и елементе специфичне за културу и обичаје других језичких заједница; – разуме општи садржај и најважније појединости једноставнијих нефункционалних текстова у различитим медијским формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.); – разуме општи садржај и релевантне детаље саветодавних текстова, упутстава, препорука; – разуме општи смисао и релевантне појединости једноставнијих краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова, примерених узрасту; – разуме општи садржај краћих савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма, комуникационе платформе); – уочава и разуме одређену нетипичну употребу језика и функционална одступања од језичке норме (игра речима заснована на хомонимији, полисемији, итд.); – разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме и препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености; – примењује (основне) критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада; – идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – критичко читање; – критичко мишљење; – језичка норма; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – критичко читање; – критичко мишљење; – језичка норма; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на тему из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези с блиским темама, спонтано и без већих ограничења, пауза и напора, захваљујући савладаним граматичким и лексичким структурама;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или дешавања у садашњости, прошлости и будућности, на узрасно примерене, образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– методично и систематично представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи сложеније језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљење и идеје у вези са блиским темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме;</p> <p>– користи фреквентније, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– пише краће извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише саставе о актуелним темама из домена личног интересовања у којима истиче предности и мане и изражава сопствено мишљење, користећи се једноставнијим језиком;</p> <p>– описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем, користећи се једноставнијим језиком;</p> <p>– пише краће сажетке књига, филмова и сл. уз помоћ илустрација, слика и краћих текстуалних одломака служећи се ограниченим лексичким репертоаром;</p> <p>– описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања служећи се ограниченим лексичким репертоаром;</p> <p>– попуњава формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео основне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним актуелним темама;</p> <p>– пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описује своје утиске, планове и очекивања, износећи личан став и аргументе и процењујући другачије ставове и идеје служећи се ограниченим лексичким репертоаром и морфо-синтаксичким конструкцијама;</p> <p>– описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући основне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена;</p> <p>– прави белешке на основу краћег усменог излагања из личног домена (нпр. телефонски разговор, краћа презентација и сл.) под условом да говорник прича јасно и користи једноставнија језичка средства;</p> <p>– учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника, схватајући комуникативне намере сваког, уз евентуално повремено неразумевање делова поруке без додатних објашњења учесника преписке, у складу са задатим смерницама;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> – познаје значајне личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима; – познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи; – разуме правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи; – објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура; – објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и објашњава могући узрок неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији; – препознаје и разуме честе стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи; – процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опажају и разумеју други људи и културе; – дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно чудни, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл; – позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи – реагује на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура заједница чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања; – користи фреквентне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију; – уочава елементе интеркултурности у једноставнијим аутентичним текстовима на блиске теме и адекватно их тумачи у складу с комуникативним контекстом; – истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању култура заједница чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације; 	СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА <ul style="list-style-type: none"> – интеркултурност; – положај циљног језика у глобалном и локалном контексту; – демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински; – правила понашања; – стереотипи; – стилски у комуникацији на страном језику; – истраживање и рефлексивност; – ИКТ;
	<ul style="list-style-type: none"> – пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информације и важније појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику; – преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става; – преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи основне информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним и друштвено-релевантним темама; – преноси основни садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику; – посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења. – преводи писане текстове различитог садржаја. 	МЕДИЈАЦИЈА <ul style="list-style-type: none"> – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Уводна напомена: Учење страног језика као првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученик ослања на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућује да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погодних услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима с малим бројем ученика), постигнућа на нивоу језичких компетенција остварују много брже.

1) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Системски приказ морфолошких карактеристика.

Именице са значењем занимања. Облици за мушки и женски род (*-ista, -tore, -aio*) и грађење множине.

Именице са неправилном множином.

Hai comprato le uova? Alzate le braccia!

Речи субјективне оцене (*nomi alterati*). Грађење деминутива, аугментатива и пејоратива. Одрике и специфичности (*falsi alterati*).

tavolo – tavolino, camera – cameretta

libro – librone

tempo – tempraccio

collina, fumetto, torrone, tacchino...

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.

Заменице

Систематизација облика и употребе заменица.

Наглашени и ненаглашени облици личних заменица (*pronomi personali*), заменица у служби директног објекта (*pronomi diretti*), заменица у служби индиректног објекта (*pronomi indiretti*), здружене ненаглашене личне заменице (*pronomi combinati*)

Положај заменица уз глаголе у императиву.

Portamelo! Me lo porti, per favore! Alzati! Si alzi!

Неодређене заменице (*pronomi indefiniti*): *uno, qualcuno, qualcosa, ognuno, chiunque, niente...*

Uno di voi potrebbe aiutarmi? Non è cambiato niente da quando sei andato via.

Показне заменице *questo, quello, tale, stesso...*

Quale modello preferisci? Questo o quello?

Придеви

Неодређени придеви (*aggettivi indefiniti*): *ogni, qualche, poco, molto, parecchio, troppo, tutto, qualsiasi, qualunque...*

Chiamami a qualsiasi ora! Ho avuto parecchia paura.

Упитни придеви *che? quale/quali? quanto/quanta/quanti/quante?*

Quanta frutta mangi al giorno?

Показни придеви *questo, quello, tale, stesso...*

Mi piace molto questo colore. Usiamo lo stesso libro dell'anno scorso.

Компарација придева: позитив, компаратив (*comparativo di minoranza, maggioranza, uguaglianza*), релативни и апсолутни суперлатив.

Roberto è più alto di Carlo. Maria è meno simpatica di Sara. La mia casa è tanto grande quanto la tua. Mattia è simpaticissimo. È il ragazzo più simpatico della classe.

Органски облици компаратива и суперлатива (релативног и апсолутног) придева *piccolo, grande, buono, cattivo*

La mia sorella maggiore si chiama Amanda. Il cane è il migliore amico dell'uomo. Questa pizza è peggiore di quella che abbiamo mangiato ieri. È un'ottima proposta.

Разлика у значењу између правилних и органских облика компаратива и суперлатива (*più grande/maggiore, più buono/migliore*)

Francesco è più buono di Luca. Francesco è migliore di Luca.

Основни суфикси за алтернацију придева (*-ino, -one, -accio*)

Guarda come è piccolino quel cagnolino! Giovanni, sei un vero pigrone! Non esco con questo tempraccio.

Предлози

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra; sopra, sotto, dietro, davanti, vicino, lontano, contro...* и њихова употреба и значења – систематизација.

Vado in camera. Nella mia camera ci sono due sedie.

Il quadro è sopra il divano. Ci vediamo davanti al cinema.

Употреба предлога и члана – систематизација.

Il libro è sul banco. Puoi sempre contare su di me.

Употреба предлога и члана испред назива градова и држава – систематизација.

Vado a Bologna. Vado nella mia amata Bologna.

Глаголи

Употреба прошлих времена индикатива – систематизација.

Mentre camminavo per strada ho incontrato un ragazzo a cui avevo insegnato molti anni prima.

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и употреба. Неправилни глаголи.

Gli disse di andarsene. Purtroppo fece un grave errore. Nessuno la riconobbe.

Императив правилних глагола. Императив за учтиво обраћање. Одрични облици императива. Императив неправилних глагола. Императив и ненаглашене заменице и рече.

Andatevi subito da qui! Glielo dica Lei! Non ne parlare con nessuno!

Презент конјунктива (*congiuntivo presente*)

Credo che solo tu mi possa capire.

Прошло време конјунктива (*congiuntivo passato*)

Temo che gli studenti non abbiano capito il congiuntivo.

Имперфект конјунктива (*congiuntivo imperfetto*)

Credeva che Paolo fosse a casa.

Плусквамперфект конјунктива (*congiuntivo trapassato prossimo*).

Avevo paura che si fossero persi.

Употреба конјунктива: глаголи, изрази и везници који уводе конјунктив.

Laura voleva che l'insegnante le spiegasse il congiuntivo un'altra volta.

I ragazzi hanno messo in ordine la stanza prima che arrivassero i genitori.

Era importante che tutti arrivassero in tempo.

Употреба конјунктива у зависној реченици (*frasi finali, concessive, condizionali,*

temporali, modali ecc.)

È riuscito a passare l'esame nonostante non avesse studiato abbastanza.

Ti avevo prestato il libro a patto che tu me lo restituissi in tempo.

Употреба конјунктива уз *magari* и *come se*

Magari mi avessi ascoltato! Magari fossimo in Italia adesso!

Mi guardava come se non mi conoscesse.

Употреба кондиционала прошлог за футур у прошлости.

Speravo che sarebbe venuto anche Andrea.

Пасив (*forma passiva*)

I compiti sono stati fatti da tutti gli studenti. Il giornale veniva letto dal nonno.

Пасив са глаголом *andare*

Le bollette vanno pagate entro domani.

Пасив са глаголима *dovere* и *potere*

Il conto deve essere pagato subito.

Questo libro non può essere portato fuori dalla biblioteca.

Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si* (*si passivante*).

In quel ristorante si mangia bene. Si è costruito un nuovo campo da tennis vicino alla nostra scuola.

Неодређени начини (*modi indefiniti*). Врсте и употреба.

Инфинитив (*infinito presente e passato*). Употреба инфинитива (у служби именице, у реченицама...)

Spero di andare in Italia quest'estate. Dopo aver finito l'università, ha trovato subito lavoro. Non fumare!

Sperare aiuta a vivere. Fumare fa male alla salute.

Употреба инфинитива у конструкцијама *fare, lasciare + infinito, stare per + infinito*.

Ho fatto scrivere il tema ai ragazzi. Lasciatemi cantare.

Ragazzi, apparecchiate la tavola, la pizza sta per arrivare!

Партицип (*participio presente e passato*). Употреба партиципа.

Sara è una brava cantante. È un libro molto interessante. È una squadra vincente.

Questo è il mio film preferito. Vorrei un fritto di pesce. Detta la verità, è uscito subito.

Герунд (*gerundio presente e passato*). Употреба герунда у конструкцијама. Положај заменица и рече уз герунд – рецептивно.

Uscendo dalla scuola, ho incontrato Anna. Pur avendo mangiato, ho ancora tanta fame.

Che cosa stai facendo? La situazione va migliorando.

Essendosi svegliata prima, è andata a fare la spesa.

Прономинални глаголи (*verbi pronominali*): *volerci, metterci, prendersela, cavarsela, farcela...*

Quanto ci avete messo a finire i compiti? Ce l'abbiamo fatta anche questa volta! Non prendertela subito!

Прилози

Поређење прилога. Компаратив и суперлатив прилога *bene* и *male*

È meglio non parlarne. Peggio per te!

Апсолутни суперлатив са суфиксом *-issimo*.

Laura parla benissimo l'inglese. Io canto malissimo. Dormi pochissimo.

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *-mente*.

Naturalmente ho invitato anche Sara.

Положај прилога за време *ancora, sempre, mai, già, appena*

Siamo appena entrati in aula.

Везници

Систематизација простих везника *e, o, ma, però...*

Chi mi ha chiamato: Marco o Mattia?

Сложени везници *perché, anche, neanche, perciò, quindi, siccome, poiché...*

Sono qui perché voglio aiutarti.

Везнички изрази (*locuzioni congiuntive*) *anche se, dato che...*

Dato che non mi ascolti, me ne vado.

Зависни везници, уз индикатив и конјунктив: *anche se, sebbene, benché, affinché, a patto che...*

Ti aiuterò a patto che tu mi dica la verità.

Речце

Употреба *ci* – систематизација.

– pronomi riflessivo, pronomi diretto, pronomi indiretto

Ci vediamo domani! Lui ci saluta sempre. Ci scriverai?

– безлична форма повратних глагола

Ragazzi, domani ci sia alza presto!

– прилошка употреба за место

Quando vai in Italia? – Ci vado quest'estate.

– заменичке употребе

Io amo il mio cane e ci gioco ogni giorno.

Pensi al tuo futuro? – Sì, ci penso spesso.

Hai sentito che Andrea e Francesca si sono lasciati? – No! Non ci credo!

Non ci capisco niente!

– *verbi pronominali (farcela, metterci, volerci, entrarci...)*

Quanto tempo ci metti per arrivare a scuola? Ci vuole molta pazienza. Non ce la faccio più!

Употреба *ne* – систематизација.

– партитивна употреба

Quanti anni ha Marco? – Ne ha venti.

– заменичка употреба

Avete già parlato del mio problema? – No, non ne abbiamo ancora parlato.

Hai sentito cosa è successo? Che ne pensi tu?

– прилошка употреба

Quando siete tornati dall'Italia? – Ne siamo tornati due giorni fa.

– изрази

Questa sera me ne sto a casa.

Credimi, non ne vale la pena.

Lui ne ha combinate di tutti i colori.

– *verbi pronominali (andarsene, volerne, poterne...)*

Non ne posso più! Vattene!

Реченица

Директни и индиректни говор (*discorso diretto e indiretto*).

Слагање времена у индикативу и конјунктиву (*concordanza dei tempi all'indicativo e al congiuntivo*) – рецептивно.

Однос истовремености, претходности и постериорности.

Laura dice che domani arriverà Luca.

Laura disse che il giorno dopo sarebbe arrivato Luca.

Elisa ha detto che non credeva che fosse stato lui a rompere la finestra.

Зависно-сложена реченица у индикативу и конјунктиву и уз инфинитив, герунд и партицип

а) временска (*temporale*)

Mentre gli studenti facevano il test, la professoressa correggeva i compiti.

Dobbiamo finire gli esercizi prima che il professore torni in aula.

Dopo esser arrivati, si sono messi a tavola.

Finita la mail, è uscito dall'ufficio.

б) узрочна (*causale*)

Sono felice perché Luca è innamorato di me.

Era stanca per aver studiato tutta la notte.

Conoscendo bene Monica, so già che non sarà d'accordo.

в) намерна (*finale*)

Te lo dico affinché tu possa prepararti.

Andiamo in centro per comprare i regali.

г) допусна (*concessiva*)

Anche se aveva dimenticato l'indirizzo, è riuscito a trovare la sua casa.

Nonostante fosse stanca, è uscita con le amiche.

Pur non parlando ancora bene l'italiano, riesce a capire quasi tutto.

д) релативна (*relativa*)

Cerco una ragazza che parli bene l'inglese.

Non c'è persona che non abbia sbagliato almeno una volta.

Quello è il più bel film che io abbia mai visto!

ђ) условна (*condizionale*)

Io vengo a patto che mi invitino.

Continuando così, sono sicura che diventerai molto bravo.

е) искључна (*esclusiva*)

Deve entrare in casa senza che nessuno lo veda.

Хипотетички период. Реална и потенцијална погодбена реченица (*periodo ipotetico della realtà e possibilità*). Иреална погодбена реченица – рецептивно.

Se finisco tutto in tempo, passerò da te verso le cinque.

Soltanto studiando regolarmente, ruscirai a passare l'esame.

Se avessi più soldi, farei il viaggio per il mondo.

Se l'avessi saputo prima, ti avrei aiutato.

Лексикологија

Грађење именичких и придевских сложеница.

Синоними, антоними, хомоними.

Основно и преносно значење речи.

Идиоми и фразеологизми.

2) ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

Правила графије и ортографије

Упознавање са до 50 нових идеограма.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји:

1. Врсте речи

Промена променљивих врста речи

Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви

Функционалне или формалне именице

2. Именице

– Опште. Проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама.

– Позајмљенице (ボランティア, クリーニング, マンション, ボーナス, ドラマ, ポケット, ミーティング, カレンダー, ポスター, シートベルト, チャレンジ и друге)

– суфикси: ~べん、~機、~家、~手、~付き、~教室、~会社、~様

– формалне именице つもり, 予定, ため

3. Заменице

Инсистирање на употреби имена и титула уместо личних заменица
неодређене заменице どこかに、どこかで и сл.

Сложене заменице (いつ/どこ/だれ/だれでも)

Упитне заменице どうやって、どういう。

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

– Поздрави (проширено) (おさきにどうぞ). Формална (おきやくさん、みなさん～) и неформална (さあ、ああ、う-ん、へえ、さあ、ううん、ええと) комуникација

– Фразе и изрази у вези са здрављем (どうしたんですか、おだいじに、おかげさまで)

– Фразе за давање и прихватање или одбијање предлога и молби (ちょっとおねがいがあるんですが、よかったら、～たらいいですか、これでいいですか、いかがですか)

– Фразе за слагање/неслагање (いいね、だいじょうぶです、もちろん)

– Фразе за извињавање (すみません、すみませんが、おじゃまします)

и фразе за захваљивање (いろいろお世話になりました、がんばります)

– Фразе за честитање и изражавање саосећања и бодрење (よかったですね、それはいけませんね、がんばれ、まけるな、これで終わりました、へえ、ほんとうですか、ああ、そうか)

– Неке од фраза неопходних у писању порука, мејлова, честитки

5. Структурне речце

а) Нови видови употребе структурних речца и њихова веза са глаголима (разликовано は приликом описа и поређења; しか за ограничење количине: が уз директан објекат, а у потенцијалу или уз непрелазне глаголе...):

б) Везничке структурне речце (～か、～とか)

6. Придеви

Проширивање речничког фонда

– Придеви са いい&わるい (都合がいい/悪い, 気分がいい/悪い)

– Прилошки облици придева

7. Бројеви

Додатни класификатори (～号、～分、～グラム、～キロ、～個)

8. Глаголи

Прелазни и непрелазни глаголи

О-облик глагола и вољни начин

Е-облик глагола у наредбама

НАИДЕ И ЗУНИ – облик глагола као глаголски прилози

ТЕ ИРУ и ТЕ АРУ – облик глагола у опису стања

БА и НАРА кондicionали

Глаголи давања и примања у сложеним конструкцијама

Неформални глаголски облици

Глаголске именице

9. Прилози

Проширивање речничког фонда новим прилозима (прилози за време: 今度, むかし, 将来, いつか, やっと; прилози за начин: 直接, はっきり, こ/そ/あんなに;

прилози за учесталост: たいてい、絶対に、必ず、かなり、ずいぶん、ほとんど и други)

10. Везници

Упознавање са правилном употребом неких од везника, а којима се постиже континуираност у објашњавању или описивању (それ、それで、すると、それなら、しかし、また、～とか～とか、～か、～)

11. Реченица

– ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту

– тражење и давање додатних објашњења (～んですか/ どうして～んですか/ 「～」と書いてあります/ 読みます/ ～は～という意味です/ ～と言っていました)

– давање предлога, савета и инструкција (～んですが、疑問詞～たらいいんですか/ ～とおりに、/ ～て / ～ないで / ～ないで、～ずに、～/ ほうがいいです/ ～ようにしてください)

– учтивне молбе (～んですが、～ていただけませんか/ ～と伝えていただけませんか)

– потенцијал (～が可能動詞, ～が見えます / 聞こえます, ～ができます)

– паралелне радње (～ながら, ～あいだ)

– навођење и набрајање разлога (どうして～んですか。～し、～から/ ～し、～し、～理由)

Прелазност и непрелазност глагола; опис стања (～が V ています/ ～は V ています/ ～が～てあります/ ～は～てあります)

Помоћни глаголи и сложени глаголски облици (～てしまいます/ ～ておきます)

– изражавање планова и намера (<意向形>と思っています, ～つもりです, ～予定です/ ～ようにしています)

– изражавање вероватноће и очекивања (～でしょう/ ～かもしれません)

– прост императив: наредбе и забране (命令形/ 禁止形)

– временске реченице са нагласком на редоследу радњи (～あとで)

– кондиционалне реченице (～ば、～ければ/ ～なら)

– пасив и специфичности пасива у јапанском језику (<人>は～に～を～られます/ <物>が～られます)

– сврха и циљ радње (ように、～/ ために、～のに)

– опис промена у активностима (～ようになります)

Теме:

Храна и кување

Временске прилике

Природне катастрофе

Разврставање смећа;

Здрав живот

3) КИНЕСКИ ЈЕЗИК

1. Глаголске допуне:
  - допуна за резултат *DAO*
  - допуне за степен
  - допуне за временску количину и учесталост радње
  - допуне за учесталост радње
  - допуне за правац / просте допуне за правац; сложене допуне за правац
2. Реченице грађене с предлогом *BA* типа 2
3. Удвајање придева и глагола
4. Сложене реченице
  - супротне: са везницима „...*SUIRAN.. DANSHI...*”
  - саставне: са везницима „...*YIBIAN...YIBIAN...*”,
  - елиптичне: „...*YI...JIU...*”, „...*zl. + LE...JIU...*”,
5. Начини наглашавања
  - помоћу конструкције „*BUSHI...MA...*”
  - помоћу конструкције „*YIDIAN YE BU...*”
6. Поредбене реченице грађене помоћу *YOU* и *MEIYOU*
7. Конструкције: „...*YUE LAI YUE...*”, „...*XIAN...RANHOU...ZAI...*”, „...*DUI...YOU DAOCHU...*”, „...*BIE...LE*”, „...*JILE*”, „...*TEBIE SHI...*”
8. Модални глаголи: *YUANYI, KEYI; HUI* и *YAO* који изражавају могућност
9. Прилози: *GANG, YOU, CAI, JIU, , ZHONGYU, DAOCHU, JINKUAI*
10. Именице којима се изражава време: *GANGCAI, YIHOU*
11. Глаголски класификатори: *CI, BIAN, TANG*
12. Предлози: *DUI, ANZHAO*
13. Аспекуални чланови : *ZHE* и *GUO*
14. Структурна помоћна речца *DE* којом се гради прилошка одредба
15. Префикс *lao*
16. Начини изражавања приближних бројева

4) НОРВЕШКИ ЈЕЗИК

Именице

Варијације у употреби неодређеног члана у односу на бројност и небројност (*Han drikker mye øl. Gi meg en øl!*), класификативност и квалификативност (*Hun er elev. Han er en idiot!*).

Придеви

Одређени облик позитива и суперлатива придева између детерминатива и неодређеног облика именице (*Karis nye bok, min beste venninne*).

Партицип перфекта слабих глагола у атрибутивној функцији (*et lukket vindu – det lukkede vinduet*).

Заменице и детерминативи

Детерминативи *egen* и *selv*.

Употреба квантора *ingen* и *ikke noen* у зависној реченици (*Det var ingen der → Han sier at det ikke var noen der*).

Дистрибутивни детерминатив *hver sin*.

Глаголи

Глаголска дијатеза: перифрастични пасив перфекта и плусквамперфекта.

Безлични пасив са *det* (*Det ble sunget hele kvelden*).

I кондиционал (*skulle komme*).

Партицип презента – облици и употреба.

Глаголи који означавају позицију и смештање у позицију: *ligge/legge, sitte/sette/stå*.

Сложени глаголи/глаголи са партикулом, одвојива партикула (*legge på seg, dukke opp, ta ut, gi opp*).

Прилози

Прилог *gjærne* и његова компарација (*heller – helst*).

Прилози који изражавају степен (*veldig, mye, enda, aller*).

Предлози

Перфекат уз предлог *på* и негацију (*Jeg har ikke sett ham på 5 år*).

Предлог *på* у изразима за количину (*en gutt på 5 år, en leilighet på 40 kvm, et beløp på 20000 kr*).

Грамматичке колокације: именица + предлог (*eksempel på, mangel på, grunn til*).

Реченичне конструкције

Ишчеловање /utbrytning субјекта и објекта у обавештајној реченици, презент и претерит (*Det er Anne som kommer. Det var Anne de traff*).

Индиректни говор уведен претеритом, са слагањем времена (претерит, плусквамперфекат, I кондиционал).

Временске реченице са субјункторима *før, idet, etter at* и *når*.

Условне реченице без употребе кондиционала, уведене субјунктором *hvis* и безвезничке условне реченице уведене инверзијом.

Допусне реченице уведене субјункторима *selv om, enda, til tross for*; трансформација садржаја помоћу прилога *likevel*.

Намерне реченице са субјункторима *for at, slik at, så*.

Творба речи

Именице које означавају становника места или држављанина (*italiener, tysker, bergenser, polakk, islending*).

Извођење придева на *-lig* и *-sk/-isk* (*viktig, vanlig, naturlig, tidlig...*; *norsk, afrikansk, bergensk, grammatisk, fanstastisk...*)

Правопис: правила употребе зареза и знакова навода

5) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Творба речи – суфикси за именице (*-tad, – dad, -miento*), де-минутивни, аугментативни и пејоративни суфикси (*-ito, -ón, -ote*). творба речи супротног значења (*responsabilidad/irresponsabilidad*).

Род и број именица, именице које мењају значење у зависности од рода (*el orden/la orden*).

Сложене именице, творба плурала.

Плурал властитих имена и презимена.

Члан

Неодређени и одређени члан – посебне употребе члана, изостављање члана.

Члан *el* као ознака супстантивације (*el poder, el dormir*).

Одређени члан средњег рода *lo* (*lo difícil*).

Придеви

Творба придева супротног значења (*lógico/ilógico, responsable/irresponsable*)

Творба придева додавањем суфикса *-ble, -oso, -nte, -ico* (*amable, maravilloso, interesante, histórico*), апокопа: *cualquier/cualquiera*.

Заменице

Употреба заменице *SE* (*ponerse los pantalones, ponerse triste, comer/comerse, pelearse, la puerta se ha cerrado, ocurrirse/ocurrirsele, pasar/pasarse/pasarsele*).

Предлози

Основне и специфичне употребе предлога, предлошке конструкције, идиоматски изрази (*hace/desde/desde hace, por/para-estar por/estar para, a duras penas, por si acaso*).

Глаголи са предлозима (*tender a, dedicarse a, interesarse por...*).

Прилози

Прилози и прилошки изрази за изражавање сумње, претпоставке, жеље (*lo mismo, igual, puede que, ojalá...*).

Везници

– Временски (*tan pronto como, apenas, mientras tanto, nada más, una vez, siempre que, a medida que...*);

– Намерни (*para que, a que, a fin de que, con tal de que...*);

– Допусни (*aunque, a pesar de, por más que...*);

– Условни (*si, siempre que, con tal de que, a condición de que, salvo si...*);

– Узрочни (*porque, ya que, puesto que, debido a...*);

– Последици (*por lo tanto, por eso, así que, de manera que, de ahí que...*);

– Везник *COMO*– модално, узрочно и условно значење (*Como has venido temprano.../Como vengas tarde.../Ella toca el piano como le han enseñado...*).

Глаголи

Копулативни глаголи *SER/ESTAR* – специфичне употребе са придевима који мењају значење (*es verde/está verde; es simpática/estuvo simpática el otro día; estar lleno/es el lleno*). Изрази са глаголима *SER/ESTAR* (*Ser pan comido. Estar como un fideo.*).

Разлике у значењу глагола са и без повратне заменице (*acordar/acordarse, negar/negarse*).

Прошла времена – специфичне употребе прошлих времена без временских ознака у тексту или дискурсу, слагање прошлих времена у тексту или дискурсу.

Глаголске перифразе са инфинитивом, герундивом и партиципом (*comenzar/empesar a/ponerse a/echarse a/ llegar a/haber de/deber de/venir a +infinitivo, llevar/venir/ir+gerundio, seguir gerundio/seguir sin infinitivo, tener/quedar/llevar+participio*).

Футур и кондиционал – изражавање претпоставке (*Serán las dos/Serían las dos/Se habrá ido/Se habría ido*).

Индикатив/Субјунктив (*Indicativo/Subjuntivo*) – употребе у зависним реченицама.

Реченица**1. Независна реченица:**

а) изражавање претпоставке (*Estará en casa. Debe de estar en casa. Puede que esté en casa.*)

б) изражавање наредбе и молбе (*¡Sal de aquí! ¡A dormir! Harás lo que yo te diga. Deberías estudiar más.*)

в) безличне реченице (*se dice; me han despedido; cuando estás a gusto...; todo el mundo/todo la gente se enfada...*)

г) узвична реченица – *qué* + придев/именица/прилог/ глагол (*¡Qué bella es la vida!*); *qué* + именица + *tan/más* + придев (*¡Qué bebé más guapo!*); *cuánto*+глагол/именица (*¡Cuánto he sufrido por ti!*); *quién*+глагол (*¡Quién pudiera irse a las Bahamas!*)

2. Зависна реченица:

а) временска – употреба индикатива/субјунктива /инфинитива са временским везницима (*Apenas llegues, llámame. Nada más llegar a casa, llámame. Tan pronto como llegó, me llamó por teléfono.*)

б) изрична – употреба субјунктива/индикатива/инфинитива са глаголима и изразима који изражавају осећање, мишљење, сумњу, жељу, забрану, молбу, наредбу, дозволу (*Me encanta cocinar/Me encanta que mis amigos cocinen; Creo que lo sabe/No creo que lo sepa; Es importante hablar/Es importante que hables*)

в) односна – употреба индикатива/субјунктива (*Hay muchos que hablan/No hay nadie que hable*)

г) условна – изражавање реалног и нереалног услова у садашњости (*Aprobarás el examen siempre que estudies/ si estudias. Si siempre que estudiaras, aprobarías el examen.*)

д) намерна – употреба субјунктива /инфинитива са намерним везницима (*Me llamó para decirme.../Me llamó para que le dijera*)

ђ) допусна – употреба индикатива/субјунктива /инфинитива са допусним везницима (*Compraré esas gafas aunque son/sean caras.*)

ж) узрочна – употреба субјунктива /индикатива/ инфинитива са узрочним везницима (*No iremos a la boda porque no tenemos tiempo. He tirado las flores no porque no me gusten sino porque tengo alergia. Esto te pasa por hablar mal de la gente.*)

з) последична – употреба индикатива/ субјунктива са последичним везницима (*Hemos terminado, por tanto nos vamos. Va al gimnasio, de ahí que esté en forma.*)

Конектори у тексту и дискурсу

Уводни (*con relación a, en cuanto a*), супротни (*por el contrario, no obstante*),

закључни (*en conclusión, en resumen*), експликативни (*dicho de otra manera, en otras palabras*).

Правопис

Речи које мењају значење ако се напишу заједно или одвојено (*si no/sino, por qué/porque/porqué, a sí mismo/así mismo/asimismo*).

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду

обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навики у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изражавање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

Како се развијају језичке компетенције

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;
- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да извојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да извојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепу.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођевог састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увјежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету опште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и **интеркултурна компетенција**, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму

третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изнајлажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језичке категорије су разврстане у складу Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања, односно са Европским референтним оквиром за живе језике. Сваки језички ниво (од нивоа А1.1 до нивоа Б2.2) подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичкокомуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целиковити функционални и креативни контакт са књижевношћу;
  - књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
  - књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
  - књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
  - избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизаацију (у зависности од читалачког циља);
  - текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетичког искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексација);
  - у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);
  - избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;
  - избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);
  - избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Карењина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијама*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);
  - књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексацију у синхронијској и дијахронијској перспективи;
  - у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликова).
- На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је производ који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексацију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати

на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко

учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полуугодишту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену развијених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илустрирају развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

и

ЖИВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Енглески, немачки, руски и француски (смер Живи страни језици и смер Класични језици)

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у

вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-стима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	11 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговарно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговарно изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>разуме и извршава упутства, налоге, сугестије и предлоге за различите активности, у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним комуникативним) ситуацијама, уколико се користи претежно стандардни језик;</p> <p>– разуме важније информативне појединости објаве емитованих путем разгласа у јавном простору (нпр. на станици, на аеродрому, у тржном центру итд.), упркос евентуалним отежавајућим факторима (шум, одјек, спољна бука, тј. „бука у каналу” и сл.);</p> <p>– разуме и идентификује слагање и неслагање међу говорницима, њихове тврдње и аргументацију, укључујући и имплицитни емотивни садржај, уз евентуална понављања;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости, нпр. хронологију и фазе догађаја, код усмених излагања наративне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и већину појединости усмених излагања доминантно дескриптивне природе;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи претежно стандардни језик;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости дискусија у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи претежно стандардни језик, у директној и медијски подржаној комуникацији (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији);</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости једноставнијих монолошких и дијалогских излагања које одликују одређене идиоматске (условљене индивидуалним особеностима говорника) или варијететске специфичности;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости информативних прилога из различитих медија (радија, телевизије, интернета) о блиским, познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, уколико се користи претежно стандардни језик и разговаран изговор;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости (међусобне односе актера, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова, серија и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, блогови итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости дијалогских форми с двоје или више саговорника, у директној и медијски подржаној комуникацији, која има за циљ размену информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уколико се користи претежно стандардни језик, разговаран изговор и умерен ритам говора, без међусобних упадица говорника;</p> <p>– разуме главну тему и релевантне детаље презентација, предавања, јавних наступа, на познате и блиске теме;</p> <p>– разуме садржај и важније појединости, смисао и поруку текстова савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију), уз евентуална поновљена слушања и одговарајућу припрему;</p> <p>– доноси закључке о значењу непознатих елемената дискурса на основу контекста и језичког предзнања;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming", глобално и оријентационо читање);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове дужих и сложенијих текстова (= "scanning", селективно читање);</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних, евентуално делимично адаптираних дужих текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости једноставнијих нефункционалних текстова у различитим медијским формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао и релевантне појединости краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова, примерених узрасту;</p> <p>– разуме општи садржај савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору;</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма, комуникационе платформе);</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемији, итд.);</p> <p>– разуме сложеније текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме и препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– примењује (основне) критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – критичко читање; – критичко мишљење; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;
<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p>	<p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са узрасно примереним, образовним и друштвено-релевантним темама темама, спонтано и без већих ограничења, пауза и напора, захваљујући савладаним граматичким и лексичким структурама;</p> <p>– користи спонтано и самостално целини језик као језик комуникације у учионици и ван ње;</p> <p>– опширно описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– методично и систематично представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава, образлаже и брани своје ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.) користећи сложеније језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљења и идеје у вези са различитим темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – усмено изражавање; – интерпретирање; – неформални разговор; – формална дискусија; – сарадња; – интонација, ритам и висина гласа; – дијалог; – комуникативна намера; – дискурсни маркери; – аргументација; – критичко мишљење;

<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или лично интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– у интеракцији са саговорником исказује и аргументовано брани своје идеје и мишљења, примењујући успешно језичке структуре и конструкције тако да приликом усменог излагања не прави грешке које могу узроковати неразумевање или неспоразум у комуникацији;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– користи фреквентне, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– пише извештаје или есеје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– развија аргументацију истичући разлоге за или против одређеног става;</p> <p>– пише саставе на образовне и друштвено-релевантне теме у којима истиче предности и мане и изражава сопствено мишљење;</p> <p>– описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем;</p> <p>– пише сажетке књига, филмова, тв емисија и др. износећи своје ставове.</p> <p>– описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања;</p> <p>– истиче предности и мане неке појаве или поступка, поштујући начела/правила одређеног текстуалног жанра;</p> <p>– попуњава комплексније формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером;</p> <p>– процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја;</p> <p>– пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерентан текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста;</p> <p>– описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена;</p> <p>– прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности;</p> <p>– учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника схватајући комуникативне намере сваког, уз евентуално повремено неразумевање делова поруке без додатних објашњења учесника преписке, у складу са задатим смерницама;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>
---	---	---

	<p>– познаје значајне личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– разуме правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, упоређује и на једноставан начин илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и објашњава могући узрок неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији;</p> <p>– препознаје и разуме честе стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опажају и разумеју други људи и културе;</p> <p>– дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно чудни, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл;</p> <p>– позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земаљама чији језик учи</p> <p>– реагује на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања;</p> <p>– користи фреквентне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију;</p> <p>– уочава елементе интеркултурности у једноставнијим аутентичним текстовима на блиске теме и адекватно их тумачи у складу с комуникативним контекстом;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура заједница чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилски у комуникацији на страном језику;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информације и важније појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику;</p> <p>– преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става</p> <p>– преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи основне информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним и друштвено-релевантним темама;</p> <p>– преноси основни садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику;</p> <p>– посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења;</p> <p>– преводи писане текстове различитог садржаја;</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњег;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција;</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

1. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) генерички члан (*The computer is one of the most amazing inventions ever created in history to influence life. / The cheetah is the world's fastest land animal.*)

б) изостављање члана испред градивних и апстрактних именица када се о њима говори у општем смислу (*I never add sugar in my coffee. / What is the best definition of love?*)

в) употреба одређеног члана испред градивних и апстрактних именица када нису употребљени у општем смислу већ се ради о нечему одређеном (*The love we have is to be cherished. / The milk has gone off.*)

г) употреба неодређеног члана испред градивних и апстрактних именица (*I'll just have a coffee. / Over time, their acquaintance developed into a lasting friendship* итд.)

д) одређени члан испред имена институција, музеја и галерија, знаменитих грађевина, позоришта, биоскопа, хотела и других угоститељских објеката, географских имена, држава итд. (*The Red Cross, The National Gallery, The Empire State Building, The London Palladium, The Phoenix Cinema, The Plaza Hotel, The Shepherd's Inn, The Pacific Ocean, The North Sea, The English Channel, The Scottish*

Highlands, The Great Lakes, The Avon, The United Kingdom, The Netherlands)

ђ) нулти члан испред неких географских имена, институција, грађевина, угоститељских објеката (*Ben Nevis, Lake Windermere, Jersey Island, The Sahara, St Mary's Hospital, Harvard University, Buckingham Palace, Hampton Court, Windsor Castle, Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, Tony's Restaurant*)

е) употреба одређеног члана уз називе титула (*Lord Tennyson, Admiral Nelson*)

– нулти члан уз називе титула (*The Queen has ruled longer than any other monarch in British history.*)

ж) употреба члана уз називе obroka. (*Let's have lunch. / She offered us a delicious lunch.*)

з) нулти члан испред назива за мостове, паркове, тргове, аеродроме, железничке станице, станице подземне железнице, улице итд. (*Tower Bridge, Regent's Park, Trafalgar Square, Heathrow, Victoria station, Queensway station, Regent Street*)

– изузеци: *the Humber Bridge, the High street, the Strand, the Mall*

и) употреба нултог члана уз називе за одређене зграде/установе, уз предлоге за место, када је сврха те зграде институције битнија од самог места. (*He is in prison/hospital, church, school, bed*)

употреба одређеног члана када се ради о самој згради, односно установи. (*Nobody can go to the prison to visit him.*)

ј) неодређени члан у изразима *it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden* и др.

к) члан уз називе новина и часописа (*the London Times, Cosmopolitan*)

л) нулти члан уз називе празника (*Christmas, Thanksgiving*)

љ) нулти члан уз именице *man* и *woman* у значењу човечанства, односно, рода (*Man has polluted the planet. / Woman is equal to man.*)

2. Именице

а)

– множина именица страног порекла (*criteria, phenomena, crises, analyses, bureau* итд.)

– стилски маркирана множина именица страног порекла (*syllabi/syllabuses, cacti/cactuses* итд.)

– именице страног порекла чији облици за мношину имају различито значење (*indexes/indices, mediums/media* итд.)

– именице страног порекла чији се облици за мношину користе као облици за једину, односно као небројиве именице (*data, bacteria, confetti* итд.)

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette* итд.)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt* итд.)

в) сложене именице и њихова множина (*armchair/armchairs, parent-in-law/parents-in-law, man-of-war/men-of-war*, итд.), као и генитив мношине (*parents-in-law's* итд.)

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river* итд.)

д) употреба генитива са неаниматним именицама:

– генитив мере (*a mile's distance, a day's work*, итд.)

– генитив у фразама (*a stone's throw, to one's heart's content, at arm's length* итд.)

– генитив уз властите именице које означавају области, градове, земље и континенте (*London's museums, America's industry, Africa's wildlife* итд.)

3. Заменички облици

а) заменице

– показне заменице (*the former, the latter* итд.)

– опште заменице (*everyone, nobody, everything, all, each* итд.)

– повратне заменице – емфатична употреба (*You have to deal with it yourself.*)

– односне заменице (*who(m)/that, which/that, whose* итд.)

б) детерминатори

Обновити научене детерминаторе.

– употреба детерминатора (квантификатора) у односу на бројивост именице (*a few/few, a little/little, many/much, (a) lot(s) of, plenty of, all, no, any, several* итд.)

в) заменички облици у функцији заменица и детерминатора (*each, either, both, all*)

4. Бројеви

а) временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties* итд.)

б) прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one* итд.)

5. **Партитивни квантификатори** (*a loaf of bread, a slice of lemon* итд.)

6. Придеви

– обновити поређење придева

– придеви у номиналној функцији (*the blind, the deaf* итд.)

– редослед придева

II. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Simple Tense

– за радњу која ће се догодити пре неког тренутка у будућности (*You will have finished your report by this time next week.*)

б) The Future Perfect Continuous Tense

– за радњу која траје, али ће се завршити пре неког тренутка у будућности (*I will have been waiting here for three hours by six o'clock.*)

в) The Future Continuous Tense

– за радњу или стање које ће бити у току у неком тренутку у будућности (*Unfortunately, sea levels will still be rising in 20 years.*)

– за радњу која је део неког уобичајене рутине, и која ће се десити у будућем периоду (*Don't call Tom, I'll be seeing him later in the afternoon, so I'll pass the message on.*)

– када се учињено распуштајуемо за нечије планове зато што наши зависе од њих (*Will you be using the photocopier for long? I need to make some photocopies.*)

2. Пасив

а) са фразалним глаголима (*This cut must be seen to.*)

б) са променом конструкције (*They made me go away. / I was made to go away.*)

в) пасивна конструкција са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта (*He was believed to be hiding something. / She is rumoured to have been in prison.*)

3. Causative HAVE/ GET

– за радњу коју неко други врши уместо нас (*They had their roof mended at last.*)

– за наглашавање неке непријатности која се догодила (*Jane had her leg broken in a skiing accident.*)

4. **Герунд** – обновити већ обрађене употребе и обрадити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep* – после придева *worth, busy* – после предлога (*He is good at painting.*)

5. Инфинитиви

а) инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) глаголи које прати инфинитив са "to" или без "to"

г) разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop, try, go on*, итд.

д) инфинитив перфекта уз пасивне конструкције и модалне глаголе (*The con was reported to have managed to cross the border. / Mary ought to have seen the doctor earlier. / Tom must have been really tired the other night.*)

6. Садашњи партицип у партиципским клаузама

а) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо релативних реченица (*The man living upstairs is very noisy.*)

б) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо временских реченица (*I sprained my ankle while playing tennis.*)

7. Конјунктив прошли

– уз изражавање хипотетичких значења: жеља, нада, кајања и жаљења (*I wish I knew him better. / If only I were with them. / She*

speaks English as if she were/was a native speaker; / I'd rather I stayed at home.) итд.

– уз изразе: *It's (about, high) time (It's high time we got down to some serious work.)*

8. Модални глаголи

а) *can, can't, may, might, must* са инфинитивом презенте и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима (*He may be telling the truth, after all. / They might have forgotten all about it. / The guy must be a fraud. / They must have moved away. / Sue can't be thinking of quitting. No way! / You can't have seen him yesterday because he is not in town.*)

9. Приделови

– уз придеве (*notorious for; prejudiced against, charged with, sentenced to, proud of, rich/deficient in, sensitive to, prone to, accustomed to* итд.)

– глаголе (*lean on/against, mistake someone for something/somebody, object to, occur to, complain about/of, compare with/to, refrain from, restrain yourself from* итд.)

– фразе (*take pride in, pride yourself on, take pleasure in, part with/from, be on a tight budget, bear something on mind, on the rise, on its peak, in need of, terrible/hopeless/ bad at, brilliant/ingenious at* итд.)

10. Прилози

а) прилози који имају облик придева (*hard, fast, deep, late, high, near* итд.)

б) прилози на *-ly*, код којих је промењено значење (*hardly, deeply, highly, lately, nearly* итд.)

в) прилози који имају облик придева уз глаголе *look, sound, taste, feel* (*He looks awesome. / The cake tastes delicious. / It sounds great!* итд.)

г) прилози уз глаголе *look/ feel* са променом значења (*She finally looks well after that flu, and she also feels well again.*)

д) исти облик прилога и прилога са придевима који се завршавају на *-ly*: *daily, monthly, yearly*, итд. (*It's a monthly magazine. / The magazine is published monthly.*)

ђ) придеви *friendly, silly, lonely, ugly, lively* итд, немају одговарајући облик прилога, тако да се уместо њих користи израз *in a way/manner/fashion* (*He treats everyone in a friendly way.*)

III. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

а) упитно-одрична питања (*Isn't she lovely? / Didn't he play well? / Why didn't she show up?*)

б) идиоматска питања (*Do you fancy going out for a meal after work? / Do you feel like going for a swim?*)

3. Негација са негативним везницима (*She isn't talented, nor is she particularly intelligent. / Neither Bob nor Tom is very good at sport.*)

4. Question tags – сложенији примери (*I am late, aren't I? / Don't forget it, will you? / She hardly steps out of her home, does she? / There is little we can do about it, is there? / Nobody came, did they? / She has a boyfriend, hasn't / doesn't she? / They had their house redecorated last year, didn't they?*)

5. Слагање времена

а) радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи (*He thought she was very beautiful. / Mary admitted that she had taken the ring. / We hoped we wouldn't be late for the meeting.*)

б) слагање времена са модалним глаголима (нпр. *MAY* прелази у *MIGHT*: *He thought they might stand a chance of winning the competition.*)

в) слагање времена у погодбеним реченицама (*She knew that if she didn't tell the truth, she would feel bad about it.*)

г) случајеви када не долази до слагања времена, нпр.:

– радња о којој је реч је још актуелна у тренутку говора (*up-to-date reporting*), нпр. *She said he is not at home.*

– у временским реченицама (*He told us what he had done when he was young.*)

– када су у питању универзалне истине, као и општеприхваћене и научне чињенице (*The teacher explained that the earth revolves around the sun.*)

– када *must* представља обавезу и после тренутка говора (*They decided they must change their ways.*)

6. Индиректни говор са уводним глаголом у прошлом времену.

а) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору изјавне реченица (*The Prime Minister said that the country was facing a gradual economic slowdown.*)

б) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору заповедна реченица (*He urged me to start my own business. / They told me not to jump to conclusions.*)

в) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору упитна реченица:

– yes/no questions (*Do you love me? – He asked me if /whether I loved him.*)

– WH- questions (*Why do I always feel hungry? – She wondered why she always felt hungry.*)

г) индиректни говор са уводним глаголима: *complain, suggest, insist, advise, recommend, remind, apologise, warn, threaten*, итд. (*She insisted on seeing her lawyer. / They apologized for accusing her falsely. / We all complained about having to work overtime.*)

7. Погодбене реченице

а) тип 1 – реалне (*If he is late, we will have to go without him. / I might pass the exam if I work harder. / Should she arrive, tell her to wait. / I won't go unless you go with me. / If you will kindly excuse me, I'll take my leave now.*)

б) тип 2 – потенцијалне (*If I had more time, I would try to learn to play the guitar. / If I were to live my life again, I wouldn't worry over trifles.*)

в) тип 3 – иреалне (*I would have managed to talk him into it if he had only wanted to listen to me.*)

г) иреалне, са инверзијом (*Had I known about his plans, I would have been more careful.*)

д) мешовити тип (*If I had bought that lottery ticket, I would be a millionaire now. / If I had better reflexes, I wouldn't have caused the accident.*)

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

а) рестриктивне (*The film you recommended gave me a lot of food for thought. / That's the girl whose mother is my maths teacher.*)

б) нерестриктивне (*My friend, who moved to Italy, has written a novel.*)

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

1. Грађење именичких и придевских сложеница (*mother-in-law, go-between, broad-minded, high-spirited*, и деминутива са суфиксима *-y, -ie, -ine, -ette* итд.)

2. Проширити листу суфикса (*-icy, -al, -dom, -hood*, придеви са суфиксом *-ly* итд.) и префикса (*mis-, non-, anti-, de-, sub-*, итд.)

3. Основно и пренесено значење речи (*The last of the autumn leaves are blown away by the wind/ I was blown away by their performance.*)

4. Двочлани глаголи са основним глаголима *hold, keep, let, look, make, put, run, see, set, stand, take, turn*

5. Идиоми и фразеологизми

– двочлани изрази спојени везником *and* (*safe and sound* итд.)

– идиоми који садрже назив за одевни предмет (*it fits you like a glove*, итд.), назив за храну (*a hot potato*, итд.), називе везане за спорт (*move the goalposts*, итд.), називе везане за делове тела (*pay through the nose* итд.)

6. Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа.

7. Проширити листу портманто речи (*dramedy, netiquette, mockumentary* итд.)

8. Колокације са глаголима *do, make, give, throw, go, come, reach*

V. ФОНОЛОГИЈА

1. Реченичка интонација, интонацијске јединице у упитним и узвичним реченицама (*Is that right? Not really? That's expensive! What rude waiters!*)

2. Интонација при изражавању жеља у вези са хипотетичком ситуацијом (*I wish...../If only*)

VI. ОРТОГРАФИЈА

Наставити са континуираним радом на правописним правилима (spelling).

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

– Структура и коришћење једнојезичних речника.
 – Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице *n*- деκлинације (*der Junge, der Kollege, der Kunde, der Affe, der Hase, der Elefant, der Nachbar, der Herr*)

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nicht, alles*)

Релативне заменице са предлогом (*auf die, für das, zu denen...*)

Употреба неодређене заменице *man*

Показне заменице (*derselbe, dasselbe, dieselbe*)

Придеви

Јака придевска деκлинација

Употреба придева иза нултог члана

Предлози

Предлози са генитивом (*außerhalb, innerhalb*)

Предлог + ... *einander, miteinander, übereinander*

Глаголи

Плусквамперфект (грађење и употреба)

Перфект и плусквамперфект модалних глагола (грађење и употреба)

Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)

Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)

Апсолутни компаратив (*mit besten Wünschen*)

Употреба глагола *lassen*

Партицип I у улози придева (*ein bellender Hund, mit den bellenden Hunden...*)

Синтаксичке структуре

Предлошка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über, stolz sein auf, Freude an...*)

Изражавање постериорности (*nachdem, ehe, sobald*)

Кондиционалне реченице: потенцијалне и иреалне

Намерне реченице (*damit, um...zu+Inf.*)

Начинске реченице (*indem, statt dass/statt...zu+Inf., ohne dass/ohne...zu+Inf.*)

Релативне реченице уведене предлогом *auf die, für das, zu denen...*

Сложени везници (*je...desto*)

Две заменице као допуне у реченици (*ihn mir, sie ihnen...*)

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица+ именица (*Handschuh, Tischlampe*), придев + именица (*Schnellzug*), префиксација глагола и придева (*anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen, unmöglich, uralt*), именице изведене суфиксима *-er-, -ung-, -in* (*Sänger, Lehrer, Käufer, Lehrerin, Ärztin, Heizung, Einführung*)

Деминутиви (*Männlein, Köpfchen, Büchlein*)

Значење речи (основно и пренесено)

3) РУСКИ ЈЕЗИК

I. Фонетика и ортоепија

Систематизација правила руског књижевног изговора (акањ/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције у простој реченици).

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа [j].

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

II. Морфологија:

Именице

– Изведене и сложене именице.

– Скраћенице (*вуз, комсомол, БАМ, МГУ*).

– Именице на *-иј* (систематизација)

– Варијанте падешких наставака ген. једн. на *-у* (*с краю, килосахару, прибавить шагу, выпить чайку*).

– Генитив једине без наставка (*сапог, солдат, ватт, глаз*).

– Промена именица на *-ня* (*вишня, дыня*).

– Презимена на *-ов, -ев, -ин*.

– Акцент именица.

Заменице

– Опште заменице: *сам, самый*.

– Одређене заменице: *каждый, любой, всякий*.

Придеви

– Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном).

– Прелазак придева у именице (*дежурный, больной, столовая*).

– Акцент придева. Померање акцента.

Бројеви

– Исказивање мере и степена.

– Редни и збирни бројеви.

Глаголи

– Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

– Глаголски префикси (обнављање и систематизација).

– Улога префиксације у измени глаголског вида.

– Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања.

– Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација).

– Глаголски прилози (систематизација).

– Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту.

– Прошло време: глаголи са инфинитивном основом на сугласник (*нёс, вёз, мог, умер, исчез*).

– Заповедни начин – изражавање заповести, молбе, савета (*подожди, повторите, будьте внимательны*).

– Акцент глагола.

Прилози

– Најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа *+о* (*тихо, скромно*) и придевска основа *+и* (*по-русски, практически*).

Предлози

– Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Везници

– Прости везници. Најфреквентнији сложени везници.

III. Синтакса

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

– **Субјекатско-предикатски односи:**

Реченице са кратким придевским обликом у предикату: *Я был болен гриппом. Он способен к математике.*

– **Објекатски односи:**

Реченице са објектом у инфинитиву: *Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.*

Сложена реченица: *Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.*

– **Просторни односи:**

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом. Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мой брат работает на заводе, а сестра учится в университете.*

б) Сложена реченица: *Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.*

– **Временски односи:**

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Они собираются по вечерам. Это случилось по окончании войны.*

б) Реченице са глаголским прилогом: *Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.*

в) Сложена реченица: *Как только скрылось солнце, стало холодно.*

– **Начински односи:**

а) Реченица са глаголским прилогом: *Друзья возвращались домой, весело разговаривая. Он поздоровался, кивнув головой.*

б) Сложена реченица: *Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.*

– **Узрочни односи:**

а) Реченице с глаголским прилогом: *Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.*

б) Сложена реченица: *Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.*

– **Циљни односи:**

а) Реченице са одредбом у инфинитиву: *Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься/чтобы проститься.*

б) Сложена реченица: *Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*

– **Условни односи:**

Сложена реченица:

а) потенцијална: *Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.*

б) реална: *Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.*

в) иреална: *Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*

– **Одрична реченица:** Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

– **Једночлане реченице**

– **Неодређено-личне реченице**

– **IV. Лексикологија**

– Синонимима, антонимима, хомонимима, међујезички хомонимима и паронимима.

– Основно и преносно значење речи.

– Деминутивима.

– **V. Лексикографија**

– Структура једнојезичних речника и служење њима.

– **VI. Правопис**

– Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

– Употреба тврдог и меког знака.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

– **Именичка група**

– Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; одсуства детерминаната.

– Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

– Систематизација заменица: личних ненаглашених и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

– **Глаголска група**

– Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

– Антериорни футур (рецептивно).

– Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.

– Презент и перфект кондиционала.

– Употреба инфинитива.

– Систематизација партиципа презента и герундива.

– Фактивни глаголи и најчешће конструкције.

– Рестрикција са *pe... que*.

– **Предлози**

– Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

– Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

– Предлози у глаголским конструкцијама.

– **Прилози**

– Поређење прилога.

– **Модалитети и форме реченице**

– Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

– Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

– Уметнута реченица (*l'incise*).

– Позиционо наглашавање реченичних делова.

– **Сложене реченице**

– Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

– Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објекатским реченицама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

– **Тематске области:**

– Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

– Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

– Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

– Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

– Интересантне животне приче и догађаји

– Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

– Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

– Важни историјски догађаји

– Живи свет и заштита човекове околине

– Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

– Медији и комуникација

– Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

– Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

– Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

– Спортски и спортске манифестације

– Србија – моја домовина

– Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

– Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

– Празници и обичаји у културама света

– Европа и заједнички живот народа

– Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

– Представљање себе и других

– Поздрављање (састајање, растајак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди
 Изражавање молби и захвалности
 Изражавање извињења
 Изражавање потврде и негирање
 Изражавање допадања и недопадања
 Изражавање физичких сензација и потреба
 Исказивање просторних и временских односа
 Давање и тражење информација и обавештења
 Описивање и упоређивање лица и предмета
 Изрицање забране и реаговање на забрану
 Изражавање припадања и поседовања
 Скретање пажње
 Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
 Тражење и давање дозволе
 Исказивање честитки
 Исказивање препоруке
 Изражавање хитности и обавезности
 Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; insegnanza per tareas, handlungsortientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то

у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио* и *видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;
- категорије насловљене *Монолошка излагања*, *Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција*, *Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних

комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учioniце и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обра-

ђује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађирани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексики и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији моноло-

шког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискузивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

– разумевање изворног говорника;

– неформални разговор;

– формална дискусија;

– функционална сарадња;

– интервјуисање;

– усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да пренесе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навиве, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорјење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (изузетно Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подра-

зумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико уче-

ник влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полугодшту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену развијених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

- Процена садржи опис јаким и слабијим страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ учења Латинског језика са елементима класичне цивилизације јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); налази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у једноставним текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише обичне речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставнију изворну прозу на латинском језику; – самостално преведе прочитано с ослонцем на усвојени вокабулар; – издвоји битне податке и разуме контекст поруке; – самостално и с поуздањем користи двојезичне речнике у књижном и/или дигиталном формату; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања; – дефинише, уочава, описује и самостално гради стандардне облике и разуме њихову намену; – препознаје, повезује и описује синтактичке и прагматичке односе. 	<p>ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма</p> <p>ЈЕЗИК <i>Морфологија</i></p> <p>Именске речи Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене, с тежиштем на заменичким речима.</p> <p>Глаголи Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике. Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене.</p> <p>Затворене класе речи Морфологија и функција мање фреквентних јединица.</p> <p>Синтакса</p> <p>Синтакса падежа Латински падешки систем.</p> <p>Синтакса просте реченице Реченични типови и реченични конституенти: систематизација. Специфичност латинске употребе глаголских начина у простој реченици. Специфичности латинске именичке синтагме.</p> <p>Синтакса сложене реченице Систем зависних клауза. Систем нефинитних конструкција.</p> <p>Вокабулар Усвајање фреквентних јединица латинског вокабулара. Упознавање са ширим вокабуларом.</p> <p>ЕЛЕМЕНТИ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ Писменост, образовање, ученост. Каријера чиновника и војника. Масовна култура.</p>

Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

– Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију.
 – Исправно ортографише и познаје принципе правописа.
 – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома.
 – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре.
 – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације у филолошким гимназијама и одељењима ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика, као и опште и књижевне историје. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручног приказа граматике, који почива на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се спиралном прогресијом.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминологички, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима

такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

– вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неу-
тентично;

– прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

– изворно штиво, тј. аутентични писажи из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

– ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

– ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

– наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

– наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода потпомогнутог читања подразумева учестало, неизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савладавати у којем модусу, која ће појединоци завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Граматичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединоцима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да

је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима „чему служи“, а не „како се преводи“.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитованом голих завршетка – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединоцима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунаних на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладаивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу

и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик очува функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90 % врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за трећи разред

Од морфологије именских речи, у трећем разреду треба обрадити заменице *idem*, *quisquam*, *quidquam*, *ullus*, и изузетке у

придевској промени: *vetus, dives, pauper*. Глаголска морфологија треба да обухвати неправилне глаголе *coerisse* и *feri*; герунд; конјунктив перфекта и плусквамперфекта. У области непромењивих речи треба обрадити партикуле *igitur, quidem, ne...quidem*; компарацију прилога; *causa* и *gratia* у предлошкој употреби. У синтакси, за обраду су безлични глаголи *licet, decet, pudet, paenitet*; безлични изрази *fit ut, accidit ut*. Употпуњава се и систематизује знање о глаголским именима: обрађује се апсолутни аблатив с партиципом перфекта; партицип футура у предикативној употреби. Употпуњава се и систематизује знање о адвербијалним клаузама с конјунктивом: *cum historicum*, узрочно *cum*, зависно упитне, иреални погодбени склоп, последично *ut*. Обрађује се независни конјунктив могућности: иреални и делиберативни тип. Употпуњава се и систематизује синтакса падежа: субјектни и објектни генитив, генитив квалитета, акузатив простирања, адвербијал на питање *unde*.

Што се тиче редоследа граматичких партија, *cum historicum* с конјунктивом плусквамперфекта треба да сачека да се обраде зависноупитне реченице. Безличне изразе *fit ut, accidit ut* упутно је обрадити тек иза последичних клауза. Независни конјунктив могућности иреалног типа треба обрадити пре погодбеног склопа. Конјунктив перфекта и плусквамперфекта треба увести кроз зависноупитне реченице, и тим поводом извршити систематизацију слагања времена. Герунд+*ad*, као и *causa* и *gratia* у предлошкој употреби, треба искористити као повод за систематизацију финалних изразита.

Као штиво у трећем разреду користе се адаптирани и изворни текстови из области римске историографије, комедије и поезије. Препоручени писци су Цезар, Салустије, Катул, Овидије, Теренције, Плаут.

Ванјезичке теме треба да укључе материјалне и организационе аспекте школовања и интелектуалне делатности (писменост, образовање, ученост; писаћи материјал и форма књиге; библиотеке античког света); каријеру Римљанина у војној или чиновничкој служби; масовну културу и забаву по начелу „хлеба и игара” (гладијаторска арена; цирк и коњичке трке; политичка позадина игара).

На крају трећег разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 1.200 најфреквентнијих речи.

За трећи разред прописују се два писмена задатка, један у првом и један у другом полугодишту.

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ учења грчког језика јесте неговање општег интелектуалног бића код ученика који се читањем и тумачењем дела класичне грчке књижевности упознаје с оним духом који се налази на самом извору европске науке, уметности и културе. Грчка настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-

стима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеном општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме краћи и једноставнији дијалог или говор у познатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области;</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме информацију у једноставним текстовима средње дужине у вези са познатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– Краћим и једноставнијим реченицама изражава мишљење у оквиру познате теме;</p> <p>– користи усвојене речи да постави једноставна питања и да краће одговоре на познату тему.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Преводи краћи текст средње сложености са грчког на српски.</p> <p>– Пише разумљиве и јасне реченице о познатим темама, користећи усвојена граматичка знања и познат вокабулар.</p> <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме једноставнији дијалог или говор средње дужине у непознатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области;</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме и проналази тражену информацију у текстовима средње дужине и сложености у вези са непознатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– Разумљивим и јасним реченицама средње сложености износи мишљење у вези са познатим темама.</p> <p>– Користи претходно стечена знања да постави питања и да одговоре средње сложености у вези са познатим темама.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Преводи текст средње сложености и дужине са српског на грчки и обратно.</p> <p>– Примењује усвојена знања да писмено изнесе мишљење или одговори на задата питања користећи краће изразе средње сложености у вези са познатим темама.</p> <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме средње сложен дијалог или говор средње дужине у непознатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области;</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме и тумачи поруку сложенијег прилагођеног текста или аутентичног текста средње сложености и дужине у вези са непознатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– Разумљивим и јасним реченицама средње сложености износи мишљење у вези са непознатим темама, користећи познате изразе и усвојена граматичка знања.</p> <p>– Користи претходно стечена знања да постави питања и да одговоре средње сложености у вези са непознатим темама.</p> <p>– Користи стечена знања да да коментар на превод текстова.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Преводи сложенији текст средње дужине са српског на грчки и обратно.</p> <p>– Примењује усвојена знања да напише разумљиве и јасне краће текстове средње сложености о познатим темама.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– примени граматичка знања при читању и разумевање класичног грчког текста;</p> <p>– препозна и наведе граматичке облике променљивих речи, тј. имена и глагола;</p> <p>– растумачи значење и функцију појединих облика именске и глаголске промене у грчком језику, те њихову употребу у конструкцијама и реченицама;</p> <p>– образује и промени конјунктив претходно усвојених глаголских времена (тематског презента и сигматског аориста);</p> <p>– образује и промени оптаив претходно усвојених глаголских времена (тематског презента, сигматског аориста, сигматског и контрактног футура);</p> <p>– образује и промени облике суплеторског, тематског и коренског аориста;</p> <p>– образује и промени инфинитив активни и медијални, те партицип активни и медијални суплеторског, тематског и коренског аориста;</p> <p>– препознаје и разликује морфолошке елементе глаголских облика;</p> <p>– образује и промени индикатив презента и аориста активног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵστημι и εἶμι;</p> <p>– образује и промени инфинитив активни и партицип активни презента и аориста глагола τίθημι, δίδωμι, ἵστημι, те инфинитив активни и партицип активни презента глагола φημι;</p> <p>– промени облике перфекта активног глагола οἶδα;</p> <p>– образује и промени инфинитив активни и партицип активни перфекта глагола οἶδα;</p> <p>– тумачи културно-историјску подлогу оригиналних текстова;</p> <p>– препозна и растумачи функцију синтактичких елемената унутар конструкција и реченице;</p> <p>– уочи синтактичке односе како унутар реченица тако и међу реченицама;</p> <p>– уочи поруку и схвати општи смисао текста;</p> <p>– води рачуна о аспекту (свршеном, несвршеном, свршеном или несвршеном) облика презентске, футурске и аорисне основе при преводу са грчког на српски;</p> <p>– се самостално служи грчко-српским речником приликом превођења и тумачења текста;</p> <p>– се служи стеченим вокабуларом грчког језика, без употребе речника, приликом читања, превођења и тумачења текста;</p> <p>– повеже лексику грчког језика са одабраним сродним речима у другим језицима, пре свега у српском и латинском;</p> <p>– препознаје и објашњава функцију падежа у реченици;</p> <p>– анализира и описује структуру реченица;</p> <p>– уочи разлике и сличности између грчке и латинске синтаксе.</p>	<p>Систематизација усвојеног градива</p> <p>– значење и функција појединих категорија именске и глаголске промене;</p> <p>– морфологија и промена тематског презента и имперфекта активног и медиопасивног у индикативу и императиву;</p> <p>– морфологија и промена сигматског аориста активног и медијалног у индикативу и императиву;</p> <p>– морфологија и промена сигматског и контрактног футура активног и медијалног у индикативу;</p> <p>– значење и употреба презентске и аорисне основе.</p> <p>– промена глагола εἶμι у презенту, футуру и имперфекту;</p> <p>Облици глагола тематске конјугације</p> <p>▪ Конјунктив</p> <p>– морфолошка структура конјунктива (глаголска основа, дуг тематски вокал, примарни наставци);</p> <p>– конјунктив тематског презента активног и медиопасивног, те конјунктива сигматског аориста активног и медијалног.</p> <p>– конјунктив глагола εἶμι</p> <p>▪ Опταтив</p> <p>– морфолошка структура оптатива (глаголска основа, тематски вокал, суфикс за начин, секундарни наставци);</p> <p>– оптаив тематског презента активног и медиопасивног, те оптаива сигматског аориста активног и медијалног, сигматског и контрактног футура активног и медијалног.</p> <p>– оптаив глагола εἶμι</p> <p>▪ Облици аорисне основе</p> <p>– основа суплеторског, односно накнадног сигматског аориста, промена суплеторског аориста активног и медијалног у индикативу, императиву, конјунктиву и оптативу;</p> <p>– глаголска именица и придеви изведени од основе суплеторског аориста, тј. инфинитив суплеторског аориста активни и медијални, те партицип суплеторског аориста активни и медијални;</p> <p>– основа јаког или тематског аориста, промена јаког или тематског аориста активног и медијалног у индикативу, императиву, конјунктиву и оптативу;</p> <p>– глаголска именица и придеви изведени од јаке аорисне основе, тј. инфинитив јаког аориста активни и медијални, те партицип јаког аориста активни и медијални.</p> <p>– основа коренског или бестематског аориста, промена коренског аориста активног у индикативу, императиву, конјунктиву и оптативу;</p> <p>– глаголска именица и придеви изведени од основе коренског или бестематског аориста, тј. инфинитив коренског аориста активни, те партицип коренског аориста активни.</p> <p>Облици глагола атематске конјугације</p> <p>– индикатив презента активног глагола атематске конјугације τίθημι, δίδωμι, ἵστημι, εἶμι и φημι.</p> <p>– индикатив аориста активног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵστημι и εἶμι.</p> <p>– глаголске именице и придеви изведени од презентске и аорисне основе глагола τίθημι, δίδωμι, ἵστημι, тј. инфинитив презента и аориста активни, те партицип презента и аориста активни.</p> <p>– имперфекат активни глагола φημι;</p> <p>Облици глагола οἶδα</p> <p>– перфекат активни глагола οἶδα у индикативу, конјунктиву и оптативу;</p> <p>– глаголска именица и придеви изведени од перфекатске основе глагола οἶδα, тј. инфинитив перфекта активни и партицип перфекта активни;</p>

		<p>Синтакса</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Глаголски начини</i> – функција и употреба конјунктива у независним реченицама (адхортативни, делиберативни и прохибитивни конјунктив); – функција и употреба оптатива у независним реченицама (оптатив оствариве жеље); – функција и употреба речце <i>ἄν</i> у реченицама са индикативом, конјунктивом и оптативом; ▪ <i>Зависне реченице</i> – функција и употреба одабраних зависних реченица, нпр. последичних, намерних, упитних, односних и временских. ▪ <i>Синтакса надежа</i> – фреквентније функције и употребе генитива, датива и акузатива. <p>Рад са речником, вокабулар и превод</p> <ul style="list-style-type: none"> – обнављање стеченог и усвајање новог вокабулара; – употреба грчко-српског речника; – одабрани изворни и прилагођени оригинални текстови (нпр. Езопове басне, елегije Мимнерма и Теогнида, Софоклова <i>Антигона</i> и друго); – повезивање усвојеног грчког вокабулара с одабраним сродним речима у другим језицима, а напосе у латинском и српском;
--	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета *Класични грчки језик* у одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За класични грчки језик, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења грчког језика јесте разумевање текста као саображења феноменологије језичког и друштвеног садржаја у датом тренутку људске историје. Према томе, основни задатак наставе грчког језика је да ученик кроз обраду текста стекне знања и вештине које ће му у крајњој линији омогућити да различита дела грчке књижевности може самостално да разуме.

Због тога ученик треба да развије способност да идентификује различите категорије грчког језика и да те категорије при тумачењу и превођењу текста повеже с категоријама матерњег језика и других, страних језика; затим, да усвоји основни фонд речи грчког језика који ће му дозволити да лакше прати основну нит текста и, осим тога, да уме да појми досег грчког елемента у лексици других језика (нарочито у области творбе стручних термина и интернационализма); и, коначно, да спозна општи значај грчког језика и његов трајни, дубоки утицај на језике друге језике Европе и света.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Пошто учење грчког језика за општи циљ и сврху има разумевање текстова класичне грчке књижевности, требало да настава грчког језика стога прати следећа три општа начела.

Прво, текст је стожер наставе грчког језика. Сљедствено, све поуке треба да буду усмерене, посредно или непосредно, ка читању, разумевању и тумачењу текстова класичне грчке књижевности, а вредност ових поука има се мерити њеним доприносом оспособљавању за читање тих текстова.

Друго, приоритет у поучавању следује оним елементима језичког система без чијег познавања није на грчком могуће читати ништа или готово ништа, затим оним елементима који се у текстовима јављају ређе и, на крају, свему оном другом што се при читању углавном схвата или спонтано или без нарочите потребе за објашњењем.

Треће, поуке из граматике грчког језика најбоље је излагати помоћу тзв. *спиралне прогресије*, тј. тако да у се сваком тренутку

отвори по неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се пажња на једну тему скрене у неколико наврта, од њеног зачетка, преко постепене надоградње, па све до свршетка старе и зачетка нове теме.

Наставно штиво

У настави се користе текстови који треба да буду садржајно везани за класичну цивилизацију, а формално подесни за језичку поуку. Разликују се три типа штива које ученици током наставе читају: то су вежбовно штиво, прилагођено штиво и изворно штиво. Вежбовно штиво није аутентично је састављено за потребе наставе. Прилагођено штиво је делом аутентично, а делом адаптирано за потребе наставе. Изворно штиво је у потпуности аутентично и не садржи делове који су или састављени или адаптирани за потребе наставе. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и планирање, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, развојним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса: ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима те даје одговарајуће наговештаје или решења; наставник преводи/разјашњава комад текста позивајући ученике да помогну где умеју; наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста. Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент савладавати у ком модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта би требало да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Као и у случају латинског, једна од карактеристичних одлика наставе грчког језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању текстова на грчком језику. При раду на тексту

треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању. При постепеном усвајању грчких облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазnoj практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непроменљивих речи истовремено је ствар граматике и лексике; оне махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. На својој страни, велики делови грчке синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непроменљивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред касније, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из грчке граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на грчком, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се постиже кроз таква вежбања је неопходан корак ка развијању вештине читања, као темељном циљу наставе грчког језика.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у настави грчког језика треба да буде контролисана: нове речи се усвајају равномерно и у савладивом обиму, а њихов избор треба да се заснива на саставу основне лексике грчког језика, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати (ни кроз штиво ни другим путем) само речи вредне меморисања. Наставник треба да одреди шта се од виђеног има упамтити а шта не, а меморисање оних речи које се на тај начин одаберу, потпомогнуто је мрежом њихових синонима и антонима, изведеница и асоцијација.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О вредностима и начелима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење грчког. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом настав-

нику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе грчке граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна грчке облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%; за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за трећи разред

Ученик пролази кроз трећу годину учења класичног грчког потпуно посвећен глаголском систему овог језика. Због тога је важно дати му прилику да одржи и примени раније усвојена знања, нарочито када се ради о именованој промени. Наставник треба да усмери пажњу ученика на оне појаве које сматра посебно важним или верује да их ученици нису адекватно усвојили током претходних година учења. Настојање наставника да повезује нове појмове

са раније усвојеним градивом важан је део учениковог савладавања класичног грчког језика. Трећа година је нарочито изазовна у том погледу, због готово искључиве усмерености на глаголску промену. Имајући то на уму, наставник треба да ствара прилику да ученици, усвајајући ново, понове и одговарајуће делове старог градива (нпр. када говори о тематском аористу, наставник ствара прилику да се обнови промена имперфекта; када говори о облицима радикалног аориста попут $\epsilon\gamma\omega\nu\nu$, $\epsilon\sigma\tau\eta\nu$ и $\epsilon\beta\eta\nu$, наставник подсећа на одговарајуће именице $1/\epsilon$ - основа, $\gamma\upsilon\delta\omicron\sigma\iota\varsigma$, $\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$ и $\beta\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$; образовање активних партиципа наставник користи да подсети ученике на промену именица и придева $\nu\tau$ - основа). На тај начин се може олакшати усвајање нових лекција и постићи да ученик поштоматра старо градиво као актуелно и неопходно, чиме се спречава његово заборављање.

У области глаголске промене, наставник треба да инсистира на најфреквентнијим типовима тих промена, али и да не изоставља изузетке, посебно их истичући када се нађу у штиву. Веома је важно наглашавати значење и функцију глаголских основа, поредећи их са изражавањем глаголског аспекта у матерњем и латинском језику. Наставник треба да навикава ученике да препознају различите основе једног глагола, нарочито када постоји апофонија. На тај начин ученик лакше уочава повезаност између глаголских времена, интуитивније учи и припрема се за усвајање перфекатске основе у наредној школској години. Овакав приступ омогућава ученику у једноставније опажање образовања творбе у грчком језику, нарочито када се ради о образовању различитих врста речи од истог корена (нпр. именица, глагол, придев, прилог или сложеница једног глагола (нпр. $\acute{\alpha}\lambda\epsilon\iota\varsigma$, $\lambda\acute{\alpha}\rho\epsilon\iota\varsigma$, $\epsilon\upsilon\epsilon\iota\varsigma$)).

Учење грчког језика неодојиво је од посвећеног читања текста. Због тога се у трећој години препоручују сложенији прилагођени текстови и аутентични текстови средње сложености и дужине. Избор штива треба да почива на напретку одељења и спремности ученика за рад на тексту. Због тога коначна одлука о избору лектире треба да проистиче из наставниковог праћења и процене рада ученика. Текстови попут поменутих Езопових басни, елегија Мимнерма и Теогнида, као и Софоклове *Антигоне* представљају само препоруку за рад.

Приликом читања, превођења и тумачења текста ученику треба дати могућност да примени синтактичку анализу и уочи синтактичке односе унутар реченице и међу реченицама у тексту. Важно је пружити ученику што више прилика да се самостално користи грчко-српским речником и да примени стечени вокабулар грчког језика. Због тога је корисно створити могућности за самосталан рад код куће и на часу. У складу са својим жељама и могућностима, наставник може осмислити активности које ће подстаћи ученике да користе стечено знање грчког језика, помажући се речником и стеченим вокабуларом. Током првог и другог разреда, ученици су усвојили богат фонд најфреквентнијих речи. Обогаћивање вокабулара у трећем разреду треба да буде у служби читања текста уз што мању употребу речника. Наставник не сме да занемари важност усвајања нових речи, али треба да прилагоди очекивања одабраним текстовима и напретку ученика. Извесну пажњу треба посветити и приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети неколико пробраних књига које им могу пружити шири обавештења, у складу са њиховим знањем и интересовањима.

За трећи разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом, а два у другом полугодишту. Препоручљиво је проверавати напредак и рад ученика одржавањем контролних задатака у сваком тромесечју.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владате страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интереса,

совања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	11 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи.</p> <p>– Проналази потребне информације у једноставним текстовима.</p> <p>– Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има разумљив изговор.</p> <p>– Исправно ортографише обичне речи.</p> <p>– Исправно користи елементарне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава.</p> <p>– У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме.</p> <p>– Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу.</p> <p>– Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има јасан и разумљив изговор.</p> <p>– Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа.</p> <p>– Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза.</p> <p>– Исправно користи једноставне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>– Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме једноставније изворне текстове (прозу, поезију) на латинском језику;</p> <p>– самостално преведе прочитано с ослонцем на усвојени вокабулар;</p> <p>– издвоји битне податке и разуме контекст поруке;</p> <p>– самостално и с поуздањем користи двојезичне речнике у књижном и/или дигиталном формату;</p> <p>– употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар;</p> <p>– повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима и нарочито у класичном грчком, оплемењујући своју културу говора и изражавања;</p> <p>– дефинише, уочава, описује и самостално гради стандардне облике и разуме њихову намену;</p> <p>– препознаје, повезује и описује синтактичке и прагматичке односе.</p>	<p>Морфологија</p> <p>Именске речи</p> <p>Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене, с тежиштем на заменичким речима.</p> <p>Глаголи</p> <p>Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике.</p> <p>Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене.</p> <p>Затворене класе речи</p> <p>Морфологија и функција мање фреквентних јединица.</p> <p>Синтакса</p> <p>Синтакса падежа</p> <p>Латински падешки систем.</p> <p>Синтакса просте реченице</p> <p>Реченични типови и реченични конституенти: систематизација.</p> <p>Специфичност латинске употребе глаголских начина у простој реченици.</p> <p>Специфичности латинске именичке синтагме.</p> <p>Синтакса сложене реченице</p> <p>Систем зависних клауза. Систем нефинитних конструкција.</p> <p>Вокабулар</p> <p>Усвајање фреквентних јединица латинског вокабулара. Упознавање са ширим вокабуларом.</p>

<p>– У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>– Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме.</p> <p>– Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>– Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>– У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>– Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу.</p> <p>– Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>– Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију.</p> <p>– Исправно ортографише и познаје принципе правописа.</p> <p>– Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома.</p> <p>– Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре.</p> <p>– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета *Латински језик* у класичним одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика.

За латински, који спада у групу језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елементарне граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег по-

знавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и размисла без већих објашњења.

За разлику од приручног приказа граматике, који почива на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се спиралном прогресијом.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминологички, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

– вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

– прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

– изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, развојним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи пре-

вођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;
- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;
- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;
- наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста.

Метода потпомогнутог читања подразумева учестало, назглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиви – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савлађавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцендовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодиктици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачу-

натих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативном оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

- За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у

њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за трећи разред

Од морфологије именских речи, у трећем разреду треба обрадити заменице *uter, neuter, uterque, quisquam, quidquam, ullus*, и изузетке у придевској промени: *vetus, dives, rauper, particeps*. Глаголска морфологија треба да обухвати неправилне глаголе *coerpere, novisse* и *feri*; герунд; конјунктив перфекта и плусквамперфекта. У области непромењивих речи треба обрадити партику-

ле *igitur, quidem, ne...quidem*; компарацију прилога; *causa* и *gratia* у предлошкој употреби. Од нумерала, треба употунити серију кардиналних: 11–20, десетице, стотине; и редних: 1–10, 100, 1000. У синтакси, за обраду су безлични глаголи *licet, decet, pudet, pœnitet*; безлични изрази *fit ut, accidit ut*. Употпуњава се и систематизује знање о глаголским именима: обрађује се апсолутни аблатив с партиципом перфекта; партицип футура у предикативној употреби. Употпуњава се и систематизује знање о адвербијалним клаузама с конјунктивом: *cum historicum*, узрочно *cum*, зависноупитне, иреални погодбени склоп, последишно *ut*. Обрађује се независни конјунктив могућности: иреални и делиберативни тип. Употпуњава се и систематизује синтакса падежа: субјектни и објектни генитив, генитив квалитета, акузатив простирања, адвербијал на питање *unde*.

Што се тиче редоследа, *cum historicum* с конјунктивом плусквамперфекта треба да сачека да се обраде зависноупитне реченице. Безличне изразе *fit ut, accidit ut* упутно је обрадити тек иза последичних клауза. Независни конјунктив могућности иреалног типа треба обрадити пре погодбеног склопа. Конјунктив перфекта и плусквамперфекта треба увести кроз зависноупитне реченице, и тим поводом извршити систематизацију слагања времена. Герунд+*ad*, као и *causa* и *gratia* у предлошкој употреби, треба искористити као повод за систематизацију финалних израза.

Као штиво у трећем разреду користе се адаптирани и изворни текстови из области римске историографије, комедије и поезије. Препоручени писци су Цезар, Салустије, Катул, Овидије, Теренције, Плаут, Хорације.

На крају трећег разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 1. 800 најфреквентнијих речи.

За трећи разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два реализују у првом и два у другом полугодишту.

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ учења предмета Основи класичних наука је да ученици изучавајући историјске и културне оквире у којима се развијала античка цивилизација изграде темељнија и шира знања и вештине неопходне за разумевање античке и савремене епохе као и свест о значају и улози те цивилизације за европску и српску културу.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	37 часова

ИСХОДИ	ТЕМЕ
По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – тумачи настанак и развој хеленске уметности у друштвено-историјском контексту и да одређује разлике уметничких стилова; – објасни карактеристике грчке скулптуре; – наведе основне типове хеленских јавних грађевина и одлике јавног простора; – наброји врсте храмова и њихове главне елементе; – уочи главне одлике различитих стилова вазног сликарства; – именује главније вајаре и сликаре и њихова најважнија дела; – анализира значај и улогу културе и уметности у хеленском друштву; – опише развој грчког алфабета; – објасни порекло и развој латинског писма; – препозна и опише најважније одлике књижевних родова и врста; – наведе имена главних аутора и њихових дела и класификује их по књижевним родовима и врстама; – истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности; – препозна одлике античког епа и пореди их са српском епском књижевношћу; – објасни везу између хеленске народне лирике и уметничке лирике; – уочи разлике у структури, тематици и садржају између трагедије, сатирске игре и комедије; – препозна и опише одлике старе и нове античке комедије; – наведе основне елементе позоришта; – представи устројство и друштвену функцију хеленског позоришта и драмских надметања; – уочи сакрални и политички карактер позоришних представа; – наведе најзначајније историографе и њихова дела; – уочи разлику између античке и савремене историографије; – разуме употребу античких историјских извора и како их тумаче савремени историчари; – разликује најважније теме и правце у развоју мисли филозофа– пресократоваца; – наведе основне податке о животу и раду Платона и Аристотела; 	<ul style="list-style-type: none"> Уметност и градитељство старе Грчке Ликовне уметности: Вајарство Вазно сликарство Зидно сликарство Главнији вајари и сликари и њихова најважнија дела (Фидија, Праксител, Апел) Архитектура: Основни типови хеленских јавних грађевина и одлике јавног простора (врсте храмова и њихови главни елементи, толос, стоа, агора) Главнији архитекти и њихова дела (Иктин, Каликрат) Седам светских чуда античког света Хеленска и римска писменост: Идеограмско писмо (линеар А), силабичко писмо (линеар Б) и проблеми њиховог дешифровања Развој алфабета код Грка: различите азбуке (источне и западне варијанте, веза са латиницом) Рукописна традиција и процес језичке и правописне нормативизације Порекло и развој латинског писма (убличавање језичких и правописних норми) Нормативизација латинског књижевног језика (појмови <i>Latinitas, sermo urbanus, sermo vulgaris, sermo cotidianus</i>) Хеленска књижевност: Основне одлике хеленске књижевности и њен значај за европску књижевност Везе хеленске књижевности са усменом књижевношћу и митом Однос између поезије и прозе Рано епско песništvo: Хомер и хомерско питање, културолошки значај Хомерових спева <i>Илијада</i> и <i>Одисеја</i> Хесиод: <i>Теогонија, Послови и дани</i> Преткласично лирско песništvo:

– препозна улогу мита и алегорије у Платоновим делима;
 – наведе основне одлике Платоновог опуса;
 – оцени васпитни значај Езопових басни и анализира како се он постиже у приповедању;
 – повезује развој беседништва са друштвено-политичким приликама;
 – пореди значај беседничке вештине у јавном животу у античком и савременом друштву;
 – наведе најважније одлике хеленистичке и римске епохе хеленске књижевности и њихове главније представнике;
 – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабране литературе и других извора сазнања.

Извођење поезије и значај музичке пратње
 Елегија, јамбографија и мелика и њихови најзначајнији представници (Мимнермо, Солон, Архилох, Хипонакт, Сапфа)
 Хорска лирика (Пиндар; дитирамб као претеча трагедије и сатирске игре)
 Драмска књижевност:
 Трагедија, сатирска игра, комедија (везе са Дионисијама и хорском лириком)
 Најважнији представници трагедије (Есхил, Софокле и Еурипид)
 Стара и нова комедија (Аристофан и Менандар)
 Хеленско позориште (порекло и основни елементи; сакрални и политички карактер; глумци, маске, одећа; хор и хоретија; такмичења)
 Историографија:
 Настанак историографије
 Херодот, Тукидид, Ксенофонт
 Историјски извори и њихово тумачење
 Филозофска књижевност:
 Пресократовци
 Платон, Аристотел
 Моралистичка књижевност:
 Езопове басне
 Беседничка књижевност:
 Развој беседништва, одлике и подела
 Политички значај беседништва и његови најважнији представници
 Књижевност хеленистичке и римске епохе и њене најважније одлике
 Најзначајнији представници: Аполоније Рођанин, Лукијан, Плутарх
 Појава хришћанске књижевности (Септуагинта, Нови Завет)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Основи класичних наука ослања се на компетенције развијене учењем предмета Историја, Ликовна култура и Српски језик и књижевност и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да знања о хеленској и римској цивилизацији користе за разумевање савремене епохе и начина на који данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Овако развијена знања, вредности и функционалне вештине ученици ће моћи да примењују у корелацији са оним које су развили учењем предмета Класични грчки језик, Латински језик, Српски језик, Књижевност, Историја, Филозофија, Ликовна култура и Основи превођења у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова умногосте зависе од принципа, метода и средстава који се користе у процесу учења. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најделотворнији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе.

Планирање наставе треба прилагодити могућностима одељења и интересовањима ученика имајући у виду време и окружење у којем ученици живе. Приликом планирања израде дидактичког материјала треба сарађивати са наставницима предмета Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија и са њима, колико је могуће, хронолошки ускладити обраде наставних тема тако да обраде наставних тема предмета Основи класичних наука претходе обрадама истих или сличних наставних тема тих предмета пружајући им тако драгоцену и незамењиву основу.

Уколико је корелацију са другим предметима неизводљиво спровести хронолошки, треба са предметним наставницима сродних предмета разменити дидактички материјал (карте, мапе, слајдове, презентације и друго). У сарадњи са наставницима сродних предмета треба тематски усагласити планирање стваралачких активности ученика (семинарских радова, изложби, ликовних радова, есеја, представа и тако даље).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ и задаци предмета Основи класичних наука најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима за које овај предмет представља незамењиву основу. Приликом остваривања наставе и учења потребно је применити интегрисан приступ у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар самог предмета и других наставних предмета.

Иако се наставна тема Хеленска књижевност у највећој мери приближава конвенционалној историји књижевности, потребно ју је растеретити од превеликог броја података и усредсредити се на главне развојне токове и везе између различитих књижевних појава и епоха. Тако је нпр. од учења напамет наслова и садржаја свих Еурипидових сачуваних трагедија много важније сместити Еурипидово дело у контекст развоја хеленске драме, нарочито у компаративни оквир заједно с Есхилом и Софоклом. На наставнику је да одреди оптималну меру података које ће ученици имати да усвоје.

Пожељно је да обраду наставних јединица из области хеленске књижевности, кад год је то могуће, прати читање одабраних одломака у преводу на матерњи језик.

Наставна тема Развој хеленске и римске писмености треба да послужи као увод у историју хеленске, а затим и римске књижевности. Ученицима је важно указати на постепени развитак писмености, као и на органску повезаност различитих варијаната алфабета са латинским писмом. Треба нагласити јасно раздвајање књижевног од говорног језика како код Грка тако и код Римљана, као и развој различитих језичких регистара, условљених било жанровски и стилски (у књижевности) или социјално (у стварном животу).

С обзиром да се део градива наставне теме Уметност и градитељство старе Грчке већ обрађује у оквиру наставе ликовне културе, потребно је остварити ближу корелацију с тим предметом и допунити знање ученика тамо где је то потребно, а у складу са наведеним наставним јединицама.

Посебну пажњу треба посветити феномену античког позоришта и његовог социјалног и религијског значаја, у корелацији са изучавањем хеленске религије и књижевности (Дионисијске мистерије, развој драме), као и са предметом Књижевност у првом разреду.

Наставне јединице о градитељству старе Грчке треба да садрже слике и снимке античких локалитета и њихове виртуалне реконструкције како би ученици лакше уочили њихов некадашњи изглед и намену. У настави се такође могу користити документарни филмови и интерактивни садржаји. Наставне јединице о уметности старе Грчке треба да садрже слике и друге ликовне представе вазног, зидног сликарства и скулптура.

Самостални или групни истраживачки рад треба подстицати кад год је то могуће. Ученици могу писати радове, цртати или правити макете храмова и других јавних грађевина. Пожељно је усмеравати их на аудио-визуелне садржаје поред текстуалних. Препоручује се најмање један истраживачки рад ученика у полугодишту.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом праћења и вредновања наставе користи се сумативно вредновање које процењује знање ученика на крају једне програмске целине и формативно вредновање које процењује

је знање током савладавања програма и развијање одговарајуће компетенције и самоевалуација. Најчешће технике сумативног вредновања су писмене и усмене провере знања, тестови и есеји, а формативног вредновања реализација практичних задатака и посматрање и бележење ученикових активности током наставе.

Сврха формативног вредновања је подстицање ученика и његово усмеравање у процесу учења правовременим повратним, усменим или писаним информацијама.

Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Елементи за праћење напредовања ученика су напредовање у комуникацији (у вербалном и писаном изражавању) на теме које се тичу класичне цивилизације, напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним), напредовање у развијању и примени идеја класичне цивилизације и напредовање у развијању позитивних ставова.

Вреднује се активност ученика током рада на часу, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима.

У процесу вредновања наставе и учења кроз самоевалуацију ученик процењује властито знање, властите радове и успешност њихове презентације. Такође, ученик може да прати и вреднује рад осталих ученика, нарочито после индивидуалних или групних презентација.

4. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

4.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

4.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја обра-

зовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

5.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Историја, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Ради јачања образовно-васпитне делатности школе, подстицања индивидуалних склоности и интересовања и правилног коришћења слободног времена, школа је дужна да реализује слободне активности, које се спроводе кроз рад у секцијама и ваннаставним активностима. Школа својим Школским програмом и Годишњим планом рада дефинише различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима.

Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

ХОР И ОРКЕСТАР

Свака гимназија обавезна је да организује рад школског хора, а поред тога паралелно може организовати и школски оркестар, у

оквиру обавезних ваннаставних активности. Рад и концертна активност хора и оркестара значајна је зато што утиче на обликовање културног индентитета школе, подршка је развоју културне средине заједнице, утиче на формирање будуће концертне публике и на тај начин доприноси очувању, преношењу и ширењу музичког културног наслеђа.

Због значаја ових ансамбала за ученике, школу и шире, мора се водити рачуна да се у време одржавања проба не закажују друге активности, односно часови се морају одржавати у континуитету и бити део распореда часова школе.

Певање у хору или свирање у оркестру имају свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење, упознавање страних језика, литерарних текстова, домаћих и страних композитора, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – остваривање циљева кроз задовољство у заједничком раду; развијање савесности и дисциплине, концентрације и прецизности, истрајности и личне одговорности, поштовања различитости и толеранције; развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и развијање вршњачке сарадње на нивоу школе, као и способност како се уклопити и као индивидуа стајати иза групе.

Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

а) ХОР

Хор може бити организован као мешовити, женски или мушки вишегласни хор, на нивоу целе школе. Часови рада су део радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор. У односу на укупан број ученика, минималан број чланова хора за школе које имају до 200 ученика је 30 чланова, а у већим школама (преко 200 ученика) је 40.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Репертоар школских хора обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, народне, пригодне песме савремених композитора. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет вишегласних композиција, асареља или уз инструменталну пратњу. При избору песама треба поћи од процене гласовних могућности, као и од тема и нивоа сложености примерених средњошколском узрасту.

Начин остваривања програма

Хор формира наставник, на основу провере слуха, гласовних и певачких способности ученика, након чега следи разврставање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

- избор чланова и разврставање гласова;
- хорско распевавање (вежбе дисања, дикције, интонације и техничке вежбе);
- интонативне вежбе (решавање проблема из појединих делова хорске партитуре);
- музичка карактеризација ликова и тумачење садржаја;
- стилска обрада дела;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- реализација програма и наступа хора према Годишњем про-

граму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да инсистира на правилној техници певања. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања је и правилно држање тела. Потребно је инсистирати на доброј дикцији (зависно од стила). Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове композиције најпре се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици уче правилно да читају текст, изговарају непознате гласове и упознају се са значењем текста. Током анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова на основу дела такта и мелодијског тока. Даља анализа нотног текста и усвајање мелодија по гласовима, постиже се на одвојеним пробама по гласовима. Већ у овој фази, уз учење нотног текста, треба у учење укључити и динамику и агогику. На заједничким пробама хора, након усвајања композиције у целости, неопходан је даљи рад на интерпретацији дела.

Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хора у земљи и ван ње.

Препоручене композиције за рад хора

Химне: Боже правде, Светосавска химна, Востани Србије, Gaudeamus igitur

- О. ди Ласо: мадригал по избору (Матона миа Кара)
- К. Дезуалдо: мадригал по избору (нпр. *Sospirava il mio core*)
- Хенри VIII: *Pastime with good company*
- Стари мајстори – избор
- Ј. С. Бах – корал по избору (*Jesu, meine Freude, Herr, Gott, wir loben dich*)
- Ј. С. Бах/Ш. Гуно – Аве Марија (хорска обрада)
- Г. Ф. Хендл: арија Алмире из опере Риналдо (хорска обрада)
- Ђ. Б. Мартини: *Un dolce canto*
- В. А. Моцарт: *Abendruhe*
- Л. ван Бетовен: канони *Glück zum neuen Jahr, An Mälzel*
- Ф. Грубер: Ариа Нухта
- А. Суливан: *The long day closes*
- Ф. Шуберт – избор (*Heilig ist der Herr*)
- Ф. Шуман – избор (*Gute Nacht*)
- Ф. Лист – Салве регина
- Ђ. Верди: Хор Јевреја из опере „Набуко“
- А. Бородин – Половетске игре из опере „Кнез Игор“
- П. И. Чајковски: избор духовних песама (Свјати боже), Ручи бегут звења
- Д. С. Бортњански: Избор (Оче наш, Тебе појем, Хвалите господу, химна Кољ Славен)
- Чесноков – избор (Тебе појем)
- Н. Кедров – Оче наш
- А. Ведел – Не отврати лица Твојега
- Анонимус – Полијелеј – Хвалите имја Господње
- С. С. Мокрањац: Одломци из Литургије св. Јована Златоустог: Тебе појем, Свјати боже, Буди имја, Алилуја; Тропар св. Сави, О светлим празницима; Акатист пресветој Богородици; Руковети или одломци из руковети по избору и могућностима хора
- К. Станковић: Паде листак, Тавна ноћи, Девојка соколу, Сива магла
- И. Бајић/К.Бабић: Српкиња
- Кнез М.Обреновић: Што се боре мисли моје (обрада)
- Ј. Славенски: Јесењске ноћи
- М.Тајчевић: Четири духовна стиха
- Џ. Гершвин: *Sumertime*
- Црначка духовна музика: Избор (*Nobody knows; Ilija rock*)
- К. Орф – *Catulli carmina (Odi et amo)*
- К. Золтан: *Stabat mater*

Д. Радић: Коларићу панићу
 М. Говедарица: Тјело Христово
 Е. Витакр: Лук аурумкве (Lux Aurumque)
 Г. Орбан: Аве Марија
 С. Ефтимиадис: Карагуна
 Т. Скаловски: Македонска хумореска
 Д. С. Максимовић: Девојчица воду гази, Љубавна песма
 Ст. М. Гајдов: Ајде слушај Анђо
 П. Љондев: Кавал свири, Ерген деда
 С. Балаши: Sing, sing
 К. Хант – Hold one another
 Ф. Меркјури: Боемска рапсодија, We are the champions
 Џенкинс: Адиемус
 Г. Бреговић: Dreams
 Ера: Амено
 Непознат аутор: When I fall in love
 А. Ли: Listen to the rain
 М. Матовић: Завјет, Благослов
 В. Милосављевић: Покајничка молитва, Херувимска песма
 Ж. Ш. Самарџић: Суза косова
 Н. Грбић: Ово је Србија
 С. Милошевић: Под златним сунцем Србије
 Обраде песама група Beatles (Yesterday...), Abba...
 Обраде српских народних песама, песме Тамо далеко, Креће се лаја Француска, коло Боерка...
 Канони по избору

б) ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестар.

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује као педагошка норма у оквиру обавезне двадесеточасовне норме наставника са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Садржај рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
- техничке и интонативне вежбе;
- расписивање деоница и увежбавање по групама (прстOMET, интонација, фразирање);
- спајање по групама (I–II; II–III; I–III);
- заједничко свирање целог оркестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана потребно је водити рачуна о врсти ансамбла, а и извођачким способностима ученика. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може напустити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

За ученике чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције. У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

1. ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развој мотивације и самоиницијативе за учење, оспособљавање за самостално учење, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења;
- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- развој свести о себи, стваралачких способности и критичког мишљења;
- развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике;
- развијање позитивних људских вредности;
- развијање компетенција за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и негована српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

2. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

1. Програми оријентисани на процес и исходе учења

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. Иза циља се налазе општа предметна и специфичне предметне компетенције. У табели која следи, у првој колони наведени су стандарди који су утврђени за крај образовног циклуса, а који се делимично или у потпуности достижу на крају разреда, у другој колони дати су исходи за крај разреда, а у трећој се налазе теме/области са кључним појмовима садржаја. За предмете који немају утврђене стандарде за крај средњег образовања, у табели не постоји одговарајућа колона. Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вешти-

нама које је градио и развијао током једне године учења конкрет-ног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају општег средњег образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и кључних појмова садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног животног;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутој степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика

рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања ученика путем усменог и писменог испитивања које даје најбољи увид у резултате учења, постоје и многи други начини које наставник може и треба да употребљава како би објективно проценио не само резултате већ и процес учења. У том смислу, путем посматрања, он може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизма.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра

прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика је унапређивање језичког знања, стицање функционалне писмености, усвајање и неговање основних принципа језичке културе, развијање личног, националног и културног идентитета и љубави према матерњем језику.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и кул-

турни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.); користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некијевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане тексто-

ве о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу паде-

жа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижев-нојезичку норму.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2
Годишњи фонд часова	66 часова

СТАНДАРДИ ¹	ИСХОДИ По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
<p>2СЈК.3.1.4. Има детаљнија знања о употреби падежа и глаголских облика; уме да анализира компликованије реченице грађене по различитим моделима; познаје специјалне независне реченице; познаје различита решења у вези с конгруенцијом.</p> <p>2СЈК.1.1.5. Правилно склапа реченицу; разликује синтаксичке јединице; разликује активне и пасивне реченице; уме да анализира једноставније реченице грађене по основним моделима и проширене прилошким одредбама.</p> <p>2СЈК.2.1.5. Користи се свим синтаксичким могућностима српског језика; разликује безличне и личне реченице; анализира реченице грађене по различитим моделима; има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских реченица (типични случајеви); зна основно о напоредним односима, конгруенцији и негацији; разликује врсте независних предикатских реченица; разуме појам елипсе; има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце.</p> <p>2СЈК.1.3.8. Препознаје структуру, различите елементе, стилске одлике (експресивност, сликовитост, метафоричност) књижевног и неуметничког текста; препознаје конотативно значење речи у датом контексту и разуме сврху конотативног значења у књижевном и неуметничком тексту; одређује значење непознате речи на основу контекста и творбеног модела; разуме значај читања за богаћење лексичког фонда.</p> <p>2СЈК.3.1.4. Има детаљнија знања о употреби падежа и глаголских облика; уме да анализира компликованије реченице грађене по различитим моделима; познаје специјалне независне реченице; познаје различита решења у вези с конгруенцијом.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – разликује падеже и наведе њихова значења; – одреди синтаксичку функцију падежа; – правилно процени конституентску вредност падежа; – препозна конгруенцију реченичних и синтагматских чланова; – разграничи семантичку и граматичку конгруенцију; – препозна и именује зависне предикатске реченице; – наведе синтаксичку функцију зависне предикатске реченице; – рангира зависне предикатске реченице унутар више реченице; – повеже синтаксичку функцију зависне реченице с њеном конституентском вредношћу; – разликује независне предикатске реченице; – образложи однос комуникативне и независне предикатске реченице; – препозна напоредне конструкције међу синтаксичким јединицама; – одреди тип напоредне конструкције; – наведе које су синтаксичке јединице у напоредном односу; – упореди личне глаголске облике према значењу и разграничи њихова временска и модална значења; – објасни употребу неличних глаголских облика; – организује реченичну структуру према одговарајућем моделу; – уочи информативно важне – реченичне чланове; – пронађе у тексту кохезивне речи; – препозна специјалне независне реченице; – користи интерпункцијске знакове (запету, црту, тачку са запетом, две тачке, наводнике) у складу с правописном нормом; – ствара предлошко-падежне конструкције и образлаже њихова значења; – примени стечено знање о падежима у анализи књижевноуметничког текста; – ствара смисаоно прецизне и граматички исправне исказе; – повезује кохезивним речима смисаоно блиске делове текста; – правилно слаже реченичне и синтагматске чланове у писаном и усменом изразу; – примени у писању стечено знање о интерпункцијским знацима; – користи дигиталне садржаје у учењу (онлајн сајтови посвећени правопису и синтаксичко-стилистичкој норми). 	<p>СИСТЕМАТИЗАЦИЈА Градиво трећег разреда (Лексикологија [с фразеологијом]. Синтакса. Правопис.)</p> <p>СИНТАКСА Падежни и предлошко-падежни систем и његова употреба. Основне именичке, придевске и прилошке вредности падежних и предлошко-падежних конструкција. Поливалентност падежа. Падежна синонимичка. Предлошки изрази. Конгруенција. Граматичка и семантичка конгруенција у роду и броју. Граматичка и семантичка конгруенција с партитивним и паукалним синтагмама. Систем зависних предикатских реченица. Обележја зависних предикатских реченица (субординатори). Конституентске вредности зависних предикатских реченица (именичке, придевске и прилошке зависне реченице). Главне врсте зависних предикатских реченица: изричне (с управним и неуправним говором), односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, поредбене и последичне. Корелативи зависних предикатских реченица. Везнички изрази. Систем независних предикатских реченица. Обележја независних предикатских реченица. Главне врсте независних предикатских реченица: обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице. Индиректне комуникативне функције независних предикатских реченица. Потврдне и одричне предикатске реченице. Двоструку негирање. Напоредне (координативне) конструкције. Појам напоредног односа (међу независним предикатским реченицама и међу конституентским јединицама – зависним предикатским реченицама, синтагмама, речима). Обележја напоредних односа (координатори). Главне врсте напоредних конструкција: саставне, раставне, супротне, искључне, закључне и градационе. Систем глаголских облика и његова употреба. Временска и модална значења личних глаголских облика (глаголских времена и глаголских начина): презента, перфекта, крњег перфекта, аориста, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог, футура другог, потенцијала и императива. Употреба неличних глаголских облика: инфинитива, глаголског прилога садашњег, глаголског прилога прошлог, радног глаголског придева, трпног глаголског придева. Распоређивање синтаксичких јединица (основни појмови). Информативна актуализација реченице и начини њеног обележавања (основни појмови). Фокализација. Комуникативна кохезија. Начини успостављања веза међу деловима текста. Специјалне независне реченице.</p> <p>ПРАВОПИС Интерпункцијски знаци (запета, црта, тачка са запетом, две тачке, наводници).</p> <p>ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА Усмено изражавање Употреба (предлошко-) падежних конструкција с одговарајућим значењем. Синтаксичко-стилистичке вежбе Стилско убличавање текста. Распоредивање реченичних конституената унутар реченице према њиховој информативној важности. Успостављање веза међу деловима реченице и текста (везници, показне заменице, понављање речи). Правописне вежбе: Семантичко и граматичко слагање предиката и атрибута са субјектом.</p>

		Писање интерпункцијских знакова (запета, црта, тачка са запетом, две тачке, наводници). Коректорска вежба. Увођење у научни рад: Израда и анализа мањих ученичких истраживачких радова из области филологије и лингвистике. Писање личне биографије. Два школска писмена задатка.
--	--	--

1 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета Српски језик и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави Српског језика користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за четврти разред Филолошке гимназије у делу *Језик* организован је у три области/теме и усклађен с исходима за овај разред а према описима стандарда ученичких постигнућа. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи и увођење нових појмова.

Систематизација. У оквиру ове теме утврђује се градиво трећег разреда гимназије (лексикологија, синтакса, правопис).

Синтакса: У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о падежним и глаголским облицима, конгруенцији, зависним и независним предикатским реченицама, напоредним конструкцијама; стичу нова знања о специјалним независним реченицама, типовима конгруенције, распоређивању синтаксичких јединица унутар реченице и начинима успостављања веза међу деловима текста. Приликом обраде значења падежа, потребно је указати на именичку, придевску и прилошку употребну вредност

именичких јединица. Такође, важно је указати на то да се једним падежом могу обележити различите функције и исказати различита значења (падежна поливалентност). С друге стране, потребно је навести примере који показују да два или више падежа могу имати исту функцију и исто значење (падежна синонимија).

Од наставника се очекује да са ученицима обнови знања о конгруенцији, а потом да ова знања прошири типичним примерима граматичке и семантичке конгруенције у роду и броју, као и граматичке и семантичке конгруенције с партитивним и паукалним синтагмама.

С ученицима треба обновити и проширити знања о врстама зависних реченица и указати им на именичку, придевску и прилошку вредност тих реченица. Овде је важно успоставити корелацију са наставним садржајем из језичке културе који се односи на правилно писање запете.

После обнављања знања о независним предикатским реченицама потребно је обрадити специјалне независне реченице, тј. комуникативне реченице без предиката и указати ученицима на индиректне комуникативне функције независних предикатских реченица.

Потребно је обновити и проширити знања о напоредним конструкцијама и напоредним односима у којима независне предикатске реченице, зависне предикатске реченице, синтагме и речи могу стајати (саставни, раставни, супротни, закључни, искључни и градиони однос). Треба скренути пажњу ученицима на обележја напоредних конструкција (координаторе) на основу којих се препознаје врста напоредног односа.

У основним цртама треба указати и на типичан ред речи у реченици, тј. на типично распоређивање синтаксичких јединица, на информативно актуализовање реченичног садржаја, као и на начине успостављања веза међу деловима текста путем кохезионих речи (везници, показне заменице, изостављање речи, понављање речи и сл.).

Од наставника се очекује да са ученицима обнови знања о негацији (потврдне и одричне реченице) и у типичним случајевима обради опште и посебно негирање у одричним реченицама, као и појам двоструког негирања.

Потребно је упознати ученике с временским и модалним значењима личних глаголских облика (времена и начина) и с употребом неличних глаголских облика.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи и у другом и трећем разреду филолошке гимназије. Посебно обрадити интерпункцијске знаке (запету, црту, тачку са запетом, две тачке, наводнике). Потребно је користити запету, црту, тачку са запетом, две тачке, наводнике у складу с правописном нормом.

Језик и језичка култура. Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање.

Програм за четврти разред гимназије у области *Језик и језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења *Језика и језичке културе* остварује се у предметном јединству с наставом књижевности.

Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 6 часова, по три за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитно и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Усмено изражавање

При усменом изражавању, ученике треба подстицати да сами стварају (предлошко-) падежне конструкције и образлажу њихова значења, као и да примењују стечено знање о падежима приликом анализе књижевноуметничког текста.

Синтаксичко-стилистичке вежбе

Ученицима скренути пажњу на начине доброг стилског уобличавања текста, на то како треба распоредити реченичне конституенте који пружају нову информацију и како успоставити везе међу деловима реченице и текста (помоћу везника, показних заменица, изостављања и понављања реченичних чланова).

Правописне вежбе:

Ученици треба да овладају правописним вештинама приликом семантичког и граматичког слагања речи и употребе интерпункцијских знакова (запете, црте, тачке са запетом, двома тачкама, наводницима), као и основном коректорском исправком текста.

Увођење у научни рад:

Ученици се уводе у науку тако што пишу мање истраживачке радове из области филологије и лингвистике.

Два школска писмена задатка.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе

и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења *Књижевности* је утврђивање и унапређивање језичке и функционалне писмености; развијање читалачких навика и стицање унутрашње мотивације за читање; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; развијање личног идентитета, критичког мишљења и стваралачких компетенција заснованих на изучавању књижевности; оспособљавање за евалуацију и самоевалуацију стваралачке продукције ученика; развијање самосталног ученичког израза (усменог и писаног); неговање културе слушања и говорења; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорни или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на осно-

ву примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање сопствене личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово тумачење.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевноте-

оријски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје тумачење и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену критичку свест о својим читалачким способностима.

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Српски језик и књижевност садрже стандарде постигнућа за области: Језик, Књижевност и Језичка култура. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у свакој области.

1. Област КЊИЖЕВНОСТ

2СЈК.1.2.1. Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст.

2СЈК.1.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних² и неуметничких³ текстова предвиђених програмом.

2СЈК.1.2.3. У тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.

2СЈК.1.2.5. Уочава основне особине књижевности као дискурса и разликује га у односу на остале друштвене дискурсе.

2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.

2СЈК.1.2.7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом.

2СЈК.1.2.8. Користи препоручену секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) и доводи је у везу са књижевним текстовима предвиђеним програмом.

2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.

2. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2СЈК.1.3.1. Говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да је с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства (држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу

2 Књижевни текстови обухватају књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове.

3 Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик и књижевност.

слушања туђег излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.

2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повежује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.

2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.

2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.

2СЈК.1.3.5. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија⁴); примењује предложене стратегије читања.

2СЈК.1.3.6. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.

2СЈК.1.3.7. Критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености: разликује објективну/веродостојну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује (и то образлаже) да ли аутор неуметничког текста износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристражан, и образлаже своју процену; препознаје говор мржње, дискриминације, бирократски језик, и има изграђен негативан став према њима; уме у једноставним примерима да понуди алтернативу бирократском језику.

2СЈК.1.3.8. Препознаје структуру, различите елементе, стилске одлике (експресивност, сликовитост, метафоричност) књижевног и неуметничког текста; препознаје конотативно значење речи у датом контексту и разуме сврху конотативног значења у књижевном и неуметничком тексту; одређује значење непознате речи на основу контекста и творбеног модела; разуме значај читања за богаћење лексичког фонда.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у свакој области.

1. Област КЊИЖЕВНОСТ

2СЈК.2.2.1. Интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (дживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, ликови, форме приповедања, идејни слој, језичко-стилски аспекти...).

2СЈК.2.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

⁴ Текстови који су погодни за обраду градива из језика и књижевности.

2СЈК.2.2.3. Разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа у интерпретацији књижевноуметничког и књижевнонаучног дела и адекватно их примењује приликом разумевања и тумачења ових врста дела.

2СЈК.2.2.4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста.

2СЈК.2.2.5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).

2СЈК.2.2.6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.

2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.

2СЈК.2.2.9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноуметничких и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку.

2. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.

2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђених програмом.

2СЈК.2.3.3. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита теже текстове (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку; примењује сложене стратегије читања; бира стратегију читања која одговара сврси читања.

2СЈК.2.3.4. Разуме сложенији књижевни и неуметнички текст: препознаје његову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације; издваја информације према задатом критеријуму; издваја главне идеје; прати развој одређене идеје; пореди

информације и идеје из делу јављају при обликовању (карактеризацији) ликова и изградњи догађаја (због бољег и потпунијег разумевања значења књижевног дела); тумачи (на нивоу разумевања) текстове ослањајући се на други текст/текстове.

2СЈК.2.3.5. Критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст: раздваја објективну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристрастан, и образлаже своју процену; разликује експлицитне и имплицитне ауторове ставове; аргументовано вреднује да ли аутор сложенијег експозитивног или аргументативног текста погодан за обраду градива из језика и књижевности износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди.

2СЈК.2.3.6. Процењује да ли је сложенији неуметнички текст погодан за обраду градива из језика и књижевности добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у овим текстовима; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у свакој области.

1. Област КЊИЖЕВНОСТ

2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевнотеријском контексту.

2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.

2СЈК.3.2.3. У процесу тумачења књижевноуметничког и књижевнаучног дела, одабира, примењује и комбинује адекватне методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнаучних текстова у оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.

2СЈК.3.2.5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.

2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнаучних дела примењује и упоређује књи-

жевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2СЈК.3.2.7. Самостално уочава и тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста.

2СЈК.3.2.8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).

2СЈК.3.2.9. На основу дела српске и светске књижевности (у обавезном и сопственом избору) и секундарне литературе шири читалачка знања, примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво); развија језички, литерарни, културни и национални идентитет.

2. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2СЈК.3.3.1. Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе; дискутује о смислу и вредностима књижевних текстова и о сврси и вредностима неуметничких текстова користећи стручну терминологију.

2СЈК.3.3.2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторijумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторijума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје; препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторijума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења.

2СЈК.3.3.3. Композиционо и логички складно пише стручни текст на теме из књижевности и језика, као и новински чланак.

2СЈК.3.3.4. Организује, класификује, уопштава и на сличан начин обрађује информације из књижевних и неуметничких текстова на основу задатог и/или самостално постављеног критеријума.

2СЈК.3.3.5. Продубљено критички промишља сложенији текст: процењује колико сложенији експозиторни текст успешно преноси информације публици којој је намењен, уочавајући које информације недостају; издваја доказну грађу на којој аутор аргументативног текста заснива своје ставове и одређује средства којима их износи; запажа ауторове грешке у закључивању и сл.

2СЈК.3.3.6. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту; пореди стилске поступке у два сложена текста (или више њих); тумачи њихову улогу у остваривању естетских и значењских одлика наведених врста текстова.

2СЈК.3.3.7. Изграђује свест о себи као читаоцу – развија читалачку ауторефлексију (разуме улогу читања у сопственом развоју; има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима...).

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ТЕМЕ
По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	Кључни појмови садржаји
<ul style="list-style-type: none"> – систематизује усвојена знања о књижевности, процени сопствену успешност, идентификује тешкоће и, уколико их има, утврди план за њихово превазилажење; – утврди тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине књижевног текста; – протумачи књижевни текст стављајући га у одговарајући културноисторијски и теоријски контекст; – користи књижевнотеоријске термине у тумачењу књижевног дела; – постави проблемско питање у вези са књижевноуметничким делом, износи суд о њему и аргументује свој суд; – објасни поетички заокрет у српској поезији насталој након Другог светског рата, као и појаву неосимболизма; – повеже друштвено-историјски контекст са појавом послератног модернизма; – уочи и разуме повезаност модернистичких тенденција у лирици – испита повезаност и међусобни утицај европског и српског модернизма и постмодернизма, уочи сличности и наброји особености; – објасни утицај филозофских праваца 20. века (егзистенцијализам) на књижевну продукцију; – објасни новине у драмском стваралаштву 20. века (епско позорште, драма апсурда) у односу на класичне драмске поступке; – састави табелу са најзначајнијим представницима књижевности друге половине 20. века и карактеристичним одликама; – сагледа однос традиционалних тема/мотива и модерних поступака обраде у српској прози друге половине 20. века; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>I Послератна књижевност</p> <p>а) Послератни модернизам у српској књижевности и модернистичке тенденције у лирици</p> <p>б) Модернизам и постмодернизам у епци и драми</p> <p>II Дијалог књижевних епоха</p>

<ul style="list-style-type: none"> – истражи однос између одређене теорије – и књижевноуметничког текста, као и односе између самих књижевноуметничких текстова (интертекстуалност); – повеже историјске, религијске, политичке теме у делима која обрађује са начином на који се у њима развија или преиспитује национални идентитет; – расправља о положају жене у делима која обрађује; – опише ширу слику развоја и међусобних утицаја поетичких парадигми у књижевностима различитих народа и култура; – идентификује тематску и поетичку везу дела која припадају различитим епохама; – анализира дијалог књижевности 20. века са делима и писцима претходних књижевних епоха; – представи главне токове и ауторе савремене српске и светске књижевности, настале након 1990. године; – именује и тумачи универзалне, савремене теме и питања у српској и светској књижевности; – самостално бира књижевна дела изван програма ослањајући се на стечена знања и усвојене вредности; 	
<ul style="list-style-type: none"> – правилно користи знаке интерпункције; – говори јавно и пред већим аудиторijумом о темама из језика, књижевности и културе; – саслуша туђе мишљење и узме га у обзир приликом – аргументовања својих запажања; – напише састав на тему из језика и књижевности, – уважавајући начела правописа и језичке норме. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА <ul style="list-style-type: none"> • Правопис • Усмено и писано изражавање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да стичу знања, развијају вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; оспособљавају се за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења Књижевности (пре свега: разни видови организовања рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних/специјалних метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Настава Књижевности треба да буде усмерена ка развоју међупредметних компетенција: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Редовна настава и учење Књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за филолошке гимназије и одељења. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудио-визуелној сали и сл.).

Настава може да се реализује и путем планираних активности и дефинисаних циљева усклађених са општим циљевима наставе Књижевности и на Сајму књига, књижевној вечери, у позоршту и сл.

У настави Књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотека и дигитализована грађа значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

Области Књижевности и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквирни (за област Књижевност 79, а за Језичку културу 20). Пажљивим планирањем наставе и учења који треба да доведу до остварености предвиђених исхода за обе области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ (79 часова)

Обавезни садржаји

Програм наставе и учења за област Књижевност у 4. разреду филолошких гимназија конципиран је тако да ученици обраде корпус дела послератне српске и светске књижевности, као и да савладају и усвоје теоријске основе помоћу којих ће анализирати нека од највећих дела ранијих епоха која тематски корелирају са књижевношћу двадесетог века. У изборном делу програма предвиђено је упознавање и са савременом српском и савременом светском књижевношћу (делима насталим након 1990. године).

I. Послератна књижевност

а) Антифашистичка тематика

Тема страхоте Другог светског рата и трагичност фашистичког, усташког погрома у књижевности југословенског простора овековечена је поемом „Јама” Ивана Горана Ковачића. Читањем ове поеме ученицима треба да се осветли историјски контекст настанка поеме и њеног садржаја. Експлицитне слике страдања, патње, почињеног зла које се у поеми градацијски нижу, ученицима треба да покажу изражајне могућности поетског исказа у настојању да представи живот у његовој трагичности и патњи.

б) Послератни модернизам у српској књижевности и модернистичке тенденције у лирици

Уводећи ученике у анализу српске поезије која је настајала након Другог светског рата требало би објаснити најзначајније новине које у песништво педесетих година уводе Миодраг Павловић (збирком „87 песама”) и Васко Попа (збирком „Кора”). Њихов раскид са поетиком предратне и ратне поезије, вођене борбеним заносом, прагматизмом и доминантним идеолошким стремљењима, препознатљив је по депатетизујућем тону, праћеном променама на нивоу метафоре (код Павловића – кретањем ка надреалним, језовитим сликама страдања, а код Попе – привидном једноставношћу, сведеношћу, али и слојевитости у изразу и избору мотива), као и интертекстуалношћу. Афирмишући идеје хуманости, Павловић и Попа у својим раним збиркама неспокојство савременог света, искуство страдања, разарања, угњетавања и нестајања сликају често необичним, алогичним, или асоцијативно повезаним песничким сликама, што је видљиво у језичком идиому и ритмичкој организацији песме.

Упознавање са послератним модернизмом у српском песништву ученици могу отпочети читањем и тумачењем збирке песама **Кора Васка Попе**. Уочавање Попиног сведеног језичког израза, елиптичности и херметичности исказа, метафоричке поетизације свакодневице (посебно у циклусу „Списак”), и њиховог повезивања са симболичким сликама које сугеришу човекову тежњу за досезањем смисла у савременом свету, пружиће ученицима увиде у облике, могућности и правце развоја модернистичког песништва.

Нешто другачији начин поетског сагледавања и тематизовања мотива угрожености, значаја и смисла (уметничког) стварања, као и односа према традицији, религији и културном наслеђу, ученици могу анализирати у Попиним песмама „Каленић” и „Манасија” из збирке *Управна земља*.

Значајне новине у послератној поезији, видљиве на плану ширења тематско-мотивског круга, али и раскидања са дотадашњим естетичким и идеолошким обрасцима певања, ученици ће уочавати и у песништву **Миодрага Павловића**. Обрада песме „Пробудим се” омогућиће им да сагледају језовите слике егзистенцијалне угрожености појединца и колектива у ратном и послератном свету обележеном деструкцијом, усамљеношћу и беспомоћношћу. У песми „Реквијем” пратиће и тумачити поетске рефлексије о смрти, лишене патетике. Читајући Павловићеву песму „Научите пјесан” ученици ће тумачити песников позив човеку на повратак исконским дубинама идентитета као вид уметничког подстицаја и отпора злу у име памћења, традиције и одбране људскости.

Модерно песништво, засновано на рефлексији која се ослања на традицију и сагледава је из нове перспективе (наглашена интертекстуалност) добиће другачији и још развијенији вид у поезији **Бранка Миљковића**. Изабране песме из збирке *Ватра и ништа* („Триптихон за Еуридику”, „Балада о охридским трубадурима”), треба да покажу ученицима хераклитовске и лајтмотивске песничке симболе (ватра, птица, камен, реч, цвет, смрт), усмереност на античке и словенске митове и легенде, као и нов приступ традиционалним песничким формама, што Миљковића чини зачетником неосимболизма у српској поезији.

Неосимболистички мотиви препознатљиви су и у поезији **Стевана Раичковића**. Средишње место у њој заузима запитаност над суштином живота и суштином поезије, што ће ученици тумачити на примерима песама „Камена успаванка”, „Нити” и одабраним песмама из циклуса „Стихови”. Неосимболистички тонови и артизам одређују и поезију **Ивана В. Лалића**. Збирка песама *Писмо*, отвара многе националне, историјске и филозофске теме. Насловном песмом, „Писмо” успостављају се везе између древног и савременог, будући да су појмови реч и писмо смештени у центар свеколиког цивилизацијског кретања. Разумевање интертекстуалности поезије друге половине двадесетог века и Лалићевог специфичног приступа традиционалним темама и мотивима, које су упознали тумачећи песму „Плава гробница” у трећем разреду, ученици ће проширити читањем и анализирањем песме „Као молитва”.

Поезију послератног периода обележава и збирка *Тражим помиловање* **Десанке Максимовић**, у којој поетски дијалог песникиње са Душановим законом у име хуманости, самилости према човеку и разумевања за његове слабости и мане представља имплицитни дијалог са неправдом, суровошћу и патњом, присутним у свим временима, па и у оном у којем је збирка настала.

Кретања у светској модерној лирици и широк распон тема и мотива који су јој својствени, могу се пратити кроз избор из песништва: **Превера**, **Чеслава Милоша**, **В. Х. Одина** – религијски и етички мотиви, комбиновање традиционалне форме и експериментисање и **Ј. Бродског** – музикалност и ритмичност, јединство значења и звучања песме.

в) Модернизам и постмодернизам у епизи и драми

Уводећи ученике у анализу прозног и драмског стваралаштва двадесетог века (од краја тридесетих година до почетка двадесет првог века) требало би обрадити неке нове, али и употпунити разумевање већ помињаних појмова посебно значајних за поетику модернизма и постмодернизма, као што су: антијунак, деконструкција (мита, форме, књижевних конвенција итд.), ангажована/неангажована књижевност, цитатност, интертекстуалност и сл.

Раг као инспирација, тема, али и подстицај за нови поглед на свет, може се сагледати кроз антиратну драму **Бертолда Брехта** *Мајка Храброст и њена деца*, чија су обележја истовремено и пример епског позоришта заснованог на антиаристотеловским принципима – одрицању од катарзе, одбацивању класичног јунака

и увођењу антијунака, како би се остварила активна улога гледаоца. Крај Другог светског рата и хладноратовска претња свеопштим уништењем изнедрили су још један облик антиаристотеловске драме – антидраму, односно драму апсурда, чији је најважнији представник **Самјуел Бекет** с драмом *Чекајући Годоа*. При обради дела ученицима треба скренути пажњу на чекање као основну драмску ситуацију нетипичну за класичну драматургију засновану на радњи, на чекање као идејну позицију антијунака, који нису спремни да преузму одговорност за сопствени живот, али и на улогу апсурда у обликовању понашања ликова.

Како четрдесетих и педесетих година 20. века егзистенцијализам као филозофски правац доживљава узлет, његове поставке добијају свој корелат и у књижевности, између осталих и у роману **Странац Албера Камија**. При тумачењу овог дела треба се ослонити на Камијево схватање апсурда као раздвојености између човека и света, али и револта и борбе који ничу из човекове жеље за разумевањем, и среће утемељене у непрекидном напору и бројности покушаја, о чему говори његов есеј „Мит о Сизифу”. Ученике треба упутити на Камијево посве ново читање античког мита (интертекстуалност) и навестити им постмодернистичке тенденције које се могу уочити и у прози писаној тридесетих и четрдесетих година двадесетог века.

Интертекстуалност, фантастика и апсурд као обележје стваралачког поступка могу се препознати и у роману *Мајстор и Маргарита* **Михаила Булгакова**. Критикујући тоталитарни режим у Совјетском Савезу, Булгаков развија паралелне приповедне равни и ствара сложјену форму романа у којем су предмет уметничке обраде банални видови свакодневице и метафизика, трагично и комично, митско и историјско, фантастично и реално. Ученицима треба указати на вишеструке литерарне везе Булгаковљевог романа са делима претходних епоха, од новозаветних јеванђеља, до Гетеа, Гогоља и Достојевског.

Магични реализам карактеристичан је за латиноамеричку приповетку и роман средине и друге половине двадесетог века, али се препознаје и као обележје постмодернистичког прозног стила. Са особеностима кратке приче у постмодернизму ученике ваља упознати при обради једне од **Борхесових** прича: „Вавилонска кула” или „Врт са стазама које се рачвају”. Потребно је нагласити да је концепт приче представљен имплицитно – приповедном структуром (свет као бесконачни низ шестоугаоних библиотека, човек као библиотекар, живот као књига), али и експлицитно – уметком у нарацији који објашњава идеју недовршеног романа са више могућности рачвања приче, при чему читалац има активну улогу у заокруживању смисла приповедања. Ученици ће се упознати са техником палимпсеста и уочити промењену улогу тривијалних жанрова (крими-роман, детективска прича). **Габријел Гарсија Маркес**, уз Борхеса један од родоначелника магичног реализма, у свом роману *Сто година самоће* обликује свакодневицу спајањем реалног и фантастичног, збиље и легенде, у амбијенту предсказања и поновљених предачких искустава, рата и побуна, личних опсесија, остварених и недосањаних љубавних прича. Зато је анализи овог романа могуће приступити из различитих углова, уз посебан осврт на експресиван језички идиом, типичан за овог писца, као и на симболику појединих мотива, начин и облике приповедања, удео митског и мистичног итд.

Дух послератног модернизма може се уочити у новим струјањима у српској књижевности после Другог светског рата. Роман *Прољећа* **Ивана Галеба** **Владана Деснице** монолошко-асоцијативне форме погодан је за тумачење функције солилоквијума у грађењу романа-есеја, у којем је целовита визија живота интелектуално заснована. *Прољећа* **Ивана Галеба** нуде субјективна, филозофски утемељена сагледавања живота и уметности, пре свега смрти, затим стварања и стваралаштва, религије, човекове природе, лепоте. Неколико великих романа насталих у том периоду обележило је модернистички приступ универзалним темама смештеним у патријархални амбијент.

Приликом тумачења романа *Проклета авлија* **Иве Андрића** ученици треба да анализирају карактеристичне облике приповедања – оквирну причу, смену приповедача и тачки гледишта, појаву приче у причи. Такође, значајно је указати им на повезаност

нарративних техника са идејним планом дела, односно објаснити како временско уланчавање и продубљивање приповедања воде ка универзалним темама и порукама. Однос Андрићеве експлицитне и имплицитне поетике, схватање уметничког призива и позива ваљало би продубљивати тумачењем есеја „Разговор са Гојом”, повезујући идеје о пореклу, природи, смислу и значају уметности, приче и причања.

У *Коренима Добице Ћосића*, објављеним исте године када и *Проклета авлија*, на другачији начин се читавају модернистички импулси у српској књижевности. Градећи роман о расколу у патријархалној породици, Ћосић слика сеоски амбијент, политичка превирања и настајање грађанске Србије. Ученицима треба указати на то да Ћосић ликове психолошки заснива спајањем вишеструке нарративне перспективе са елементима технике тока свести.

У роману *Меше Селимовића Дервиш и смрт* преиспитивање религијских истина, догматског мишљења и сопствене савести, доживљаја страха и моћи води ка запитаности о смислу постојања. Модернистичке особености видљиве су у концепту дела у којем главни јунак у исповедном и рефлексивном тону води и имплицитни дијалог са спољним светом и његовим „истинама” (чему допринесе и технике цитатности и пронађеног рукописа). Са аутобиографским претпоставкама за настанак дела ученици ће се упознати читајући одломке из Селимовићевих *Сјенава*.

Период послератног модернизма у српској књижевности одликују и битно другачији тонови и поетичка кретања, уочљиви у прози *Бранка Попића Башта сљезове боје*. Низ тематски повезаних приповедака у првом нарративном циклусу, које хумористичким, а често и сетним и елегичним сликама евоцирају јунаково детињство у Босанској Крајини, могу се читати као реалистичко-идилична слика одрастања. У другом нарративном циклусу збирке ученици ће уочити и песимистичне тонове као израз пишевог разочарања у поступке и морал појединца који су се испојили и остали некажњени током Другог светског рата, али и унутар извојеваног новог поретка.

У периоду од краја Другог светског рата до краја двадесетог века, српска драма доживљава значајне драматуршке и тематске промене. *Александар Поповић*, родоначелник тих промена, препознатљив по фрагментарној драматургији, језичкој разиграности, окретању свакодневници и социјалној тематици, у комаду *Развојни пут Боре Шнајдера* фарсично разобличава недостатке у друштву и породици социјалистичког поретка, градећи портрете антијунака, такзованих обичних, малих људи, чију простодушност, али и примитивизам, каријеризам, неморал и друге недостатке сагледава кроз иронију и горки хумор. Утицај владајућег система, вредности које промовише, начине на које се обрачунава са неистомишљеницима и тиме изазване деформације, ученици могу критички промишљати кроз анализу једне од црнотуморних комедија *Душана Ковачевића – Балкански ипијун* или *Професионалац*. Да би се упознали са драмским делима која преиспитују положај појединца, и то нарочито уметника, у ратним временима, проблематизујући, поред осталог, универзално питање треба ли предстане да се играју и док траје рат, ученици ће обрадити драму *Путујуће позориште Шопаловић Љубомира Симовића*.

Постмодернизам у српској књижевности може се обрадити у приповеткама „Енциклопедија мртвих” и „Огледало непознато” (*Енциклопедија мртвих*) *Данила Киша*, „Човек који је јео смрт” (*Нови Јерусалим*) *Борислава Пекића* и у роману *Хазарски речник* *Милорада Павића*. Ученицима треба указати на измењену позицију читаоца, која се остварује увођењем нових нарративних модела, псеудодокументарности, читањем историје и познатих текстова у новом руху. На тај начин се иронизују и деконструшу различити видови стварности (идеолошки, културолошки, сазнајни), али и преиспитује метафизички појам смрти. Посебну важност има симболика књиге, преиспитивање односа мотива језика, памћења, читања, стварности и снова, као и композиционо и идејно проблематизовање временских слојева. У Павићевом роману такође ваља предочити модел романа-речника, који је осмислио овај писац. Умножавајући перспективе и креирајући различите могућности читања и саопштавања више истина о истој

ствари Павић гради концепт отвореног дела.

На основу избора из поезије *Матије Бећковића* (на пример: „*Вера Павладољска*”, „*Рече ми један чоек*”, „*Кад дођеш у било који град*”) ученици ће се упознати са широким распоном тема у овом периоду – од љубавних, преко национално-историјских, родољубивих, до иронијско-политичких, а истовремено ће увидети специфичан језички идиом Бећковићеве поезије.

II. Дијалог књижевних епоха

Успостављање дијалога књижевних епоха биће прилика да се сагледају различити видови интертекстуалности као суштинско својство књижевности друге половине 20. века. Такође, потребно је уочити и тумачити савременост и свевременост класичних писаца у чијим су делима постављена „вечита питања” и егзистенцијалне дилеме које су обележиле и 20. век.

Трагедију *Хамлет Вилијама Шекспира* ваљало би тумачити из угла елизабетинске драме и трагедије освете, истаћи питање јунаковог делања и природу његовог колебања као проблем савести, а не слабости и неодлучности, и уочити модерни сензибилитет Шекспировог јунака. Потребно је нагласити погубан утицај злочина на судбину појединца и колектива, као и проблем човековог одупирања злу.

У фокусу *Гетеове* драме *Фауст* (I део) важно је анализирати трагедију знања и ума као велику тему европске културе. Треба ло би истаћи прожимање различитих традиција и извора у Гетеовом делу (библијских, античких, фолклорног наслеђа, езотеричних учења) и указати на еволуцију фигуре ђавола у књижевности. Такође, на примерима из Шекспирове и Гетеове драме могуће је обрадити поступак позоришта у позоришту. Успостављањем смисаоних веза са романима Достојевског и Булгакова одгонетати одговоре на питања односа греха и спасења, вечитог колебања човековог између ума и срца, нагонског и духовног, земаљског и божанског, као и питање смисла човековог постојања.

У роману *Браћа Карамазови Ф. М. Достојевског* кључно је истраживати питања модерне егзистенције на плану религије, православља, морала, добра и зла итд. Поред тога, могу се тумачити омиљене теме Достојевског: мали човек, случајна породица, патња деча, злочин и казна, лепота, вера, делатна љубав. Ваљало би нагласити полифонијску структуру романа у којој сваки јунак добија свој глас, износи начела и мотиве сопственог делања и уочити синтезу различитих врста романа, преплитање сижерних, мотива-цијских и идејних токова.

Изборни садржаји (бира се 6 дела)

Теме везане за Други светски рат, примери дистопијских романа, романа-есеја и романа тока свести, затим различити видови постмодернистичког прозног израза у светској и домаћој прози, као и специфичности прозе стваране деведесетих година прошлог века, могу се пратити кроз анализу дела која из понуђеног садржаја бирају наставници у договору са ученицима.

Ученици заинтересовани за добијање потпуније слике о жанру дистопијског романа којим се критикују различити облици тоталитаризма могу анализирати *Животињску фарму* или *1984. Цорца Орвела*, као и *Слушкињину причу* *Маргарет Агвуд*. Истовремено, могу се пратити и поредити критички прикази тоталитарних режима, али и различити видови уметничког обликовања слике друштва и живота појединца кроз осврт на Булгаковљев роман *Мајстор и Маргарита* или тумачење *Шале* *Милана Кундере*.

О променама у схватању улоге позоришта и драмског текста после Другог светског рата на посве другачији начин од антидраме сведоче кратки есеј *Жан-Пола Сартра „За позориште ситуација”* (којим се реafirмише ангажованост кроз слободну одлуку појединца) и *Велава певачица Ежена Јонеска* (у којој је апсурд средство изобличавања стереотипа малограђанског живота и начина комуникације).

Стварање нових књижевних конвенција и измењену улогу читаоца доноси постмодернистички роман *Умберта Ека*. Поступак отвореног дела, који је описао у свом истоименом есеју, може

се пратити у његовом роману *Име руже*. Овде ученик треба да разуме улогу крими заплета у развијању филозофске идеје текста у целини и креативну позицију читаоца који открива и донекле обликује књижевну фикцију.

Ученици и наставници могу приликом обраде књижевних дела из обавезног дела програма читати и анализирати есејистичке и критичке текстове наших истакнутих теоретичара и критичара (Михиз, „Читајући проклету авлију”, Н. Милошевић, „Зиданица на песку” о роману *Дервиш и смрт*, П. Цацић, „Бранко Миљковић или неукротива реч”)

Послератно стваралаштво Милоша Црњанског ученици могу упознати читањем његових романа *Друга књига Сеоба* или *Роман о Лондону*. На тај начин имаће могућност да прате развој Црњанскове повлашћене теме о човековој и националној обескорењености, луталаштву, сеобама. У *Другој књизи Сеоба* моћи ће да препознају развијање ове теме кроз сложене жанровске обрасце – од историјског романа, преко романа-хронике, романа-путовања, до псеудо љубавног романа, као и стилске поступке попут пародије, хумора, ироније, гротеске којима се узвишене теме о трагичности положаја исељеног српског народа под страном влашћу и војничког сталеза који ратује за туђе државе депатетитизују. Читањем *Романа о Лондону*, ова матична Црњанскова тема о промени личног идентитета услед историјског усуда сеоба, ученицима ће отворити перспективе савремених сеоба (савременост из перспективе писца) које добијају атрибут емиграције и апатридности где човекова обескорењеност постаје блиско повезана са усамљеношћу, одбаченошћу, униженошћу и смрћу као нужним исходом и уточништем.

Тематско богатство и разноврсност романеских поступака уочљивих у српској књижевности у време послератног модернизма, може се пратити и у роману *Лелејска гора Михаила Лалића* У Лалићевом роману, који је такође монолошко-асоцијативног типа, поједини делови се приближавају роману тока свести. Ученике треба упутити на улогу унутрашњег монолога у грађењу психологије лика и формирању субјективног времена. Смештајући јунака у мучне ратне околности, Лалић указује на значај самоће, преиспитивања и индивидуализма за афирмисање слободне личности. Посебна пажња се може посветити мотиву ђавола, чија се улога у књижевном делу и грађењу лика може повезати са Гетеовим *Фаустом*, Булгаковљевим *Мајстором и Маргаритом*, али и упоредити са истим мотивом у *Карамазовима* Достојевског, као и са мотивом двојника у *Прољећима Ивана Галеба*.

Ученици заинтересовани за стваралаштво Добрице Ћосића, могу у договору с наставником обрађивати његов роман *Време смрти*, читајући га у одломцима, по томовима или у целини.

Теме о Другом светском рату у домаћој прози представљене су из различитих визура и на различите начине у периоду од педесетих година, када настаје *Лелејска гора*, до деведесетих година двадесетог века. Отклон од идеолошки усмереног и острашћеног приказивања Другог светског рата, односно – критика страдања и поглед на рат као на злоупотребу и дехуманизацију човека, видљиви су већ у роману *Употреба човека Александра Тишме*. Критика рата у правцу рехабилитације грађанске класе и предратног друштва чита се и у роману *Очеви и оци Слободана Селенића*, као и у *Лагуму Светлане Велмар Јанковић*. Коначно, у роману *Мамац Давида Албахарија* приказ и одједи ратних страдања и прогона у нацистичке логоре, преломљени су кроз дубоко интимистичку повест и, као и код Тишме, сагледани из перспективе положаја припадника јеврејске нације на овим просторима. Компаративно тумачење одабраних романа отвара могућност за увиђање и поређење заједничких мотива, попут – принудног и добровољног изгнанства, намерног брисања сећања, потребе да се историја и живот овековече кроз писање, односа међу генерацијама, њихових уверења и искустава у бурним историјским временима, интимних (унутрашњих) ломова појединаца у великим историјским збивањима, као и вечитог питања понављања историјских и идеолошких сукоба на Балкану.

Упоредо са делима која се баве Другим светским ратом, у српској књижевности се јавља и низ писаца који се окрећу тако-

званој стварносној прози, у којој се јунак дехероизује и свет се посматра из његове мрачне перспективе. У тој линији стваралаца ученици могу да се упознају са **Браниром Шћепановићем** и његовим романом *Уста пуна земље*. У овој особеној повести о смрти и мржњи, о људској природи и њеним парадоксима, могу се пратити исконске улоге прогоњеног и прогонитеља као класични механизми индивидуалне и колективне психологије. Реалистичка мотивација и варљива једноставност Шћепановићевог уметничког израза скривају дубље смисаоно језгро и уводе у сферу чудесног.

Развој и одједи постмодерног приповедања у српској књижевности могу се пратити у романима с краја деведесетих година 20. века – *Опсада цркве Светог Спаса*. Онеобичавање нарације и везивање фантастичних елемената за историјске догађаје уз развијање мотива приче, сна, ђавола, куповине и крађе времена у *Опсади цркве Светог Спаса* пружају могућност за сагледавање и тумачење идеје о универзалности и метафизичкој димензији сукоба добра и зла.

Приликом планирања и реализације програма наставник се не мора придржавати предложеног редоследа обраде дела.

Обавезни садржаји:

Иван Горан Ковачић, „Јама”

Васко Попа, *Кора*, „Каленић”, „Манасија”

Миодраг Павловић, „Пробудим се”, „Реквијем”, „Научите пјесан”

Бранко Миљковић, „Триптихон за Еуридику”, „Балада о охридским трубадурима”

Стеван Раичковић, „Камена успаванка”, „Нити”, „Стихови”

Иван В. Лалић, „Писмо”, „Као молитва”

Десанка Максимовић, *Тражим помиловање*

В. Х. Одн (избор)

Јосиф Бродски (избор)

Преврер (избор)

Чеслав Милош (избор)

Бертолд Брехт, *Мајка Храброст и њена деца*

Самјуел Бекет, *Чекајући Годоа*

Албер Каму, *Странац*, „Мит о Сизифу”

Михаил Булгаков, *Мајстор и Маргарита*

Хорхе Луис Борхес, „Вавилонска кула” / „Врт са стазама које се рачвају”

Габријел Гарсија Маркес, *Сто година самоће*

Владан Десница, *Прољећа Ивана Галеба*

Иво Андрић, *Проклета авлија*, „Разговор са Гојом”

Добрица Ћосић, *Корени*

Меша Селимовић, *Дервиш и смрт*, *Сјећања*

Бранко Ћопић, *Башта сљезове боје*

Александар Поповић, *Развојни пут Боре Шнајдера*

Душан Ковачевић, *Балкански штијун / Професионалац*

Љубомир Симовић, *Путујуће позориште Шопаловић*

Данило Киш, „Енциклопедија мртвих”, „Огледало непознатог” (из *Енциклопедије мртвих*)

Борислав Пекић, „Човек који је јео смрт” (из *Новог Јерусалима*)

Милорад Павић, *Хазарски речник*

Матија Бећковић, „*Вера Павладољска*”, „*Рече ми један чоек*”, „*Кад дођеш у било који град*”

Вилијем Шекспир, *Хамлет*

Јохан Волфганг Гете, *Фауст* (I део)

Фјодор Михајлович Достојевски, *Браћа Карамазови*

Изборни садржаји:

Џорџ Орвел, *Животињска фарма / 1984.*

Маргарет Атвуд, *Слушкињина прича*

Милан Кундера, *Шала*

Жан-Пол Сартр, *За позориште ситуација*

Ежен Јонеско, *Телава певачица*

Умберто Еко, *Име руже*

Михиз, „Читајући проклету авлију”

Н. Милошевић, „Зиданица на песку” о роману *Дервиш и смрт*,

П. Цацић, „Бранко Миљковић или неукротива реч”

Милош Црњански, *Друга књига Сеоба / Роман о Лондону*

Михаило Лалић, *Лелејска гора*
 Добраца Ђосић, Време смрти (одломци или у целини)
 Александар Тишма, *Употреба човека*
 Слободан Селенић, *Очеви и оци*
 Светлана Велмар Јанковић, *Лагум*
 Давид Албахари, *Мамац*
 Бранимир Шћепановић, *Уста пуна земље*
 Горан Петровић, *Опсади цркве Светог Спаса*

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (20 часова)

Програм за четврти разред филолошких гимназија у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка (писање побољшане верзије задатка) подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени задатак.

Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у претходним разредима гимназије.

Посебно поновити и увежбати правилну употребу знакова интерпункције (тачке, запете, тачке са запетом, упитника, узвичника, две тачке, три тачке, црте, заграде, наводника) у писаном и куцаном тексту. Очекује се да наставник ученицима укаже и на могућности и ограничења приликом комбиновања интерпункцијских знакова (нпр.: дозвољено писање запете иза тачке на крају скраћенице, али и немогућност писања тачке на крају реченице која се завршава скраћеницом са тачком).

Препоручује се корелација са наставним садржајем из језика – правилно писање запете може се увежбати при обради зависних реченица и напоредних односа.

Препоручује се корелација и са наставним садржајем из стилистике – пожељно је приликом обраде научног функционалног стила обрадити и функцију заграде, ознаке за фусноту, разлике у писању црте у односу на цртицу и сл.

Поновити са ученицима правила употребе размака у куцаном тексту (*space*, енгл.), приликом куцања знакова интерпункције. Потребно је ученицима указати на разлику у куцању наводника на енглеској и српској тастатури, могућности куцања текста у курзиву (*Italic*), уместо куцања наводника.

Усмено изражавање: Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на смисао и значај неговања говорне културе.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања, које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: ре-

ализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена, објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добро и корисно наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасно и ефективно, требало би унапредити.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

MAGYAR NYELV

A *Magyar nyelv* tantárgy tanulmányának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi kultúra elsajátítása és ápolása; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szöveg-tani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a mé-

diaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerzés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szövegeket alkot.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzések és megalkotások is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezések rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Szövegteni ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viszonyul anyanyelvére, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegten).

Jól tájékozódik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alaktani rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozódik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőt, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát. Kifejezően, szöveghűen mond el rövidebb szövegrészeket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerzésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki, és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magán- és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja érettségi dolgozatát tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai és szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszköztárát. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetikai eszközök ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről. Elemzési készségeinek birtokában biztonsággal kezeli az anyanyelv morfológiai rendszerét, felismeri a mondat részeit, és megfelelő modatmodellek révén elemzi őket.

Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszüközöket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédhelyzetekben a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozódik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Szövegteni ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás fokozatainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a megfelelő kapcsolóelemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, értekezések, esszék elkészítésére.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM, NYELVI SZAKIRÁNY

Osztály **Negyedik**
Évi óraszám **66 óra (2 óra hetente)**

Tudásszabványok ¹	KIMENET A negyedik osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYESÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.1.1. Ismeri a nyelvet mint jelrendszert. Tisztában van a nyelv és a gondolkodáskapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával. Ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit (feladó, vevő, csatorna, kód, üzenet, téma, kontextus, beszédhelyzet, valóságsháttér, zaj), funkcióit.</p> <p>2.MNY.1.1.3. Tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer. Ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását. Ismeri a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait. El tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között. Megnevezi első nyelvmlékeinket, és ismeri keletkezésük időpontját.</p> <p>2.MNY.1.1.9. Ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, a szöveg felépítését. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések). Felismeri a szövegösszetartó erőt, a kapcsolóelemeket. Megismerkedik az írott és beszélt szövegtípusokkal. Felismeri az elbeszélő, leíró, érvelő szövegtípusokat (kommunikációs funkció szerinti felosztásban). Megismeri a hivatalos nyelvhasználat szövegtípusait: kérvény, levél, önéletrajz, motívációs levél.</p> <p>2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tisztelgetben tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tisztelgetben tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejt ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűn mond el rövidebb szövegrészeket, memoritereket. A tananyaggal, a mindennapi élettel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyzethez, beszédársakhoz és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (tesztartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára. Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtégetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadóközben tud jegyzetelni.</p> <p>2.MNY.1.3.4. Szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat, és tisztelgetben tartja a nyelvváltozatok közötti kódváltás szükségességét. Szövegalkotáskor különválasztja a szöveg részeit, címet és alcímeket ad, tud idézni. Az érettségi dolgozatot a szakdolgozatok alkotásának szabályai szerint írja (lábjegyzeteket használ, tartalomjegyzéket és bibliográfiát készít). Magánjellegű és hivatalos levelet ír, gyakrabban használ mindennapi hivatalos szövegfajtaikat (önéletrajzot, kérvényt, fellebbezést, igénylést, hirdetést) fogalmaz. Ki tudja tölteni a különböző űrlapokat és formanyomtatványokat. Rendezett, olvasható írásképe van.</p> <p>2.MNY.2.1.1. Különbséget tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlésnehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2.MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtóműfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzió stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szóbeli beszéd fölépítésével.</p> <p>2.MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait.</p> <p>Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban. Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2.MNY.2.1.8. Képes érvelő szóbeli és írásbeli szövegtípusok létrehozására: hozzászólás, esszé, kísértekezés. Felismeri a szöveg szerkezeti elemeit, a cím, a téma és a tételmondat kapcsolatát. Felismeri és megnevezi a szöveg kapcsolóelemeit (grammatikai és jelentéstani elemek). Ismeretei vannak az írásképről és helyesírásról mint stílusesszéről.</p> <p>2.MNY.3.1.1. Ismereteket szerez a modern nyelvészet eredményeiről. Megismerkedik a nyelvészet határtudományaival. Ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. Ismereteket szerez a határon túli régiók nyelvhasználatáról. Ismeri a kétnyelvűség problematikáját, a közismert interferenciajelenségeket.</p> <p>2.MNY.3.1.2. Megismerkedik a beszédfajtaikkal (törvényszéki – védő- és vádbeszéd, tanácsadó, alkalmi beszéd stb.). Ismeri a tudományos szövegek nyelvi jellemzőit. Tudatosan él az írott és elektronikus sajtó műfajaival: cikk, vezércikk, kommentár, glossza, tárcsa, kritika, blogbejegyzés stb.</p> <p>2.MNY.3.1.3. Ismeri a dialektus, szociolektus, digilektus fogalmát. Ismeri a tájszavak felosztását. Képes a magyar nyelv eredetének átfogó bemutatására. Ismeri és be tudja mutatni a nyelvrokonság bizonyítékait. Képes bemutatni első nyelvmlékeink tartalmi-nyelvi jellemzőit. Ismeretekkel rendelkezik a legjelesebb őshazakutatókkal, finnugristákkal, nyelvújítókkal, nyelvészekkel, nyelvi folyóiratokkal kapcsolatban.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - tudatosá válnak a különféle kommunikációs helyzetekben alkalmazandó magatartásformák, a nyelvi megnyilatkozás követelményei, a más kultúrákkal való kapcsolattartás fontossága és sajátosságai; - a szövegalkotás fázisainak az ismeretében különféle szövegfajtaikat alkot; - kialakulnak a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvváltozat követelményeihez igazodó megnyilatkozási formák; - megismeri a hatékony kommunikáció követelményeit; - biztosan alkalmazza az érvelés technikáját; - megismeri a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát; - a tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban világos, ok-okozati viszonyra, példákra, ellentételezésre, analógiára stb. építően érvel; - az érvelés technikájának biztonságos alkalmazásával különféle beszédhelyzetekben alkalmazandó szövegeket hoz létre; - alkalmazza a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát; - képes a problémamegoldó gondolkodásra, a gondolatok önálló megfogalmazására, önálló ítélhetőzatalra; - ismeri a nyelvi rendszer szintjeit, sajátosságait; - egységben szemléli a nyelvi szintekkel kapcsolatos ismereteket; - folyamatosan gazdagítja a szókincsét; - korrelációt állít fel az anyanyelv és az idegen nyelvek között; - elemzési készségek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonsággal kezeli. - felismeri a hivatalos és publicisztikai szövegek stílusjegyeit, és ismeretei birtokában képes megfelelő stílusú közeleti jellegű és publicisztikai szövegtípusokat létrehozni. 	<p>NYELVI ISMERETEK</p> <p>Általános nyelvi ismeretek</p> <p>Retorika és kommunikáció</p> <p>A modern nyelvészet irányai</p> <p>A magyar nyelv története napjainkig</p> <p>Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom</p>

<p>2.MNY.3.1.7. Iseri a szövegtípusok osztályozásnak szempontjait (a kommunikáció funkciója, színtere, a stílusrétegek, a kommunikáció fajtája szerint). Felismeri, megnevezi és tudatosan alkalmazza a szöveg grammatikai és jelentéstani kapcsolóelemeit. Megismerkedik a téma és réma fogalmával. Úgyel az egyes szövegtípusok szerkezeti-stilisztikai jellemzőinek helyes alkalmazására. Tisztában van a mondatformák stilisztikai szerepével.</p> <p>2.MNY.1.1.4. Iseri helyesírásunk alapelveit. Iseri a beszédhangok keletkezésének módját. Iseri a mássalhangzók és magánhangzók rendszerét. Megkülönbözteti a magánhangzók időtartam (rövid és hosszú) és a nyelv vízszintes mozgása szerint (mély és magas magánhangzók). Iseri, megnevezi és alkalmazza a hangrend és a magánhangzó-illeszkedés törvényét. Iseri a mássalhangzók időtartam és zöngéesség szerinti fölösztását. Iseri, megnevezi, elemzi a mássalhangzók hangtani változásainak egyszerűbb esetét. Pontos jelöli a magánhangzók és mássalhangzók időtartamát a közismert szavakban. A hangkapcsolatokat helyesen jelöli a mássalhangzó-változások esetében.</p> <p>2.MNY.1.3.8. Információszerzéshez nyomtatott forrásokat használ (szótárakat, lexikonokat, helyesírási szabályzatot), megismerkedik az elektronikus adatgyűjtéssel (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) is. Megkülönbözteti egymástól az egyszerűbb médiaszövegeket, és felismeri bennük a sajátos módszereket, technikákat és a kifejezési módokat. Felméri a médiaszövegek pozitív és negatív hatásait, tisztában van az elektronikus kommunikáció és az információ-megosztás nyújtotta lehetőségekkel, felismeri a bennük rejlő esetleges veszélyeket. Különbőséget tesz a valóságos és a virtuális világ között.</p> <p>2.MNY.2.3.1. Hosszabb, egyszerű beszélt vagy írott nyelvi szöveg megalkotásakor sajátvéleményének, álláspontjának pontos, árnyalt tolmácsolására törekszik. Helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein, közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Álláspontját hitelesen képviseli, ugyanakkor tiszteli a sajátjától eltérő véleményeket; szóbeli közlései során alkalmazkodik a kommunikációs folyamat tényezőihez, céljához, és figyelembe veszi a különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságait. Kifejezően olvas szépirodalmi szövegeket, illetve a mindennapi kommunikációban a mondat- és szövegfonetikai eszközök (hangerő, hangmagasság, hangsín, tempó, szünet, hangsúly, hanglejtés) ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Képes hosszabb szövegrészletek, memoriterek szövegű, értelmesen tagolt és kifejező előadására. Törekszik a megfelelő artikulációra, a kiejtés egyéni sajátosságainak fejlesztésére és tudatos használatára. Hosszabb nyelvi, irodalmi és művelődési témákról szóló előadásokon aktív, értő közönség, kérdéseket tesz fel.</p> <p>2.MNY.2.3.2. Hosszabb, egyszerű beszélt és írott szöveget alkot az elbeszélő, leíró és érvelő közlésmódot alkalmazva. Véleménycserében, vitában pontosságra, érzékletességre és a lényeg kiemelésére törekszik, megfelelő kitérőket tesz, érdekes részleteket és megfelelő példákat választ. Felismeri a humort az irodalmi művekben, és megfelelő módon alkalmazza azt saját szövegeiben. Pontos megfogalmazza az irodalmi mű vagy más művészi alkotás keltette hangulatot, élményt, véleményt, álláspontot. Röviden összefoglal hosszabb, egyszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket.</p> <p>2.MNY.2.3.5. Kritikai szemlélettel viszonyul a hosszabb, egyszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegekhez (felméri, hogy a szöveg különböző formai-stilisztikai jellegzetességei mennyire befolyásolják a megértését; felismeri az intertextualitást; a nyelv és irodalom tananyagának feldolgozására szolgáló szövegben megvizsgálja a szerkesztettséget, koherenciát, információ-tartalmat stb.); érvekkel támasztja alá véleményét; megnevezi információinak forrását.</p> <p>2.MNY.2.3.6. Képes a hagyományos és az új médiumokban fellelhető információ keresésére, értékelésére, rendszerezésére és bemutatására; a rendelkezésre álló információk értékelése soránkritikai és reflektív szemlélet jellemzi; az internet alapú szolgáltatásokat (vitafórumok, elektronikus levelezést stb.) megfelelően használja; önállóan felfedezi a médiaszövegekhatáskeltésre, figyelemfelhívásra, befolyásolásra szolgáló eszközeit.</p> <p>2.MNY.3.3.2. Megvitát összetett nyelvi, irodalmi és művelődési témákat; vélemény formál a szépirodalmi szövegek értékeiről, valamint a nem szépirodalmi szövegek rendeltetéséről és értékeiről; magabiztosan alkalmazza az erkölcsi, esztétikai, poétikai, retorikai, stilisztikai fogalmakat.</p> <p>2.MNY.3.3.3. Szakszövegeket, prezentációkat, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás állomásainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a szövegösszefüggést biztosító elemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.</p> <p>2.MNY.3.3.5. Kritikai szemlélettel viszonyul az összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegekhez (felméri, mennyire sikeresen közvetíti a szöveg az információkat, észreveszi, mely adatok hiányoznak; megvizsgálja, a felsorakoztatott érvek megalapozzák-e a szöveg legfőbb állításait; ellenőrzi az információk hitelességét stb.). Véleményének kifejtésében érett érvelő technika érvényesül.</p> <p>2.MNY.3.3.6. Felméri a stilisztikai eljárásokat a szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegben; összehasonlítja két (vagy több) összetett szöveg stilisztikai eljárásait. Értelmezi szerepüket az említett típusú szövegek esztétikai és jelentésbeli jellegzetességeinek megvalósításában.</p> <p>2.MNY.3.3.7. Tisztában van a nyomtatott és elektronikus források szerepével és lehetőségeivel amegbízható és érvényes információk keresésében. Széleskörűen kihasználja az on-linekommunikáció (vitafórumok, elektronikus levelezés, videokonferencia stb.) lehetőségeit. Rövid, egyszerű médiaszöveget hoz létre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – elsajátítja a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát. írásbeli és szóbeli megnyilvánulását igényesség, választékoság jellemzi; – pozitív viszonyt alakít ki a helyesíráshoz és nyelvműveléshez; – tudatosítja a fontosabb helyesírási szabályokat, a megismert helyesírási szabályokat alkalmazza, használja a helyesírási kézikönyveket; – elsajátítja a szóbeli és írásbeli beszámoló, a kisértékezés, a felszólalás, a kiselőadás és a prezentációk szerkesztését, kifejezőeszközeit, stílusról követelményeit; – különféle típusú szövegeket alkot és ért; – képes önálló értelmezések kialakítására; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – ismeri a meghívó, a levél, az önéletrajz, a kérvény normatív formáit; – kialakul nála a kritikai attitűd; – felismeri a többnyelvűség hagyományát és lehetőségeit, képes az interkulturális kommunikációra; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére; – képes az önálló információszerzésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; 	<p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség</p> <p>Könyv-, könyvtár- és internetismeret</p> <p>Szövegértés, szövegalkotás, szövegmondás</p> <p>Médiáismeret</p>
---	---	--

- 1 A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak. A Magyar nyelv tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A *Magyar nyelv* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulók tudásának gyarapítását, funkcionális készségeik fejlesztését, mindezt pedig alkalmazni képesek továbbtanulásuk során, választott hivatásukban és a mindennapi életben. A tantárgy lehetővé teszi, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges, hogy felkészüljenek a multikulturális társadalomban való életre, hogy általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságát, megfélemlést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírányozott kimenetek megvalósításában.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulók (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolatot), csoportmunka.

A magyar nyelv oktatása és tanulása a tantárgy számára speciálisan kialakított tantermekben és kabinetekben folyik, amelyeknek a felszerelése összhangban kell, hogy legyen a gimnáziumi normákkal. Részben más iskolatermekben is tartható óra (iskolai könyvtár-médiatár, olvasóterem, audiovizuális terem stb.), az interneten és iskolán kívül (könyvtár, színház, múzeum, mozi, képtár stb.)

A magyar nyelv oktatásában jóváhagyott tankönyvek és kézikönyvek használatosak, továbbá könyvtári-információs és informatikai anyagok, amelyek a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálják. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A negyedik osztályos nyelvtani és kommunikációs anyag a nyelvi, nyelvtörténeti ismeretek, a mai nyelvhasználat kutatása visszavezet bennünket alapvető kérdéseinkhez, nyelv és társadalom, a kultúra, az identitás, a hagyomány, a tolerancia, a humanitás, a szabadság elévülhetetlen értékeihez. A diákok a tananyag ismétlése, bővítése során az együttműködés, a kreativitás jegyében elmélyülhetnek a kutatómunkában, tájékozódhatnak a szakirodalomban.

TERÜLET: NYELVI ISMERETEK (46 óra)

Általános nyelvi ismeretek (7 óra)

(A korábban tanultak ismétlése és kiegészítése)

A jel tudománya. Az írásbeli és szóbeli kommunikáció történetének állomásai: A beszéd és írás megváltozott szerepe, formája: az

írott-beszélt nyelv, nyelvváltozatok és írásváltozatok. Nyelv és ember. Nyelvi és társadalmi identitás, nyelvi, etnikai, földrajzi hovatartozás. Nyelvszokás és nyelvi eszmény. Köznyelv és egyéb nyelvváltozatok: nyelvjárássok és szociolektusok. A nyelv művelés megváltozott szerepe, lehetősége és fórumai. Nyelvi babonák és tabuk.

Retorika és kommunikáció (6 óra)

Kommunikáció a változó korokban. Digilektus és internetkommunikáció. Nyelvi illetan. Netikett.

Retorikai eszközök: *Ismétléstípusok:* előismétlés (anafora), végismétlés (epifora), kezdő-záró ismétlés, haladó ismétlés. Logosz-pátosz-ethosz, vagyis az értelmi, érzelmi/gyönyörködtető, erkölcsi természetű beszélői szándékok működtetése a szónoklatban.

Ajánlott irodalom: Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit 2006. Magyar nyelv és kommunikáció. Tankönyv a 11-12. évfolyam számára. Nemzeti Tankönyvkiadó.

A modern nyelvészet irányai (4 óra)

A nyelvészet és határtudományai: a szemiotika, pszicholingvisztika, szociolingvisztika alapfogalmai, nyelvészeti kutatásokat/irodalmi értelmezést segítő vonatkozásai. Az antropológiai nyelvészet hozadéka.

A magyar nyelv története napjainkig (10 óra)

(Az előző években tanult nyelvtörténeti anyag összefoglalása és kiteljesítése)

Változás és állandóság a nyelvben. A magyar nyelv eredete, rokonsága, areális kapcsolatai (a latin nyelv hatásától az angol nyelvi befolyásig). A magyar nyelv történeti korszakai. A nyelvújítási mozgalom. Nyelvemlékek: szórványemlékek, szövegemlékek kódexek, bibliafordítások. Az európai nyelvcsaládok.

A mai magyar nyelv. A határon túli magyarok nyelvhasználata. A regionális köznyelv. Az anyanyelv megtartásának esélyei. Kétnyelvűség és nyelvcsere. Nyelv és emberi jogok. A nyelvi tervezés. Nyelvpolitika.

Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom (5 óra)

Változó nyelv – újrarendezett irodalmi alkotások. Az intertextualitás típusai: a szó szerinti idézés, az átlényegülés, a montázs. Nyelvi játék, játék a nyelvvel, a nyelv fölértékelődött szerepe.

Összefoglaló ismétlés – érettségi felkészítő (14 óra)

Stílusz eszközök. A nyelvi szintek grammatikája. Hangtan. Szóalakok. Alá- és mellérendelő viszonyok a nyelvben. Szótan. Szószervezet. Szófaj és mondatrész összefüggése. Mondattan.

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA (20 óra)

Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség (2 óra)

A helyesírás ismeretének előnye. A helyesírás szerepe a jelentés kialakításában. A feledésbe merülő helyesírás, nyelvhelyességi szabályaink tudatosítása: az elválasztás, az -e kérdőszócska használata, a *minttel* alkotott szerkezetek egyeztetése. A legújabb változások a helyesírás szabályzatban.

A helyesírás ismeretek bépülnek a szövegalkotás anyagrész feldolgozásába is.

Könyv-, könyvtár- és internetismeret (2 óra)

Bibliográfia, szakirodalom-, forrásjegyzék készítése. Hivatkozásmódok elsajátítása és alkalmazása.

Médiismeret (10 óra)

A modern tömegkommunikáció kialakulása, meghatározó jellemzői. A közösségi média. A médiaszöveg mint fogyasztásra szánt termék. Befolyásolás és manipuláció. A reklám. Médiahatás-elméletek. Médiahalál, médiareprezentáció. Médiaipari globalizáció. A média hatása a nyelvhasználatra.

Ajánlott irodalom: Szűts Zoltán 2019. Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei. Wolters Kluwer.

Szövegalkotás (6 óra)

Tudományos szövegek írása. Az értekező próza. Érvelő / tudományos esszé. Tanulmány, folyóiratcikk. Kiselőadás. Szemináriumi munka. Az értekező próza nyelvezete.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA, SEGÉDESZKÖZEI

A mai anyanyelvtanítás a nyelvi és irodalmi ismeretek egységére törekszik. *A nyelvi ismeretek tanításakor ennek a jegyében szervezzük meg a munkát, és választjuk ki a projektumi feladatokat, ami a kommunikációs kultúra feladatainak a megvalósítása során meg is hozhatja a gyümölcsöt, teret enged a diákok önálló kutatási kedvének, önkifejezési szándékának.*

Projektumi munka. *A tanár ismerve tanulói képességeit és érdeklődési körét maga dönt a munkaformáról, projektumokról. A nyelvi ismeretknél a tanár felébreszti az érdeklődést a dialektus, szociolektus, digilektus kérdésköre iránt (névadási, köszönési szokások, kontaktusváltozatok, az internet, a blogok hatása, vélemény- és ízlésformáló ereje), vitát gerjeszt az alultilizált, ironikus, értékszeptikus magas irodalom és az internet által terjesztett giccs összefüggéseiről. A nyelvi tájkép kutatása. Ennek nyomán szociolingvisztikai alapvetésű tudományos munka indulhat be. Eredményként gyűjtemények, esszék, értekezések szülehetnek meg. (A munkák készítésekor fölhasználható a feltüntetett szakirodalom is.)*

Projektmunka vagy portfólió (javaslatok):

Viták a nyelvrokonságról.

Nyelvemlékeink sorsa (pl. Ómagyar Mária-siralom, Jókai-kódex).

Reklámok és mémek jelrendszere.

A digilektus jellemzői, beszélt nyelvi vonatkozásai

A diákszleng új forrásai.

Az antiközmondások tanulságai.

Jelbeszéd az életünk.

A jelnyelvek.

Mi ilyen nyelvben élünk – vajdasági magyar nyelvhasználat

Az identitásematika nyomán a munka felölelheti a családfakutatást, népköltészeti alkotások gyűjtését (szólások, közmondások, anekdoták), néprajzi értékeink (ünnepek, az ünnep díszletei, viselet, népi vallásosság, népi építészeti), kultikus emlékeink (középkori építészeti alkotások, szecessziós építészeti) megismerését, bemutatását, a hagyományban, közösségi kultúrában betöltött szerepének méltatását. A fesztiválok, táborok mint közösségformáló társadalmi események, (kör)interjú készítése egy-egy rendezvény kapcsán.

Az intertextualitás nyelvemlékeinkhez kötődő nyelvi megnyilvánulási formái: Ajánlott szövegek: Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*, Weöres Sándor: *Mária siralma*, Utassy József: *Választ világomtól*, Tóth Krisztina: *Vogymuk, A világ minden országa stb.*

(A felajánlott tervek közül a tanár egyet választ.)

Hasznosan forgatható szakirodalom

A mai nyelvhasználat, nyelvi illetan, nyelvváltozatok, a nyelvszokás és nyelvművelés kapcsolata témához Nadasdy Ádám *Modern Talking* című nyelvi kérdéseket feszegető internetes rovatának írásai. *Hárompercesek a nyelvről*, *Hajnali hárompercesek a nyelvről*. Papp György (szerk.): *Mi ilyen nyelvben élünk*. A vajdasági magyar nyelvhasználat rétegei, mintái, állományi, változási jellemzői. Vukov Raffai Éva: *Az örökíró, a hémijszka, és ami körülöttük van*. Az e-nyelv.hu internetes tanácsadó. A Magyar Szó Üveggyölyő mellékletének *Piros ceruza* című rovata. A digilektus tanításához, tanulmányozásához: Veszeltszi Ágnes (interneten elérhető) írásai: *A digilektus beszélt nyelvi jellemzői, Érzelémkifejezési módok a digitális kommunikációban: emotikonok és reakciógifek, Digilektus és Netszótár*. Nyelvtörténeti ismereteink kibővítéséhez: Ruffy Péter: *Bujdosó nyelvemlékeink*. A tihanyi alapítólevéltől a Bori noteszig. Szily Kálmán: *A magyar nyelvújítás szótárának internetes kiadása*. Modern nyelvészeti ismereteink okta-

táshoz: Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: *Jelbeszéd az életünk*. Gósy Mária: *Pszicholingvisztika*. Általános nyelvészeti összefoglaló: David Crystal: *A nyelv enciklopédiája*. Kiefer Ferenc (szerk.): *Magyar nyelv*. Digitális Tankönyvtár. Tolcsvai Nagy Gábor, szerk. (2017): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. Kugler Nóra–Tolcsvai Gábor (2015): *Magyar nyelv*. Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. Sándor Klára (2016) *Nyelv és társadalom*. Budapest, Krónika Nova. Gal, Susan (1991) *Mi a nyelvcsere és hogyan történik?* *Regio* 2/1. pp. 66–76. Bartha, Csilla – Laihonon, Petteri – Szabó, Tamás Péter (2013) *Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben*. PRO MINORITATE, 22 (3). pp. 13-28

<https://core.ac.uk/download/pdf/18405454.pdf> Bartha Csilla (2002) *Nyelvi hátrány és iskola*. Iskolakultúra. 6/7. pp. 84–93. Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*, Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. Kiss Jenő 2002. *A nyelvjárások és az anyanyelvi oktatás*. Magyar Nyelvőr. 3. 263–269. <http://nyelvor.c3.hu/period/1263/126302.pdf> Sándor Klára 2000. *Szociolingvisztikai alapismertek*. In: Sándor K. szerk. *Nyelv és hatalom, nyelvi jogok és oktatás*. „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója. 9— 58. http://real.mtak.hu/22162/1/sk_szla.pdf

Petőfi S., J., – Benkes, Zs. (1998). A verbális szövegek kreatív megközelítése szövegteni keretben : I. rész. *Iskolakultúra*, 8(1), 3-11.

<http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/18758>

Gonda, Z., – Molnár, G. T. (2019). Irodalomértés és kreatív szövegfeldolgozás a digitális magyarórán. *Iskolakultúra*, 29(4-5), 33–49. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.4-5.33>

A kötelezően feldolgozandó anyagot **választható anyagként projekttemák** (portfólió) egészítik ki. Ezek közül a tanár és a tanulók érdeklődésüknek megfelelően választanak ki négyet (félévenként 2-2 téma kidolgozása). A projekttemák összekapcsolják az irodalmi törzsanyagot a kortárs irodalommal, más művészeti ágakkal, tudományterületekkel – interdiszciplináris és intermediális távlatokat nyitnak.

Értékelés – a tanulók előmenetelének értékelése folyamatos és rendszeres. Értékelni kell a tanuló tevékenységét az előkészítő szakaszban és az órán végzett munka során, részvételét a műértelmezésben, azt, hogy milyen gyakran jelentkezik, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését. Elismerést érdemelnek a másként gondolkodó és eltérő nézőpontokat képviselő tanulók. Értékelni kell a munkához való hozzáállást, a diákok egyéni képességét, valamint hogy elméleti ismereteiket a konkrét munkakörülmények között hogyan alkalmazzák. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezőmódot is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából tervezhetünk tudásfelmérőket és témazáró ellenőrzéseket is.

A tanulók két írásbeli dolgozatot írnak a tanév folyamán.

A gimnáziumi anyanyelvi oktatásban egyaránt fontos az írott szövegek alkotásához és befogadásához szükséges készségek és a szóbeli anyanyelvi kommunikációs kompetenciák fejlesztése. A kommunikációs kultúra fejlesztése különféle módszerekkel és technikákkal folyamatosan jelen vagy a magyarórán.

A gimnázium negyedik osztálya számára készült program az *Kommunikációs kultúra* területén úgy szerveződik, hogy négy jártasság megszerzését feltételezi. Produktív jártasságok: az írás és beszéd, a befogadói jártasságok: a meghallgatás és az olvasás. Az írásbeli dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 16 órát igényel, négyet-négyet minden írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Az értő olvasás jártasságához tartozik az irodalmi és más típusú szövegek olvasása, miközben a tanuló felismeri az explicite és impliciten adott információkat ezekben a szövegekben és felfedezi az ok-okozati összefüggéseket a tartalmi elemek között.

Az eredményközpontú fogalmazástani ötözzük a folyamatközpontú megközelítéssel, amelyben a hangsúly a fogalmazás végső produktumáról az írás folyamatára helyeződik át (a tanulók megtervezhetik, javíthatják, újraírhatják írásukat). A fogalmazás cím megadása helyett/mellett közöljük a tanulókkal a szöveg célját, a címzettet és a

kommunikációs helyzetet is! Alkalmazzuk a kreatív írást mint a különféle műfajokban való alkotás szabályait bemutató, az irodalmi alkotást előkészítő folyamatot! A kreatív írás erősíti az önbizalmat, fejleszti a problémamegoldó készséget, lehetőséget ad a szövegalkotás játékos keretek közé helyezésére, retorikai, stilisztikai problémák megvitatására, új kommunikációs felületek (blog, honlap, internetes médiumok) kipróbálására.

A szöveg- vagy szövegrészalkotás gyakorlására kiválasztott anyagot a szövegműfajok sokszínűsége jellemezze, az anyanyelvi órákon elbeszélő, magyarázó (tudományos okfejtések, érvelések, definíciók, kommentárok) és dokumentum típusú (grafikonok, menetrendek, táblázatok, térképek, ábrák, használati utasítások, kérdőívek, nyomtatványok, szabályzatok stb.) szövegeken végezzenek a tanulók különféle műveleteket (elemzés, átalakítás, kiegészítés)! Kapjanak helyet az anyanyelvi órán a fiatalok szubkultúráját erősen meghatározó populáris narratívák, a populáris kultúra elemei is!

A kulcskompetenciákat, a tanulói aktivitást jelentős mértékben elősegítő módszerekkel fejleszthetjük. A mindennapi életben használható kommunikációs kompetenciák megszerzését, a produktív anyanyelvi tudást a tanulók életközeli szituációkba helyezése, gyakorlatközeli feladatok megoldása segíti. Az önálló tanulás képességét könyvtárhasználati ismeretekkel, nyomtatott és virtuális szótárak, kézikönyvek használatának megtanításával fejleszthetjük. A tanulók szerteágazó, sokirányú fejlesztésében a múzeumpedagógiai foglalkozások is segíthetnek. A múzeumlátogatás során (az iskolán kívül) valós szituációkba kerülnek a diákok, a tanár kiegészítheti, színesebbé teheti a tananyagot, lehetőség adódik egy téma sokoldalú, komplex feldolgozására, konkrét nevelési, oktatási és képzési célok megvalósítására.

A nyelv és a kommunikációs kultúra tanítása-tanulása az irodalomtanítással való tantárgyi egységben történik.

A nyelvi tartalmak feldolgozásakor javasolt:

- felismerni a nyelvi jelenségeket a megfelelő példákban, a tanulók nyelvérzékére való támaszkodás mellett;
- a helyesírási szabályok alkalmazása;
- gyakorlás;
- táblázatok használata;
- rajzok, sémák, grafikonok kidolgozása és olvasása;
- a tanulók szoktatása és biztatása, hogy használják a nyelvi kézikönyveket, szótárakat, lexikonokat és kifejezések szótárait.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál) mellett, amely még mindig dominál oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés

a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejlesztenie kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tanulásának célja az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek affirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyarság, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának megszerettetése, megbecsülése.

1. ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincese folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeinek tekintti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megérti rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-kal támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, megtapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerzés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem

szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkciójáról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiumfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozzá létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szak-szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészeti ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozzá létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkciójáról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Szövegteni ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

2. SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázál rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírányzott irodalmi műveket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példaira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgondol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékeli összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem irodalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermedialis és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előírányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési képességét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordításirodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemlélettel tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékeremtő folyóiratokat.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

A tantárgy neve	Irodalom
Osztály	Negyedik
Évi óraszám	96 óra (3 óra hetente)

TUDÁSSZABVÁNYOK ⁶	KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG
<p>2.MNY.1.2.3. Felismeri és megnevezi az irodalmi mű részlete alapján a stílusleleteket, stílusárnyalatokat, továbbá a stílusrétegek, korstílusok, stílusirányzatok nyelvi-stilisztikai jellemzőit. Felismeri a szépirodalmi műben a nyelvi-stilisztikai eszközöket (költői jelző, állandó jelző, hasonlat, csonka és teljes metafora, színesztézia, megszemélyesítés, hangutánzó szavak, fokozás, ellentét, költői kérdés, mondatpárhuzam), megkülönbözteti a rímfajtákat (a páros-, a kereszt-, az ölelkező-, a bokor- és a félrimet) és az ismétlés fajtáit: hangismétlés (alliteráció), szóismétlés, töismétlés (figura etymologica), refrén.</p> <p>2.MNY.1.2.4. Ismeri és megnevezi a tantervben előírt irodalmi műveket és alkotói munkásságának jellemzőit, továbbá az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű szövegvilágának témáját, jellemzőit és fő motívumait, megnevezi a mű főszereplőit.</p> <p>Intermediális (pl. képzőművészeti, zenei, színházi, filmművészeti), illetve interdiszciplináris jellemzőket ismer fel és nevez meg a tantervben előírt irodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előírt irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamataival és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben.</p> <p>2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.2.2.2. A tantervben előírt irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos-ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztoła, placentus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p> <p>2.MNY.2.2.3. Az irodalmi művek értelmezésekor példák alapján felismeri és megnevezi az irodalmi szöveg kompozíciójának elemeit: retrospektív (visszatekintő) és kronológiai (időrendi) elbeszélés; fabula és szűzse; belső monológ; egyszerűbb példákon megnevezi és elemzi a nyelvistilisztikai kifejezőeszközök szerepét (asszonánc, allegória, szimbólum, paradoxon, gondolatrítmus, metonímia, ironia, gúny). Árnalt jellemzést készít az irodalmi hős külső és belső tulajdonságairól, cselekedeteinek társadalmi, erkölcsi, pszichikai mozgatórugóiról, a nyelvi megalkotottság stílusesszéjeiről.</p> <p>2.MNY.2.2.4. Részlet vagy parafrázis tartalom, cselekmény, a cselekmény ideje, a motívumai, a szereplők, illetve a mű keletkezésének ideje alapján az irodalmi műveket elhelyezi az alapvető irodalmi kontextusokban/viszonyrendszerekben (magyar és világirodalom, klasszikus és kortárs irodalom, korstílus és stílusirányzat, líra, epika és dráma).</p> <p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészlet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint.</p> <p>2.MNY.2.2.7. Különbséget tesz a mű parafrázisálása és elemzése között. Meg tudja különböztetni az irodalmi alkotásokról szóló népszerűsítő szöveget az értéktartalmú előnyben részesítő szakszövegtől. Kiemeli és felsorolja a művek alapadatait, megfogalmazza annak fabuláját, olvasmányairól olvasónaplót, vlogot, beszámolót készít.</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, anticipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>2.MNY.3.2.2. Képes a különböző közepes összetettségű irodalmi művek műfaji, tematikai, motívikus, nyelvi-stilisztikai összetevésére. Megkülönbözteti és részletek alapján értelmezi az átmeneti irodalmi műfajokat. Fejlett érvelő technikával fogalmazza meg megállapításait a szövegről.</p>	<p>– megismeri a 19. és 20. századi európai ember világnézetét, kulturális törekvéseit, szellemi mozgalmait, a korszakra jellemző gondolkodás irodalmi változatait;</p> <p>– megismeri és érti a modernitás korélményét és szellemi mozgalmait;</p> <p>– megismeri a kor kiemelkedő művelődéstörténeti, művészettörténeti és irodalmi jelenségeit, opusait;</p> <p>19 – megismeri a 19. és 20. századi magyar irodalom európai összefüggéseit, társadalomtörténeti vonatkozásait;</p> <p>– megismeri a 19. és 20. század irodalmának alakulástörténeti összefüggéseit, megérti a művészeti irányzatok és műfajok létformáját;</p> <p>– megismeri és olvassa a 19. és 20. század európai és magyar irodalom jelenségeit, opusait, műalkotásait;</p> <p>– érti az irodalmi beszédmódokat, felismeri a poétikai sajátosságokat;</p> <p>– felismeri az interdiszciplináris és -textuális kapcsolatokat;</p> <p>– felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit;</p> <p>– értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket;</p> <p>– megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából;</p> <p>– a tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit;</p> <p>– fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára;</p> <p>– az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját;</p> <p>– tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja választását;</p> <p>– tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt;</p> <p>– a fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit;</p>	<p>I. A Nyugat mint a modernség folyóirata</p> <p>1. Szerkesztői koncepciók</p> <p>2. Modernség és pszichoanalízis</p> <p>II. Új utak a XX. századi irodalomban</p> <p>2. Az avantgárd és irányzatai</p> <p>3. Dráma és színház</p> <p>4. Lírai útvonalak a magyar irodalomban</p> <p>5. Prózaútvonalak a magyar irodalomban</p> <p>III. Személynyek a XX. és XXI. század irodalmából</p>

<p>2.MNY.3.2.3. Felismeri az összefüggést az irodalmi mű tartalma, formája és nyelvezete között, és az észrevételeit példákkal támasztja alá. Felismeri és megnevezi részlet vagy jellemzőik alapján a vers– és a novellaciklust, szonettkoszorút, regényfolyamat, trilógiát, tetralógiát stb. Önállóan értelmezi a hosszabb és összetettebb irodalmi szövegek kulcsfontosságú nyelvi, esztétikai és szerkezeti jellemzőit; megnevezi és értelmezi az irodalmi mű alapvető szerkezeti elemeit (pl. a ritmus– és rímfajta szerepét).</p> <p>2.MNY.3.2.4. Az irodalmi műveket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezve értelmezi: megnevezi és véleményt alkot az irodalmi mű más művészeti ágakkal és tudományterületekkel fennálló kapcsolatáról.</p> <p>2.MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motívikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.3.2.6. Az irodalmi művek értelmezésekor figyelembe veszi a szépirodalmi és irodalomtudományi műfajok sajátosságait; összefüggéseiben látja az irodalmi mű interdiszciplináris és intermediális (pl. festészeti, zenei, színházi, filmművészeti) vonatkozásait, és elemzi az irodalmi mű jelentésrétegeinek és esztétikai értékeinek kialakításában betöltött szerepüket.</p> <p>2.MNY.3.2.7. Önállóan ismeri fel, fogalmazza meg és elemzi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Ismeri az irodalmi alkotások nemzeti, történelmi és szellemi környezetét. A különböző irodalmi műveket önállóan választott szempontok szerint elemzi. Parafrazeál egyszerűbb irodalmi szövegeket</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását.</p>	
---	--

6 *A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig* valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak.

ÚTMUTATÓ A TANTERV DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben. Tanulmányaik lehetővé teszik, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolatli tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, hogy mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre! A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, amelynek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel értékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tan-

év során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbe-mutatón, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételt, meg kell tanulniuk, mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni. A tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Az aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amelyet pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanuló pár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári-információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célnk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és az iskolán kívül.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium negyedik osztálya számára készült program három területbe/tematikai egységbe és hét alterületbe szerveződik, és összhangban áll az első, második és harmadik osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitorési, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanulók érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek, és megszólítják az adott korosztályt.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hát-történet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti

korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*.

Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegére helyezjük a hangsúlyt; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú, oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlatához szokott tanulók lelassítása, elmélyülésre, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. „A magyartanároknak az »elidőzés« tanítása az alapvető feladatuk.” (Arató László)⁷ Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek révén. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatásnak a szélességelv helyett a mélységelv alapján kell szerveződnie, a listázó és ismeretközpontú tudásfelfogás, a kánonteljesség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megszólító közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

A negyedik osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrába is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerő-piaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtsünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegközi kapcsolatok működésének megfigyeltetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációja során koncentrálnunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezések ismertetése helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

JAVASLATOK AZ EGYES FEJEZETEK FELDOLGOZÁSÁHOZ:

I. A Nyugat mint a modernség folyóirata

1. Szerkesztői koncepciók

Tematikus fókusz: A *Nyugat* története. Babits Mihály, Ady Endre, Móricz Zsigmond pályaképe. Juhász Gyula és Tóth Árpád lírája. Kávéházi kultúra. Kaffka Margit és a nőirői attitűd. A *Nyugat* jelentősége, nemzedékei, utóélete és hatása.

Poétikai fókusz: A *Nyugat* műfajai, kritika a *Nyugatban*. Karinthy és a humoreszk. A tárca.

Olvasmányok: Válogatás Babits Mihály, Ady Endre, Juhász Gyula és Tóth Árpád költészetéből, Móricz Zsigmond novelláiból (*Barbárok, Tragédia*). Déry Tibor: *Ítélet nincs* (részletek).

2. Modernség és pszichoanalízis

Tematikus fókusz: Sigmund Freud személyiségelmélete: a pszichoanalízis. Csáth Géza és Freud. Kosztolányi Dezső pályaképe és művei. Kosztolányi és Rilke.

Poétikai fókusz: Napló, az alterego problémaköre.

Olvasmányok: Csáth Géza: *A kis Emma, Eroica, Anyagvilkosság, Tavasz ouverture, A béka, Apa és fiú*. Részletek Csáth naplójából. Kosztolányi Dezső: *Fürdés, Tengerszem*, Esti Kornél-novellák. Esterházy

Péter: *Esti* (részletek). Tóth Krisztina: *Esti Kornél szelleme*. Válogatás a *Szegény kisgyermek panasza*, a *Meztelenül* és a *Számadás* című kötetekből. Babits Mihály: *A gólyakalifa* (részletek). Karinthy Frigyes: *Találkozás egy fiatalemberrel* vagy *Barabbás*.

Filmes kapcsolatok: *Édes Anna* (Fábrly Zoltán, 1958, Esztergályos Károly, 1990), *Pacsirta* (Ranódy László, 1963), *Aranysárkány* (Ranódy László, 1966), *Esti Kornél csodálatos utazása* (Pacskovszky József, 1995), *Rokonok* (Szabó István, 2005), *Frici & Aranka* (Tóth Tamás, 2022), *Opium – egy elmebeteg nő naplója* (Szász János, 2007).

Projekt témák:

A női karakter Kaffka Margit regényeiben

Nyugatos írófeleségek

A *Nyugat* publicisztikája

Mai írók a *Nyugatról*

Kosztolányi nyelvszemlélete

Szolgálók és cselédek az irodalomban és a filmművészetben

A *Nyugatos* írók műfordításai

Bécs és a pszichoanalízis

II. Új utak a XX. századi irodalomban

1. A modern regény

Tematikus fókusz: Az idő kérdésköre. Bergson időszemlélete. Az idő relativitása. Az idegenség jelenségei. Kafka naplója és rajzai. Az egzisztencializmus filozófiája és képviselői. Wittgenstein nyelvfilozófiája, A halál kérdése, mulandóság és nyomhagyás. (Marcel Proust: *Az eltűnt idő nyomában*. James Joyce: *Ulysses*. Thomas Mann: *Varázshegy*)

Poétikai fókusz: regényciklus, tudatfolyam, új elbeszélői technikák, időkezelés, mitológiai intertextusok, a modern regény megteremtése, a névhasználat, az idegenség elmélete, identitáskérdések, új elbeszélői technikák.

Olvasmányok: Franz Kafka: *A per*, *Átváltozás*, Albert Camus: *Az idegen (Közöny)* vagy *A pestis, Szisüphosz mítosza* (részletek).

Filmes kapcsolatok: *A megtalált idő* (Raoul Ruiz, 1999), *A per* (Orson Welles, 1962), *A per* (David Hugh Jones, 1993), *Átváltozás* (2009, Kardos Sándor).

2. Az avantgárd és irányzatai

Tematikus fókusz: Kiáltványok és képviselők. A magyar avantgárd és Kassák Lajos. Déry Tibor és az avantgárd. Avantgárd és neo-avantgárd.

Poétikai fókusz: Avantgárd kísérletek, képzőművészet és irodalom komparatív összefüggései. Az avantgárd film.

Olvasmányok: Déry Tibor: *A kéthangú kiáltás* (részletek) vagy *Kassák Lajos: A ló meghal, a madarak kirepülnek*

Filmes kapcsolatok: *Andalúziai kutya* (Luis Buñuel, 1929). *Piccasso kalandjai* (Tage Danielsson, 1978.), *Túlélni Picassót* (James Ivory, 1996.)

3. Dráma és színház

Tematikus fókusz: Bertold Brecht epikus színháza. Az arisztotelészi és brechti színház összehasonlító vizsgálata. A groteszk és az abszurd dráma. Az amerikai dráma útjai.

Poétikai fókusz: epikus színház, abszurd dráma, groteszk.

Olvasmányok: Bertold Brecht: *Kurázi mama és gyermekei*. Örkény István: *Tóték*. Samuel Beckett: *Godot-ra várva*. Arthur Miller: *Az ügynök halála*.

Filmes kapcsolatok: *Isten hozta, őrnagy úr!* (Fábrly Zoltán, 1969), *Az ügynök halála* (Volker Schlöndorff, 1985).

Projekt témák:

Vándormotívumok a drámában

Sartre drámái

Mitológiai motívumok a regényben

T. S. Eliot esztétikai koncepciója

Csuka Zoltán és az avantgárd

4. Lírai útvonalak a magyar irodalomban

Tematikus fókusz: József Attila pályaképe. Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben. József Attila-paródiák és intertextuális

⁷ <http://beszelo.c3.hu/04/01/14arato.htm>

mozgások (*Születésnapomra* és átírásai. Petri György: *A delphoi jós hamiscsődöt jelent*). A mai befogadás szempontjai. Világirodalmi horizontok József Attila vonatkozásában. Kapcsolata az avantgárdal. József Attila-kultusz (íróportrék és fotók). Szabó Lőrinc – Tájékoztató és a versciklusokról. Radnóti Miklós pályaképe. Radnóti Miklós fordításai. Weöres Sándor pályaképe. Nemes Nagy Ágnes lírája. Pilinszky János pályaképe. Tolnai Ottó és Domonkos István lírájának összehasonlító vizsgálata, jelentőségük az *Új Symposion* című folyóiratban.

Poétikai fókusz: Razglednica. Ecloga. Radnóti időmértékes versei. Lágerversék. Mitológiai vonatkozások. Műfaji újítások. Jellegzetes metaforák. Egysoros vers. Hosszúvers. Objektív líra. Az *Újhold*.

Olvasmányok: József Attila: *Tiszta szívvel, Klárisok, Kései sira-tó, Reménytelenül, Nem én kiáltok, Thomas Mann üdvözlése, A Dunánál, Elégia, Óda, Eszmélet, Karóval jöttél, Talán eltűnök hirtelen...*, *Szabad-ötletek jegyzéke* (részletek), *Curriculum vitae*. Szabó Lőrinc: *Tücsökzene, A huszonhatodik év* (részletek). Radnóti Miklós: *Nem tudhatom, Tétova óda, Bájoló, Hetedik ecloga, Erőltetett menet*. Az ekloga mint műfaj: az *Első ecloga*. Részletek az *Ikek havából*. Részletek Radnóti Miklós és Gyarmati Fanni naplójából. Weöres Sándor: *A teljesség felé* (részletek), Válogatás *A magyar etűdök* és a *Rongyszőnyeg* ciklusokból. Egysoros versek. Pilinszky János: *Harbach 1944, Ravensbrücki passió, Négyesoros, Ne félj, Apokrif*. Az utolsó korszak rövid versei: *Kráter. Beszélgetések Sheryl Sutonnal*. Mándy Iván: *Pilinszky. Kányádi Sándor: Elmaradt találkozás Pilinszky Jánossal*. Tolnai Ottó: *Pilinszky kiskanala*. Filmes és színházi kapcsolatok. Nagy László: *Ady Endre ostora*. Juhász Ferenc: *Ady Endre utolsó fényképe*. Domonkos István: *Kormányeltörésben*. Tolnai Ottó: *Mi volt kérdés a legszebb Dániában?*

Filmes kapcsolatok: *Narcisz és Psyché* (Bódy Gábor, 1980), *Hűség a labirintushoz – Beszélgetés Pilinszky Jánossal* (Maár Gyula, 1978), *Weöres Sándor* (Zolnay Pál, 1978), *Radnóti nyomában* (Herczeg Zsolt, 2020).

Projekttemák:

A hosszúvers kérdésköre

Ladik Katalin hangköltészete

Vizualitás és textualitás a modern és a posztmodern lírában

Weöres Sándor *Psychéje* könyvben és filmben

A második világháború motívumai a lírában

A szerelem megjelenési formái a modern lírában

Napló, önéletrajz, regényes életrajz

A versciklus

Kosztolányi – József Attila – Thomas Mann

József Attila-kultusz és újírások

Radnóti Miklós nyomában: erőltetett menet Bortól Abdáig (filmes kapcsolatok)

5. Prózái útvonalak a magyar irodalomban

Tematikus fókusz: Népies, urbánus viták. Illyés Gyula szociográfiája. Szentleky helyi színek elmélete. Márai Sándor és a polgárság. Ottlik Géza iskolaregénye. Az *Iskola a határon* világirodalmi távlatai. A meszőlyi narratíva. Mándy novellavilága. 1956 a magyar irodalomban. Perem- és emigránsélet. Kertész Imre – a *Sorsstalanság* mint önéletrajzi regény.

Poétikai fókusz: Iskolanarratívák, szociográfia, a „mándy”, önéletrajz

Olvasmányok: Márai Sándor: Egy polgár vallomása (részletek). Ottlik Géza *Iskola a határon*. Esterházy Péter: *Zakóink legtökösabb szerkezete*. Meszőly Miklós: *Jelentés öt egérről*, válogatás a *Negyvenhat videoclípből*. Mándy Iván: *Vízizene, Egy öreg boltos*, Tolnai Ottó egy áruházi novellája.

Filmes kapcsolatok: *Az emigráns – Minden másképp van* (Szalai Györgyi–Dárdai István, 2006), *Ottlik 100* (Seres Tamás, 2012), *Privát Meszőly* (Geröcs Péter–Dér Asia, 2011), *Film* (Surányi András, 2000), *Sorsstalanság* (Koltai Lajos, 2005), *A flamingó térdé – Tolnai Ottó portré* (Hartyándi Jenő–Villányi László, 2002)

Projekttemák:

Ottlik és Musil

Irodalom és sport kapcsolata

Mozi az irodalomban

Iskolai élet filmben és irodalomban (hatalmi harcok és viszonyok)

A holokauszt filmben és irodalomban

Kertész és Camus

Egy monográfia bemutatása

III. Szemelvények a XX. és XXI. század irodalmából

Tematikai fókusz: A moderntől a posztmodernig. Műfaji köztes-ségek. Populáris és magasirodalom. Az eredetiség kérdése, intertextualitás, fragmentáltság, műfajkeveredés, digitalizálódás stb. A medialitás elméleti pozíciói. Interdiszciplináris távlatnyitás. A beatirodalom – ellenkultúra. Szemelvények a kortárs magyar és határon túli irodalomból: Tandori Dezső műfajai. A veréb és a játékmackó – Tandori magánmitológiájának szereplői. A posztmodern családregény: Esterházy Péter, Nádas Péter. Petri György lírája. Bodor Ádám: *Sinistra körzet* (részlet), Parti Nagy Lajos: *Grafitusz* (részletek), Krasznahorkai László: *Sátántangó* (részlet), Tóth Krisztina: *Pixel* (részletek), Sziveri János: *Bábel*, Gion Nándor: *Nem baleset lesz*, Fenyvesi Ottó: *Maximum Rock & Roll*. Egy szemelvény a magyar irodalom legújabb műveiből.

Poétikai fókusz: A koan, haiku és a szonett. A hipertextualitás. Családregény.

Olvasmányok: Tandori Dezső: *Halottas urna két füle E. E. Cummings magánygyűteményéből*, „*Albert Camus: Közöny*”, *Kafka – alig, A betlehemi istállóból egy kis jószág kinéz*. Esterházy Péter: *Bevezetés a szépirodalomba* (részletek), *Harmonia caelestis* (részletek). Nádas Péter: *Egy családregény vége* (részletek). Részletek Bohumil Hrabal, Milan Kundera és Gabriel Garcia Marquez regényeiből. Danilo Kiš: *A holtak enciklopédiája* (*Dicső halál meghalni a honért* vagy *A varázstükör*). Jack Kerouac: *Az út* (részlet), Ginsberg: *Üvöltés. California nagyáruház*.

Filmes kapcsolatok: *Szigorúan ellenőrzött vonatok* (Jiří Menzel, 1966), *Úton* (Sam Riley, 2012), *Sátántangó* (Tarr Béla, 1994), *A graffití királya* (Julian Schnabel, 1996.)

Projekttemák:

Közéleti költészet

Kovács András Ferenc átírásai

Bolt, áruház, pláza

Egy tanulmány feldolgozása, bevezetés a szakszövegek olvasásába

Kortárs gyermekirodalom

Animációk

Képregények

Közös olvasmányok:

Babits Mihály: *Gólyakalifa*

Babits Mihály: *Jónás könyve, Jónás imája*

Kosztolányi Dezső: *Pacsirta* vagy *Édes Anna*

Móricz Zsigmond: *Sárarany* vagy *Rokonok*

Franz Kafka: *A per* vagy *Átváltozás*

Bertold Brecht: *Kurázi mama és gyermekei*

Albert Camus: *Az idegen*

Ottlik Géza: *Iskola a határon*

Samul Beckett: *Godot-ra várva*

Kertész Imre: *Sorsstalanság*

A közös olvasmányok közül a tanár kiválaszt 5–6 olvasmányt.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, hogy felhívja figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojekttekkel motiválunk.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyá az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy hármat, ezért a tanár irányozza elő és tervezzék meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a külön-

бöző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti tanulóit.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi művek segítségével dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteltében tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban felfedezhető jelenségekként tolmácsoljuk, tudásukat következetesen fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), elsősorban a figyelmes, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékelik az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsőrangú alkotótevékenység mellett, az oktatás során megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni, amelyek az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódnak. Általuk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, az irodalmi művek és szerzőik iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés, és egyre fejlettebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, versmondás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, különböző fogalmazási műfajok, házi feladat írása) és kombinált produkció (kiselőadás és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkezik, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok kifejtését, a tanuló munkához való hozzáállását, képességét, azt, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezőképességet is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából tervezhető felmérés is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ по завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – повезује друштвено историјски и културолошки амбијент са развојем различитих видова музичких жанрова; – користи са разумевањем музичку терминологију у области музичке писмености, музичке изражајности и историје музике; – разликује обрађене стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препознаје репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника музике 20. века; – примењује у пројектима одабране музичке примере музике модерне/постмодерне; – упоређује везе између музичко-драмских остварења и литературе; – анализира утицај фолклора/традиције на музику 20. века у контексту очувања баштине свог и других народа; – објасни појаву музичких праваца као Модерне прве половине 20. века; – представи развој музичког модернизма после Другог светског рата и музичке постмодерне – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електронске инструменте, глас и покрет; – уочава, у сваком од музичких праваца, међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика-друштво, технологија записивања и штампања нота, физичка својства инструмената) – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорена реч, ликовна уметност); 	<p>Музика 20. века Модерна у европској музици прве половине 20. века: импресионизам, експресионизам, неокласицизам Импресионизам Карактеристике музике импресионизма; Однос музике и других уметности у импресионизму; К. Дебиси и М. Равел.</p> <p>Слушање Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Експресионизам Карактеристике у уметности Представници у музици Експресионизам Друге бечке школе – А. Шенберг, А. Берг, А. Веберн. Фолклорни експресионизам – И. Стравински, Б. Барток. Неокласицизам Карактеристике у музици Представници П. Хиндемит, К. Орф. Д. Мијо, А. Хонегер, Ф. Пуланк. С. Прокофјев, Д. Шостакович. Б. Бритн.</p>

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekt témák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente két-két memoritert adunk fel, verset és prózát egyaránt (a kortárs szövegek közül is válogathatunk).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађајима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

- коментарише своје и утиске других о одслушаним музичким делима;
- креативно учествује у манифестацијама школе и своје средине;
- користи могућности ИКТ – а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво;
- критички просуђује утицај музике на здравље;
- поштује правила музичког бонтона.

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Музика друге половине 20. века у Европи и Америци

Авангардне (модернистичке) тенденције у европској музици после Другог светског рата (серијална, алеаторика, конкретна и електронска музика) – П. Булез, К. Штокхаузен, К. Пендерецки, В. Лутославски.

Америчка експериментална музика, минимализам – Џ. Кејџ, Ф. Глас, Т. Рајли.

Постмодерна и постмодернизам – музика новог доба: А. Шнитке, Џ.Адамс, Џ. Зорн.

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Развој и представници музике прве половине 20. века у Србији –

Романтичарске и модерне тенденције у српској музици прве половине 20. века:

П. Коњовић, М. Милојевић, С. Христић.

Ј. Славенски, Прашка група композитора.

М. Тајчевић.

Представници музике друге половине 20. века у Србији –

Неокласицизам, високи модернизам (послератна авангарда), минимализам и

постмодернизам у српској музици друге половине 20. века:

Д. Деспић, К. Бабић, В. Радовановић,

С. Хофман; В. Трајковић, З. Ерић, В.Тошић, И. Стефановић, С. Божић, И. Жебељан.

М. Михајловић, Г. Капетановић, А. Симић, А. Седлар;

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Џез и популарна музика**Џез и блуз музика**

Представници яез и блуз музике у свету и код нас: Џ. Гершвин, Ј. Армстронг,

Д. Гилеспи, М. Дејвис, Б. Гудмен,

Ч. Паркер, Џ. Колтрејн, Д. Елингтон,

К. Бејзи, Ч. Корија, Б. Холидеј,

Е. Фиццералд.

Д. Гојковић, С. Гут, Б. Симић, М. Блам,

В. Хаџиманов, Д. Васиљевић.

Рок, поп, панк, метал, реп и хип хоп и техно музика.

Представници рок, поп, панк, метал, реп и хип хоп, техно музике у свету: Ч. Бери,

Џ. Л. Луис, Е. Присли, Битлси, Ролинг Стонси, Дип парпл, Пинк Флојд, Лед Цепелин,

Д. Боуви, Б. Дилан, Џ. Цоплин, Дорс, Е. Џон, АББА, М. Џексон, Мадона, Принц, Б.

Спирс, Леди Гага, А. Гранде, Рамонс, Клеш, Секс pistols, Стренглере, Ајрон Мејден,

Металика, Guns and roses, ACDC, Eminem, 50 Cent, Snup Dog; К. Кокс, Скрилекс).

Представници рок, поп, панк, метал, реп и хип хоп, техно музике код нас:

Ју група, Бјело дугме, Рибља Чорба, ЕКВ, Ђ. Марјановић, З. Чолић, Пекињска патка;

Кербер, Београдски синдикат, Марчело, Марко Настић.

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Народна музика

Изворна народна музика, карактеристични стилови певања, типови песама, народни музички инструменти;

Музика у градовима у 19. и 20. веку и однос према традицији;

Развој новокомпоноване музике после Другог светског рата; улога радија и телевизије у стварању и популаризацији народне музике, социолошки феномен турбо фолк музике;

World music-као нови музички стил на глобалном, светском нивоу.

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Популарна и примењена музика

Развој популарне и примењене музике; Социјална функција популарне и примењене

музике, њена распрострањеност и однос према уметничкој музици;

Мјузикл: Л. Бернштајн, Л. Вебер,

Г. Макдермонт, А. Булбил, Џ. Стајн,

Б. Мерил, Ј. Дога, Б. Фоси, Џ. Кендер,

М. Брукс, Б. Андерсон и Б. Улваус,

Х. Манџини, М. Грубић.

Филмска и сценска музика

Џ. Вилијамс, Е. Мориконе, Вангелис,

Х. Цимер, В. Костић, М. Марковић,

З. Симјановић, А. Ковач

Слушање

Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.

Музичке установе код нас и у свету

Миланска скала, Карнеги хол, Бечка опера, Опера Гарније, Метрополитен опера,

Сиднејска опера, Народно позориште у Београду и Српски народно позориште у

Новом Саду, Коларчев народни универзитет, Филхармонија, Мадленјанум.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове,

наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникационе вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Музичка култура усмерена је на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу кроз активно слушање одабраних музичких дела смештених у одговарајући друштвено-историјски и културни контекст и лично музичко изражавање, у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици.

Приступ програму подразумева отвореност и прилагодљивост процеса подучавања и учења, а реализује се кроз дидактички и методички плурализам, тематско, односно пројектно и индивидуализовано учење, уз употребу савремених ИТ технологија.

Слушање музике чини централни део часа. Кроз слушање музичких дела, ученици анализирају музику, опажају грађу музичког дела, изражајне елементе, разликују извођачке саставе. Развијање става о музици и одређеном стилу, врсти и жанру и конкретном делу које се слуша, израђује се разговором, рефлексijом, дискусијом и дебатом.

Програм је пожељно реализовати кроз визуелизацију музичког садржаја, различите приказе микро и макроструктуре музичког дела, као и уцртане појединачне елементе музичког израза (смер кретања мелодијске линије, ритмички образац, инструменте који изводе композицију, темпо, ознаке за динамику и др.) чиме би се омогућило темељније музичко разумевање слушаног дела. Опажање музичких елемената комбинује се посредством вербалног, вокалног, инструменталног или телесног изражавања (певање мотива и тема из композиција које се обрађују, извођење карактеристичних ритмичких образаца, покрета тела у складу са карактером...) у циљу интензивирања музичког доживљаја дела које се слуша или изводи.

Поред избора композиција за слушање, филмоване опере као и одабране ТВ емисије, пружиће ученицима ону неопходну „спону“ између историјског знања и искустава које они свакодневно имају у садашњости – у свом „природном“ медијском окружењу. Пожељно је омогућити ученицима одлазак на концерте и музичке представе чиме би се подстакло непосредан доживљај и емоционални одговор на музику. За организован одлазак са ученицима на концерт потребно је планирати бар 4 школска часа.

С обзиром на специфичности Филолошке гимназије усмерене ка проучавању страних језика и култура, програм предмета Музичка култура за 4. разред, која обухвата период 20. век, пружа могућност да ученици провере и унапреде стечено знање страног језика кроз слушање одломака из предложених музичко-сценских и вокално-инструменталних дела у оригиналном извођењу, које поред светских језика (италијанског, француског, немачког, енглеског) обухвата и могућност слушања на руском, мађарском, пољском, чешком, као и на латинском. Могу се поредити извођења опера на језику оригинала са извођењима за која је либрето препеван на други језик. Исто се може применити на област соло песме

и већих вокално-инструменталних дела, или на дела која су инспирисана фолклорним, говорним језиком неког народа.

Такође, ученицима се може понудити и да у виду презентација, семинарских радова, самосталних/групних предавања на одговарајућем страном језику, представе биографске податке и/или занимљивости из живота и стваралаштва композитора пореклом из различитих земаља. Осим тога, ученици могу да одређене делове из уџбеника музичке културе који користе, преводом на стране језике којима се служе.

Слушање музике – избор аудио и видео снимака

Импесионизам

К. Дебиси: *Арабеска; Прелид за поподне једног Фауна; Месечина; Одломци из опере Пелас и Мелисанда; Сирене;*

М. Равел: *Павана за умру инфанкињу; Огледала; Болеро;*

Експресионизам

А.Шенберг: *Пјеро месечар, Ишчекивање, Преживели из Варшаве;*

А. Берг: *Воцек;*

И. Стравински: *Жар птица, Петрушка, Посвећење пролећа, Пулчинела;*

Б. Барток: *Алегро барбаро, Музика за гудаче, дуваче и челесту, Кантата профана и Замак риђобрадог;*

Неокласицизам

П. Хиндемит: *Сликар Матис;*

А. Хонегер: *Пацифик 231;*

Ф. Пуланк: *Соната за клавир и флауту;*

С. Прокофјев: *Класична симфонија, Ромео и Јулија, Александар Невски, Заљубљен у три наранџе;*

Б. Бритн: *Једноставна симфонија;*

К. Орф: *Кармина бурана;*

Д. Шостакович: *Седма симфонија, Цез свита, валцер бр. 2;*

Музика друге половине 20. века

Е. Сати: *Гимнопедије, Парада;*

П. Булез: *Структуре;*

К. Штокхаузен: *Групе;*

К. Пендерецки: *Трен-тужбалица посвећена жртвама Хиросиме;*

П-Шефер/П. Анри: *Симфонија за једног усамљеног човека;*

Ц. Кејџ: *4.33 тишине за пијанисту;*

Т. Рајли: *ин Ц;*

Ф. Глас: *Ајнштајн на плажи;*

А. Шнитке: *Концертто гросо бр. 1;*

Ц. Адамс: *Никсон у Кини;*

Ц. Зорн: *Забрањено воће;*

Представници музике прве половине 20. века у Србији

П. Коњовић: *Симфонија це мол, Макар Чудра, Коштана, Нане кажи тајку;*

С. Христић: *Охридска легенда, Васкрсење;*

М. Милојевић: *4 комада за клавир, Јесења елегија, Јапан, Собарева метла, Муха и комарац;*

Ј. Славенски: *Вода звира, Балканофонија, Синфонија оријента;*

М. Тајчевић: *7 балканских игара, 4 духовна стиха;*

Љ. Марић: *Песме простора;*

ТВ емисије (инсерти) – Серијал Драгослава Гостушког о развоју српске музике кроз векове.

Представници музике друге половине 20. века у Србији

Д. Деспих: *Дубровачки канцонијер, Вишете;*

К. Бабић: *Соса и сат*

С. Хофман: *Деја ви;*

З. Ерић: *Картун;*

В. Трајковић: *Арион за гитару и гудаче;*

И. Стевановић: *Камен;*

В. Тошић: *Ариал;*

С. Божич: *Метоксијска појања, Лирика Атоса;*

И. Жебелан: *Коњи Светог Марка, Две главе и девојка;*

М. Михајловић: *Мала жалобна музика;*

Г. Капетановић: *Мала сирена;*

Цез и популарна музика – избор

Ц. Гершвин; Л. Армстронг; Д. Гилеспи; М. Дејвис; Б. Гудмен; Ч. Паркер; Џ. Колтрејн;
Д. Елингтон; К. Бејзи; Ч. Корија; Б. Холидеј; Е. Фицджералд;
Д. Гојковић; С. Гут;

Б. Симић; М. Блам; В. Хаџиманов; Д. Васиљевић.

Рок, поп, панк, метал, реп и хип хоп и техно музика – избор

Ч. Бери; Џ. Л. Луис; Е. Присли; Битлси; Ролинг Стонси; Дип парпл; Пинк Флојд; Лед Цепелин; Д. Боуви; Б. Дилан; Џ. Џоплин; Дорс; Е. Цон; АББА; М. Џексон; Мадона; Принц; Б. Спирс; Леди Гага; А. Гранде; Рамонс; Клеш; Секс пистолс; Стренглерс; Ајрон Мејден; Металика; Guns and roses; ACDC; Eminem; 50 Cent; Snup Dog; К. Кокс; Скрилекс; Ју група; Бјело дугме; Рибља Чорба; ЕКВ; Ђ. Марјановић; З. Чолић; Пекиншка патка; Кербер; Београдски синдикат; Марчело; Марко Настивић.

Народна музика-избор

Изворна народна музика; Карактеристични стилови певања традиционалне народне музике; Типови песама; Народни музички инструменти; Староградска музика; Народна музика после 2. светског рата; World music.

Популарна и примењена музика-избор

Мјузикл:

Л. Бернштајн: *Прича са западне стране;*

Л. Вебер: *Мачке: Фантом у опери, Евита;*

Г. Макдермонт: *Коса;*

Ц. Стајн и Б. Мерил: *Неки то воле вруће, Виолиниста на крову, Пољуби ме Кети;*

Ј. Дога: *Цигани лете у небо;*

Ф.Ев, Ц. Фоси, Ц.Кендер: *Чикаго;*

М. Брукс: *Продуценти;*

Б. Андерсон и Б. Улваеус: *Мамма миа;*

Х. Манцини: *Виктор Викторија;*

М. Грубић: *Зона Занфирова.*

Филмска и сценска музика:

Р. Томас: *Опера Џери Спрингер;*

Ц. Гершвин: *Порци и Бес;*

С. Прокофијев: *Александар Невски;*

Ц. Вилијамс: *Ратови звезда;*

Х. Шор: *Господар прстенова;*

Е. Мориконе, Вангелис, Х. Цимер, В. Костић, М. Марковић, З. Симјановић.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичке ставове и мотивацију за учествовање у музичким активностима кроз слушање, извођење и стваралаштво. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у изражавању ученика кроз музику и у контакту са музиком. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. У смислу активности, постигнућа ученика се могу проценити на основу доприноса ученика кроз индивидуалан и групни рад, израду креативних задатака на одређену тему, рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе), кроз начин размишљања у анализи музичких дела, као и у односу на специфичне вештине.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења предмета Ликовна култура је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова знања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира нај-

ефикаснији начин да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: Уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: Уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и продуката. Изражава се у различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: Разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: Испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних panoа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом нај-ефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: Уме јасно да изрази своја запажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поредећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својста материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: Тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истражан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине на које уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	АВАНГАРДА
<ul style="list-style-type: none"> – примењује у својим радовима нове визуелне медије изражавајући ставове у складу са личним интересовањима, потребама и могућностима; – користи дела модерне и савремене уметности као подстицај за стваралачки рад; – обликује сложене визуелне поруке примењујући језик универзалних знакова и симбола; – користи стручне изразе када објашњава уметничке правце и појаве, интерпретира или анализира уметничка дела; – ради истраживачке пројекте о савременој уметности, уметницима и уметничким појавама користећи различите изворе информација; – води дебату о значају и улози савремене уметности повезујући је са науком, технологијом и медијима; – аргументовано брани своје ставове о уметничким и неуметничким делима и стереотипима и предрасудама везаним за визуелне уметности; – прави планове посета уметничким дешавањима у различитим просторима и местима која баштине уметничко наслеђе; – планира, према сопственима способностима и склоностима, учествовање у акцијама и активностима очувања националне културне баштине; – дискутује како се знања и искуства развијена кроз визуелне уметности користе у комерцијалне сврхе; – разматра на који начин уметничко наслеђе доприноси економском, културном и општем напретку друштва; – предлаже активности које повезују уметничко и предузетничко искуство; – разматра сопствене потенцијале за наставак школовања у области визуелних уметности. 	<p>Авангарда. Нови видови образовања уметника. Формирање уметничких група и положај уметника.</p> <p>Манифести и теорије у уметности.</p> <p>Уметност на прелазу векова. Правци и појаве у модерној уметности. Водећи представници и групе у свету и код нас и најзначајнија дела.</p>
	НОВИ МЕДИЈИ
	<p>Покрет. Покретне слике. Кинетичка скулптура. Тело у покрету. Покрет у архитектури. Композиција у времену и простору.</p> <p>Нови медији. Филм. Анимирани филм. Видео и компјутерска уметност. Дешавања пред публиком. Интервенције у простору.</p> <p>Водећи представници и њихова дела.</p> <p>Нови медији као подстицај за стваралачки рад.</p>
	УМЕТНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
	<p>Улога уметности. Комуникативна улога уметности. Институције и алтернативни простори уметничких дешавања. Уметност и економија. Тржиште уметничких дела. Културни туризам. Улога уметности у решавању глобалних проблема савременог света.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Ликовне културе садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, исходе за крај разреда, теме и кључне појмове садржаја, као и упутство за дидактичко-методичко остваривање програма, које ближе објашњава нови приступ настави и учењу Ликовне културе. Оствареност циља и достизање исхода доприноси развоју кључних, међупредметних и предметних компетенција ученика. Исходи су достижни за сваког ученика, у мањој или већој мери. Дефинисани су као функционално знање ученика и указују на то шта ће ученик бити у стању да уради, осмисли, предузме, реализује, испољи... захваљујући знањима, умењима и ставовима које је развијао током једне године учења Ликовне културе. Исходи су процесни и достижу се учењем и стваралачким радом током целе школске године.

Програм подржава наставу и учење као креативни процес. Настава је усмерена на процес развијања компетенција и индивидуалних потенцијала ученика кроз интеракцију креативности, медијума и садржаја. Кључни појмови указују на неизоставна знања и полазна су основа за развијање мреже појмова. Наставник усмерава процес учења водећи рачуна о томе да ученици развијају знања, умења и ставове који су неопходни за живот у савременом свету и за наставак школовања. Како се технологија убрзано развија, а друштво мења, неопходно је да настава иде у корак са савременим животом, а нарочито да прати дешавања у култури и визуелној уметности. Настава се прилагођава и интересовањима ученика, окружењу у коме ученици живе, могућностима одељења, неочекиваним приликама и ситуацијама (на пример, гостовања уметника).

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник креира свој годишњи план рада, оперативне планове, наставне јединице, задатке/пројекте полазећи од циља, исхода

за крај разреда и кључних појмова. На основу једног исхода могуће је осмислити више задатака и активности. Такође, један задатак/активност може водити ка достизању више исхода. Имајући у виду фонд часова, ефикасније је планирати активност/задатак/пројекат који води ка достизању више исхода за крај разреда. На тај начин се обезбеђује да ученик континуирано развија компетенције.

У оперативним плановима наставника и у припремама за час потребно је да буду видљиве методе и технике којима је планирано активно учешће ученика на часу. Наставник планира задатке и активности за ученике, наставне методе и технике, као и начин праћења и процењивања напредовања ученика.

Исходи за крај разреда су тако формулисани да омогућавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретне наставне јединице. Исходи се операционализују и контекстуализују у складу са циљевима часа/задатка/пројекта.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У овом делу дати су предлози за остваривање наставе, понуђени као помоћ наставнику, а од наставника се очекује да и сам испољи креативност приликом избора садржаја, наставних метода и поступака и осмишљавања задатака и активности ученика.

АВАНГАРДА

Тематску целину је потребно започети уводом у програм и начин рада. Основне информације о уметности авангарде су: дефинисање појма авангарде где се може користити корелација са српским језиком и књижевношћу, историјски оквири и друштвена клима у којој настају авангардни правци, појава, трајање и препознатљиве одлике праваца (фовизам, експресионизам, кубизам, футуризам, појава апстрактне уметности, дада, надреализам...); водећи уметници и најзначајнија остварења; авангардни правци у Србији; места где се могу видети најзначајнија остварења уметности.

Наставник може да припреми презентацију и да је унапред постави на интернет платформу за учење, како би ученици дошли припремљени на час, на коме би се размењивали утисци и договарали истраживачки задаци. Могуће теме које ученици могу да истраже (индивидуално или у тиму) и презентују у договореној форми су: авангарда у одабраним европским земљама; теме и мотиви у сликарству и скулптури; одлике дизајна ентеријера и намештаја; архитектура; сличности и разлике између визуелне уметности, музичке уметности и књижевности...

Теме за истраживање је потребно одабрати или договорити тако да подстичу интересовање ученика за визуелну уметност, омогућавају доживљавање уметничких дела, разумевање промена у друштву које су утицале на промене у уметности, препознавање одлика праваца и уочавање утицаја праваца на савремену уметност, дизајн и архитектуру.

НОВИ МЕДИЈИ

Ова тематска целина обухвата врсте и појаве у уметности друге половине XX века и савремену уметност. Правци и појаве у уметности који настају у овом периоду, као и промене условљене развојем технологије довели су до великог броја значајних уметника, уметничких дела и архитектонских остварења. Предлог је да се ученици поделе у тимове који ће урадити истраживање одређене теме и презентовати га на часу. Наставник треба да подстиче ученике да примењују у истраживачком раду и приликом презентације савремену методологију историје уметности, како би развијали компетенције неопходне за наставак школовања у области друштвено-хуманистичких наука.

У оквиру нових медија као подстрек за стваралачки рад, предлог је да наставник припреми кратке презентације о историји филма и анимираног филма, видео и компјутерске уметности, дешавања пред публиком и интервенцијама у простору кроз које ће дати кључне податке о свакој форми. Ученици могу, према својим склоностима, да реализују задатак на два начина. Први би био поставка тематске изложбе, при чему је најважније да ученик самостално одабере уметничка дела за изложбу и аргументовано образложи свој избор, док изложба може и не мора да се реализује. Изложбу (репродукција) је могуће реализовати у школском холу или обликовати у апликативном програму. Други начин је да ученици, подељени у тимове према склоностима и могућностима, или појединачно, сниме кратке филмове или осмисле дешавања пред публиком или ураде компјутерску графику... Заинтересовани ученици могу код куће да припреме ликовне радове у одабраној форми и договореном року. Потребно је имати у виду и то да је за креирање, израду и презентацију оваквих радова потребно више времена.

УМЕТНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Садржаји ове тематске целине се односе на уметност у савременом свету као и на савремено стваралаштво, на значај уметности за национални идентитет, културни туризам и одрживи развој. Незоставни садржаји су праћење и посета актуелним дешавањима у култури и визуелној уметности како би ученици развијали навику да дају свој допринос развоју друштва, као публика или активни учесници. У том смислу, требало би упознавати ученике са просторима у којима се одвијају уметничке активности, како оним институционалним, тако и алтернативним. Потребно је водити и разговоре/дебате са ученицима о улози уметности у превазилажењу глобалних проблема у савременом свету и повезивању различитих култура.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање наставе и учења треба да се врши у складу са препорукама о праћењу и вредновању које су дате у *Општем упутству за остваривање програма наставе и учења обавезних предмета и Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*.

Наставник одређује елементе за процењивање напретка и оцењивање постигнућа у складу са задацима/активностима уче-

ника које је планирао. Неопходно је да наставник постави јасне критеријуме и да редовно информише ученике о циљевима часа/ задатка/активности и о томе шта се од њих очекује.

Препоручени елементи за праћење напредовања ученика су:

- 1) Разумевање (појмова, процеса, концепта, контекста, садржаја уметничког дела);
  - 2) Комуникација и презентација (визуелно, писано и вербално изражавање);
  - 3) Развијање креативних идеја;
  - 4) Селектовање и организација података;
  - 5) Партиципација и сарадња...
- Препоручује се да наставник комбинује технике процењивања и оцењивања.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогији. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике реша-

вања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и транс-

формацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
2МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.	– израчуна једноставније граничне вредности низа; – користи основна својства функција (домен, парност, монотоност, нуле, знак...);	ГРАНИЧНА ВРЕДНОСТ НИЗА Гранична вредност низа. Збир бесконачног геометријског низа. Број e .
2МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, делење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.	– скицира графике основних елементарних функција; – израчуна граничне вредности рационалних функција; – одреди асимптоте рационалних функција; – израчуна извод једноставних функција применом правила диференцирања; – примени диференцијални рачун на решавање једноставних проблема; – испита ток и скицира график једноставне рационалне функције; – примени елементе комбинаторике у једноставним реалним ситуацијама; – примени биномни образац на решавање једноставнијих проблема; – одреди вероватноћу једноставнијег случајног догађаја; – одреди очекивану вредност и дисперзију дискретне случајне величине; – изврши мање статистичко истраживање, обради резултате, прикаже их и интерпретира; – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	ФУНКЦИЈЕ Важнији појмови и својства реалних функција реалне променљиве. Преглед основних елементарних функција. Гранична вредност функције. Асимптоте.
2МА.1.1.3. Примењује правила заокруживања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.		ИЗВОД ФУНКЦИЈЕ Прираштај функције. Извод функције (проблем тангенте и брзине). Основне теореме о изводу, изводи елементарних функција. Испитивање функције и њен график. Примена извода на једноставније екстремалне проблеме.
2МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.		КОМБИНАТОРИКА Основна правила. Варијације. Пермутације. Комбинације (без понављања). Биномни образац.
2МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.		ВЕРОВАТНОЋА И СТАТИСТИКА Случајни догађаји. Вероватноћа. Дискретне случајне величине. Популација, обележје и узорак. Очекивана вредност и дисперзија. Прикупљање, сређивање, графичко приказивање и нумеричка обрада података.
2МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.		
2МА.1.1.7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.		
2МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.		
2МА.1.2.4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.		
2МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.		
2МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).		

<p>2МА.1.3.4. У функцијама које су представљене графички или табеларно, анализира, примењује и приближно израчунава брзину промене помоћу прираштаја.</p> <p>2МА.1.4.1. Пребројава и процењује број могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2МА.1.4.3. Разуме концепт вероватноће, израчунава и процењује вероватноће догађаја у једноставним ситуацијама.</p> <p>2МА.1.4.4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу.</p> <p>2МА.1.4.5. Разуме појмове популације и узорка, израчунава и тумачи узорачку средину, медијану и мод.</p> <p>2МА.2.1.3. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2МА.2.1.6. Решава проблеме који се свде на једначине у којима се појављују елементарне функције.</p> <p>2МА.2.1.7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.</p> <p>2МА.2.1.8. Решава проблеме који се свде на системе линеарних једначина са највише три непознате.</p> <p>2МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).</p> <p>2МА.2.3.2. Разуме концепт конвергенције низа и израчунава граничну вредност низа у једноставним случајевима.</p> <p>2МА.2.3.3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.</p> <p>2МА.2.3.4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност...).</p> <p>2МА.2.3.5. Разуме концепт непрекидности и израчунава једноставне граничне вредности функција.</p> <p>2МА.2.3.6. Разуме концепт извода функције и примењује га у проблемским ситуацијама.</p> <p>2МА.2.3.7. Решава проблеме минимума и максимума користећи извод функције.</p> <p>2МА.2.4.1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина).</p> <p>2МА.2.4.3. Разуме концепт дискретне случајне величине и израчунава очекивану вредност, стандардно одступање и дисперзију (варијансу).</p> <p>2МА.2.4.4. Разуме значај вероватноће у тумачењу статистичких података.</p> <p>2МА.2.4.5. Израчунава мере варијабилности и одступања од познатих расподела.</p>		
--	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми математике за претходне разреде, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневной наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Гранична вредност низа (6)

Функције (16)

Извод функције (16)

Комбинаторика (10)

Вероватноћа и статистика (10)

Напомена: За реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потреб-

но више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исоходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Гранична вредност низа

Пре свега треба обновити основна знања о аритметичком и геометријском низу из претходног разреда. Појам граничне вредности низа објаснити на што једноставнијим примерима, а тек након тога дати дефиницију. Обрадити без доказа теореме о слагности граничне вредности са операцијама (гранична вредност збира, производа, количника конвергентних низова). Ученици треба да савладају формулу за збир свих чланова бесконачног геометријског низа и неке примере њене примене (периодични децимални разломци, једноставни примери из геометрије). Дефинисати број e .

Функције

На почетку ове теме подсетити ученике на основне опште појмове у вези с функцијама (домен, кодомен, сложена функција, $1-1$, NA , инверзна функција). Затим размотрити својства карактеристична за реалне функције једне реалне променљиве (ограниченост, парност и непарност, нуле, знак, монотоност, график) и илустровати их на примерима функција које су ученицима познате. Навести својства основних елементарних функција (константе, степене функције, експоненцијалне и логаритамске функције, основне тригонометријске функције). Ученици треба да познају графике наведених функција.

Граничну вредност (лимес) функције најпре илустровати примерима. Затим дати дефиниције у различитим случајевима. Навести аритметичка својства лимеса и увежбати њихово коришћење. Размотрити неке карактеристичне случајеве тзв. неодређених израза и увежбати њихово решавање (на примерима рационалних функција). Ученици треба да овладају и техником одређивања асимптота једноставнијих рационалних функција. Непрекидност функције објаснити интуитивно, геометријски, и повезати са својствима њеног графика.

Извод функције

На самом почетку теме, користећи историјске изворе као мотивацију, осврнути се на чињеницу да је појам извода настао из потребе да се одреди општа метода за одређивање тангенте неке криве, као и брзине кретања. Кроз одговарајуће примере, а у складу с могућностима у школи, прираштај функције се може приказа-

ти и путем динамичког софтвера, како би ученици визуализовали како се кретањем сечице долази до праве која је тангента графика функције у датој тачки. Навести табелу извода неких основних елементарних функција (степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских), као и основна правила налажења извода (извод збира, разлике, производа и количника, као и сложене функције) и увежбати њихову примену на једноставним примерима. Упознати ученике с појмом извода другог реда.

Служећи се геометријском интерпретацијом, објаснити везу између знака првог извода и монотоности функције, као и довољне услове за постојање локалних екстремума. Слично, објаснити везу између знака другог извода и конвексности, као и услове за постојање превојних тачака. Детаљно испитивање функција и цртање њихових графика илустровати само на примерима једноставнијих рационалних функција, трудећи се да се сва стечена знања о функцијама повежу у логичку целину (домен, парност, нуле, знак, монотоност, локални екстремум, конвексност, превојне тачке, асимптоте). На неколико једноставнијих примера илустровати примену извода на решавање екстремалних проблема.

Комбинаторика

Са ученицима обновити основне елементе комбинаторике (правило збира и правило производа) на једноставнијим задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова. Увести појам факторијела и користити га у различитим примерима. Поштовањем принципа поступности увести пермутације, варијације, као и комбинације без понављања. Ученике треба оспособити да решавају и једноставније примере, у којима постоје различита ограничења. Увести Паскалов троугао и биномни образац (без доказа) и приказати примере њихове примене.

Вероватноћа и статистика

Увод у елементарну теорију вероватноће подразумева класичну дефиницију вероватноће и припадајућих појмова (скуп елементарних догађаја, сигуран догађај, немогућ догађај, супротни догађај...) и њихову илустрацију на примерима разних експеримената (бацање новчића и коцкица, извлачење кулици и други примери). У току увежбавања, брзим експериментом у коме учествују сви ученици (на пример, окретањем једног новчића по 10 пута од стране сваког ученика) и акумулацијом добијених резултата (фреквенција) указати на суштински однос класичне и статистичке дефиниције вероватноће.

Обраду теме наставити увођењем појма случајне величине дискретног типа и указивањем на једноставније примере.

Увести појмове популације, обележја и узорка и објаснити потребу коришћења дескриптивне обраде података посматрањем одређеног обележја. На конкретним примерима (сопствених истраживања или база података које је могуће наћи на интернету) показати поступке прикупљања, уређивања података, табличног и графичког приказивања изабраног обележја, дефинисати и демонстрирати израчунавање математичког очекивања и дисперзије. Дати тумачење шта ти параметри суштински значе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну

повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ФИЛОЗОФИЈА

Циљ учења Филозофије је да развијањем способности за систематско, самостално, проблемски интонирано, рефлексивно, креативно и критичко мишљење ученицима омогући и олакша мисаоно и вредносно оријентисање у савременом свету, да их оснажи у формирању сопственог погледа на стварност и пружи им ослонац за промишљено и одговорно одлучивање и деловање.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Израдном знања и вештина својствених филозофски култивисаној мисли, ученик је оспособљен да свестрано анализира стварност и решава теоријске и практичне проблеме, да своје ставове и уверења поткрепљује уверљивим логичким аргументима, просуди ваљаност и релевантност аргументације и критички користи разноврсне изворе информација. При процени и избору поступака евалуира различите погледе на стварност и руководи се вредностима истине, добра, праведности и лепог, чији смисао и значај открива испитујући карактеристичне филозофске проблеме.

Основни ниво: Ученик је у стању да интерпретира карактеристична питања и проблеме основних филозофских дисциплина у контексту одређених филозофских епоха, праваца и учења. Разликује карактер и методе филозофског и научног истраживања и критички сагледава домете и могућности различитих врста знања. Комбинује изворе информација и користи основну филозофску терминологију, као и симболички језик и алгоритамску апаратуру логике у различитим облицима анализе, приказа и комуникације мисаоних садржаја. Уме да примени основне концепције практичне филозофије при вредновању различитих појава и поступака у природном и друштвеном окружењу и просуђивању властитих и туђих уверења и ставова.

Средњи ниво: Ученик анализира проблемска чворишта филозофије и утицај идеја из најзначајнијих филозофских опуса на обликовање интелектуалних традиција и моралне и политичке културе у Европи. Тумачи репрезентативна становишта и контроверзе водећи рачуна о културно-историјском контексту и користи их да свестраније приступи личним, локалним и глобалним проблемима које доноси савремени начин живота. Критички промишља филозофски текст и примењује знања о логичким формама и правилима када просуђује аргументацију. Артикулише своје идеје и ставове у писаној форми и усменој размени, изражава их логички консеквентно и јасно, користећи филозофски речник.

Напредни ниво: Ученик је развио проблемски начин мишљења који одговара природи филозофије, њеним истраживачким методама и отворености за стално преиспитивање. Дискутује о темама из различитих филозофских дисциплина, активно се служи логичким техникама и стручном терминологијом. Уме да напише филозофски есеј на захтевније филозофске теме, или артикулисан критички коментар на актуелне друштвене појаве, да продубљено и критички промишља одломке из текстова. Суд о неком филозоф-

ском схватању, правцу, питању и проблему износи аргументовано, поредећи своју са интерпретацијама других. Осамостаљен је у учењу захваљујући унапређеној читалачкој култури и ефикасном коришћењу различитих извора и савремених информационо-комуникационих технологија.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Филозофско тумачење природе стварности, сазнања и вредности

Ученик разматра карактеристике и међузависност сазнајних способности и односе језика и мишљења у процесу сазнавања. Анализира логичке форме и правила мишљења, као и методолошке карактеристике филозофског и научног испитивања. Из перспективе различитих становишта тумачи теоријске и практичне концепте и проблеме у главним дисциплинама филозофије. Доводи у везу филозофске расправе са научним, уметничким и религијским тумачењима стварности, природе, човека, времена, вредности, као и са актуелним питањима савременог света. Користи их да уобличи властита мисаона искустава и светоназор. Реконструира културно-историјски контекст и развојне димензије у генерисању филозофских идеја, и на тај начин активира, употпуњује и синтетизује усвојена знања из различитих области учења.

2. Критичко мишљење и конструктивна комуникација

Кроз интерпретацију филозофских текстова и евалуацију аргумената, ученик практикује самостално и критичко мишљење. Суочавајући се са филозофским и научним проблемима, преиспитује начине оправдавања знања, његове границе и искушава их у контексту свакодневног мишљења. Примењује знања о формама и принципима ваљане мисли у структурисању властитог сазнања и алгоритамском решавању проблема, и тиме поспешује властито учење. Разложно (писмено и усмено) излаже мисаоне садржаје и избегава типичне грешке у закључивању и доказивању у свакодневној комуникацији. Ефикасно примењује логичке процедуре у анализи, реконструкцији или извођењу филозофске и друге аргументације, а своје становиште преиспитује и у складу с критичким увидима коригује.

3. Артикулација вредности и ставова

Ученик практикује одговарајуће врлине, ставове и вредности: интелектуалну отвореност и радозналост, уважавање сведочанства и доброг аргумента, спремност на аутокритику, толеранцију према разликама у мишљењу и непристрасност у процени властитих и туђих гледишта, поступака и постигнућа. Критички просуђује различита филозофска становишта о основним етичким и естетичким принципима, о праведној и рационалној организацији друштва тако што анализира њихову логичку конзистентност, културно-историјску условљеност и претензије на универзално важење. Користи филозофске увиде да сагледа и решава свакодневне личне и опште вредносне дилеме и питања са којима се суочава у савременом друштву. Процењује своје и туђе назоре о традиционалним и актуелним питањима практичне филозофије, тумачи их и брани у артикулисаном и аргументованом расправи са другима.

Разред:	Четврти
Недељни фонд:	1 час теорије + 1 час вежби
Годишњи фонд:	33 часа теорије + 33 часа вежби

ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	
– формулише филозофски релевантно питање и уочи филозофски проблем у неком тексту или феномену; – објасни због чега није могуће дати јединствено одређење тога шта је филозофија и чиме се она бави; – одреди место филозофије међу облицима духовне културе: мит, религија, наука, уметност;	ОДРЕЂЕЊЕ ФИЛОЗОФИЈЕ Појам филозофије Основни филозофски проблеми и дисциплине Однос филозофије и мита, религије, уметности и науке Препоручене вежбе: рад са текстом (интерпретација, писани рад), израда асимилационих табела, коришћење мултимедије

<ul style="list-style-type: none"> – пореди карактеристике, домене и могућности различитих извора и типова сазнања (чулног, разумског и умственог); – у прихватању сазнања и уверења предност даје рационалним различима у односу на друге ауторитете (откровење, традиција, мишљење већине); – анализира примере употребе различитих метода филозофског испитивања: дијалектичке, аналитичке, херменеутичке и феноменолошке, и процењује њихову специфичност у односу на научне методе; – служи се методама критичког читања текста и стручном терминологијом у артикулисаној приказу неке филозофске позиције; – у комуникацији са другима презентује, усмено или писмено, и уз употребу одговарајућих ИКТ средстава, идеје и аргументе на јасан, информативан и кохерентан начин, не намећући их другима; – ситуира решења филозофских проблема, дебате и аргументе у историјски контекст и одређује њихов утицај на светоназор одређене епохе; – прикаже на примерима карактеристичне проблеме појединих филозофских дисциплина (метафизика, епистемологија, логика, етика, естетика, политичка филозофија); – интерпретира проблеме, ауторске опусе и теорије који су репрезентативни за историјски развој филозофије; – процењује значај различитих метафизичких и епистемолошких схватања за формирање модерног научног приступа изучавању природе, човека и друштва; – користи идеје филозофски утемељеног умећа живљења (нпр. античких концепција умерености и еудајмоније) да конципира, практикује и промовише здрав и еколошки стил живота; – препознаје и избегава симплификације, предрасуде, стереотипије и уобичајене софизме у аргументацији; – аргументовано расправља о питањима културних и друштвених вредности и идеолошких оријентација у савременом друштву; – у дискусији разликује претпоставке и карактер сазнајног, моралног и естетског расуђивања, и у расправи о вредностима респектује принципе конзистентног логичког мишљења, коректног аргументовања и основне етичке вредности; – изводи практичне импликације одређене вредносне позиције и процењује њену релевантност или универзално важење неког етичког принципа у свакодневном контексту; – формулише (на подстицај филозофске лектире) властито становиште о одређеном вредносном питању у толерантној расправи са другима или у аргументованом писаном приказу (есеју); – расуђује о кључним димензијама и циљевима научног знања. 	<p>АНТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА</p> <p>Питање прапочетка Проблем бића, мноштва и кретања Значај супротности за тумачење природе Проблем истине и привида (знање, мњење) Реторика и дијалектика Метафизичка одређења стварности Знање, добро, врлина Проблем идеалног друштвеног поретка (праведност) Питање индивидуалне среће Препоручене вежбе: рад са текстом (обрада и интерпретација, писање краћег осврта или есеја), истраживачки и пројектни рад, дебата, критичко читање уџбеника, различити поступци за систематизацију и организацију знања</p> <p>СРЕДЊОВЕКОВНА ФИЛОЗОФИЈА</p> <p>Улога филозофије у формирању хришћанског учења Однос вере и разума – континуитет и дисконтинуитет са античком филозофијом Платоновска и аристотеловска традиција у филозофији средњег века (проблем универзалија, докази о постојању бога, схоластика, ренесанса) Препоручене вежбе: рад са текстом, коришћење мултимедије, истраживачки рад</p> <p>ФИЛОЗОФИЈА НОВОГ ДОБА</p> <p>Схватање човека, природе и друштва у ренесансној и нововековној филозофији Нови концепт науке и знања – рођење модерне науке (научна метода) Проблем супстанције Питање поузданог извора сазнања (емпиризам – рационализам) Границе сазнања – Кантова критика сазнајних моћи Начела разума у праву и политици (просвећеност, либерализам) Ум и слобода (Кант) Од трансценденталног ка апсолутном субјекту Умна синтеза стварности (спекулативни идеализам, марксизам) Препоручене вежбе: рад са текстом, коришћење мултимедије, интердисциплинарни истраживачки или пројектни рад, писање краћих осврта, дебата, различити поступци за систематизацију и организацију знања</p> <p>САВРЕМЕНА ФИЛОЗОФИЈА</p> <p>Критика метафизике као заједничко полазиште различитих праваца у савременој филозофији Однос према наслеђу европске рационалности Препоручене вежбе: коришћење мултимедије и интернет сервиса, самосталан групни истраживачки или пројектни рад Егзистенција као питање слободе избора и одговорности Препоручене вежбе: филозофско истраживање Однос филозофије и науке: позитивизам, феноменологија, критички рационализам Вежбе: истраживачки рад, рад са текстом Језичка и логичка анализа као нови кључ филозофије: херменеутика, филозофија језика Препоручене вежбе: коришћење интернет сервиса, мултимедије, пројектни рад Проблеми савремене политичке филозофије: демократија, тоталитаризам, контрола и моћ, друштвена правда Примењена етика као филозофски приступ проблемима савременог света и свакодневног живота Препоручене вежбе: Дебата, коришћење мултимедије, есеј</p>
---	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Двогодишњи програм наставе и учења Филозофије у целини је посвећен неговању интелектуалне радозналости и развијању способности критичког мишљења и филозофске рефлексije како би ученици стекли мисаоне и вредносне оријентире за живот у савременом друштву. Ако се има у виду да ће се они опредељивати за разнолики дијапазон студија и занимања, и да је за многе ово једина прилика да систематски усвајају и практикују особености филозофског начина мишљења, онда акценат треба свакако ставити на интегралне процесе и резултате учења овог предмета у контексту општег средњег образовања: на њихову формативну улогу у оспособљавању за целоживотно учење, на подршку изградњи метакогнитивних знања и вештина, лично и друштвено освешћених одговорних одлука, применљивих у свакодневним ситуацијама и реалном окружењу, на усвајање критичког става и неговање данас често угрожених темељних хуманистичких вредности.

У програму наставе и учења пут до ових есенцијалних формативних, функционалних и васпитних продуката учења трасиран је формулацијом општих и предметних компетенција, и то на начин да о њиховој изграђености сведочи читав низ повезаних исхода као очекиваних реалистичних и мерљивих резултата целокупног процеса учења током једне школске године. Предметни исходи, када се прецизно дефинишу као експлицитни показатељи

онога шта ученици могу да ураде на основу компетенција које су развили, отварају наставнику низ могућности да креира мапу повезаности исхода и компетенција, да пројектује смисаону везу и унутрашњу динамику остваривања исхода кроз подесне садржаје, и да на основу тога направи смернице за планирање и организацију наставе, укључујући и вредновање процеса и резултата учења.

Усмеравањем на развој компетенција и остваривање одговарајућих исхода, и наставни програм престаје да буде калуп „по мери свакога и никога”, и постаје материјал који је могуће разрађивати на много начина. Наиме, наставник треба да промисли на које начин ће постојеће наставне садржаје учинити релевантним за ученике различитих интересовања и опредељења, а у томе му је од помоћи разуђеност опште предметне компетенције у три нивоа: основни и средњи – примерене ученицима којима би филозофска култура требало да оплемени мишљење и деловање, а чије је даље образовно и професионално усмерење удаљено од филозофије, и напредни – где је учење мање или више директна припрема за студије филозофије или сродних области.

Моћан интердисциплинарни потенцијал овог предмета лежи у поучавању филозофској култури мишљења, која није само стицање рутине у коришћењу логичких процедура и свалуирању доказа, већ пре свега њихове умесне употребе у различитим ситуацијама расуђивања, вредновања и одлучивања. У четвртном разреду, допринос наставе Филозофије општем култивисању мишљења, како у теоријској тако и у критичкој и вредносној равни, постаје посебно важан у светлу развијања низа кључних и општих међупредметних компетенција:

– Применом логички уређених форми и процедура мишљења, заједно са разликовањем методолошких и сазнајних особености филозофског и научног испитивања стварности развија се компетенција за учење као активно конструисање знања и вештина прилагођено предмету и циљевима учења.

– Практиковањем различитих примена критичког мишљења (читања, интерпретације, евалуације), које традиционално чине срж наставе Филозофије, унапређују се стратегије учења кроз способност уочавања битних идеја, анализирање сложених концепата, њихово тумачење из разних углова, самостално проналажење и синтетизовање информација у различитим модалитетима обраде, интерпретације и приказа уз активно коришћење ИКТ-а.

– Реконструисањем културно-историјског контекста и развојне димензије у генерисању филозофских идеја, њиховим повезивањем са научним, религијским и уметничким тумачењима света, природе и човека, на једном сложенијем рефлексивном нивоу евалуирају се и интегришу знања и вештине стечене у различитим образовним областима.

– Систематским развијањем предметне компетенције критичког мишљења и конструктивне комуникације, заједно са вештином да се уоче и избегну типичне грешке у мисаоним процесима, препозна евентуални конфликт сазнајне и вредносне равни у расуђивању, и изгради култура уважавања јачег разлога, толеранције и плурализма мишљења, даје се потпунија образовна основа за изградњу аргументативних стратегија као супстанцијалне когнитивне способности и рационалне основе за комуникацију и сарадњу.

– Оспособљавањем ученика да разматрају природу и начин успостављања друштвених, политичких, правних и вредносних норми и њихову важност за заједнички живот, да пореде и вреднују различита становишта о етичким, естетичким, политичким питањима, како са начелног аспекта претензије на универзално важење њихових принципа тако и у контексту актуелних расправа у савременом окружењу, јача се компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, пружа ученику ослонац за артикулацију ставова и избор поступака у конкретним животним ситуацијама, као и оријентација у вредносним дилемама.

– Усвајањем целовитог филозофског приступа свету развија се еколошка свест, одговорност према очувању услова живота будућих нараштаја, а подстицањем моралне рефлексивности гради диспозиција за разборито и одговорно одлучивање о властитим поступцима, усмерено ка сопственој и општој добробити.

Организовање наставе усмерене на исходе свој логичан почетак налази у глобалном и оперативном планирању, када се на дужи и краћи рок бирају методе, технике и приступи учењу најпогоднији за њихово остваривање и води рачуна о унутарпредметној и међупредметној (у једној или више области) повезаности садржаја и вештина који нарочито доприносе њиховом што ефикаснијем достизању. Посебно за ту сврху, пожељно је да се наставници упознају са исходима не само свог већ и других предмета (дефинисаним у програмима наставе и учења за четврти разред општег средњег образовања), и да у процес планирања систематски, а не спорадично, укључују колеге са којима би могли да реализују заједничке наставне и ваннаставне садржаје, активности или облике рада.

Систематском и артикулисано сарадњом, умрежавањем активности које доприносе остваривању сродних или заједничких исхода, наставници могу делом да превазиђу временску и сваку другу неусклађеност која блокира синтетичну обраду сродних садржаја, отварање различитих перспектива у сагледавању и проучавању феномена, примену знања и умећа развијених у оквиру једног предмета у контексту наставе других предмета. На тај начин, оспособљавање ученика да сврсисходно и ефикасно уче, критички мисле и хармонизују изградњу свог естетског, етичког, интелектуалног, емоционалног и културног идентитета, усмеравајући га ка будућим професионалним и грађанским улогама, постаје општа брига, дакле, не искључиво Филозофије.

Интердисциплинарне теме, такође, могу бити полазиште за израду истраживачких или матурских радова (пројеката), уз укључивање предметних наставника као коментора (нпр. Грчка космо-

логија и теорија великог праска; Зенонове апорије у светлу модерне математике; Филозофски корени нововековне природне науке; Трагање за најмањом јединицом стварности; Медитеран у античко/ренесансно доба; Култура полиса и грчка филозофија; Откриће функција несвесног у Ничеовој *Генеалогiji морала*; Пројекције времена у филозофији историје и сл.).

Планирање вежби

Часови посвећени самосталним или групним/тимским вежбама у филозофији могу се схватити као иновација у склопу новог приступа настави, иако су их поједини наставници одавно укључили у редован рад, и то у различитим формама (излазећи у сусрет преференцијама ученика): дискусије, дебате, писања есеја, презентовања обраде неке филозофске теме, школе или теорије, интердисциплинарних приступа различитим не само научним већ и филозофски релевантним темама, превођења титла са страног језика за филмове који се користе у настави, или нечега другог што би у планирању и организацији наставе предмета одговорило захтеву за активним приступом учењу. Оно што је са програмским издвајањем вежби заправо ново јесте стављање врло јасног нагласка на функционалност и применљивост знања и експлицирање метода и активности којима се сваком ученику омогућава да стекне и да покаже:

- различите начине за усвајање, примену и интеграцију знања, вештина и вредности;

- истраживачке вештине, укључујући способност дефинисања проблема и увиђање начина за његово решавање, за прикупљање информација и њихову евалуацију;

- способност за критичко тумачење, обраду и вредновање говора или писаног текста;

- различите врсте писмености и поседовање основне логичке, научне, уметничке и политичке културе;

- осећај за иницијативу и одговорност за личне изборе и допринос животу заједнице;

- уважавање рационалног аргументовања и комуникацијске вештине;

- тимски рад и лидерске вештине;

- способност и жељу за перманентним учењем.

Наставу у овом сегменту програма треба осмислити тако да ученици, у идеалном случају, напредују од вођеног до самосталног и самоиницијативног приступа филозофским питањима и проблемима и промишљањима могућих одговора на њих. Такав напредак би се у целовитом курикуларном приступу могао додатно оснажити њиховим учешћем у планирању садржаја и циљева појединих вежби, одређивањем очекиваних ефеката учења у вези са појединим задацима и узајамним праћењем и (про)цењивањем сопственог напредовања и доприноса динамици и квалитету рада.

Због тога је потребно да наставник у планирању и организовању вежби најпре дефинише обавезе ученика али и одговорности за успешну реализацију задатака, затим сопствену улогу, да јасно формулише циљеве и пројектоване исходе вежби (стављајући их у контекст циљева и исхода предмета), опише врсте активности (групне и индивидуалне: усмене одговоре, тестове, писане анализе, осврте и есеје, дијалогске форме рада, усмене и мултимедијалне презентације), утврди процедуре и критеријуме евалуације (за индивидуално постигнуће и рад у заједници), омогући подршку учењу у материјалима и средствима учења, обезбеди канале комуникације између ученика и између ученика и наставника, изложи правила која се односе на поштовање рокова, санкционисања плагијаторства и непоштовање радне атмосфере на часу.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Исходи, јасно је, не могу сами од себе проizaћи из упознавања с различитим филозофским теоријама или логичким поступцима као наставним темама. Ако се у формату лекције, као нешто већ дато, „сервирају” готова решења филозофских проблема, ученик ниједно не препознаје нити искушава као изазов сопственом мишљењу већ их третира као чињенички материјал намењен запам-

ћивању. Напротив, треба рачунати с тим да садржаји, као ни исходи, нису нешто што је заувек дато, да су то динамичне и развојне компоненте процеса учења које је сталном евалуацијом кроз праксу потребно увек изнова усклађивати.

У настави Филозофије у четвртном разреду основни задатак је уравнотежавање историјског и проблемског приступа. Без тога би упознавање са различитим становиштима која су се развијала кроз историју филозофије служило само подизању нивоа опште културе или би се ограничило на фрагментарно анализирање појединих филозофских проблема без икаквог епохалног и концептуалног контекста. Проналажење праве сразмере између тематског и историјског приступа један је од начина да се филозофија ослободи приговора да је – губећи битку са носећим парадигмом научног знања – постала музејска активност, потпуно немоћна пред интелектуалним изазовима савременог света.

У наставни процес би стога требало укључити и обраду контроверзних тема које испоставља садашњи тренутак, као и актуализовати оне са фокусом на „вечна“ етичко-политичка питања. Ово би омогућило ученицима да кроз личну запитаност и тражење адекватних одговора боље разумеју и искусе природу филозофске активности и домете теорија које изучавају. При томе треба водити рачуна да кључни концепти из садржаја програма задрже улогу оријентира и да фокус наставе буде на остваривању пројектованих исхода. Овом циљу највише погодује дискусиона (када је могуће и дебатна) форма часа, кроз коју се уједно практикује конструктивна комуникација, култура критичког мишљења и вредносна рефлексија, а то у крајњем исходу допринноси развоју филозофски обликоване мисли.

Конструктивна комуникација као способност аргументованог и толерантног учествовања у расправи, разликовање вредносних од чињеничких судова, критичко коришћење информација, препознавање структуре аргументације, њене валидности, уверљивости и поузданости – све то заједно чини сет знања, умећа и вештина које је могуће подвести под појам критичког мишљења. Иако се поједини његови елементи налазе у формулацијама међупредметних компетенција и помињу у програмима већине предмета, оно остаје специфичан задатак учења Филозофије јер она по својој суштини и јесте метатеорија и метатехника, а уједно и пракса критичког мишљења.

Кључ универзалне примене критичког мишљења лежи у његовој логичкој структури коју ученици упознају у наставним темама за трећи разред, учећи да разликују формални од неформалног плана мишљења. Међутим, упознавање комплексне природе интелектуалне активности надилази пуку технику исправног мишљења. Ученици такође треба да искусе границе рационалне аргументације и утицаје које ванлогички фактори (психички и друштвени) имају на формирање како туђих, тако и властитих ставова и уверења. Поучавање у филозофији није пуко посредовање конфронтираних погледа на свет, већ и разумевање разлога за њихово постојање.

Повезивањем критичке и рефлексивне праксе мишљења ученици развијају способност да артикулишу и преиспитују сопствене интелектуалне и интуитивне одговоре на разна животна и вредносна питања, која је могуће промишљати (кроз теме за есеј или расправу, блиске њиховом искуству) на неколико равни: однос према себи, однос према другима, однос према природном и друштвеном окружењу, те разборито заснивање одлука и поступака. Филозофске концепције и приступи проблемима већ сами по себи дају довољно подстицаја за изградњу ове специфичне предметне компетенције. Међутим, усвајање и ширу примену њених начела могуће је практиковати и на материјалима узетим из бројних других извора (прихваћени модели знања и веровања, обрасци медијске комуникације, питања покренута у актуелним друштвеним дебатама). Инспирација се може потражити и међу темама примењене етике и уметничке критике и циљано развити у сценарија вежби или у програме учења у додатној настави и факултативним активностима.

Увођење у филозофску културу мишљења (расуђивање, испитивање, проблематизовање, вредновање, одлучивање, идеирање,

комуникација...) могуће је једино ако се у процесу учења покрене и развије сâм филозофски начин мишљења, бар што се његових главних полазишта и интонације тиче. У ту сврху могуће је користити различите приступе, утемељене у основним филозофским методама:

– *дијалогски приступ* (погодан за структурисану дискусију чији је циљ проблематизовање или актуализација неког питања) представља изворно филозофски начин испитивања одређеног проблема без осигураних претпоставки и вишег ауторитета. Отворен је за различите перспективе и остварује се заједничким напорима учесника кроз сучељавање, доказивање, узајамно кориговање тврдњи и ставова. Важно је да дискусији претходи ваљана теоријска припрема и да буде структурирана тако да код учесника подједнако развија вештину постављања и умеће откривања одговора. Дијалогску методу могуће је применити на готово свим садржајима које нуди програмски оквир, а нарочито је подесна за разматрање проблема из корпуса традиционалне и примењене етике и политичке филозофије (питање идеалног друштвеног поретка, проблем индивидуалне среће, начела разума у праву и политици, проблеми које испоставља биоетика, итд.). Посебан значај дијалогског приступа препознаје се и у томе што он за ученике може представљати егземпларну употребу ума (што је драгоцену будућу да појам *ума* спада у оне филозофске појмове које је у настави *ex cathedra* врло тешко објаснити);

– *аналитички приступ* (применљив у раду на изворном филозофском тексту или за решавање проблема) претежно је логички интониран: издваја проблем, разлаже аргументе, обезбеђује стратегије доказивања и побијања. Због тога је погодан за увођење кроз предметне садржаје наставе за трећи разред, док своју пуну снагу манифестује када постане оруђе за разумевање сложенијих филозофских проблема (проблем супстанције, питање односа душе и тела, космолошки и онтолошки доказ о постојању бога, скептички аргументи...). Овај приступ, незаобилазан у настави Филозофије, захтева добру припрему наставника и брижљив одабир текстова с обзиром на циљ који се жели постићи. Анализа изворног филозофског текста може да буде у функцији увођења у проблеме који су парадигматични за аутора одабраног штива (и у том случају промишљање ових проблема биће смештено у одговарајући историјски контекст); независно од историјског контекста изворни текст може да послужи за препознавање методе, (ре)конструкцију аргумента, процењивање доследности у аргументацији, проналажење противаргументата кроз упоредну анализу различитих текстова. Аналитички приступ има универзалну примену у процесу наставе и учења и стога наставнику оставља пуну слободу у одабиру садржаја на којима ће га применити. Осим унапређивања читалачке писмености, овај приступ оспособљава ученика и да изводи практичне импликације неке вредносне позиције и процењује њену релевантност;

– *херменевтички приступ* (потребан у тумачењу текста, у писаном приказу, у самосталним истраживачким задацима) неопходан је како би се проблеми, расправе и становишта у филозофији (али и у науци, уметности, религији) разумели у изворном контексту, структурисали у поретку смисаоне генезе, потом и процењивали инхерентним критеријумима, али и у односу на њихов епохални и савремен значај. Овај приступ је неопходна допуна строгости аналитичке методе, јер по принципу „стапања хоризоната“ развија имажинативно мишљење и способност мисаоног експериментисања и негује интегративну функцију филозофије. Примена ове методе омогућава да се у пракси демонстрира посредничка улога коју филозофија има између строгости научног мишљења и слободе уметничке имагинације. У том смислу ова је метода подесна за повезивање филозофије са науком, књижевношћу или историјом уметности (нпр. перцепција света и људског тела у различитим историјским периодима: равнотежа четири елемента или четири телесне течности у антици, свет и тело као механички систем у новом веку /метафора часовничара/, а као систем хемијских интеракција у деветнаестом или репликације гена у двадесетом веку; алегорије, метафоре и типични симболи као средства за изражавање неизразивог; тумачење појма савести и бесконачног моралног

усавршавања из Кантове етике преко аналогије са индивидуационим развојем личности Понтија Пилата у роману *Мајстор и Маргарита*; слобода избора и одговорност /Кјеркегор, Ниче/ повезани са идејом негативне слободе /убиство и самоубиство/ и позитивне слободе /уметничко стваралаштво/ коју развија Достојевски у својим романима; разумевање појма перспективизма у његовој разлици према релативизму, а у вези са односом савремене филозофије према наслеђу европске рационалности, промишљање односа језика и мишљења у кључу де(кон)струкције);

– *феноменолошки приступ* (погодан за проблематизацију епистемолошких тема, вредносних дилема, појава из свакодневице) доводи мишљење ученика у изворно филозофско искуство заштитности, чуђења, одсуства осигураних значења и личне потраге за смислом (јер се подразумева, а нерелектоване вредности и уверења „стављају у заграде” да би се испитале снагом и ауторитетом властитог мишљења). На овај начин може се разматрати проблем односа истине и привида (суштине и појаве), питање порекла сазнања, проблем субјекта, појам трансценденалности и интенционалности сазнања, затим практично показати разлика између феноменолошког и емпиријског приступа проблему сазнања, упутити на примену ове методе у анализи уметничког дела.

Избор активности, метода, начина и средстава рада

Пошто сви исходи показују оспособљеност ученика за примену знања и практиковање вештина, наставник треба крајње рационално да прибегава монолошкој методи како би се избегло пасивизовање ученика и отворио простор за проблемску, тематски интегративну, хеуристичку и уопште истраживачку наставу. Захваљујући својој инвентивности, наставник предметне садржаје може да оживи кроз мноштво занимљивих примера, вежбања, сазнајно интригантних или чак конфликтних ситуација јер на тај начин настава престаје да буде испорука готових знања и постаје подстицајна за развој личности ученика. Притом треба имати на уму да се интегрално усвајање опште филозофске културе мишљења и толерантног аргументованог расправљања не постиже ни у једном изолованом наставном садржају и задатку, већ се гради постепено коришћењем различитих ситуација за учење и пажљивим избором погодних програмских садржаја и материјала за наставу, подстицајних и разноврсних метода, техника и начина рада.

Препоручује се комбиновање и смењивање разноврсних облика рада – фронталног и индивидуалног, групног или рада у паровима јер се на тај начин поспешује динамика часа, омогућава индивидуализована и диференцирана настава и отвара простор за вршњачко учење. Израда самосталних или тимских истраживачких задатака, краћих есеја и приказа оспособљавају ученика за тражење и обраду информација и функционализује његову језичку и информатичку писменост. Осим тога, ова врста ангажовања омогућава ученику да усваја норму за писање стручног рада, што је важан сегмент припреме за наредни ниво школовања.

Поред стандардних средстава рада (уџбеничке и друге изабране литературе), наставницима се препоручује да (у сврху изградње дигиталне и других међупредметних компетенција) укључују у наставни процес коришћење електронских медија и материјала. Пожељно је да део својих припрема за часове (текстове, вежбе, задатке, презентације, анимације, схеме, примере), по могућности, поставе на своју или школску интернет страницу, или да у ту сврху искористе широку популарност друштвених мрежа, демонстрирајући ученицима како да их користе као образовни ресурс. Интернет (Cloud) сервиси нарочито су погодни за онлајн повезивање ученика и наставника, нпр. када се реализује заједнички пројектни задатак или редигује текст истраживачког, односно матурског рада. Дебата се може припремити посредством ангажованог документарног филма, видео-курсева (какав је нпр. *Justice* из Практичке филозофије професора Сандела /Michael Sandel/ са Харвардског универзитета) и различитих материјала који подстичу активну и истраживачку наставу (фотографије, мапе, употребни и уметнички предмети). Наставу ће обогатити, а вежбе учинити ефикаснијим укључивање документарних образовних филмова, којих је све више на интернету (посебно на каналима YouTube), а

чија је намена да ученике лакше уведу у повест и природу филозофских проблема или да осветле њихове различите аспекте присутне у свакодневном искуству.

Избор вежби

У филозофији нема готових знања која би се ученику могла пренети на директивни и недвосмислен начин. Суштина филозофског мишљења је критичка, с полазиштем у сумњи и комуникативном преиспитивању темељно знања и веровања, почев од оних која су стечена и затечена. Отуда и сам процес поучавања има рефлективну природу: које год чињенице да се у њему посредују, акценат је на стицању увида у форме и процедуре сопственог мишљења.

Наредни описи су предлози наставних метода, активности, техника и приступа у којима се води рачуна о ефикасном повезивању процеса учења и програмских садржаја не само с оријентацијом на компетенције и исходе предмета већ и са образовним усмерењем специјализоване гимназије. За ту сврху препоручене су вежбе чија је намена развијање или унапређивање способности ученика за:

А. Усмену комуникацију: кроз дијалог, дискусију, дебату

Б. Рад с текстом: обраду филозофског проблема кроз интерпретацију прочитаног изворног текста или писање есеја и краћих осврта

В. Осамостаљивање у учењу: израду личних скрипти, вршњачко учење, критичко читање уџбеника и систематизацију односно организацију знања путем мапа, схематских и других врста синтетичког приказа

Г. Употребу мултимедије: филма, друштвених група и интернет сервиса, као и коришћење мобилних уређаја, за кућну припрему или обраду наставне теме на часу

Д. Самосталан и заједнички истраживачки/пројектни и интердисциплинарни рад.

А. Дијалог, усмерена дискусија, дебата

Дијалогска форма рада може се применити у току интерпретације текста на часу, у ширем формату дискусије или кроз симулирани „сократовски” дијалог у тзв. филозофском испитивању неке теме. С обзиром на то да су ученици склони да тему разводне или психологизују и тако се удаље од њеног филозофског аспекта, или да је претворе у више софистички а мање сократовски дијалог, треба инсистирати на прецизном коришћењу појмова, питањима, дефиницијама и непрекидно их враћати филозофско-критичком приступу. Уколико је реч о форми импулс и лабаве дискусије, ово се избегава тиме што се теза запише на табли и од учесника захтева да то што говоре оријентишу у односу на њу. Теза се може допуњавати или трансформисати онако како напредује дискусија.

Филозофија са децом или филозофско истраживање

У питању је једна од иновативних и у свету све популарнијих наставних метода која је првобитно била развијена за ниже нивое образовања, а онда и за примену у образовним системима који немају филозофију као редован наставни предмет, али је виде као начин за унапређивање учења других сродних предмета. Она се ослања на разговор побуђен пригодним цитатом или филмским инсертом, илустрацијом или предметом из свакодневне употребе, које наставник унапред припреми.

Сами учесници успостављају чак и тему и модификују је кроз разговор који се прво одвија по групама (до шест ученика), а онда и у читавом одељењу. Даје се време да сваки ученик прво за себе промисли о личном доживљају, значењу или асоцијацији које покреће дати стимулус, затим то запише (нацрта, мапира) и у кратком представи осталима у групи, а онда се на основу интерне размисли уобличи једна формулација у виду питања, тезе или проблема и кандидује за заједничку обраду на часу. Предлоге група наставник записује на табли, тражи прецизирања и друга побољшања (нпр. да филозофско питање буде отворено, да се идентификују теме или појмови везани за његово разматрање), а они који су предлоге креирали образлажу како су до њих дошли; потом читаво оде-

љење бира (гласа) којем ће се посветити. Разговор, који почиње с изношењем властитих размишљања аутора изабраног питања/проблема, тече у кругу, наставник се повлачи у улогу неког ко само бележи важније моменте, тако да се ствара атмосфера погодна за вршњачко учење, праћење тока и ефеката заједничке продукције знања, испробавање изворно филозофског приступа у мишљењу и граница слободе интерпретације која се њиме отвара за сваког учесника. На самом крају, уз помоћ наставникових забелешки повезују се и сумирају резултати заједничког испитивања теме: до којих увида се дошло, у чему су се учесници углавном сложили, шта су биле спорне тачке, у којим правцима је разговор још могао тећи... Вежба се може затворити сажимањем дискусије у једној слици или реченици и попуњавањем евалуационих упитника у којима се учесници осврћу на етос и квалитет дискусије (поштовање различитости, аргументовано изражавање неслагања, допринос развијању проблематике, задржавање фокуса, оригинални увиди и обрти, поређење закључног са почетним утиском) и евентуално оцењују ефективност ове методе у приближавању циљевима и смислу учења предмета. Наставник би посредством овакве вежбе био у прилици да коментарише и вреднује припремљеност ученика (уколико је тема била најављена и захтевала упознавање с одређеним садржајима или појмовима), степен у коме су овладали филозофском или другом стручном терминологијом неопходном за учешће у дијалогу и прецизно изражавање својих мисли (основни ниво опште компетенције), способност да анализирају/синтетизују основне појмове и ставе их у контекст филозофских проблема (средњи ниво), способност да помоћу адекватних примера осталим ученицима приближе проблем о коме се разговара и спремност да чују туђа (било слична, било супротна мишљења) и тиме употпуне или коригују сопствено размишљање (напредни ниво). У самоevaluацији наставника пак корисно би било да се нађу запажања о техници и динамици рада, о томе у којој мери је разговор добро експлорисао тему, да ли су се користили аргументи у њеном развијању и докле се са њом стигло, да ли су успостављене везе са концептима и појмовима који се обрађују у настави и сл.

За илустрацију стимулуса послужиле су два цитата који су коришћени да се неки кључни појмови филозофије егзистенције (индивидуа, слобода, ангажман, смисао постојања) осветле не само посредством мишљења репрезентативних филозофа већ и снагом сопственог искуства:

„Постоји схватање о животу које сматра да је онде истина где је гомила; истина као да мора имати гомилу за собом. Има и друго схватање живота, по коме је свуда тамо неистина где је гомила. Ова би мисао тренутно у крајњој заострености гласила: чим би се сви појединци, од којих би сваки понаособ имао истину, стопили у „гомилу”, одмах би се ту појавила и неистина (под претпоставком да светина дође до пресудног гласачког, бучног и гласног значаја).

Јер „гомилу” је лаж. Реч апостола Павла има вечну вредност, божанску, хришћанску: „Један једини сам стиже на циљ”; и она не добија своју вредност из поређења у које улазе и „други”... Где, дакле, постоји гомила, тамо она добија посебну важност, ту се не ради, не живи се, не тежи се ка најзвишенијем циљу већ искључиво ка овом или оном земаљском циљу, јер за вечно – за пресудно – само онде може бити рада где се налази човек сам.”

(Серен Кјеркегор, *Одломци*)

„Свој следећи живот желео бих да проживим уназад. Почнеш мртв, а онда изађеш на пут...”

Затим се пробудиш у старачком дому осећајући се боље сваким даном. Избаце те одатле зато што си превише здрав; одеш и подиђеш своју пензију, а када почнеш да радиш добијеш златни сат и журку за свој први радни дан. Радиш 40 година док не постанеш довољно млад да се повучеш с посла. Након тога почнеш да излазиш, пијеш, постајеш генерално промискуитетан и онда си спреман за средњу школу. Онда полазиш у основну школу, постајеш дете, играш се... Немаш одговорност, постајеш беба све до рођења. А онда, својих последњих девет месеци проведеш пливајући у луксузном спа центру, са условима као што су централно грејање и собна услуга на точење. Више простора сваким даном и онда, где чуда! Скончаш као ...?” (Вуди Ален)

Организовање дебатног часа

За разлику од дијалога и дискусије, у дебати су оштрије оцртани оквири у којима се расправа креће: теза и антитеза су јасно постављене већ на почетку, аргументација је стриктна јер је временски ограничена, као и могућност да се она прекида питањима. Уз то, дебата укључује и моменат суђења, у ком се процес критичког мишљења евалуира још једном критичком процедуром, праћеном вишим нивоом рефлексije и метакогниције. Дебата је погодна метода да се:

- актуелизују репрезентативне теме и становишта из области практичне филозофије и процењују њихови домети у односу на проблеме данашњице;

- унапређују аргументативне стратегије, самостално и критичко суђење, јача способност ученика да прате и анализирају сложеније облике филозофског мишљења и уочавају типичне грешке и манипулације у непосредној, друштвеној и медијској комуникацији;

- разликују сазнајне од вредносних тврдњи и артикулише властити поглед на проблеме савременог света;

- развију одговорност и брига у односу на природно и друштвено окружење, осетљивост за цивилизацијски, социјални и културни контекст, идентитет и разлике, чиме се овај специфичан начин учења ставља и у функцију међупредметних компетенција (тако се кроз дебату могу покренути питања личних права и слобода, статус традиционалних вредности, оправданост социјалних разлика, конфликт између појединачних и општих интереса, захтева технолошког прогреса и одрживог развоја итд.);

- практикују вештине успешне комуникације и тимског рада;
- граде модели за конструктивно решавање конфликта у свакодневном животу;

- негују интелектуалне врлине и вредности: отвореност и радозналост, истинољубивост, уважавање сведочанства и аргумента, спремност на аутокритику, толеранција према разликама у мишљењу и непристрасност у процени властитих и туђих становишта, поступака и постигнућа;

- критички испитују и креативно користе информације из различитих извора, уз употребу ИКТ.

Процедура и организација дебате

Дебате које наставник најави и организује у принципу могу бити: планске (треба увести, укинути или променити нешто, фокус је на процени успеха и ефектима по оне које план погађа), вредносне (где се спор води око тога да ли нешто има или нема вредност) и компаративне (нешто је боље или лошије од нечега). Најпогодније за почетнике је да се дебата изводи само према неким основним правилима и с лабавијом процедуром, с обзиром да се реализује у формату школског часа и да треба да анимира што већи број присутних. Наставник упућује ученике у овај оквир рада и треба да им нагласи важност концентрисаног и структурисаног вођења расправе. Поред тога, треба да их позове да пажљиво прате излагања и записују примедбе, што се односи не само на говорнике у дебатним тимовима него и на слушаоце и изабране судије. Тему даје унапред (као и литературу и материјале за обраду, и то свим ученицима), формулише је било као вредносни став или као налог односно препоруку (у зависности од тога који тип дебате одабере). У сваком од два тима треба да је најмање двоје ученика који заједнички припремају и заступају једну од страна у расправи, у унакрсном распореду. Задатак првог говорника је да постави излагање виђења проблема, да тезу образложи као случај подложан дебатавању и понуди аргумената за позицију (афирмативни говор), у складу са правилима; затим је исти задатак пред говорником који опонира (аргументује у прилог супротног става), при чему је он сад у обавези и да се осврне на излагање претходника тј. да створи „тачке сукоба”. Наиме, да би дебата била успешна, две стране (афирмативна и негативна) не могу само износити своје аргументе, већ се морају суочити са аргументима које је изнела друга страна и наћи начин да одговоре на њих, тј. указати на недостатке или нетачност аргумената супротне позиције. Други говор-

ник у сваком од тимова такође побија аргументе из излагања која су се могла чути у првом кругу и, по могућству, шири и унапређује аргументативни арсенал свог тима.

Побијање чини дебату комплекснијом и утолико занимљивијом за праћење и подстицајнијом за развој критичког мишљења у свим његовим аспектима. Такође, одговорност за исход дебате ангажује ученике у истраживању теме и развијању идеја и ставова у вези с њом уместо пуког пасивног примања и запамћивања онога што им се као готово пласира, а десетице се и да их улога у тиму принуди да бране ставове који су им раније били неприхватљиви и подстаке на критичко преиспитивање већ стечених знања и уверења.

Време одређено за говоре треба строго ограничити (почетницима је и пет минута превише), и дозволити да, након што истекне први минут, ученик из супротног тора – или, ради анимирања одељења, било који ученик – говорнику постави кратко и јасно питање на које он, додуше, није у обавези да одмах одговори. Након завршене расправе, ученици гласањем пресуђују која страна је победила, или се одлука може препустити унапред изабраном тиму судија, али се избор обавезно коментарише. Наставник се, заједно са ученицима а посебно са дебатерима, осврће на ток дебате по корацима и просуђује релевантност њихове аргументације за питање покренуто дебатом, ваљаност дефиниција, подржаност примерима и сл., размењује са одељењем запажања о томе које је аспекте проблема дебата морала и могла а није успела да обухвати, истиче и похваљује квалитетне доприносе, и у складу с тим даје оцене или то бележи у педагошку свеску. У самопроцени, прати у којој мери и на ком нивоу су остварени пројектовани исходи часа, колико ученика и на који начин се укључило у дебатне активности.

Приликом припреме за дебату наставник треба да има у виду следећа питања:

Да ли теза, поред практичних, захтева и аргументе који се ослањају на начела (морална, естетска, политичка ...) и вредности (добробит, здравље ...)? Да ли тимови у дебати треба да размисљају из позиције неког конкретног актера (или више њих) или могу да воде дебату уопштено, а не из тог одређеног угла? Која предзнања су потребна? Да ли се о теми расправљало раније или би тема била увод у учење новог? Који кључни појмови или концепти треба да буду проблематизовани у дебати или бар у дискусији после дебате? Који образовни и васпитни ефекти се очекују од одређене дебате?

За учеснике, припрема дебате, поред прикупљања информација од важности за најављену тему, садржи и следеће елементе:

1. ситуирање проблема (дефиниције појмова и експлицирање критеријума и вредности на које ће се позивати, не би ли се обезбедио јасан заједнички фокус у аргументацији, контекст у ком је питање релевантно, постојеће дилеме у вези с тим питањем),

2. јасну формулацију става који се заступа израженог у форми теза,

3. извођење и критичко испитивање аргументације у прилог или против тезе, односно стратегију побијања претпостављене контрааргументације,

4. навођење примера нпр. из правно-политичке сфере, филозофских концепција, свакодневне праксе, који поткрепљују став који се заступа (или доводе у питање супротни),

5. очекиване последице прихватања/одбацивања одређеног става и њихов шири утицај (са нпр. социјалног, политичког, економског, правног, етичког аспекта итд.), као заокружење аргументације.

Иако почетни материјал за припрему дебате на неке наставне а ипак актуелне теме наставник може припремити сам или заједно са ученицима (као истраживачки задатак), он то може урадити и у сарадњи са наставницима различитих предмета. Тада се и дебата може организовати у форми мултидисциплинарног часа (тематска настава) јер се на тај начин не унапређују само логичке и комуникацијске способности већ и начини на које се учи, сарађује, истражује, процењује...

Примери за теме су: Да сам Ђордано Бруно, ја бих ћутао, Модерна демократија је крива за поновни успон фашизма у Европи

(Историја); Само елите могу успешно водити нацију, Људи који управљају државом не би смели да имају ни породицу ни приватну својину (одрживост Платонове тезе), Некоме терориста, другоме је борац за слободу (Грађанско васпитање и Социологија); Треба забранити индустријску производњу меса (тзв. Farming), С генетским инжењерингом више ризикујемо него што добијамо (Биологија); Математички ум је супротан уметничком; Анализа уметничког дела не треба да се осврће на уметника, Уметност нема значаја за развој друштва, Цензура никад није оправдана, Са времена уметност је мање поучна од класичне (више предмета).

На сличан начин може се приступити и многим јединицама из наставног програма Филозофије за четврти разред, за које постоји одговарајући и врло подстицајан материјал у видео прилозима професора Мајкла Сандела (Michael Sandel), на пример, „Лагање је увек неморално” – супротстављање утилитаризма и кантовске етике дужности, у видео-курсу *Justice* (епизода 7, први део), који је одобрен за јавно приказивање без ограничења. Заправо, све теме из овог курса инспиративне су и подложне дебатовању (нпр. концепција уговорне државе: епизоде 3 /Позик/, 4 /Лок/, друга половина 7 и 8 /Ролс/; листа је на адреси:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL30C13C91CFFFEF EA6>, а водич кроз теме којима се Сандел бави у писаној форми курса *Justice*:

https://www.bookbrowse.com/reading_guides/extras/justice-michael-sandel-reading-guide.pdf.

Када је у питању актуелна политичка и социјална тематика везана за либерализам, тржиште и демократске вредности, инспиративни за покретање дебате су краћи критички прилози истог аутора: https://www.ted.com/talks/michael_sandel_why_we_shouldn_t_trust_markets_with_our_civic_life,

What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets: <https://www.youtube.com/watch?v=GvDpYHyBlgc>,

док се питања правде и праведне расподеле могу повезати са проучавањем Платонове и Аристотелове политичке филозофије:

https://www.ted.com/talks/michael_sandel_the_lost_art_of_democratic_debate

(алтернативни линк: <https://www.youtube.com/watch?v=hP-sUXhXgWmI&t=408s>).

В. Интерпретација цитата, писање есеја и краћих осврта

Интерпретација цитата

Анализа и тумачење цитата, посебно из изворне филозофске литературе, веома је раширена активност на часовима филозофије и тамо где они нису резервисани за вежбе. С обзиром на то да њен циљ није пуко разумевање текста већ и оспособљавање ученика да кроз ту интерпретацију практикује самостално и критичко мишљење, дакле да уочава и дефинише кључне појмове, реконструише и евалуира аргументе, да користи на одговарајући начин језик специфичан за филозофске дисциплине, да уочава зависност тумачења текста од контекста, те да на тај начин развија своју читалачку писменост и изван оквира анализе књижевног дела, наставник треба пажљиво да приступи планирању и организовању вежби овог типа у смислу припремања ученика за сложеније захвате у обради текстова тј. градирања нивоа компетенција на које се вежбаом циља.

Следи пример трокомпонентне вежбе која може послужити за елементарно обучавање у анализи и интерпретацији репрезентативних цитата и прављењу асимилационих табела, а истовремено и активној обради уводних партија у теми *Одређење филозофије* (Појам филозофије, Основни филозофски проблеми и дисциплине):

I део вежбе

Ученици претходно добијају домаћи задатак да у уџбенику, енциклопедијској литератури или посредством претраживања дефиниција на интернету донесу на час неколико одредби о томе шта је филозофија (или то могу учинити на часу, користећи мобилне телефоне). Претпоставка је да ће се углавном појавити мноштво

нејединствених одређења као нпр. она из Вујаклијиног речника страних речи или из Википедије: наука о најопштијим законима кретања и развита природе, друштва и људског мишљења, испитивање првих узрока и принципа ствари, тражење истине о свету и животу, истраживање питања шта је добро и лепог..., поготово што ни ушбент не даје јасну дефиницију већ упућује на сличну разноликост.

Наставник од тога што би се другде сматрало недостатком прави вежбу активне потраге за предметом и циљем филозофског испитивања у цитатима филозофа репрезентованим за различита усмерења и епоха: кроз задатак поређења различитих одређења природе филозофије ученици ће сами, сарадњом у групама, одредити карактеристичне циљеве филозофске активности и разлоге што се не могу обухватити једном дефиницијом. Задатак треба формулисати тако да свака група обради по два сродна цитата (овде, нажалост, нема техничких могућности да се репродукује и материјал за вежбу) и да им, након читања и интерних консултација у групи, додели наслов који најприближније осликава дотично схватање филозофије, нпр. филозофија као тежња ка истини, као спој теоријске и практичне мудрости, као истраживање и унапређење људске природе, као преиспитивање граница сазнања итд. Пошто је група више него цитата, добро би било да по две групе раде на истим цитатима, па да се онда пореде сличности и разлике решења до којих ће оне независно доћи. Након тога се разговара о томе зашто све то јесте филозофија, да ли је неки циљ важнији од других и сл.

II део вежбе

Ученици добијају задатак да на основу истих текстуалних фрагмената којима су се бавили на претходном часу формулишу питања која се односе на припадајуће филозофско подручје. Групе ученика остају исте, начин рада исти (по две групе имају исте фрагменте, свака за себе исписује питања). Свака група чита своја питања, кратко се расправља о томе да ли и зашто питања јесу филозофска, ученици заједно с наставником траже најбољу формулацију питања (уколико је предуго или нејасно формулисано), одлучују да ли међу питањима већ записаним на табли постоји исто или веома слично питање формулисано на другачији начин и кад се сви сложе око смисла и статуса питања, наставник га записује на табу. Постоје очигледна питања, директно везана за наведена подручја филозофског истраживања, за које наставник претпоставља да ће их бити лако формулисати (на пример, ако се ради о тексту за који су одредили да је његова тема филозофија као тежња ка истини, директно питање биће „Шта је истина?“, по аналогiji, за: филозофија као спој теоријске и практичне мудрости – „Шта је мудрост?“, или „Која је разлика између теоријске и практичне мудрости?“, ако је филозофија схваћена као истраживање и унапређење људске природе – „По чему се човек разликује од других живих бића?“, „Због чега се сматра да људску природу треба усавршавати“, а за одређење филозофије као преиспитивање граница сазнања: „Које су границе људског сазнања?“, „Због чега је људско сазнање ограничено?“ и сл.), али се од ученика може тражити да пронађу и питања која нису тако директно повезана с темама (нпр. да ли знање људе може да учини бољима, постоје ли јасни критеријуми за разликовање филозофије и науке...). Ученицима се може дати и задатак да размисле да ли, осим филозофије, и неке науке могу да дају одговоре на постављена питања, да ли питања вредности и циљева науке спадају у оквире истраживања самих наука или су то филозофска питања. Разговор се може, на крају, позабавити сличностима између питања којима се бави религија, затим оних с којима су се сусретали како у животу, тако и у на часовима уметности, и питања којима се бави филозофија;

Добро би било да (на метакогнитивној равни) ученици, у закључку, изложе проблеме који се јављају кад покушавају да разумеју и дефинишу веома апстрактне појмове и то да ли могућност различитог приступа истим питањима, како у уметности, религији и науци, тако и у филозофији, производи у њиховом мишљењу когнитивни конфликт.

III део вежбе

Задатак је да се читава уводна тема упознавања са појмом, проблемима и подручјима истраживања (дисциплинама) филозофије систематизује посредством табеле чији модел и ставке задаје наставник, а попуњавају ученици, прво радом код куће, а онда поређењем предлога и бирањем најбољег решења, прво у групама па у пленуму, на часу намењеном тој вежби. Могући изглед и препорука за попуњавање једне од таквих табела:

Основна филозофска становишта	
Метафизичка становишта (правци)	
А. У односу на број објашњаваљачких принципа	Б. У односу на врсту принципа
1. монизам 2. 3.	1) идеализам – у основи стварности је идеја, ум, логос... 2) 3)
Епистемолошка становишта	
А. У односу на изворе знања	Б. У односу на поузданост сазнања
1) емпиризам – целокупно знање потиче из ... 2) 3) 4)	1) догматизам – могуће је поуздано сазнање 2) скептицизам – 3) критицизам – 4) агностицизам –
Етичке дисциплине и становишта	
1. Нормативна етика: (деф.) 1) деонтолошка – (деф.) 2) утилитаристичка (консеквенцијалистичка) – 3) етика врлине – 4) еудајмонистичка – 5) хедонистичка – 2. Метаетика: (деф.)	

Следи и предлог вежбе којом се обрада цитата може креативно користити за проверу разликовања филозофских подручја и дисциплина у уводној теми. Треба одредити у подручје које филозофске дисциплине спадају наведене тврдње/ питања:

1. Међу стварима које се не појављују у природи, него само у свету што га је направио човек, издвајамо употребне предмете и уметничка дела. И једни и други поседују одређену трајност која се протеже од обичне издржљивости до потенцијалне бесмртности у случају уметничких дела. (Аренд)

2. О свакој ствари постоје две тврдње, једна другој супротне. (Протагора)

3. Врлина је средина између два недостатка, вишка и претеривања. Храброст је средина између кукавичлука и претеране смелости, дарежљивост између расипности и шкртости. У свим стварима средина се хвали, а крајности се куде. (Аристотел)

4. Лепота је чулна појава идеје. (Шелинг)

5. Свом народу пропаст доноси онај који никад није посејао семе, положио циглу, нити изаткао одећу, а који је од политике направио своје занимање. (Дубран)

6. Већина првих мислилаца сматрала је да су први принцип свих ствари материјалне природе. Јер оно од чега су сва бића, од чега настају и у шта се на крају распадају (...) то кажу да је правтар или почело бића: због чега мисле како ништа не настаје и ништа не пропада, јер таква природа увек опстаје, јер мора постојати нека природа, једна или више њих, из које настају све остале ствари. (Аристотел)

7. Две су форме људског сазнања: једна интуитивна, друга логичка; до сазнања се, наине, долази или путем фантазије или путем интелекта. (...) Једном речју, сазнањем се у нама стварају или слике или појмови. (Кроче)

8. Човек је по својој природи политичка животиња. (Аристотел)

9. Очи и уши су људима лоши сведоци ако имају варварске душе. (Хераклит)

10. Овај свет, исти за све људе, није створио ни бог ни човек, него је увек био и јесте и биће вечно жива ватра која се с мером пали и с мером гаси. (Хераклит)

11. Историја борбе морала против основних инстинката највећи је неморал који је свет икад упознао. (Ниче)

12. Природа је видљиви дух, дух је невидљива природа. (Шелинг)

13. У разуму нема ничега што пре тога није било у чулима. Осим разума самог. (Лајбниц)

14. Закон је силник над природом човека. (Хипија)

Неке од тема погодне су да се користе и у вежби писања есеја. Припремајући ученике за такво опсежније и по захтевима сложеније писање, наставник може користити вежбе бр. 6–7, препоручене у одељку *В. Активности којима се унапређују вештине учења...*

Филозофски есеј

Увођење писања есеја међу задатке учења има за циљ прожимање међупредметних и предметних компетенција и при томе ставља наставу Филозофије у функцију опште припреме ученика за академски ниво образовања, па се препоручује као обавезна активност бар једном тромесечно и на начин који је у складу са општом средњег и вишег нивоа развијености опште предметне компетенције.

Циљеви анализе/интерпретације текста и писања есеја су:

- унапређивање нивоа читалачке и опште писмености, уз интердисциплинарни подршку;
- развијање рефлексивне и критичке димензије мишљења и изражавања посредством филозофских концепата;
- креативно тумачење различитих теоријских и практичних становишта и расправа у главним дисциплинама филозофије, њихово довођење у везу са научним, религијским или уметничким тумачењем стварности (природе, човека, времена, вредности) и актуелизовање у вантеоријском оквиру;
- оспособљавање за филозофско проблематизовање свакодневице или
- развијање сложених веза међупредметних компетенција (компетенција за учење, рад с подацима и информацијама: коришћење литерарних итд. извора, правилно цитирање, дигитална компетенција, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема).

Писање можда понајвише ангажује личну, креативну компоненту мишљења и изражавања ученика, па тако и понуда тема треба да изађе у сусрет различитим сензибилитетима и формама излагања у филозофији, почев од уметничко-литерарне па до строже, налик научној. Приступити теми могу бити:

- интерпретативни, који превасходно истиче поенте одређеног становишта и проналази у текстуалном предлошку одговарајућу подршку за своје тумачење;
- аналитички, окренут више реконструкцији и евалуацији разлога и проналажењу примера који подупиру или оповргавају неку тезу;
- компаративни, усмерен на проналажење тачака сукоба или сагласја одређених становишта, а посебно погодан да се у савременом оквиру преиспитује нека историјски удаљена концепција;
- истраживачки, у коме се ученик упушта у лично промишљање неког филозофски интригантног питања у слободној асоцијацији на предложеној литератури, развијајући властита образложења без ослањања на етаблиране ауторе.

Ученицима треба дати јасне инструкције за писање и изложити критеријуме успешно урађеног задатка, нпр. о чему треба писати у уводу, главном делу и закључку (што се може разликовати у односу на тип есеја), како формулисати тезе рада и развити аргументацију, како користити и наводити литературу итд. У упутству за писање треба нагласити да је циљ овог начина рада да их уведе у властито разумевање и креативну примену филозофских концепата, али исто тако и да их припреми и оспособи да самостално и ваљано изразе сложену мисаону творевину. Такође, да понуђени текстови служе не само као литература која подстиче њихово размишљање на одређену тему, и да их зато не треба препричавати, већ и да су подлога за полемички став или артикулисање властитог становишта.

1. Пример такве вежбе: За полазну тачку узети Платонову причу о Гиговом прстену (*Држава*, II књига, 357а – 361д). Ученицима се може сугерисати да се упознају са претходним и потоњим интерпретацијама ове приче (мит, односно касније *Невидљиви чо-*

век – књига/филм, затим *Господар прстенова* ...). Тумачењем успоставити разлику између хипотетичког и нехипотетичког аспекта ове приче.

На хипотетичком аспекту – теза: правичност не проистиче из човекове воље, већ су људи правични само из немогућности да буду неправични у своју корист (успостављање разлике *physis-normos*).

Може ли се хипотетички карактер ове приче применити на човека (узимајући у обзир *постајање невидљивим*)?

Нехипотетички аспект приче – Глауконова анализа најнеправичнијег човека: „Врхунац неправичности је да изгледаш правичан, а да то ниси.” (КОРИСТ)

Овове се супротставља слика правичног човека који је пријатно неправичан. (СТРАДАЊЕ)

Циљ: упоредно анализирати правичност и неправичност са аспекта њихове корисности за живот.

У анализи може послужити и мапа аргументације.

2. Пример за вежбу која се може изводити тек кад су ученици солидно овладали вештинама критичког читања и интерпретације филозофског текста, праћења сложене аргументације и развијања сопствене, уједно је и предлог како да се обради нека од изабраних тема из примењене етике, нпр. „Постоји ли обавеза помагања сиромашнима?”

Задатак: Прочитати уводне делове текста „Богати и сиромашни” из књиге *Практична етика* Питера Сингера (Сигнатуре, Београд 2000), где се излажу неке чињенице о сиромаштву и богатству. Чињеничка подлога се може осавременити новијим истраживањима и ажурирати статистичким подацима који се налазе на интернету.

Затим, информативно прочитати читав преостали текст, који се дели на две подтеме: Да ли је непوماгање еквивалентно убиству?, и: Да ли је право на приватно власништво апсолутно право?

Изабрати једну од подтема. Анализирати и критички приказати (против)аргументацију самог аутора. Заузети властити аргументовани став на постављено питање идентификовати морална начела на која се ослања.

У конципирању тема и очекиваних исхода писања есеја треба се водити понудом предметних садржаја и искористити разноврсност проблемских оквира који се актуелно обрађују у појединим сегментима наставе. За вежбе које би пратиле нпр. античку етику теме би могле да буду „Судбини постаје подложен онај који део себе тражи споља” (Сенека), „Неистражен живот није вредан живљења” (Сократ) или „Не постоји пут ка врлини, врлина је тај пут” (Аристотел).

Теме и литература могу се поставити на интернет страницу наставника, или се посредовати електронском поштом, путем интернет сервиса (какав је нпр. Google Drive, који бесплатно могу користити сви имаоци Google налога), друштвених мрежа и сл.

Уколико је наставник већ практиковао ову врсту задатака претходних година, добро би било да приложи примере успешно обрађених тема, по могућству и више разноликих приступа истој теми, демонстрирајући ученицима неисцрпност филозофске рефлексije, и тако их подстичући да развијају оригиналност и креативност властитог стила мишљења. Чак и ако први пут практикује ову врсту активности, ученике може упутити на квалитетне примере које пронађе на интернету, наглашавајући да се од њих очекује да структурисано и различито излажу тему, осмишљено граде аргументацију, заузму јасну позицију у излагању и доведу у равнотежу лични исказ са мислима које су изложене у лектури; затим, да поштују правописну норму и адекватно користе специфичне могућности дигиталних медија и алата (веома кратак курс дигиталног правописа на <http://www.istokpavlovic.com/blog/digitalni-pravopis/>) и неко од изабраних упутстава за писање стручног рада).

На часу треба прочитати бар један пример добро написаног есеја и на њему показати како се задовољавају захтеви у погледу структуре, садржаја, аргументације, стила и сл. И на крају, нагласити добробити истраживања и опробавања у самосталном раду, указати на облике кршења принципа интелектуалног поштења, да

плагирати и copy-paste радови, или они које је у њихово име писао неко други неће бити узети у обзир, те да у том погледу полагају својеврсни етички тест.

Критеријуми за вредновање есеја такође морају бити унапред изложени и образложени, попут нпр. оних који су прихваћени за званична такмичења у писању есеја (Baltic Sea Philosophy Essay Event, International Philosophy Olympiad, Српска филозофска олимпијада): филозофско разумевање теме, релевантност (од значаја је за обраду теме), уверљивост аргументације, кохерентност аргументације, оригиналност у приступу.

Кратки домаћи писани рад као лични осврт на тему покренуту часа

Као начин да се есејистичком, дакле дужом, захтевнијом и заокруженијом формом критичког излагања филозофских идеја, начела и ставова постепено овлада – или бар делимично, на средњем нивоу развијености компетенције – може се предложити домаћа израда краћег писаног осврта нпр. на тему претходно покренуту у дискусији на часу. Подстицај за ову врсту учења су ситуације када се на часу дотакну нека релевантна, или бар појединим ученицима очигледно интересантна питања и проблеми, па њихову мотивисаност треба искористити кроз позив да продубљеније и у краћој писменој форми изразе било сопствене ставове или да се коментаром осврну на оне који су се могли чути током дискусије у разреду.

Домаћи кратки писани рад не подразумева обимну припрему, нити обавезно консултовање литературе, утолико је привлачнији за израду већини ученика. Међутим, подразумева структурирано и образложено излагање, и обавезану процену квалитета, након читања у одељењу, кроз коментар наставника и евентуално других ученика. Ово последње посебно доприноси унапређивању културе (само)евалуације, и наставник треба и ову прилику да користи као показну вежбу како се рашчлањују захтеви и у различитим фазама и областима учења и како се све може процењивати и усмеравати напредовање и описно (квалитативно) оцењивати постигнуће, чак и када за домаћи рад не даје нумеричку оцену већ га користи само за инструкцију.

У сваком случају, писање обухватнијег или краћег текста може бити искушавање ученика у способностима и интересовањима да се огледају у евентуалном писању матурског рада из овог предмета, јер им у увежбавању проблемског приступа наставним садржајима пружа могућност (само)процене достигнутог нивоа знања и вештина. Поред тога, у средњошколском образовању ово је један од најефикаснијих начина процењивања развијености мисаоне рефлексивности која подразумева све нивое блумовске таксономије.

В. Активности којима се унапређују вештине учења и начини за организовање знања

Наредни примери различитих метода, активности и формата за часове вежби концентришу се на унапређивање техника учења. Где год је могуће, треба подстицати вршњачко учење и менторисање.

Критичко читање, обрада, приказ и евалуација уџбеничког текста и друге литературе

У питању је скуп активности које служе као припрема за час и за рад на часу, а чине методу повезану са демонстративном, дискусионом и хеуристичком методом, те са вршњачким учењем као начином организовања рада на часу. Њен циљ и непосредни задатак је да олакша ученицима коришћење филозофских цитата (нарочито у почетку процеса упознавања са филозофијом, када је то за њих новина), уџбеничког текста или приручне литературе, с обзиром да се, када је филозофија у питању, неретко чују њихове притужбе на тежину и недовољну разумљивост текста, обимност, апстрактност материје, обиље непознатих речи.

У ширем, и још значајним смислу, овакав начин читања је у функцији учења како се учи (кровна међупредметна компетенција), тј. на који начин се уџбенички и други материјал (поготово ако није праћен довољно разуђеном дидактичком апаратуром) користи као потпора и комплемент овладавања не само наставним садр-

жајима него и низом вештина критичког мишљења (специфична предметна компетенција). На крају, али не по важности, ова метода даје пун ефекат када се спроведе кроз неке од активности вршњачког учења.

Очекивани исходи су да ученик влада методама критичког читања и интерпретирања филозофског и сваког другог текста: разликује битно од небитног, реконструише проблемски оквир, своди обиман текст на кључне тезе, дефинише и повезује значења кључних појмова, прати логичке везе исказа, издваја аргументе, пореди различите одговоре на исто питање, анализира и тумачи текст уважавајући културно-историјски контекст и развојну линију проблема; уочава нерелевантне претпоставке, скривене аргументе, нејасноће и недоследности.

Наставник може организовати обраду или утврђивање неке наставне јединице (или теме) тако што ће задати да ученици унапред, у кућној припреми за час, прочитају одређени део или целину текста уџбеничке, приручне или изворне литературе, и да у белешкама издвоје: кључне и непознате појмове, кључне и нове проблеме, затим тезе и становишта која репрезентују решења проблема и одговарајућу аргументацију као и полемичке осврте (уколико их текст садржи). У белешкама треба да се нађу и неразумљива места у тексту, уочене контрадикције, а уколико приказано филозофско решење није у потпуности ново, осврт и на помаке у односу на становишта која му претходе. Рад на часу се организује тако што наставник црта на табли рубрике са ставкама за анализу.

	Кључно	Ново – старо	Аргумент у прилог	Аргумент против	Нејасно	Недоследно
проблем						
појам						
теза						
становиште						

Наставник уписује оно што ученици предлажу на основу белешки, излаже њихове предлоге дискусији, препушта ученицима да сами одреде значења и статусе проблема и појмова, да пореде и анализирају аргументе за и против тврдњи и становишта који се у тексту износе, те да једни другима покушају да протумаче уочене нејасноће и укажу на недоследности у тексту или позицији коју заступа аутор. Модерирајући дискусију, он помаже ученицима да уоче конвергенције и дивергенције у мишљењима, усклађена и неусклађена решења, подстиче коментарисање и сумирање решења и све активности усмерава ка финалној заједничкој продукцији знања (компетенција за целоживотно учење, комуникација, сарадња – вршњачко учење, предузимљивост). Овладавање интерпретацијом уџбеничког текста или пригодних фрагмента из изворне филозофске литературе овом методом треба у целини демонстрирати на једном школском часу, пре него што се ученицима делимично препусти за кућни рад.

На сличан начин, вештине учења могу се практиковати кроз групни рад на часу. Радећи на истом тексту, свака група добија засебно неки од горе наведених задатака, при чему се појединим ученицима може дати менторска улога унутар групе како би се подстицали различити начини сарадње и иницијатива у решавању проблема, а синтеза свих обрада врши се још једном у пленуму.

Пошто циљ оваквог начина учења далеко премашује обраду било које наставне јединице и материјала за вежбу понаособ, треба сагледати да ли доноси дугорочније резултате у виду повећане мотивисаности за учење, применљивости у учењу и других предмета, осамостаљивања ученика у коришћењу разноврсних информација и селекцији грађе за учење (што се свакако може подстицајно вредновати оценом).

Формирање личних скрипти и колекција материјала за учење Поред тога што је форма овладавања дидактичким материјалом, ова активност значајно доприноси креирању личних стилова учења и развијању активног и самосвесног одношења према процесу изградње знања, ставова и вештина, као кључне компоненте компетенције за целоживотно учење.

Циљ је да се код ученика развија мрежа међупредметних и предметних компетенција кроз:

– самостално претраживање и комбиновање извора, штампаног и дигиталног материјала, активно коришћење библиотека, ра-

зличитих интернет сервиса и база података, апликација за мобилне уређаје, друштвених мрежа,

– изградњу критеријума за селекцију материјала, који укључују процену релевантности и поузданости као и личне преференције у учењу,

– осамостаљивање у учењу захваљујући унапређеној читалачкој култури и ефикасном коришћењу ситуација за учење и у ваншколском контексту,

– изградњу одговарајућих ставова према учењу и знању (мотивисаност, радозналост, отвореност, независност, иницијативност, комуникативност, тежња за напредовањем и личним усавршавањем).

Развијање вештина критичког мишљења активностима којима се могу уводити, систематизовати или проблематизовати наставне теме и целине

Уз кућну припрему кроз питањима вођено читање ученицима треба постепено давати обухватније синтетичке задатке погодне да се припреми или изврши систематизација наставне целине (теме), односно да се реконструише аргументативни опсег или пак потенцијал теме да пружи оквир за разумевање феномена у актуелном окружењу. Таквим задацима се повезују бројне когнитивне компетенције на различитим нивоима: усвајање информација (препознавање термина, релација, поступака и процеса, именовање/дефинисање одређеног логичког или филозофског концепта); примарна обрада садржаја (утврђивање појмовних веза и односа, приказивање и класификовање логичких, проблемских и других елемената садржаја); преношење у алгоритам или схему; изражавање (опис феномена, релација, поступака, система, ставова, образовање аргумената и демонстрација); секундарна обрада (поређење различитих закључака, анализа проблема, ситуација, произвођење идеја, концепата, решења, различитих типова приказа резултата), трансфер (уопштавање и интеграција других врста знања, адаптација и примена на вантеоријске контексте).

1. Прављење асимилационих схема за структурисање часа – то могу бити листе са најавом кључних питања, појмова или теза (на табли или на посебним листовима за одређене групе) или схема тематског тока часа која се прати и попуњава како час одмиче.

2. Припремање асимилационих схема/табела за будућу систематизацију обрађених садржаја – понуди се оквир који нове садржаје смешта у шири контекст теме, и постепено се, из часа у час, попуњава; реконструкција целокупне схеме следи након обраде посебних садржаја. У томе се могу наћи: листе појмова, кључних питања, теза, графичких табела са приказом развоја одређених филозофских проблема (вертикални и хоризонтални низ) и отворених питања, односно „непокривених” области у оквиру одређених концепција. Могуће је правити проблемска резимеа (проблеми који су водили преформулацији, даљем развијању и новим филозофским концепцијам) у вези са критичким читањем уџбеника и изворних текстова.

3. Мапе ума – погодне су за прегледне приказе и организована подсетнике на кључне садржаје усвојене на појединим часовима – овај задатак се препоручује у форми пројектног кућног рада.

4. Распоредивање и спаривање – повезивања се врше на различитим нивоима: у колоне се издвоје идеје, теорије, термини, аргументи и тражи се њихово спаривање.

5. Реконструисање контекста – развијање оног што објашњава порекло и значење неке идеје или становишта (друштвени, културни, научни, лични моменти) – најпогодније за кратке реферате (као мали кућни пројекат за неколицину ученика), погодан и за уводну обраду нове теме.

6. Увођење у аргументацију које може да послужи и као иницијални тест на почетку учења Филозофије. На пример, међу тврдњама наведеним под а-г ученик треба да изабере једну и да наведе бар један општи разлог због ког се с њом слаже или не. Одговор треба да гласи: „Слажем се/ Не слажем се с тврдњом... зато што ...” и не сме да садржи више од пет реченица.

а. Наша искуства су у нашој свести, али не на начин на који се наш мозак налази у нашој глави.

б. Неисправно је помоћи пријатељу да на контролном задатку добије бољу оцену од заслужене.

в. Неке ствари које се дешавају унапред су предодређене.

г. Неправедно је што се неки људи рађају као здрави, а неки као болесни.

7. Препознавање аргумената и контрааргумената – у групи или индивидуално, траже се аргументи који подупиру односно обарају одабрану тезу (или обрнуто, из датих аргумената треба реконструисати одговарајућу тезу) или се у понуђеном читату проналази „уљез” (уметнути део текста који припада нпр. другачијој или супротној концепцији), уз образложење...

8. Мапирање аргументације – помоћ у изградњи, анализирању и евалуацији аргумената (у дискусији, дебати, писаном есеју, критичком читању и интерпретирању текста) тако што графички организује и одржава тематски фокус. Изолујући само кључне елементе за потврђивање и побијање тезе, мапа поједностављује производњу и праћење повезаности неког сложеног аргументативног тока и испитивање њене доследности. На крају излагања може се користити за (само)рефлексију и (само)евалуацију. Принципи изградње:

– водити се питањем: Зашто да прихватим/одбацам ову тврдњу и имам ли сведочанство за то?;

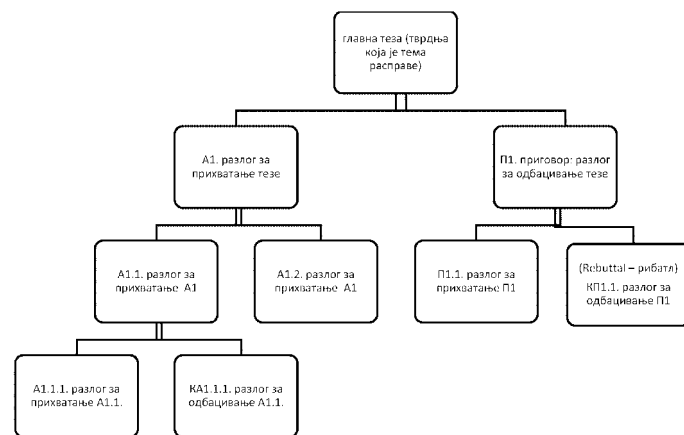
– у боксове стављати само по једну реченицу/тезу чији је смисао непосредно јасан;

– свака од реченица треба да буде у форми тврдње о којој се може аргументовати за и против;

– приказати ток закључивања што јасније и једноставније (структура: премисе – конклузија);

– разградити тај ток кроз низ коаргумената који се такође могу подрврћи аргументацији;

– за приказивање одређених нивоа и веза користити слова, боје или бројеве, или све то (пример неколико почетних корака је на дијаграму доле).

Г. Коришћење мултимедије (документарних и видео прилога, рачунарских програма, апликација за мобилне уређаје) и интернет сервиса у демонстрацији/симулацији филозофског испитивања теме/проблема или упознавања с њим

Напомена: у самој природи вежби овог типа је да упућују се на коришћење видео-материјала који се налазе на различитим интернет платформама, али све наведене предлоге због могућих промена садржаја на датим адресама треба третирати само као примере за то на које све начине се могу користити као образовни ресурс у различитим сегментима наставе Филозофије. Наставници, у сваком случају, пре него што примене неки од ових предлога или изаберу своје, другачије, треба да провере њихову доступност.

Увођење ученика у историјат одређених (посебно сложенијих) филозофских проблема и карактеристичних одговора на њих може се ојачати и учинити занимљивијим уколико наставник на вежбама организује разговор за који се ученици припремају гледањем и самосталном анализом образовних докуменараца или видео-прилога из курсева као што су:

Academy of Ideas: <https://academyofideas.com/category/philosophy/> или *Crash Course Philosophy*:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLUHoo4L8qXthO958RfdrAL8XAHvk5xuu9>.

На пример, користан видео за тему Увођење у филозофију: специфичност и подручја филозофских испитивања је први из поменутог курса: https://www.youtube.com/watch?v=1A_CAKYt-3GY&list=PLUHoo4L8qXth0958RfdrAL8XAHvk5xuu9 Иначе, оба серијала обилују кратким (обично десетоминутним) видео-материјалима, често анимираним, од којих неки третирају стандардне филозофске правце и проблеме који се обрађују у школским програмима, а други карактеристичне проблеме примењене етике (еутаназију, права животиња), или пак актуелне друштвене феномене попут антиваксерског покрета и теорија завере, сиромаштва, дискриминације, друштвених подела изазваних медијима...

Значај који филозофске идеје могу имати за разумевање и решавање практичних и животних питања демонстрира шестоделни серијал Алана де Ботона (A. de Botton) *Philosophy: A Guide to Happiness* (конкретно, применљивост концепата Сократа, Епикура, Сенеке, Монтења, Шопенхауера и Ничеа):

https://www.youtube.com/watch?v=_gVyEOefhIQ&list=PLa_3jLb0w_JNcM6xxmY_sLMg82x71eAV.

За вежбе које укрштају програмске садржаје са стратегијама доказивања могли би се користити снимљени наступи појединих филозофа и експерата на TED (и TEDed) конференцији, који импонују занимљивим и језгровитим излагањем свог виђења неког филозофског проблема. Тако би нпр. анализа два супротстављена становишта, Серловог и Денетовог, у погледу статуса који има свест омогућила не само да се процењује и упореди њихова аргументација већ и да се актуелизују нека традиционална виђења (Декартов cogito, локовски емпиризам или хегеловски објективни ум) у решавању савременог mind-body дуализма.

https://www.ted.com/talks/john_searle_our_shared_condition_consciousness?language=en,

https://www.ted.com/talks/dan_dennett_the_illusion_of_consciousness?language=en (21:35).

Да би разговор, можда и у некој лакшој дебатној форми, донео овај синтетички резултат требало би пажњу ученика усмерити најавом питања којима ће се након гледања (у домаћој припреми, с обзиром на потребно време) бавити на часу.

Питања могу бити, на пример: Да ли ови филозофи говоре о истоме када анализирају шта је свест? (Упоредна анализа ова два приступа може искористити и за проверу разумевања појма субјекта у немачкој класичној филозофији, с обзиром да Серл говори о објективном уму тј. стварности која је успостављена свешћу и само за њу постоји, а Денет о емпиријској појединачној свести.)

У којој мери уверљивост ова два говора (реторички моменат) одговара њиховој доказној нази?

На чему почива Серлова аргументација, а на чему Денетова, и да ли доказују тезу?

Да ли је, илуструјући то анегдотама, а пре свега визуелним илустрацијама на крају излагања, Денет показао да свести у сулстанцијалном смислу нема?

Препоруке за коришћење још неких мултимедијалних материјала:

– О курсу *Justice – Michael Sandel, Harvard* већ је било речи, овде само подсећање на репрезентативан обухват филозофских становишта захваљујући којем се могу потпуно полемички третирају стандардне теме практичке филозофије и примењене етике: утилитаризам, Кант, Лок, Нозик, Ролс, Аристотел ... <https://www.youtube.com/playlist?list=PL30C13C91CFEFA6>.

– За обраду кључног естетичког појма лепоте у сучељавању Платонове идеје лепог са њеним статусом у савременој уметности, веома је провокативан образовни документарца:

Roger Scruton – *Why Beauty Matters* (2009): <https://vimeo.com/549715999>.

– Интернет обилује материјалом посебно када су у питању опуси аутора који припадају савременој филозофији, а ученицима може бити занимљиво и што се ти прикази ослањају и на биографске елементе, смештајући мислиоце и идеје у околности које их чине ближим свакодневном искуству:

Genius of the Modern World: Marx, <https://www.youtube.com/watch?v=sUEb3dFbG1g>,

Niche (Human All Too Human BBC), <https://www.youtube.com/watch?v=u9f1F5jUzaM>,

Genius of the Modern World: Friedrich Nietzsche: <https://www.youtube.com/watch?v=vzcD-LCKuNs&list=RDLVJ396Lamxu9I&index=20>,

Wittgenstein: A Wonderful Life, <https://www.youtube.com/watch?v=8BoKjQfMihs>,

An excerpt from Derek Jarman's film on Ludwig Wittgenstein: <https://www.youtube.com/watch?v=xfdutZhUQIE>,

Michel Foucault Beyond Good and Evil (1993): <https://www.youtube.com/watch?v=xQHm-mb-sCwk&list=RDLVsNs-4WjSn7k&index=3>,

The School of Life – M. Foucault: <https://www.youtube.com/watch?v=BBJTentZtGU&list=RDLVJ396Lamxu9I&index=9>.

О статусу религије и верског осећања, поглавито у савременој филозофији, врло подстицајан је серијал *Sea of Faith I – Don Cupitt – Documentary*: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLVUIaMDAYwqjMlxhXDehb4k8Oqa5n5KAP>.

Пример вежбе за употребу интернет сервиса у илустровању проблема из наставне теме *Језичка и логичка анализа као нови кључ филозофије: херменеутика, филозофија језика*

Циљ ове вежбе је развијање (специфичне предметне) компетенције ученика да разматрају карактеристике и међузависност сазнајних способности и односе језика и мишљења у процесу сазнавања, посебно када су у питању филозофски искази. Она може послужити за духовито увођење у проблеме савремене језичко-аналитичке филозофије или за обраду конкретно Кантових и Витгенштајнових теза о сазнајном статусу метафизичких исказа.

Проблем превођења текстова с једног језика на други, с којим се и сами сусрећу у току учења страних језика, овде се користи као једна ученицима овог усмерења блиска и интригантна илустрација сложених односа мишљења и језика, појмова и језичких термина. Мишљења нема без језика, али истовремено не постоји потпуна подударност мисли и речи, тј. појма и термина којим га означавамо. Када би она постојала, било би могуће конструисати савршене машине за превођење. Као инспирација за ову кратку вежбу послужили су примери из књиге У. Ека, *Казати готово исту ствар*, (Београд 2008), а наставна средства су рачунар или „паметни“ телефон (погодно уколико се читава вежба изводи на часу). Ученицима се даје задатак да у било који програм за онлајн превођење текстова унесу фрагмент текста на српском језику, затим га преведу на енглески (најзгоднији, пошто га сви уче), тај превод поново преведу на српски и забележе најтипичније грешке „преводиоца“. У варијанти ове вежбе група ученика добија задатак да изабере фрагмент текста (може и из уџбеника) који обилује филозофским терминима, друга група ту вежбу ради са стиховима нпр. Матије Бећковића или Васка Попе, а трећа са техничким текстом (нпр. опис рада машине). Ученици лако уочавају да су стихови после двоструког превођења непризнајљиви, као и да најмање грешака има у техничком тексту, и износе хипотезе којима би то објаснили.

Питања повезана са Декартовим истраживањем природе свести (у обради теме *Проблем супстанције*) ученицима се могу осветлити занимљивом анализом (не)преводљивости рефлексивног мишљења у кодове вештачке интелигенције (дакле, језика) користећи познати мисаони експеримент „Кинеска соба“ Џона Серла (J. Searle), чија се филмована илустрација може наћи на: <https://www.youtube.com/watch?v=D0MD4sRHj1M>.

Ова тема се може развити и дебатном правцу, супротстављањем аргумената из тзв. Тјуринговог теста, представљеног анимацијом на: <https://www.youtube.com/watch?v=3wLqsrLvV-c>.

Д. Самосталан и заједнички истраживачки/пројектни и интердисциплинарни рад

Филм, превасходно образовни документарца, који приказује проблемску или аргументативну структуру филозофског промишљања неке теме може се искористити за потребе наставе Филозофије и тако што се ученицима додели тимски или групни

истраживачки задатак да испрате историјат и логичко-методолошке особености тог испитивања и да онда у властитој презентацији (користећи Ppt или неки други, занимљивији алат, нпр. Prezi) реконструишу његов ток по корацима (кристалисање проблема – уобличавање тезе – навођење разлога за и против – провера одрживости заступања или оповргавања тезе – навођење разлога за прихватање одређене аргументације – поређење филозофског и научног приступа испитивању неке теме или решавању проблема).

Кроз истраживачки и пројектни задатак профилише се већи број активности усмерених на развој кључних компетенција, које се у вредновању постигнућа ученика не могу довољно испољити кроз писмене и усмене одговоре дате на часу, и као такав се фокусира на учење како да се учи, на стицање трансферних знања и вештина и на функционализовање стечених знања и вештина. Отуда би добро осмишљен задатак требало да:

- буде проблемски формулисан, тако да не може бити преузет у готовом облику са интернета или из неке публикације,

- подстиче креативност, самосталност и критичност и да мотивише ученике да покажу своја интересовања, способности и таленте, уместо да задатак отаљавају,

- буде праћен инструкцијама шта треба да обухвати и које пожељне карактеристике да оствари, заједно са техничким упутствима (обим, начин писања или презентовања према неком стандарду),

- упуту ученике да користе различите медије и изворе информација, да интегришу различита стечена знања и вештине у обради нове теме, искористе потенцијале наставе других предмета,

- подстиче иницијативност и креативну сарадњу у тиму или групи,

- по могућности, његов резултат буде презентован у одељењу, или бар оних радова које ће наставник пробрати да демонстрира било пожељни квалитет, било типичне недостатке,

- да обимом не захтева припрему и израду дужу од неколико недеља и да се оцењује према показатељима који ће ученицима бити предочени и разјашњени.

Задаци могу бити конципирани и менторисани тематски и интердисциплинарно, са могућношћу да их засебно (у свом домаћу) оцени сваки од укључених наставника или да то учине заједнички. На пример, за истраживачки задатак који може да послужи увођењу у филозофију новог века, посебно разумевању њеног заокрета у интересовањима и виђењу сопствене улоге, идеално је да се групи ученика (евентуално и у сарадњи са другим предметним наставницима) додели рад на тему „Друштвено-културни и историјски оквир филозофије новог века”, којим би требало да синтетизују већ стечена знања у различитим предметима и у свим годинама учења. За обимније задатке који истражују филозофске проблеме обједињујући различите епохе или правце предлози тема су нпр. Како промишљати радикално зло? (Кант, Хана Арент), Искусвени доживљај и опажај времена (Августин, Кант, феноменологија), Наличја просвећености (Хоркхајмер/ Адорно, Фуко, Хајдегер).

Где год је могуће, тема треба да је формулисана као питање на које рад треба да одговори, а не као наслов чија се обрада може лако пронаћи, фризирати и приказати као властити рад. На пример: уместо „Концепт слободе у филозофији либерализма”, формулација може да гласи: „Да ли је слобода појединца услов слободе за све?”, уместо „Однос духа и тела из перспективе античке/нововековне филозофије”, више је доведена у везу са личним искуством тема „Да ли дух и тело комуницирају кроз здравље и болест?”, или (уколико се инспирација потражи у већ помињаној дискусији Серл–Денет) „Како се остварује повезаност духа и тела?”. Истицање питања у формулацији теме захтева проблемски приступ и кад је она сасвим школска, нпр. „Због чега емпиризам завршава у солипсизму и скептицизму?”, „Због чега је рационалистима важно разликовање свести и самосвести?”, „У чему је разлика између субјекта и објекта сазнања?” итд.

Ученицима се може сугерисати и да, уколико би задатак остваривали у групи или пару, користе неки од *cloud* сервиса за заједничку израду документата, при чему би онда и наставник био у

прилици да супервизира читав процес, да га усмерава и подстиче својим коментарима и да процењује допринос сваког од учесника.

Предлог вежбе за самостални и заједнички истраживачки/пројектни задатак:

Стављајући се у службу специфичног образовног усмерења, ова се вежба (у фазама) структурише око појма *mimesis* преко кога је могуће поставити темељ за упознавање са основним естетичким теоријама, али и демонстрирати примену неких од наведених метода филозофског истраживања (херменеутичка, феноменолошка, аналитичка...). Замисљено је да се изводи тако да свака следећа фаза подразумева претходну и представља својеврсну надградњу. На овај начин стварају се услови за компаративну анализу, док проблемско-историјски приступ омогућава да се вежба развија и реализује током целе школске године.

1. Први сегмент вежбе: платоновско схватање уметности преко анализе X књиге дијалога *Држава*. Циљ је да се кроз овај сегмент вежбе разуме идеја онтолошког заснивања уметности (мимеза као подражавање). Читати напоре са *Алегоријом о пећини*. Рад у групама – унапред формулисати задатке и резултате истраживања на крају сажети у неколико основних теза.

1.а. Ово може бити основа за контрастирање Платоновог схватања са неким савременим схватањима уметности (Маљевич – супрематизам; Кандински и Мондријан – два различита типа апстракције). Могуће је развити у засебну вежбу у сарадњи са наставником ликовне културе.

1.б. Аристотелово схватање мимезе треба обрадити кроз анализу *Поетике*, што може да буде формулисано као пројектни задатак који ће осмислити наставник (могуће је комбиновати рад у групама и презентације). Циљ је да се покаже одвајање уметности од онтологије (мимеза као приказивање/испољавање). На крају овог сегмента формулисати основне разлике између Платоновог и Аристотеловог схватања мимезе – користити табелу.

2. Други сегмент вежбе требало би да суочи ученике са теоријама које се супротстављају одређивању уметности као мимезе. Предлог је да то буде Де Сосирова теорија која пориче референцијалну улогу језика. Циљ: разумети разлику између референцијалног и диференцијалног значења, као и последице тезе о арбитрарности језика. Из тог теоријског оквира осветлити и тезу о смрти аутора и повезати је са античким схватањима улоге уметности према којима аутор нема никакав значај. Предлог: за припрему консултовати књигу *Постструктурализам* Кетрин Белси (Сл. гласник 2010), увод и поглавља о Барту и Де Сосиру (стр. 7–35). Овај сегмент вежбе треба радити кроз анализу текста, што би захтевало претходну (кућну) припрему, тј. да наставник пажљиво одабере текстове и да формулише питања која ће помоћи ученику да се ваљано припреми за анализу на самом часу. На крају, направити асимилациону схему.

3. Трећи сегмент вежбе: увести савремене херменеутичке теорије које оживљавају Аристотелову идеју о мимези као спознавању и из чијег хоризонта може да се преиспитује и претходно схваћена бартовска теза о смрти аутора. За овај сегмент вежбе потребно је одабрати видео материјал који на адекватан начин упознаје ученике са основним појмовима херменеутичке теорије, на пример:

<https://youtu.be/P118LqQe-Xg>, или https://youtu.be/zIEzc__BVxs, а потом поделити задужења у вези са обрадом централног појма мимезе који се прати кроз све сегменте вежбе.

Циљ је показати да *mimesis* и *mythos* не морају да се схвате као статичне конструкције (у првом делу вежбе установити да Платон и Аристотел подразумевају поделу на приказивање и казивање), него као поступци – динамички. Допунска литература: Х. Г. Гадамер, *Ко сам ја ко си ти*, стр. 133–164 („Право читаоца”), Нолит, Београд, 2009.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава која је усмерена на исходе захтева да одговарајуће наставне методе, облици рада, наставни материјали и сви други чиниоци и елементи наставног процеса буду у функцији њиховог остварења. У том смислу је и оцењивање саставни део процеса

подучавања и учења којим се наставник процењује индивидуално напредовање ученика у процесу постизања дефинисаног исхода и просуђују успешност својих подучавања, а и ученик уједно мери свој напредак у учењу.

Из тог разлога потребно је да су ученицима познати очекивани исходи наставе Филозофије и да критеријуми за њихово постизање буду разумљиви, а методологија оцењивања усаглашена са знањима, вештинама и ставовима који су експлицитно или имплицитно садржани у исходима наставе. Укључивање ученика у процес оцењивања непосредно негује рефлексивну, метакогнитивну приступ и независно мишљење, који су и сама суштина филозофског образовања.

Наставник ће оцењивати постигнућа у свим знањима, умештама, способностима и вештинама којима се остварују исходи наставе Филозофије, разноврсним методама и инструментима, током свих часова, а не само оних намењених утврђивању или систематизацији, како би оцена, уистину, имала информативну, мотивациону и оријентациону улогу када је у питању напредовање ученика.

У настави усмереној на исходе комбинује се више врста оцењивања: дијагностичко, формативно и сумативно оцењивање. Ово прво има за циљ да наставник, провером претходно стеченог знања и вештина ученика, идентификује њихове могућности и слабе стране, али и ефекте сопствене наставе и да на основу тога планира садржаје и стратегије даљег рада. Формативно оцењивање је саставни део наставног процеса и обавља се чешће током процеса подучавања и учења, нпр. на крају неке активности учења, како би наставник уочио тешкоће и потребе ученика и томе прилагодио даљи рад. Оно има и развојну функцију јер унапређује вештине и стратегије којима се учи како треба учити (метакогнитивне стратегије) дајући конструктивну повратну информацију ученицима на основу које тачно разумеју шта треба да науче, шта се од њих очекује и како могу да унапреде своје учење. Сумативним периодичним оцењивањем вреднују се резултати учења тј. у којој мери је ученик остварио очекиване исходе.

Провера постигнућа ученика може се реализовати различитим усменим и писменим поступцима, кроз писане радове, есеје, тестове различитог типа, усмено излагање, дијалог, дебату, пројектни рад, вођење портфолија (који осим евиденције о ученичком раду, дескрипција, коментара итд. садржи и самооцењивање и вршњачко оцењивање). Вредновати се може и спремност ученика на сарадњу и интелектуалну размену у дискусији са другима, кућна припрема за најављену тему часа (нпр. упознавање са текстуалним материјалом, обрада понуђених асимилационих табела, састављање листе кључних појмова), властито усавршавање кроз додатно читање препоручене литературе, лично истраживање и селекцију материјала за учење, самостална или тимска припрема и презентовање пројектних задатака.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

Захваљујући јасној оријентацији коју процес учења добија са компетенцијама и исходима, и оцењивање обогаћује своје функције, методе и технике, посебно кад је реч о континуираном оцењивању. Оно се одвија непрекидно како би ученику и наставнику омогућило стални увид у јаке и слабе стране учења, и на основу тога прилагођавање, индивидуализацију и диференцијацију наставе, као и ефикасније планирање и коришћење допунског и додатног рада. Пошто укључује и самопроцену ученика и наставника, значајно унапређује етос школе кроз њихов дијалог, сарадњу и узајамно уважавање. Активно упућивање и укључивање ученика у процес (само)оцењивања и, на крају, у вршњачко оцењивање, уједно је средство развоја низа међупредметних компетенција као што су компетенција за целоживотно учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и одговорно учешће у демократском друштву.

УВОД У ОПШТУ ЛИНГВИСТИКУ

Циљ учења предмета Увод у општу лингвистику је овладавање основним појмовима науке о језику и упознавање са основним јединицама, структурама и функцијама у језику, од појединачних гласова до писаног језика и усменог дискурса. Посебан нагласак је на универзалним обележјима, заједничким свим језицима света, као и на односу универзалног и специфичног у појединачним језицима.

Специфична предметна компетенција

Основни ниво

Ученик има основна знања о језику: о гласовима, морфемама, речима и реченици. Наводи примере одређених језичких појава. Развија љубав према језицима. Износи властите ставове о језику.

Средњи ниво

Има шира знања о језицима света, разликује их на основу генетског, ареалног и морфолошког критеријума. Разуме контекстуалну употребу језика и схвата важност контекста. Препознаје функције језика у различитим сферама живота. Идентификује пренесено значење. Користи дигиталне садржаје и литературу и тачно излаже или пише есеј на задату тему.

Напредни ниво

Има детаљна знања о језику уопште. Користи додатну литературу. Говори вешто о одабраним темама. Складно пише есеј или стручни текст (матруски рад) на задату тему, поштујући правила академског писања.

ИСХОДИ	ТЕМА
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише лингвистику, њен предмет, циљеве истраживања и дисциплине; – објасни природу језика и његове главне особине; – изведе разлике између језика и говора; – наводи особине људске комуникације; – изводи закључке о односу језика, мишљења и стварности; – именује функције језика; – поређа фазе у еволуцији људског језика, језика појединца и писма; – уочава и наведе примере историјских промена у језицима; – критички размишља о односу језика и нације, расе и државе; – објасни разлику између билингвизма и диглосије; – примењује стечена знања у превазилажењу језичких разлика; – класификује језике света на основу генетског, морфолошког, просторног и функционалног критеријума; – уочи и предвиди просторно ширење језика; – препозна језички тип на конкретном примеру; – самостално открива универзалне особине језика; – класификује варијетете на стандардне и нестандардне; – примењује правила у употреби функционалних стилова; 	<p>Лингвистика и њен предмет Место језика у људском животу. Битна својства језика. Језик и говор.</p> <p>Функција језика Језик и комуникација. Језик, мисао, стварност. Подела језичких функција.</p> <p>Еволуција језика Развој језика у људској врсти. Развој језика у друштву. Развој језика код појединца. Настанак и развој писма.</p> <p>Језик, култура, друштво Језик и друге друштвене категорије. Вишејезичност. Ставови према језику. Превазилажење језичких разлика.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – тумачи природу језичког знака; – наводи главне особине језичког знака и разликује га од других семиотичких јединица; – дефинише језик као хијерархијски организован систем знакова; – представи посредничку улогу језика у повезивању садржаја и израза; – објасни принцип симболизације; – класификује гласове према основним критеријумима; – издваја дистинктивна фонолошка обележја; – уочава гласовне промене у различитим језицима; – објасни прозодијска правила; – примењује етимолошки и фонетски правопис; – повезује знање о граматичким односима и категоријама у различитим језицима; – образложи критеријуме класификације речи у различитим језицима; – објасни разлику између отворених и затворених класа речи; – разликује граматичке и творбене морфеме у речима; – анализира сложене творбене процесе; – издваја творбене морфеме и аломорф; – наброји синтаксичке конструкције; – опише еквиваленцију у понашању синтаксичких конструкција; – анализира разлику у структури реченице у различитим језицима; – опише основне принципе генеративне граматике; – интерпретира лексему као прототип језичког знака; – правилно тумачи значењске односе и лексичке механизме; – разликује речнике према типу лексике и обиму; – правилно тумачи значење речи; – проналази примере значењских односа у свом и другим језицима; – објасни разлику између семантичке и функцијске јединице; – користи контекст за адекватно тумачење двозначних реченица; – објасни разлику између дословног и пренесеног значење; – објасни да је адекватно разумевање значења речи условљено језичким и ванјезичким контекстом; – употребљава лексему у конкретном језичком и ванјезичком контексту; – потврђује примером да је значење реченице условљено значењем појединачних лексема; – објасни разлику између текста и дискурса; – примењује знања о говорним чиновима и разликује их у језику. 	<p>Типови језика Језици у свету. Језичка сродност (језичке породице). Ареална класификација језика. Језички типови, језичке универзалије.</p> <p>Раслојавање језика Језик, дијалекат и социолекат. Језичка норма и стандардизација. Књижевни језик. Функционални стилови. Нестандардни језички варијетети.</p> <p>Општа структура језика Језички знак. Језик као систем знакова. Језичко стваралаштво.</p> <p>Фонетика и фонологија Говорни органи. Гласови и фонеме. Прозодија. Графологија.</p> <p>Грамматика Грамматички односи. Грамматичке категорије. Грамматичке врсте речи.</p> <p>Морфологија Морфеме. Морфолошка структура речи. Творба речи.</p> <p>Синтакса Синтаксичке јединице. Синтаксичке конструкције. Синтаксичке функције. Синтаксичке трансформације.</p> <p>Лексикологија Речи и лексеме. Значењски односи. Структура речника.</p> <p>Семантика Значење речи. Значењски односи међу речима. Значење реченице.</p> <p>Прагматика Говорни чиновни. Структура разговора и текста. Основни принципи реторике и стилистике.</p>
---	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Важност изучавања предмета Увод у општу лингвистику је у стицању основних знања о језику које ће ученици моћи да користе у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу.

Програму треба приступити у складу са циљем предмета. Обавезно треба имати у виду да је реч о уводу у науку о језику као јединственој појави, а не прегледу особина појединачних језика, проблема, дисциплина или лингвистичких школа. Треба омогућити максимално учешће самих ученика, па се у излагању професора мора оставити простор за самостална излагања (презентације) и дискусије ученика. Ученике треба подстицати да дају сопствене примере језичких појава, пре свега из матерњег, а затим и из осталих језика које уче, а тиме их навикавати да језик доживљавају као живу материју у коју су свакодневно уроњени. Посебно треба користити сопствена запажања ученика о употреби језика у различитим животним ситуацијама.

На часу треба заједнички анализирати функције језика, морфолошке обрасце, лексичке класе, синтаксичке конструкције, промене значења речи, архаизме, неологизме, употребу варијетета... Осим уџбеника, предлаже се коришћење *Кембричке енциклопедије језика Д. Кристала* што чешће, као и краћих текстова или видео-материјала као илустрацију различитих језичких феномена, варијетета/социолеката, функционалних стилова, пицина, креола, говорних чиновна и сл.

Ради остваривања кохерентног програма, неопходно је да се рад у овом предмету усклади са наставом српског језика и других језика које уче у школи, као и са наставом књижевности, историје, информатике, биологије, психологије или социологије. Потребно

је макар указати на додирне тачке лингвистике и ових наука. Овако изложен и усвојен програм Увода у општу лингвистику пружио би ученицима најбољу основу за даљи рад током студија на факултету, у подробнијем изучавању појединачних језика, науке о језику или сродних научних области.

І. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан ка исходима наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Наставник саставља свој годишњи план рада, оперативне планове, наставне јединице и задатке полазећи од циљева и исхода, као и тема и садржаја програма, али га прилагођава карактеристикама ученика и саставу одељења. Обавезно оставити простора за рад са надареном децом, чији се таленат мора пратити и омогућити им да брже напредују. Теоријски и методолошки виши ниво учења омогућава повезивање ученичких знања о језику и стицање трајних знања којим се омогућава бржи напредак у усвајању страних језика.

Главна је препорука да се ученицима стално указује на појаве о којима се учи у окружењу (филмови и књижевноуметничка дела у којима се приказује нека језичка појава, социолекти у окружењу, употреба различитих говорних чиновна, функције језика у свакодневним ситуацијама, језик модерног маркетинга, одступање од правописа у електронској комуникацији, љубазност и ослонљавање у другим језицима). Ученике треба васпитавати у духу језичке толеранције, развијати им љубав према различитим језицима, оспособљавати да се самостално служе литературом и охрабрити да се баве научно-истраживачким радом.

Дефинисани исходи омогућавају наставнику да лакше пролази кроз сваку наставну јединицу, али мора имати у виду да се неки исходи остварују брже, а неки теже и спорије.

У првој колони табеле дати су исходи за крај разреда који се достижу учењем током целе школске године. На основу једног исхода могуће је осмислити више задатака и активности. Квалитет и трајност знања зависе облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. У другој колони дат је преглед садржаја и тема предвиђених програмом Увода у општу лингвистику

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програму треба приступити у складу са циљем предмета, да се језику приђе као системски уређеној целини са изузетно сложеном мрежом међуодноса. Имајући у виду да је програм намењен деци која су надарена, у свакој области овај план нуди истраживачке задатке и подстицаје за самосталан рад.

Функције језика

У овом делу потребно је представити језик као сложени систем који служи пре свега за споразумевање. Језик и мишљење треба представити као засебне способности које се преплићу. Посебно треба истаћи утицај стварности на речник једне језичке заједнице: осим назива за снег из инуитских језика, овај утицај илустровати занимљивим примерима из индијанских језика, нпр. хопија или запотечког.

Као један о истраживачких задатака предлаже се тема *Антрополошка лингвистика* (Милка Ивић, *Правци у лингвистици*), преко које би се ученици упознали са резултатима Сапирових истраживања индијанских језика.

Функције језика представити ослањајући се на поделу Романа Јакобсона. Предлаже се да се у оквиру дела о емотивној функцији приближе примери система глуме Станиславског, који подразумева „учење и памћење текста преко емоције”. Ученици добро прихватају спонтану реализацију мини радио-драме, у којој би изабрани ученици испричали кратку причу глумећи различите емоције и говорећи исте реплике које уопште не морају имати значење (нпр. само „Дон” и „Марша”, по угледу на познату америчку радио-драму из педесетих година).

Ученицима је занимљив део о магијској функцији језика: подстицати их да илуструју сопственим примерима из савременог језика (нпр. примери из савременог дискурса маркетинга).

Еволуција језика

Активирањем знања из биологије и историје, ученике подстицати да наводе услове за појаву говора код човека: усправни говор, развој дијафрагме, говорног апарата, облика лобање и вилице, покретљивост вилице и слично. Указати на додатну литературу о овој теми (Pinker, *The language instinct*; Aitchison, *The articulate mammal*).

Као додатни истраживачки задатак за ученике које интересује археологија препоручује се тема: *Археолошки докази почека говора код човека*.

Објаснити сличности које се јављају у развоју говора појединца и језика у оквиру врсте.

Подстаћи ученике да наводе примере сопственог језичког развика (родитељски дневник).

Кроз истраживачке задатке обрадити тему о деци вуковима, нпр. дати преглед филмова са овом темом (француски филм *L'Enfant sauvage*, немачки *Енигма Каспара Хаусера* и домаћи *Нучије дете*). Важност критичног периода у развоју говора појединца може се илустровати причом о Каспару Хаусеру или девојцици Џини.

Ученике подстицати да самостално разликују различите врсте писма, а као истраживачки задатак у овом делу предлаже се тема о недешифрованим писмима или о Шамполионовом дешифровању хијероглифа (према З. Косидовски, *Кад је сунце било бог*).

Типови језика

У овом делу потребно је указати на огроман језички диверзитет, преко 7000 језика у свету и на важност њихове класификације ради даљег праћења и проучавања (ученике упутити на сајт *Ethnologue*, са ажурираним подацима о језичкој слици света). Зна-

чајно је обрадити индоевропску језичку породицу и обухватити њене гране. Исход који се првенствено очекује у овом делу је да ученик упоређује језике и сврстава их у породицу. Обавезно треба указати на европске језике који нису део индоевропске језичке породице: турски, угро-фински језици, малтешки, баскијски. Препоручује се сарадња са професорима страних језика и географије и израда језичких карата на којима би се представило простирање породица језика.

Бар на једном часу организовати групни истраживачки задатак, израду презентације или излагања на изабрану тему (нпр. о нигер-конгоанској језичкој породици, изолатима баскијском и јапанском или угро-финским језицима).

У оквиру ове теме ученици би требало да стекну и основна знања о језичким типовима, те да на основу конкретног примера језик могу да сврстају у коренски, аглутинативни, флективни или инкорпоративни тип.

Језик, култура, друштво

У оквиру ове теме истакнут је приступ језику као друштвеној појави. Језик се развија преплићући се са неколико друштвених категорија: расом, нацијом, државом. Међу њима не постоји унутрашња веза, јер се понекад расно и етнички веома сличне групе (скандинавски народи) служе чак генетски несродним језицима (фински и остали скандинавски језици).

Од ученика се очекује да разликује билингвизам и диглосију на примерима из наше језичке историје (црквени језици и народни језик).

Део о ставовима према језику може се искористити за групни истраживачки задатак који би подразумевао критичку анализу различитог материјала о језичким стереотипима.

Фонетика и фонологија

Пожељно је у овом делу надовезати се на знања из српског језика из основне и првог разреда средње школе, које треба проширити информацијама о кликовима, гласовима ингресивног карактера у језицима Бушмана и Хотентота.

Класификацију гласова проширити причом о апаратима експерименталне фонетике и илустровати како неки од њих функционишу (нпр. палатограф, ларингално огледало, спектограф).

Фонему дефинисати као апстрактну дистинктивну јединицу и указати на разлике фонеме и гласа. Гласовне алтернације предвиђене за обраду у овој области обавезно илустровати примерима из различитих језика.

У делу о графологији указати на разлике између фонетског и етимолошког правописа, тешкоће у употреби диграма и триграма, као и на причу о покушају реформе коју је иницирао Бернارد Шо (шовијана).

Морфологија

Дефинисати морфему као минималну (апстрактну) јединицу значења која има своја остварења, морф и аломорф, активирати досадашња знања о твобеним процесима у језицима који се уче. Овај део никако не треба схватити као просто обнављање претходних садржаја, него заокруживање слике о морфема, са примерима из различитих језика.

Посебно су занимљиве лингвистичке слагалице у којима су реченице са потпуно непознатих језика преведене на српски/енглески, па се на основу превода изводе значења појединачних граматичких и творбених морфема (<https://ioling.org>).

Граматица

У овом делу предвиђено је надовезивање на знања стечена на часовима српског језика и других језика о граматичким категоријама и врстама речи. Треба указати на опозицију у оквиру сваке категорије: род (мушки и женски), број (једнина и множина), падеж (независни и зависни). Посебно обратити пажњу на ограничене граматичке категорије: дуал, тријал, инклузивну и ексклузивну множину, падеж ергатив и слично.

Као један од истраживачких задатака предлаже се тема о падежима у угро-финским језицима.

Синтакса

У овом делу треба објаснити разлику између ендоцентричних и егзоцентричних синтаксичких конструкција, активирати претходна знања о синтагми и реченици и уочити еквивалентно понашање синтаксичке јединице у оквиру конструкције и ван ње. Упоредити структуру реченице у различитим језицима ученик треба да уочи да значење и реченица не морају нужно да буду повезани. Применити основну дубинску анализу реченица на познатим примерима.

Као један истраживачки задатак предлаже се прича о рекурзији у језику пираха, коју обавезно треба илустровати видео-материјалом.

Лексикологија

У овом делу програма предвиђено је да ученици прошире знања о лексици и лексичким односима (хоминимији, синонимији, паронимији, хиперонимији, полисемији и сл). Посебно указати на појаву лажних пријатеља (међујезичких синонима) у различитим језицима.

Препоручује се истраживачки задатак о менталном лексикону или израда асоцијативног речника у одељењу на основу списка стигулуса који даје наставник (према Р. Драгићевић, *Лексикологија*).

Ученицима скренути пажњу на драгоценост информација које асоцијације могу дати о значењу речи, пре свега у менталном лексикону. Предлаже се извођење дефиниција неких појмова (нпр. љубав, школа, пријатељство) на основу резултата добијених слободним асоцијацијама у једном одељењу, а затим упоредити резултате са другим одељењима.

Раслојавање језика

У овом делу могуће је и пожељно повезати знања о раслојавању језика са новим информацијама о стандардним и нестандартним облицима вернакулара. Препоручује се систематизација са коришћењем графичких приказа.

Као истраживачки задатак ученицима се може предложити израда речника нових жаргонизама, са теоријским проучавањем жаргона према Р. Бугарском (Р. Бугарски, *Жаргон*, 2006) или коришћењем *The Oxford Dictionary of Modern Slang* (2005).

Још један групни истраживачки задатак може бити контрастивна анализа застареле и нове лексике у два речника жаргона у српском језику (Д. Андрић, *Речник жаргона*, 1976. и Б. Герзић, *Речник српског жаргона*, 2016)

Семантика

У овом делу ученике треба упознати са тешкоћама у дефинисању појма „значење”, истаћи разлику између денотације и конотације, објаснити појам референције, однос између тачно употребљеног значења лексеме и изванјезичког садржаја на који се односи.

Прагматика

Прагматику треба представити као науку која проучава говорну ситуацију и изванјезички контекст. Ученицима примерима дочарати употребу лексеме у различитом језичком и нејезичком контексту, очекивано и намеравано лексичко значење.

Треба објаснити појмове дискурса и текста, говорних чинова и представити неку од класификација говорних чинова.

Нарочито представити и правила комуникације и указати на важност њихове употребе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру

Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

На сваком часу треба искористити прилику за формативно оцењивање, тј. регистровање напретка и упућивање на даље активности.

Наставник одређује елементе за формативно оцењивање постигнућа у складу са задацима/активностима ученика које је планирао: процењује знања, вештине, развој одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију ученику о томе које су компетенције усвојене, а које нису, као и о ефикасности метода које је наставник примењивао у свом раду.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује осим постигнућа ученика и процес наставе и учења као и себе и сопствени рад. Програми наставе и учења наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

РЕТОРИКА И БЕСЕДНИШТВО

Циљ програма наставе и учења предмета Реторика и беседништво је развијање говорних и рецепцијских вештина усвајањем и применом реторичких стратегија за беседничка умећа којима се ученик оспособљава да самостално, релевантно, јасно, инвентивно, аргументовано и ефектно заступа своје критичко мишљење на задате и изабране теме у јавном наступу и у комуникацији са другима, али и да вреднује исте, негујући културу слушања и опхођења, уважавања слободе мишљења и креативног изражавања ставова и уверења у свим доменима живота и делања.

Специфична предметна компетенција

Основни ниво (општа предметна компетенција наставе језика и књижевности)

Ученик говори граматички правилно, јасно и течно, поштујући ортоепску и фонетско-морфолошку норму стандардног књижевног језика у комуникацији, манифестује културу слушања туђег излагања, адекватно се укључује у разговор и заступа своје знање, искуство и мишљење о све разноврснијим темама; Уме да резимира, презентује, преприча, опише, сведочи и заступа властити став о виђеном и доживљеном у једноставном говору који је мисаоно целовит, континуиран, логичан, добро структуриран и стилски складан. Уме да бодри, теши, хвали, куди и мотивише, говорећи о разноврсним темама у различитим говорничким ситуацијама. Самостално, према датим реторичким инструкцијама, осмишљава беседу на изабрану или предложену тему у задатом року и усмено је реализује пред аудиторијумом одељења или учешћем у дебати, развијајући самопоуздање у све убедљивијем и ефектнијем обраћању.

Средњи ниво

Ученик примењује реторичке стратегије за конкретне комуникативне, беседничке и дебатне компетенције у критички инвентивнијем, структурно делотворнијем, слободоумнијем приступу темама о којима људи расправљају, проналазећи снажне аргументацијске арматуре за своје све уверљивије и ефектније поенте и закључке. Огледајући се у континуираним припремним вежбама за беседнике (прогимназмата), ученик ојачава самопоуздање све успешнијим наступима пред аудиторијумом, сигурније влада текстом и успева да премости тренутни пад концентрације, одржи континуитет и поврати конструкт осмишљеног. Учеников *inventio* је компетенција стваралачког мишљења у трагању за грађом креативнијег приступа теми, оригиналне резолуције говора и убедљивих аргумената, чији се садржај вербализује у елокуцији посебне

стилске упућености на израз. У домену технике говора, абдоминално дише и економише дахом, добро импостинира глас, примењује основна умећа дикције – самостално поставља сигнализацију логичког акцента за разноврсне начине наглашавања значења изговореног и модулира глас сходно ефектима које у говору жели да оствари. Унапред припрема и импровизује различите саветодавне и епидеиктичке беседничке врсте (по избору), прилагођавајући

стил говора и наступ властитом карактеру и сензибилитету своје личности. Интенционалност говора остварује начином обраћања, вербалном и невербалном комуникацијом, „радом очима”, изразом лица, гестикулацијом и укупним ставом на сцени – реторичким моделовањем у самопрезентовању. Ученик познаје критеријуме за вредновање беседничких умећа и примењује их у критичком вредновању властитих и говора других.

Напредни ниво

Уз појам литерарности, ученик спознаје реторичност филолошког концепта стваралачког делања речима, својеврсну филолошку реторику у ужем смислу, реторичко читање и реторичко критичко вредновање које превазилази традиционални појам беседничког умећа уверавања и постаје моћ коришћења стратегија речи и завођење ума – универзални психагогијски исход применљив у свим доменима јавне и уметничке употребе речи као потенцијална целоживотна компетенција и моћ деловања у комуникацији. Добивши од општег образовања, филологије, филозофије и реторике equipment for living, ученик опремљен могућностима избора и стратегијама размишљања, процењивања и одлучивања, постаје предузетник у умећу живљења и слободи вишеструког остварења. Ојачава самопоуздање у изражавању и заступању посебности у „објави бића”. Такав ученик-ретор прихвата највеће школске изазове јавних наступа, представља школу на републичким и међународним такмичењима, подједнако вешто и беседи и дебатује на матерњем и страним језицима.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ТЕМЕ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише и заступа значење и употребу појмова реторика и беседништво, реторичар и ретор/беседник, сходно њиховој етимологији и релевантним изворима; – објасни реторички статус вештине као стваралачког вербалног и невербалног делања; – објасни и усваја комплексност феномена реторичког, његових могућих предметности, заснива и развија сопствену реторичност; – примењује основне видове уверавања у постизању разноврсних реторичких циљева; – развија властите стратегије деловања у комуникацији (вербалној и невербалној); – образложи филолошки концепт реторике и књижевну реторику као важећи академски приступ изучавању реторике у свету; – препозна и примени метод „реторичког читања” као стратегију која уочава, тумачи и вреднује све оно што је везано за жељени ефекат у интенцији ма које говорне продукције/ комуникације; – образложи реторичност литерарности као уметничку логосност; – објасни протореторику као полазиште митолошке, архајске и прекласичне elokвентности; – образложи аутохтоност реторике у односу на стилистику; – образложе зашто је реторика теорија прозе; – самостално вреднује беседничке наступе, заснивајући критичку аргументацију на усвојеним критеријумима вредновања реторичких умећа; – критички вреднује говорничке наступе и интеракцију представника тимова у дебати; – представи реторичку мултимедијалност као деловање у естетској комуникацији; – заступа семантичке дистинкције естетичких категорија суптилног, љупког и узвишеног као аналогије трима беседничким стилевима; – примењује epargia – способност сликовитог дочаравања речима, тумачи визуелне реторичке аспекте, реторику рекламе, реторику слике као ликовни логос; – објасни разлику између беседничке и глумачке „сценичности” као моделовања у самопрезентовању (hexis); – објасни разлику између ритма и метра и заступа ритмичност као дикцијску компетенцију и стилизацију емоције говорника; – образложи реторику репа и хипхопа као учинак версификације у традицији гриота и Горгијине стратегије ритмичности речи у исоколонијама; – примењује херменеутику као тумачење властитог разумевања проблема о коме говори; – препозна и критички анализира манипулативну еристику у медијима и на друштвеним мрежама; – усвоји социјалну и језичку функцију прагматичке реторичке комуникације – наговор. – изражава се уверљиво усмено, писмено и путем медија – објасни шта је реторика кроз разумевање њене историје; – образложи најважније развојне етапе историје реторике и беседништва Европе и источне Азије; – објасни да се реторичке функције нису битно промениле од антике, али да се јесу прилагођавале духу времена и народа (усваја реторичке константе кроз време – до данас); – представи разлику између самониклог и ученог беседништва (и критички разматра институционализам „заснивања” реторике у 5. веку с.е. са освртом на архајску и прекласичну elokвентност); – анализира софистичку парадигму скептичког релативизма и сумње као полазишта критичког мишљења према мњењу и другачијем; – објасни статус вероватних појмова као реторичких тема и развија дијалектички однос према њиховом важењу кроз историју идеја; – препозна, актуелизује и примени реторичке каноне као универзалије стваралачког процеса писања и говорјења; – представи генезу античке теорије прозног стила, разликује врлине од врста стила; 	<p>Појам, предмет и циљеви реторике и беседништва Појам реторике и појам беседништва. Етимолошки осврт на изворе у антици, порекло и датирање. Појам вештине. Rhetorikè téchne, ars oratoria. Однос између poiesis и techné. Реторика међу слободним вештинама. Предмет реторике (Коракс, Горгија, Платон, Аристотел, Квинтилијан, Ђанбатиста Вико, Паскал, Доситеј, Стерија, Милош Ђурић, Тодоров, Берк,...) Циљеви реторике (docere, delectere, movere); Начини уверавања (ethos, logos, pathos);</p> <p>Филолошки контекст реторике Протореторика (Хомер, Хеснод, Пејто). Од аеда и рапсода – до беседника. Књижевна реторика и реторичко читање. Логосност, литерарност, реторичност. Реторичка функција језика. Реторика као теорија прозе (традиција српске реторике 19. века). Реторика и стилистика. Реторичка критика.</p> <p>Реторичко вредновање Елементи којима се вреднује беседничка вештина.</p> <p>Корелација са другим наукама и уметностима Реторика–сликарство–музика. Реторика слике и визуелна реторика. Epargia – живописање речима са визуелним исходом. Анализа дискурса и беседничка вештина. Реторика и глума. Реторика репа. Реторика и херменеутика (умеће тумачења разумевања нечега). Реторика и естетика. Психагогија – моћ речи да створи посебан естетски простор у човековом духу;</p> <p>Реторика медија Деловање путем комуникације: изазов домета – стварање друштва. Реторика реклама, визуелна реторика. Телевизијска реторика. Реторика у доба интернета, реторика објава, видео-клипова, твитова и статуса на Фејсбуку (по избору).</p> <p>Историја реторике и беседништва Античка грчка реторика. Почети ученог беседништва у Сиракузи. Коракс и Тисија. Реторика и софистика. Горгијина психагогија и фигуре вероватноће. Критика софистичке реторике у дијалогу <i>Горгија</i> и Платонова „лепа реторика”. Аристотелово реторичко учење. Атинско судско беседништво (Александријски канон (избор) – Антифон, Лисија, Исократ, Исеј, Демостен). Женски принцип у античкој реторичкој теорији (Аспазиа из Милета). Реторика у доба хеленизма. Атицизам, азијанизам. Декламација. Врсте и врлине прозног стила. Деметрије <i>О стилу</i> и Псеудо-Лонгин <i>О узвишеном</i>. Реторика античког Рима. <i>Реторика за Херенија</i>, Цицероново реторичко учење о идеалном беседнику и анализа једне Цицеронове беседе (по избору). Античка топка. Квинтилијан <i>Образовање говорника</i> (приказ и читање одломака). Реторика у доба друге софистике. Епистолографија као предмет реторике. Златни век хришћанске проповеди (Василије Велики, Јован Златоусти, Григорије Богослов). Класицизам и маниризам као реторичке константе. Криза модерне и оживљавање реторичке културе (Вико). Парламентарно беседништво. Савремено беседништво (Парелман, Берк, Барт). Реторика данас (савремена реторичка парадигма по избору).</p>

<ul style="list-style-type: none"> – именује и кратко представи најпознатије беседнике антике, а образлаже карактеристике и значајем реторичког и беседничког утицаја Демостена и Цицерона; – заступа и образлаже феномен женског гласа у беседништву, тумачећи га из историјскокултуролошког контекста. – примењује реторичка знања у тумачењу беседничких поступака кроз анализу беседа познатих беседника; – разуме и тумачи разлоге настанка одређених реторичких стратегија друштвено ангажованих вештина правничке и политичке делатности; – тумачи улогу хеленизма у заснивању институционалне филологије, као и утицај александријске и пергамске филологије на развоје беседничких стилова, атицизма и азијанизма, претеча класицизма и маниризма. – презентује своје увиде у савремене реторичке теорије и њихове представнике; – дефинише беседу и аргументовано заступа главне карактеристике беседе у односу на сродне прозне жанрове (есеје); – примени своје функционално знање писања аргументативног есеја у осмишљавању беседе јер освешћује примену реторичких стратегија у самом есеју; – самостално осмишљава текст беседе на задате и изабране теме; – примењује интенционалност беседе као њену жанровску специфичност; – у осмишљавању беседе и трагању за грађом примењује стратегије инвенције (ангажованост, оригиналност, релевантност, прикладност, духовитост, ефектност); – јасно, прецизно и ефектно формулише став о предмету говора, примењујући стратегије појмовног мишљења; – структурира говор примењујући стратегије функционалних делова беседе (мамац увода, поентирање у завршници, информативност излагања чињеница, јасноћа и оригиналност исказивања става, релевантност, квалитет и снага аргументације); – самостално прави скицу – план беседе за импровизовани говор; – примењује правила друштвене етике и у осмишљавању званичника државног, дипломатског кора и црквених великодостојника; – аргументовано заступа свој став и оповргава могућа другачија мишљења; – препозна и раскринка еристичке и манипулативне тенденције у говору; – примењује стратегије уверавања (користи примере, доказе, ентимеме, апологије, аналогije, оповргавања, етичке, естетске и логичке аргументе) – примењује Тулминов систем реторичке аргументације у расправи; – говори граматички и ортоепски правилно, са посебном упућеношћу на исказ, јасно, динамично, складно, сугестивно и прецизно, градећи ефекте елокуције на разноврсним стилским поступцима; – примени стваралачке изражајне технике (свеже метафоре, онеобичавања, игре речима, каламбуре, антитетичке и хетеросемантичке паралелизме у поретку лексема развијајући аутентичан стил говорења); – користи различите стилске регистре у комуникацији; – духовито говори и користи стратегије шале и хумора, самоиронију, директност и отвореност у изражавању саморазумевајућег ја у свету и судбини; – самостално заузме адекватан положај у односу на аудиторijум у остварењу оптималне гласности у простору који није наменско сценски; – импровизује кратак говор на задату тему применом стратегија за беседе ex tempore; – учествује у дебати, примењујући стратегије дебатована различитих дебатних формата; – преузима иницијативу, благовремено реагује репликом, учествује у раду Бачког парламента, развијајући самопоуздање деловањем у комуникацији; – прими и упуту конструктивну критику, развијајући способност за тимски рад, уважавање и прихватања другачијег мишљења и идеја; – обузда трему, премости меморијски застој, концентрисано и фокусирано, са контролисаним дигресијама, континуирано излаже мисаоно целовит исказ; – реконструисае текст беседе према осмишљеном и меморисаном плану излагања, говори унапред осмишљену и меморисану беседу у стилу спонтаног излагања; – све опуштеније, спонтаније и самоувереније јавно наступа, усклађује израз лица, држање тела и гестикулацију са садржајем, ритмом и енергијом свог излагања, одржава поглед ка аудиторijуму и заступа стил обраћања присутнима у публици; – манифестује вољу, одлучност, емпатију, дружељубивост, правичност, скромност, оштроумље, поштење, искреност и аутентичност; – влада основама физиологије дисања и разуме функцију најважнијих респираторних органа у производњи гласа; – провери статус свог абдоминалног дисања и примењује вежбе за побољшање економисања дахом; – правилније економисае дахом, све боље импостинира глас, поставља атаку тона и апођо, утиче на промену светлости и тамне фоничности адекватним положајем резонатора, гркљана и усана. – примењује различите видове наглашавања речи у свом говору и разликује их у слушању другог. – постави сигнализацију логичког акцента у текст беседе, одреди мисаоне целине и места паузе – као припрему текста за усмену реализацију; – модулира глас сходно ефектима које жели да постигне говором; – примењује стратегије деловања речима сходно врсти аудиторijума коме се обраћа, држи пажњу, заводи перцепцију слушалаца реторичким стратегијама delectare и movere (изазивање интелектуалне и емотивне реакције, ангажује размишљање, провоцира ставове, разбија стереотипе, демонстрира стваралачко мишљење), показујући одважност да користи моћ речи. – самостално, аргументовано и ефектно, писано и усмено, заступа пред аудиторijумом одељења различита критичка становишта о истој теми као релевантан приступ вероватним тврдњама о којима људи обично расправљају; – усмено, без гледања у папир, подједнако аргументовано заступа исту тврдњу у маниру скептичког релативизма софиста као стратегију критичког мишљења и уважавања могућег другачијег виђења истог; – дебатује у стратегији rebuttal speech; 	<p>Општа реторика. Беседа Идентитет жанра. Есеј и беседа. Реторичке стратегије есеја и есејистичко у беседи. Сличности и разлике: беседа – солилоквиј, прича, писмо. Основне карактеристике беседе.</p> <p>Тема беседе. Изналажење теме и осмишљавање беседе. Трагање за грађом (од интернета до беседе), избор аспекта у приступу теми. Формулисање става (резолуција беседе).</p> <p>Структура беседе (у односу на структуру есеја од пет параграфа и афтонске хрије). Увод беседе (стратегија мамац). Експозиција (проблемска тврдња као став). Аргументи у реторици и беседништву (од Аристотела до Тулмина). Еристика и критичко мишљење. Завршетак беседе (стратегије поентирања и ефектности). Израда скице, плана беседе. Принципи беседничког компоновања: принцип јединства, кохерентности, поступности, прогресије, градијације).</p> <p>Стил беседе. Врлине: чистота стила, јасноћа, прикладност, ефектност, динамичност, сликовитост, изражајност, сугестивност, складност, ритмичност, снага. Категорије лица и времена у беседи. Стилске фигуре као изражајне технике (фигуре дикције, конструкције, редукције, хетеросемантички поредак лексема, фигуре мисли, на основама иконичког и симболичког знака. Феномен реторског питања. Врсте стила говорења. Духовитост и хумор у беседи.</p> <p>Врсте беседа. Делиберативне (саветодавне, политичке, духовне), епидеиктичке (поздравна реч, похвала, покуда, здравица, опрштајна/надгробна) и судске.</p> <p>Импровизоване беседе (стратегије за беседе ex tempore). Дијалог, дијатриба, расправа, полемика. Дебата. Стратегије дебатована, „Worlds schools format“ (блок настава, школски дебатни клуб)</p> <p>Беседник „Проговори да те видим“ – интелектуална, карактерна, психолошка, морална својства говорника (етос). Вербално схватање, флуенција речи, стратегија „Каирос“. Невербална комуникација. Говор тела. Хиономија. Гестикулација, израз лица, „рад очима“. Став тела. Трема и страх од јавног наступа. Умеће меморисања, стратегије памћења.</p> <p>Беседников глас. Техника говора. Техника дисања. Фонација. Импостација гласа (атака, апођо), гласовна модулација, карактеристике гласа (јачина, висина, гласност, боја, темпо). Дикција. Логички акценат. Постављање сигнализације логичког акцента у текст беседе.</p> <p>Аудиторijум Умеће слушања, култура слушања, фокусираност на реч у исказу. Pathos беседе. Како нас реч заводи? Шта је услов уверења и поверења? Типови аудиторijума. Публика и маса. Феноменолошка анализа аудиторijума. Разоткривање манипулације и критичко мишљење у медијској писмености. Раскринкавање празнослова. Типологија слушалаца у аудиторijуму. Интерактивни аудиторijум.</p> <p>Реторске вежбе (прогимназмата) Dissoi logoi („Двоструки аргументи“) – релативистички приступ важењу сентенци; Мајеутика – вежба појмовног мишљења; Вежба избора аспекта у приступу теми; Хрија, афтонски модел; Тега као прогимназмата; Сликање карактера; Вежба за беседе ex tempore; Вежба дебатована; Екфраза – живописање речима.</p> <p>Вежбе технике говора (вежбе абдоминалног дисања, вежбе импостације гласа, вежбе за јачину и звучност, вежбе правилног економисања дахом, вежбе за динамику гласа и темпо, вежбе конкретизовања тона у резонанци; вежбе правилне артикулације гласова; Вежбе дикције (вежбе логичког акцентовања); вежбе за отклањање треме;</p> <p>Декламације Беседнички наступи Традиционална светосавска беседа, беседничке смотре, беседничка такмичења, такмичење у дебатована (дебатни клуб школе); БЕОПС, Међународно такмичење у беседништву, Регионално такмичење у беседништву; Реторика у Срба, некада и данас Републичко такмичење у беседништву (по позиву). Смотра духовног беседништва ученика средњих школа; Завршна беседничка смотра матураната; Беседа ученика генерације. Беседа у име ученика генерације Београда Формирање дигиталног репозиторијума беседа ученика и беседничке видеотеке школе. Пројекат: Такмичење у беседништву на страним језицима средњошколца Србије</p> <p>Српски беседнички етос. Беседништво Јужних Словена. Беседништво Светог Саве. Средњовековна слова и похвале. Српско барокно беседништво (Венцловић). Реторика у делу Доситеја Обрадовића. Први учитељи реторике у Срба. „Реторика“ Јована Рајића. Наша прва „славјанска“ реторика (Аврам Мразовић), „Реторика“ Јована Стерије Поповића, Ђорђа Малетића и Бранислава Нушића. Познати српски беседници (по избору). Реторика у Србији данас.</p>
--	---

– самостално заступа појмовно мишљење у „реторичкој мајеутици”, критички преиспитујући статус дефиниција и релација међу појмовима које користи, без њиховог подразумевања;

– самоевалуира властито разумевање појмова које користи као основу смисаоне слагалице исказа и полазиште свих реторичких умећа заснованих на критичком мишљењу.

– усмено, без коришћења подсетника, пред аудиторijумом одељења реализује словну хрију по афтонском моделу, примењујући стратегију примене аргументацијске потпоре у заступању оригиналних становишта и тврдњи;

– примени стратегије структурирања аргументативног есеја, афтонске хрије и беседе;

– разуме логосне спреге између појама и слике; живописно представља виђено и доживљено сугеришући скоро видљиви ентитет;

– сензибилније поима и продукује, пријемчивији за сугестивно, емпатско, интуитивно, заступајући властито разумевање Викоовог „опште чула” (*sensus communis*) као предмета реторике, Цицероново универзално чуло за лепо, Платоново „душате речи”, Сенекино „семе душе”;

– беседи у наступу пред аудиторijумом, на задату/ изабрану тему своју ауторску беседу у различитим околностима (светковине, захвалнице, промоције, беседничка такмичења, смотре, здравље, надгробне беседе, похвале и покуде);

– импровизује кратку беседу на задати појам по пропозицијама беседничких такмичења;

– дебатује на задату тему у стратегијама различитих дебатних формата по пропозицијама такмичења;

– заступа тековине своје националне реторике, увидом у генезу реторике у Срба и информисаношћу о најпознатијим беседницима и учитељима реторике у Срба (према афинитетима);

– критички анализира актуелну реторику у медијима, политици, друштвеним мрежама и сл.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Концепт наставе и учења Реторике и беседништва у гимназији за ученике са посебним способностима за филолошке науке задржава традиционални статус реторике као вештине правилног, јасног, аргументованог и ефектног говорења, развијањем индивидуалних језичких и комуникативних способности за ефикасно деловање речима кроз реторичко моделовање у самопрезентовању живим логосом у чину објаве, којим ученик не открива само свој свет (знања, ставова, мисли, осећања, креације и воље) већ активно, критички учествује у стварању нашег заједничког света. Тиме је такав делатник, сваки ученик-ретор понаособ, циљ индивидуалног приступа примене реторичких стратегија које се усклађују са способностима, интересовањима, афинитетима, сензибилитетима, амбицијама и жељама индивидуалне реторичности која своја постигнућа остварује само у односу на себе самог. Беседништво не почиње истом стартном трком и не завршава се на истом циљу за све. Идеални беседник у једном ученику често не личи на идеалног у другом. Реторика је попут рама у који сваки ученик уграђује свој особени, јединствени беседнички профил. Отуда програм оријентисан ка исходима наставнику даје простор за менторски маневар у афирмисању, подстицању, кориговању, ојачавању и стасавању за објаву и јавни наступ једног од најстреснијих али и најмоћнијих искустава одрастања и сазревања. Наставник је инструктор ове вештине, а садржаји наставе и учења Реторике и беседништва су подстицаји и оријентира за развијање и проширивање изражајних индивидуалних могућности и стваралачких потенцијала. Ако не заступамо такав приступ стицању беседничке вештине у школи, дајемо реч само онима који је све време имају, а изневеравамо оне који се не усуђују да је узму. Главни исход овог предмета у школи не треба да буде само признање да је најбољи матурант-беседник победио на међународном такмичењу, већ објава међу ђацима да су чули први пут друга да говори и да не разумеју зашто је до сада ћутао. Индивидуални приступ развијању компетенције јавног наступања и обраћања аудиторijуму подразумева најкомплекснији и најмање традиционалан школски дидактичко-методолошки изазов јер пријемни испит не тестира ниједну предиспозицију за вештину коју условљава даровитост и претходно искуство. Зато индивидуални приступ није само пожељна опција већ неопходан услов реалног постигнућа чије је полазиште у веома различитим нивоима способности и склоности ученика за разноврсне беседничке компетенције. Ако ученик има трему која блокира његову концентрацију у говору, треба му понудити да беседи на страном језику, или да утиче на промену амбијента (из-

ванучионички простор), или да најпре говори пред аудиторijумом састављеном од најближих пријатеља, па да се, постепено ојачавајући самопоуздање, обрати и аудиторijуму целог одељења. Ученику треба омогућити менторску сарадњу која би подразумевала право на консултације, проверу ваљаности осмишљене беседе у запису пре реализације вежбе на часу, или самостални учеников наступ само у присуству наставника како би се добиле индивидуалне реторичке коректуре у припреми за јавни наступ. Ово није обавеза, али је право сваког ученика на индивидуални приступ у овладавању вештином деловања речима.

Реторичку специфичност или иманентност реторичке ситуације чини њена интенционалност ка конкретној вештини, са конкретним циљевима које процењују конкретни вредносни критеријуми које треба да зна и примењује сваки ученик понаособ. Друга специфичност је доминантна стваралачке наставе – методичке конкретизације која резултира самосталним стваралачким постигнућима ученика у говорничким жанровима. Стваралачки принцип наставе и учења реторике и беседништва у себи интегрише и истраживачки и проблемски аспект као своје стваралачке процесуалности, па управо реторика хеуристички (сазнајни, откривајући) принцип сагледава као генеративну способност разумевања и примењивања језичког структурирања, али и као базични стваралачки принцип креативног промишљања уопште.

Својом међупредметном компетенцијом реторичке активности и стратегије у области *инвенције* заснивају метод дијалектичког промишљања универзалних људских тема. Својом семантичко-логичком спрегом појмовног мишљења, методички разрађеног у конкретним реторичким вежбама за осмишљавање тема, ученици добијају инструктивно-демонстративна упутства за самосталан проблемско-истраживачки рад. Постојеће реторичке стратегије за *inventio* упућују ученике како да осмисле тему, како да истраже примарне, секундарне и терцијарне изворе о теми/проблему, како да изврше селекцију грађе по релевантности у складу са изабраним аспектом у приступу теми, како да поставе хипотезу/резолуцију проблемског приступа и сл. Специфичност реторичког аспекта проблемске наставе је у поменутом дијалектичком принципу самих реторичких тема које су отворене за различите видове критичких и стваралачких решења исказиваних у виду става и уверења, заступања и аргументованих тврдњи. Овде није реч о учениковом досезању до већ познатог, очекиваног решења као равномерног домета знања и мњења, већ истраживачка активност има за циљ развој стваралачког мишљења као оригиналног и самосталног, аргументованог одређења за одређено становиште у приступу проблему које одражава ученикова знања, његов карактер и сензибилитет, искуства, уверења и поглед на свет. Такав

реторички аспект проблемског модела наставе одређује и специфичну улогу наставника као инструктора који, применом различитих метода, подстиче све самосталније стваралачке исходе наставе којима она прераста у пројектну наставу конкретних ученичких остварења. Мишљење се, као и остале способности, развија својом употребом, применом у дискусијама, расправама, самосталним, дужим излагањима у којима се најбоље презентује мерљиви домет умећа убедљивог и ефектног заступања. Стога, значајно је да ли се развој мишљења ученика подстиче дидактички осмишљеним, организованим и систематским решавањем проблема од најмлађег узраста, или је то тек сада препуштено наставнику-инструктору беседничке вештине који у завршници средњошколског образовног нивоа треба ученика да подстакне и оспособи за један од примарних циљева образовања уопште. Наставнику овог предмета је то највећи изазов, али и највиши васпитно-образовни домет. Да би ученик самостално заступао свој умни конструкт од мисли и речи, појмова и релација међу њима, сам хеуристички аспект стваралачког и критичког мишљења мора имати своје индуктивно утемељење у конкретним стратегијама које ослобађају али и оспособљавају ученика за конструктивистичког делатника. Да би се у стваралачкој настави применила метода „уради сам” веома је значајна оспособљеност ученика за примену инструкције. То је примарни услов за методичку самосталног стваралачког ученика. Зато је важно спровести принцип поступности у проблемској стваралачкој настави реторике која се конкретно реализује кроз беседништво, јавни наступ, дебатоване и комуницирање.

Треба поћи од критичког односа према мњењу, преиспитати важећа и владајућа становишта, разлучити културно, прикладно, социјализовано, разумно од пасивног, инертног, помодарског, некритичког пристајања на опште, наметнуто и важеће. Методичко-дидактичку потпору наставник налази у корелација са филозофским предлошцима развоја историје идеја, историје реторике и беседништва, од софиста до савремених демократских модела парламентарног активизма. Те увиде треба да подрже конкретне реторичке стратегије утврђивања и оповргавања важења, ојачавања тврдњи и потпора аргументованог заступања, од античких аутентичних прогимназата (припремних реторских вежбања) до савремених дебатних формата и најактуелнијих техника деловања речима у савременим комуникативним вештинама. Континуирано треба подстицати упућеност на израз, све квалитетнију стратегију речи применом лексичких и стилских компетенција ефектног говорења. Показаће се да је способност меморисања, паћења уопришних тачка осмишљеног ауторског текста, његово реконструисање из скице говора, често највећи проблем у реализацији главног исхода – беседе. Тада је одлучујућа наставникова подршка са конкретним стратегијама меморисања, међу којима доминира способност да се премости тренутна блокада, премости исказни прекид и поврати концентрација. Способност да се у усменом излагању изнесе осмишљено у мисаоно целивитом исказивању беседе – примарно је постигнуће ове вештине. Зато, инсистирање на самосталном учениковом јавном наступању, почевши од обраћања аудиторijуму одељења до учешћа на беседничким такмичењима, дебатним турнирима и културним манифестацијама, представља кључни услов индивидуалног учинка примарних циљева и исхода наставе и учења ове вештине чији је главни циљ деловање у комуникацији и беседа пред аудиторijумом. Ако ученик не беседи пред аудиторijумом, нема ни остварења главног исхода. Њега не може да компензује и надокнади теоријско реторичко знање, учешће у тимском раду без индивидуалног презентовања, активност на часу, читање ауторског записа беседе или говорење туђег текста. Главни исход је прецизно формулисан: усмена реализација ауторске беседе пред аудиторijумом!

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан ка исходима наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења, нарочито када је реч о предметима чији је примарни циљ развијање целоживотних вештина. Наставник саставља свој годишњи план рада, опе-

ративне планове, наставне јединице и задатке полазећи од циљева и исхода, као и тема и садржаја програма, али их прилагођава индивидуалним способностима ученика, њиховом сензибилитету, интересовањима и иницијативама, као и културолошко-језичком одређењу одељења. Наставник преузима улогу инструктора-ментора за учениково стицање и развијање комуникативних и говорних умећа ка заједничком завршном циљу – успешној беседи пред аудиторijумом. По реализацији прве реторске вежбе, наставник, у сарадњи са критичким вршњачким мњењем одељења, прави реторички профил сваког појединачног ученика, наглашава све потенцијале, врлине и предиспозиције, али и сугерише побољшања, корекције и примену реторичких стратегија које воде успешнијем комуницирању и јавном наступању. Већ тада сваки ученик има увид у специфичности вредновања беседничког умећа и, заједно са наставником-ментором, прави свој индивидуални реторички профил и развојни план властитог напредовања. Доследност, принципијелност, континуитет и подршка конкретним саветима, идејама, похвалама и сугестијама, јасним критичким повратним информацијама о постигнућу сваке реторичке активности – постају услов за квалитетан и сврсисходан индивидуални приступ реализацији ове вештине. Сви планирани садржаји и наставни методи треба да буду у функцији ангажовања, развијања и побољшавања реторичких компетенција сваког појединачног ученика. Подједнако се треба ангажовати у раду са надареним ученицима, као и у подстицању оних који имају потешкоће везане за било који вид јавног наступа. Теоријски и методолошки, стратешки и практично, потребно је знања о језику, начитаност, информисаност и радозналост преточити у функционалне критичке и стваралачке активности заступања властитог разумевања, вредновања ставова и укуса о наставним и ангажованим темама духа времена, духа генерације, али и оних трајних вредностима људског и националног ентитета којима се вештину претвара у врлину. Одважност да се заступа аутентични, слободоумни критички став увек треба подржати, али и условити адекватном и снажном аргументацијом. Квалитетна аргументација постаје улазница за објаву слободоумља и аутентичних ставова и уверења. Развијање критичког мишљења тако постаје и методичко средство и наставни циљ, а ученик остварује право на изражавање и заступање посебности у објави своје индивидуалности, карактера и личности. Тиме се у самом наставном процесу подстиче учениково задовољство у остварењу особеног говорног оличавања, комуникативног деловања и здравог социјалног интегрисања у друштвену заједницу, будућег делатника са самопоуздањем за преузимање иницијативе личног ангажовања у свим доменима живота.

Уместо наметања типских беседничких рецептура, са налозима пожељних виђења и ставова, у препознатљивим манирима наступа, овде је и реторика рам за различите уметничке портрете. Циљ је да се постојећа умећа промишљања, писања и говорења беседнички обликују и ојачају у јавним наступима. У томе је непоредива улога инспиративног читања и слушања вршњачког узора по властитом вредносном суду, због чега је заједничка радионица неопходан медиј за усвајање умећа. Уз оснаживање појмовног мишљења и снаге расуђивања која раскринкава еристичност привидног свезналаштва, у овој радионици језик је у говору остао средство стваралачке игре сликања сопствене доживљаности за друге. Ничим спутан у дијалектици мишљења, али спрегнут врлинама доброг укуса за правилно и лепо, прикладно и одмерено, али и праведно и часно, постао је њихова највећа даровница искупљења света од отуђености, коју, бар како они тврде, најбоље разгони реч у властитом вјерују истине зачета. У временима искушавања смисла традиционалних вредности и људских врлина, овде логос освешћене младости проналази уточиште у језику као дому бића.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програму треба приступити у складу са циљем предмета, а реторику треба представити као комплексан феномен деловања речима коме сваки ученик приступа индивидуално, упознајући и бирајући онај реторички потенцијал који препознаје као лични, карактерни и интересни идентитет.

Појам, предмет и циљеви реторике и беседништва

Од првог часа упознавања ученика са новим предметом, етимолошким појмова у његовим именовањима, статусом вештине међу наставним предметима, различитим одређењима његове делатности, циљевима и видовима манипулативне моћи, реторику би ваљало представити као феномен манифестовања духа, повезан са словесношћу људског међу бићима, као моћ делања речима и најстарију причу о комуникацији са циљем да се оствари ефекат, да се делује, надговори и победи, да се буде главни, али такво представљање не може без буђења критичког мишљења о свему што историзам и институционализам нуде у сужавању реторичке теме на само један од њених аспеката – уверавање речима. Критичком мишљењу ученика треба изложити важеће статусе порекла реторике као ученог и самониклог беседништва, интраперсоналне и интерперсоналне комуникације. Препустити ученицима да се информирају и протумаче своје утиске о дефинисањима реторике кроз време, да изаберу свој реторички рам за оно што би желели да оствари и актуелизује њихову персоналну реторичност. Од самог почетка треба раскринкати страх од јавног наступа, прогласити га сујетом из жеље да се увек и свима допадамо. Критички треба размотрити етимолошку основаност различитих статуса појмова: ретор–реторичар, ретор–беседник, реторика и беседништво, као и мњење о њима. Упознати ученике са статусом вештине и њеним односом према уметности, од антике до данас. Разматрањем односа између *techne* и *poiesis* актуелизовати статус репродуктивних и стваралачких умећа. Циљеве реторике треба усвојити кроз ученичку критичку полемику о томе који је циљ достојан стваралачке продукције мисли у речи. Међутим, потребно је раскринкати и перспективе једног ширег, савременог поимања реторике као деловања путем комуникације, што ће се повести тему ка реторици слике, реторици медија, визуелној реторици. Једна од добрих примера илустрације сва три циља реторике (*docere, delectare, movere*) садржан је у самом почетку Цицероновог *Првог говора против Катилине*. Препустити ученицима да их препознају и образложе.

Филолошки контекст реторике

Савремени филолошки концепт реторике замишљен је као враћање реторике књижевности, као својеврсна потврда сраслости два исхода језичких стваралачких принципа у говору, откако је књижевности и откако је говорења под идентитетом гласа који је и у реторици и у књижевности увек нечији и исконски. Прото-реторички концепт ангажује критичку свест о институционализму сужене реторике засноване на консензусу њеног настанка из сицилијанских беседничких темеља 5. века п.н.е. којим се занемарује интелектуална својина архајске и прекласичне елоквентности која, у ствари, заснива све оно што и најшири реторички корпус данашњице објумљује, чак и да се не помене античка теорија стила и концепт античког образовања у коме се Ахилејевој речитости зна учитељ, као и Емпедокловој и Тисијиној. Свест о моћи речи и ефектима које говор може да оствари постоји у људској представи много пре отварања прве реторске школе у Сиракузи и појаве првог приручника који је озваничио историјски почетак беседничке едукације у знаку *téchne*. Ученике треба критички ангажовати на запитаности о томе зашто је веродостојније посредно сведочење стоика Корнута који именује „ретор” датира у 5. век старе ере и значењски одређује артифекса као „подносиоца захтева на суду”, од очигледног 443. стиха Хомерове *Илијаде* где Феник открива своју учитељску дужност да Ахилеј постане добар “rhetor”. Зашто је сведочанству из 1. века дата предност у односу на етимолошка сведочења која нуди Алкидамантов текст *О онима што беседе нишу или О софистима* из 390. године, као и она из Платоновог *Горгије* само неколико година касније. Избор Корнутовог сведочанства је прилог поменутом институционализовању реторике под окриљем форензичког, док је стих из *Илијаде* полазна парадигма свеколике *paideia* са условом *areté* у којој је Феник поетски праобраз за *Vir bonus dicendi peritus*. Оваквим увидима ученик добија ширу перспективу сагледавања утемељења реторичког феномена који је у светској академској реторици већ деценијама присутан

и уважен као релевантан научни приступ. Ученицима треба предочити да филолошки концепт реторике актуелизује и античку реторичку митску парадигму – Пејто, персонификацију људске моћи наговарања, кентаура Хирона из Тесалије за кога Хомер и Пиндар тврде да је узорни претеча учитеља врлина, Музе које накапавају слатко миро речитости рапсодима и аедима, Грације које опасују стилском чари. Показаће се да Пандора уводи аутохтони стваралачки принцип људског језика јер је она прво људско биће које не говори језиком богова. Ученик стиче знање о методици концептуалног дискурса који је постојао три стотине година пре настанка прве сицилијанске реторске школе Коракса и Тисије, а који је одређивао однос између мисли и израза: **хеуристички, еристички и протретички дискурс**. Хомеров текст ће се ученицима представити и као „органиски” прототип изворног стваралачког узорка говорне уметности западноевропске књижевне традиције и назаобилазно полазиште свих генеалогских и епистемолошких изучавања феномена везаних за говорно стваралаштво, а по Квинтилијану, и онај који је свим говорничким врстама дао образац и показао сва правила којих се говорник мора држати у делиберативном и форензичком беседништву. Ученици класичних одељења, али и сви остали заинтересовани, могли би да добију конкретне пројектне задатке за истраживање архајске прекоконцептуалне елоквентности у Хесиодовој *Химни музама* са хипотезом да већ антички аеди и басилеуси примењују психагогијску моћ речи засновану на ритмичком говорном ткању, која се приписује тек Горгији и магији речи у његовој *Одбрани Хелене*. То значи да Хесиодов басилеус влада усменим формулаичким изразима епоса, „крилатим речима” у ритмичком ткању, што превазилази наше конвенционалне представе о епу као књижевној врсти. У жанровском виду, то је и позносфистички *epideiktikón* који потиче од Исократа као „панегирички тип говора сродан поезији” и који не обухвата само различите врсте свечаног, церемонијалног и ритуалног говора већ и епску и лирску поезију, филозофију и историју. Такође, у прото-реторичком концепту рапсоди су већ развили композиционе технике које ће постати основа свечане епидеиктике усмене изведбе. Ученику се предочава реторички простор истраживачких филолошких анализа, а као кључни метод и могући универзални метод књижевне реторике која открива средства беседничко уверавања у књижевном тексту успоставља се **реторичко читање**. Реторичко читање је стратегија којом се тумачи и анализира **реторичност неког текста** као читање са пажњом усредсређеном на то како се циљеви нечијег читања можда поклапају или не поклапају са циљевима ауторовог писања текста. У ствари, ово је и вид филолошке анализе упућене ка препознавању реторичких стратегија које аутор користи у поступку стварања текста док реализује циљеве свог писања. Заснована је на претпоставци да је сваком писању иманентан неки циљ читања, а да је управо та интенција ка перципијенту као примаоцу и потенцијалном саговорнику комуникативне активности покретач стваралачких поступака који се и одређују као аспекти *реторичности*. **Реторичност** као интенција подразумева да аутори желе да читаоцу пошаљу своје виђење ствари у једном свесном стваралачком смислу естетске комуникације. У херменеутичком оквиру, то би значило да начин на који се о нечему говори сугерише оно што се жели саопштити и што је саопштиво. Дакле, реторично је оно што је везано за жељени ефекат, и тиче се начина реализовања тог жељеног исхода текста. Реторичко читање је читање са свешћу и о циљевима аутора чији текст читамо и о циљевима читаоца у улози интерпретатора. Оно је трагање за значењима стваралачких поступака које је традиција усталила у називима реторичких стратегија и реторичких фигура. Ученику се могу понудити пројектни задаци са применом метода реторичког читања (Реторичко читање *Изазаничке беседе за Ахилеја* из Хомеровог *Илијаде*, реторичко читање Еурипидове *Медеје*, Аристофанових *Жаба*, Вергилијеве *Енеиде*, Хелениних и Одисејевих говора у Хомеровим еповима), али и реторичко читање Нушића, Стерије, Домановића, Кочића и сл). Овакав иновативни поступак је заснован на међупредметним компетенцијама две сродне језичке продукције. **Реторичка критика** је циљ реторичког читања и представља скуп вредносних критеријума на основу којих се вред-

њују исходи језичке продукције, како говорне тако и писане. У својим разноврсним видовима одређења: „као процес анализе ефеката које остварује неки писани или усмени артефакт” (German 1985), „као тумачење ефектности реторичких стратегија примењених у писању и говорењу” (Scott i Brock 1972), „као анализа широког спектра предмета у мисаоно-језичкој обради у вези са коришћењем језика и његовог утицаја на публику, јер је реторика свеукупност писања која досежу до публике” (Fulwiler 1992), „као анализа реторичке инвенције књижевности” (Spellmeyer 1989), „анализа реторичке креативности у књижевном стваралаштву” (Mc Keon 1987), „као реторика књижевне критике” (Secor 1984).

Реторичко вредновање

У самом циљу наставе и учења реторике и беседништва, као и у многим њиховим исходима, заступљен је паралелизам активности говорне продукције ученика и критичког вредновања говорних постигнућа. Наставник предочава критеријуме вредновања реторичке вештине у виду понуђене табеле са предложеним елементима реторичке аксиологије, критички их анализира са ученицима и заједнички усвајају важећу критичку апаратуру пре усмене реализације прве реторске вежбе. У даљем наставном процесу се критичко вредновање продубљује и прецизира. Један од могућих методичких поступака је и извођење критеријума вредновања из античких стилских врлина беседништва. Претварањем античких стилских врлина у конкретне исходе добија се потребна апаратура вредносних стилских критеријума, што је услов заснивања функционалније реторичке стратегије инструктора говорних умећа. Ти конкретни, мерљиви исходи били би: а) у традицији *чистоте стила*: језичке компетенције и функционална писменост, тј. лексичка, граматичка, синтаксичка правилност, поштовање ортоепске норме, дикцијска умећа, логички акценат; б) у традицији врлине *јасноће*: појмовна јасност, принцип јединства, кохерентности, равнотежности, целовитости, развијености реченице и реченичног уланчавања, принцип прогресије, уз уверљивост, сврсисходност, релевантност, до прецизности, јасности, језгровитости, сажетости, информативности; в) у традицији врлине *украшавања*: сликовитост, живописање речима, фигуративност, креативност, сугестивност, складност, илустративност, духовитост, и сл. Уз врлину *прикладност*, оне су незаобилазна апаратура оперативних стратегија учитеља реторике и важан вредносни критеријум у оцењивању постигнућа, а своје порекло имају у античкој теорији стилских врлина. Прелазак стила у стилску стратегију, која се даље разлаже на конкретне стратешке поступке и реторичке технике, методолошки поткрепљује античка теорија стилских врлина, са својим кључним полазиштем у Хермогеновом систему типова стила. Тако би се ученицима могао предочити један универзални аксиолошки модул за област стваралаштва речима настао из традиционалних стилских врлина античке теорије стила, које су и базичне компетенције функционалне писмености, ортоепске стандардизације, јасноће, примерености и специфичне упућености на израз. У том смислу је и неопходна копча са књижевном аксиологијом, књижевном критиком, књижевном естетиком и теоријом књижевности.

Корелација са другим наукама и уметностима

Ову тематску област и њене садржаје треба препустити ученичкој конструктивистичкој инвенцији у избору по афинитетима. Поред основног предочавања могућих корелација са другим наукама и уметностима, потребно је препустити ученицима наслуђивање и заступање сличности и утицаја, или конкретним пројектним задацима подстаћи њихова самостална истраживања по избору (*Реторика репа*, *Реторика слике – један ликовни логос*, *Када је беседник и глумац, а када никада није*, и сл). Корелација реторике и лингвистике, два новоуведена предмета, било би интересантно сагледати кроз свежа ученичка искуства, али је реално да се планира тек у другом полугодишту. Поред важне корелације реторике и стилистике, значајна би била и **компарација анализе дискурса и реторичке вештине**, будући да је на филолошким факултетима у Србији присутна само анализа дискурса као реторичка академска активност. Када структуралиста или семиотичар при-

писује реторици њену савремену улогу, они је вид као некога ко разоткрива динамичку структуру језика која неки књижевни текст чини друкчијим од некњижевног, док је област интересовања психолингвистичких и општелингвистичких дискурса анализа управо некњижевни, разговорни језик. Неприродно би било заобићи истраживање језичких функција реторске поруке у њеној интенционалности, као и њен статус унутар савремених теорија комуникација и информација. Све модерне науке којима је језик и говор предмет истраживања на било ком нивоу имају свог славног, али заборављеног претка у реторици. Међутим, иманентно реторичко остаје у њеном свевременом неутољивом изазову – квалитетнијој говорној продукцији.

У фирентинском кватроченту Л. Б. Алберти је дао сликарима савет да ступе у везу са поетима и реторичарима, јер би им они могли дати подстицај за проналажење (*inventio*) и обликовање сликарских тема. Перформанс о ликовном логосу, о линији и боји изведеним на путеве духа који стваралачки комуницира, било би функционално преточити у реторску вежбу – *екфрасу* и стратегије очигледности. Под хипотезом да припремна вежба екфраса има капацитет да заснује базични жанр уметничке критике, наставник би могао да призове интересовања ученика за феномен визуелног у речима кроз различите аспекте **енаргија**, зорности и упечатљивости говорења, живописање речима којим слушацац постаје очевидац предмета говора. У том смислу је „стављање пред очи” перифраза императива очигледности као важног средства уверљивости изговореног. Главни изазов за прогимназматицаре било је заснивање убедљивости саме дескриптивности кроз концепцију очигледности – сликовитим заступањем као чињеницама које аргумендују стање ствари или лица. Тако је дескрипција постала и аргуменација.

Везу између реторике и музике нарочито је уочавао и истраживао Арнолд Шеринг у делу *Das Symbol in der Musik*. Постојало је, дакле, нешто што бисмо могли назвати *музичком вештином проналажења (ars inveniendi)*, музичком топиком (пример Бахових *Инвенција*). Музика је примењена у ритмичном говору беседе, где ритам није ништа друго до стилизација емоције. Права поезија је, према Дантеу, грађење речи по законима реторике и музике. Осим тога, дикцијске припреме једног соло певача и глумца нису стране беседнику.

Реторика и херменеутика. Ако се реторика бави феноменом и формом говора у којима до изражаја долази смисао, а херменеутика правилним разумевањем тог у говору исказаног смисла, онда је јасна могућност, чак и неопходност сарадње ове две вештине, које, обе, претендују на статус уметности. Овако би се могао формулисати пројектни задатак за ученике.

Реторика медија

Значајан аспект критичког мишљења и медијске писмености може постати веома инспиративан реторички истраживачки простор за самосталне ученичке пројекте који ће анализирати еристикне и манипулативне стратегије утицаја медија, али и злоупотребе друштвених мрежа и анонимних објава. Овде су у фокусу материјални знаци реторичког изражавања као манифестације које помажу да схватимо нечије деловање, а реторика није ништа друго него – деловање путем комуникације. Ученици су идеални критичари онога што им се дешава и њихова врсна запажања треба да буду методичка водила за ову наставну реторичку област. Пожељно је посезати за ангажованом реториком наше свакодневице, па су ученици предлагали и овакве пројектне теме: Визуелна реторика у предизборној кампањи за председничке и парламентарне изборе 2022. године – етос, логос, патос; „Црвена харинга” – логичка грешка или медијски трик; Реторика реклама – визуелна реторика и стилске фигуре у служби маркетинга. Истраживачки радови могу да се обаве тимски или у групама, али је важно insistирати на индивидуалној презентацији сваког члана тима понаособ.

Историја реторике и беседништва

Историја реторике може да буде још један од „изама” наставних садржаја, а може да буде и прича о томе ко је успео да дође до речи, али је њен најфункционалнији исход актуелизовање успе-

шних реторичких стратегија оних чија је реч најдаље и најдуже одјекивала. Уместо да прича причу уз пратњу слајдова, наставник треба проблемски да актуелизује све важне тековине ефектних реторичких стратегија које је потврдило историјско време – мајсторско решето. Тако, поред основног дијахронијског увида у токове и фазе развоја реторике и беседништва, ученик усваја одређену реторичку историјску активност као беседничку објаву у прошлости, преузимајући и примењујући реторичке стратегије које су је карактерисале: пошто добије основне знања о софистичкој реторици и упозна основне фигуре вероватноће, ученик их актуелизује у реторској вежби „Двоструких аргумената” (Dissoi logoi), примењујући скептички релативизам софистике у утврђивању и оповргавању важеће латинских сентенци. Она подразумева активирање културе критичког мишљења и испитивачког духа, и најбоља је припрема за утврђивање сопствене аргументације са становишта анализе њених могућих оповргавања и побијања. Таква критичка амбивалентност, свакако, не значи изневеравање става, нити одустајање од њега, али је неопходан утемељивач толерантног, отвореног дијалога, уважавање слобода мишљења и различитих виђења, с оне стране искључивости критизерства. Такође, ученицима она значи напуштање подразумевајућих некритичких приступа свим задатим формулацијама идеализованих мудрости у статусу тврдњи, као што је важење латинских сентени – неоспорних „истина” које су ту само да би се потврдиле. Своје савремено исходиште ова вежба има у актуелним дебатним стратегијама rebuttal speeches. Такође, увођењем у критику софистичке реторике из перспективе Платонове идеалистичке филозофије и његове искупуљујуће „лепе реторике” којој је циљ истина, ученик усваја и сократовску мајеутику као стратегију појмовног мишљења и примењује је у самосталној реализованој реторској вежби појмовног мишљења. Овакве вежбе код ученика ангажују одговорност за сваки употребљени појам, његово правилно и адекватно коришћење у складу са релевантним значењем које га одређује. Разумевање појмова је основа смисаоне слагалице исказа и полазиште свих реторичких умећа заснованих на критичком мишљењу. Знање о вероватним појмовима је пре у одрживости њихових значењских видова и релација, него у демонстрирању њихових преузетих дефиниција. Потребно је критички преиспитати и статусе самих дефиниција које се често некритички преузимају. Циљ је у самом путу сазнавања, учениковом искуственом суочавању са категоријом важења (epdoxa), што је важна припремна фаза за разумевање Аристотеловог eikos-a, и реторичког ентимема. Такође, у наставним активностима које се баве Горгијиним стратегијом речи и применом силабичке версификације у прози, осим разумевања разлога настанка стилских фигура као аутентичних изражајних средстава и техника деловања, ученик може пронаћи подстицај за самостално истраживање могућих веза између горгијске ритмизоване беседничке прозе и реторике репа, уочавајући аналогije између сицилијанских исоколони и америчких гриота. Оваквим методичким поступком усвајања историје једне вештине и применом њених ванвремених и универзалних реторичких стратегија кроз наменске реторске вежбе – историја престаје да буде учитељица која поучава приповедањем и постаје инструкторка која обучава за ванвремено, целоживотно умеће. На исти начин ће ученик од историјског предања Цицероновог живота и дела добити конкретне инструкције за досезање статуса идеалног беседника, а Аспазија из Милета ће инспирисати пројектни задатак о женском гласу у реторици. Из оваквог приступа историји реторике и беседништва тематизују се разноврсне истраживачке и стваралачке активности ученика, предлажу теме за матурске радове и ничу методолошки издаци креативних ученичких иницијатива. Многе садржаје из ове области треба препустити инвентивним ученичким презентацијама, реторским вежбама сликања карактера и драмским уобличавањима на импровизованим ученичким позоришним сценама.

Општа реторика – практикум за састављање свих врста беседа

Општа реторика је, традиционално, назив за најконкретнија упутства која би младом беседнику била инструктивно-демонстра-

тивна водиља и оријентир за овладавање основним правилима и стратегијама за припремање свих врста беседа. Ученици је често зову реторички практикум за *уради сам* у беседништву и, у методичко-дидактичком смислу, она представља најважнију обуку за примарни реторички циљ наставе и учења овог предмета. Правила опште реторике се обично групишу око три главне теме: **беседа, беседник и аудиторијум.**

Беседа

Идентитет главног жанровског исхода ученик спознаје у корелацији са другим сродним прозним жанровима у којима се већ огледао, а примарно најфункционалнији би био прелаз од умећа писања аргументативног есеја у пет параграфа ка беседи. Ученику се предочавају реторичке стратегије присутне у компоновању самог есеја: сродство структуралних елемената, мамац увода, јединствена аргументацијска потпора и оријентација на заступање личног става на основу знања и индивидуалног искуства, принцип јединства и кохерентности обраде теме, каузална потпора, дијалошко мишљење, дијалектика потврђивања и оспоравања, мисаоност која се не одриче захтева за строгишћу, али се одриче захтева за универзалним важењем, враћање временских перспектива на сада и овде, ангажованост тема у конкретним животним ситуацијама, интенционалност и сл. Ова корелација ученика суочава са чињеницом да би било тешко заступати жанровски идентитет беседе у присуству аргументативног есеја у пет параграфа без чина објаве у наступу и говорења пред аудиторијумом. Тиме се ученику даје добар аргумент за неопходност усмене објаве у заступању личних ставова и тврдњи. Методолошке и методичке смернице учениковог овладавања беседничким умећем наставник проналази у традицији реторичких „дужности беседника” (officia oratoris) и предочава их као примарну стратегију самосталног стваралачког промишљања говора намењеног јавном обраћању. Од користи су критичке анализе све бројнијих беседничких наступа на које се ученик најпре упућује, а потом их и сам бира као валидан критички предлог анализе. Важно је уважити ученичку иницијативу, избегавати ригидне и круте пропозиције, дозволити и одступања од правила онда када постоји јака емотивна и доживљајна мотивисаност. Беседу ученик треба да осети као логосни дом свог бића, искупуљујући простор за све о шта се свет оглуши. Наставник-ментор по позиву интервенише, даје конструктивне критике и савете, не из општих правила, већ отклањањем и решавањем конкретних дилема, предлозима и сугестијама везаним за сам текст беседе. Избор беседничких тема треба увек препустити ученику јер је драгоцено ако се тема изроди из афинитета самог беседника, из његовог актуелног менталног ангажовања, већ покренуте емотивне реакције на неку појаву или догађај – из онога што је већ активирано у беседнику. Наставник-ментор треба да одмерава снагу аргумената и ефектност беседничке интенције, али да води рачуна о карактеру и сензибилитету ученика како би његов говор добио адекватан карактерни идентитет, ритам говора постао стилизација емоције, а језички израз постао пројекција сензибилитета и стваралачке енергије говорника. Беседа треба да има аутентичан печат свог аутора, ученика-беседника.

Беседник

Базична осовина целокупног методичко-стратешког конструкта реторичке вештине у наставном процесу је (не)предиспозираност самог ученика за беседничку вештину, његов психо-физички и емотивни статус, видљив кроз призму самопоуздања и самоконтроле, социјалне интелигенције и личне амбиције. Највећи парадокс наставе и учења реторике и беседништва је у мимоилажењу његових исхода са главним циљем беседничке вештине у едукацији. Скоро иронично звучи наставна ситуација у којој ученик који скоро никада не проговара на часу слуша трактат о идеалном беседнику и спреман је да до краја одржи завет ћутње. У овој области беседничке вештине упућеност на исходе постаје главна подршка наставнику-инструктору чији је примарни професионални и људски залог да ученика врати свом идентитету објаве гласом у заступању свега што зна и уме. Примарно тестовни вид провере

знања, као и репродуктивно декламовање тачних одговора, систем заокруживања онога што се зна да јесте, учинио је неравномерним стасавање образовних циљева у пожељном исходу функционалне оспособљености ученика. И док цела образовна вертикала у Србији не постане реторичнија, изазов подвига одобривољења ученика да усмено заступа своја знања и искуства, мишљења и ставове, остаје привилегија учитеља вештине реторике и беседништва. Беседник тада не постаје само једна тематска наставна јединица већ кључни професионални подвиг конкретного образовног исхода. Показале се да врло често језичке компетенције нису подразумевајуће потпоре комуникативних вештина, зато је потребно прилагодити и усмерити све методичке и реторичке стратегије том кључном циљу – младог филолога оспособити за јавни наступ и говорење пред аудиторијумом. Све амбициозне дикцијске инструкције, логосне трапезе и беседничке акробације треба само одложити док ученичка самопоуздања не стасају, а разноврсни видови мотивисања не учине своје. Индивидуални рад са таквим ученицима је потребан само док се не одваже за први наступ (прву усмену реализацију реторске вежбе), а онда их треба вратити у реалан беседнички простор, пред аудиторијум. Статус вештине која је због треме коју изазива позиционирана на друго место свих људских страхова, после страха од смрти, захтева педагошку толерантност, вољу и разумевање. Најважније је да нико не буде ослобођен говорних активности и исхода јавног наступа, јер та врста педагошке и васпитне упорности у реторици има своје успешне исходе. Вежбе технике говора, вежбе правилног дисања, вежбе релаксације, импостационе вежбе, вежбе дикције – треба практиковати на часовима што чешће, у ванучионичком простору школског дворишта, као константа одржавања добре гласовне кондиције, сонорности и звучности. Ученицима који имају вокална и глумачка умећа треба препуштати инструкторне активности. На самом почетку наставе треба увести оквирне пропозиције адекватног држања тела на сцени, прикладног гестикулирања, „рада очима“, али све то треба да остане у статусу природности, усклађености етоса и логоса.

Аудиторијум

Умеће слушања и активног перципирања је неодвојиви део беседничког умећа и подједнако важан циљ наставе и учења реторике и беседништва. Активно слушање треба да постане подразумевајући вид радне атмосфере, који треба и додатно подстицати ненајављеним тестирањем перцепције, било да се ради о слушању текста који неко чита, презентује или говори у сценском наступу. Подстицање и развијање имагинативног, логичког и антиципацијског слушања подједнако подстиче чулну концентрацију и перцепцију која је услов квалитетног критичког реаговања и вредновања онога што се слушало. Култура слушања је константа испољавања комуникативних компетенција на којој треба insistирати, па чак и сумативно вредновати као реторичку активност. Потребно је на почетку наставног процеса предочити феноменолошку структуру аудиторијума, раскрикати људске сујете из жеље да се свима свиђају, јер је појединачно „ја“ у аудиторијуму недостижан беседнички исход за циљеве *delectare* и *movere*. Ако ученик разуме да нема аудиторијума који би био једногласан у суду укуса и по критеријумима вредновања, он разбија предрасуде о скупу који треба да пресуди његовом говору. Духовита типологија слушалаца у аудиторијуму (из карактерологије патуљака – актера бајке Снежана и седам патуљака) успешно демистификује „судије“ говорникове успешности. Активно вршњачко критичко процењивање беседа је важан реторички исход и подлеже сумативном оцењивању.

Реторске вежбе (прогимназмата)

Специфичност реторичке методике у античкој оставштини образовних доктрина јесте постојање разрађене методике припремних вежбања за стицање умећа писања и говорења, које данас користимо у осавремењеним видовима. Прогимназмата су биле доминантни облик образовања доступан припадницима елите од хеленистичког периода па све до краја античког периода, а у школама света су опстале и до данас. Оне су методички извор

конкретних беседничких постигнућа, али и стратегија креативног писања, доступне у преводима на српски језик (*Progymnasmata* ретора Афтонија, Хермогенова и Присцијанова *Прогимназмата*). За ретора Либапија из Антиохије, учитеља говорништва из 4. века, крајњи циљ вежбања *progymnasmata* био је да се стекну „крила elokventности“ и, мада су неки већ поседовали крила природне способности, али је чешће ученик учио да лети у процесу напорне интелектуалне обуке. Наставник самостално процењује и бира реторске вежбе које ће ученицима задати, усклађујући их са реторичким исходима које реализује. Када ученике упознајемо са реторичким статусом вероватних појмова као доминантних проблемских тема расправа и беседничких заступања – функционална је вежба *Двоструких аргумената* (*Dissoi logoi*, неоплатоничара Ијамблиха) – вежба релативистичког статуса важења сентенци. У области појмовног мишљења корисна је „мајеутика“ – адаптација сократовског филозофског дијалога. Активност „мајеутичког“ приступа вероватним појмовима, као вежбање интелектуалног мачевања са тумачењем сопственог разумевања заступаних појмова, даје одговор на питање: шта у основи темељи и стабилизује компетенције аргументованог критичког мишљења ђака? Ако је знање разумевање појмова, онда је и стратегија појмовног мишљења базична за реторичку компетенцију аргументовања. Методолошки, ова идеја подразумева изоловање саме стратегије сократовског „дијалошког пута сазнавања“ као модула универзалне приступања значењу појма. Изговорени или написани појам постаје сам себи сврха јер је циљ да се провери колико је засновано и одрживо учениково знање о појму, које се често олако подразумева. За филолошко усмерење ово је додатни импулс јер се језик најбоље „мисли“ из дијалога. Методика вештине писања не може да се ослања само на урођени поетски сензибилитет, нешто што се у школу донесе као дар, већ такво даривање треба да постане низ наставних исхода и циљева. Није довољан само рефлекс за план, потребна је стратегија компоновања састава којом се овладава поступно, баш онако како се једна дечија зиданица од песка може претворити архитектонски конструкт од мисли у речи. Тада је од користи прогимназмата хрија и њен афтонски модел осмоделне разраде који нуди конкретан поступак у грађењу аргументацијске потпоре и арматуре, али представља и методички прелаз ка беседи. Показале се да прогимназмата представљају флексибилне обрасце умећа презентовања, аргументовања, заступања и дочаравања, који су својом уклопивошћу олакшавали писање састава различитих врста и намена, уносећи стратешки разрађене изражајне модуле у текстове реторичке намене. Екфраса ће, као реторска вежба, подстицати живописање речима, јер циљ реторског представљања је *енаргија* – живо представљање и дочаравања са ефектом којим скоро да можемо да сагледамо описивано. Вежба „епизодног приповедања“ ће поучити како да правимо функционалну дигресију, без губљења основног правца развијања идеје беседе. За реторичку стратегију формулисања главне тезе – резолуције беседникове тврдње, ученику помаже вежба *тезе*. Ученицима је пак омиљена вежба *сликања карактера* – подражавање карактера неке историјске личности у савременом ангажованом тренутку (Шта би цар Лазар рекао у Скупштини). Вежбе функционализују реторичке исходе конкретним стваралачким активностима и важан су вид стицања беседничких умећа. Свака фаза усвајања беседничке вештине требало би да буде поткрепљена наменском вежбом: вежбе импровизовања, дикцијске вежбе, вежбе логичког акцентовања, вежбе за јачину гласа и темпо, и сл. Планиране вежбе су ученику доступне у јасним инструкцијама, поткрепљене инструктивно-демонстративним упутством за реализацију. Ученичке реализације вежбања су вршњачки критички вредноване, према јасним критеријумима успешности. Оцењују се формативно и сумативно.

Декламације. Беседнички наступи

У току школске године планом би требало да буду предвиђене бар три усмене реторске вежбе (*Двоструки разговори*, *Хрија*, *Сликање карактера*, *Теза*), три писане вежбе (*Мајеутика*, *Екфраса*), и две усмене реализације беседе: Завршна, унапред припремљена беседа на изабрану/задату тему, и беседа *ex tempore*.

Традиционални беседнички наступи ученика: Светосавска беседа, учешће на беседничкој смотри матураната; учешће на Смотри духовног беседништва средњошколаца, Беседа ученика генерације, учешће на беседничким такмичењима републичког, регионалног и међународног нивоа (по позиву);

Учешће на дебатним турнирима;

Иницијатива о оснивању Републичког такмичења у беседништву на страном језику ученика средњих школа Србије чији би оснивач била Филолошка гимназија из Београда;

Реторика у Срба, некада и данас

Упознавање ученика са националним реторичким наслеђем, првим учитељима реторике у Срба и најпознатијим писцима реторичких убеника, најчувенијим српским беседницима и сл., треба реализовати у виду самосталних ученичких презентација, истраживачких пројектних задатака или као изабрану тему матурског рада. Развијајући реторичке компетенције, ученик изоштрава свој критички однос према актуелној националној реторичкој заступљеној у медијима, политици, у непосредном животном окружењу (на улици, у школи, градском превозу). Реторика постаје важан критички визир филолошке младости за појаве и тенденције у друштву, који се прелама кроз три кључна реторичка модула: етос, логос и патос. Неговање језичке културе јесте императив и реторике, која мора бити садржајно, иновативно и врло прецизно постављена, како би њени исходи били употребљиви у процесу промене друштвене слике језичке стварности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Елементи који се вреднују као реторичка вештина

- Лексичка компетенција:**
- а) *избор речи* → релевантност исказа, значењска, појмовна адекватност (област појмовног мишљења);
  - б) *статус активног речника* → квалитет лексичког фонда који ученик користи у писаном и усменом дискурсу (област *елоквентности* – речитости);
  - в) *адекватност лексичког избора* са становишта врсте аудиторијума, теме и пригоде (област лексичке усклађености);
  - г) *енергија, визуелност, сликовитост, фигуративност* као ефекти лексичког у дочаравању и представљању аспекта исказа;
  - д) *звучност, ритмичност, мелодичност* као ефекти изабраних речи;
  - ђ) *специфичност топице* – усвојена говорна формулаичност, топоси, манири, клишеи;
  - е) *лексички реторички шумови*: поштапалице, фреквентност исте речи, жаргонизми, колоквијализми, и сл.
  - ж) *ефектност речи* (владање *фигурама речи*, примена морфологије у стратегијама хомофорних–хетеросемантичких ефеката → афористичка поентирања, игре речима, каламбури и сл.);
- Граматичка компетенција:**
- а) *владање правописом и ортоепском нормом* стандардног језика;
  - б) *чистота стила* као граматичка говорна правилност: случајне омашке или системске грешке, функционалност граматичких знања (ка идеалу „чистог” говора);
- синтаксичка компетентност:**
- а) *реченично компоновање у служби ефектности исказа*;
  - б) *синтагматско-реченични поредак у дискурсу* (област значења и фигуративности исказа) – складност и ефектност исказа;
  - в) *развијеност реченице* – реченица као адекватан захват мисли
  - г) *владање фигурама конструкције* – антитетички паралелизми, антиметаболске конструкције са парегменонским поретком лексема; инверзије у наглавању значења и ритмичности и сл.
- Инвентивност, оригиналност:**
- а) *владање (темом) предметом о коме говори*;
  - б) *релевантност, адекватност и инвентивност у приступу теми*;

в) *адекватан и инвентиван избор аспекта у приступу теми*;

г) *оригиналност и онеобичавање топице познатих приступа теми*;

д) *оспособљеност за истраживачки рад на осмишљавању теме*

ђ) *онеобичавање и превазилажење стереотипа и клишеа*

Умеће обликовања текста:

структурирање

- а) структурирање параграфа, аргументативног есеја, хрије, беседе
- а) логичка организација текста (структура параграфа)
- б) принципи *структурирања мисаоних целина*:
  - *принцип јединства* (мисаона целовитост: једна тема)
  - *принцип каузалности* (узрочно-последични след)
  - *принцип кохерентности* (тематска и проблемска компактност)
  - *принцип поступности* (од познатог ка непознатом, градирано)
  - *принцип равномерности* (заступљеност и усклађеност делова)
  - *принцип реченичног улачавања* (мисаоно-исказно-ритмичка)
  - *принцип прогресије* (развијеност мисли и њена динамика, свака реченица развија мисао ка њеном циљу у поенти)
  - *визуелна реторика* (убедљива употреба визуелних помагала у демонстрирању идеје, сценографија беседничког наступа);

в) структура беседе

- а) стратегија увода (*мамац беседе*)
  - б) стратегија постављања *резолуције* беседе
  - в) аргументативни поредак:
    - аргументација у корист властите тврдње
    - аргументација која оспорава супротна становишта
    - г) закључак беседе (*recapitulatio, epilogus, peroratio*);
    - д) инвентивност насловљавања – врсте наслова и ефектност;
- Умеће аргументовања:**
- а) препознавање и владање стратегијама аргументовања у области вероватних појмова – стратегија *eikós*:
    - стратегија „двоструких аргумената”
    - стратегија појмовног мишљења (мајеутика)
    - стратегије критичког мишљења
    - стратегија *ентимема* и *ентимемских аргуменацијских врста*
    - стратегија *stásis* (решавање контроверзи)
    - стратегије доказивања тврдњи
    - стратегија афирмисања и заступања
    - умеће оповргавања *еристичке* компетенције
    - **уверљивост**, сврсисходност, релевантност, **ефектност**;
  - б) стратегије дебатавања (формат Worlds Schools)

Стилска умећа/ врлине:

- а) **јасноћа**, информативност
- б) прикладност
- в) сажетост, језгровитост, **ефектност**
- г) сликовитост, живописност, фигуративност (визуелизација речи)
- д) епифаничност, свеже метафоре, онеобичавање (ефектност)
- ђ) **сугестивност**
- е) **духовитост**
- ж) коришћење различитих стилских регистара
- а) владање текстом, на нивоу унапред припремљеног
- б) фокусираност, концентрација
- в) контролисана дигресивност
- г) импровизаторске способности
- д) перцепцијске способности (резултати тестирања перцепције слушаног)
- ђ) израда скице беседе
- е) реконструкција беседе на основу скице;

Излагање (actio):	<p>ж) у критичком вредновању туђе беседе запажа и цитира детаље</p> <p>а) респираторне технике („владање дахом”, логичко писање)</p> <p>б) гласовне способности (vox), техника гласа: носивост, соносрност, звучност, јачина, висина, гласност, боја)</p> <p>в) дикцијске компетенције (акцент, логички акценат – користи различите начине наглашавања речи)</p> <p>г) способност импостинирања гласа, поставља апофо, атаку тона</p> <p>д) гласовна модулативност</p> <p>ђ) енергија, ритмичност, динамика говора</p> <p>е) контролисање треме (одрживост логоса у наступу)</p> <p>ж) стратегија kairós (искористити најповољније време, реторичка иницијатива, тражење речи, спремност на реплику);</p>
Héxis (моделовање у самопрезентовању):	<p>а) вољност, пријемчивост, емпатија</p> <p>б) невербална комуникација:</p> <p>в) vultus – израз лица, гримаса, рад очима</p> <p>г) gestus – покрети руку, визуелни héxis и ethos (карактер)</p> <p>д) став, држање на сцени (природност, самопоуздање)</p> <p>ђ) urbanitas – самокритичност, самоиронија, духовитост</p> <p>е) култура слушања и култура изражавања критичког става према ставовима и говорима других;</p>
Беседничке активности и наступи:	<p>а) реализација обавезних реторских вежбања у задатим терминима</p> <p>б) реализација завршне беседе на задату/изабрану тему</p> <p>в) импровизација/ беседа ex tempore</p> <p>г) беседнички наступи у школи (светосавска беседа, јавно обраћање у име Бачког парламента, учешће на завршној беседничкој смотри матураната, поздравне и опрштајне беседе, похвале и сл);</p> <p>д) беседнички наступи којима се представља школа у јавности (говор у име награђених, беседа у име ученика генерације Београда, учешће на Смотри духовног беседништва, беседе поводом културних догађаја, јубилеја, светковина и сл);</p> <p>ђ) учешће на такмичењима у беседништву и дебати;</p>

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и радњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-стима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и

проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове

различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или пре-

ма упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или

самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Енглески, немачки, руски и француски језик Продужно учење

Разред **Четврти**
Недељни фонд часова **5 часова**
Годишњи фонд часова **165 часова**

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	Теме и кључни појмови садржаја
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p>	<p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико корака, и то у различитим приватним, јавним и образовним комуникативним ситуацијама исказане умеренијим ритмом и стандарднојезичком артикулацијом и прозодијом, упркос евентуалним отежавајућим факторима;</p> <p>– разуме општи садржај и највећи број тематских појединости монолошких излагања на друштвено релевантне теме, исказаних претежно стандардним језиком или једноставнијим варијантама и формама разговорног језика, уз визуелну подршку или без ње (нпр. путем презентације и сл.);</p> <p>– разуме општи смисао и највећи број појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено-релевантним темама, у којима се користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;</p> <p>– разуме битне елементе садржаја (главну тему и важније споредне елементе тематике, међусобне односе актера, околности радње, заплет и епилог; хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују познате и друштвено релевантне теме и користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује највећи број појединости дијалогских форми, интервјуа, дискусија и дебата, у директној или медијски посредованој комуникацији, у којима учествује двоје или више говорника, нпр. приликом исказивања молби, захвалности и извињења, као и размена информација на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу претежно стандарднојезичких елемената, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална понављања и појашњења (по потреби);</p> <p>–разуме различита образложења ставова, мишљења, препорука и предлога, слагања и неслагања саговорника, прати нит аргументације и противаргументе, праћена евентуалним невербалним и паравербалним комуникативним сигнаlima;</p> <p>– разуме садржај и највећи број тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију), уз поновљена слушања и одговарајућу припрему, по потреби;</p> <p>– разуме општи садржај и највећи број појединости у влоговима, видео прилозима на друштвеним мрежама и у другим медијски подржаним визуелним и хибридниим форматима, у складу са интересовањима;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– интерактивна комуникација;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражаваће основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину аутентичног тоноског монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим сложенијим текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом ("skimming", глобално и оријентационо читање);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове дужих и сложенијих текстова о мање познатим темама (= "scanning", селективно читање);</p> <p>– разуме општи садржај и већи број информација аутентичних текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и већину појединости дужих сложенијих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и већину појединости сложенијих нефикционалних текстова у различитим медијским изворима и формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље краћих и дужих сложенијих саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао, већи број појединости и издваја поруку сложенијих краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова и препознаје књижевне елементе, њихову функцију и међусобне односе;</p> <p>– разуме аутентичне текстове (часописе, књижевне текстове, путописе, биографије, песме итд.) које чита из забаве и по сопственом избору уз селективно коришћење референтне литературе;</p> <p>– разуме садржај преписке у којој учествује (имејлови, поруке, писма), чак и када она садржи колоквијални говор и идиоматске изразе;</p> <p>– уочава и разуме разноврсну стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемији итд.);</p> <p>– разуме сложеније текстове и препознаје и процењује експлицитне и имплицитне ауторове ставове, закључке и структуру текста (аргументацију, каузалност итд.);</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– примењује напредне критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и детаљно га анализира на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са образовним и друштвено-релевантним темама, спонтано и без већих ограничења, пауза и напора;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње;</p> <p>– опширно описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– саопштава и интерпретира већи број информација текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта на методичан и систематичан начин, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– сликовито и детаљно изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи сложене језичке елементе;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– критичко читање;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– језичка норма;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
---	---	--

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p>	<p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљење и идеје у вези са различитим темама из свакодневног живота и личног интересовања, поштујући културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика; – исказује и аргументовано брани своје идеје и мишљења, примењујући успешно језичке структуре и конструкције тако да приликом усменог излагања не прави грешке које могу узроковати неразумевање или неспоразум у комуникацији; – користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације; – доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа; – интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме; – у интеракцији са другима започиње разговор, води и преусмерава комуникацију, подстиче саговорнике на разговор и завршава комуникацију;</p>	
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p>	<p>– користи фреквентне, стилски маркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства са сигурношћу, користећи стратегије прегледања/проверавања и кориговања написаног текста; – пише детаљне саставе, извештаје и есеје у циљу заступања одређеног става/аргументације на систематичан начин, истичући значајне идеје/ставове; – пише текстове на образовне и друштвено-релевантне теме, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље; – описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем; – пише сажетке и приказе књига, филмова, тв емисија и др. износећи своје критичке ставове; – пише анализу књижевних дела различитих жанрова, издваја књижевне елементе, њихову функцију и међусобне односе, према датим смерницама; – описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења и осећања, истичући детаље и користећи различите стилске технике и језичке финесе; – прилагођава стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом; – попуњава формуларе и упитнике у личном и образовном домену; – пише белешке и поруке да би тражио или пренео већи број информација користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем; – процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја; – пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерentan текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста, планирања, компензације, провере и кориговања; – детаљно описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена прилагођавајући стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом; – прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности; – учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника, изражава сопствене ставове у вези са различитим образовним и друштвено-релевантним темама, у складу са задатим смерницама;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – писмено изражавање; – правописна правила; – врсте текста; – организација текста; – кохеренција и кохезија; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – лексика и комуникативне функције; – аргументација; – ИКТ;</p>
<p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p>	<p>3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	
<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p>	<p>– пише сажетке и приказе књига, филмова, тв емисија и др. износећи своје критичке ставове; – пише анализу књижевних дела различитих жанрова, издваја књижевне елементе, њихову функцију и међусобне односе, према датим смерницама; – описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења и осећања, истичући детаље и користећи различите стилске технике и језичке финесе; – прилагођава стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом; – попуњава формуларе и упитнике у личном и образовном домену; – пише белешке и поруке да би тражио или пренео већи број информација користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем; – процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја; – пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерentan текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста, планирања, компензације, провере и кориговања; – детаљно описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена прилагођавајући стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом; – прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности; – учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника, изражава сопствене ставове у вези са различитим образовним и друштвено-релевантним темама, у складу са задатим смерницама;</p>	

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– познаје значајније личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– анализира различите аспекте и повезаност екосистема и друштвеног система своје заједнице и заједница чији језик учи;</p> <p>– разуме правила понашања, навике, сличности и разлике у култури свакодневице своје заједнице и заједница чији језик учи;</p> <p>– објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и објашњава могуће узроке неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији и предочава различите могућности њихових решења;</p> <p>– разуме и критички процењује стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опајају и разумеју други људи и културе;</p> <p>– дискутује аргументовано о културној условљености понашања, норми и вредности разматрајући различите перспективе, уверења и ставове;</p> <p>– позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује на различите облике примереног и непримереног понашања, примењујући обрасце учтивости у складу са културом заједница чији језик учи;</p> <p>– користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у различитим комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију;</p> <p>– уочава и анализира социокултурне елементе у аутентичним текстовима на блиске и друштвено-релевантне теме и тумачи их у складу с комуникативним контекстом;</p> <p>– уочава и разуме специфичности хумора карактеристичног за културу заједница чији језик учи;</p> <p>– истражује различите аспекте култура заједница чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе заједница чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– културни плуралитет;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– елементи интертекстуалности у аутентичним текстовима;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– пореди, сажима и на структурисан начин преноси детаљне информације и појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику;</p> <p>– преноси, у усменом облику, садржај дужег писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става;</p> <p>– преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним, професионалним, и друштвено-релевантним темама;</p> <p>– преноси садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику;</p> <p>– посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења;</p> <p>– преводи писане текстове различитих жанрова и садржаја.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција.</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

I. РЕЧЕНИЦА

1. Реченица

а) Проста реченица: делови реченице

– Субјекат – врсте речи које могу бити у функцији субјекта: именица, заменица, инфинитив, герунд, фраза, реченица (*To tell the truth is always the best option. Living alone can be lonely* и др.);

– Објекат – врсте речи које могу имати функцију објекта реченице – именица, инфинитив, заменица, герунд, фраза, реченица (*I would like to be alone for a while. She doesn't like being talked about* и др.).

б) Сложена реченица – обновити обрађене врсте реченица, проширити знање

- Реченице са *rather, rather than, sooner than* ;
- Упоредне реченице са *as, than, so as, as...as*;
- Допусне реченице са *although, even though, no matter*;
- Сви типови погодбених реченица, уз употребу других везника и израза осим *if*;

– Изражавање жеља у вези са хипотетичким ситуацијама (i wish i was taller. If only i had told the truth и др.);

– Ред речи у реченици – инверзија после негативних адвербијала *not, none, never, often, not only, not until, little, hardly, not unless, under no circumstances*, итд. (*Little did they understand the complexity of the situation. Not until he went away did she begin to cry. Under no circumstances should you hang out with them* и др.);

– Скраћивање клауза у партиципску клаузу
– временских клауза:

Walking down the street, I met an old friend. (While I was walking down the street, I met an old friend.);

Having been made redundant, she started looking for a new job. (After she had been made redundant, she started looking for a new job.);

– релативних клауза:

The man living next door is a famous writer. (The man who is living next door is a famous writer.);

– узрочних клауза:

Knowing she loved reading, Richard bought her a book. (Richard bought her a book because he knew she loved reading.);

– Предикативне реченице (*The trouble is that I've misplaced my passport. The truth is, I have never seen the man before. The house looked as if it had not been lived in for ages* и др.);

– Инфинитивне реченице (*John believed the stranger to be a police officer. John wanted Mary to play the piano. He arranged for his son to come at once.*);

– Обновљање, утврђивање и систематизација индиректног говора;

– Обновљање, утврђивање и систематизација релативних реченица.

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

– Обновљање утврђивање и систематизација свих употреба одређеног, неодређеног, као и нултог члана;

– Члан испред властитих имена (*a mr smith is waiting for you. Is this the mary you met last night?*);

– Неодређени члан у конструкцијама и изразима: *It was so beautiful a day that we decided to go to the beach. I've been there many a time.*

2. Именице – Обновљање, утврђивање и систематизација

– Множина именица и слагање именице са глаголом;

– Множина именица страног порекла (*bureau/bureau, phenomenon/phenomena, hypothesis/hypotheses, matrix/matrices/matrixes, nucleus/nuclei* и др.);

– Именице са два облика множине који имају различито значење (*geniuses/genii, mediums/media, indexes/indices*);

– Множина сложеница (*passers-by, good-for-nothings, editors-in-chief, higher-ups* и др.);

– Генитив

– код неких утврђених израза (*for goodness' sake, for pity's sake...*);

– дупли генитив (*A friend of my father's is coming tomorrow. I'll never forget those eyes of his.*)

3. Заменички облици

Заменице/детерминатори – обновљање и утврђивање

– Лична заменица првог лица јединице:

– у апсолутној употреби (*I'm going home. Me too.*);

– у предикатским конструкцијама (*It is me who they wanted.*);

– после облика *as, except, like, than*;

– у емфатичним узвичним реченицама (*My goodness me! Dear me!*).

– Лична заменица *it*:

– као логички субјекат (*It seems to me that he must be wrong*);

– као неправи објекат (*He hates it when I speak loudly. I felt it a misfortune to be so small.*).

– Неодређене релативне заменице *whoever, whatever, whichever*.

4. Придеви

– Обновљање и утврђивање употребе и поређења придева;

– Латински компаратив *prior to, inferior to, superior to*.

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1.

– Време и аспект глагола – обновљање свих глаголских времена;

– Типови комплементације – обновљање (*He denied stealing the money. He insisted on paying. She began to cry/crying.*);

– Инфинитив

– после упитних речи (*I don't know how to open this bottle.*);

– *BE + infinitive* (*The train is to leave at 9.15.*);

– Обновљање, утврђивање и систематизација модалних глагола и свих значења;

– Обновљање, утврђивање и систематизација конјуктива прошлог (*It's time/ It's about time/It's high time we took some action. I'd rather you stayed with me* и др.);

– Обновљање, утврђивање и систематизација конјуктива садашњег

– уз глаголе *suggest, insist, demand, request, require, propose* и др. (*Jane insisted that she stay alone.*);

– уз везник *lest* (*John hid lest he be seen.*);

– уз *it's vital/essential* (*It's vital she stay calm.*);

– у узвичним реченицама којима се изражавају жеље; (*Heaven forbid! Long live the Queen! May his soul rest in peace!*);

– у неким изразима (*If need be. Suffice it to say. Come what may.*).

2. Прилози

– Прилози *absolutely, fortunately, certainly*;

– Дистрибуција прилога *also, just, even, only* (*Only two people were sitting on the bench. He knew that only. They were here, only I did not know.*).

IV. ФОНОЛОГИЈА

– Акцент код емфатичке употребе помоћних глагола (*DO tell me the truth.*);

– Једноструки и двоструки нагласак (*the BLACK bird the BLACK BIRD*);

– Основни елементи интонације реченице; Ритам.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

– Континуирани рад на творби речи: префиксација, суфиксација, творба сложеница, именичких сложеница на основу двочланих глагола (*upbringing, outbreak, start-up* и др.);

– Двочлани глаголи са основним глаголима *work, get, hold, clear, keep, drag, go, draw, call* (*work off, get across, hold back, pick on* и др.);

– Идиоми и фразеологизми у вези са темом рада, понашања и расположења, учења и школовања, финансијама и штедњом (*keep a stiff upper lip, put your nose to the grindstone, pass with flying colours, a nest egg, sink your teeth into something, go from rags to riches* и др.);

– Устаљене фразе са предлозима *under, by, on*, и са глаголима *carry, strike, lie* (*under the circumstances, by and large, on the dole, carry a motion, carry a torch for someone, strike a balance, strike gold, lie low, lie heavy* и др.);

– Колокације

– именица – именица (*job title, work bench*);

– придев – именица (*miraculous recovery, excruciating pain* и др.);

– сложени придеви – именице (*school-leaving age, long-distance education, well-defined features*);

– глагол – именица (*launch a product, set up a branch, make cutbacks* и др.);

– Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа;

– Проширити листу портманто речи (*edutainment, spork, spife, romcom* и др.);

– Сличне речи на основу морфолошких, фонолошких одлика, хомофоније, као и на основу исте или сличне коренске морфеме, или на основу лажног пара из изворног језика (*economy/economics, alternate/alternative, valuable/invaluable, appraise/apprise, discreet/discrete, ensure/insure, eventually, academic* и др.);

– Акроними и скраћенице (*a gp, an mp a ufo, vs. Vol, i.e., oz, cal* и др.);

– Одлике речника медија и дигиталне комуникације, примери и употреба;

– Одлике колоквијализама и сленга, примери и употреба;

– Позајмљенице у енглеском језику (*zeitgeist, delicatessen, al fresco, Brunette, maisonette, bungalow, canyon, sauna, karaoke, caravan, czar/tsar* и др.).

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

– Структура и коришћење једнојезичних и двојезичних речника;

– Коришћење релевантних онлајн речника;

– Структура и коришћење речника синонима и антонима, као и речника изговора;

– Структура и коришћење етимолошких речника (додатни ниво);

– Употреба речника српског језика за потребе рада на преводу (додатни ниво);

– Структура и коришћење енциклопедијских речника (општих и посебних);

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима, као и рада на презентацијама, пројектима, писању текстова и радова, и по потреби, изради матурског рада.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

I. Синтаксичке структуре

– Валентност именица и придева

Der Glaube an; die Beschwerde über/bei; das Engagement für; bekannt für; einverstanden mit; fähig zu.

– Придевске фразе

Angeblich falsch, zu lang, sehr traurig, extrem klein, sehr belastend, äußerst interessant.

– Глаголске групе које се састоје од функционалног глагола и именице са предлогом или без њега (*Funktioneverbgefüge*) и њихова замена одговарајућим глаголом

Zum Ausdruck bringen– ausdrücken, zu Ende führen– beenden, unter Beweis stellen– beweisen.

– Корелати (показне заменице, заменички прилози, *es*)

Ich liebe es, sonntags lange zu schlafen; Er freute sich darüber, ihr helfen zu können; Du bist derjenige, der ständig kritisiert.

– Коњунктив II прошлости (продуктивно)

Wenn der Schüler gelernt hätte, hätte er die Prüfung bestanden.

– Коњунктив II прошлости са модалним глаголом (продуктивно)

Ich hätte mich besser auf die Prüfung vorbereiten sollen.

– Коњунктив I и II за неуправни говор (продуктивно)

Minister betont, das Land brauche neue Reformen; Klaus sagt, er müsse täglich 10 Stunden arbeiten; Kai sagte, dort in Kiel sei es gestern sehr warm gewesen; Otto hat Susi gefragt, warum sie ihn nicht heiraten wolle.

– Futur II (продуктивно)

In einer Woche werden wir endlich unsere Prüfung bestanden haben; Bald werden wir mehr wissen, weil wir von ihm die Wahrheit erfahren haben werden.

– Употреба неодређених заменица *man, einer, keiner*

Man muss sich gut vorbereiten. Nur dann hat man gute Chancen;

Er ist einer der bekanntesten Mathematiker; Man fragt, es wird einem aber auf die Frage nie geantwortet; Keiner der Kandidaten erhielt die absolute Mehrheit.

– Пасивне парафразе

Der Computer lässt sich nicht mehr reparieren; Der Computer ist zu reparieren; Man kann den Computer reparieren; Ihre Bestellung ist auch in bar bezahlbar.

– Последичне реченице

Das Wetter ist so schlecht, dass ich keine Fuß vor die Tür setzen möchte; Es war zu kalt, sodass ich nicht spazieren gehen konnte.

– Субјекатске и објекатске реченице

Wer fleißig lernt, wird belohnt; Er ist sich bewusst, dass seine Tat Konsequenzen hat.

Trotz des schlechten Wetters gehen wir aus; Obwohl das Wetter schlecht ist, gehen wir aus.

– Атрибутске реченице

Die fehlenden Informationen; Die geschickte Email; Die Informationen, die uns fehlen; Die E-Mail, die geschickt wurde.

– Модалне парафразе

Ich gehe an den Strand, ohne dass ich eine Badehose trage; Ich gehe an den Strand, ohne eine Badehose zu tragen. Ich schwimme im Pool, anstatt dass ich im Meer schwimmen gehe; Ich schwimme im Pool, anstatt im Meer schwimmen zu gehen.

– Употреба временских реченица и везника

Während ich morgens frühstücke, lese ich oft die Zeitung; während des Frühstücks lese ich oft die Zeitung; Seitdem die Grenzen geöffnet sind, reisen wir oft; Seit der Öffnung der Grenzen, reisen wir oft.

– Заменички прилози (употреба)

Damit haben Sie nicht wohl gerechnet; Daran zu glauben wäre Zeitverschwendung; Ich weiß nicht genau, worum es geht.

– Именице Н–деклинације (употреба)

Kennen Sie den Namen des Zeugen? Ja, ich kenne die Namen aller Zeugen!

– Употреба суперлатива

Das Schloss Neuschwanstein ist eines der schönsten Schlösser der Welt.

II. Лексикологија

Идиоми и фразеологија (пословице и изреке).

III. Лексикографија

Енциклопедије и лексикони; опште енциклопедије, лексикони страних речи и лингвистичких термина.

3) РУСКИ ЈЕЗИК

I. ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА

– Систематизација правила руског књижевног изговора.

II. МОРФОЛОГИЈА

Именице

– Род непроменљивих именица.

– Именице придевског и партиципског порекла.

– Именице општег рода.

– Именичке абревијатуре.

– Двојаки облици множине са различитим значењем (нпр. *зубы/зубья*).

– Систематизација именичких декинација.

– Систематизација акцената именица.

Заменице

– Одричне заменице *некого, нечего*.

– Систематизација заменица и њихових декинација.

Придеви

– Придеви пореклом од партиципа (писање *-ен-, -енн-*), од заменица и бројева.

– Грађење придева са пејоративним, аугментативним, појачаним и умањеним основним значењем.

– Присвојни придеви типа *медвежий, лисий*.

– Непроменљиви придеви.

– Систематизација придевских декинација.

– Акцент придева – систематизација.

Бројеви

– Систематизација бројева.

– Бројеви *полтора, полтораста*.

– Сложенице са *пол-*.

– Четири основне рачунске радње.

Глаголи

– Пренесена значења простих и сложених глагола кретања у појединим облицима.

– Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка радње.

– Значењска функција акцента код партиципа и других глаголских облика.

– Систематизација глаголских облика.

– Систематизација реакције глагола.

Прилози

- Систематизација прилога.

Предлози

- Систематизација предлошко-падешких конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, атрибутивних, временских, просторних, начинских, узрочних, циљних и др. односа).

Везници

- Систематизација везника уз систематизацију сложених реченица.

Речце

- Преглед најчешћих речци и њихових функција у реченици.

Узвици

- Преглед најчешћих глаголских узвика и њихова функција.

III. СИНТАКСА**Реченични модели**

- Обнављање и систематизовање усвојених реченичних модела како би се ученици оспособили да један исти смисао могу исказати на различите начине.

- Међумоделске трансформације.

- Стилско диференцирање појединих реченичних модела.

- Могућности трансформисања једночланих реченица у дво-члане и обрнуто.

- Елиптичне реченице.

- Однос личних и безличних реченица.

- Значењска функција интонације и реда речи у реченици.

- Даљи рад на трансформацијама партиципских конструкција у сложена реченица и обрнуто.

- Трансформације зависно-сложених реченица у просте, проширене и обрнуто.

IV. ПРАВОПИС

- Систематизација правописних правила.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- Прелазак речи из једне категорије у другу.

- Стилска функција фразеологизма и идиома.

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

- Енциклопедијски речници (општи и посебни, нпр. културолошки, речник књижевних термина, речник основних лингвистичких термина, речник позоришних термина и сл).

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**

- Употреба и изостављање члана после предлога *avec* и *sans* (*avec le plus grand plaisir, avec plaisir; sans l'aide de mes parents, sans aide*).

- Семантичке вредности чланова.

- Сложене именице.

- Синоними, антоними, хомоними.

- Фразеологизми за означавање карактерних особина и људских мана (*doix comme un agneau, joli comme un cœur, rusé comme un renard, bavard comme une pie, etc.*).

- Специфичности придева за означавање боја: именице употребљене као придеви (*marron, cerise, turquoise, écarlate, fauve, mauve, pourpre etc.*); сложени придеви (*bleu-vert, gris-noir; bleu foncé, bleu clair, jaune pâle, jaune paille, etc.*).

- Компартив и суперлатив, систематизација; неправилни компаратив и суперлатив.

- Бројеви, систематизација.

- Мултипликативни бројеви (*double, triple, quadruple, quintuple, sextuple, septuple, octuple, nonuple, décuple, centuple*).

- Бројне именице (*une dizaine, une douzaine, une vingtaine, une trentaine, une centaine, etc.*) и бројни прилози (*premierement, deuxièmement*).

- Повратна заменица *soi*.

Глаголска група

- Систематизација глаголских начина и времена: презента индикатива, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог, антериорног футура, перифрастичних конструкција:

- блиског футура, блиске прошлости, радње у току, презента и перфекта субјунктива, презента и перфекта кондиционала, императива, инфинитива, партиципа презента и герундива.

- Систематизација слагања времена.

- Систематизација пасива.

- Униперсонални глаголи.

- Сложени партицип перфекта.

- Конструкције *être sur le point de* + инфинитив и *finir par* + инфинитив.

- Конструкције *faire* + инфинитив и *se faire* + инфинитив.

- Негација *sans* + инфинитив.

- Суперлатив праћен субјунктивом.

- Субјунктив у простим реченицама.

Предлози

- Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Прилози

- Систематизација прилога за време, начин, место, количину, афирмацију, негацију и интерогацију; облик, употреба и место у реченици.

Конектори

- Временски: (*tout d'abord, ensuite, alors, puis, après, enfin, finalement*).

- Енумеративни: *aussi, de même, également; de plus, en plus; bref, enfin, voilà; or, d'ailleurs, non seulement... mais encore*.

- За преформулисање: *autrement dit, en d'autres termes, en un mot; en tout cas, de toute façon, après tout*.

- Аргументативни: (узрок) *étant donné / étant donné que, à présent / maintenant que*; (последича) *au point que, assez / suffisamment ... pour que*; (намера, циљ) *dans le but de, dans / avec l'intention / l'espoir de*; (опозиција) *au contraire, en revanche, par contre, au lieu de*; (концесија) *cependant, or, malgré tout*; (хипотеза) *avec un peu de chance, en cas de, au cas où*.

Узвици

- Узвици и ономаатопеје.

Реченица

- Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, уз додавање сложенијих везника и проседеа.

- Рестрикција *ca en tant que*.

Специфичности говорног јзика

- Различити језички регистри (*registre familier, registre standard et registre soutenu*) и *жаргону (français argotique, verlan, français vulgaire)*.

- Основне карактеристике изговора и лексике француског језика у различитим областима Француске и различитим франкофонним земљама (рецептивно).

- Фреквентне речи и метајезички коментари (*comme on dit, comment dire*).

- Употреба речи неодређеног значења (*chose, truc, machin*).

- Средстава за привлачење и задржавање пажње саговорника (*hein, n'est-ce pas, tu sais / vous savez*).

- Средства за наглашавање, поједностављивања, понављања

Правопис

- Правописне особености придева који означавају боје (*des yeux marron, des tasses orange, des pulls cerise, des joues écarlates, des fleurs mauves, des yeux vert clair, des drapeaux bleus et rouges, des drapeaux bleu et rouge, etc.*).

- Разлика у графици партиципа презента и изведених придева одређених глагола (*fatigant / fatigant; intrigant / intrigant; navigant / navigant; provoquant / provocant; communiquant / communicant; convainquant / convaincant; suffoquant / suffoquant*).

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнављају се, а затим проширују лингвистичка знања, усавршавају језичке компетенције и надограђују екстралингвистички еле-

менти/садржаји у вези са конкретним темама. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски контекст.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структура породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, изазови, вршњачки односи, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа (свет) и заједнички живот народа

Друштво (социјална питања, друштвена уређења, политика и политички живот, миграције, религија, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање, међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговања на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Активности (израда панова, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то

у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнају и поимају фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који уче, како би се успешно развила активност разумевања говора, ученици треба да поседују и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од особина и способности особе која слуша, укључујући и капацитет когнитивне обраде, од мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина особе која говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученицима могућност да пажњу усредсреде на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последница); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима особа која слуша декодира

речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на развијању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици с већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се предвидео развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да изнесе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да разумеју имплицитне поруке; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу, која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверавам да ли добро разумем налог.	
Пажљиво гледам слике и наслов и проверавам да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушавам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Размишљам о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознајем врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обраћам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослањам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) с циљем разумевања општег смисла текста.	
Ослањам се на своја ранија искуства и на основу њих изводим могуће претпоставке.	
Обраћам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Не паничим када нешто не разумем и настављам да слушам.	
Покушавам да издвојим имена лица и места.	
Покушавам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушавам да издвојим из говорног ланца речи које потом записујем и проверавам да ли одговарају онима које су ми познате.	
Не предајем се пред тешкоћом задатка и не покушавам да погађам наслепо.	
Покушавам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Враћам се на почетак и проверавам да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
У циљу унапређивања својих постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом особа која чита прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и про-

налази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које се примењују, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читач да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пишу електронске и СМС поруке, учествују у дискусијама на блогу, резимирају садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачине краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклочно понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да остваре различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изразе захвалност, да упуте извињење, да нешто честитају и слично, у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или

је у функцији интеракције, када се размењују информације између саговорника (два или више) са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз три активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученици могу усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету опште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији(е) језик(е) уче. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученике, у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и

другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученици крећу (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од њихове сопствене, то јест, развијање интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученици не изражавају сопствено мишљење већ преузимају улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полупроформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика, у што већој мери, треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од постигљег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понавља-

њем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставници имају слободу да издвоје граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са ученичким постигнућима, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано развијање комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученике оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века, као и одабрана дела старије књижевности, у складу са интересовањима и потребама ученика; с обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед сложене структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);
- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексација);
- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);
- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;
- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);
- избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Каренина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијама*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);
- књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексију у синхронијској и дијахронијској перспективи;
- у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликовна).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставници бирају садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставници страног језика сарађују са колегама других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученицима аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употреби страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин, ученицима је омогућено да користе страни језик без страха од грешака, јер фокус је на преношењу значења, те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученици владају претходним градивом, неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставници ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују постигнућа ученика, у начелу треба да подржава и ученике и учење. Оно треба

да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставници притом добијају увид у то како ученици уче, прикупљају информације о постигнућима, и на том основу модификују наставу и остале активности. Формативно оцењивање наставницима олакшава и утврђивање критеријума за вредновање постигнућа. Током праћења рада и активности ученика, повратне информације морају бити увремењене, детаљне и образложене како би им се пружила одговарајућа помоћ и подршка у остваривању очекиваних резултата учења. Формативно оцењивање пружаће и самим наставницима назнаке о квалитету сопственог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставници ће утврдити да ли су ученици постигли предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставници нарочито треба да подрже саморефлексију код ученика: потребно је да ученици у одређеној мери објективно процењују шта знају, умеју и могу. Такође, треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставницима шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад самих наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полугодишту. Писмени задатак ради се у форми различитих облика провере оспособљености ученика за примену развијених теоријских знања и нивоа оспособљености за самосталан рад. На писменом задатку се систематизују области, комбинују задаци којима се проверава граматичка структура језика, вокабулар, фразеологизми, превод текста, разумевање, писање и креирање текста. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника за поједине језичке компетенције. Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

Италијански, јапански, кинески, норвешки и шпански језик
Почетно учење

Разред **Четврти**
Недељни фонд часова **5 часова**
Годишњи фонд часова **165 часова**

СТАНДАРДИ	Исходи	Теме
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.3. Схвата смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележика или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме и извршава упутства, налоге, сугестије и предлоге за различите активности, у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним комуникативним) ситуацијама, уколико се користи претежно стандардни језик; – разуме важније информативне појединости објаве емитованих путем разгласа у јавном простору (нпр. на станици, на аеродрому, у тржном центру итд.), упркос евентуалним отежавајућим факторима (шум, одјек, спољна бука, тј. „бука у каналу” и сл.); – разуме и идентификује слагање и неслагање међу говорницима, њихове тврдње и аргументацију, укључујући и имплицитни емотивни садржај, уз евентуална понављања; – разуме општи садржај и важније појединости, нпр. хронологију и фазе догађаја, код усмених излагања наративне природе; – разуме општи садржај и већину појединости усмених излагања доминантно дескриптивне природе; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи претежно стандардни говор; – разуме општи садржај и важније појединости дискусија у вези с друштвено релевантним темама, уколико се користи претежно стандардни језик, у директној и медијски подржаној комуникацији (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији); – разуме општи садржај и важније појединости једноставнијих монолошких и дијалогских излагања које одликују одређене идиоматске (условљене индивидуалним особеностима говорника) или варијететске специфичности; – разуме општи садржај и важније појединости информативних прилога из различитих медија (радија, телевизије, интернета) о друштвено и лично релевантним темама, уколико се користи претежно стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи садржај и важније појединости (међусобне односе актера, околности радње, заплет и епilog...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова, серија и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, блогови итд.), у којима се обрађују друштвено и лично релевантне теме; – разуме општи садржај и важније појединости дијалогских форми с двоје или више саговорника, у директној и медијски подржаној комуникацији, која има за циљ размену информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уколико се користи претежно стандардни језик, разговетан изговор и умерен ритам говора, без међусобних упадица говорника; – разуме главну тему и релевантне детаље презентација, предавања, јавних наступа, на познате и блиске теме; – разуме општи садржај и важније појединости, смисао и поруку текстова савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију), уз евентуална поновљена слушања и одговарајућу припрему; – доноси закључке о значењу непознатих елемената дискурса на основу контекста и језичког предзнања; 	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= "skimming", глобално и оријентационо читање);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове дужих и сложенијих текстова (= "scanning", селективно читање);</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних или делимично адаптираних дужих текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости једноставнијих нефункционалних текстова у различитим медијским формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао и релевантне појединости и издваја поруку у краћим и дужим књижевним текстовима различитих жанрова;</p> <p>– разуме аутентичне текстове (часописе, књижевне текстове, путописе, биографије, песме итд.) које чита из забаве и по сопственом избору уз селективно коришћење референтне литературе;</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма, комуникационе платформе);</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемји, итд.);</p> <p>– разуме сложеније текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме и препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– примењује (основне) критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– критичко читање;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– језичка норма;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са познатим и блиским образовним и друштвено-релевантним темама, релативно спонтано, уз повремена ограничења и паузе;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње;</p> <p>– описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на познате и блиске образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– методично и систематично представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава, образлаже и брани своје ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи сложеније језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљења и идеје у вези са различитим темама из свакодневног живота и личног интересовања, поштујући основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>

<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или лично интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– у интеракцији са саговорником исказује и аргументовано брани своје идеје и мишљења, примењујући успешно језичке структуре и конструкције тако да приликом усменог излагања не прави грешке које могу узроковати неразумевање или неспоразум у комуникацији;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа;</p> <p>– дискутује о тематски прилагођеним поетским и другим књижевним формама, користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– у интеракцији са другима започиње разговор, води и преусмерава комуникацију, подстиче саговорнике на разговор и завршава комуникацију;</p> <p>– користи фреквентне, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– пише саставе или извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише текстове на образовне и друштвено-релевантне теме, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље;</p> <p>– описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем;</p> <p>– пише сажетке књига, филмова, тв емисија и др. износећи своје ставове;</p> <p>– креативно описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања;</p> <p>– прилагођава стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом;</p> <p>– попуњава формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке и поруке да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером;</p> <p>– процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја;</p> <p>– пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерентан текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста, планирања, компензације, провере и кориговања;</p> <p>– описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена;</p> <p>– прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности;</p> <p>– учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника схватајући комуникативне намере сваког, уз евентуално повремено неразумевање делова поруке без додатних објашњења учесника преписке, у складу са задатим смерницама;</p> <p>– прави белешке и описује ток различитих појава и процеса;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> – познаје значајне личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима; – познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница чији језик учи; – разуме правила понашања, навике, сличности и разлике у култури свакодневице своје заједнице и заједница чији језик учи; – објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура; – објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и објашњава могуће узроке неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији; – препознаје и разуме честе стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи; – процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опажају и разумеју други људи и културе; – дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно необични, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл; – позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земаљама чији језик учи; – реагује на препознате облике примереног и непримереног понашања, примењујући обрасце учтивости у складу са културом заједница чији језик учи; – користи фреквентне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама; – користи, на креативан начин, знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију; – уочава социокултурне елементе у једноставнијим аутентичним текстовима на блиске теме и тумачи их у складу с комуникативним контекстом; – уочава и разуме специфичности хумора карактеристичног за културу заједница чији језик учи; – истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању култура заједница чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације; 	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> – интеркултурност; – положај циљног језика у глобалном и локалном контексту; – демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински; – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – истраживање и рефлексивност; – ИКТ;
	<ul style="list-style-type: none"> – пореди, сажима и на структурисан начин преноси важније информације и појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику; – преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става; – преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи основне информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним и друштвено-релевантним темама; – преноси основни садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику; – посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији, уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења; – преводи писане текстове различитог садржаја; 	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Уводна напомена: Учење страног језика као првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученици ослањају на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућује да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погодних услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима с малим бројем ученика), постигнућа на нивоу језичких компетенција остварују много брже.

1) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Системски приказ морфолошких карактеристика.

Систематизација именица женског рода на –о и мушког на –а.
la mano, la foto, la pallacanestro

il problema, il papa, il dramma

Облици за мушки и женски род (–а, –ista, –tore, –ssore, –aio) и грађење множине.

il / la collega, il/la giornalista, l'attore / l'attrice, il professore / la professoressa, il fioraio / la fioraia

Именице истог или сличног облика, али различитог значења.

il capitale / la capitale; il fine / la fine; il fronte / la fronte

il collo / la colla; il colpo / la colpa; il panno / la panna; lo scopo

/ la scopa

il gambo / la gamba; il saluto / la salute

Именице са посебним облицима за мушки и женски род.

uomo/donna; marito/moglie; genero/nuora; padre/madre; frate/

suora; montone/pecora

Именице које имају само једину или само множину.

la fedeltà, la felicità; la pasta, il riso; la sete, la fame

le forbici, i pantaloni, gli occhiali, i baffi, le ferie, le nozze

Именице са неправилном множином.

il paio → le paia; l'uomo → gli uomini; il dio → gli dei; l'ala →

le ali

Именице са две множине.

il braccio → i bracci / le braccia

il membro → i membri / le membra

Именице које немају множину – систематизација.

il caffè, la specie, l'analisi, la foto, il bar, il re

Збирне именице.

il gregge, la folla, l'esercito, lo sciame, la squadra...

Суфикси за грађење именица.

punizione, cambiamento, lavaggio, partenza...

Множина именица на –со, –го

parco → parchi; lago → laghi; medico → medici

amico, nemico, greco, porco

Множина именица на –циа, –џиа

la bugia → le bugie; la farmacia → le farmacie

la camicia → le camicie

la spiaggia → le spiagge

Речи субјективне оцене (*nomi alterati*). Грађење деминутива, аугментатива и пејоратива. Одлике и специфичности (*falsi alterati*).

vino – vinello, ponte – ponticello

cane – cagnolino, balcone – balconcino

cavallo – cavalluccio

naso – nasone

carattere – caratteraccio

mulino, postino, padrino...

Сложенице и њихова множина.

il grattacielo → i grattacieli; il cavatappi → i cavatappi

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.

Употреба члана испред личних имена (и регионализми), презимена и титула.

Quando hai visto Maria? Verrà anche la Sara alla tua festa?

I Rossi sono partiti per le vacanze. La dottoressa Bianchi non è in ufficio.

Il Manzoni ha scritto "I Promessi sposi".

Употреба члана испред географских појмова – систематизација.

Il Po è il fiume più lungo d'Italia. La Sardegna è famosa per le sue bellissime spiagge.

Roma è la capitale d'Italia. Eccomi di nuovo nella mia amata Roma!

Изостављање члана.

La scuola inizia a settembre. Bevi un bicchiere d'acqua! Questa camicia è fatta di seta. Torniamo a piedi o in autobus? Parliamo spesso di sport. Come si chiama tuo fratello? Ci vediamo a mezzogiorno! Avete sonno?

Заменице

Систематизација личних заменица (*pronomi personali, pronomi diretti, indiretti, accoppiati, riflessivi*)

Quella volta lui/egli disse la verità. Sara partirà con voi. Lo porteremo noi. Me l'ha detto Angelo. Si è alzata presto stamattina.

Систематизација заменица (*pronomi possessivi, dimostrativi, indefiniti*).

Quando tornano i tuoi? Prendi quella! Chiunque può venire.

Систематизација релативних заменица (*che, chi, cui, il/la quale; pronomi relativi doppi – chi, quanto, quanti*). Реалативно-присвојна заменица *il cui*. Релативне заменице *colui che, colei che, coloro che*.

Francesca è la ragazza di cui ti ho parlato.

Beatrice, il cui fratello lavora in banca, è una mia amica.

Chi mi rispetta, arriva in tempo. (la persona che, colui che, coloro che)

Non abbiamo capito quanto ha detto Paolo. (quello che)

Придеви

Систематизација придева (*dimostrativi, qualificativi, possessivi, indefiniti, interrogativi, esclamativi*).

Quella casa lì è di Lorenzo. Anna è una brava ragazza. Domani arrivano i miei amici da Londra. Il suo gatto si chiama Felice. Alcuni ragazzi ancora non lo sanno. Che gusto di gelato preferisci? Che meraviglia!

Aggettivi numerali – cardinali, ordinali, moltiplicativi, frazionari, collettivi

Ho studiato per tre ore oggi. Luca abita al terzo piano. Abbiamo prenotato una camera doppia.

Compra la bottiglia da mezzo litro! Hanno accettato entrambe le proposte.

Придеви који означавају географску припадност.

Palermo – palermitano, Cipro – cipriano

Придеви *bello, quello, buono, grande* испред именица.

Che begli orecchini! Mi hanno dato un buono sconto. Il film ha avuto un gran successo.

Придеви *proprio, altrui*.

Andrea ama molto la propria famiglia. Non bisogna badare molto alle opinioni altrui.

Положај придева. Промена значења у односу на положај придева.

Lei è un'amica francese. Sara ha i capelli biondi.

Lui è un amico vecchio (anziano). Lui è un vecchio amico (che ho da molto tempo).

Партитивни квантификатори (*una fetta di pane, un pizzico di sale* итд.)

Manca ancora un pizzico di sale.

Компарација придева. Апсолутни и релативни суперлатив (*superlativo assoluto e relativo*). Органска компарација придева (*forme irregolari*). Грађење суперлатива уз помоћ префикса (*arci-, ultra-, stra-, super-, iper-*), понављањем придева, појачавањем.

Anna è migliore di te. Questo caffè è pessimo. Abito al piano superiore.

Lo zio di Amanda è straricco. Lei è simpatica simpatica. Angela è innamorata cotta.

Суфикси за грађење придева од именица.

passionale, fortunato, amichevole, artistico, famoso...

Суфикси за грађење придева од глагола.

cantante, commovente, mangiabile, comprensibile

Речце

Употреба *ci* – систематизација.

Употреба *ne* – систематизација.

Глаголи

Систематизација времена.

Садашње време (*presente indicativo*). Систематизација употребе. Историјски презент у пословицама. Мање фреквентни неправилни глаголи (*comparire, comporre, sottrarre...*)

Dante nasce a Firenze. Chi dorme non piglia pesci. Queste parole compaiono nel testo più volte.

Прости перфекат (*passato remoto*). Правилни и неправилни глаголи. Плусквамперфект II (*trapassato remoto*)

Mise le mani in tasca e se ne andò. Tacque per tutto il tempo.

Appena fu uscito di casa, se ne accorse di aver dimenticato il portafoglio.

Систематизација употребе прошлих времена у нарацији (*passato prossimo, imperfetto, trapassato prossimo, passato remoto*).

Глаголи са двоструким помоћним глаголом у сложеним временима (*verbi con doppio ausiliare*).

Ieri ha /è piovuto. Ha /è vissuto in Italia per molti anni.

Ho salito le scale. Siamo saliti sull'autobus.

Abbiamo corso per tre ore. È corsa a scuola.

Abbiamo finito i compiti. Il film è finito.

Sei cambiata molto. Paolo ha cambiato casa.

Систематизација начина (*indicativo, congiuntivo, imperativo, condizionale*).

Употреба имперфекта и кондиционала прошлог у слагању времена.

Mi ha detto che veniva / sarebbe venuto.

Систематизација времена у конјуктиву (*congiuntivo presente, congiuntivo passato, congiuntivo imperfetto, congiuntivo trapassato prossimo*)

Систематизација глагола и глаголских израза који захтевају конјуктив.

Конјуктив уз неодређене заменице, у релативним реченицама и индиректним питањима.

Non c'era nessuno che potesse aiutarlo.

È la ragazza più bella che io abbia mai visto!

Mi chiedo se tu abbia ragione.

Конјуктив у реченицама са инверзијом.

Che sia intelligente lo sanno tutti.

Конјуктив у независним реченицама.

Che siate sempre felici! Che sia in ritardo? Magari Andrea mi amasse!

Пасив (*forma passiva*). Употреба глагола *andare* у пасиву.

Roma fu fondata da Romolo e Remo. Questo romanzo viene letto ogni anno da moltissima gente. La camicia va lavata a 40 gradi.

Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si* (*si impersonale/passivante*).

Si mangia bene. Si leggono molti libri. Si è tristi quando si è soli.

Безлични облици прелазних и непрелазних глагола у прошлом времену.

Si è mangiato bene ieri sera. Si è partiti molto presto stamattina.

Безлично-повратна конструкција.

Ci si alza presto.

Систематизација употребе неодређених начина (*modi indefiniti*).

Инфинитив (*infinito presente e passato*). Употреба инфинитива (у служби именице, у реченицама...).

Non disturbare! Che dire? Vedo arrivare Maria. Fumare fa male. Sto per uscire. Dopo aver finito di parlare, è uscito. Ah, averlo detto prima! Penso di aver capito tutto.

Партицип (*participio presente e passato*). Употреба партиципа у служби именице и придева.

Questo libro è molto divertente. Roberto è uno studente bravissimo.

Ci sono molti laureati disoccupati. Finita la mail, ha speso il computer.

Герунд (*gerundio presente e passato*). Употреба герунда. Употреба герунда у конструкцијама. Положај заменица и речце уз герунд.

Che cosa stai dicendo?

Conoscendo Matilde, sono sicura che arriverà in ritardo.

Sbagliando si impara. Essendo stanca preferisco rimanere a casa. Pur avendo mangiato, ho ancora tanta fame.

Essendosi svegliato tardi, ha deciso di prendere i tassi.

Каузативно *fare* и *lasciare*

Lo faccio studiare. Li lascio entrare. Glielo lascio dire.

Прономинални глаголи (*verbi pronominali*): *volerci, metterci, prendersela, cavarsela, farcela...*

Quanto ci avete messo a finire i compiti? Ce l'abbiamo fatta anche questa volta! Non prendertela subito! Non se ne frega niente di te.

Прилози

Систематизација прилога.

Прилози за време и учесталост (*avverbi di tempo e di frequenza*): *quando, ora, adesso, dopo, oggi, spesso, raramente, sempre, mai, presto, tardi...*

Si alza sempre presto. Che cosa avete fatto finora?

Прилози за начин (*avverbi di modo*): *bene, male, volentieri, viceversa, velocemente...*

Si stava preparando lentamente. Oggi stiamo benissimo.

Прилози за место (*avverbi di luogo*): *qui, qua, lì, là, sopra, sotto, davanti, dietro, dappertutto, ovunque/dovunque...*

I bambini stanno giocando fuori.

Прилози за количину (*avverbi di quantità*): *molto, poco, troppo, meno, abbastanza, parecchio, più, meno, almeno, nulla/niente...*

Secondo me non mangi abbastanza. Stanotte ho dormito pochissimo.

Одрични прилози (*avverbi di negazione*): *no, non, nemmeno, neppure, mica...*

Non ci penso neanche!

Потврдни прилози (*avverbi di affermazione*): *sì, certamente, certo...*

Sicuramente chiamerà anche Claudio.

Прилози за исказивање сумње (*avverbi di dubbio*): *forse, probabilmente, magari, chissà...*

Pietro probabilmente non tornerà prima delle 8.

Упитни прилози (*avverbi interrogativi*): *come, dove, quando, perché...*

Dove si trova quel ristorante? Quanto costa il libro d'italiano?

Положај прилога у реченици.

Sono molto felice. Stamattina ci siamo alzati presto. Mi ha appena risposto. Gli ho detto di venire subito.

Узвници

Систематизација узвика (*interiezioni semplici e composte, locuzioni esclamative*): *Ah! Eh! Ehi! Ahimè! Uffa! Povero me! Beato te! Dio mio! Magari!*

Che cosa abbiamo da studiare per domani? – Boh!

Uffa! Che lezione noiosa!

Andiamo in Italia quest'estate? – Magari!

Su! Coraggio! Forza!

Предлози

Систематизација употребе предлога.

Употреба предлога уз глаголе и глаголске изразе.

Sono felice di vederti. Si sono dimenticati di comprare il vino. Avete cominciato a studiare? Hanno deciso di partire subito. Chi ti ha insegnato a guidare? Vi prego di tacere. Cosa c'è da mangiare? È uscita senza dire una parola. Prima di parlare pensa!

Предлошке конструкције – систематизација.

Non mi piace stare in mezzo a così tanta gente. A proposito di Anna, hai sentito le notizie? La farmacia è di fronte alla fermata. A causa dello sciopero siamo arrivati in ritardo.

Везници

Систематизација везника.

Зависни везници, уз индикатив и конјуктив (временски, узрочни, намерни, искључни, допусни...): *quando, appena, mentre, affinché, perché, anche se, sebbene, benché, affinché, a patto che, senza che, tranne che, ovunque, qualunque...*

Значења и употреба везника *anzi*:

а) *valore avversativo*

Non ero in ritardo, anzi ero in anticipo!

б) *valore rafforzativo*

Siamo tornati a casa tardi, anzi tardissimo.

в) *con il significato "o meglio"*

Vorrei una mela, anzi una pera.

Реченица

Директни и индиректни говор (*discorso diretto e indiretto*).

Giovanni ha detto che quel giorno non si sentiva bene.

Слагање времена у индикативу и конјунктиву (*concordanza dei tempi all'indicativo e al congiuntivo*). Однос истовремености, претходности и постериорности (*rapporto di anteriorità, contemporaneità e posteriorità*).

Sapevo che era stato / era / sarebbe stato a casa.

Penso che lei sia partita ieri. Penso che lei parta oggi. Penso che lei parta /partirà domani.

Pensavo che fosse già partita. Pensavo che partisse oggi.

Pensavo che sarebbe partita dopo.

Имплицитне и експлицитне реченице (*frasi implicite ed esplicite*).

Penso che tu abbia ragione. Penso di avere ragione.

Dopo aver finito il corso, è partito per l'Italia. Dopo che aveva finito il corso...

Studiava cantando. Mentre studiava cantava.

Non avendo studiato, non è riuscito a passare l'esame. Siccome non aveva studiato, non è riuscito a passare l'esame.

Зависно-сложена реченица у индикативу и конјунктиву и уз инфинитив, герунд и партицип:

а) временска (*temporale esplicita/implicita*)

Dobbiamo mettere tutto in ordine prima che i genitori tornino a casa.

Dopo esserci svegliati, abbiamo fatto colazione.

Tornando a casa, abbiamo incontrato lo zio.

б) узрочна (*causale esplicita/implicita*)

Non siamo usciti perché volevamo vedere un film in TV.

Ti ringrazio per avermi risposto subito.

Conoscendo bene Monica, so già che non sarà d'accordo.

в) намерна (*finale esplicita/implicita*)

Ve lo ripeto affinché capiate meglio.

Andiamo in Italia per studiare.

г) допусна (*concessiva esplicita/implicita*)

Anche se aveva dimenticato l'indirizzo, è riuscito a trovare la sua casa.

Benché sia puntuale, questa volta è arrivata in ritardo.

Pur non avendo molti soldi, ha deciso di fare un viaggio.

д) релативна (*relativa*)

Cerco una ragazza che parli bene l'inglese.

Non c'è persona che non abbia sbagliato almeno una volta.

Quello è il più bel film che io abbia mai visto!

ђ) условна (*condizionale esplicita/implicita*)

Ti dirò la verità a patto che tu non la dica a nessuno.

Continuando così, sono sicura che diventerai molto bravo.

е) искључна (*esclusiva*)

Deve entrare in casa senza che nessuno lo veda.

ж) последична (*consecutiva esplicita/implicita*)

Daria è così nervosa che litiga sempre con tutti.

Хипотетички период. Реална, потенцијална и иреална погодбена реченица (*periodo ipotetico della realtà, possibilità e irrealtà; periodo ipotetico misto*). Употреба имперфекта у иреалној погодбеној реченици.

Se mi chiami stasera, te lo dirò.

Se Andrea studiasse di più, non avrebbe problemi a scuola.

Se quella sera tu fossi andato alla festa, avresti conosciuto la mia fidanzata.

Se mi dicevi prima, ti aiutavo io.

Se ci fossimo alzati prima, ora non dovremmo correre.

Лексикологија

Грађење именичких и придевских сложеница.

Синоними, антоними, хипероними, хомонимија, полисемија .

Основно и преносно значење речи. Вишезначност речи и њихова семантизација.

Идиоми и фразеологизми.

2) ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

Упознавање са писањем нових идеограма. Систематизација идеограма.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји:

1. Врсте речи
Промена променљивих врста речи
Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви
Зависне именице
2. Именице
-опште. Проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама.
-позајмљенице (タオル、フロント、トラック、マラソン、コンテスト、パンフレット и друге)
-формирање именичке фразе од глагола са структурном речцом ~の
-суфикси/инфикси: ~中、~世紀、~制、~号室、~ずつ、~以下、~以上 и други
-зависне именице ため、はず、ところ、ばかり、ばあい
-градња именица додавањем суфикса ~さ
3. Заменице
Инсистирање на употреби имена и титула уместо личних заменица
Неодређене заменице
Упитне заменице (どのぐらい、なぜ)
4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику – социолингвистички аспекти комуникације

-Поздрави (проширено) (おさきにしつれいします、おつかれさまでした、おうかがいます、いらっしゃいます、どうぞお幸せに、たのしみにしています、いじょうです)。Узвици и везници у формалној и неформалној комуникацији (わあ、ところで、さあ、ううん、ええと)

-Фразе за давање и прихватање или одбијање предлога и молби (どうでしょうか、どうなさいますか、いまいいですか、あ、いけない、)

-Фразе за слагање/неслагање (いいことですね、これでよろしいでしょうか、あ、いけない、かまいません)

-Фразе за извињавање (もしわけありません、お待たせしました) и фразе за захваљување (いろいろお世話になりました。がんばります)

5. Структурне речце

Нови видови употребе структурних речца и њихова зависност од предиката; структурне речце から и で у значењу од чега се нешто прави; て за означавање узрока; か у питањима у индиректном говору; も са неодређеним бројевима; が у опису чула; に кад се нешто бира; の код апозиције и градње глаголских именица; に ・ によって за означавање вршиоца радње у пасиву и др.):

6. Придеви

Проширивање речничког фонда

-прилошки облици придева

-градња именица од придева

-помоћни придеви ~やすい、~にくい

7. Бројеви

Додатни класификатори (~冊、~代、~屋、~個、~ずつ)

8. Глаголи

Глаголи давања и примања у сложеним конструкцијама

Глаголи у функцији субјекта или објекта

Сложени глаголски облици ~てみる、~ていく、~てくる

Глаголи у пасиву и помоћни глаголи ~れる、~られる

Глаголи у каузативу и помоћни глаголи ~せる、~させる

Глаголи у пасиву каузатива

Помоћни глаголи ~そうだ ~ようだ за преношење информација

Помоћни глаголи ~そうだ за изражавање претпоставки

Учтивост глаголских облика (посебни глаголи и слично)

9. Прилози

Проширивање речничког фонда новим прилозима (прилози за време: このあいだ、今では、今にも、たった今、途中で、прилози за начин: いっしょうけんめい и други)

10. Везници

Упознавање са правилном употребом неких од везника, а којима се постиже континуираност у излагању, објашњавању или описивању (しかし、そのあと、途中で、, ところで、すると、そのうえ、それでは и други)

11. Реченица

- ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту
- пасив и специфичности пасива у јапанском језику
- помоћни глаголи и сложени глаголски облици
- узрочно-последичне реченице са ~ので и ~て (で)
- допусне реченице са ~のに
- опис услуга изражен са глаголима у каузативу и глаголима давања и примања
- временске реченице са ~ところ、~ばかり
- кондиционалне реченице ~ばあい
- изражавање очекивања и претпоставки са はず
- изражавање сврхе и циља радње (~ために、~のに)
- изражавање понизности и поштовања посебним глаголима или глаголским облицима

3) КИНЕСКИ ЈЕЗИК

1. Допуне за правац *LAI*, *QU* и *QILAI*—
2. Допуне за учесталост радње
3. Допуне за могућност
4. Допуне за количину
5. Сложене допуне за правац: гл. + *QILAI*
6. Проширена употреба сложених допуна за правац: гл. + *SHANG*, гл. + *XIA*, гл. + *QILAI*, гл. + *XIAQU*
7. Предлошке конструкције као допуне
8. Речца *DE* којом се гради прилошка одредба и речца *DE* којом се гради глаголска допуна
9. Употреба упитних заменица као заменица општег значења
10. Конструкције: „*GEN...XIANGBI*”, „*CHULE...YIWAI*”, „*YUE A YUE B*” и „*ZAISHUO*, ...”
11. Начини наглашавања конструкција „*SHI...DE*” конструкција „*LIAN...YE*...”
- реторичне упитне реченице са „*NANDAO...MA?*” и „*WEISHENMEBU...NE?*”
12. Пасивне реченице образоване предлозима *BEI*, *JIAO* и *RANG*
13. Сложене реченице:
  - условног односа са везницима: „*BUGUAN...DOU*” и „*ZHIYAO...JIU*...”, „*ZHIYOU...CAI*”, и „*WULUN...DOU*”
  - допусног односа са везницима: „*JINGUAN...HAISHI*...” и „*JISHI...YE*...”
  - супротног односа са везницима: „*BUSHI...ERSHI*...”, *BUGUO*, *SUIRAN* и *KESHI*
  - узрочно-последичног односа са везницима: *YOUYU*, *SUOYI*, *YINCI* и „*JIRAN...JIU*...”
  - искључног односа са везницима „*NINGKE...YE*...”
  - раставног односа са везницима „*BUSHI...JIUSHI*...”, *HUOZHE*,
  - прогресивног односа са везницима: „*BUDAN...ERQIE*...”
  - сукцесивног односа са везником *YUSHI*,
  - хипотетичног односа са везницима: *RUGUO* и *YAOSHI*
14. Прилози и њихова употреба: *QIANWAN*, *HUXIANG*, *HAO*, *GUORAN*, *HURAN*, *QISHI*, *ZHENGHAO*, *RANGHOU*, *FANZHENG*, *ZHICHAO*, *JUE*, *SHOUXIAN*, *BUDUAN*, *YOUQI*, *TING*, *GANKUAI*, *CONGCI*, *GENGLIA*, *BIJIAO*, *NANGUAI*, *BIJING*, *JIANZHI*, *XIANGDANG*, *DAODI*, *SIHU*, *BENLAI*, *SHIFEN*, *CENGJING*, *YUANLAI*

15. Предлози и њихова употреба: *TI*, *BEI*, *AN*, *JIAO*, *RANG*, *GUANYU*, *YOUYU* 16. Класификатори и њихова употреба: *ZUO*, *ZHONG*, *SUI*, *MI*, *GONGJIN*, *JIE*, *DING*, *DU*, *CENG*, *JI*, *FU*, *LEI*, *YE*, *HUI*, *DIAN*, *FEN*, *KE*, *DUN*, *DUAN*, *ZHI*, *MAO*, *FENG*, *PAI*, *KOU*, *LIANG*

16. Фразе: *GUAIBUDE* и *SHUBUQING*

4) НОРВЕШКИ ЈЕЗИК

Именице

Генитив у временским и просторним изразима (*en timinutters pause*, *en fem kilometers reise*).

Промена именица средњег рода на -um (*museum*, *jubileum*, *album*, *visum*).

Придеви

Облици партиципа перфекта фреквентних јаких глагола у атрибутивној употреби (*en stjålen bil – den stjålne bilen*, *et forsvunnet barn – forsvunne barn*).

Контрастирање употребе партиципа презента у односу на партицип перфекта (*en skremmende film – et skremt menneske*).

Заменице

Употреба релативне заменице *som* на позицији субјекта у зависно-упитним реченицама и питањима са конструкцијом ишчељавања (*han spurte hvem som skulle komme. Hvem var det som kom?*).

Детерминативи

Употреба детерминатива *hver sin*.

Глаголи

II кондиционал (*skulle ha kommet*) – облик и употреба (самостално у жељним реченицама и у условним реченицама за исказивање неоствариве радње).

Епистемска употреба модалних глагола *skulle* (*han skal ha kommet*) и *måtte* (*han må være syk*).

Глаголи са раздвојивом и нераздвојивом партикулом, обрада употребе фреквентних глагола са партикулом.

Få-пасив

Пасив стања („*være-passiv*”) и његов однос према перфекту перифрастичног пасива са помоћним глаголом *bli* (*brevet er skrevet : brevet er blitt skrevet/er skrevet*).

Parverb (прелазни и непрелазни парњаци: *henge – hegte – hengt vs. Henge – hang – hengt; senke vs. Synke*).

Прилози

Ненаглашени модификативни реченични прилози (*jo*, *vel*, *nok*, *visst*).

Прилози и предлози за негацију услова (*ellers, med mindre, uten*).

Реченичне конструкције

Ишчелџавање/utbrytning прилошке одредбе (*det er til bergen (at) vi skal reise*).

Ишчелџавање/utbrytning у питањима (*hvor er det du skal reise? Hva er det du sier?*).

Различити начини изражавања узрочности у норвешком језику и различити начини структурисања узрочно-последичних догађаја (узрочне и последичне реченице, глаголске, именичке и предлошке фразе: *skyldes, forårsake, gi, føre til, medføre, resultere (i); årsak (til), grunn (til)*).

Безлични пасив уведен заменицом *det* (*det skal bygges 200 nye boliger her. Det blir stadig oppdaget nye øyer*).

Поредбене реченице и изрази за поређење.

Условне реченице са субјункторима.

Последичне реченице са субјункторима *slik at, så, så...at*.

Изражавање акционсарта са посебним фокусом на исказивање дуративности (*bli sittende og snakke*, изрази *holde på å, være i ferd med*).

Творба речи

Творба придева помоћу суфикса *-aktig, -bar, -ete, -messig, -som* и *-ær*.

5) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Системски приказ морфолошких карактеристика.

Систематизација именица женског и мушког рода, одступања. *el libro, la mesa, el color; la novedad, la nación, el levantamiento el día, el tema, la mano, la flor*

Облици за мушки и женски род (*-ista, -nte*) и грађење множине.

El/la artista – los/las artistas; el/la delicuente – los/las delicuentes

Именице истог или сличног облика, али различитог значења.

El cesto/la cesta, el bolso/la bolsa

Именице које мењају значење у зависности од рода (*el orden/la orden*).

Именице са посебним облицима за мушки и женски род.

Hombre/mujer, toro/vaca

Именице које имају само једину или само мношину.

La sed, la salud, el caos

Las nupcias, los víveres

Именице са неправилном множином.

el lunes – los lunes; el carácter – los caracteres; el pez – los

peces

Именице са две множине.

El bambú: bambús / bambúes

Суфикси за грађење именица (*- tad, -dad, - miento, -ción, -ura, -eza*)

Grabar – grabación; humilde – humildad; amargo – amargura

Речи субјективне оцене. Грађење деминутива, аугментатива и пејоратива. Одлике и специфичности.

– *Ito: gordito, mayorcito; – ico: bonito; – illo: chiquillo; -ete: amigüete; – in: pelin, poquitín.*

– *Ote: grandote, amigote; -on – pilón; -acho – ricacho; -arrón: chicarrón; -tazo: golpetazo, pelotazo.*

– *-ucho: casucha; -uza: gentuza.*

Сложенице и њихова множина.

Плурал властитих имена и презимена.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.

Одређени и неодређени члан – посебне употребе члана.

El viernes no trabajo. / Hoy es miércoles.

Члан *el* као ознака супстантивације (*el poder, el dormir*).

Одређени члан средњег рода *lo* (*lo difícil*).

Изоостављање члана (*Marta es ingeniera de caminos. Hablo japonés y ruso. Podemos ir en coche al concierto.*)

Придеви

Систематизација придева (описни, показни, присвојни...)

Творба придева додавањем суфикса *-ble, -oso, -nte, -ico* (*amable, maravilloso, interesante, histórico*)

Апокопа: *chico bueno/buen chico, casa grande/gran casa*

Компарација придева (правилни и неправилни компаративи)

Más alto que/mentos alto que/tan alto como; mejor; peor; mayor; menor

Релативни и апсолутни суперлатив (правилни и неправилни облици) – систематизација

El más alto de la clase – altísimo; libre – libérrimo

Суфикси за грађење придева од именица.

Peligro-peligroso; historia – histórico

Суфикси за грађење придева од глагола

Recomendar – recomendable; depender – dependiente

Творба придева супротног значења (*lógico/ilógico, responsable/irresponsable*)

Речце

Употреба *si* – систематизација.

Употреба *no* – систематизација.

Творба придева супротног значења (*lógico/ilógico, responsable/irresponsable*)

Заменице

Систематизација личних заменица (облици и употреба личних заменица за субјекат, прави и неправи објекат).

Tú y yo somos amigos. Me ha traído un regalo. Me la he comprado.

Систематизација релативних заменица (*que, quien, el/la/los/las que, cual, el/la/los/las cual, cuyo*). Употреба релативних заменица са и без предлога.

Употреба заменице *SE* – систематизација (*ponerse los pantalones, ponerse triste, comer/comerse, pelearse, la puerta se ha cerrado, ocurrirse/ocurrirsele, pasar/pasarse/pasarsele*).

Систематизација показних, присвојних, упитних, узвичних, неодређених заменица.

Прилози

Систематизација прилога за место, време, количину, потврду, негацију, сумњу, начин.

La rosa me gusta mucho. Aquí tengo unas cosas. Jamás lo he visto. Quizás encuentre ese papel.

Прилошки изрази за изражавање сумње, претпоставке, жеље (*lo mismo, igual, puede que, ojalá...*).

Положај прилога у реченици.

Se divierte mucho con ellos. Ella tampoco sabía jugar al tenis.

Узвици

Систематизација узвика, фразеолошки изрази (*¡Ah! ¡Oh! ¡Eh! ¡ajo! ¡vaya!*).

Предлози

Систематизација употребе предлога.

Основне и специфичне употребе предлога, предлошке конструкције, идиоматски изрази (*hace/desde/desde hace, por/para-estar por/estar para, a duras penas, por si acaso*).

Глаголи са предлозима (*tender a, dedicarse a, interesarse por...*).

Везници

Систематизација везника.

– Временски (*cuando, tan pronto como, apenas, mientras tanto, nada más, una vez, siempre que, a medida que...*)

– Намерни (*para que, a que, a fin de que, con tal de que...*)

– Допусни (*aunque, a pesar de, por más que...*)

– Условни (*si, siempre que, con tal de que, a condición de que, salvo si...*)

– Узрочни (*porque, ya que, puesto que, debido a...*)

– Последични (*por lo tanto, por eso, así que, de manera que, de ahí que...*)

– Везник *COMO*– модално, узрочно и условно значење (*Como has venido temprano.../Como vengas tarde.../Ella toca el piano como le han enseñado...*)

Глаголи

Систематизација копулативних глаголи *SER/ESTAR* – основне употребе (*Soy Ana. Son las once. Es 2 de septiembre/Estamos a 2 de septiembre. Soy profesora/Estoy de profesora. Las naranjas son 2 euros/Las naranjas están a 2 euros. La fiesta es en mi casa/Los invitados están en mi casa.*)

Специфичне употребе глагола *SER/ESTAR* са придевима који мењају значење (*es verde/está verde; es simpática/estuvo simpática el otro día; estar lleno/es el lleno.*)

Фразеолошки изрази са глаголима *SER/ESTAR* (*Ser pan comido. Estar como un fideo.*)

Разлике у значењу глагола са и без повратне заменице (*acordar/acordarse, negar/negarse.*)

Систематизација времена.

Презент индикатива – Систематизација употребе. Правилни и неправилни глаголи.

Систематизација прошлих времена (*Preterito Perfecto, Preterito Indefinido, Preterito Imperfecto, Preterito Pluscuamperfecto*) – облици (правилни и неправилни глаголи), основне и специфичне употребе прошлих времена са или без временских ознака у тексту или дискурсу, слагање прошлих времена у тексту или дискурсу.

Систематизација футура (*Futuro Simple, Futuro Compuesto*) – изражавање будуће радње и претпоставке (*Mañana iré al médico. A las 10 ya habrán terminado sus deberes/Serán las dos/ Se habrá ido/ Se habrá ido.*)

Систематизација кондиционала (*Condicional Simple, Condicional Compuesto*) – кондиционал за учтиво ображање, изражавање будуће радње у слагању времена, и претпоставке (*Me gustaría ver esta película. ¿Podría indicarme dónde está la iglesia? Me prometió que vendría este fin de semana. No habría debido ir tan rápido con el coche. De no venir, me habría llamado para avisarme.*)

Контраст употребе футура и кондиционала за изражавање претпоставке (*¿Qué hora es? -Pues serán las tres y media./ ¿Dónde estudió Isabel? -Estudiaría en Madrid porque tenía familia allí.*)

Систематизација императива – правилни и неправилни глаголи, облици потврдног и одричног императива, императив са заменицама за прави и неправи објекат и са повратном заменицом (*¡Habla! ¡No hables! ¡Aprended! ¡No aprendáis! ¡No se abrochen! ¡Cómpraselo!*).

Систематизација глаголских перифраза са инфинитивом, герундивом и партиципом (*comenzar/empezar a/ponerse a/ echarse a/ llegar a/ haber de/deber de/venir a +infinitivo, llevar/venir/ir+gerundio, seguir gerundio/seguir sin infinitivo, tener/quedar/ llevar+participio*).

Систематизација времена у субјунктиву (*Presente de Subjuntivo, Preterito Perfecto de Subjuntivo, Preterito Imperfecto de Subjuntivo, Preterito Pluscuamperfecto de Subjuntivo*) – облици (правилни и неправилни глаголи), употреба у независним и зависним реченицама, слагање времена у субјунктиву.

Necesito que vengas temprano. Necesitaba que vinieras temprano.

Систематизација субјунктива у независним реченицама

а) изражавање претпоставке (*Estará en casa. Debe de estar en casa. Puede que esté en casa.*)

б) изражавање наредбе и молбе (*¡Sal de aquí! ¡A dormir! Harás lo que yo te diga. Deberías estudiar más.*)

в) различне реченице (*se dice; me han despedido; cuando estás a gusto...; todo el mundo/toda la gente se enfada...*)

г) узвична реченица – *qué* + придев/именица/прилог/ глагол (*¡Qué bella es la vida!*); *qué* + именица + *tan/más* + придев (*¡Qué bebé más guapo!*); *cuánto*+глагол/именица (*¡Cuánto he sufrido por ti!*); *quién*+глагол (*¡Quién pudiera irse a las Bahamas!*)

Систематизација субјунктива у зависним реченицама:

а) временска – употреба индикатива/субјунктива /инфинитива са временским везницима (*Apenas llegues, llámame. Nada más llegar a casa, llámame. Tan pronto como llegó, me llamó por teléfono.*);

б) изрична – употреба субјунктива/индикатива/инфинитива са глаголима и изразима који изражавају осећање, мишљење, сум-

њу, жељу, забрану, молбу, наредбу, дозволу (*Me encanta cocinar/ Me encanta que mis amigos cocinen; Creo que lo sabe/No creo que lo sepa; Es importante hablar/Es importante que hables*);

в) односна – употреба индикатива/субјунктива (*Hay muchos que hablan/No hay nadie que hable*);

г) условна – изражавање реалног и нереалног услова у садашњости и прошлости (*Aprobarás el examen siempre que estudies/ si estudias. Si/siempre que estudiaras, aprobarías el examen. Habrías aprobado/hubieras aprobado el examen si hubieras estudiado.*);

д) намерна – употреба субјунктива /инфинитива са намерним везницима (*Me llamó para decirme./Me llamó para que le dijera*);

ђ) допусна – употреба индикатива/субјунктива /инфинитива са допусним везницима (*Compraré esas gafas aunque son/sean caras.*)

ж) узрочна – употреба субјунктива /индикатива/ инфинитива са узрочним везницима (*No iremos a la boda porque no tenemos tiempo. He tirado las flores no porque no me gusten sino porque tengo alergia. Esto te pasa por hablar mal de la gente.*);

з) последична – употреба индикатива/ субјунктива са последичним везницима (*Hemos terminado, por tanto nos vamos. Va al gimnasio, de ahí que esté en forma.*).

Пасив

Грађење пасива. Разлика између пасива и *pasiva de estado*. *El general era considerado por muchos un héroe. El jugador está lesionado y no podrá jugar.*

Конектори у тексту и дискурсу

Систематизација конектора у тексту и дискурсу: уводни (*con relación a, en cuanto a*), супротни (*por el contrario, no obstante*), закључни (*en conclusión, en resumen*), експликативни (*dicho de otra manera, en otras palabras*).

Правопис

Систематизација свих правописних правила. Речи које мењају значење ако се напишу са или без графичког акцента (*te/té, se/sé*), речи које мењају значење ако се напишу заједно или одвојено (*si/no/sino, por qué/porque/porqué, a sí mismo/así mismo/asimismo*).

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнављају се, а затим проширују лингвистичка знања, усавршавају језичке компетенције и надограђују екстралингвистички елементи/садржаји у вези са конкретним темама. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски контекст.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структуре породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младаљачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, изазови, вршњачки односи, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа (свет) и заједнички живот народа

Друштво (социјална питања, друштвена уређења, политика и политички живот, миграције, религија, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање, међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и настав-

них средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учioniцу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учioniци и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнају и поимају фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, како би се успешно развила активност разумевања говора, ученици треба да поседују и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од особина и способности особе која слуша, укључујући и капацитет когнитивне обраде, од мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина особе која говори, од намера са којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученицима могућност да пажњу усредсреде на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима особа која слуша декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на развијању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици с већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се предвидео развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да разумеју имплицитне поруке; да

разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу, која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверавам да ли добро разумем налог.	
Пажљиво гледам слике и наслов и проверавам да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушавам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Размишљам о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознајем врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обраћам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослањам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) с циљем разумевања општег смисла текста.	
Ослањам се на своја ранија искуства и на основу њих изводим могуће претпоставке.	
Обраћам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Не паничим када нешто не разумем и настављам да слушам.	
Покушавам да издвојим имена лица и места.	
Покушавам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушавам да издвојим из говорног ланца речи које потом записујем и проверавам да ли одговарају онима које су ми познате.	
Не предајем се пред тешкоћом задатка и не покушавам да погађам наслепо.	
Покушавам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Враћам се на почетак и проверавам да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
У циљу унапређивања својих постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом особа која чита прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;

- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опишу догађаје, мишљења и осећања, пишу електронске и СМС поруке, учествују у дискусијама на блогу, резимирају садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачине краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично повлањање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да остваре различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изразе захвалност, да се извине, да нешто честитају и слично, у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између саговорника (два или више) са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученици могу усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији(е) језик(е) уче. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученике у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученици крећу (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од њихових сопствених, то јест, развијање интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученици не изражавају сопствено мишљење већ преузимају улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те

језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставници имају слободу да издвоје граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са ученичким постигнућима, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано развијање комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученике оспособљавају за целиковни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецен-

зија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);

– избор текстова обухвата преваходно дела савремене књижевности 20. и 21. века, као и одабрана дела старије књижевности, у складу са интересовањима и потребама ученика; с обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед сложене структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

– текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексии);

– у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

– избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозе, поетске, и драмске врсте;

– избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

– избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Каренина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијам*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

– књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексии у синхронијској и дијахронијској перспективи;

– у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликови).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставници бирају садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексии о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалним телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према

сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставници страног језика сарађује са колегама других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученицима аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употреби страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин, ученицима је омогућено да користе страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученици владају претходним градивом, неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставници ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују постигнућа ученика, у начелу треба да подржава и ученике и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставници, притом, добијају увид у то како ученици уче, прикупљају информације о постигнућима, и на том основу модификују наставу и остале активности. Формативно оцењивање наставницима олакшава и утврђивање критеријума за вредновање постигнућа. Током праћења рада и активности ученика, повратне информације морају бити увремене, детаљне и образложене како би им се пружила одговарајућа помоћ и подршка у остваривању очекиваних резултата учења. Формативно оцењивање пружаће и самим наставницима назнаке о квалитету сопственог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставници ће утврдити да ли су ученици постигли предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставници треба нарочито да подрже саморефлексију код ученика: потребно је да ученици у одређеној мери објективно процењује шта знају, умеју и могу. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставницима шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полугодишту. Писмени задатак ради се у форми различитих облика провере оспособљености ученика за примену развијених теоријских знања и нивоа оспособљености за самосталан рад. На писменом задатку се систематизују области, комбинују задаци којима се проверава граматичка структура језика, вокабулар, фразеологизми, превод текста, разумевање, писање и креирање текста. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника за поједине језичке компетенције.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаким и слабијим страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

И

ЖИВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Енглески, немачки, руски и француски
(смер Живи страни језици и смер Класични језици)

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у

вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-стима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образложе различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	99

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изреча, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	Теме
	По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма.	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико корака, и то у различитим приватним, јавним и образовним комуникативним ситуацијама исказане умеренијим ритмом и стандарднојезичком артикулацијом и прозодијом, уз евентуално повремено ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и највећи број тематских појединости монолошких излагања на друштвено релевантне теме, исказаних претежно стандардним језиком или једноставнијим варијантама и формама разговорног језика, уз визуелну подршку или без ње (нпр. путем презентације и сл.); – разуме општи смисао и важније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Израже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Израже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, белешака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>– разуме битне елементе садржаја (главну тему и важније споредне елементе тематике, међусобне односе актера, околности радње, заплет и епилог, хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују познате и друштвено-релевантне теме и користи претежно (али не искључиво) стандардни говор;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми, интервјуа, дискусија и дебата, у директној или медијски посредованој комуникацији, у којима учествује двоје или више говорника, нпр. приликом исказивања молби, захвалности и извињења, као и размене информација на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу претежно стандарднојезичких елемената и споријег ритма, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална понављања и појашњења (по потреби);</p> <p>– разуме једноставнија образложења ставова, мишљења, препорука и предлога, слагања и неслагања саговорника, прати нит аргументације и противаргументе, формулисане једноставнијим језичким средствима и изнете на недвосмислен начин (уз евентуална минимална и јасно распознатљива имплицитна значења), праћена евентуалним невербалним паравербалним комуникативним сигнаlima;</p> <p>– разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова и поетских форми изговорених наглас (нпр. слем поезију), уз поновљена слушања и одговарајућу припрему, по потреби;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости у влогovima, видео прилозима на друштвеним мрежама и у другим медијски подржаним визуелним и хибридном форматима, у складу са интересовањима;</p>	
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и снажање у крајним и дужим текстовима о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (“skimming”, глобално и оријентационо читање);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове дужих и сложенијих текстова (= “scanning”, селективно читање);</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и већину појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости сложенијих нефункционалних текстова у различитим медијским изворима и формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље сложенијих саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао, релевантне појединости и издваја поруку сложенијих крајних и дужих књижевних текстова различитих жанрова;</p> <p>– разуме аутентичне текстове (часописе, књижевне текстове, путописе, биографије, песме итд.) које чита из забаве и по сопственом избору уз селективно коришћење референтне литературе;</p> <p>– разуме садржај преписке у којој учествује (имејлови, поруке, писма), чак и када она садржи колоквијални говор;</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемији итд.);</p> <p>– разуме сложеније текстове и препознаје ауторове ставове, закључке и структуру текста (аргументацију, каузалност итд.);</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– примењује (основне) критеријуме за селекцију секундарне литературе и других извора у раду на књижевним и другим текстовима и користи релевантне информације из њих за потребе (групног и индивидуалног) истраживачког рада;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– критичко читање;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржај и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и нарративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искуства.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p>	<p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са познатим образовним и друштвено-релевантним темама, спонтано и без већих ограничења, пауза и напора;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци и ван ње;</p> <p>– описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– саопштава и интерпретира већи број информација текстуалних, илустрованих и мултимедијалних садржаја на образовне и друштвено-релевантне теме;</p> <p>– методично и систематично представља резултате самосталног/тимског истраживачког пројекта, примењујући стратегије израде и структурисања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– изражава осећања, намере, надања и снове и реагује на сличне исказе саговорника;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи сложеније језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у разговору и размењује информације, мишљење и идеје у вези са различитим темама из свакодневног живота и личног интересовања, поштујући културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– у интеракцији са саговорником исказује и аргументовано брани своје идеје и мишљења, примењујући успешно језичке структуре и конструкције тако да приликом усменог излагања не прави грешке које могу узроковати неразумевање или неспоразум у комуникацији;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа;</p> <p>– дискутује о тематски прилагођеним поетским и другим књижевним формама, користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– у интеракцији са другима започиње разговор, води и преусмерава комуникацију, подстиче саговорнике на разговор и завршава комуникацију;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
	<p>– користи фреквентне, стилски маркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, користећи стратегије прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– пише детаљне саставе или извештаје у циљу заступања одређеног става/аргументације на систематичан начин, истичући значајне идеје/ставове које му/јој иду у прилог;</p> <p>– пише текстове на образовне и друштвено-релевантне теме, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље;</p> <p>– описује и процењује идеје и различита решења за неки проблем;</p> <p>– пише сажетке и приказе књига, филмова, тв емисија и др. износећи своје критичке ставове;</p> <p>– описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења и осећања, користећи различите стилске технике и језичке финесе;</p> <p>– прилагођава стил и регистар у складу са примаоцем поруке, текстуалним жанром и темом;</p> <p>– попуњава формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке и поруке да би тражио или пренео већи број информација користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем;</p> <p>– процењује, сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из различитих писаних текстова и различитих врста мултимедијалних садржаја;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p>	<p>– пише о властитом искуству, реалном или фиктивном, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, указујући на међусобан однос појмова и ставова, стварајући кохерентан текст (примењујући) уз примену различите стратегије обликовања текста, планирања, компензације, провере и кориговања;</p> <p>– описује и тумачи илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/ позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења и захвалности из приватног, јавног и образовног домена;</p> <p>– прави белешке на основу различитих садржаја из личног, јавног и образовног домена, селекује их и користи за даље активности;</p> <p>– учествује у онлајн преписци у реалном времену са више учесника, изражава сопствене ставове у вези са различитим образовним и друштвено-релевантним темама, у складу са задатим смерницама;</p> <p>– прави белешке и описује ток различитих појава и процеса;</p>	
<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– познаје значајније личности и догађаје заједница чији језик учи, разуме и анализира њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– анализира различите аспекте и повезаност екосистема и друштвеног система своје заједнице и заједница чији језик учи;</p> <p>– разуме правила понашања, навике, сличности и разлике у култури свакодневице своје заједнице и заједница чији језик учи;</p> <p>– објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, упоређује и илуструје примерима појаве и процесе култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и објашњава могуће узроке неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији;</p> <p>– разуме и тумачи стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опајају и разумеју други људи и културе;</p> <p>– дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно необични, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл;</p> <p>– позитивно вреднује постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује на различите облике примереног и непримереног понашања, примењујући обрасце учтивости у складу са културом заједница чији језик учи;</p> <p>– користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру и одржао комуникацију;</p> <p>– уочава и анализира социокултурне елементе у аутентичним текстовима на блиске и друштвено-релевантне теме и тумачи их у складу с комуникативним контекстом;</p> <p>– уочава и разуме специфичности хумора карактеристичног за културу заједница чији језик учи;</p> <p>– истражује различите аспекте култура заједница чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе заједница чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>

	<p>– пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информације и важније појединости из више докумената (усмених, писаних, аудио-визуелних) који обрађују сличну тематику, у писаном и усменом облику;</p> <p>– преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става;</p> <p>– преноси, у усменом облику, и на структурисан начин тумачи основне информације из једног или више нелинеарних текстова (табела, графикона) у вези са образовним, професионалним и друштвено-релевантним темама;</p> <p>– преноси садржај, истиче и тумачи сличности и разлике у вези са текстуалним изворима у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику;</p> <p>– посредује у неформалној и формалној усменој интеракцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова, при чему помаже да се отклоне неспоразуми и погрешна тумачења;</p> <p>– преводи писане текстове различитог садржаја.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција;</p>
--	---	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

I. РЕЧЕНИЦА

1. Реченица

а) Проста реченица: делови реченице

– Субјекат – врсте речи које могу бити у функцији субјекта: именица, заменица, инфинитив, герунд, фраза, реченица (*To tell the truth is always the best option. Living alone can be lonely* и др.);

– Објекат – врсте речи које могу имати функцију објекта реченице – именица, инфинитив, заменица, герунд, фраза, реченица (*I would like to be alone for a while. She doesn't like being talked about* и др.)

б) Сложена реченица – обновити обрађене врсте реченица, проширити знање

– Реченице са *rather, rather than, sooner than* ;

– Упоредне реченице са *as, than, so as, as...as*;

– Допусне реченице са *although, even though, no matter*;

– Сви типови погодбених реченица, уз употребу других везника и израза осим *if*;

– Изражавање жеља у вези са хипотетичким ситуацијама (*i wish i was taller. If only i had told the truth* и др.);

– Ред речи у реченици – инверзија после негативних адвербијала *not, none, never, often, not only, not until, little, hardly, not unless, under no circumstances*, итд. (*Little did they understand the complexity of the situation. Not until he went away did she begin to cry. Under no circumstances should you hang out with them* и др.);

– Скраћивање клауза у партиципску клаузу:

– Временских клауза

Walking down the street, I met an old friend. (While I was walking down the street, I met an old friend.);

Having been made redundant, she started looking for a new job. (After she had been made redundant, she started looking for a new job.);

– Релативних клауза:

The man living next door is a famous writer. (The man who is living next door is a famous writer.);

– Узрочних клауза:

Knowing she loved reading, Richard bought her a book. (Richard bought her a book because he knew she loved reading.);

– Предикативне реченице (*The trouble is that I've misplaced my passport. The truth is, I have never seen the man before. The house looked as if it had not been lived in for ages* и др.);

– Инфинитивне реченице (*John believed the stranger to be a police officer. John wanted Mary to play the piano. He arranged for his son to come at once.*);

– Обновљање, утврђивање и систематизација индиректног говора;

– Обновљање, утврђивање и систематизација релативних реченица.

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

– Обновљање утврђивање и систематизација свих употреба одређеног, неодређеног, као и нултог члана;

– Члан испред властитих имена (*a mr smith is waiting for you.*

Is this the mary you met last night?);

– Неодређени члан у конструкцијама и изразима: *It was so beautiful a day that we decided to go to the beach. I've been there many a time.*

2. Именице – Обновљање, утврђивање и систематизација

– Множина именица и слагање именице са глаголом;

– Множина именица страног порекла (*bureau/bureau, phenomenon/phenomena, hypothesis/hypotheses, matrix/matrices/matrixes, nucleus/nuclei* и др.);

– Именице са два облика множине који имају различито значење (*geniuses/genii, mediums/media, indexes/indices*);

– Множина сложеница (*passers-by, good-for-nothings, editors-in-chief, higher-ups* и др.);

– Генитив

– код неких утврђених израза (*for goodness' sake, for pity's sake...*);

– дупли генитив (*A friend of my father's is coming tomorrow. I'll never forget those eyes of his.*)

3. Заменички облици

Заменице/детерминатори – обновљање и утврђивање

– Лична заменица првог лица једине;

– у апсолутној употреби (*I'm going home. Me too.*);

– у предикатским конструкцијама (*It is me who they wanted.*);

– после облика *as, except, like, than*;

– у емфатичним узвичним реченицама (*My goodness me! Dear me!*).

– Лична заменица *it*:

– као логички субјекат (*It seems to me that he must be wrong*);

– као неправи објекат (*He hates it when I speak loudly. I felt it a misfortune to be so small.*).

– Неодређене релативне заменице *whoever, whatever, whichever*.

4. Придеви

– Обновљање и утврђивање употребе и поређења придева;

– Латински компаратив *prior to, inferior to, superior to*.

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1.

– Време и аспект глагола – обновљање свих глаголских времена;

– Типови комплементације – обновљање (*He denied stealing the money. He insisted on paying. She began to cry/crying.*);

– Инфинитив

– после упитних речи (*I don't know how to open this bottle.*);

– *BE + infinitive* (*The train is to leave at 9.15.*);

– Обновљање, утврђивање и систематизација модалних глагола и свих значења;

– Обнављање, утврђивање и систематизација конјуктива прошлог (*It's time/ It's about time/It's high time we took some action. I'd rather you stayed with me* и др.);

– Обнављање, утврђивање и систематизација конјуктива садашњег

– уз глаголе *suggest, insist, demand, request, require, propose* и др. (*Jane insisted that she stay alone.*);

– уз везник *lest* (*John hid lest he be seen.*);

– уз *it's vital/essential* (*It's vital she stay calm.*);

– у узвичним реченицама којима се изражавају жеље: (*Heaven forbid! Long live the Queen! May his soul rest in peace!*);

– у неким изразима (*If need be. Suffice it to say. Come what may.*).

2. Прилози

– Прилози *absolutely, fortunately, certainly*;

– Дистрибуција прилога *also, just, even, only* (*Only two people were sitting on the bench. He knew that only. They were here, only I did not know.*).

IV. ФОНОЛОГИЈА

– Акцент код емфатичке употребе помоћних глагола (*DO tell me the truth.*);

– Једноструки и двоструки нагласак (*the BLACK bird the BLACK BIRD*);

– Основни елементи интонације реченице; Ритам.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

– Континуирани рад на творби речи: префиксација, суфиксација, творба сложеница, именичких сложеница на основу двочланих глагола (*upbringing, outbreak, start-up* и др.);

– Двочлани глаголи са основним глаголима *work, get, hold, clear, keep, drag, go, draw, call* (*work off, get across, hold back, pick on* и др.);

– Идиоми и фразеологизми у вези са темом рада, понашања и расположења, учења и школовања, финансијама и штедњом (*keep a stiff upper lip, put your nose to the grindstone, pass with flying colours, a nest egg, sink your teeth into something, go from rags to riches* и др.);

– Устаљене фразе са предлозима *under, by, on*, и са глаголима *carry, strike, lie* (*under the circumstances, by and large, on the dole, carry a motion, carry a torch for someone, strike a balance, strike gold, lie low, lie heavy* и др.);

– Колокације

– именица – именица (*job title, work bench*);

– придев – именица (*miraculous recovery, excruciating pain* и др.);

– сложени придеви – именице (*school-leaving age, long-distance education, well-defined features*);

– глагол – именица (*launch a product, set up a branch, make cutbacks* и др.);

– Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа;

– Проширити листу портманто речи (*edutainment, spork, spife, romcom* и др.);

– Сличне речи на основу морфолошких, фонолошких одлика, хомофоније, као и на основу исте или сличне коренске морфеме, или на основу лажног пара из изворног језика (*economy/economics, alternate/alternative, valuable/invaluable, appraise/apprise, discreet/discrete, ensure/insure, eventually, academic* и др.);

– Акроними и скраћенице (*a gp, an mp a ufo, vs. Vol, i.e., oz, cal* и др.);

– Одлике речника медија и дигиталне комуникације, примери и употреба;

– Одлике колоквијализама и сленга, примери и употреба;

– Позајмљенице у енглеском језику (*zeitgeist, delicatessen, al fresco, brunette, maisonette, bungalow, canyon, sauna, karaoke, caravan, czar/tsar* и др.).

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

– Структура и коришћење једнојезичних и двојезичних речника;

– Коришћење релевантних онлајн речника;

– Структура и коришћење речника синонима и антонима, као и речника изговора;

– Структура и коришћење етимолошких речника (додатни ниво);

– Употреба речника српског језика за потребе рада на преводу (додатни ниво);

– Структура и коришћење енциклопедијских речника (општих и посебних);

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима, као и рада на презентацијама, пројектима, писању текстова и радова, и по потреби, изради матурског рада.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

I. Синтаксичке структуре

– Валентност именица и придева

Der Glaube an; die Beschwerde über/bei; das Engagement für; bekannt für; einverstanden mit; fähig zu.

– Придевске фразе

Angeblich falsch, zu lang, sehr traurig, extrem klein, sehr belastend, äußerst interessant.

– Глаголске групе које се састоје од функционалног глагола и именице са предлогом или без њега (*Funktioneverbgefüge*) и њихова замена одговарајућим глаголом.

Zum Ausdruck bringen – ausdrücken, zu Ende führen – beenden, unter Beweis stellen – beweisen.

– Корелати (показне заменице, заменички прилози, es)

Ich liebe es, sonntags lange zu schlafen; Er freute sich darüber, ihr helfen zu können; Du bist derjenige, der ständig kritisiert.

– Конјунктив II прошлости (продуктивно)

Wenn der Schüler gelernt hätte, hätte er die Prüfung bestanden.

– Конјунктив II прошлости са модалним глаголом (продуктивно)

Ich hätte mich besser auf die Prüfung vorbereiten sollen.

– Конјунктив I и II за неуправни говор (продуктивно)

Minister betont, das Land brauche neue Reformen; Klaus sagt, er müsse täglich 10 Stunden arbeiten; Kai sagte, dort in Kiel sei es gestern sehr warm gewesen; Otto hat Susi gefragt, warum sie ihn nicht heiraten wolle.

– Futur II (продуктивно)

In einer Woche werden wir endlich unsere Prüfung bestanden haben; Bald werden wir mehr wissen, weil wir von ihm die Wahrheit erfahren haben werden.

– Употреба неодређених заменица *man, einer, keiner*

Man muss sich gut vorbereiten. Nur dann hat man gute Chancen; Er ist einer der bekanntesten Mathematiker; Man fragt, es wird einem aber auf die Frage nie geantwortet; Keiner der Kandidaten erhielt die absolute Mehrheit.

– Пасивне парафразе

Der Computer lässt sich nicht mehr reparieren; Der Computer ist zu reparieren; Man kann den Computer reparieren; Ihre Bestellung ist auch in bar bezahlbar.

– Последичне реченице

Das Wetter ist so schlecht, dass ich keine Fuß vor die Tür setzen möchte; Es war zu kalt, sodass ich nicht spazieren gehen konnte.

– Субјектске и објектске реченице

Wer fleißig lernt, wird belohnt; Er ist sich bewusst, dass seine Tat Konsequenzen hat.

Trotz des schlechten Wetters gehen wir aus; Obwohl das Wetter schlecht ist, gehen wir aus.

– Атрибутске реченице

Die fehlenden Informationen; Die geschickte Email; Die Informationen, die uns fehlen; Die E-Mail, die geschickt wurde.

– Модалне парафразе

Ich gehe an den Strand, ohne dass ich eine Badehose trage; Ich gehe an den Strand, ohne eine Badehose zu tragen. Ich schwimme im Pool, anstatt dass ich im Meer schwimmen gehe; Ich schwimme im Pool, anstatt im Meer schwimmen zu gehen.

– Употреба временских реченица и везника
Während ich morgens frühstücke, lese ich oft die Zeitung; während des Frühstückes lese ich oft die Zeitung; Seitdem die Grenzen geöffnet sind, reisen wir oft; Seit der Öffnung der Grenzen, reisen wir oft.

– Заменички прилози (употреба)

Damit haben Sie nicht wohl gerechnet; Daran zu glauben wäre Zeitverschwändung; Ich weiß nicht genau, worum es geht.

– Именице Н– деклинације (употреба)

Kennen Sie den Namen des Zeugen? Ja, ich kenne die Namen aller Zeugen!

– Употреба суперлатива

Das Schloss Neuschwanstein ist eines der schönsten Schlösser der Welt.

II. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

Идиоми и фразеологија (пословице и изреке)

III. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

Енциклопедије и лексикони; опште енциклопедије, лексикони страних речи и лингвистичких термина

3) РУСКИ ЈЕЗИК

I. ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА

– Систематизација правила руског књижевног изговора.

II. МОРФОЛОГИЈА

Именице

– Род непроменљивих именица.

– Именице придевског и партиципског порекла.

– Именице општег рода.

– Именичке абривијатуре.

– Двојаки облици множине са различитим значењем (нпр. *зубы/зубья*).

– Систематизација именичких деклинација.

– Систематизација акцената именица.

Заменице

– Одричне заменице *некого, нечего*.

– Систематизација заменица и њихових деклинација.

Придеви

– Придеви пореклом од партиципа (писање *-ен-, -енн-*), од заменица и бројева.

– Грађење придева са пејоративним, аугментативним, појачаним и умањеним основним значењем.

– Присвојни придеви типа *медвежий, лисий*.

– Непроменљиви придеви.

– Систематизација придевских деклинација.

– Акцент придева – систематизација.

Бројеви

– Систематизација бројева.

– Бројеви *полтора, полтораства*.

– Сложенице са *пол-*.

– Четири основне рачунске радње.

Глаголи

– Пренесена значења простих и сложених глагола кретања у појединим облицима.

– Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка радње.

– Значењска функција акцента код партиципа и других глаголских облика.

– Систематизација глаголских облика.

– Систематизација рекције глагола.

Прилози

– Систематизација прилога.

Предлози

– Систематизација предлошко-падешких конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, атрибутивних, временских, просторних, начинских, узрочних, циљних и др. односа).

Везници

– Систематизација везника уз систематизацију сложених реченица.

Речце

– Преглед најчешћих речци и њихових функција у реченици.

Узвизи

– Преглед најчешћих глаголских узвика и њихова функција.

III. СИНТАКСА

Реченични модели

– Обнављање и систематизовање усвојених реченичних модела како би се ученици оспособили да један исти смисао могу исказати на различите начине.

– Међумоделске трансформације.

– Стилско диференцирање појединих реченичних модела.

– Могућности трансформисања једночланих реченица у дво-члане и обрнуто.

– Елиптичне реченице.

– Однос личних и безличних реченица.

– Значењска функција интонације и реда речи у реченици.

– Даљи рад на трансформацијама партиципских конструкција у сложену реченицу и обрнуто.

– Трансформације зависно-сложених реченица у просте, проширене и обрнуто.

IV. ПРАВОПИС

– Систематизација правописних правила.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

– Прелазак речи из једне категорије у другу.

– Стилска функција фразеологизма и идиома.

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

– Енциклопедијски речници (општи и посебни, нпр. културолошки, речник књижевних термина, речник основних лингвистичких термина, речник позоришних термина и сл).

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

– Употреба и изостављање члана после предлога *avec* и *sans* (*avec le plus grand plaisir, avec plaisir; sans l'aide de mes parents, sans aide*).

– Семантичке вредности чланова.

– Сложене именице.

– Синоними, антоними, хомоними.

– Фразеологизми за означавање карактерних особина и људских мана (*doux comme un agneau, joli comme un cœur, rusé comme un renard, bavard comme une pie, etc.*).

– Специфичности придева за означавање боја: именице употребљене као придеви (*marron, cerise, turquoise, écarlate, fauve, mauve, pourpre etc.*); сложени придеви (*bleu-vert, gris-noir, bleu foncé, bleu clair, jaune pâle, jaune paille, etc.*).

– Компартив и суперлатив, систематизација; неправилни компартив и суперлатив.

– Бројеви, систематизација.

– Мултипликативни бројеви (*double, triple, quadruple, quintuple, sextuple, septuple, octuple, nonuple, décuple, centuple*).

– Бројне именице (*une dizaine, une douzaine, une vingtaine, une trentaine, une centaine, etc.*) и бројни прилози (*premierement, deuxièmement*).

– Повратна заменица *soi*.

Глаголска група

– Систематизација глаголских начина и времена: презента индикатива, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог, антериорног футура, перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току, презента и перфекта субјунктива, презента и перфекта кондиционала, императива, инфинитива, партиципа презента и герундива.

– Систематизација слагања времена.

– Систематизација пасива.

– Униперсонални глаголи.

– Сложени партицип перфекта.

– Конструкције *être sur le point de* + инфинитив и *finir par* + инфинитив.

– Конструкције *faire* + инфинитив и *se faire* + инфинитив.

- Негација *sans* + инфинитив.
- Суперлатив праћен субјунктивом.
- Субјунктив у простим реченицама.

Предлози

- Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Прилози

- Систематизација прилога за време, начин, место, количину, афирмацију, негацију и интерогацију; облик, употреба и место у реченици.

Конектори

- Временски: (*tout*) *d'abord, ensuite, alors, puis, après, enfin, finalement.*

- Енумеративни: *aussi, de même, également; de plus, en plus; bref, enfin, voilà; or, d'ailleurs, non seulement... mais encore.*

- За преформулисање: *autrement dit, en d'autres termes, en un mot; en tout cas, de toute façon, après tout.*

- Аргументативни: (узрок) *étant donné / étant donné que, à présent / maintenant que; (последуца) au point que, assez / suffisamment ... pour que;* (намера, циљ) *dans le but de, dans / avec l'intention / l'espoir de;* (опозиција) *au contraire, en revanche, par contre, au lieu de;* (концесија) *cependant, or, malgré tout;* (хипотеза) *avec un peu de chance, en cas de, au cas où.*

Узвици

- Узвици и ономаатопеје.

Реченица

- Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, уз додавање сложенијих везника и проседеа.

- Рестрикција са *en tant que.*

Специфичности говорног језика

- Различити језички регистри (*registre familier, registre standard et registre soutenu*) и жаргони (*français argotique, verlan, français vulgaire*).

- Основне карактеристике изговора и лексике француског језика у различитим областима Француске и различитим франкофонним земљама (рецептивно).

- Фреквентне речи и метајезички коментари (*comme on dit, comment dire*).

- Употреба речи неодређеног значења (*chose, truc, machin*).

- Средства за привлачење и задржавање пажње саговорника (*hein, n'est-ce pas, tu sais / vous savez*).

- Средства за наглашавање, поједностављивања, понављања.

Правопис

- Правописне особености придева који означавају боје (*des yeux marron, des tasses orange, des pulls cerise, des joues écarlates, des fleurs mauves, des yeux vert clair, des drapeaux bleus et rouges, des drapeaux bleu et rouge, etc.*).

- Разлика у графји партиципа презента и изведених придева одређених глагола (*fatigant / fatigant ; intrigant / intrigant ; navigant / navigant ; provoquant / provoquant ; communicant / communicant ; convainquant / convaincant ; suffoquant / suffoquant*).

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнављају се, а затим проширују лингвистичка знања, усавршавају језичке компетенције и надограђују екстралингвистички елементи/садржаји у вези са конкретним темама. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски контекст.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структуре породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младаљачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, изазови, вршњачки односи, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (социјална питања, друштвена уређења, политика и политички живот, миграције, религија, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање, међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растајак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану
 Изражавање припадања и поседовања
 Скретање пажње
 Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
 Тражење и давање дозволе
 Исказивање честитки
 Исказивање препоруке
 Изражавање хитности и обавезности
 Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици

успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнају и поимају фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који уче, да би успешно остварио разумевање, ученици треба да поседују и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од особина и способности особе која слуша, укључујући и капацитет когнитивне обраде, од мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина особе која говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученицима могућност да пажњу усредсреде на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене: категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута; категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима особа која слуша декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на развијању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бројем 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;

3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици с већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се предвидео развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да разумеју имплицитне поруке; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверавам да ли добро разумем налог.	
Пажљиво гледам слике и наслов и проверавам да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушавам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Размишљам о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознајем врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обраћам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослањам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) с циљем разумевања општег смисла текста.	
Ослањам се на своја ранија искуства и на основу њих изводим могуће претпоставке.	
Обраћам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику или у неком другом језику који познајем.	
Не паничим када нешто не разумем и настављам да слушам.	
Покушавам да издвојим имена лица и места.	
Покушавам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушавам да издвојим из говорног ланца речи које потом записујем и проверавам да ли одговарају онима које су ми познате.	
Не предајем се пред тешкоћом задатка и не покушавам да погађам наслепом.	
Покушавам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Враћам се на почетак и проверавам да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
У циљу унапређивања својих постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом особа која чита прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере, разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,

- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања.

У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опишу догађаје, мишљења и осећања, пишу електронске и СМС поруке, учествују у дискусијама на блогу, резимирају садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачине краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођевог састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да остваре различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изразе захвалност, да се извине, да нешто честитају и слично, у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монологског излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између саговорника (два или више) са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монологске говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученици могу усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији(е) језик(е) уче. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученике у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученици крећу (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од њихове сопствене, то јест, развијање интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученици не изражавају сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална,

и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорене и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (изузетно Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставници имају слободу да издвоје граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са ученичким постигнућима, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Лектира

Наставници бирају садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање догубљенијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставници страног језика сарађује са колегама других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученицима аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употреби страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин, ученици је омогућено да користе страни језик без страха од грешака, јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања започиње иницијалним (или дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученици владају претходним градивом, неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставници ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују постигнућа ученика, у начелу треба да подржава и ученике и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставници, притом, добијају увид у то како ученици уче, прикупљају информације о постигнућима, и на том основу

модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање наставницима олакшава и утврђивање критеријума за вредновање постигнућа. Током праћења рада и активности ученика, повратне информације морају бити увремене, детаљне и образложене како би им се пружила одговарајућа помоћ и подршка у остваривању очекиваних резултата учења. Формативно оцењивање пружаће и самим наставницима назнаке о квалитету сопственог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставници ће утврдити да ли су ученици постигли предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставници нарочито треба да подрже саморефлексију код ученика: потребно је да ученици у одређеној мери објективно процењује шта знају, умеју и могу. Такође, треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставницима шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде четири писмена задатка, по два у сваком полугодишту. Писмени задатак ради се у форми различитих облика провере оспособљености ученика за примену развијених теоријских знања и нивоа оспособљености за самосталан рад. На писменом задатку се систематизују области, комбинују задаци којима се проверава граматичка структура језика, вокабулар, фразеологизми, превод текста, разумевање, писање и креирање текста. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника за поједине језичке компетенције.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и усмене и писане провере знања.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образложе различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2
Годишњи фонд часова	66

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа	Исходи	Теме
	По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у једноставним текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје.	– разуме умерено тешке изворне текстове (прозу, поезију) на латинском језику; – самостално преведе прочитано с ослонцем на усвојени вокабулар; – издвоји податке и разуме контекст поруке; – уочава и повезује обележја језика и стила у књижевним текстовима; – самостално и с поуздањем користи двојезичне речнице у књижном и/или дигиталном формату; – употреби, пасивно и активно, латински вокабулар у опсегу 1600 најфреквентнијих јединица;	Морфологија Отворене класе речи Најчешћи ванстандардни облици глагола и именских речи. Затворене класе речи Морфологија и функција мање фреквентних јединица. Синтакса Синтакса падежа Ређе употребе. Систематизација. Синтакса сложене реченице Ређи типови зависних клауза и нефинитних конструкција. Систематизација.

<p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише обичне речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>	<p>– повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју культуру говора и изражавања; – дефинише, уочава, описује и самостално гради стандардне облике и разуме њихову намену; познаје најчешће облике ван стандарда; – препознаје, повезује и описује синтактичке и прагматичке односе.</p>	<p>Вокабулар Селективно упознавање са ширим вокабуларом латинског језика.</p> <p>Метрика Основи класичне квантитативне метрике.</p> <p>Елементи цивилизације Оплемењивање и монументализација животног простора: приватни луксуз, царске виле, приватни и јавни споменици и натписи, сакрална и јавна здања, царски друмови и мостови. Човек и његово место у свету: свест о себи, појединац спрам друштва, идеја слободе, живот и смрт, представе о свету.</p>
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета *Латински језик са елементима класичне цивилизације* у класичним одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту

специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученици треба да развију способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овладају латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоје вокабулар и овладавају лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученици треба да науче да уочавају сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпречне оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминологички, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

– вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

– прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

– изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње гласним, развојним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начел-

ну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

– ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

– ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

– наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

– наставник пред ученицима преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, неизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савлађавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нека има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима „чему служи“, а не „како се преводи“.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачу-

натих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење грчког језика. На основу резултата иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати, па и индивидуализовати процес учења.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују постигнућа ученика, у начелу треба да подржава и ученике и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава утврђивање критеријума за вредновање постигнућа. Током праћења рада и активности ученика наставник је у обавези да им пружа одговарајуће и у времењене повратне информације, у циљу постизања очекиваних резултата учења и унапређивања ученичких постигнућа. Формативно оцењивање пружаће наставнику назнаке о квалитету сопственог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, односно исходе учења. Наставник треба да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може да примени у свом непосредном животу и раду.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње пружаће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак свих ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализирају текст, уоче односе у њему, и преведу га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло

добар (4), разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познају и самостално примењују елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна је помоћ наставника. За оцену добар (3), разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да наводи речи у њиховим речничким облицима и приписује им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постоцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90 % врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу. За четврти разред прописују се два писмена задатка, од којих се један ради у првом и један у другом полугодишту.

Посебно упутство за четврти разред

Као **штиво** у четвртном разреду користе се изворни и незнатно адаптирани текстови из области историографије, филозофије, реторике и поезије. Обавезни аутори: Салустије, Ливије, Цицерон, Вергилије, Сенека, Плиније Млађи. Препоручени писци: Хорације, Тибул, Петроније, Тацит.

Грамматичке партије

Именске речи

– Заменички придеви *alius* и *alter*

– Именичке заменице: *quidam*, *quiddam*, *quisque*, *quidque*

– Придевске заменице: *quidam* *quaedam* *quoddam*, *quisque* *quaeque* *quodque*

– Систематизација компарације придева: описна компарација

Глаголи: облици и употреба

– Глаголи *meminisse* и *odisse*

– Сложенице неправилних глагола: ревизија уз проширење вокабулара

Непроменљиве речи

– Изражавање произвољности („год”) код прилога и заменица: *sumque*, удвајање

Реченица и њени делови

– Употпуњавање и систематизација глаголских имена: номинатив с инфинитивом уз глаголе *videri*, *dici*, *ferri*, *tradi*

– Замена герунда герундивом

– Употпуњавање независног конјунктива: конјунктив воље

– Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза: допусне са *quamvis*, реченице уз *verba timendi*, реченице уз *verba impediendi*, *dum* с апсолутним презентом, *dum* с конјунктивом, узрочно и фактично *quod*; релативна реченица с конјунктивом, намерног значења, адвербијал на питање *qua?*, аблатив узрока

Вокабулар. На крају четвртог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 1.600 најфреквентнијих речи.

Ванјезички аспект наставе треба да укључи теме о животном простору у класичној цивилизацији, као и теме о човеку и његовом месту у свету. За обе тематске целине треба insistирати на хоризонталном повезивању знања из различитих предмета стеченог током читавог школовања.

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Грчког језика јесте неговање општег интелектуалног бића код ученика који се читањем и тумачењем дела класичне грчке књижевности упознаје с оним духом који се налази на самом извору европске науке, уметности и културе. Грчка настава треба да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владањем страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); налази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)**Основни ниво**

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи

основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред **Четврти**
 Недељни фонд часова **3 часа**
 Годишњи фонд часова **99 часова**

Стандарди образовних постигнућа	Исходи за наставни предмет По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме дијалог или говор средње дужине и сложености у познатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме информацију у текстовима средње дужине и сложености у вези са познатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар. Област језичке вештине – ГОВОР – Једноставним реченицама средње дужине изражава мишљење у оквиру познате теме. – Користи усвојене речи да постави једноставна питања и да одговоре средње дужине на познату тему. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Преводи текст средње сложености и дужине са грчког на српски. – Пише разумљиве и јасне реченице средње сложености и дужине о познатим темама, користећи усвојена граматичка знања и познат вокабулар. Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме и проналази тражену информацију у дијалогу или говору средње дужине и сложености у делимично познатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме и проналази тражену информацију у сложенијим текстовима средње дужине у вези са делимично познатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар. Област језичке вештине – ГОВОР – Разумљивим и јасним реченицама средње сложености и дужине износи мишљење у вези са делимично познатим темама. – Користи претходно стечена знања да постави питања и да одговоре средње сложености у вези са делимично познатим темама. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Преводи текст сложенији текст средње дужине са српског на грчки и обратно. – Примењује усвојена знања да писмено изнесе мишљење или одговори на задата питања користећи краће изразе средње сложености у вези са делимично познатим темама. Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме и проналази тражену информацију у сложенијем дијалогу или говору средње дужине у непознатом контексту, када преовлађују познати изрази и усвојене граматичке области; Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме, тумачи поруку и проналази тражену информацију у сложенијим текстовима средње дужине у вези са непознатим темама, када преовлађује усвојени вокабулар. – Препознаје главне реченичне чланове приликом читања текста без помоћи речника. Област језичке вештине – ГОВОР – Разумљивим и јасним реченицама више сложености износи мишљење у вези са непознатим темама, користећи познате изразе и усвојена граматичка знања. – Користи претходно стечена знања да постави питања и да сложеније одговоре у вези са непознатим темама. – Користи стечена знања да да коментар на превод текста. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Преводи дужи и сложенији текст са српског на грчки и обратно. – Примењује усвојена знања да напише разумљиве и јасне краће текстове средње сложености о непознатим темама.</p>	<p>– примени граматичка знања при читању и разумевању класичног грчког текста; – растумачи значење и функцију појединих облика именске и глаголске промене у грчком језику, те њихову употребу у конструкцијама и реченицама; – образује и промени облике индикатива, конјунктива и оптатива слабог и јаког пасивног аориста; – образује и промени инфинитив и партицип слабог и јаког пасивног аориста; – препозна облике пасивног футура. – промени облике индикатива презента медиопасивног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι, те индикатива аориста медијалног глагола τίθημι, δίδωμι и ἵμι. – промени усвојене облике конјунктива, оптатива и императива глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι. – препозна и разликује морфолошке елементе облика перфекатске основе; – образује и промени облике слабог и јаког перфекта активног; – образује и промени облике перфекта медиопасивног фреквентнијих глагола; – тумачи културно-историјску подлогу оригиналних текстова; – сврста аутора и текст у одговарајући историјски период и друштвени контекст како би у потпуности разумео текст; – уочи основне одлике жанра оригиналног текста и определи жанр оригиналног текста. – препозна и растумачи функцију синтактичких елемената унутар конструкција и реченице; – уочи синтактичке односе како унутар реченица тако и међу реченицама; – уочи поруку и схвати општи смисао текста; – води рачуна о аспекту (свршеном, несвршеном, свршеном или несвршеном) облика презентске, футурске, аористне и перфекатске основе при преводу са грчког на српски; – анализира и описује структуру реченица; – уочи разлике и сличности између грчке и латинске синтаксе. – се самостално служи грчко-српским речником приликом преводјења и тумачења текста; – се служи стеченим вокабуларом грчког језика, без употребе речника, приликом читања, преводјења и тумачења текста;</p>	<p>Систематизација усвојеног градива – значење и функција појединих категорија именске и глаголске промене; – морфологија и промена облика тематског, суплеторског и атематског аориста у активу и медију; – значење и употреба конјунктива и оптатива. – промена конјунктива и оптатива глагола εἶμι; – морфологија и промена облика презента и аориста активног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι; – промена облика презента активног глагола εἶμι и φημί, те имперфекта активног глагола φημί. – промена облика перфекатске основе глагола οἶδα; Облици глагола атематске конјугације • <i>Индикатив</i> – индикатив презента медиопасивног глагола атематске конјугације τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι. – индикатив аориста медијалног глагола τίθημι, δίδωμι и ἵμι. – глаголске именице и придеви изведени од презентске и аористне основе глагола атематске конјугације, тј. инфинитив и партицип презента медиопасивни глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι, те инфинитив и партицип аориста медијални глагола τίθημι, δίδωμι и ἵμι. • <i>Конјунктив и оптатив</i> – конјунктив презента активног и медиопасивног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι, те конјунктив аориста активног и медијалног глагола τίθημι, δίδωμι и ἵμι. – оптатив презента активног и медиопасивног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι, те оптатив аориста активног и медијалног глагола τίθημι, δίδωμι и ἵμι. • <i>Императив</i> – императив презента активног, те императив аориста активног глагола τίθημι, δίδωμι, ἵμι и ἵσθημι. Облици пасивне основе • <i>Слаба пасивна основа</i> – основа и промена слабог пасивног аориста фреквентнијих глагола у индикативу, конјунктиву и оптативу. – промена гласова основе фреквентнијих глагола испред суфикса -θη/-θε-; – глаголске именице и придеви изведени од слабе пасивне основе фреквентнијих глагола, тј. инфинитив и партицип слабог пасивног аориста. – образовање облика пасивног футура од слабе пасивне основе. • <i>Јака пасивна основа</i> – основа и промена јаког пасивног аориста фреквентнијих глагола у индикативу, императиву, конјунктиву и оптативу. – глаголске именице и придеви изведени од јаке пасивне основе фреквентнијих глагола, тј. инфинитив и партицип јаког пасивног аориста. – образовање облика пасивног футура од јаке пасивне основе. Облици перфекатске основе • <i>Опште одлике перфекта</i> – перфекатска редупликација; – значење и употреба перфекатске основе; – појава перифрастичних облика перфекта; • <i>Слаби или -κ- перфекат</i> – основа слабог или -κ- перфекта и промена слабог или -κ- перфекта активног у индикативу, конјунктиву и оптативу; – глаголске именице и придеви изведени од основе слабог или -κ- перфекта, тј. инфинитив и партицип активни слабог или -κ- перфекта. • <i>Јаки перфекат</i> – основа и промена јаког перфекта активног у индикативу, конјунктиву и оптативу; – образовање и промена облика јаког перфекта најфреквентнијих глагола са аспирацијом у перфекту. – глаголске именице и придеви изведени од основе јаког перфекта, тј. инфинитив и партицип активни јаког перфекта.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Медиопасивни перфекат</i> <ul style="list-style-type: none"> – образовање и промена индикатива перфекта медиопасивног глагола са осномом на вокал. – образовање и промена индикатива перфекта медиопасивног најфреквентнијих глагола са осномом на консонант. – глаголске именице и придеви изведени од основе перфекта, тј. инфинитив перфекта медиопасивни, те партиципи перфекта медиопасивни. ▪ Синтакса ▪ <i>Глаголски начини</i> <ul style="list-style-type: none"> – функција и употреба косог општатива; ▪ <i>Зависне реченице</i> <ul style="list-style-type: none"> – функција и употреба одабраних зависних реченица, попут поредбених, допусних и погодбених. ▪ Рад са речником, вокабулар и превод <ul style="list-style-type: none"> – усвајање новог вокабулара; – употреба грчко-српског речника; – одабрани изворни и прилагођени оригинални текстови (попут Демостенових беседа <i>О венцу</i> и <i>Против Филипа</i>, Платонових дијалога <i>Федар</i> и <i>Одбрана Сократова</i>, одабраних делова Херодотових <i>Историја</i>, Ксенофонове <i>Анабазе</i> и друго); – повезивање усвојеног грчког вокабулара са сродним речима у другим језицима, а нарочито у латинском и српском;
--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета *Класични грчки језик* у одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За класични грчки језик, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира.

I. Планирање наставе и учења

Сврха учења грчког језика јесте разумевање текста као саображења феноменологије језичког и друштвеног садржаја у датом тренутку људске историје. Према томе, основни задатак наставе грчког језика је да ученик кроз обраду текста стекне знања и вештине које ће му у крајњој линији омогућити да различита дела грчке књижевности може самостално да разуме.

Због тога ученик треба да развије способност да идентификује различите категорије грчког језика и да те категорије при тумачењу и превођењу текста повеже с категоријама матерњег језика и других, страних језика; затим, да усвоји основни фонд речи грчког језика који ће му дозволити да лакше прати основну нит текста и, осим тога, да уме да појми досег грчког елемента у лексици других језика (нарочито у области творбе стручних термина и интернационализма); и, коначно, да спозна општи значај грчког језика и његов трајни, дубоки утицај на језике друге језике Европе и света.

II. Остваривање наставе и учења

Начела

Пошто учење грчког језика за општи циљ и сврху има разумевање текстова класичне грчке књижевности, требало да настава грчког језика стога прати следећа три општа начела. Прво, текст је стожер наставе грчког језика. Сљедствено, све поуке треба да буду усмерене, посредно или непосредно, ка читању, разумевању и тумачењу текстова класичне грчке књижевности, а вредност ових поука има се мерити њеним доприносом оспособљавању за читање тих текстова. Друго, приоритет у поучавању следује оним елементима језичког система без чијег познавања није на грчком могуће читати ништа или готово ништа, затим оним елементима који се у текстовима јављају ређе и, на крају, свему оном другом што се при читању углавном схвата или спонтано или без нарочите потребе за објашњењем.

Треће, поуке из граматике грчког језика најбоље је излагати помоћу тзв. *спиралне прогресије*, тј. тако да у се сваком тренутку

отвори по неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се пажња на једну тему скрене у неколико наврта, од њеног зачетка, преко постепене надоградње, па све до свршетка старе и зачетка нове теме.

Наставно штиво

У настави се користе текстови који треба да буду садржајно везани за класичну цивилизацију, а формално подесни за језичку поуку. Разликују се три типа штива које ученици током наставе читају: то су вежбовно штиво, прилагођено штиво и изворно штиво. Вежбовно штиво није аутентично је састављено за потребе наставе. Прилагођено штиво је делом аутентично, а делом адаптирано за потребе наставе. Изворно штиво је у потпуности аутентично и не садржи делове који су или састављени или адаптирани за потребе наставе. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и планирање, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставничковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса: ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима те даје одговарајуће наговештаје или решења; наставник преводи/разјашњава комад текста позивајући ученике да помогну где умеју; наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста. Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савладавати у ком модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта би требало да се издвоји као повод засебној поуди која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Грамматичка поука

Као и у случају латинског, једна од карактеристичних одлика наставе грчког језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има грамматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на

путу ка разумевању текстова на грчком језику. При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању. При постепеном усвајању грчких облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетак – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике; оне махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. На својој страни, велики делови грчке синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред касније, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из грчке граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотидидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на грчком, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се постиже кроз таква вежбања је неопходан корак ка развијању вештине читања, као темељном циљу наставе грчког језика.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у настави грчког језика треба да буде контролисана: нове речи се усвајају равномерно и у савладивом обиму, а њихов избор треба да се заснива на саставу основне лексике грчког језика, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће серверати (ни кроз штиво ни другим путем) само речи вредне меморисања. Наставник треба да одреди шта се од виђеног има упамтити а шта не, а меморисање оних речи које се на тај начин одаберу, потпомогнуто је мрежом њихових синонима и антонима, изведеница и асоцијација.

II. Праћење и вредновање наставе и учења

О вредностима и начелима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење грчког. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом настав-

нику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе грчке граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна грчке облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу. За четврти разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом, а два у другом полугодишту. Препоручљиво је проверавати напредак и рад ученика одржавањем контролних задатака у сваком тромесечју.

Посебно упутство за четврти разред

У четвртој години учења класичног грчког језика ученици се посвећују заокруживању и употпуњавању знања о глаголском систему овог језика. Због тога је корисно пружити им прилику да примене и освеже претходно усвојено градиво, нарочито када је реч о основним појмовима и механизмима глаголског система класичног грчког језика. Наставник треба да скрене пажњу ученика

на појаве које сматра посебно важним и корисним или верује да их ученици нису савладали на одговарајући начин. Приликом организовања наставе и избора примера, треба имати у виду да је повезивање раније развијених знања са новим појмовима и садржајима веома значајно за ефикасно савладавање класичног грчког језика. Градиво четврте године није обимно и дозвољава наставнику да створи довољно прилика да ученик, пролазећи кроз ново, обнови и одговарајуће делове старог градива. Ово се нарочито односи на градиво трећег разреда, али је увек корисно сетити се и још раније усвојених лекција. На пример, радећи облике партиципа пасивног аориста, наставник може да створи прилику за обнављање именица и придева -vt– основа или употребе партиципа. Свака лекција о аористу може бити добар повод за обнављање глаголског аспекта у грчком језику и његово поређење са изражавањем глаголског аспекта у латинском и матерњем језику. Лекције о перфекту су прилика да се обнови разлика између примарних и секундарних времена и да се говори о њиховим главним карактеристикама. Оваквим повезивањем новог са већ познатим градивом може се олакшати усвајање нових лекција и учинити да старо градиво ученицима буде поново неопходно и занимљиво.

Наставник треба да инсистира на најфреквентнијим и најпотребнијим типовима глаголских промена предвиђених за четврту годину учења класичног грчког. Међутим, не треба да изоставља изузетке, посебно их истичући када се нађу у штиву. Такође, треба подстицати уочавање различите основе једног глагола, нарочито када се испољава апофонија. На тај начин ученик опажа повезаност између глаголских времена и основа, уједно обнављајући облике научене у претходној школској години. Заједно са овим, може се скретати пажња ученика и на друге обрасце творбе у грчком језику, нарочито у вези са образовањем више врста речи од једног корена или сложеница једног глагола (нпр. καθίςτι, λαρίςτι, ἀφίςτι, συνίςτι).

Учење грчког језика не сме се одвајати од посвећеног читања текста. Због тога се у четвртој години препоручују дужи и сложенији прилагођени текстови и аутентични текстови средње сложености и дужине. Одлука о избору штива почива на напретку и интересовањима ученика. На основу праћења и процене рада одељења треба прилагодити избор лектире спремности ученика за рад на тексту. Текстови попут поменутих Демостенових беседа, Платонових *Федра* и *Одбране Сократове*, делова Херодотових *Историја* и Ксенофонове *Анабазе* представљају само препоруку за рад. Приликом рада са текстом ученицима треба пружити могућност да самостално и уз помоћ наставника примене синтактичку анализу и уоче синтактичке односе унутар реченице и међу реченицама у тексту. Веома је важно пружити им што више могућности да примене развијени вокабулар грчког језика и да се самостално користе грчко-српским речником. Корисно је створити прилике за самосталан рад са текстом код куће и на часу. У складу са контекстом и на основу процене интересовања и способности одељења, може се осмислити индивидуални или групни креативни пројекат. На тај начин ученици могу, у форми која им одговара, спојити своја знања из класичног грчког језика са познавањем других области класичне старине, попут античке уметности или књижевности.

Током претходних разреда, ученици су усвојили богат фонд речи класичног грчког језика. Обогаћивање вокабулара у четвртм разреду треба да буде у служби читања текста и, што је више могуће, независно од речника. Не сме се занемарити важност усвајања нових речи, али очекивања треба да буду прилагођена одабраним текстовима и напретку ученика. Извесну пажњу треба посветити и приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети неколико пробраних књига које им могу пружити шира обавештења, у складу са њиховим знањем и интересовањима.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби научног у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владањем страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)**Основни ниво**

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног инте-

ресовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	99

Стандарди образовних постигнућа	Исходи	Теме
<p>Основни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и развојно. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. Проналази потребне информације у једноставним текстовима. Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Има разумљив изговор. Исправно ортографише обичне речи. Исправно користи елементарне језичке структуре. Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике. <p>Средњи ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. Открива значење непознатих речи на основу контекста. <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <ul style="list-style-type: none"> У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <ul style="list-style-type: none"> Има јасан и разумљив изговор. Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. Исправно користи једноставне језичке структуре. Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике. <p>Напредни ниво</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. 	<p>По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> разуме умерено тешке изворне текстове (прозу, поезију) на латинском језику; самостално преведе прочитано с ослонцем на усвојени вокабулар; издвоји податке и разуме контекст поруке; уочава и повезује обележја језика и стила у књижевним текстовима; самостално и с поуздањем користи двојезичне речнике у књижном и/или дигиталном формату; употреби, пасивно и активно, латински вокабулар у опсегу 2400 најфреквентнијих јединица; повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима и нарочито у класичном грчком, оплемењујући своју културу говора и изражавања; дефинише, уочава, описује и самостално гради стандардне облике и разуме њихову намену; познаје најчешће облике ван стандарда; препознаје, повезује и описује синтактичке и прагматичке односе. 	<p>Морфологија</p> <p>Отворене класе речи</p> <p>Најчешћи ванстандардни облици глагола и именских речи.</p> <p>Затворене класе речи</p> <p>Морфологија и функција мање фреквентних јединица.</p> <p>Синтакса</p> <p>Синтакса падежа</p> <p>Ређе употребе. Систематизација.</p> <p>Синтакса сложене реченице</p> <p>Ређи типови зависних клауза и нефинитних конструкција. Систематизација.</p> <p>Вокабулар</p> <p>Селективно упознавање са ширим вокабуларом латинског језика.</p> <p>Метрика</p> <p>Основи класичне квантитативне метрике.</p>

<p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета *Латински језик* у класичним одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја. Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима. Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду усмерене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следеће оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, термилолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

- изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;
- ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

- наставник пред ученицима преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, назглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиви – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Граматичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребима које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику главног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акценцовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нека има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима „чему служи“, а не „како се преводи“.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтаксичка поука не сме да касни, што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на

саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског језика. На основу резултата иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују постигнућа ученика, у начелу треба да подржава и ученике и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава утврђивање критеријума за вредновање постигнућа. Током праћења рада и активности ученика наставник је у обавези да им пружа одговарајуће и увремењене повратне информације, у циљу постизања очекиваних резултата учења и унапређивања ученичких постигнућа. Формативно оцењивање пружа и наставнику назнаке о квалитету сопственог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, односно исходе учења. Наставник треба да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може да примени у свом непосредном животу и раду.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње пружаће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак свих ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– *За усмени одговор*

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализирају текст, уоче односе у њему, и преведу га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познају и самостално примењују елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна је помоћ наставника. За оцену добар (3), разликује

и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да наводи речи у њиховим речничким облицима и приписује им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу. За четврти разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом и два у другом полугодшту.

Посебно упутство за четврти разред

Као **итиво** у четвртом разреду користе се изворни и незнатно адаптирани текстови из области историографије, филозофије, реторике и поезије. Обавезни аутори: Салустије, Ливије, Цицерон, Вергилије, Сенека, Плиније Млађи. Препоручени писци: Хорације, Тибул, Петроније, Тацит.

Граматичке партије

Именске речи

– Заменички придеви *alius* и *alter*

Разред **Четврти**
 Недељни фонд часова **1 час**
 Годишњи фонд часова **33 часа**

Исход	Теме
По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – тумачи настанак и развој римске уметности у друштвено-историјском контексту; – опише главне одлике јавног простора; – уочи утицај грчке и етрурске уметности на римску; – објасни значај развоја инфраструктуре за свакодневни живот; – наброји врсте римских јавних грађевина и њихове основне одлике; – одреди распрострањеност и опише разноврсност римског наслеђа на тлу Србије; – наброји врсте материјала и прибора за писање и опише начин њихове производње и употребе; – препозна и опише различите облике књиге у антици; – наведе важније појмове текстуалне критике и коментарише значај критичких издања и рукописне предаје; – анализира улогу уметности у римском друштву; – објасни значај рада александријских филолога; – наброји најважније одлике књижевних родова и врста; – уочи значај римске књижевности за развој европске књижевности – наведе имена значајнијих аутора и њихових дела; – одреди развој епа и драме; – анализира основне теме, мотиве и композицију песама; – упореди значај римске лирике са местом и улогом поезије у другим књижевно – историјским епохама; – увиди функцију превода у римској књижевности; – оцени допринос римске филозофске књижевности историји филозофије; – опише разлику између римске и савремене историографије; – оцени значај употребе античких историјских извора и начина на који их тумаче савремени историчари; – пореди одлике и друштвену улогу сатире у Риму и данас; – истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности; – препозна утицај хеленске књижевности на римску; – анализира утицај друштвено-политичких прилика на развој беседничке књижевности; – пореди значај беседничке вештине у јавном животу у античком и савременом друштву; – уочи значај појаве хришћанства и опише разлике хришћанске и паганске литературе; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабране литературе и других извора сазнања. 	<ul style="list-style-type: none"> Уметност и градитељство старог Рима Ликовне уметности: Вајарство (рељефи, римске копије хеленских уметничких дела) Зидно сликарство (Помпеји) Портрети на дрвету (Фајум) Мозаик Утицај Грка и Етрураца на римску уметност Архитектура: Основни типови римских јавних грађевина (храмови, славулице, амфитеатри, терме) Одлике јавног простора (форум, улице, путеви) Развој инфраструктуре (водовод, канализација, вијадукти, аквадукти) Римски локалитети на тлу Србије Књига у антици Материјали за писање (таблице, папирус, пергамент) Писала (стилус, каламус) Облик и производња књиге (свитак и кодекс, палимпсест, кописи, илуминације) Коментари и схолије Књижарство и библиотеке Модерна издања античких текстова (рукописна предаја, историја и критика текста, критички апарат) Римска књижевност Основне одлике римске књижевности Везе римске књижевности са усменом књижевношћу и митом Утицај хеленске књижевности на римску Најважнији писци и дела преткласичног периода: Историјски еп и драма (Невије, Еније, Плаут, Теренције) Најзначајнији писци и дела класичног периода: Поезија (Лукреције, Катул, Тибул, Проперције, Хорације, Овидије, Вергилије) Беседништво, епистографија и филозофска књижевност (Цицерон, Сенека, Плиније Млађи) Историографија (Цезар, Салустије, Ливије, Тацит, Светоније) Епиграм и сатира (Марцијал, Јувенал, Петроније) Преводилаштво у старом Риму (Ливије Андроник, Цицерон, Катул) Зачети хришћанске латинске књижевности (Вулгата)

– Именичке заменице: *quidam, quiddam, quisque, quidque*
 – Придевске заменице: *quidam quaedam quoddam, quisque quaeque quodque*

– Систематизација компарације придева: описна компарација
 Глаголи: облици и употреба

– Глаголи *meminisse* и *odisse*

– Сложенице неправилних глагола: ревизија уз проширење вокабулара

Непроменљиве речи

– Изражавање произвољности („год”) код прилога и заменица: *cumque, удвајање*

Реченица и њени делови

– Употпуњавање и систематизација глаголских имена: номинатив с инфинитивом уз глаголе *videri, dici, ferri, tradi*

– Замена герунда герундивом

– Употпуњавање независног конјунктива: конјунктив воље

– Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза:

допусне са *quamvis*, реченице уз *verba timendi*, реченице уз *verba impediendi, dum* с апсолутним презентом, *dum* с конјунктивом, узрочно и фактично *quod*; релативна реченица с конјунктивом, намерног значења, адвербијал на питање *qua?*, аблатив узрока

Вокабулар. На крају четвртог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 2.400 најфреквентнијих речи.

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ учења предмета Основи класичних наука је да ученици изучавајући историјске и културне оквире у којима се развијала античка цивилизација изграде темељнија и шира знања и вештине неопходне за разумевање античке и савремене епохе као и свест о значају и улози те цивилизације за европску и српску културу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета *Основи класичних наука* ослања се на компетенције развијене учењем предмета *Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија*, и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да знања о хеленској и римској цивилизацији користе за разумевање савремене епохе и начина на који данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Овако развијена знања, вредности и функционалне вештине ученици ће моћи да примењују у корелацији са оним које су развили учењем предмета *Класични грчки језик, Латински језик, Српски језик, Књижевност, Историја, Филозофија, Ликовна култура и Основи превођења* у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова умногосте зависе од принципа, метода и средстава који се користе у процесу учења. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најделотворнији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе.

Планирање наставе треба прилагодити могућностима одељења и интересовањима ученика, имајући у виду време и окружење у којем ученици живе. Приликом планирања израде дидактичког материјала треба сарађивати са колегама предмета *Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија* и са њима, колико је могуће, хронолошки ускладити обраде наставних тема тако да обраде наставних тема предмета *Основи класичних наука* претходе обрадама истих или сличних наставних тема тих предмета пружајући им тако драгоцену и незамењиву основу.

Уколико је корелацију са другим предметима неизводљиво спровести хронолошки, треба са предметним наставницима сродних предмета разменити дидактички материјал (карте, мапе, слајдове, презентације и друго) и усагласити тематско планирање стваралачких активности ученика (семинарских радова, изложби, ликовних радова, есеја, представа и тако даље).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ и задаци предмета *Основи класичних наука* најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима за које овај предмет представља незамењиву основу. Приликом остваривања наставе и учења потребно је применити интегрисан приступ у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар самог предмета и других наставних предмета.

Иако се наставна тема *Римска књижевност* у највећој мери приближава конвенционалној историји књижевности, потребно ју је растеретити од превеликог броја података и усредсредити се на главне развојне токове и везе између различитих књижевних појава и епоха. Препоручује се да нагласак буде на важнијим писцима и делима. Ученици треба да разумеју значај тих дела за развој сваког појединог жанра и да их смести у културноисторијски контекст.

Пожељно је да обраду наставних јединица из области римске књижевности, кад год је то могуће, прати читање одабраних одломака у преводу на матерњи језик.

С обзиром на то да се део градива наставне теме *Уметност и градитељство старог Рима* већ обрађује у оквиру наставе ликовне културе, потребно је остварити ближу корелацију с тим предметом и допунити знање ученика тамо где је то потребно, а у складу са наведеним наставним јединицама.

Наставне јединице о градитељству старог Рима треба да садрже слике и снимке античких локалитета и њихове виртуалне реконструкције како би ученици лакше уочили њихов некадашњи изглед и намену. У настави се такође могу користити документарни филмови и интерактивни садржаји. Наставне јединице о уметности старог Рима треба да садрже слике и друге ликовне представе вазног, зидног сликарства и скулптура.

Садржај програма пружа могућност за упознавање материјала и прибора за писање у антици кроз креативан рад у виду калиграфске радионице или слично. Самостални или групни истраживачки рад треба подстицати кад год је то могуће. Ученици могу писати радове, цртати или правити макете храмова и других јавних грађевина. Пожељно је усмеравати их на аудио-визуелне садржаје поред текстуалних. Препоручује се најмање један истраживачки рад ученика у полугодишту.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом праћења и вредновања наставе користи се сумативно вредновање које процењује знање ученика на крају једне програмске целине и формативно вредновање које процењује знање током савладавања програма и развијање одговарајуће компетенције и самовалуација. Најчешће технике сумативног вредновања су писмене и усмене провере знања, тестови и есеји, а формативног вредновања реализација практичних задатака и посматрање и бележење активности ученика током наставе.

Сврха формативног вредновања је подстицање и усмеравање ученика у процесу учења правовременим повратним, усменим или писаним информацијама.

Резултати формативног вредновања на крају циклуса наставе и учења треба да буду исказани сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, која су редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Елементи за праћење напредовања ученика су: напредовање у комуникацији (у вербалном и писаном изражавању) на теме које се тичу класичне цивилизације; напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним); напредовање у развијању и примени идеја класичне цивилизације и напредовање у развијању позитивних ставова.

Вреднује се активност ученика током рада на часу, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. У процесу вредновања наставе и учења кроз самовалуацију ученик процењује властиту знање, властите радове и успешност њихове презентације. Такође, ученик може да прати и вреднује рад осталих ученика, нарочито после индивидуалних или групних презентација.

4. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

4.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењ-

ски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

4.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминантно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

5.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Историја, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Ради јачања образовно-васпитне делатности школе, подстицања индивидуалних склоности и интересовања и правилног коришћења слободног времена, школа је дужна да реализује слободне активности, које се спроводе кроз рад у секцијама и ваннаставним активностима. Школа својим Школским програмом и Годишњим планом рада дефинише различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима.

Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

ХОР И ОРКЕСТАР

Свака гимназија обавезна је да организује рад школског хора, а поред тога паралелно може организовати и школски оркестар, у оквиру обавезних ваннаставних активности. Рад и концертна активност хорова и оркестара значајна је зато што утиче на обликовање културног идентитета школе, подршка је развоју културне средине заједнице, утиче на формирање будуће концертне публике и на тај начин доприноси очувању, преношењу и ширењу музичког културног наслеђа.

Због значаја ових ансамбала за ученике, школу и шире, мора се водити рачуна да се у време одржавања проба не заказују друге активности, односно часови се морају одржавати у континуитету и бити део распореда часова школе.

Певање у хору или свирање у оркестру имају свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење, упознавање страних језика, литерарних текстова, домаћих и страних композитора, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – остваривање циљева кроз задовољство у заједничком раду; развијање савесности и дисциплине, концентрације и прецизности, истрајности и личне одговорности, поштовања различитости и толеранције; развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и развијање вршњачке сарадње на нивоу школе, као и способност како се уклопити и као индивидуала стајати иза групе.

Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

а) ХОР

Хор може бити организован као мешовити, женски или мушки вишегласни хор, на нивоу целе школе. Часови рада су део радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор. У односу на укупан број ученика, минималан број чланова хора за школе које имају до 200 ученика је 30 чланова, а у већим школама (преко 200 ученика) је 40.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, народне, пригодне песме савремених композитора. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет вишегласних композиција, асарпела или уз инструменталну пратњу. При избору песама треба поћи од процене гласовних могућности, као и од тема и нивоа сложености примерених средњошколском узрасту.

Начин остваривања програма

Хор формира наставник, на основу провере слуха, гласовних и певачких способности ученика, након чега следи разврставање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

- избор чланова и разврставање гласова;
- хорско распевавање (вежбе дисања, дикције, интонације и техничке вежбе);
- интонативне вежбе (решавање проблема из појединих делова хорске партитуре);
- музичка карактеризација ликових и тумачење садржаја;
- стилска обрада дела;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- реализација програма и наступа хора према Годишњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да инсистира на правилној техници певања. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања је и правилно држање тела. Потребно је инсистирати на доброј дикцији (зависно од стила). Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове композиције најпре се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици уче правилно да читају текст, изговарају непознате гласове и упознају се са значењем текста. Током анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова на основу дела такта и мелодијског тока. Даља анализа нотног текста и усвајање мелодија по гласовима, постиже се на одвојеним пробама по гласовима. Већ у овој фази, уз учење нотног текста, треба у учење укључити и ди-намику и агогику. На заједничким пробама хора, након усвајања композиције у целисти, неопходан је даљи рад на интерпретацији дела.

Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова у земљи и ван ње.

Препоручене композиције за рад хора

Химне: Боже правде, Светосавска химна, Востани Србије, *Gaudeamus igitur*

О. ди Ласо: мадригал по избору (Матона миа Кара)

К. Џезуалдо: мадригал по избору (нпр. *Sospirava il mio core*)

Хенри VIII: *Pastime with good company*

Стари мајстори – избор

Ј. С. Бах – корал по избору (*Jesu, meine Freude, Herr, Gott, wir loben dich*)

Ј. С. Бах/Ш. Гуно – Аве Марија (хорска обрада)

Г. Ф. Хендл: арија Алмире из опере Риналдо (хорска обрада)

Б. Б. Мартини: *Un dolce canto*

В. А. Моцарт: *Abendruhe*

Л. ван Бетовен: канони *Glück zum neuen Jahr, An Mälzel*

Ф. Грубер: Арија Нухта

А. Суливан: *The long day closes*

Ф. Шуберт – избор (*Heilig ist der Herr*)

Ф. Шуман – избор (*Gute Nacht*)

Ф. Лист – Салве регина

Б. Верди: Хор Јевреја из опере „Набуко“

А. Бородин – Половетске игре из опере „Кнез Игор“

П. И. Чајковски: избор духовних песама (Свјати боже), Ручи бегут звења

Д. С. Бортњански: Избор (Оче наш, Тебе појем, Хвалите господа, химна Кољ Славен)

Чесноков – избор (Тебе појем)

Н. Кедров – Оче наш

А. Ведел – Не отврати лица Твојега

Анонимус – Полијелеј – Хвалите имја Господње

С. С. Мокрањац: Одломци из Литургије св. Јована Златоустог: Тебе појем, Свјати боже, Буди имја, Алилуја; Тропар св. Сави, О светлим празницима; Акатист пресветој Богородици; Руковети или одломци из руковети по избору и могућностима хора

К. Станковић: Паде листак, Тавна ноћи, Девојка соколу, Сива магла

И. Бајић/К. Бабић: Српкиња

Кнез М. Обреновић: Што се боре мисли моје (обрада)

Ј. Славенски: Јесењске ноћи

М. Тајчевић: Четири духовна стиха

Ц. Гершвин: *Sumertime*

Црначка духовна музика: Избор (*Nobody knows; Ilija rock*)

К. Орф – *Catulli carmina (Odi et amo)*

К. Золтан: *Stabat mater*

Д. Радић: Коларићу панићу

М. Говедарица: Тјело Христово

Е. Витакр: Лукс аурумкве (*Lux Aurumque*)

Г. Орбан: Аве Марија

С. Ефтимиадис: Карагуна

Т. Скаловски: Македонска хумореска

Д. С. Максимовић: Девојчица воду гази, Љубавна песма

Ст. М. Гајдов: Ајде слушај Анђо

П. Љондев: Кавал свири, Ерген деда

С. Балаши: *Sing, sing*

К. Хант – *Hold one another*

Ф. Меркјурј: Боемска рапсодија, *We are the champions*

Џенкинс: Адиемус

Г. Бреговић: *Dreams*

Ера: Амено

Непознат аутор: *When I fall in love*

А. Ли: *Listen to the rain*

М. Матовић: Завјет, Благослов

В. Милосављевић: Показничка молитва, Херувимска песма

Ж. Ш. Самарџић: Суза косова

Н. Грбић: Ово је Србија

С. Милошевић: Под златним сунцем Србије

Обраде песама група *Beatles (Yesterday...)*, *Abba...*

Обраде српских народних песама, песме Тамо далеко, Креће се лађа Француска, коло Боерка...

Канони по избору

б) ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује као педагошка норма у оквиру обавезне двадесеточасовне норме наставника са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Садржај рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;

– техничке и интонативне вежбе;

– расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);

– спајање по групама (I–II; II–III; I–III);

– заједничко свирање целог оркестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана потребно је водити рачуна о врсти ансамбла, а и извођачким способностима ученика. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

За ученике чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције. У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
  - групе певача;
  - „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
  - групе инструмената;
  - млади композитори;
  - млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).
-